کورته مێژووی
حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

- چل ساڵ خەبات له پێناوی ئازادی

د. عبدالرحمن قاسملو

- نیو سەدە تێکۆشان

عبدالله حسن زاده

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

پێشــەکی

خوێنەرانی بەڕێز!

ئەم کتێبەی ئێستا لەبەر دەستتان دایە "کورتە مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران" لە سەرجەم بابەتەکانی دوو کتێب بە ناوەکانی "چل ساڵ خەبات لە پێناوی ئازادی" لە نووسینی ڕێبەری مەزن شەهید دوکتور قاسملووی نەمر کە ئەمە چاپی چوارەمییەتی و "نیو سەدە تێکۆشان" لە نووسینی بەڕێز مامۆستا عبدالله حسن زادە سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، کە ئەمە چاپی سێیەمیەتی، پێك هاتوە.

وەسەریەك خستنەوەی ئەو دوو کتێبە کە هەرکام بەشێك و چەند قۆناغێك لە کورتە مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانیان لە خۆدا جێ کردۆتەوە لەم دواییانەدا زیاتر وەك پێویستییەك خۆی نواند، چونکە لە لایەك ڕۆژ بە ڕۆژ خوازیارانی ئەم کتێبانە زیاتر دەبوون و لە لایەکی دیکەوە دەست پێ‌ڕاگەیشتنیان بۆ هەموو کەس هاسان نەبوو. جیا لەوە زۆر جار کەسێك دەستی بە یەکێك لەو کتێبانە ڕادەگەیشت بەڵام لە بوونی ئەوی دیکەیان بێبەش دەبوو. بۆیەو بۆ ئەوەی ژمارەیەکی زیاتر لە ئۆگرانی شارەزابوون لە مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بتوانن دەستیان بەم کتێبانە ڕابگاو هەرلەو کاتەدا هەردوو کتێب بەسەر یەکەوە لەبەر دەستی خۆیان دا ببینن بۆ چاپ کردنەوەیان بەسەر یەکەوە هەنگاومان نا. هیوادارین ئەم کتێبە بتوانێ داخوازیی ئۆگرانی شارەزابوون لە مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دابین بکاو ڕەزامەندییان پێك بێنێ.

کۆمیسیۆنی چاپەمەنیی
حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
پووشپەڕی ١٣٨١ی هەتاوی
ژووئیەی ٢٠٠٢ی زایینی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

© www.kurdistanukurd.com

چل ساڵ خەبات

لە پێناوی ئازادی

د. عبدالرحمن قاسملوو

© www.kurdistanukurd.com

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

پێشەکیی چاپی یەکەم

ئەمە بەرگی یەکەمی کورتەی مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران پێشکەشی خوێنەرانی بەڕێز دەکەین. فەسڵی یەکەمی ئەم بەرگە پاش لێکدانەوەی هەل و مەرجی ئاخنراو لە رووداوی پێش سەردەمی دامەزرانی حیزب، پێویستیی مێژوویی پێکهاتنی حیزبێکی دێموکرات و شۆرشگێر لە ساڵی ١٣٢٤ (١٩٤٥ی زایینی)دا دەخاتە روو. فەسڵی دووهەم تەرخان کراوە بۆ باسی یەکێك لە لاپەڕە زێڕینەکانی رابردووی نەتەوەی کورد کە بریتی‌یە لە پێکهاتن و تەمەنی پڕ لە هەورازو نشێوی کۆماری خودموختاری کوردستان لە ساڵەکانی ١٣٢٤و ١٣٢٥ (١٩٤٥ـ١٩٤٦)دا.

بەرگی دووهەمی ئەم کورتە مێژووە کە بریتی دەبێ لە چوار فەسڵ، باسی خەباتی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ساڵەکانی پاشەکشەی جووڵانەوە بەدوای رووخانی کۆماری کوردستان دا، واتە دەورانی دوورودرێژی تێکۆشانی نهێنی دەکا کە ٣٢ ساڵی تەواوی خایاند. ئەم سەردەمە بە سەرکەوتنی شۆرشی گەلانی ئێران لەساڵی ١٣٥٧ (١٩٧٩)دا کۆتایی دێ.

بەرگی سێهەم و دوایی کورتە مێژوو سێ فەسڵ دەبێ کە لە رێبەندانی ساڵی ١٣٥٧ەوە(١٩٧٩) تا چلەمین ساڵڕۆژی دامەزرانی حیزب واتە گەلاوێژی ١٣٦٤ (١٩٨٥) دەگرێتەوە. ئەم بەشەی مێژووی حیزبی دێموکرات بێجگە لە چەند مانگ خەباتی ئاشکرا بریتی‌یە لە شەش ساڵ خەباتی چەکدارانەی خوێناوی کە ئێستاش هەر درێژەی هەیە.

هیوادارین هەر لە ماوەی چلەمین ساڵی دامەزرانی حیزب دا بەرگی دووهەم و سێهەمیش لە چاپ بدرێن و بگەنە دەستی خوێنەرانی بەڕێز.

ئەو پەراوێزانە کە(د)یان بە دواوەیە بیروڕای دانەری کتێبن. بەداخەوە بەهۆی لەبەر دەست دانەبوونی سەرچاوە، نەکرا لە هەموو جێگایەك ئیشارە بە ناوی نووسەرو لاپەڕو ساڵی چاپ بوونی سەرچاوەکان بکرێ.

لەنووسینی بەرگی یەکەم دا زۆر کەس یارمەتی‌یان داوم. سوپاس بۆ هاوڕێیانی بەڕێز کە دەست نووسەکەیان خوێندۆتەوەو گەلێك رێنوێنیی بەسوودیان داومێ. هەروەها سوپاس بۆ هەموو ئەو خوشك و برایانە کە لە ئامادەکردنی دەست نووس دا هاوکاری‌یان کردووم. سوپاسیش بۆ هەموو کارگێڕانی ئینتشارات و تەبلیغاتی حیزب کە زەحمەتێکی زۆریان بۆ لەچاپ دانی ئەم کتێبە کێشاوە. بە بێ یارمەتیی هەموو ئەوانەی باسیان کرا، دەرچوونی بەرگی یەکەمی کورتە مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەم ماوە کورتەو لەم هەل و مەرجە دژوارەدا نەدەگونجا.

دیارە لە تەواوی ئەو لێکدانەوەو بیروباوەڕە کە لەم کتێبەدا هاتوە، تەنیا دانەر بەرپرسە.

داوامان لە خوێنەرانی بەڕێز ئەوەیە کە هەر بیروڕاو رێنوێنیو رەخنەو پێشنیارێکیان لەسەر بەرگی یەکەمی ئەم کتێبە هەیە بۆ تەبلیغات و ئینتشاراتی حیزب یا راستەوخۆ بۆ نووسەری بنێرن. پێشەکی سوپاسیان دەکەین.

دانەر

گەلاوێژی ١٣٦٤

تێبینی: لە چاپی دووهەمی بەرگی یەکەم دا هێندێ هەڵەی چاپی راست کراوەتەوەو لە چەند جێگاش بۆ وردتر و روونتر کردنی نێوەرۆکی کتێبەکە دەستی تێوەردراوە.

دانەر

جۆزەردانی ١٣٦٦

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

سەرەتا

چل ساڵ لە مێژووی حیزبێکی سیاسیدا ماوەیەکی کەم نیە. بە تایبەتی ئەگەر ئەم حیزبە لەو چل ساڵەدا ڕێبازی گشتیی خۆی بەرنەدابێ‌و توانیبێتی بەسەر زۆر تەنگ و چەڵەمەدا زاڵ بێ‌و ڕۆژ بە ڕۆژ بەهێزترو بەنفوزتر بێ‌و ڕێك و پێك تر بەرەو پێش بڕواو لە ئامانجە گشتی‌یەکانی خۆی نیزیك بێتەوە.

ناسین و ناساندنی مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، لەهەل‌و مەرجی ئێستای خەباتی ئێمە دا زۆر پێویستە. حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وەك هەموو دیاردەیەکی کۆمەڵایەتی سەرەتای هەیە، هەل و مەرجی تایبەتی پێکهاتنی خۆی هەیەو هەروەها ڕێگایەکی دوورودرێژی بڕیوە تا گەیشتۆتە ئەمڕۆ. ناسین و ناساندنی مێژووی حیزب لە پێش هەموو شتێك دا بۆ ئەوەیە کە لە تاقی کردنەوەکانی خەباتی گەلەکەمان و حیزبەکەمان دەرس وەربگرین. ئەم دەرس وەرگرتنە دوو باری هەیە: لایەکی ئەوەیە کە خۆمان هەموو ئەو تاقی کردنەوە باشانە کە بە نرخێکی زۆر گران وەدەست حیزبەکەمان کەوتوون لەدوارۆژی خەباتمان دا بەکار بێنین بەشێوەیەك کە مێژوو نەك هەر رابردووی حیزبەکەمان روون بکاتەوە، بەڵکوو تا رادەیەکی زۆر ڕێ‌پێشاندەری خەباتی دوارۆژیشمان بێ. لای دیکەشی ئەوەیە کە لە دوارۆژدا لەو هەڵەو لادانە خۆمان بپارێزین کەحیزب لە رابردوودا تووشیان بووە.

لە ماوەی ئەم چل ساڵەدا دوو نەسلی تازە لە کوردستان پێ‌گەیشتوون. پێش ئەو دوو نەسلەش نەسلی دامەزرێنەرانی حیزب بوون کە بەداخەوە لەوانەی حیزبی ئێمەیان دامەزراندوە چەند کەسێك نەبێ نەماون. راستی ئەوەیە کە نەسلی دامەزرێنەری حیزب ئێستا رۆڵێکی لە تێکۆشانی حیزبی ئێمە دا نیە. چونکە ژمارەیەکیان شەهید بوون، زۆریشیان هەر پاش تێك چوونی کۆماری کوردستان وازیان لە خەباتی سیاسی هێنا. ئەرکی ئەو نەسلە هەر پێکهێنانی حیزب بووەو لە پاشان حیزبی بۆ نەسلی دواتر بەجێ هێشتوە.

نەسلی دووهەم ئەو نەسلەیە کە لە دوای پاشەکشەی ساڵی ١٣٢٥ەوە (١٩٤٦) تا ئێستا، بڕبڕەی پشت و هێزی ئەسلیی ڕێکخراوەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بووە. ئەو نەسلەیە کە هەڵسووڕێنەرو بەڕێوەبەری حیزب تا شۆڕشی ١٣٥٧ (١٩٧٩) بووە. هەرچەند بەتایبەتی پاش سەرکەوتنی شۆڕشی ١٣٥٧ زۆر ئەندام و کادرو تەنانەت بەڕێوەبەری تازەش هاتوون بۆ نێو حیزب، بەڵام هەتا ئێستاش ئەوە هەر نەسلی دووهەمە کە رۆڵی ئەساسیی بەڕێوەبردنی کاروباری حیزبی بە دەستەوەیە. ئەگەر نەسلی دامەزرێنەر خۆی ئاگاداری هەل و مەرجی دامەزرانی حیزب بووە، ئەم نەسلە، نەسلی دووهەم و بە تایبەتی ئەوانەی پاش شۆڕشی ساڵی ١٣٥٧ هاتوونە ریزەکانی حیزبی دێموکرات کەمتر لە مێژووی رابردووی حیزبەکەیان ئاگادارن. بەڵام نەسلێکی دیکەش هەیە کە نەسلی تازەیە، ئەوانەی ئێستا تەمەنیان ٢٠ ساڵەو هاتوون بۆنێو ریزەکانی حیزب زۆریان ئەندامی سادەن و یان پێشمەرگەن. ئەوانە ئاگاداری‌یان لە مێژووی حیزب یەکجار زۆر کەمە. بۆیە گەلێك پێویستە کە مێژووی ئەو چل ساڵە تەنانەت بە کورتییش بێ بخرێتە بەرچاوی هەردوو نەسل و ئەندامان و لایەنگران و گشت گەلی کورد و هەموو خەڵکی ئێران.

بیرەوەریی چلەمین ساڵی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دەرفەتێکی باشە بۆ ئەوە لە مێژووی ئەم حیزبە بدوێین و هەر نەبێ کورتەیەك لەم مێژووە پڕ هەورازو نشێو و خوێناوی‌یە بخەینە بەرچاو کە جێگای شانازیی هەموو گەلی کوردە. دیارە مێژووی تەکمیلی حیزب دەبێ لە پاشان لە دەرفەتێکی باشتردا بنووسرێ. ئەوەیان کورتەی مێژووە. مەبەست لە کورتەی مێژوو زیاتر لێکدانەوەی رابردووە، نە خستنە بەرچاوی رووداوەکان و فاکتەکان. مێژوو

فاکتۆگرافی نیە. دانانی رووداوەکان لە پاڵ یەکترو ریز کردنی رووداوەکان نیە. مێژوو دۆزینەوەی پێوەندیی لەنێو رووداوەکان و نیشاندانی ئەوەیە کە ئەو رووداوانە چۆن پەرە دەستێنن. بە تایبەتی مێژوو راناوەستێ و رانەوەستاوە. مێژوو دینامیزمی تایبەتیی خۆی هەیە، هێزی هاندەری هەیە.

مەبەست لە نووسینی کورتە مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە پێش دا لێکدانەوەی بەسەرهاتی حیزبەکەمان و لێکدانەوەی وەزع و حاڵی چل ساڵی رابردووە. بۆ نووسینی مێژووی تەکمیلی حیزبەکەمان هەم زۆر کەرەستەو بەڵگەی دیکە پێویستە کە ئێستا لە هەل و مەرجی خەباتی چەکدارانەدا بەدەستەوە نیەو، هەم ئەم مێژووە لە لایەن تاقە کەسێکەوە نانووسرێ. مێژووی حیزبێکی خاوەن رابردووی وەك حیزبی دێموکرات، ئەگەر لە هەل و مەرجی شۆرش دا بنووسرێ تووشی دوو کەم و کوڕیی گەورە دەبێ:

یەکەم: لە زەمانی شۆرش دا وەخت و فەراغەت کەمەو کەم کەس دەتوانێ هەموو وەخت و ئیمکانی خۆی بۆ ئەم کارە تەرخان بکا.

دووهەم: زۆر سەرچاوە کە لە هەل و مەرجی ئاساییدا بە هاسانی دەست دەکەون لە هەل و مەرجی شۆرش بەتایبەتی لەسەر چیاکانی کوردستان دا کەمتر لەبەر دەست دان. هەر لەبەر ئەمەش ئەوەی ئێمە وەك مێژووی کورتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران پێشکەشی دەکەین، مێژووی تەواو و تەکمیلی ئەم حیزبە نیە. رەنگە ببێ بە سەرچاوە بۆ مێژوونووسان، کە لە دوارۆژدا مێژووی تەکمیل و تەواوی حیزب بنووسن. ئەوەی لێرەدا پێشکەشی خوێنەران دەکرێ، زیاتر وەك کۆمەڵە یادداشتێك لەسەر مێژووی حیزب دەچێ.

لە نووسینی مێژوودا دەبێ ئەوەمان لەبیر بێ کە هەرچی لەو ماوەیە کە دەبێ لەسەری بنووسرێ دوور دەکەوینەوە گرینگیی رووداوەکان باشتر خۆ دەنوێنێ. هەتا خۆمان لەنێو مێژوو داین، هەتا خۆمان فاسیلەمان لە مێژوو نەگرتوە، ئەهمیەتی رووداوەکان بە تەواوی دیار نیە. بۆ نموونە کۆماری کوردستان لە ساڵەکانی ١٣٢٤و١٣٢٥ (١٩٤٥ـ١٩٤٦)دا بۆ ئێمە گرینگی‌یەکی مێژوویی هەیە، بەڵام رەنگە کەم کەس لەوانەی لە وەختی خۆی دا لە زەمانی کۆماری کوردستان لە نێو ئێمە یا لەنێو دەزگای کۆماردا کاریان دەکرد، ئەهمیەتی ئەم کۆمارە بەم جۆرە حاڵی بووبن کە ئەمڕۆ ئێمە لێی تێ‌دەگەین.

بەڵام ئەم دوور کەوتنەوەیە زیانیشی هەیە. ئێستا کە پاش چل ساڵ دەمانهەوێ مێژووی حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستان بنووسین زۆر شت لەبیر نەماوە، زۆر بەڵگە لەبەین چوون، زۆر کەم کەس لەوانە کە وەختی خۆی لە جووڵانەوەدا بەشدار بوون زیندوون. بەتایبەتی لە کوردستانی ئێران دا لەبەر چەندین جار هێرشی پۆلیس بۆ سەر ئەندامان و لایەنگرانی حیزب زۆر بەڵگەی باش سووتێندراون و لەنێو چوون یان لە لایەن رێژیمی شاهەنشاهی‌یەوە دەستیان بەسەر دا گیراوە. بەشێوەیەك کە ئەگەر رۆژێك بمانەوێ بە تەواوی و تەکمیلی مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بنووسین رەنگە ئارشیوەکانی روکنی دووی ئەرتەش و ساواکی کۆن بۆ ئەم مەبەستە سەرچاوەیەکی زۆر باش بن.[1]

[1] لە بەسەرهاتی سەردەمی دامەزرانی حیزبی دێموکرات و پێکهاتنی کۆماری کوردستان کە بۆخۆم شاهیدیان بووم تەنیا چەند رووداوی تایبەتیم لەبیرە کە لە جێگای خۆی دا ئیشارەیان پێ‌دەکەم. بەڵام چونکە لە بەهاری ساڵی ١٣٣٢ەوە راستەوخۆ لە تێکۆشانی حیزبی‌دا بەشداریم کردوەو لە ئۆرگانەکانی بەڕێوەبەریی حیزبیش دا مەسئوولییەتم هەبووە لە هەموو رووداوە گرینگەکانی ٣٢ ساڵ مێژووی حیزب لە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

زۆر جار بێگانە لەسەر مێژووی کوردستان، لەسەر جووڵانەوەی گەلی کورد نووسیویانە. هێندێك لەم نووسراوانە زۆر بە کەڵکن، بەڵام لەبەر نەزانینی زمان و نەناسینی وڵاتەکە زۆر جاریش هەڵەو بێدیقەتی‌یان تێدایە. بۆیە ئەرکی سەرشانی ڕووناکبیران و خاوەن نەزەرانی حیزبی‌یە کە لە پێش دا بۆخۆیان مێژووی حیزبی خۆیان بنووسن. ئەم کارە ڕەنگە ببێتە هۆی پێشگیری لە زۆر هەڵەو بێدیقەتی‌و هەروەها زۆر لێکدانەوەی نادروست و ناراست لەسەر ڕابردووی حیزبەکەمان و خەباتی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران بە گشتی. بەرامبەر بەوە ئەگەر کوردێك بەتایبەتی ئەندامی حیزبیش بێ، مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستان بنووسێ، بێگومان ئەو مەترسی‌یەی تێدایە کە بێلایەنیی خۆی لە لێکدانەوەی ڕووداوەکان دا بە تەواوی نەپارێزێ. بەجێیە ئەم مەسەلەیە لێرەدا ڕوون بکرێتەوە کە بۆ ڕێزدانان لە زانست پێویستە ڕووداوەکان ئاوا کە ڕوویان داوەو فاکتەکان ئاوا کە هەبوون بێنە گۆڕێ. لەم بارەوە نابێ دەسکاری بکرێن. لەوەدا بێلایەنی تەواو، ئەو بێلایەنی‌یە کە پێی دەڵێن "ئۆبژێکتیو" بوون دەبێ بپارێزێ. چونکە ئەگەر لە هێنانەگۆڕی ڕووداوەکان دا، ئۆبژێکتیو بوون نەپارێزێ یا مێژوونوس بە کەیفی خۆی ڕووداوەکان بگۆڕێ، مێژوو باری زانستیی خۆی لە دەست دەدا. بەڵام لە لایەکی دیکەوە مێژوونووس کە کورد بێ و ئەندامی حیزبی دێموکراتیش بێ ناتوانێ لایەنگری خەباتی خەڵکی کوردستان بۆ ئازادی و وەرگرتنی مافی چارەنووسی خۆی نەبێ. بۆیە بێلایەن بوون لە هێنانەگۆڕی ڕووداوەکانی مێژوودا ناتەبایی پێك ناهێنێ لەگەڵ لایەنگری لە خەباتی خەڵکی کوردستان کە لایەنگری لە حەق و ڕاستی‌یە.

مێژوو چیرۆك نیە، بۆیە ڕەنگە هێندێك جار نووسراوەکان وشك بێنە بەرچاو. مێژوو زانستە، زانستێکی کۆمەڵایەتی‌یە. ئەگەر بمانەوێ مێژوو پایەی زانستیی خۆی بپارێزێ هەموو جارێ ڕەوان و سادە نانووسرێ. جا بۆیە هەرچەند زۆر هەوڵ دراوە کە مێژووی کورتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ڕەوان و سادە بنووسرێ بەڵام جاری وا هەبووە پێویست بووە ڕەوانی‌و سادەیی فیدای زانستی‌بوون و وردبوون بکرێ.

مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران مێژووی چەند بەڕێوەبەرو چەند کادرو ئەندام نیە. مێژووی سەدان هەزار ئەندام و هەزاران شەهیدە. لە ڕاستی‌دا مێژووی هەموو خەڵکی کوردستانە. چونکە حیزبی دێموکراتی کوردستان لە خەڵکی کوردستان و خەڵکی کوردستان لە حیزبی دێموکرات جیا ناکرێنەوە، لەمەش زیاتر مێژووی حیزبی دێموکرات بەشێکی بەرچاوی مێژووی سەرانسەری ئێرانە. گوتمان کە مێژوو دینامیزمی هەیە، هێزی هاندەری هەیە. هێزی هاندەری مێژوو کۆمەڵانی خەڵکن. بۆیە مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ڕاستی‌دا مێژووی خەباتی کۆمەڵانی خەڵکە بۆ ئازادی و وەرگرتنی مافی ڕەوای خۆیان.

ئەم مێژووە قارەمانی زۆرە: هەزاران شەهیدی نەمر کە گیانی خۆیان لە ڕێگای ئازادیی میللەتەکەیان دا بەخت کردوە" سەدان ڕۆڵەی فیداکار، کە ساڵەهای ساڵ بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری حیزبی زەحمەتیان کێشاوە، زۆر جار بە مانگ و بە ساڵ کاری نهێنی‌یان لە شارەکان کردوەو یان لە گوندەکان و چیاکانی کوردستان بێوچان لە هاتوچۆ دا بوون، هەزاران ڕۆڵەی نەبەز کە دەیان ساڵ لە زیندانەکانی ڕێژیمی شاهەنشاهی و ڕێژیمی خومەینی‌دا تووشی ئەشکەنجەو ئازار بوون، ئەوانە هەموو قارەمانی حیزبەکەمان و گەلەکەمانن. بەڵام مێژووی چل ساڵ خەبات یەك قارەمانی ئەسڵیی هەیە کە لە سەرەتاوە تاقەسواری مەیدانی خەباتە، هەورازو نشێوی زۆری دیوە، تاڵ و سوێری زۆر

نیزیکەوە ئاگادارم. هیوادارم لە لایەکەوە ئەوە ببێتە عامیلێکی لەبار بۆ نووسینی ئەم کورتە مێژووەو لە لایەکی دیکەشەوە نەبێتە کۆسپی سەر ڕێگای لێکدانەوەیەکی ڕەخنەگرانە لە مێژووی تێکۆشانی حیزب.(د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

چێشتوه، تووشی شکست بووه بەڵام ناهومێد نەبووه، سەرکەوتوو بووه بەڵام لەخۆبایی نـەبووه، کۆڵنەدەرانـە درێـژەی بە خەبات داوەو ئێستاش هەر سوارچاك و یەکەم قارەمانی مەیدانی خەباتە. قارەمـانی هـەموو قارەمانـانی سەرانسـەری ئەم مێژووە: حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێرانە.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەری کوردستان و کورد

© www.kurdistanukurd.com

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

© www.kurdistanukurd.com

فەسڵی یەکەم:

دامەزران و گەشەکردنی
حیزبی دێموکراتی کوردستان

١ـ ئاورێك بۆ سەر وەزعی گشتیی كوردستانی ئێران

كوردستانی ئێران بە چوار ئوستانی رۆژئاوای ئێران دەگوترێ كە بریتین لە ئازەربایجانی رۆژئاوا، كوردستان، كرماشان و ئیلام. دەوڵەتی ئێران بە رەسمی هەر ئوستانی كوردستان كە ناوەندەكەی سنەیە بە كوردستان ناو دەبا. پێوانەی كوردستان ١٢٥/٠٠٠ كیلۆمیتری چوارگۆشەیە، كە دەكاتە سەدی هەشتی (٨٪) خاكی ئێران. ژمارەی دانیشتووانی كوردستان ٧ میلیۆنە، كە حەڤدە لە سەدی هەموو دانیشتووانی ئێرانە. لەو ٧ میلیۆنە ٣ میلیۆن لە شارەكان دەژین.

لە زەمانی پێك هاتنی كۆماری كوردستان دا، ژمارەی دانیشتووانی كوردستانی ئێران ٣ میلیۆن كەس بووە، كە لەوانە ٣٠٠/٠٠٠ نەفەریان لە شارەكان ژیاون. لە ماوەی چل ساڵ دا ژمارەی دانیشتووانی شارەكان دەهێندە زیادی كردووەو هێندێك شاری زۆر گەورە لە كوردستان پەیدا بوون. ئەمڕۆ شاری كرماشان لە یەك میلیۆن زیاتر دانیشتووی هەیە. لە بەراورد لەگەڵ نێونجیی گشتیی ئێران ژمارەی دانیشتووانی كوردستان نیسبەت بە خاكەكەی زیاترە. ساڵی ١٣٢٤(١٩٤٥) هەر كیلۆمیتری چوارگۆشەی كوردستانی ئێران ٢٤ كەسی لێبوون. ئێستا لە هەر كیلۆمیتری چوارگۆشەدا ٥٦ كەس دەژین. لە حاڵێك دا ئەم رەقەمە بۆ سەرانسەری ئێران ٢٥ كەسە.

هەوای كوردستانی ئێران وشكارۆیە چونكە لەدەریا دوورە. ئاوی بە نیسبەتی بەشەكانی دیكەی ئێران زیاترەو ئاو وهەوای كوێستانی و سالم ترە. كوردستانی ئێران وڵاتێكی شاخاوییەو زنجیرە شاخەكانی زاگرۆس لە ئاراراتەوە دەست پێدەكاو تا پشتكۆ درێژەی هەیە. لە بەشی سنووری ئێران و عێراق دا زۆر لە شاخەكان لێڕەوارن. بەداخەوە بە درێژایی مێژوو كەس ئاگای لەو لێڕەوارانە نەبووە. چونكە خەڵكی كوردستان ئاوردووی دیكەیان نیە، دارەكانی ئەم لێڕەوارانە دەسووتێنن و لەنێویان دەبەن. بەم شێوەیە سامانێكی یەكجار زۆر بەنرخی وڵاتەكەمان خەریكە لەبەین بچێ.

لە ساڵی ١٣٢٤ (١٩٤٥)دا پتر لە سەدی ٩٥ی دانیشتووانی كوردستانی ئێران نەخوێندەوار بوون، نەخوێندەواری لەنێو ژنان دا سەدی سەد بوو. ئێستاش پاش چل ساڵ پیاوان سەدی ٦٠ و ژنان سەدی ٧٥ یان نەخوێندەوارن، رادەی نەخوێندەواری لە نێو ژنانی لادێدا ئێستاش دەگاتە ٩٥ لەسەد.

بە پێی ئاماری بیست ساڵ لەمەوبەر، لە كوردستان بۆ هەر ٥٠/٠٠٠كەس یەك پزیشك هەبووە. ئێستا وەزع لەمە باشتر نیە. چونكە زۆر لەپزیشكەكان كوردستانیان بەجێهێشتووە بۆ دەرەوەی وڵات رۆیشتوون. ئێستاش هەروەك چل ساڵ لەمەوبەر زۆربەی گوندەكانی كوردستان بێ دوكتورو دەرمانن.

وەرزێری بەشی هەرە ئەسڵیی ئابووریی كوردستانە. سەنعەتی مۆدێرن لە كوردستان دا زۆر كەم گەشەی كردوە. سەدی هەشتای داهاتی كوردستانی ئێران لە وەرزێرییەوەیە، كە بەشێكی بەرچاوی ئەم داهاتە بەرهەمی ئاژەڵدارییە. لە هەموو پێوانەی كوردستان پێنج میلیۆن هێكتاری كێڵگەیە كە دەبێتە چل لە سەدی هەموو خاكەكە، بەڵام لەگەڵ ئەوەش دا تەنیا ٢٤ لە سەدی كێڵگەكان یانی یەك میلیۆن و دووسەد هەزار هێكتار دەكێڵرێ كە لە سەدی دەی هەموو پێوانەی كوردستانی ئێران كەمترە. لەسەردەمی پێش دامەزرانی حیزبی دێموكراتی كوردستان دا ٧٨ لە سەدی زەوی بەدەست خاوەن ملكە گەورەكانەوە بوو، لە حاڵێك دا جووتیاران تەنیا خاوەنی ٨ لەسەدی زەوی بوون. زیاتر لە ٦٠ لە سەدی خێزانە جووتیارەكان نە كەم و نە زۆر زەوییان نەبوو و ٢٣ لە سەدیان كەمتر لە هێكتارێكیان زەوی بەردەكەوت، بەڵام لەهەمان كات دا ٥٦ لە سەدی زەوییەكان بەدەست یەك لە سەدی دانیشتووانی لادێ واتە مالیكە گەورەكانەوە

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

بوو. وەزعی مڵکداری لادێی ئەو وەختە لەوە ڕا دەردەکەوێ کە نیزیکەی چل لە سەدی هەموو زەوی‌یەکان بە دەست کەمتر لە دوو هەزارەمی دانیشتووانی لادێ وە بوو. ئەوانە مالیکە گەورەکان بوون کە هەرکامیان جاری وابوو لە دە تا سەد دێیان هەبوو.

کوردستانی ئێران ئێستاش هەر ناوچەیەکی پاشکەوتووە لە نێو وڵاتێکی پاشکەوتوودا. لەگەل ئەوە کە ئیمکانی تەبیعی‌و ئینسانیی پێشکەوتنی کوردستان زۆرە، سامانی ژێرزەوی زۆر کەم دەستی لێدراوەو لەم بارەوە دەوڵەتی مەرکەزی لە کوردستانی ئێران دا هیچی نەکردوە، بەشێوەیەك کە تا ئێستا کوردستانی ئێران رەنگە تەنیا لە یەك دوو بەشی دیکەی ئێران وەك بەلووچستان زیاتر پەرەی ئەستاندبێ. کوردستان چ لەباری پلەی پێشکەوتنەوەو چ لەباری تەرکیبی چینایەتی‌یەوە سەردەمی دەرەبەگایەتیی بەجێ هێشتوەو ئێستا تەنیا شوێنەوار و هێندێك ڕێورەسمی ئەم سەردەمە لە کوردستان دا بەدی‌دەکرێ.

ئابووریی کوردستان وەك هەموو ئێران پێی ناوەتە قۆناخی سەرمایەداری. بەڵام سەرمایەداری لە کوردستان لە بورژوازی‌و وردە بورژوازیی بازرگانی دا خۆی دەنوێنێ. چونکە سەنعەت پێش نەکەوتوەو بەتایبەتی سەنعەتی مۆدێرن لەکوردستان پەرەی نەگرتوە، بۆیە نە بۆرژوازیی سەنعەتی و نە پرۆلیتاریای سەنعەتی لە کوردستان دا پەرەیان نەستاندوەو هەر لەبەر ئەوەش رۆڵی ئابووری‌و سیاسی‌یان زۆر کەمە. زۆربەی زۆری دانیشتووانی کوردستان بریتین لە زەحمەتکێشانی شارو دێ. لە شارەکان چین و توێژی نێونجی واتە وردەبورژوازی زیاترن.

لە قۆناخی ئێستای خەباتی گەلی کورد بۆ ئازادی‌و وەرگرتنی مافی نەتەوایەتی‌دا هەموو ئەو چین و توێژانە بەشدارن. راستی ئەوەیە کە ئەمڕۆ لە کوردستانی ئێران چینێکی بەهێزی ئەوتۆ نابینرێ کە دژی خەباتی رزگاریخوازانەی گەلی کورد بێ. رەنگە تاك و تەرا لەم لاو لەو لا کەسانێك هەبن کە سەر بە چینێکی تایبەتی بن و دژایەتی لەگەڵ جووڵانەوەی رزگاریخوازانەی خەڵکی کوردستان بکەن. بەڵام وەك چین، وەك هێزێکی کۆمەڵایەتی، دیاردەیەکی ئەوتۆ بەرچاو ناکەوێ‌و هەر لەبەر ئەوەشە کە ئامانجی دێموکراسی‌و خودموختاری لە لایەن خەڵکی کوردستانەوە بەگشتی پشتیوانیی لێدەکرێ و رێژیمی کۆنەپەرستی مەرکەزی لە کوردستان دا بە تەواوی تەریك و تەنیا ماوەتەوەو خەڵکی کوردستان بە هیچ جۆر ئامادەی هاوکاری لەگەڵ ئەم رێژیمە نین.

٢ـ هەل و مەرجی نێوخۆیی و نێونەتەوەیی

شەڕی چاڵدران نوختە گۆڕانێکی گرینگە لە مێژووی نەتەوەی کورد دا. لەم شەڕەدا کە رۆژی ٢٣ی ئووتی ساڵی ١٥١٤ بەرامبەری یەکی خەرمانانی ٩٢٠ی هیجریی قەمەری لە نێوان لەشکری سوڵتان سەلیمی عوسمانی و شا سمایلی سەفەوی دا ڕووی‌دا، کوردەکان یارمەتیی سوڵتان سەلیمیان کرد. لە ئاکام دا لەشکری شا سمایلی سەفەوی شکاو ئەو شکانە بوو بەسەرەتای دابەش بوونی کوردستان لە نێوان ئێران و ئیمپراتۆریی عوسمانی دا.[1]

پاش شەڕی چاڵدران، هەردوو دەوڵەت بەرە بەرە بەرەو پێك هێنانی دەسەڵاتێکی بەهێزی مەرکەزی رۆیشتن کە ئەمە بۆخۆی بوو بە هۆی بەرهەڵستیی کوردەکان کە ئامادە نەبوون دەسەڵاتی حکوومەتی مەرکەزی بە هاسانی قبووڵ بکەن.

[1] هەرچەند کوردەکان کە زۆربەیان مەزهەبیان سوننی بوو، بەگشتی یارمەتیی سوڵتان سەلیمی عوسمانی‌یان دا، بەڵام هێندێك لە کوردەکانی ئێران لە ریزی لەشکری سەفەوی دا دژی عوسمانی‌یەکان شەڕیان کرد. لەوانە سارووبیرە لە هەمووان زیاتر بەناوبانگە کە راوکەرێکی بانەیی بوو و شا سمایل لەگەڵ خۆی بردبوو. سارووبیرە لە چاڵدران شەڕێکی قارەمانانەی کردو هەر لەوێش کوژرا.(د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.Kurdistanukurd.com

لە ساڵی ١٦٠٨دا راپەڕین و بەرهەڵستیی خانی لەپ زێرینی برادۆست لە قەڵای دمدم رووی دا کە چەند سەد ساڵە حەماسەکەی بۆتە ئەفسانەیەك لە قارەمانەتیو لەخۆبووردوویی لە مێژووی نەتەوەی کورد دا. ئەم بەربەرەکانێیە لە لایەن شاعەبباسی سەفەوییەوە سەرکوت کرا. لە پاشان لەشکری قزلباش دانیشتووانی کوردی ناوچەی رۆژئاوای ورمێی قەلاچۆ کرد.

ساڵی ١٦٣٩ شا عەبباس پەیمانێکی لەگەڵ سوڵتان مورادی عوسمانی بەست. بە پێی ئەم پەیمانە، دابەش بوونی کوردستان رەسمییەتی پەیدا کردو لەو کاتەوە تا ئێستا کە ٣٥٠ ساڵی لێ‌رادەبرێ، سنووری ئەم بەشەی کوردستان لە چوارچێوەی دەوڵەتی ئێران دا ماوەتەوەو گۆڕانێکی زۆری بەسەردا نەهاتوە.[1] لە ماوەی ٤٧٠ ساڵدا کە لە شەڕی چاڵدران تێ‌پەڕیوە، کورد لە ئێران دا هەموو وەختێك دژی دەسەڵاتی پێتەخت کە لە پێش دا لە ئیسفەهان و لە پاشان تاران بوو، بەربەرەکانیی کردوەو تا نیوەی دووهەمی سەدەی نۆزدەهەم توانیویەتی سەربەخۆیی و خودموختاریی خۆی بپارێزێ. دوا حکوومەتی کورد لە ئێران حکوومەتی بنەماڵەی ئەردەڵان بوو کە پێتەختیان سنە بوو و تا ساڵی ١٨٦٥ واتە تا ١٢٠ ساڵ لەمەوبەر خودموختاریی خۆیان پاراستبوو.

یەکێك لە گەورەترین راپەڕینەکانی کورد لە ئاخری چەرخی نۆزدەدا ساڵی ١٨٨٠ دەستی پێ‌کرد. ئەم راپەڕینە بە راپەڕینی شێخ عوبەیدوڵلای نەهری بەناوبانگە، کە بەڕێوەبەرێکی ئایینیو شەخسیەتێکی بەنفووزی سیاسی بووە. شێخ عوبەیدوڵلا توانی تەواوی ناوچەکانی بەینی دەریاچەی ورمێ و وان رزگار بکا. ئەوە یەکەم راپەڕینی کورد بوو کە بۆ مەبەستی پێکهێنانی وڵاتێکی سەربەخۆی کوردستان هەوڵی دەدا. ئەم راپەڕینە بەهاوکاریی دوو لەشکری ئێران و تورك سەرکوت کرا. بەڵام هەستی نەتەوەیی بووژاندەوەو تەئسیرێکی زۆر بەرچاوی کردە سەر پتەوتر بوون و یەکگرتوو بوونی نەتەوەی کورد.

لە ماوەی شەڕی یەکەمی جیهانی دا کوردستان بوو بە مەیدانی شەڕ لە نێوان لەشکرەکانی بەشدار لەم شەڕە بە تایبەتی لەشکری عوسمانی و لەشکری رووس دا. تورکەکان بۆ کز کردنی هەستی نەتەوەیی گەلی کورد هەوڵیان دا هەستی ئایینی بە دژی ئەوانەی غەیری موسوڵمان بوون وەك رووس و ئەرمەنی هان بدەن. ئەوە بوو کە توانیشیان بەشێك لە عەشیرەتە کوردەکان بکەن بەداردەستی خۆیان کە لە قەلاچۆ کردنی ئەرمەنییەکان دا بەشدارییان بکەن.

دانیشتووانی کوردستانی ئێران زۆر جار تووشی تالان و کوشتاری لەشکرەکانی عوسمانی و رووس بوون. پاش شەڕی یەکەمی جیهانی وڵاتێکی وێران کراو، خەڵکێکی دەربەدەرو ماندوو و هەژار کە تووشی قاتی و نەخۆشی ببوو بەجێ ما.

پاش ئەم شەڕە ئیمپراتۆریی عوسمانی لێك بڵاو بوو و ئەم رووداوە بوو بە هۆی ئەوە کە کوردەکانی تورکیە بتوانن درەتانێك بۆ وەرگرتنی ئازادیو سەپاندنی مەوجوودییەتی نەتەوەیی وەدەست بێنن. بەشێوەیەك کە لە ساڵی ١٩٢٠دا "پەیمانی سێوڕ" مافی گەلی کورد لە تورکیەی بەڕەسمی ناسی و حەقی خودموختاری و تەنانەت سەربەخۆییشی بۆ قایل بوو. لە عێراقیش بەهۆی شێخ مەحموودی حەفیدەوە کە بەڕێوەبەری جووڵانەوەی ئەودەم بوو، راپەڕینێکی بەرینی نەتەوەیی بەرپا بوو.

ئەو رووداوانە لە کوردستانی ئێرانیش دا بێ تەئسیر نەبوون و بوون بە هۆی ئەوە کە لە ساڵەکانی ١٩٢٠ تا ١٩٢٢ دا سمکۆ (سمایل ئاغا) سەرۆك عەشیرەتی شکاك تەواوی ناوچەی شیمالی کوردستانی ئێران بخاتە ژێر دەسەڵاتی خۆی و

[1] پاش شەڕی یەکەمی جیهانی ئیمپراتۆریی عوسمانی لێك بڵاو بوو و کوردەکانی عوسمانی لەنێو سێ دەوڵەتی تورکیە، عێراق و سووریەدا بەش کران. هەروەها هێندێ لە کوردەکانیش کەوتنە خاکی یەکیەتیی سۆڤیەتی.(د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

سەربەخۆیی رابگەیەنێ. بەرنامەیەکی کوردی کە داخوازەکانی جووڵانەوەی گەلی کوردی تێدا فۆرموولە کرابوو لە ورمێ بڵاو بۆوە. سمکۆ بۆ یەکخستنی نەتەوەی کورد ساڵی ١٩٢٣ چوو بۆ سلێمانی و چاوی بە شێخ مەحموود کەوت و هەوڵیان دا پێکەوە جووڵانەوەی کورد لە هەردوو وڵات رێك بخەن و ئامانجەکانیان یەکگرتوو بکەن.

لە ساڵی ١٢٩٩دا (سەرەتای ١٩٢١ی زایینی) پاش کودیتایەکی نیزامی کە بە یارمەتیی بریتانیا هاتەدی، رەزاخان هاتە سەرکارو ساڵی ١٣٠٤ (١٩٢٣) لەتاران خۆی بە شاو دامەزرێنەری سلسلەی پەهلەوی ناساند. جووڵانەوەی سمکۆ کە تا ساڵی ١٣٠٩ هەر مابوو، ببوو بە کۆسپێك لەسەر رێگای رەزاخان کە دەیهەویست دەسەڵاتێکی بەهێزی مەرکەزی لە ئێران دا پێك بێنێ. بۆیە پاش دانانی پیلانێك لە رۆژی ٣١ی جۆزەردانی ساڵی ١٣٠٩ (١٩٣٠ی زایینی) دا سمکۆ لە لایەن سەرهەنگێکی لەشکری ئێرانەوە بۆ وتووێژ بانگ کرایە شاری شنۆ و ناجوامێرانە کوژرا.[1]

راپەرێنێکی دیکە ساڵی ١٣١٠ لە جنووبی کوردستان لە لایەن جافر سوڵتانەوە بەڕێوە چوو. ئەو راپەڕینە دەوڵەتی مەرکەزیی زۆر ترساند و هەر لەبەر ئەوەش بوو کە رەزاشا لەشکرێکی زۆری بۆ سەرکوت کردنی ناردو بە شێوەیەکی زۆر دڕندانە سەرکوتی کرد.

حەمە رەشیدخانی بانە لە ساڵی ١٣٠٣وە تا ١٣٠٩ هێندێك عەمەلیاتی نیزامیی لە ناوچەی بانە دژی لەشکری ئێران دەست پێکرد. ئەم عەمەلیاتە هەروەك راپەڕینەکەی جافر سوڵتان باری عەشیرەتیی هەبووەو زیاتر دژایەتی لەگەڵ پەرەگرتنی دەسەڵاتی دەوڵەتی مەرکەزیی تێدا بەدی دەکرا. لە ساڵی ١٣٠٩دا حەمە رەشیدخان شکاو پەنای بۆ عێراق برد.

رێژیمی شاهەنشاهی بەرەبەرە توانی دەسەڵاتێکی بەهێز لەتاران پێك بێنێ و بێجگە لە سەرکوت کردنی راپەڕینەکانی کوردستان بەرهەڵستیی هەموو گەلە زۆرلێکراوەکانی دیکەی ئێران لە لوڕستان و بەلووچستان و خوزستان و تورکمەن سەحراو ئازەربایجان لە نێو بەرێو ئێران بکا بە بنکەیەك بۆ بەڕێوەبردنی پیلانەکانی ئیمپریالیزمی ئینگلیس لە رۆژهەڵاتی نێوەڕاست دا.

لە سەردەمی دیکتاتۆریی بیست ساڵەی رەزاشادا زۆرداریی نەتەوەیی گەیشتە ئەوپەڕی خۆی. شۆوینیزمی ئێرانی بوو بە سیاسەتی رەسمیی رێژیمی پەهلەوی و گەلانی غەیری فارسی ئێران خرانە ژێر توندو تیژترین ستەمی نەتەوەیی. بۆ لەنێو بردنی شوێنەواری نەتەوەیی و مێژوو و فەرهەنگی ئەم گەلانە بەرنامەیەکی داڕێژراو و درێژخایەن بەڕێوە دەچوو کە مەبەستی تواندنەوەی گەلانی غەیری فارس بوو. دەست تێوەردانی مێژووی کۆن و نوێ، گۆڕینی ناوی شارو گوندەکان، قەدەغە کردنی گەلێك رێوەڕەسمی نەتەوەیی، تەنانەت لەبەر کردنی جل و بەرگی نەتەوەیی، هەموو بۆ ئەوە بوو کە نیشان بدرێ لە ئێران دا تەنیا تاقە نەتەوەیەك هەیە، ئەویش نەتەوەی فارسە. شیعرەکانی بابا تاهیر شاعیری بەناوبانگ کە بە زاراوەی کۆنی لوڕی نووسراون، لە لایەن بەناو زانایانی ئەدەبەوە دەست تێوەردران و کران بە فارسی، رەشیدی یاسەمی بە ئەمری وەزارەتی فەرهەنگ کتێبێکی نووسی بەناوی "کرد و پیوستگی نژادی و تاریخی او" بۆ ئەوە ئیسپات بکا کورد نەتەوەیەکی جیاواز نین و فارسن. لەبەر دەرگای هەموو کلاسی قوتابخانەکان و ژووری ئیدارەکان نوسرابوو: ***"فارسی سخن گوئید"*** واتە "بە فارسی قسە بکەن". بەڵام هەستی کوردایەتی لە کوردستان و لە دڵی هەموو

[1] سمکۆ لە ماوەی راپەڕینی خۆیدا تووشی چەند هەڵەی گەورە بوو کە یەکێك لەوانە کوشتنی بەڕێوەبەری ئاسۆرییەکانی ناوچەی ورمێ مارشیمۆن لە مانگی رەشەمەی ١٢٩٦ (بەرابەری فێورییەی ١٩١٨)دا بوو کە بەم جۆرە ئاسۆرییەکانی کرد بە دوژمنی خۆی.(د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

کوردێك دا ئەوەندە بەهێز بوو کە سیاسەتی رەزاشا بۆ تواندنەوەی نەتەوەی کورد وەك هی مستەفا کەماڵ لە تورکیە بەتەواوی پووچەڵ بوو.[1]

بەرامبەر بەو هەموو زوڵم و زۆرە لە هێندێك ناوچەی کوردستانی ئێران راپەڕینی عەشیرەتەکان ساز بوو.

راپەڕینی مەحموود خانی کانی سانان ساڵی ١٣٠٥ لە ناوچەی مەریوان دەستی پێکرد. ئەم راپەڕینە نێوەرۆکی سیاسیی نەبوو، زوو سەرکوت کراو مەحموود خانیش پەنای بۆ عێراق برد. لە ساڵەکانی ١٣٠٧و ١٣٠٨دا عەشیرەتی مەنگوڕ لە دەوروبەری مەهاباد بەسەرۆکایەتیی مەلا خەلیل دژی سەرەڕۆیی دەوڵەتی مەرکەزی و بەتایبەتی قەدەغە کردنی جل و بەرگی کوردی راپەڕی. مەلا خەلیل و هێزە چەکدارەکەی چەند شەڕی گەورەیان لەگەڵ لەشکری ئێران کرد بەڵام راپەڕینەکەیان لە مانگی جۆزەردانی ساڵی ١٣٠٨دا سەرکوت کرا. لەناوچەی سوێسنایەتیی سەردەشت بە سەرۆکایەتیی کوێخا ئەمەر (ئەمەر پاشا) راپەڕینێکی دیکە ساز بوو کە ئەویش بەهۆی لەشکری ئێران تێك شکێندرا.

ساڵی ١٣٠٩ لە پێوەندی لەگەڵ راپەڕینی ئارارات دا کە بە سەرکردایەتیی ئیحسان نوری پاشا بەڕێوە دەچوو، راپەڕینی عەشیرەتەکانی جەلالی بە سەرۆکایەتیی بیرهو و فەرزەندە پێك هات کە تا ساڵی ١٣١٠ بەردەوام بوو و پاش تێکچوونی راپەڕینی ئارارات بە هاوکاریی دوو دەوڵەتی ئێران و تورکیە سەرکوت کرا. بیرهو لە کاتی راپەڕینی ئارارات دا شەهید بوو و خەڵکی ناوچە سروودێکیان بۆ دانا کە بەم شێوەیە بوو:

دی رابە بیرهو، دی رابە رابە   ئارارات بۆچی مێشتت خەرابە

زوڵم و زۆری ژاندارم کە ئەو کاتە ئەمنیەیان پێدەگوت کۆمەڵانی خەڵکی گوندەکانی کوردستانی هەراسان کردبوو. ئەمنیەکان بەدزی لەماڵی جووتیارانی کورد فیشەك و ماڵی قاچاغیان دەشاردەوەو پاش پشکنین و "دیتنەوەیان" بەرتیل و جەریمەیان لێدەستاندن.

زەمانی رەزاشا ئەمنیە لە گوندەکانی کوردستان حاکمی موتڵەق بوو. خۆی بە خاوەنی گیان و ماڵ و نامووسی خەڵك دەزانی، قانوون ئەوە بوو کە ئەمنیە دیاریی دەکرد.

لاوانی کوردستانیان بەزۆر بۆ سەربازی بەڕێ دەکرد. خەڵکی کوردستان بە حەق ناوی خزمەتی سەربازی نابوو ئیجباری و گۆرانییشی بۆ دانابوو. گۆرانی‌یەکی زۆر بە ناوبانگ کە لە پێش دا ژیانی پڕ کوێرەوەریی سەربازیی دەخستە بەرچاو:

مانگی حەوت قران، رۆژی چوار شایی

چ بدەم بە قەند و چ بدەم بە چایی

و لە پاشان رق و بێزاریی خەڵکی بەرامبەر بە رێژیمی پەهلەوی نیشان دەدا:

کورپم گەورە کرد بە قەندی شاری   رەزاشا بردی لەبۆ ئیجباری

یاخوا رەزا شا تەختت وەرگەڕێ   ئیجباریی کوردی دەبا بۆ شەڕێ

زۆر جار خەڵکی ئاسایی لەو هەموو زوڵم و زۆرە وەگیان دەهاتن، مەئموورێك یا ئەمنیەیەکیان دەکوشت و رایان دەکرد و یا حازر نەدەبوون سەربازی بکەن، قاچاخ دەبوون و وەشاخی دەکەوتن.

[1] "ئەگەر دەرسێکی بێ ئەم لاو ئەولا لە مێژووی کورد وەربگیرێ ئەوەیە کە تواندنەوەی, ئیحتیمالی نیە."
Colonel W.G. Elphinston : The Kurdish question (International Affairs, Jan. 1946)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

بە هەزاران کەس لە ناوچەکانی کوردستان بۆ بەشەکانی دیکەی ئێران تەبعید کران، زۆریان رەوانەی زیندانی بەناوبانگی قەسری قەجەر کران. کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان کە لە رێژیمی رەزاشای پەهلەوی بێزار بوون، ئەو بێزاری‌یەیان بەئاشکراو بە توندی لە ٣ی خەرمانانی ساڵی ١٣٢٠ (١٩٤١)دا دەربڕی‌و لە ماوەی چەند رۆژان دا هەزاران سەربازو ئەمنیەیان چەك کردو لە زۆربەی ناوچەکانی کوردستان و بە تایبەتی لە گوندەکان بە کردەوە کۆتایی‌یان بە دەسەڵاتی دەوڵەتی مەرکەزی هێنا.

کە شەڕی دووهەمی جیهانی دەستی پێکرد، رەزاشا بەرەبەرە خۆی لە ئاڵمانی نازی نیزیك کردەوەو وەزعێکی ئەوتۆ پێك هات کە ئێران بوو بە مەیدانی هاتوچۆ و نفووزی جاسووس و پیاوەکانی ئاڵمانی هیتلەری. پاش ئەوە کە ئاڵمان لە هاوینی ساڵی ١٩٤١ی زایینی‌دا هێرشی کردە سەر یەکیەتیی سۆڤیەتی، بە کردەوە جەبهەیەکی گەورە لە دەوڵەتە گەورەکان، لە یەکیەتیی سۆڤیەتی و ئەمریکاو ئینگلیستان دژی ئاڵمان و ئیتالیاو ژاپۆن کە وڵاتەکانی میحوەر بوون پێك هات. پاش وتووێژ ئەم سێ دەوڵەتە ئێرانیان بۆ ئەوە هەڵبژارد کە هەم نفووزی ئاڵمانی نازی لەم وڵاتە خاشەبڕ بکەن و هەم لەوێ را بتوانن یارمەتی و بەتایبەتی چەك و تەقەمەنی بۆ یەکیەتیی سۆڤیەتی بنێرن. بۆ ئەوە بڕیاریان دا کە لە رۆژی ٣ی خەرمانانی ١٣٢٠ (٢٥ی ئووتی ١٩٤١)دا لەشکری سوور لە شیمالەوەو لەشکری ئەمریکاو ئینگلیس لە جنووبەوە ئێران داگیر بکەن. رێژیمی دیکتاتۆریی رەزاشا نەی‌توانی چووکترین بەربەرەکانی‌یەك بەرامبەر بە هاتنی لەشکری هاوپەیمانەکان بکاو تێك رووخا. کۆنترۆڵی جنووبی وڵات کەوتە دەست ئینگلیس و ئەمریکاو کۆنترۆڵی شیمال کەوتە دەست یەکیەتیی سۆڤیەتی. بە تێکچوونی دیکتاتۆریی رەزاشا هێندێك ئازادیی دێموکراتی لە ئێران دا پەیدا بوو و حیزب و رێکخراوە سیاسی‌یەکان بووژانەوەو پەرەیان گرت. پاش بیست ساڵ دیکتاتۆری، ئێران رووی ئازادیی بە خۆیەوە دی.

لەکاتێك دا کە بەشی جنووبیی کوردستانی ئێران لە لایەن لەشکری ئەمریکاو ئینگلیسەوە داگیر کرابوو، لە بەشی شیمالی تا شاری ورمێ لەشکری سوور جێگیر ببوو.

ناوچەی مەهاباد لەو وەزعە دوور بوو، واتە نە وڵاتە رۆژئاوایی‌یەکان لەشکریان تێدا جێگیر کردبوو و نە لەشکری سوور. بەم شێوەیە وەزعێکی تایبەتی لە ناوچەی مەهاباد خولقابوو. لە لایەکی دیکەوە مەهاباد و دەوروبەری رابردوویەکی دوورودرێژیان لە جووڵانەوەی نەتەوەی کورد دا هەبوو. ئەوە بوو کە یەکەم رێکخراوی بەهێزی سیاسیی کوردی بەناوی "کۆمەڵەی ژ-ك" یان "کۆمەڵەی ژیانەوەی کورد" لە ناوچەی مەهاباد پێك هات. دامەزرێنەرانی کۆمەڵە یازدە کەس بوون کە لە رۆژی ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢١ (١٦ی ئووتی ١٩٤٢) لە مەهاباد کۆبوونەوەو کۆمەڵەی ژ-ك یان پێك هێنا کە ئامانجی رزگاریی نەتەوەی کورد بوو.[1]

کۆمەڵە رێکخراوێکی نهێنی بوو و وادیارە هەر لە سەرەتاوە لە دامەزراندنی ئەو رێکخراوەدا کوردی عێراق بەشدار بوون و نوێنەرانی ئەوان "میرحاج ئەحمەد" کە ئەفسەرێکی لەشکری عێراق بوو لەلایەن حیزبی هیواوە لە یەکەم کۆبوونەوەی کۆمەڵەی ژ-ك دا ئامادە بووە. حیزبی هیوا ساڵی ١٩٣٩ لەلایەن چەند رووناکبیری کوردی خەڵکی سلێمانی بە سەرۆکایەتیی رەفیق حیلمی و مەحموود جەودەتەوە دامەزرابوو. دامەزرانی کۆمەڵە لە مێژووی خەباتی گەلی کورد لە

[1] دامەزرێنەرانی کۆمەڵەی ژ ـ ك ئەم یازدە کەسە بوون: حوسێنی فرووهەر، عبدالرحمن زەبیحی، عبدالرحمن ئیمامی، عەبدولقادر مودەرریسی، نجم الدین توحیدی، محەممەدی نانەوازادە، عەلی مەحموودی، محەممەدی ئەسحابی، عبدالرحمن کیانی، سەدیقی حەیدەری، قاسمی قادری. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
www.kurdistanukurd.com

کوردستانی ئێران دا دیاردەیەکی نوێ بوو. چونکە یەکەم رێکخراوی سیاسی بوو کە لە لایەن خەڵکی ئاساییەوە پێك دەهات. دامەزرێنەرانی کۆمەڵە لە چین و توێژەکانی نێونجیی مەهاباد بوون کە دەکرێ پێیان بگوترێ وردە بورژوازی. ئەوان بە دامەزراندنی کۆمەڵە، رێورەسمی کۆنیان شکاندو ئەم جارە سەرۆکایەتی یا بەرێوەبەریی جووڵانەوەیان نەدایە دەست شێخێك و ئاغایەك و درەبەگێك.

بەڵام هەرکەس کە دەبوو بە ئەندامی کۆمەڵە، دەبوا سوێندی خواردبا کە خەیانەت بە نەتەوەی کورد نەکا، بۆ رزگاریی نەتەوەی کورد تێبکۆشێ و نهێنییەکانی کۆمەڵە نەباتە دەرێ، هەموو کوردێك بە ژن و پیاوەوە بە خوشك و برای خۆی بزانێ و بە بێ بڕیاری کۆمەڵە نەچێتە هیچ رێکخراو و حیزبێکی دیکەوە. تێکۆشانی کۆمەڵەی ژـ ك، تەرکیبی ئەو کاتەی و هەروەها بەرنامەکەی (دیارە بەرنامەیەکی رێك و پێکی نەبوو، بەڵام هێندێك مەبەستی بۆخۆی دانابوو) و شێوەی رێکخستنی هەموو نیشانەی ئەوەن کەکۆمەڵە لە لایەکەوە رێکخراوێکی ناسیۆنالیست بوو، واتە بۆ کوردایەتیی رووت هەوڵی دەداو، لەلایەکی دیکەشەوە رێکخراوێکی سیکتیر و داخراو بوو. هەربۆیە نەیدەتوانی کۆمەڵانی بەرینی خەڵك بۆ لای خۆی رابکێشێ. بەڵکوو وەك رێکخراوێکی نهێنی لەچوارچێوەیەکی تەسکی چەند کەسی یان چەند سەد کەسی دا مایەوە.

لەمانگی بانەمەڕی ١٣٢٢ (ئاوریلی ١٩٤٣)دا کۆبوونەوەیەکی بەرین لە ئەندامان پێك هات، کە وەك کۆنگرەی کۆمەڵەی ژـ ك دەچوو. لەم کۆنگرەیەدا کەلە شاخی خوداپەرست کۆبوەوەو نیزیکەی سەد کەسی تێدا بەشدار بوون، بڕیار درا کە کۆمەڵە بیروڕای خۆی لەگۆڤارێك دا بڵاو بکاتەوە. ئەوە بوو کە دەست کرا بە بڵاوکردنەوەی گۆڤاری "نیشتمان". کە سەیری نووسراوەکانی گۆڤاری "نیشتمان" دەکەین، هێندێ شت نیشانەی ئەوەیە کە کەسانێك کە لە سەرەتاوە کۆمەڵەی ژـ ك یان پێك هێناو بەرێوەیان برد، بە باشی لە وەزعی نێونەتەوەیی، سیاسەتی دەوڵەتان و تەنانەت لە خەباتی گەلان بۆ رزگاری ئاگادار نەبوون.

لە گۆڤاری "نیشتمان"دا دەوڵەتی بریتانیا نەك هەر بە دۆستی کورد دادەنێن بەڵکوو بە ئاڵاهەڵگری ئازادیی هەموو گەلان و هەروەها گەلی کوردی دەناسێنن. دیارە بەرێوەبەرییەکی سیاسی کە داوای رزگاریی نەتەوەی کورد دەکا، بەڵام دەیهەوێ ئەم داوایە بە یارمەتیی بریتانیای گەورە جێبەجێ بکا کە گەورەترین دەوڵەتی ئیستیعماری بوو، هیچ نەبێ سەری لێشێواوە. بێجگە لەوە، هەموو کەس دەزانێ و مێژووش ئەوەی ئیسپات کردوە کە بەرپرسی زۆربەی ئەو ژێردەستی و کوێرەوەرییە کە نەتەوەی کورد تووشی هاتوە بەتایبەتی لە سەرەتای چەرخی بیستەمەوە تا شەڕی یەکەمی جیهانی و تا کاتی دامەزراندنی کۆمەڵە، دەوڵەتی بریتانیا بووە. تەنانەت ئەوەش کەلە زۆر کۆبوونەوەی نێونەتەوەییدا نەتەوەی کورد بە رەسمی ناسراو پەیمانی "سیور" ئیعترافی بە سەربەخۆییشی کرد، بەڵام نەی توانی حەقی خۆی وەربگرێ، تاوانی هەر دەگەڕێتەوە سەر بریتانیای مەزن. ئەوەش کە بریتانیا لەو وەختەدا لەگەڵ یەکیەتیی سۆڤیەتی و ئەمریکا لە بەرەی دژی فاشیستی دا بوو، بە هیچ جۆرێك ناتوانێ بۆ ئەوە پاکانە بێ و حیزبی سیاسیی گەلی زۆرلێکراوی کورد کە بۆ رزگاریی نەتەوەو نیشتمان پێك هاتوە راست لەو دەوڵەتە داوای ئازادی بکا کە تووشی ژێردەستی و زۆرلێکراویی کردوە. لەگەڵ هەمووی ئەوانەش دا کۆمەڵەی ژـ ك توانی هەستی نەتەوەیی لەنێو خەڵکی کوردستانی ئێران دا بڵاو بکاتەوە. توانی لە ناوچەی مەهابادو لە هێندێك ناوچەی دیکە ریشە داکوتێ و لە راستیدا وەك یەکەم رێکخراوی بەهێزی سیاسیی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران ببێ بە سەرەتاو بناخەیەك بۆ دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

© www.kurdistanukurd.com

ئەوکاتە کە کۆمەڵەی ژـ ك پێك هاتبوو و تێکۆشانی سیاسیی خۆی دەست پێکردبوو، سەرانسەری جیهان تووشی شەڕێکی گەورە بە دژی فاشیزم بوو. لە ئورووپاو ئاسیاو ئەفریقا شەڕ بەردەوام بوو. هەرچەند ئەوکاتە وا دەهاتە بەرچاو کە ئاڵمانی هیتلەری و ئیتالیای موسولینی و ژاپۆنی هیروهیتو لە شەڕ دا سەرکەوتوون، بەڵام نەك هەر دەوڵەتە هاوپەیمانەکان هێزێکی نیزامیی زۆریان دژی وڵاتەکانی میحوەر ڕێك خستبوو، بەڵکوو خەباتی گەلانی ژێر دەستی نازیسم لە ئورووپاو ژاپۆن لە ئاسیاو، ئیتالیا لە ئەفریقا، ڕۆژ بە ڕۆژ زیاتر پەرەی دەستاند. ڕووخانی ڕێژیمی دیکتاتۆریی ڕەزاخان لە لایەکەوەو پەرە ئەستاندنی خەباتی دژی فاشیستیی گەلانی دنیا لە لایەکی دیکەوە مەیدانێکی زۆر بەرینیان بۆ خەباتی گەلی کورد لەکوردستانی ئێران پێك هێنابوو.

بەڵام کۆمەڵەی ژـ ك کە لە لایەکەوە ڕێکخراوێکی ناسیۆنالیست و لە لایەکی دیکەوە ڕێکخراوێکی داخراو و نهێنی بوو کە ڕووی لە کۆمەڵانی بەرینی خەڵکی کوردستان نەدەکرد، وەڵامدەری وەزعی تازەی کوردستانی ئێران نەبوو. پەرە ئەستاندنی بزووتنەوەی جووڵانەوە لە کوردستانی ئێران کە دیارە پێوەندیی‌یەکی ئۆرگانیکی لەگەڵ هەموو جووڵانەوەی ئێران هەبوو کە بە شێوەیەکی نەدیتراو پەرەی گرتبوو، نیازی بە ڕێکخراوێکی یەکگرتوو، دێموکرات و ئاواڵە بۆ کۆمەڵانی خەڵك لەگەڵ بەرنامەیەکی ڕوون و ڕێك و پێك هەبوو، بۆیە لەماوەی بەینی ١٣٢٢ کە کۆمەڵە دەستی بە بڵاوکردنەوەی بیروباوەڕی خۆی لە گۆڤاری "نیشتمان"دا کرد تا ساڵی ١٣٢٤ (١٩٤٥) بەرە بەرە بە تەواوی دەرکەوت کە کۆمەڵەی ژـ ك ئیدی ئەو ڕێکخراوە نیە کە بتوانێ جووڵانەوەی ڕۆژ بە ڕۆژ پەرەگرتووی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانی ئێران ڕێبەری بکا. تەنانەت تەرکیبی ئەو کەسانەش کەلە کۆبوونەوەی بانەمەڕی ١٣٢٢دا بەڕیوەبەریی کۆمەڵەیان هەڵبژاردبوو یان بۆ بەڕێوەبەریی کۆمەڵە هەڵبژێرابوون بە شێوەیەك بوو کەڕێگای نەدەدا ئەو ڕوانینە بەرینەیان هەبێ کە خەباتی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران لەگەڵ جووڵانەوەی هەموو گەلانی ئێران لێك گرێ بدەن و هەر لەو کاتەش دا بە هەڵسەنگاندنی هەل و مەرجی ڕاستەقینەی وڵاتەکە بەرنامەو دروشم بۆ ڕێکخراوی خۆیان دابنێن.

هەموو ئەوانە لە لایەکەوەو لە لایەکی دیکەوە جێگیر بوونی ئازادیی‌یە دێموکراتیی‌یەکان لە ئێران و چوونەپێشی جووڵانەوەی دێموکراتیکی گشتی لە سەرانسەری ئێران دا، هەروەها تێك شکانی ئاڵمانی هیتلەری و سەرکەوتنی خەباتی گەلان بەسەر فاشیزم دا زەمینەی بۆ ئەوە ئامادە کرد کە حیزبێکی پێشەنگ و وەڵامدەری ڕۆژگاری نوێ بۆ یەکەم جار لە مێژووی نەتەوەی کورد دا بۆ وەدی هێنانی ئامانجە لەمێژینەکانی پێك بێ. حیزبێکی ئەوتۆ هەم پێویستیی‌یەکی مێژوویی بوو و هەم زەمینەی دامەزرانی ئامادە ببوو.

٣ـ دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ٢٥ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٢٤ (١٦ی ئووتی ١٩٤٥) لە شاری مەهاباد دامەزراو بەرنامەی خۆی بڵاو کردەوە.

دامەزرانی حیزبی دیمۆکراتی کوردستان نوختە گۆڕانێك بوو لە مێژووی خەباتی لەمێژینەی گەلی کوردو سەرەتایەك بوو لە پێك هاتنی ڕێکخراو و حیزبی سیاسیی پێشکەوتوو و مۆدێرن دا. چونکە پێش حیزبی دێموکرات لە هەموو مێژووی نەتەوەی کورد دا حیزبێکی ئەوتۆ پێشکەوتوو بە بەرنامەیەکی ڕوونەوە پێك نەهاتبوو. بۆیەش هەر لە سەرەتاوە حیزبی دێموکرات، پشتیوانیی هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵی کوردەواریی بۆ لای خۆی ڕاکێشا. لەو کاتەدا حیزبی دێموکرات سێ ئەرکی بنەڕەتیی لەپێش بوو.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

یەکەم: ڕێکخستنی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و کۆکردنەوەیان لەژێر ئاڵای خۆی و بەتایبەتی لەژێر بەرنامەیەکی ڕێك و پێك و ڕوونی سیاسیدا.

دووهەم: گرێ دانی خەباتی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران لەگەڵ خەباتی سەرانسەریی گەلانی ئێران بۆ دێموکراسی و دژایەتی لەگەڵ فاشیزم. وەختێك حیزبی دێموکراتی کوردستان دامەزرا لە بەشەکانی دیکەی ئێران لەمێژبوو بە دەیان حیزبی سیاسی پێك هاتبوون و پەرەیان ئەستاندبوو. ئەو خەباتەی کۆمەڵەی ژـ ك بەڕێوەی بردبوو، هەتا ئەو کاتە نەیتوانیبوو یا نەکرابوو کە لەگەڵ خەباتی گشتیی گەلانی ئێران پەیوەند بدرێ. ڕاستی ئەوەیە کە چوارچێوەی بیرکردنەوەی کۆمەڵەی ژـ ك ڕێگای نەدەدا کە لەگەڵ ڕێکخراوەکانی غەیری کوردو ڕێکخراوە پێشکەوتووەکانی ئێران پێوەندیی دۆستایەتی و هاوکاری دابمەزرێنێ.

سێهەم: ڕاکێشانی پشتیوانیی هێزە ئازادیخوازو دژی فاشیستییەکانی جیهانی بۆ مافی ڕەوای گەلی کورد لە کوردستانی ئێران و بۆ خەباتی ڕزگاریخوازانەی گەلی کورد بوو. ئەم ئەرکە لەم بارەشەوە گرینگ بوو کە لەو کاتەدا هەموو گەلانی جیهان بەتایبەتی لە ئورووپا خەباتێکی توندوتیژیان دژی فاشیزم بەڕێوە دەبرد. بەشداریی خەڵکی کوردستان بە بەڕێوەبەری حیزبی دێموکراتی کوردستان لە خەباتی دژی فاشیزم دا لە لایەك جووڵانەوەی گەلی کوردی بۆ یەکەم جار لەگەڵ جووڵانەوەی ئازادیخوازی جیهانی دەبردە بەرەیەك و لە لایەکی دیکەشەوە ئیمکانی ئەوەی پێك دەهێنا کە پشتیوانیی هێزە ئازادیخوازەکانی جیهان بۆ لای خەباتی ڕەوای گەلی کورد رابکێشێ. بەتایبەتی بوونی لەشکری سۆڤیەتی لە ئێران، بەشداریی زۆر قاتعانەی یەکیەتیی سۆڤیەتی لە خەباتی جیهانی دژی فاشیزم داو هەروەها ئەو دۆستایەتییەی کە یەکیەتیی سۆڤیەتی لەو کاتەدا بەرامبەر بە گەلی کورد نیشانی دەداو ئەو پشتیوانییەی کە لە حیزبی دێموکراتی کوردستان و جووڵانەوەی ڕزگاریخوازی گەلی کوردی دەنواند، هەموو ئەوانە ڕێگایان خۆش دەکرد بۆ ئەوە خەباتی گەلی کورد بۆ یەکەم جار لە مێژوودا لەگەڵ خەباتی هەموو ئازادیخوازانی جیهان دژی فاشیزم و ئیمپریالیزم تێکەڵاو بێ. بۆ ئەوە حیزبی دێموکراتی کوردستان بتوانێ ئەو سێ ئەرکە گرینگە بەجێ بگەیەنێ، بەر لە هەموو شتێك پێویست بوو بەرنامەیەکی ڕێك و پێك و ڕوونی سیاسیی هەبێ. ئەم بەرنامەیە لە هەشت بەند دا بە شێوەی خوارەوە بڵاو کرایەوە:[1]

بسم الله الرحمن الرحیم

"بەیاننامەی حیزبی دێموکراتی کوردستان"

هاونیشتمانان ـ برایان:

ئاگری شەڕی جیهانگیر کە بەهۆی دوژمنانی ئازادی و لە ژێرپێنەرانی دێموکراسی هەڵگیرسابوو، بە باسکی بەهێزی سەربازانی ئازای هاوپەیمانی گەورەی ئێمە کوژایەوە. دنیای دێموکراسی سەرکەوت و دنیای فاشیستی کە هەوڵی دەدا گەلان و نەتەوەکانی جیهان لەژێر دەستی چەند نەفەر ملهوڕو سەرەڕۆدا یەخسیر بکا بە شێوەیەکی قەتعی تێك شکاو لێك بڵاو بوو و هەروەها کە چاوەڕوان دەکرا بۆ ئازادیی گەلان و نەتەوەکانی جیهان ڕێگا خۆش کرا. ئەمڕۆ گەلانی دنیا لە گەورەو چووك دەیانهەوێ لەو ڕێگایەی کە بەرەو ئازادی خۆش کراوە کەڵك وەرگرن و لەو بەڵێنییانەی کە بە هۆی

[1] بەرنامەکە بە کوردی دەست نەکەوت بۆیە لە دەقی فارسییەوە وەرگێردراوە. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

مەنشووری مێژوویی ئاتلانتیکەوە دراوە سوود ببینن و هەڵسووڕاندنی کاروباری خۆیان بەدەستەوە بگرن و چارەنووسی خۆیان بە مەیل و ویستی خۆیان دیاری بکەن.

ئێمەی کورد کە لە ئێران دەژیین ساڵەها و بەڵکوو چەندین سەد ساڵە کە لە پێناوی ماف و دەسەڵاتی نەتەوەیی و مەحەللیدا خەباتمان کردوەو قوربانیمان داوە. بەداخەوە کاربەدەستانی سەرەڕۆی ئێران بە هیچ جۆرێك حازر نەبوون قسەی حیسێبیی ئێمە قبووڵ بکەن و تەنانەت نەیان هێشتوە ئێمە لەو مافەش کەلك وەربگرین کە قانوونی ئەساسی بۆ ئەیالەتەکان و ویلایەتەکانی ئێران دای ناوەو بەردەوام وەڵامی ئێمە گوللەو بۆمب و تۆپ و زیندان و تەبعید و یەخسیری بووە. بەتایبەتی لە سەردەمی بیست ساڵەی رەزاخان دا تەنانەت لە لەبەرکردنی جل و بەرگیش دا ئازاد نەبووین. بە زۆری سەرنێزە بە هۆی ئەفسەرانی دز و خائین و تاڵانکەرەوە هەموو دارایی‌و ژیانی ئێمەیان تەفرو تونا کردوەو چاویان لە ناموس و شەرەفی ئێمەوە بووەو بۆ لەنێو بردن و خاشەبڕکردنی نەسلی ئێمە لە هیچ نزمی و دڕندەیی‌یەك خۆیان نەپاراستوە. ئاخر ئێمەش ئینسانین، ئێمەش مێژوو، زمان و شوێنەواری خۆمان هەیە کە لامان خۆشەویستن. بۆچی دەبێ مافی ئێمە لەژێر پێ بنرێ؟ بۆچی ناتوانین لەنێو ماڵی خۆمان دا ئازاد و موختار بین؟ بۆچی رێگا نادرێ منداڵانی خۆمان بەزمانی کوردی پەروەردە بکەین؟، بۆچی نایەڵن کوردستان ویلایەتێکی خودموختار بێ و لە لایەن ئەنجومەنی ویلایەتی‌یەوە ئیدارە بکرێ کە قانوونی ئەساسی دیاریی کردوە؟

هاونیشتمانانی بەڕێز دەبێ بزانن حەق نادرێ، حەق وەردەگیرێ، ئێمە دەبێ بۆ وەرگرتنی ماف و دەسەڵاتی نەتەوەیی و مەحەلليی خۆمان خەبات بکەین. ئەم خەباتە یەکیەتی و یەکڕەنگیی پێویستە، رێکخراو و پێشەنگی پێویستە. بۆ ئەم مەبەستە پیرۆزەیە حیزبی دێموکراتی کوردستان دامەزراوەو دەستی بەکار کردوە. ئێوە هاونیشتمانانی خۆشەویست، دەبێ چاو و گوێی خۆتان بکەنەوەو لە دەوری حیزبی نەتەوەی خۆتان کۆببنەوەو لە پێناوی وەرگرتنی مافی رەوای نەتەوەیی خۆتان دا فیداکاری بکەن. حیزبی دێموکراتی کوردستان رێبەرو رێنوێنی ئێوەیە. تەنیا لە ژێر ئاڵای ئەوە کە نەتەوەی کورد لە مەترسیی تەفرو تونا بوون رزگار دەبێ‌و هەبوون و ناموس و شەرەفی نەتەوەیی خۆی دەپارێزێ و دەتوانێ لەنێو سنووری دەوڵەتی ئێران دا خودموختاریی نەتەوەیی خۆی وەدەست بێنێ.

هاونیشتمانان، ئێمە بێجگە لە مافی رەواو ئینسانیی خۆمان هیچمان ناوێ. دروشمەکانی ئێمە لە بەندەکانی خوارەوەدا خولاسە کراون. بیان خوێننەوەو هەموو گەلی کورد، فەرد فەردیان تێبگەیەنن. ئەوە دروشمەکانی ئێمەن:

١ـ نەتەوەی کورد لەنێوخۆی ئێران دا بۆ هەڵسووڕاندنی کاروباری مەحەلليی خۆی سەربەخۆ و ئازاد بێ و لە سنووری دەوڵەتی ئێران دا خودموختاریی خۆی وەدەست بێنێ.

٢ـ مافی خوێندنی بە زمانی زگماکیی خۆی هەبێ و تەواوی کاروباری ئیدارەکان بەهۆی زمانی کوردی بەڕێوە بچێ.

٣ـ لەسەر بناخەی قانوونی ئەساسی، ئەنجومەنی ویلایەتیی کوردستان بە زوویی هەڵبژێردرێ و بە هەموو کاروباری کۆمەڵایەتی و دەوڵەتی رابگاو چاوەدێری‌یان بەسەر دا بکا.

٤ـ کاربەدەستانی دەوڵەت دەبێ بە بێ قسە لە خەڵکی ناوچەکان بن.

٥ـ دەبێ لەسەر ئەساسی قانوونێکی گشتی لەنێوان لادێیی‌و خاوەن مڵك دا رێککەوتنێك پێك بهێنرێ و دوارۆژی هەردوولا دابین بکرێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

٦ــ حیزبی دێموکراتی کوردستان تێدەکۆشێ کە لە خەبات دا بەتایبەتی لەگەڵ نەتەوەی ئازەربایجان و کەمایەتییەکانی تر کە لە ئازەربایجان دەژین، ئاسۆرییەکان و ئەرمەنییەکان و هی دیکە، یەکیەتی و برایەتییەکی تەواو پێك بهێنێ.

٧ـ حیزبی دێموکراتی کوردستان بە ئامانجی بەرەو پێش بردنی کشتوکاڵ و بازرگانی و پەرەپێدانی فەرهەنگ و لەش ساغی و باشتر کردنی ژیانی ئابووری و مەعنەویی گەلی کورد دەست دەکا بە سوود وەرگرتن لە سامانەکانی سروشتی و کانگاکانی کوردستان و لەم رێگایەدا تێدەکۆشێ.

٨ـ ئێمە دەمانەوێ تەواوی گەلەکانی ئێران هەلی تێکۆشانی بە ئازادییان بدرێتێ بۆ بەختەوەری و پێشخستنی نیشتمانی خۆیان.

¤ ¤ ¤

ئەم بەرنامەیە لەگەڵ ئەوەی کورتەو لە راستی دا تەنیا لە هەشت بەند دا فۆرموولە کراوە، هەموو داخوازە ئەساسییەکانی خەڵکی کوردستانی تێدایە. بەندی یەکەم داوای خودموختاری دەکا لە چوارچێوەی دەوڵەتی ئێران دا. ئەوە داخوازێکە کە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ئێستاش هەر بۆی تێدەکۆشێ. چونکە هەر لە سەرەتاوە حیزبی دێموکرات لەم بڕوایە دابووە کە مافی دانانی چارەنووس لە کوردستانی ئێران بە شێوەی خودموختاری جێبەجێ دەبێ. کەوابوو نێوەرۆکی داخوازەکە مافی دانانی چارەنووسە، بەڵام شکڵی، روخساری خودموختارییە. لە بەندی هەشتی بەرنامەکەدا، حیزبی دیموکرات بۆ ئەوە وڵاتەکە پێش کەوێ داوای دێموکراسی بۆ سەرانسەری ئێران دەکا. ئەمە ئەو راستییە دەگەیەنێ کە هەر لە سەرەتاوە حیزبی دێموکراتی کوردستان داخوازی خودموختاری بۆ کوردستانی لە دێموکراسی بۆ ئێران جیا نەکردۆتەوە.

لە بەندی دووهەم دا بەرنامە داوای بەرەسمی ناسینی زمانی کوردی دەکا، لە بەندی سێ و چوار دا پێوەندیی نێوان دەوڵەتی مەرکەزی و ناوچەی خودموختار دیاری کراوە. بەم شێوەیە دوو مەسەلەی ئەسڵیی داخوازی خودموختاری روون کراوەتەوە:

یەکەم ئەوە کە زمان نیشانەی هەرە گرینگ و هەرە ئەساسیی فەرهەنگی هەموو نەتەوەیەکەو بە بەڕەسمی ناسینی زمانی کوردی رێگا خۆش دەکرێ بۆ ئەوە هەم گەلی کورد بە مافی خۆی بگاو منداڵانی کورد بە زمانی زگماکیی خۆیان بخوێنن و هەم بۆ پەرەپێدانی فەرهەنگی نەتەوەییش هەلومەرجێکی لەبار پێك بێ. دووهەم دیاری کردنی پێوەندیی نێوان کوردستانی خودموختارو دەوڵەتی مەرکەزییش و بەتایبەتی دیاری کردنی سەلاحیەتەکانیان بۆ بەڕێوەبردنی خودموختاری زۆر گرینگە. لێرەدا حیزبی دیموکرات زۆر لێزانانە کەلکی لەوە وەرگرتوە کە لە قانوونی ئەساسیی ئێران دا ئەسڵی ئەنجومەنی ئەیالەتی و ویلایەتی هاتوە، بەڵام لەو کاتەوە واتە لە زەمانی مەشرووتییەتەوە تا ئێستا ئەو شێوە ئەنجومەنە نە لە کوردستان و نە هیچ جێگایەکی دیکەی ئێران پیادە نەبووە. ئەوە کە گوتراوە لە کوردستان هەموو کاربەدەستانی دەوڵەتی دەبێ کورد بن، داخوازێکی رەوایە.دیارە نەگوتراوە هەموو ئەوانەی کە لە کوردستان کاردەکەن، کارمەندن و مووچەخۆرن کورد بن. بەڵام ئەوانەی مەئموورن و کاربەدەستن دەبێ کورد بن. چونکە نەتەوەی کورد بەگشتی و گەلی کورد لە کوردستانی ئێران بە تایبەتی بەتاقیکردنەوەی زۆر لەمێژینەی خۆی بۆی دەرکەوتوە کە دەوڵەتی مەرکەزی رێگا نادا کورد بۆخۆی لە وڵاتی خۆیدا کاربەدەست بێ و هەموو کاتێك هەرچی بەرپرسی گرینگەو هەرچی کاربەدەستە گشتیان لە مەرکەزەوە دێن و بەهۆی ئەوانەوە دەوڵەتی مەرکەزی دەسەڵاتی خۆی بەسەر

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

کوردستان دا دەسەپێنێ. ئەوە کە کاربەدەستان دەبێ کورد بن، خۆی دیسان شێوەیەکە لەم راستی‌یە کە مافی چارەنووسی گەلی کورد بەدەست خۆیەوە بێو خەڵکی کوردستان هەست بەوە بکا کە لە وڵاتی خۆی دا بێگانە نیە، بەڵکوو دەسەڵاتی خۆی بەدەست خۆیەتی.

لە بەندی شەشی بەرنامەکەدا ئەنتێرناسیۆنالیزمی حیزبی دێموکراتی کوردستان بەرچاو دەکەوێ، حیزبی دێموکرات داوای مافی رەوای خۆی دەکا، بەڵام ئەم داوایە بە مانای لەژێرپێنانی مافی نەتەوەیی، مافی رەوای گەلانی دیکە وەك ئازەربایجانی، ئاسۆری و ئەرمەنی و هی دیکە نیە. بەڵکوو هەر لەو کاتەدا کە حیزبی دێموکرات خودموختاریی بۆ کوردستان دەوێ، دەیهەوێ گەلی کورد لەگەڵ هەموو ئەم گەلانە بە برایەتی و دۆستایەتی بژی. ئەمەش یەکێك لەو نوختە گرینگانەیە کە حیزبی دێموکرات لە کۆمەڵەی ژـ ك جیا دەکاتەوە، چونکە حیزبی دێموکرات لە سەرەتای دامەزرانیەوە لەسەر ئەساسی ئەنتێرناسیۆنالیزم دامەزراوە.

وەدەست هێنانی خودموختاری بێ لەنێوبردنی هەژاری و کوێرەوەری و بێ پەرەپێدانی ئابووری و فەرهەنگی و لەش ساغی و باشتر کردنی ژیانی خەڵك دەبێتە داخوازێکی بێنیوەرۆك. بۆیە لە بەندی حەوتەم دا حیزبی دێموکرات نیشانی دەداکە دەیهەوێ لە تەواوی ئیمکان و سامانەکانی ژێرزەوییش کەڵك وەربگرێ تا ئابووری و فەرهەنگ و لەش ساغی لە کوردستان بەرەو پێش بەرێ. دیارە ئەو کاتە حیزبی دێموکرات باسی سەنعەت ناکاو تەنیا باسی کشتوکاڵ و بازرگانی دەکا، چونکە سەنعەت لەو کاتەدا لە کوردستان وجوودی نەبووە.

چاوپێداخشاندنێکی بەرنامەی ئێستای حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران واتە بەرنامەیەك کە ٣٨ ساڵ پاش دامەزرانی حیزب، کۆنگرەی شەشەم لە مانگی رێبەندانی ساڵی ١٣٦٢دا پەسندی کردوە، زۆر بە جوانی دەردەخا کە زۆربەی داخوازە ئەسڵی‌یەکانی ئێستا لەو هەشت بەندەدا گونجاون و شێلگیر بوون لەسەر رێبازی سیاسی یەکێك لە هۆیەکانی سەرکەوتن و خۆشەویستیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە لای کۆمەڵانی خەڵکە. چونکە لە دامەزرانی حیزبەوە کە خەبات هەر درێژەی هەیە، دروشمە ئەسڵی‌یەکان و ئامانجە گشتی‌یەکان هەر ئەوانەن کە چل ساڵ لەمەوپێش لە بەرنامەی یەکەمی حیزبی دێموکرات دا هاتبوون. ئەم بەرنامەیە بە لەبەرچاوگرتنی وەزعی پاشکەوتوویی ئەو وەختەی کوردستانی ئێران بەرنامەیەکی شۆرشگێرانەو پێشکەوتنخوازانەیە، بەرنامەیەکە کە لە مێژووی گەلی کورد دا بۆ یەکەم جار بەرچاو دەکەوێ و وێنەی نەبووە. بەڵام دیارە دیسان بە لەبەرچاوگرتنی وەزع و هەلومەرجی پاشکەوتووی ئەو کاتە ناکرێ لەو بەرنامەیە چاوەڕوان بکرێ کە هەموو بەندەکانی لە رووی تیئۆریی زانستی‌یەوە فۆرمووڵە کرابن و وەڵامدەری هەموو داخوازەکانی گەلی کورد و چین و توێژە دێموکراتی‌یەکانی کوردستان بن.

لەو کاتەدا زۆربەی زۆری زەوی بە دەست خاوەن مڵکە گەورەکانەوە بوو و لە راستی‌دا زۆر و زۆرداری لە لادێیەکانی کوردستان گەیشتبووە ئەوپەڕی خۆی. لەگەڵ ئەوە لەبەندی پێنجەمی بەرنامەکەدا داوا ناکرێ کەزەوی دابەش بکرێ یا جووتیار حەقی زیاتری بدرێتێ، تەنیا دەگوترێ کە قانوونێکی گشتی لە نێوان جووتیارو خاوەن مڵك دابنرێ. دیارە لە هەل و مەرجی ئێستادا ئەمە دروشمێکی پاشکەوتووانەیە، بەڵام لە هەل و مەرجی ئەو کات دا کە خاوەن مڵکەکان بە بێ لەبەرچاوگرتنی هەموو قانوونێك جووتیارانیان دەچەوساندەوەو لە راستی‌دا هیچ قانوونێکیان لەبەر چاو نەدەگرت و ئەگەر قانوون و رێ و رەسمێکیش هەبووایە بە زۆری و زۆرداری لە ژێر پێیان دەنا، هەوڵی حکوومەتی خودموختاری کوردستان بۆ دانانی قانوونێکی گشتی هەنگاوێك بەرەو پێش بوو. بەڵام دەبێ ئەوەش بگوترێ کە بەندی پێنجەمی بەرنامە داخوازێکی شۆرشگێرانە نیە، داخوازێکی رادیکاڵیش نیە، بەڵکوو داخوازێکی ریفۆرمیستی‌یە. مەبەستی گۆڕانی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ژێرخانی کۆمەڵی کوردەواری نیە، بەڵکوو مەبەستی ئیسلاحی ئەو کۆمەڵەو راگرتن و پاراستنی نەزم و نیزامی کۆنە. بێگومان تەرکیبی بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکرات و کادرەکانی کە لەسەر بناخەی کۆمەڵەی ژـ ك دانرابوو، ڕێگای نەدەدا کەداخوازێکی شۆرشگێرانەو رادیکاڵ بە قازانجی زەحمەتکێشان لە بەرنامەکەی دا بگونجێنێ. بە پێی ئەو ئامارە کە هەیە زیاتر لە نیوەی ئەندامانی بەڕێوەبەریی حیزب یا کومیتەی ناوەندی خاوەن ملك بوون. خاوەن ملکی گەورەشیان تێدابوو، ئەوانی دیکە مووچەخۆر و رووناکبیر بوون. با بڵێین لە وردەبورژوازی شار پێك هاتبوون. دیارە چاوەڕوان بوون لە کەسانێك کە خاوەن ملکن بۆ ئەوە بێن و بەرنامەیەکی شۆرشگێرانە بە قازانجی جووتیاران دابنێن بێهوودەیە. باسی داخوازی دابەش کردنی زەوی هەر ناکەین، چونکە داخوازێکی ئەوتۆ لە هەل و مەرجی ئەو کاتەی کوردستان دا زۆر دوور لە واقیع بینی بوو.

تەرکیبی چینایەتیی ئەوکاتەی کۆمەڵی کوردەواری لەنێو حیزبی دێموکرات و لە هەموو کاروباری و لە دانانی بەرنامەکەشی دا بە تەواوی بەرچاو دەکەوت. هەرچەند دەبێ ئەو راستیەش بگوترێ کە وەزعی گشتیی ئێران لەکاتێك دا کە کۆنەپەرستی پاشەکشەی دەکرد، هێزە دێموکراتیەکان بەرەو پێش دەچوون و پێوەندیی دۆستایەتییش کە لەگەڵ وڵاتی سۆسیالیستیی سۆڤیەتی پێك هاتبوو، بێگومان شوێنی لەسەر جووڵانەوەی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران دانابوو. هەموو ئەوانە حیزبی دێموکراتیان هان دا کە چەند هەنگاوێك لەو پلەیە بەرەو پێش تر بڕوا کە تەرکیبی خۆی ڕێگای دەدا.

لە بەرنامەی هەشت بەندیی حیزبی دێموکرات دا کەم و کووڕی زۆر بوون، بەتایبەتی ئەگەر لەگەڵ بەرنامەی ئێستای حیزب بەراورد بکرێ. کەم و کووڕی نەك لەو بارەوە کە وەزعی ئێستای کوردستان لەگەڵ چل ساڵ لەوەپێش فەرقی کردوە، حەق نیە داوا لە بەرنامەی چل ساڵ لەوەپێش بکەین کە هەموو ئەو داخوازانەی تێدا بگونجێ کە لە بەرنامەی ئێستای حیزب دا گونجاون، بەڵام کەم‌وکووڕی وەك شێوەی نووسینی بەرنامەکە کە هەر ئەو وەختەش دەکرا باشتر بنووسرێ. بەرنامەکە یەکجار زۆر گشتی نوسراوەو زۆر مەسەلەشی تێدا شی نەکراوەتەوە. لەسەر زۆر گیروگرفت بەرنامەکە بە روونی بیروڕای خۆی دەرنەبڕیوە، بۆ وێنە وەك هێزی ئەمنییەتی، ژاندارمە، پۆلیس، هێزی پێشمەرگەو لەشکر. بەڵام بێجگە لەوانە کەم و کووڕیەکی دیکەش لە بەرنامەکە دا هەیە.

بەرنامە داوای خودموختاری دەکا. ئەو کاتە شاری مەهاباد بەشێك بوو لە ئوستانی ئازەربایجانی رۆژئاوا. وشەی کوردستان خۆی ئەوە دەگەیەنێ کە ئەو خودموختاریە بۆ ناوچەی مەهاباد داوا ناکرێ، بەڵکوو بۆ هەموو کوردستان داوا دەکرێ، بەڵام نەگوتراوە سنووری ئەو کوردستانە کوێیە. ئەوە مەسەلەیەکە کە بە تاقیکردنەوەی حیزبی دێموکرات لە ماوەی ئەو چل ساڵەدا گرینگ بوونی دەرکەوتوە. چونکە هەر ئەو کاتەش پاش پێك هاتنی کۆماری کوردستان لە مەهاباد، لەبەر ئەوە سنووری دیاری نەکرابوو، تەنانەت کۆماری کوردستان زۆر جار لەگەڵ حکوومەتی میللیی ئازەربایجان تووشی کێشە بوو.

سەرەڕای هەموو ئەوانە بەرنامەی ئەوکاتەی حیزبی دێموکرات بەرنامەیەکی بە نێوەرۆك و پێشکەوتنخوازانەیەو ئێستاش وەدیهێنانی داخوازە ئەسڵیەکانی ئەو بەرنامەیە ئامانجی حیزبە. ئەگەر حیزبێکی سیاسی بەرنامەی چل ساڵ لەوەپێشی خۆی لە ئەساس دا بە دروست بزانێ و بۆ وەدیهێنانی ئەو داخوازانە کەلەو بەرنامەیەدا هاتوون تێبکۆشێ، ئەوە خۆی باشترین بەڵگەی راست و دروست بوون و پێشکەوتوو بوونی یەکەم بەرنامەیەتی. لێرەدا پێویستە ئیشارە بە راستیەکی دیکەش بکرێ. وا دەردەکەوێ کە نووسینی ئەم بەرنامەیە لە ئەستۆی قازی محەممەد بووە. قازی محەممەد

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

لە ئاخری تێکۆشانی کۆمەڵەی ژـ ك دا بوو بەئەندامی کۆمەڵەو زۆر زوو دەرکەوت کە شەخسییەتێکی بەرچاو و هەڵکەوتووی ئەو رێکخراوەیە. بۆیە هەرچەند درەنگتر لە زۆر کەسی دیکە چووبوو بۆ نێو کۆمەڵە، بە کردەوە بوو بە بەرپۆوەبەری کۆمەڵەی ژـ ك. کاتێك حیزبی دێموکراتی کوردستان دامەزرا، دەرکەوت کە قازی محەممەد زیاتر لە هەر کەسێکی دیکە ئەو زەرورەتەو ئەو پێویستی‌یە تێگەیشتبوو کە کۆمەڵەی ژـ ك بەتەرکیبی خۆی بە ئامانجەکانی خۆی، بەشێوەی رێکخستنی خۆی ناتوانێ وەڵامدەری خەباتی گەلی کورد لە کوردستان بێ. هەربۆیەش قازی محەممەد لە هەموو کەس زیاتر دەستی لە دامەزراندنی حیزبی دێموکراتی کوردستان دا هەبوو. لەهەموو کەس زیاتر تەئسیری هەبوو بۆ ئەوە بەرنامەیەکی ئەوتۆ بۆ ئەم حیزبە دابرێژێ. هەر بۆیە بە حەق قازی محەممەد بە دامەزرێنەری حیزبی دیموکرات دەناسرێ و دەتوانین بڵێین کەلە نێو هەموو بەرپوەبەرانی ئەو کاتەی حیزبی دێموکرات دا شەخسییەتێکی بێهاوتا بوو، رادەی تێگەیشتن و ئەزموون و سەلاحییەتی لەهەموو ئەوانی دیکە بەرچاوترو بەرزتر بوو. ئەگەر چەند رووناکبیری دیکەی لێ‌دەرکەین لە راستی‌دا قازی محەممەد بە تەنیا بوو. ئێمە ئێستا زۆر بە باشی تێ‌دەگەین چ بەرپرسایەتی‌یەکی گەورەو چ زەحمەت و تێکۆشانێکی بێ‌وچان کەوتبووە سەرشانی قازی محەممەد.

٤ـ ئاکامی ١٦٠ رۆژ تێکۆشان

حیزبی دێموکراتی کوردستان پاش دامەزران و بڵاوکردنەوەی بەرنامەی خۆی ئەرکی یەکجار زۆر گرینگی لەپێش بوو و پێویست نەبوو کەسێك زۆر لێزان و شارەزای سیاسەت بێ بۆ ئەوە تێبگا کەلە چەند مانگی داهاتوودا رووداوی زۆر گرینگ لە سەرانسەری ئێران دا رووده‌داو سەرەتای ئەو روداوانەش بێگومان لە ئازەربایجان و کوردستانەوە دەست پێ‌دەکا. بۆیە وەخت زۆر تەنگ بوو. پێویست بوو حیزبی دێموکراتی کوردستان هەموو تواناو چالاکیی خۆی وەکار بخا. بۆ خۆ ئامادە کردن، بۆ بەرەنگار بوون لەگەڵ ئەو رووداوە گرینگانە کە وڵات چاوەڕوانیان بوو،حیزبی دێموکراتی کوردستان دەستی بە بڵاوکردنەوەی بیروباوەرو بەرنامەی خۆی کرد. هەر لە سەرەتاوە ئەم بەرنامەیە کە بەڕاستی ئاواتە سەرەکی‌یەکانی گەلی کوردی دەگرتەوە، لە ماوەیەکی‌کەم دا زۆربەی دانیشتووانی کوردستان بەتایبەتی ئەو بەشەی کە پاشان کۆماری کوردستانی تێدا جێگیر بوو بۆ لای خۆی راکێشا. حیزبی دێموکرات توانی لە ماوەیەکی کەم دا هەستی نەتەوەیی و بیروباوەڕی دێموکراتی لە کوردستان دا بڵاو بکاتەوە.

راستە کە ستەمی سەردەمی رەزاخان بەڕاستی هەموو نیشانەکانی مەوجوودییەتی نەتەوەی کوردی لە کوردستانی ئێران دا سەرکوت کرد، بەڵام ئەم سیاسەتە خۆی بوو بە هۆی ئەوە کە کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان هەستی نەتەوایەتی‌یان بەهێز بێ. وشیار کردن و ئاگا کردنی کۆمەڵانی خەڵك و بەهێز کردنی هەستی نەتەوایەتی یەکێك لەو کارە گرینگانە بوو کەلە ماوەی چەند مانگان دا حیزبی دێموکرات ئەنجامی دا. ئەگەر بەهێزتر کردنی هەستی نەتەوایەتی لەنێو کۆمەڵانی خەڵك دژوار نەدەهاتە بەرچاو، بڵاوکردنەوەی ئوسوولی دێموکراسی یا بە زاراوەی ئەو کاتە ئازادیخوازی لەکوردستان دا کارێکی هاسان نەبوو. تەرکیبی کۆمەڵی کوردەواری بە شێوەیەك بوو کە لە دەرەوەی شارەکانی کوردستان سەرۆك عەشیرەت، ئاغا، خاوەن مڵك و شێخ تەواوی دەسەڵاتیان بەدەستەوە بوو و دیارە ئەمانە بەهیچ جۆر پێیان خۆش نەبوو بیروباوەڕی دیموکراتی لە کوردستان دا بڵاو بێتەوە.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

ئەوانە ئەگەر تارادەیەك هەستی نەتەوایەتی‌یان پـێ بـاش بـوو چـونکە زۆریـان لـەزەمانی رەزاشـادا تووشـی سـتەمی نەتەوەیی ببوون، بڵاو کردنەوەی ئوسوولی دێـموکراتی کـە ئیمتیازەکـانی ئـەوانی دەخسـتە مەترسـی‌یەوە بـە قازانجیـان نەبوو. هەر لەبەر ئەوەش بەربەرەکانیی ئەو ئوسوولەیان دەکرد.

لەوکاتەدا پێك هێنانی رێکخراو لەکوردستانی ئێران دا بەتایبەتی بەشێوەیەکی نوێ و مۆدێرن دیاردەیـەکی نـوێ بـوو کە خەڵك خووی پێ‌نەگرتبوو. نەتەوەی کورد لە مێژوی خۆی‌دا لەبنەڕەتەوە حەزی لە رێکخسـتن نـەکردوە. چـونکە ئـەو رێکخستن و نەزم و نیزامە زیاتر لـە لایـەن دەوڵەتـە مەرکەزی‌یەکانـەوە هـاتوەو هـەموو وەختێـك گـەلی کـورد بەرامبـەری راوەستاوەو لە دژی خەباتی کردوەو نەچۆتە ژێر باری. نەزم و رێکخستن بۆ گەلی کورد لەمێژوودا مانـای نـاردنی سـەرباز بووە، مانای دانـی بـاج و خـەراج بـووەو گـەلی کـورد هـەموو کاتێـك ئـەم دوو دیاردەیـەی دەوڵەتـە مەرکەزی‌یـەکانی رەد کردۆتەوە. بۆیە تەنانەت ئێسـتاش زۆر بـە هاسـانی ناچـێتە ژێـر بـاڵی ئوسـوولی رێکخراوێکـی مـۆدێرن. دەتـوانین بڵـێین بەڕێوەبەری توانیبووی بەرنامەیەکی رێك و پێك پێشکەش بکاو سیاسەتێکی راست و دروسـت بگرێتـە پـێش و خـەڵکیش پشتیوانی‌یان لەم بەڕێوەبەری‌یە دەکرد، بەڵام ئەو ئاڵقە نێوەڕاستە کەبریتی‌یە لە کادرەکانی حیزبی کە دەبوو بەرنامەکە بەرنە نێو کۆمەڵانی خەڵك، لە راستی‌دا جارێ پێك نەهاتبوو. حیزبی دێموکرات یا بە جارێك لە کادری تـاقی کـراو و ئاگـاو بە ئەزموونی سیاسی بێ‌بەش بوو یان ژمارەی ئەم جۆرە کادرانەی یەکجار زۆر کەم بوو. لەباری کادری نیزامی‌یەوە وەزع باشتر بوو. چـونکە کـورد ئوسـوولەن بـۆ کـاری نیزامـی، بـۆ خـەباتی چـەکدارانە ئامـادەیی زیـاترە. لـەم بـارەوە، تـاقی کردنەوەی مێژوویی هەیە. بەڵام نە بە ئەندازەی پێویست کادری سیاسی و بەتایبەتی تەشکیلاتیی هەبوو و، نە ئیمکان و دەرەتانی پەروەردەکردنیانی بۆ پێك هاتبوو و نە ئەندامانی حیزب ئامادەیی‌یەکی ئـەوتۆیان لـە خۆیـان نیشـان دەدا بـۆ ئەوە ببن بەکادری تەشکیلاتی. رەنگە هەر کەم کەس لە بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکرات لەو کاتەدا ئیمانیان بە رێکخـراو هەبووبێ، دیارە رێکخراو بەو شێوەیە کە ئێستا مەبەستمانە.

تەنانەت ساڵەها پاش تێکچوونی کۆماری کوردستان زۆر کەس لەوانەی رۆڵی بەڕێوەبـەری‌یان لـەو کۆمـارە دا هـەبوو، کە باسی کەم و کووڕی‌یەکانیان دەکرد، گەلێك جار ئیشارەیان بەوە دەکرد کە وەزعی دەخڵ و داهاتی کوردسـتان بـاش نەبوو، یان چەك و چۆڵ و خواردەمەنیی پێویستی نەبوو، بـەڵام تەقریبـەن کەسـیان ئیشـارەی بـەوە نـەدەکرد کـە کـەم وکووڕیی گەورەی ئەو وەختەی حیزبی دێموکرات و هەروەها کۆمـاری کوردسـتان نـەبوونی رێکخراوێکـی پتـەو بـوو. ئـەو کاتە کەم کەس ئیمانی بەو دروشمە هێنابوو کە پاشان لە حیزبی ئێمەدا جێی خۆی کردوە کە دەڵێین ***"رێکخراو چەکی هەرە گرینگی ئێمەیە"***.

لەگەڵ هەموو ئەو تـەنگ و چـەڵەمانە، حیـزب لـە شـاری مـەهاباد کـە ئەوکاتـە ١٥ تـا ٢٠ هـەزار دانیشـتووی هـەبوو، بەتەواوی ریشەی داکوتاو زۆربەی زۆری خەڵکی شاری مەهابادی کرد بە پشـتیوانی خـۆی. بـەڵام ئەگـەر حیـزب لـە شـار سەرکەوتوو بوو لە گوندەکان نەی‌توانی سەرکەوێ. نـە تـەنیا بـۆ ئـەوەی خـەڵك رێکخراویـان پـێ خـۆش نـەبوو، بـەڵکوو کۆسپێکی دیکە ئاغاو خاوەن ملك و سەرۆك عەشیرەت و شێخەکان بوون. هەل و مەرجی ئەوکاتە بـە شـێوەیەك بـوو کـە ئـەو سـەرۆك عەشـیرەت و شـێخ و ئاغایانـە خۆیـان لـە لای حیـزب دەکـرد بـە نوێنـەری گوندی‌یـەکان، هـەروا بزانـە کـە جووتیاران ئەوانیان هەڵبژاردوە. دیارە لەراستی دا ئەوان بۆخۆیان خۆیـان هەڵدەبـژارد و کۆمـاری کوردسـتانیش ناچـار بوو لەگەڵ سەرۆك عەشیرەتەکان و شێخ و ئاغاکان پێك بێ. بۆیە دەبینین کە لە کومیتەی ناوەندی و لـەنێو ئەفسـەرانی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

بەرزی حیزبی دێموکرات و لەهەموو ئەو هەیئەتانەدا کە سەفەریان دەکرد بۆ تەورێز و یان باکۆ، سەرۆك عەشیرەتەکان و رێبەرە ئایینییەکان وەك نوێنەری حیزبی دێموکراتی کوردستان بەرچاو دەکەون.

هێندێك لە سەرۆك عەشیرەتەکان دوو جار سەفەری یەکیەتیی سۆڤیەتی بەتایبەتی باکۆیان کرد. لە سەفەری دووهەم دا کە ٢١ی خەرمانانی ١٣٢٤ (١٢ی سپتامبری١٩٤٥) واتە پاش دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان هاتەدی، وا دیارە دیتنی شێوەی ژیان و نیزامی وڵاتێکی سۆسیالیستی خۆی بۆتە هۆی ئەوە کە تێبگەن کە لە دوارۆژدا پێشکەوتنی دێموکراسی لە کوردستان و دۆستایەتیی کۆماری کوردستان لەگەڵ یەکیەتیی سۆڤیەتی، قازانجی چینایەتیی سەرۆك عەشیرەتەکان و خاوەن مڵکەکان وەمەترسی دەخا.

رەنگە یەکێك لە هۆیەکانی دژایەتیی سەرۆك عەشیرەتەکان لەگەڵ کۆماری کوردستان ئەوە بێ، ئەوان لەبەر پشتگیریی یەکیەتیی سۆڤیەتی لە جووڵانەوە لە ترسان پشتیوانیی خۆیان لەحیزبی دێموکرات و لەکۆماری کوردستان دەربڕی. بەڵام هەل و مەرجی رووخانی کۆماری کوردستان دەری خست کە زۆربەیان بە دڵەوە لەگەڵ حیزب و کۆمار نەبوون و هەر ئەو کاتەش کە لەکۆماری کوردستان دا کاربەدەست بوون هەرکامیان بەشێوەیەك پێوەندییان لەگەڵ رێژیمی شاهەنشاهی لە تاران دامەزراندبوو.

چونکە روداوەکان زۆر بە توندی بەرەو ئەوە دەڕۆیشتن کە حیزبی دێموکرات دەسەڵاتی سیاسی بە دەستەوە بگرێ، پێویست بوو حیزب بۆ بە ئەنجام گەیاندنی ئەم ئەرکە گرینگە خۆی ئامادە بکا. ناکرێ بڵێین کە بەڕێوبەریی حیزب بەرنامەیەکی رێك و پێکی بۆ ئەم مەبەستە دانابوو، هەرچەند ئەوانەی لە سیاسەت شارەزا بوون هەستیان بەوە دەکردو هەلومەرجی ئەو کاتەو رەوتی رووداوەکانیش نیشانیان دەدا کە حیزب لەدوارۆژێکی نیزیك دا دەبێتە حیزبێکی خاوەن دەسەڵاتی سیاسی. ئەوەی لە پاییزی ساڵی ١٣٢٤دا لە ئازەربایجان کرا، خۆی نیشاندەری ئەو راستییە بوو. لە ٣ی خەرمانانی ١٣٢٤ (٢٥ی ئووتی ١٩٤٥)دا فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان پێك هات و تەشکیلاتی حیزبی توودەشی لەئازەربایجان قووت دا. فیرقە پاش ماوەیەکی زۆر کەم دەستی کرد بە چەکدار کردنی کۆمەڵانی خەڵك بەتایبەتی جووتیاران و ئامادە کردنی راپەڕینی چەکدارانە. ئەم وەزعە تا ٢١ی سەرماوەزی ١٣٢٤ (١٢ی دیسامبری ١٩٤٥) بەردەوام بوو. لەو رۆژەدا پادگانی تەورێز کەوتە دەست فیداییە ئازەربایجانییەکان و حکوومەتی میللیی ئازەربایجان رەسمییەتی پەیدا کرد.

لە کوردستان لە ٢٦ی سەرماوەزی ١٣٢٤ (١٧ی دیسامبری ١٩٤٥) دا دوا نیشانەی دەسەڵاتی حکوومەتی مەرکەزی کە بریتی بوو لە شارەبانیی مەهاباد لەنێو چوو، چەکدارەکانی شارەبانی چەك کران و دەسەڵات بە تەواوی کەوتە دەستی خەڵك کە هەرچی دەچوو زیاتر خۆی چەکدار دەکرد. ئەوە بناخەیەك بوو بۆ سوپای میللیی کوردستان. هەربۆیەش حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران رۆژی ٢٦ی سەرماوەزی بە رۆژی پێشمەرگە داناوە.

رووداوەکان زۆر بە خێرایی بەرەوپێش دەچوون. لە رۆژی پێك هاتنی حیزبی دێموکرات لە ٢٥ی گەلاوێژەوە تا ٢ی رێبەندان کەکۆماری کوردستان راگەیەندرا تەنیا ١٦٠ رۆژ واتە کەمتر لە شەش مانگی خایاند. لە وڵاتێکی لەباری ئابووری و کۆمەڵایەتییەوە پاشکەوتووی وەك کوردستان دا کە ئەزموونی سیاسی و تێکۆشانی حیزبی تێدا یەکجار زۆر کەم بوو، شەش مانگ ماوەیەکی زۆر کەمە بۆ ئەوە حیزبێکی سیاسی بتوانێ لەباری سیاسی و تەشکیلاتیو نیزامییەوە خۆی بۆ وەدەست هێنانی دەسەڵات ئامادە بکا.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

بەڵام ڕووداوەکان چاوەڕوانی ئامادە بوونی حیزبی دێموکراتیان نەدەکرد. پاش ٢٦ی سەرماوەز ئاشکرا بوو کە کۆماری کوردستان لە دواڕۆژی نیزیک دا لە مەهاباد بەرەسمی رادەگەیەندرێ. بۆیە حیزبی دێموکرات لە هەموو ناوچەکانی کوردستان لە شیمالی سەقزەوە بگرە هەتا دەگاتە ماکۆ دەستی بە تێکۆشان کرد. بۆ ئەوە هەموو ئەم ناوچانە نوێنەری خۆیان بۆ بەشدار بوون لە ڕێوڕەسمی راگەیاندنی کۆماری کوردستان دا بنێرنە مەهاباد.

بەڕاستیش ڕۆژی ٢ی رێبەندان رۆژێکی مێژوویییە لە ژیانی نەتەوەی کورد بەتایبەتی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران دا. هەزاران نوێنەر لە سەرانسەری کوردستانەوە هاتن بۆ شاری مەهاباد بەشێوەیەك کە زۆر بەزەحمەت لەم شارە جێگایان دەبۆوە. ماڵەکان هەموو پڕ بوون لە میوان.[1] بەم جۆرە حیزبی دێموکراتی کوردستان تەنیا پاش پێنج مانگ و دە رۆژ لە رۆژی دامەزرانیەوە بوو بە حیزبێکی دەسەڵاتدارو بەرپرسایەتیی بەڕێوەبردنی کۆماری کوردستانی گرتە سەرشان بێ ئەوە ئامادەیی پێویستی بۆ ئەم ئەرکە مێژوویییە هەبێ.

[1] ٢ی رێبەندانی ١٣٢٤ رۆژێکی زۆر سارد بوو و بەفر هەموو کۆڵانەکانی مەهابادی پڕ کردبوو، بەڵام رۆژی جێژن و شادی و خۆشی بوو. هەموو خەڵکی شار بە گەورەو چووك و بە ژن و پیاوەوە زۆر لە دانیشتووانی گوندەکانی دەوروبەری شاریش مەیدانی چوارچراو دەوروبەریان ئاخنی بوو. بە قەولی هەژاری شاعیر "سەد بەهار نۆکەری ئەو زستانە" (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەری کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

© www.kurdistanukurd.com

فەسڵی دووهەم:

کۆماری کوردستان

١ـ هەل و مەرجی پێکهاتنی کۆمار

هەروەها کە لە فەسڵی یەکەم دا باسمان کرد هەل و مەرجی پێکهاتنی کۆماری کوردستان خێرا ئامادە دەبوو. وەزعی نێوخۆی ئەو ناوچەیە کەکۆماری کوردستانی تێدا پێك هات واتە ناوچەی مەهاباد و دەوروبەری بۆ وەدیهێنانی ئەم ئامانجە لەبار بوو. لەراستیدا ئەو ناوچەیە ناوچەیەکی رزگار کراو بوو، زۆر بەر لە پێکهاتنی حیزبی دێموکراتی کوردستان، لە ٣ی خەرمانانی ١٣٢٠ەوە خەڵکی گوندەکانی ئەم ناوچەیە بە کردەوە دەسەڵاتی رێژیمی شاهەنشاهییان لەنێو بردبوو و کارەکانیان بە هۆی سەرۆك عەشیرەت و شێخ و ئاغاکانەوە بەرێوە دەچوون.

دەبێ بگوترێ کە پاش ٣ی خەرمانان هەزاران کەس لەکوردستان چەکدار ببوون. ئەو خەڵکە چەکدارە بەشێوەی خودبەخودی دەجووڵانەوە، کە هەرچەند ئەوە خەڵکی بەرەو سیاسەت و بەرەو شۆرشگێر بوون هان دەدا، بەڵام چونکە بزووتنەوە خودبەخودی و بێ‌نەزم بوو هێندێك کاری نالەبار لە خەڵکی چەکدار روی دەدا کەئاسەواری خراپی دادەنا. نموونەی ئەم شێوە کارانە رووداوەکانی بەهاری ساڵی ١٣٢١ لە دەوروبەری شاری ورمێ بوون. عەشیرەتە کوردەکانی دەوروبەری شاری ورمێ کە زۆریان چەکدار بوون، لە بەهاری ساڵی ١٣٢١دا نەتەنیا هێرشیان کردە سەر ئەو بنکە دەوڵەتی‌یانە کە ژاندارمیان تێدا جێگیر ببوو، بەڵکوو هەروەها دەستیان کرد بە زەبرو زەنگ وتاڵانی جووتیارانی ئازەری لە گوندەکانی دەوروبەری شاری ورمێش.

پاش ئەم کارە لە ٨ی بانەمەڕدا، شاری ورمێیان گەمارۆ دا. بە پێی دەنگ و باسی ئەو وەختە ژمارەی چەکدارە کوردەکان دەگەیشتە دە هەزار کەس. ئەوانە بێجگە لەو ئاکارە خراپە کە تاڵان کردنی خەڵکی زەحمەتکێشی دەوروبەری ورمێ بوو، هێندێك داخوازی سیاسیشیان هێنایەگۆڕێ. ئەم داخوازانە بریتی بوون لەوە کە کوردەکان حەقی ئازادیی چەك هەڵگرتنیان تەنانەت لەنێو شاری ورمێ و شارەکانی دیکەش دا هەبێ‌و لە بەرێوەبردنی کاروباری نەتەوەیی خۆشیان دا ئازاد بن، بە خەرجی دەوڵەتی مەرکەزی قوتابخانەیان بۆ دابنرێ‌و حەقی خوێندن و نووسین بە زمانی کوردی‌یان هەبێ.

ئەم داوایانە نیشانی دەدا کە هەرچەند ئەم جووڵانەوەیە، باری عەشیرەتیی هەبوو، رەنگێکی سیاسیشی تێدا بەدی دەکرا. بەڵام لەبەر ئەوە کە بەرێوەبەرانی سەرۆك عەشیرەتەکان بوون و بە پێی رێورەسم و مەنتیقێك کە لە نێوان عەشیرەتەکان دا باوە یەکگرتوو نەبوون، هەرکەس جووڵانەوەی بۆ لایەك رادەکێشا. تەنانەت لەسەر تاڵانکردنی گوندەکانیش پێکەوە کێشەو ناکۆکی‌یان هەبوو. ئەم جووڵانەوەیە زیاتر ئاسەواری خراپی لەسەر خەڵکی ورمێ‌و دەوروبەری داناو بە هیچ جۆر باری سیاسیی بەخۆیەوە نەگرت.[1]

پاش نێوبژی کردنی نوێنەرانی یەکیەتیی سۆڤیەتی لەنێوان سەرۆك عەشیرەتەکان و دەوڵەتی مەرکەزی‌دا، بێ‌ئەوەی داخوازە سیاسی‌یەکانیان جێ‌بەجێ بن، عەشیرەتەکان گەرانەوە جێگاکانی خۆیان و دەستیان لەگەمارۆدانی ورمێ هەڵگرت. تەنیا داخوازێکی کە بۆیان جێ‌بەجێ بوو حەقی چەك هەڵگرتنی بە ئازادی لەنێو شاری ورمێ و هێندێ شاری دیکە بوو. بەم جۆرە زۆر زووتر لە پێکهاتنی کۆماری کوردستان دەسەڵاتی دەوڵەتی مەرکەزی لەکوردستان بەتایبەتی لە گوندەکان نەمابوو. بزووتنەوە رۆژ بە رۆژ سیاسی‌تر دەبوو. بۆیە کاتێك لە ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٤دا (١٦ی ئووتی ١٩٤٥)

[1] ئیوانۆف مێژوونووسی سۆڤیەتی بێ‌ئەوەی هیچ بەڵگەیەك بخاتە بەرچاو لەو بروایە دایە کە جووڵانەوەی ساڵی ١٣٢١ لە دەوروبەری ورمێ لە لایەن جاسووسە ئاڵمانی‌یەکانەوە هان درابوو (د). م.س ایوانوف. تاریخ نوین ایران ص ٩٥

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

حیزبی دێموکراتی کوردستان پێك هات بە هاسانی بەڕێوەبەریی بزووتنەوەی بەدەستەوە گرت و چونکە بەرنامەیەکی عەمەلیی پێشکەش کرد، بەرەبەرە جووڵانەوە خودبەخودیەکان هاتنە ژێر ئاڵای ئەم حیزبە.

لە بەشەکانی دیکەی ئێران دا، ڕێکخراوە دێموکراتییەکان زۆر بەهێزتر ببوون و بەڕاستی وەك گەورەترین هێزی سیاسیی وڵات دەهاتنە بەرچاو. بەتایبەتی حیزبی توودە کە ئەوکاتە هێزە دێموکرات و چەپەکانی لە ریزی خۆی دا کۆکردبۆوە، لەنێو شارە سەنعەتییەکانی وەك ئابادان و ئیسفەهان و هەروەها لە ناوچەکانی شیمالی ئێران لە مازەندەران و گیلان زۆر بەهێزو سەرکەوتوو بوو.[1]

حیزبی توودەی ئێران ببوو بە تواناترین ڕێکخراوی سیاسی نەك هەر لە چوارچێوەی ئێران، بەڵکوو دەکرێ بڵێین لە گشت وڵاتەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست دا. هەرچەندی هێزو ڕێکخراوە دێموکراتییەکان زیاتر پێش دەکەوتن و زیاتر کۆمەڵانی خەڵکی ئێرانیان بۆ لای خۆیان رادەکێشا، ئەوەندەش دەسەڵاتی دەوڵەتی مەرکەزی لاوازتر دەبوو و لەبەر ئەو نیمچە دێموکراسییەش کە لە ئێران دا پێك هاتبوو، دەوڵەتی مەرکەزی نەیدەتوانی بە هاسانی زەبر لە هێزە دێموکراتییەکان بداو سەرکوتیان بکا. بەکورتی لەم سەردەمەدا ئۆپۆزیسیۆنێکی دێموکراتیی بەهێز لە سەرانسەری ئێران بەدی دەکرا.

ماوەیەکی زۆر کەم پێش ٢٦ی سەرماوەز، یانی راست لە ٢١ی سەرماوەزی ١٣٢٤ (١٢ی دیسامبری١٩٤٥)دا لە تەورێز حکوومەتی میلیی ئازەربایجان بەڕەسمی دەسەڵاتی بەدەستەوە گرتبوو و حاکمییەتی دەوڵەتی مەرکەزیی لە ئازەربایجان کۆتایی پێهێنابوو. تەواوی پادگانەکان و چەك و تەقەمەنییەکانیان وەدەست فیداییەکانی ئازەربایجان کەوتبوون و تەنانەت لەگیلان و مازەندەرانیش کە ڕێکخراوەکانی حیزبی توودە زۆر بەهێز بوون، وەزعێکی ئەوتۆ خوڵقابوو کە وەچنگ هێنانی دەسەڵات لە بەرنامەی ڕۆژ دابوو.

بەم جۆرە هەم لەباری هەل و مەرجی گشتیی ئێرانەوەو هەم لەباری هەلومەرجی تایبەتیی کوردستانەوە زەمینە بۆ ئەوە کە خەڵك دەسەڵاتی سیاسی بەدەستەوە بگرێ ئامادە بوو، تەنیا پێویست بوو شکڵ و مەوجوودییەتی ئەم دەسەڵاتە بەڕەسمی رابگەیەندرێ.

لەباری نێونەتەوەییشەوە وەزعێکی لەبار دەگۆڕێ دابوو. چەند مانگ پێش پێکهاتنی کۆماری کوردستان، خەباتی سەخت و دژواری گەلانی ئورووپا بەسەر نازیسمی ئاڵمان و فاشیزمی ئیتالیادا سەرکەوتبوو. هەروەها خەباتی هاوپەیمانەکان و گەلانی ئاسیاش ئیمپریالیزمی ژاپۆنی بە چۆك دا هێنابوو. شەڕی دووهەمی جیهانی کۆتایی پێهاتبوو و هێزە دێموکراتییەکان لە سەرانسەری جیهان دا بەشێوەیەکی بێوێنە پەرەیان ئەستاندبوو. لەزۆر وڵاتان کۆنەپەرستی سەرکوت کرابوو. لەهێندێ وڵاتی ئورووپای ڕۆژهەڵات ڕێگا بۆ دامەزراندنی کۆماری سۆسیالیستی ئامادە دەکرا.

---

[1] ئەم هەل و مەرجە لەبارە، سەری لە هێندێك لە ئەفسەرانی ئەرتەشی ئێران شێواندو بێ ئەوەی کومیتەی ناوەندیی حیزبی توودە ئاگادار بکەن لە لایەن سەرهەنگ ئازەرو سەرگورد ئەسکندانی ئەفسەرانی توودەییەوە بەرنامەیەك داڕێژراو لە شەوی ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٤دا، ٩ ئەفسەرو ٦ سەرباز لە خوراسان راپەڕین و بەرەو گونبەد وەڕێ کەوتن. سەرهەنگ ئازەر لەگەڵ ٥ ئەفسەری دیکە لە گورگان لەگەڵیان کەوتن. کاتێك لە ٢٩ی گەلاوێژدا بەرەو گونبەد دەچوون کە مەبەستیان پێك هێنانی بنکەیەکی پارتیزانی لەنێو تورکمەنەکان بوو، کەوتنە کەمینی ژاندارمەکان و ئەسکندانی و شەش کەسی دیکە کوژران و ئەوانی دیکەش رایان کردو راپەڕینەکە سەری نەگرت. هۆی تێك شکانی ئەم راپەڕینە ئەوە بوو کە باش ڕێك نەخرابوو، زووتر لەوەخت دەستی پێکردو حیزبی توودەش کە ئەوکاتە لەنێو ئەرتەش دا نفووزی هەبوو، پشتیوانیی لێنەکرد. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ئیعتبار و نفووزی نێونەتەوەیی یەکیەتیی سۆڤیەتی، وەك هێزێك كە زیاتر لە هەموو هێزێکی نیزامی ـ سیاسیی دیکە بەرامبەر بە هێرشی فاشیزم بەرهەڵستیی نیشان دابوو، ڕۆژ بە ڕۆژ زیاتر دەبوو. وڵاتی سۆڤیەتی پتر لـە هـەموو وڵاتێکی دیکە فیداکاریی کردبوو، نیزیکەی ٢٠ میلیۆن کەس لە خەڵکەکـەی کوژرابـوون و سـەدان و هـەزاران شـارو گونـدی وێـران ببوون. بێگومان چونکە لەم شەڕەدا یەکیەتیی سۆڤیەتی نەخشی هەرە ئەساسیی هـەبوو زۆر مـەنتیقی دەهاتـە بەرچـاو کە پاش سەرکەوتن بەسەر فاشیزم دا ئیعتبـاری یـەکجار زۆر بچێتە سـەرێ. یەکیـەتیی سـۆڤیەتی پشـتیوانی دەرەوەی جووڵانەوەی گـەلی کـورد لـە کوردسـتانی ئێـران لـە سـاڵەکانی ١٣٢٤ ـ ١٣٢٥ (١٩٤٥ـ١٩٤٦)دا دیـارە پشـتیوانی حیزبـی دێموکراتی کوردستان و کۆماری کوردستان بوو. ئەوە لەباری نێونەتەوەییشەوە ڕێگای خۆش دەکـرد بـۆ ئـەوە کۆمـاری کوردستان لە مەهاباد دابمەزرێ‌و بە ڕەسمی دەسەڵات بەدەستەوە بگرێ.

پێوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان و بەڕێوەبەرانی کۆماری کوردستان لەگەڵ یەکیەتیی سۆڤیەتی پێویستیی بە لێکدانەوە هەیە. پاش ئەوەی لە ٣ی خەرمانانی ١٣٢٠ (٢٥ی ئوتی ١٩٤١) دا ڕێژیمی ڕەزاشا ڕووخاو لەشکری سوور هاتە ئێران و لە بەشی شیمالیی کوردستانی ئێران دا جێگیر بوو، کاربەدەستانی سۆڤیەتی ڕاستەوخۆ لەگەڵ مەسـەلەی کـورد ڕووبەڕوو بوون. هێندێك جووڵانەوە وەك بزووتنەوەی ورمێ لە بەهاری سـاڵی ١٣٢١دا سـەرنجی دەوڵـەتی سـۆڤیەتیی بـۆ ئـەو ڕاسـتی‌یە ڕاکێشـا کـە لـە کوردسـتان دا هەسـتێکی بـەهێزی نەتەوایـەتی هەیـەو کوردسـتان "بـالقوە" ناوچـەیەکی شۆڕشگێڕە. هەربۆیە هێندێك لە کۆمیسێرە سیاسی‌یەکان و ئەفسەرە سۆڤیەتی‌یەکان کە لە تەورێز و ورمێ کاربەدەسـت بوون، بەرەبەرە تێگەیشتن کە پێویسـتیی بـەوە هەیـە کـە یەکیـەتیی سـۆڤیەتی لەگـەڵ گـەلی کـورد پێوەنـدیی پتـەوتر دابمەزرێنێ. بەڵام لەبەر نەبوونی ڕێکخراوێکی سیاسی و هەروەها لەبەر ئـەوە سـەرۆك عەشـیرەتەکان و ئاغـاو شـێخەکان لەنێو خۆیان دا ڕێك نەدەکەوتن تا نوێنەرێك هەڵبژێرن و یا چەند کەسێك وەك نوێنەری خۆیان دیـاری بکـەن، یەکیـەتیی سۆڤیەتی لەم بارەوە تووشی سەرلێ‌شێواوی بوو و نـەی‌دەزانی دەگـەڵ کـێ دەبـێ پێوەنـدی بگـرێ‌و تووێـژ بکـاو کـێ دەتوانێ نوێنەری ڕاستەقینەی گەلی کورد بێ.

لە وەزعی سیاسی و ئابووری‌و کۆمەڵایەتیی ئەو کاتەداو بەلەبەرچـاوگرتنی پلـەی پێگەیشـتن و تـەرکیبی چـینایەتیی کۆمەڵی کوردەواری، بەرەبەرە نوێنـەرانی سـۆڤیەتی تێگەیشـتن کـە واقیـع بینانـەتر و باشـتر ئەوەیـە لەگـەڵ کەسـانێك پێوەندی بگرن کە چ لەباری عەشیرەتی‌و ئایینی و چ لەباری ڕووناکبیری‌یەوە لە کوردستان دا خاوەن نفووزن. ئەوە بـوو کەیەکیەتیی سۆڤیەتی لە مانگی سەرماوەزی ١٣٢٠ دا پاش ئەوەی ئەفسەرو کۆمیسێرە سیاسی‌یەکانی چەندین جار هات و چۆی مەهابادیان کرد، هەیئەتێکی ٣٠ کەسیی لە پیاوە ناسـراوەکانی کوردسـتان بـۆ بـاکۆ بانگهێشـتن کـرد. تـەرکیبی هەیئەتەکە بریتی بوو لە سەرۆك عەشیرەتەکان و هێندێك شێخ و ئاغاو هـەروەها نوێنـەری چـین و توێـژە نێونجی‌یـەکانی شاری مەهاباد. ئەندامانی ئەم هەیئەتە کە لە لایەن نوێنـەرانی سـۆڤیەتی‌یەوە هەڵـبـژێردرابوون لـە سـەرەوەی هـەمووان قازی محەممەد بوو کە ئەو وەختە هەم بە شەخسییەتێکی ئایینی و سیاسی و هەم بە ڕوونـاکبیرێکی بـەنفووز ناسـرابوو. ئەوانە بەرەسمی نە نوێنـەری حیزبێکـی سیاسـی بـوون نـە نوێنـەری جووڵانـەوە، تەنانـەت بیروباوەڕیشـیان بـە تـەواوی پێکەوە ڕێك نەدەکەوت.[1]

[1] هەرچەند ئەوکاتە من تەمەنم یازدە ساڵ بوو، بەڵام وەك زۆر منداڵی ئەو سەردەمە سیاسەت سەرنجی ڕاکێشابووم. بابم یەکێك لە ئەندامانی ئەو هەیئەتە بوو. زۆر باشم لەبیرە کە لە باکۆ هاتەوە چەندین تا قەندی لەگەڵ خۆی هێنابوو، تاپڕێکی باشیشی پێ‌بوو. وادیارە سۆڤیەتی‌یەکان قەندو تفەنگ و شتی دیکەیان بەدیاری دابوو بە هەموو ئەندامانی هەیئەت. قەند بەتایبەتی زۆر بەنرخ بوو. چونکە ئەوکاتە لە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

لە راستیدا ئەم سەفەرە زیاتر باری یەکتر ناسینی هەبوو، یانی مەبەست ئەوەبوو کە هەم سۆڤیەتیەکان نوێنەرانی کوردەکان بناسن و هەم سەرۆکە کوردەکان کۆمەڵی سۆڤیەتی لەنیزیکەوە بەچاوی خۆیان ببینن و بیناسن. هەرچەند لە بنەڕەتەوە ئەم سەفەرە، سەفەرێکی سیاسی بوو، بەڵام بەڕەسمی وەك سەفەرێکی فەرهەنگی ناویان برد.

تەرکیبی ئەندامانی ئەم هەیئەتە نیشانەی ئەوەبوو کە یەکیەتیی سۆڤیەتی ئەو ناوچەیە کە گوتمان No man's land بوو و دەسەڵاتی بەدەست هیچ حکوومەتێکەوە نەبوو، واتە مەهاباد، بۆکان، شنۆ، نەغەدە بەو ناوچەیەی کوردستانیان دەناسی کە دەبا ببێ بە ناوەندی جووڵانەوەی ئازادیخوازانەی گەلی کورد. بەشی جنووبیی کوردستان لەژێر نفووزی بریتانیا دابوو و بەشی نێوەڕاستی کە سەقز و دیواندەرەی دەگرتەوە، هەرچەند هێزی هیچ لایەکی تێدا نەبوو بەڵام لە راستیدا وەك ناوچەیەکی بێلایەن دانرابوو. وادیارە رێککەوتنێکی "Gentleman Agreement" یش لەنێو هاوپەیمانەکان دا لەسەری کرابوو بەشێوەیەك کە لەم ناوچەیەدا هیچ لایەك تێکۆشانی سیاسیی ئەوتۆی نەبێ. لەناوچەی مەریوان و سەقزو بانەش کە ناوچەی بەتاڵی نێوان هاوپەیمانەکان بوو، دەسەڵاتی دەوڵەتی مەرکەزی کز بوو و بەتایبەتی لە گوندەکان، سەرۆك عەشیرەتەکان هەرکام لە ناوچەی خۆیان ببوون بە حوکمدار.

لەشکری سوور پاش ۳ی خەرمانانی ۱۳۲۰ (۲۵ی ئووتی ۱۹٤۱) چوو بۆ بانەو پاش تێکدانی پادگان و مانەوەی هەفتەیەك، بانەی بەجێ هێشت و گەڕایەوە بەرەو ورمێ. حەمەرەشیدخان ئەم هەل و مەرجەی بە دەرفەت زانیو لەعێراق گەڕایەوەو چەند سەد چەکدارێکی ساز کردو لە رۆژی۱۹ی خەرمانانی ۱۳۲۰ دا (۱۰ی سپتامبری ۱۹٤۱) شاری بانەی گرت. چەند رۆژ پاشتر توانی شاری سەقزیش بگرێو رۆژی ۳ی رەزبەر (۲۵ی سپتامبر) شاری سەردەشتیشی گرت و هەوڵیدا کە مەریوانیش بگرێ بەڵام سەرنەکەوت. تا پاییزی ساڵی ۱۳۲۳ حەمەرەشیدخان لە ناوچەی بانەدا هەر فەرمانڕەوایی دەکرد. لە سەرەتای مانگی رەزبەری ۱۳۲۳دا (ئاخری سپتامبری۱۹٤٤) دەوڵەتی ئێران بڕیاری دا لەشکر بنێرێتە بانە. ئەم لەشکرە لە کەلیخان هێزی چەکداری حەمەرەشیدخانی تێك شکاندو حەمەرەشیدخان بانەی بەجێ هێشت. بەڵام پێش رۆیشتنی لە رۆژی ۸ی رەزبەر (۳۰سپتامبر)دا شاری بانەی سووتاند.[1]

ئەو هەیئەتە کە چووبوو بۆ باکۆ لەگەڵ جەعفەر باقرۆف کە لەو کاتەدا سکرتێری حیزبی کۆمونیستی ئازەربایجان بوو، وتووێژی کرد. باقرۆف تەنیا وەك سکرتێری حیزبی کۆمونیستی ئازەربایجان قسەی نەدەکرد، بەڵکوو لە دەزگای دەوڵەتی سۆڤیەتیدا پیاوێکی خاوەن نفووز بوو و بە دەسەڵاتێکی تەواوەوە دەدوا. لەم سەفەرەدا باقرۆف بەناوی

ئێران زۆر کەم و گران بوو. من ئەو کارەم زۆر پێسەیر بوو. چونکە لە ماڵی ئێمە براکانم و ئامۆزاکانم کە لە من گەورەتر بوون باسی ئەوەیان دەکرد کە بابم لەگەڵ چەند کەسی دیکە چوون بۆ باکۆ حەق و ئازادیی کوردان داوا بکەن. بۆیە راست و رەوان لەبابم پرسی ئەدی مافی کوردان چی لێهات؟ وەڵامی دامەوە کە دڵنیابە جێبەجێ دەبێ.

رەشید بەگی هەرکی کە ئەویش ئەندامی هەیئەت بوو لەگەڵ بابم لەسەر مەسەلەیەکی گرینگ ناکۆکیان لێپەیدا ببوو. رەشید بەگ دەیگوت زۆرباشە، رووس یارمەتی بدەن کورد مافی خۆی وەرگرێ، بەڵام بۆ کورد زۆر خراپە ئەگەر کۆمەڵی کوردستانی دواڕۆژ وەك کۆمەڵی سۆڤیەتی لێبێ. بەڵام بابم دەیگوت لە ئازەربایجانی سۆڤیەتی دروشمێکیان هەیە زۆر باشەو بە ئازەری دووپاتی دەکردەوە:"ئەلیننەن ئیشلە، دیشیننەن دیشلە" واتە بەدەستی خۆت کار بکەو بە ددانی خۆت بیجوو، بە مانای دیکە هەرکەس کارناکا نابێ بخوا. (د)

[1] لە سەردەمی کۆماری کوردستان دا حەمەرەشیدخان چوو بۆ مەهاباد و یەکێك لەو چوارکەسە بوو کە دەرەجەی ژەنراڵیی وەرگرت. بەڵام وادیارە کە لەگەڵ کاربەدەستانی ئینگلیسی لە عیراق هەر پێوەندیی هەبوو، کاتێك ئەم پێوەندیە ئاشکرا بوو، کۆماری کوردستانی بەجێ هێشت و گەڕایەوە بۆ عێراق. پاشان رێگای درایەوە کە بگەڕێتەوە بۆ ناوچەی شلێر و لە ساڵی ۱۳۵۳دا کۆچی دوایی کرد. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

یەکیەتیی سۆڤیەتی لەگەڵ هەیئەتەکە قسەی کردو پێی ڕاگەیاندن کە بەگشتی سۆڤیەتی‌یەکان ئامادەن لە جووڵانەوەی گەلی کورد و پێکهێنانی دەسەڵاتی نەتەوەیی لە کوردستانی ئێران پشتیوانی بکەن، بەڵام ئەمە سەبرو حەوسەڵەو ڕاوەستانی دەوێ.

وادیارە لەپێش هەمووان دا قازی محەممەد ئەو مەسەلەیەی باس کردو گوتی کە کورد وەك هەموو نەتەوەیەکی دیکە مافی ئەوەی هەیە کە چارەنووسی خۆی بەدەستەوە بگرێ‌و داوای کرد کە یەکیەتیی سۆڤیەتی بەجیددی پشتیوانی لەجووڵانەوەی کوردستانی ئێران بکا. ئەندامانی هەیئەتەکە زۆر بە کەیف خۆشی گەڕانەوە کوردستان و زۆریان هیوا بەوە پەیدا کرد کە کورد دەرەتانێکی بۆ پێك هاتوەو هەل و ئیمکانی ئەوەی هەیە کە بە حەقی خۆی بگا. بەڵام ئەو سەفەرە ڕەسمییەتی نەبوو، چونکە هەیئەتەکە لە لایەن حیزبێکی سیاسی یان ئۆرگانێکی دەوڵەتی نەنێردرابوو.

پاش پێکهاتنی حیزبی دێموکراتی کوردستان، لە سەرەتای خەرمانانی ساڵی ١٣٢٤دا قازی محەممەد بە سەردان چووە تەورێزو لە جێژنی پێکهاتنی فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان لە ١٢ی خەرمانانی ١٣٢٤ (٣ی سپتامبری ١٩٤٥)دا بەشدار بوو. هەر پاش ئەم جێژنە لەگەڵ چەند کەسی دیکە بۆجاری دووهەم بۆ باکۆ بانگهێشتن کرا. دیارە سەفەری ئەم جارە سەفەرێکی بەتەواوی سیاسی بوو، چونکە قازی محەممەد وەك سەرۆکی حیزبی دێموکرات و ئەندامانی دیکەی هەیئەتیش وەك بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکرات چوونە باکۆ. هەربۆیەش ئەم جارە داخوازەکانیان فۆرموولە کرابوون، داوایان لە یەکیەتیی سۆڤیەتی ئەوە بوو کە پشتیوانی لە حکومەتی کوردستان بکا کە خەریکی پێکهێنانی بوون، یارمەتیی ماڵی بەم حکومەتە بکاو چەك و تەقەمەنییشی بۆ بنێرێ، بۆ ئەوەی حکومەتی کوردستان بتوانێ سوپای میللی و هێزی چەکداری خۆی دابمەزرێنێ. ئەمجارەش هەیئەتەکە هەر لەگەڵ باقرۆف قسەی کرد. هەڵوێستی باقرۆف لە جاری پێشتر زۆر باشتر بوو و لەلایەن یەکیەتیی سۆڤیەتی‌یەوە بەڵێنی دا کە چەك و چۆڵ بە حکوومەتی کوردستان بدا. ئەوەندە کە زانراوە لەسەر یەك نزیکەی ١٠ هەزار چەکی برنو کە ئەوکاتە چەکی سووکی ئەساسی بوو، یان پێش پێك هاتنی کۆماری کوردستان لەنێو کۆمەڵانی خەڵك دا بڵاوکرایەوە، یان درا بە دەوڵەتی کۆماری کوردستان. هەرچەند باقرۆف قەولی چەکی قورسیشی وەك تیرباری سووك و قورس و تۆپ دابوو، بەڵام بەکردەوە ئەو چەکە قورسانە نەدران بە کۆماری کوردستان. هەروەها بەڵێنی یارمەتیی ماڵی درا، کە دەردەکەوێ ئەم یارمەتی‌یەش نەدراوە، چونکە لە هیچ نووسراوو بەڵگەیەکی ئەو وەختەدا باسی وەرگرتنی یارمەتی ماڵی نەکراوە. بەڵێنی درابوو کە هێندێك لە لاوانی کوردستان بەرن بۆ یەکیەتیی سۆڤیەتی و بۆکاری نیزامی پەروەردەیان کەن تا لە دوارۆژدا بتوانن بەڕێوەبەریی سوپای میللیی کوردستان بەئەستۆوە بگرن. ئەم کارە ئەنجام دراو ٦٠ کەس لەلاوانی کوردستان بۆ فێربوون نێردرانە یەکیەتیی سۆڤیەتی. هەروەها بەلێنی درا کە بۆ گەشەپێدانی چاپەمەنی و چاپ کردنی ڕۆژنامەو گۆڤارو کتێب، چاپخانەیەك لە مەهاباد دابمەزرێ. ئەم وەعدەیە جێبەجێ بوو و دەزگای چاپێك کە لە یەکیەتیی سۆڤیەتی وەرگیرابوو لەمەهاباد دەستی بەکار کردو چاپەمەنیی حیزبی‌و هەموو ئەو نووسراوانەی چاپ دەکرد کە لە زەمانی کۆماری کوردستان دا دەردەچوون. بەم شێوەیە حیزبی دێموکرات لە لایەکەوە پشت ئەستوور بە خەڵکی کوردستان بوو و هیوای بە پشتیوانیی هێزە دێموکراتی‌یەکان لە بەشەکانی دیکەی ئێران هەبوو و لە لایەکی دیکەشەوە پشتیوانیی سیاسی و وەعدەی یارمەتیی ماددی یەکیەتیی سۆڤیەتی بۆ لای خۆی ڕاکێشابوو.[1]

---

[1] لەم سەفەرەدا گفتوگۆیەك لەنێوان باقرۆف و قازی محەممەد دا ڕووی دا کە جێگای سەرنجە، لە کاتی چا خواردنەوەدا کەباسی یارمەتیی سۆڤیەتی بە دەوڵەتی داهاتووی کوردستان کرا، قازی محەممەد ئەو نوکتەیەی بۆ باقرۆف گێڕایەوە: ئاغایەك تاژی‌یەکەی بە گوندی‌یەکی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

لەوکاتـەدا هـەل و مـەرجی نێوخـۆو دەرەوە بـۆ بـەرەسمی ڕاگەیانـدنی کۆمـاری کوردسـتان بەتـەواوی ئامـادە بـوو، هەربۆیەش ڕۆژی ٢ی ڕێبەندانی ١٣٢٤ (٢٢ی ژانویەی١٩٤٦) لە مەیدانی چوارچرای شاری مەهاباد لەکۆبوونەوەیەکی پـان و بەرین دا کە نوێنەرانی زۆر لە ناوچەکانی کوردستانی تێدا بەشدار بوون، پێـك هـاتنی کۆمـاری کوردسـتان ڕاگەیەنـدراو قازی محەممەد کە ڕێبـەری حیزبـی دێمـوکراتی کوردسـتان بـوو، بـوو بـە سـەرۆك کۆمـاری کوردسـتان. لـەو کۆبوونـەوە گەورەیەدا پێشەوا قازی قسەی کردو بەرنامەی دوارۆژی کارو تێکۆشانی کۆماری کوردستانی ڕاگەیاند کـە لـە بنـەڕەت دا هەموو ئەو بەرنامەیە بوو کە حیزبی دێموکرات دایڕشتبوو.[1]

پاشان کابینەی وەزیران بە سـەرۆکایەتیی حـاجی بابـە شـێخ لەگـەڵ سـێزدە وەزیـری دیکـە پێـك هـات کەزۆربـەیان نوێنەری چین و توێژەکانی نێونجیی شاری مەهاباد یان ئاغاو خاوەن مڵکە گەورەکان بوون. ناوی وەزیرەکان ڕۆژی ٢٢ی ڕێبەندان لە ڕۆژنامەی کوردستان دا بڵاو کرایەوە کە بریتی بوون لە:

١ـ سەرۆك وەزیر	حاجی بابەشێخ
٢ـ وەزیری شەڕ	محەممەد حوسێنی سەیفی قازی
٣ـ وەزیری کاروباری نێوخۆ	محەممەد ئەمینی موعینی
٤ـ وەزیری لەش ساغی	محەممەدی ئەیووبیان
٥ـ وەزیری موشاویر	عەبدولڕەحمانی ئیلخانی زادە
٦ـ وەزیری ڕێگاوبان	سمایلی ئیلخانی زادە
٧ـ وەزیری ئابووری	ئەحمەدی ئیلاهی
٨ـ وەزیری پۆست و تەلەگراف	کەریمی ئەحمەدەین
٩ـ وەزیری بازرگانی	مستەفای داوودی
١٠ـ وەزیری فەرهەنگ	مەنافی کەریمی
١١ـ وەزیری کشتوکاڵ	مەحموودی وەلی زادە
١٢ـ وەزیری تەبلیغات	سەدیقی حەیدەری

هەژار بەخشیبوو. بۆ بەیانی گوندییەکە چوو بۆ لای ئاغاو لە ڕادەبەدەر سوپاسی کرد. ئاغا پێی سەیر بوو، لە گوندییەکەی پرسی کە ئەم هەموو سوپاس و حەق شناسییە بۆ تاژییەکی ڕووت بۆچییە؟ گوندییەکە وەڵامی دایەوە: تۆ کە تاژیت داومێ، بێگومان ئەسپێکیشم دەدەیەی ڕاوی پێبکەم، کە ئەسپت دامێ تفاقەکەشی دەدەی. دیارە لە پاشان جێگاو خانووشمان دەدەیەی هەم بۆ ئەسپەکەو هەم بۆ خاوەنەکەی، ئەمجا من بە تەواوی لێت ڕازی دەبم. (کۆماری مەهاباد... ل٤٥٠) مەبەستی پێشەوا قازی زۆر ڕوون بوو و ویستوویەتی هەر لە سەرەتاوە باقرۆف حاڵی بکا کە ئەگەر یەکیەتیی سۆڤیەتی وەعدەی پشتیوانی لە پێکهێنانی کۆماری کوردستان دەدا دەبێ بەکردەوە یارمەتییشی بداتێ. دەنا بە قەول و قەرار نە کار جێبەجێ دەبێ‌و نە کوردیش دەبێ پشتی پێببەستێ. (د)

[1] لەم کۆبوونەوەیەدا "زێرۆ بەهادوری" هێرشی کردە سەر "سەید عەبدوڵڵای گەیلانی"و تاوانباری کرد کە لەگەڵ ستادی ئەرتەشی ئێران پێوەندیی هەیە. سەیر ئەوەیە کە قسەکانی زیرۆ لە ڕۆژی ١١ی ڕەشەمەی ١٣٢٤ (١ی مارسی١٩٤٦) لە لاپەڕی یەکی ژمارەی ٢١ی ڕۆژنامەی "کوردستان"دا چاپ کراوە. دوور نیە "زیرۆ" لەبەر خاتری سۆڤیەتییەکان ئەم قسەیەی کردبێ، چونکە ئەوکاتە سەید عەبدوڵڵا گەیلانی بەوە تاوانبار دەکرا کە لەگەڵ ئینگلیسییەکان پێوەندیی هەیە. هەرچۆنێك بێ مەیدانی چوارچرا لە ڕۆژی ٢ی ڕێبەندانی ١٣٢٤دا بۆ ئەم قسانە نەدەبوو.(د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
www.kurdistanukurd.com ©

١٣ـ وەزیری کار   خەلیلی خوسرەوی[1]

کارێکی سەمبولیك کە بۆ یەکەم جار رۆژی ٢٦ی سەرماوەز (١٧ی دیسامبری١٩٤٥) رووی‌داو رۆژی ٢ی رێبەندان (٢٢ی ژانویەی١٩٤٦) لە مەهاباد رەسمییەتی پێدراو لەپاشان لە شارو گوندەکانی دیکەی کوردستانیش دووپات کرایەوە، هەڵکردنی ئاڵای کوردستان بوو. ئاڵای کوردستان سێ رەنگ بوو: رەنگی سوور لە سەرەوە، سپی لە نێوەڕاست و، کەسك لەخوارەوە. ئارمی کۆماری کوردستان لەنێوەڕاستی ئاڵاکە دابوو و بریتی بوو لە قەڵەمێك لەنێوان دوو گوڵەگەنم. قەڵەم بایەخ دانی حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستانی بە فەرهەنگ و زانست دەنوانـد و گوڵەگەنمیش نیشانەی بەرهەم و کار بوو. هەتاویش لە لای سەرەوەی ئارمەکە هەڵاتبوو کە سەمبولی ئازادی بوو. پاش ٢ی رێبەندان ئاڵاهەڵکردن لە ناوچەکانی کوردستان بوو بە هەرایەکی تەبلیغاتیی زۆر پان و بەرین بۆ راکێشانی پشتیوانیی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بۆ لای حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستان. ئەوە بوو لە هەموو شارەکان و هەروەها گوندەکانی گەورەی ئەو ناوچەیە کە کۆماری کوردستانی تێدا جێگیر ببوو رێوڕەسمی ئاڵاهەڵکردن پێك هات. بەرێوەبەرانی حیزبی دێموکرات کە لەمەهابادەوە دەچوون، قسەیان بۆ کۆمەڵانی خەڵك دەکردو سیاسەتی حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستانیان بۆ شی دەکردنەوەو داوای پشتیوانی‌یان لێدەکردن.[2]

پاش پێکهاتنی کۆماری کوردستان سرووودێکی رەسمی بۆ حیزب و کۆمار دانرا. ئەو سرودە هەمان سرووودی بەناوبانگی "ئەی رەقیب"ە کە ئێستاش سروودی رەسمیی حیزبە. هەڵبژاردنی ئەم سرودە بەرێکەوت نەبوو. دەکرێ بڵێین پاش چەند سەد ساڵ گەلی کورد توانی فەرمانڕەوایی نەتەوەیی خۆی دابمەزرێنێ و دەسەلات بە دەستەوە بگرێ. بۆیە پێویست بوو هەروەك ئەم سرووده دەڵێ بگوترێ کە:"ئەی رەقیب هەرماوە قەومی کوردزمان، کەس نەڵێ کورد مردووە، کورد زیندووە".

پاش سەدان ساڵ، ٢ی رێبەندان نیشانەی ئەوە بوو کە دوژمنانی نەتەوەی کورد نەیان توانیبوو ئەم نەتەوەیە لەبەین بەرن. سەرەڕای هەموو ئەو زوڵم و زۆرداریە بێپایانە کە بەدرێژایی مێژوو لەگەڵ گەلی کورد کراو لەگەڵ ئەوەش کە دوژمنانی نەتەوەی کورد زۆر جار بۆ لەنێو بردنی یەکگرتوو بوون، لەم مەبەستەدا سەرنەکەوتن و نەیان توانی کورد بمرێنن، یان بی‌توێننەوە. بۆیە زۆر گرینگ و سەمبولیك بوو کە هاوار بکرێ و بگوترێ:

نەتەوەی کورد هەر ماوە، نەتەوەی کورد هەر زیندووە.

٢ـ کارو کردەوەی کۆمار

کۆماری کوردستان ١١ مانگ ژیاو وردتر بڵێین تەمەنی ٣٣٠ رۆژ بوو. ٣٣٠ رۆژ لە مێژوودا ماوەیەکی زۆر کەمەو هیچ دەسەلاتێکی سیاسی لە ماوەی ١١ مانگ دا دەرەتانی ئەوەی نیە کە بەرنامەی خۆی یان تەنانەت بەشێکی گرینگی ئەو بەرنامەیە پیادە بکا. بەلام دەبێ بەشانازی‌یەوە بگوترێ کە ئەو کارانەی کۆماری کوردستان لە ماوەی ١١ مانگ دا جێبەجێی کردن، گەلێك کردەوەی گرینگ و مێژوویی بوون. زۆربەیان ئاواتی زۆر لەمێژینەی خەڵکی کوردستان بوون، کە بۆ یەکەم جار لەژیانی نەتەوەی کورد دا هاتنەدی. زمانی کوردی کرا بە زمانی رەسمی، رۆژنامەو گۆڤارێکی زۆر بە

[1] لە هێندێ جێگا ناوی مەلا حوسێنی مەجدییش وەك وەزیری دادپەروەری هاتوە. (د)

[2] رۆژی ٦ی رێبەندان کەلیمی‌یەکانی شاری مەهاباد جێژنێکی گەورەیان بەرێوە بردو پێك هاتنی کۆماری کوردستانیان پیرۆزبایی کرد. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

زمانی کوردی بڵاو کرانەوە، یەکەم ژمارەی رۆژنامەی "کوردستان" (بڵاوکەرەوەی بیری حیزبی دێموکراتی کوردستان) لە رۆژی ٢٠ی بەفرانباری ١٣٢٤ (١٠ی ژانویەی١٩٤٦)دا دەرچوو کە بە هەمووی ١١٣ ژمارەی لێ چاپ کرا. گۆڤاری "کوردستان" بڵاوکراوەیەکی سیاسی و ئەدەبیو گشتی بوو. "هاواری کورد" گۆڤارێکی سیاسیو "هاواری نیشتمان" کە ئۆرگانی یەکیەتیی لاوانی دێموکراتی کوردستان بوو خۆی بە گۆڤارێکی ئەدەبی سیاسی، کۆمەڵایەتی دادەنا. "هەڵاڵە" کە گۆڤارێکی ئەدەبی بوو، لە بۆکان دەردەچوو، "گڕوگاڵی منداڵانی کورد" کە کرێکارانی چاپخانەی کوردستان لەمەهاباد بڵاویان دەکردەوە. هەروەها لە ئاخری تەمەنی کۆماری کوردستان دا هێندێك کتێب و چاپەمەنیی دیکە بڵاو کرانەوەو هەوڵ درا کە کتێبی دەرسی بۆ منداڵانی قوتابخانەکان ئامادە بکرێ.

بەڕاستی کارو تێکۆشانی ئەم ١١ مانگە لەباری پێشخستنی زمانی کوردیو بەرەوپێش بردنی فەرهەنگی کوردەوە شۆڕشێك بوو. ئەوەندەی لە ماوەی ئەم ١١ مانگەدا نووسراو و کتێب بە زمانی کوردی چاپ و بڵاو کراوەتەوە لە هێندێك جێگای دیکە کە دەرەتان هەبووە بە چەندین ساڵ بڵاو نەکراوەتەوە.

بۆ پێشخستنی فەرهەنگی کورد بۆ یەکەم جار تەئاتری کوردییش پێك هات، نەخشی تەئاتر (شانۆ) زۆر گرینگ بوو، چونکە خەڵکی نەخوێندەوار لە تەئاتر حاڵی دەبوون، لە حاڵێك دا نەیان دەتوانی چاپەمەنییەکان بخوێننەوە. بەتایبەتی ئەگەر سەرنج بدەین کە ٩٠ لە سەدی خەڵك لەو کاتەدا نەخوێندەوار بوون، ئەم جار گرینگیی تەئاتری کوردی زیاتر بەرچاو دەکەوێ.[1]

یەکێك لە دەسکەوتە گرینگەکانی کۆماری کوردستان ئەوە بوو کە ژنانی کورد بۆ یەکەم جار بەرەسمی و بە ئاشکرا هاتنە نێومەیدانی خەبات. بۆ راکێشانی زیاتری سەرنجی ژنان، پێشەوا قازی ژن و کچی خۆی هان دەدان لە ژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی دا بەشداری بکەن و ببن بەنموونە بۆ ژنانی دیکە. رۆژی ٢٤ی رەشەمەی ١٣٢٤ (١٤ی مارسی١٩٤٦) یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان دامەزراو رۆژبەرۆژ تێکۆشانی پتر پەرەی دەستاند. بەڵام دیارە ژنی سەربەست، بارهاتوو و پێگەیشتوو و بەتایبەتی خوێندەوار لەو کاتەدا یەکجار زۆر کەم بوو و لە ماوەیەکی کورت دا ئیمکان نەبوو کە خەباتی ژنان لەهەموو ناوچەکانی کوردستان دا پەرە بستێنێ.

بێگومان یەکێك لە دەسکەوتە هەرە گەورەکانی سەرکەوتنی کۆماری کوردستان پێك هێنانی سوپای میللی بوو کەبەهێزی پێشمەرگە ناو نرا.[2]

پێك هێنانی سوپای میللی بەشێك لە بەرنامەی حیزبی دێموکرات بوو. لەوێ دا گوترابوو کە هەڵسووڕاندنی کاروباری کوردستان دەبێ بەدەست گەلی کوردەوە بێ. حیزبی دێموکراتی کوردستان پێویست بوو هەر لەو کاتەوە لە فیکری دواڕۆژو پاراستنی کۆماری کوردستان دا بێ. هێزی پێشمەرگە یان سوپای میللی زۆر زوو پەرەی گرت و بە هەزاران

---

[1] یەکێك لە پیەسەکانی تەئاتری کوردی "دایکی نیشتمان" بوو. کە پێش پێکهاتنی کۆماری کوردستان ئامادە کرابوو. "دایکی نیشتمان" کوردستان بوو کە لە لایەن چەندین دەوڵەتی زۆردارەوە زوڵمی لێدەکرا، لەپاشان رۆڵەکانی کورد بە خەباتی خۆیان دایکی نیشتمانیان لە چەنگ ئەو زۆردارانە رزگار دەکرد. دیارە کۆمەڵانی خەڵك لە شارو گوندەکان زۆر بە گەرمی پێشوازییان لەتەئاتری کوردی دەکرد.(د)

[2] پاش دامەزرانی کۆماری کوردستان کۆڕێکی ئەدەبی لەمەهاباد پێك هات بۆ ئەوە لەباتی وشەی فارسیو عەرەبی وشەی کوردیی رەسەن بۆ زاراوەکانی نێو سوپا بدۆزنەوە. یەکەم زاراوە کە پێویست بوو دابنرێ، بەرامبەر بە وشەی سەربازی فارسی بوو کە ئازەربایجانییەکان کردبوویان بە فیدایی. گۆیا ئەدیبەکان هیچیان بۆ نەدیترایەوە تا پیاوێکی پیری دنیادیتوو کە چای بۆ دەهێنان پێی گوتن: کورد بە پیاوی لەخۆبووردوویان دەگوت "پێشمەرگە". (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

کەس بوون بە پێشمەرگەو بۆ پاراستنی کۆماری کوردستان چەکیان هەڵگرت. هێندێك لە ئەفسەرە کوردەکانی لەشکری عێراقیش کە پەنایان بۆ کوردستانی ئێران هێنابوو لە سوپای میللی دا چالاکانە بەشدار بوون.

بەڵام جارێ ئوسوولێکی رێك و پێك یا بە قسەی ئەمرۆمان ئایین نامەیەکی تەواو بۆ هێزی پێشمەرگەو سوپای میللی دانەنرابوو و بێ ئەزموون یا بەبێ تاقی کردنەوە زۆر کەس دەبوون بە ئەفسەر و دووسێ دەرەجەیان وەردەگرت، بێئەوەی پێشتر پێشمەرگە بووبن یان کارێکی ئەوتۆیان لە سوپای میللیی دا ئەنجام دابێ. تەنانەت رقەبەرییەکی زۆر ناسالم لەنێوان سەرۆك عەشیرەتەکان دا پێك هاتبوو و هەر سەرۆك عەشیرەتێك پێی وابوو هەرچی زیاتر ئەستێرەی لەسەرشان بێ قەدرو حورمەتی دەچێتە سەرێ.[1]

بۆ وێنە چوار کەس بوون بە ژەنراڵ کە بریتی بوون لە: محەممەد حوسێنی سەیفی قازی، عەمەرخانی شکاك، حەمە رەشید خانی بانەو مەلا مستەفا بارزانی. لەکاتێك دا یەکێکی دیکە وەك زێرۆ بەهادوری کە سەرۆك عەشیرەتێکی چووك و نەخوێندەوار بوو، دەرەجەی مارشالی بۆخۆی دانابوو و بە مارشال زێرۆ ناویان دەبرد. ئەم دوو نموونەیە جێگیر نەبوونی ئوسوولی دیسیپلینی پێشمەرگایەتی لەنێو سوپای میللیدا نیشان دەدا. بەڵام لەگەڵ ئەوەش دا پێك هێنانی سوپای میللی یەکێك لە شانازییەکانی کۆماری کوردستانە. خۆی ئەوە کە شوێنەواری ئەرتەشی کۆنەپەرستی شاهەنشاهی نەمابوو و پۆلیس و ژاندارمێری هەڵوەشابوون و هێزی پێشمەرگە لەجێگای ئەوان دانرابوو، یەکێك لە دەسکەوتە هەرە گەورەکانی کۆماری کوردستان بوو.

وەزعی ئابووریی ئەو ناوچەیەی کۆماری کوردستانی تێدا پێك هاتبوو گۆڕانی بەسەردا هات و بەرەو باشی رۆیی. یەکێك لە نیشانەکانی ئەوە بوو کە کۆماری کوردستان دەستی بەبازرگانیی راستەوخۆ لەگەڵ یەکیەتیی سۆڤیەتی کردو بەتایبەتی فرۆشتنی تووتن بە یەکیەتیی سۆڤیەتیو کڕینی زۆر کەرەستە لەم دەوڵەتە گەشەیەکی تایبەتیی بە بازرگانی دابوو و رێگای بۆ باشتربوونی وەزعی ئابووری خۆش کردبوو.[2] باشتر بوونی وەزعی ئابووریی ئەم ناوچەیە جێگای سەرنجە، چونکە لەو کاتەدا لە هێندێ لە بەشەکانی دیکەی ئێران تەنانەت لە جنووبی کوردستانیش هەژارییەکی زۆر بەرچاو بوو و زۆر جار خەڵك راستەوخۆ لەبرسان دەمردن.

دابین کردنی ئەمنییەت و ئاسایشی خەڵك سەرکەوتنێکی بەرچاوی کۆماری کوردستان بوو. لەکاتێك دا هەزاران کەس چەکدار بوون، لە ماوەی یازدە مانگ دا تەنیا یەك کەس کوژرا. دزی هەر نەمابوو. بەرتیل خواردن کە لە زەمانی رەزاشا دا دیاردەیەکی زۆر بەربڵاو بوو، بە تاوانێکی گەورە دەزانرا.[3]

---

[1] دەگێڕنەوە کە یەکێك لەو سەرۆك عەشیرەتانە داوای لە پێشەوا قازی کرد کە ئەستێرەیەکی زیادیی بداتێ بۆ ئەوەی کە گەڕایەوە گوندەکەی بتوانێ خۆی پێوە هەڵکێشێ. پێشەوا قازی لە لایەکەوە نەیدەویست ئەم ئەفسەرە بشکێنێ و لە لایەکی دیکەشەوە پێی خۆش نەبوو قانوونەکە تێك بدا، بۆیە ئامادە بوو بەو مەرجە ئەستێرەی بداتێ کە تەنیا لە گوندی خۆی ئەستێرەکە لەسەر شانی دابنێ و لە شار دا کەڵکی لێوەنەگرێ. (د)

[2] کۆماری کوردستان ١/٨٧٥/٠٠٠ کیلۆ تووتنی بە یەکیەتیی سۆڤیەتی فرۆشت کە بایی ٨٠٠/٠٠٠ دۆلار بوو. (و. ئیگلتن کۆماری کورد...ل٨٨)

W.Egaleton: The Kurdish Republic of 1946. 1963 London, p.88

[3] رۆژی ٢٠ی رێبەندان لە ژمارەی ١٢ی رۆژنامەی "کوردستان"دا ئاگادارییەك بەرچاو دەکەوت کە لە چەند ژمارەی پاشتریش دا بڵاو کرایەوە. لەم ئاگادارییەدا هاتوە:***"بەهۆی ئەو نووسراوە لەسەر قەراری کومیتەی مەرکەزیی حیزبی دێموکراتی کوردستان بەتەواوی مەئموورینی حکوومەتی کوردستان رادەگەیێندرێت، هەر کەس لە هەر مەمەرێکەوە، بە هەر نێوێك لە تمەنێك تا چەند تمەن بۆ هەڵسووڕاندنی کارێکی (چ قانوونی، چ شەرعیو غەیرە) بەرتیل و ریشوەت بداو یا وەربگرێ لە پاش مەعلووم بوون بە خائینی میللەت و مەملەکەت***

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

بێگومان دەسکەوتی هەرە گەورەی گەلی کورد لەکۆماری کوردستان دا ئەوەبوو کە بۆ یەکەم جار چارەنووسی خۆی بەدەستەوە گرت و تامی ئازادیی چێشت. نە ئەمری دەوڵەتی مەرکەزیی مابوو کە پەیڕەویی لێبکاو نە زەبرو زەنگی ئەرتەش و زۆرداریی پۆلیس و ژاندارم. ئێستا گەلی کورد لە کوردستانی ئێران هەستی بەوە دەکرد کە خۆی لەوڵاتی خۆی دا خاوەن دەسەڵاتەو لەنیشتمانی خۆیدا بێگانە نیەو چارەنووسی خۆی بۆخۆی دیاری دەکا. بەکورتی گەلی کورد ئازاد بوو.

گەلێك کە سەدان ساڵ ژێردەست نەبووبێ، زۆرداریی چەند دەوڵەتی نەچێشتبێ‌و هەموو وەختێك خۆی لەنیشتمانی خۆی دا زیندانی هەست نەکردبێ، ناتوانێ قەدری ئەو ئازادیەیە بزانێ کە لە کۆماری کوردستان دا وەدەست گەلی کورد کەوتبوو، نەك هەر کورد ژێر دەست نەبوو، بەڵکوو چەکی لەشان بوو و پاش سەدان ساڵ شەخسییەتی ئینسانێکی تەواوی پەیدا کردبوو، بۆ یەکەم جار ئیدی هاونیشتمانێکی دەرەجە دوو نەبوو، خۆی بە کەمتر لەهیچ نەتەوەیەکی دیکە دانەدەناو دڵنیایی بەخۆی و هێزی خۆی پەیدا کردبوو.

بەڵام لەگەڵ ئەوەش، کوردستانی سەرکەوتوو لە خۆبایی نەبوو. بەڕێوەبەرانی کۆماری کوردستان و حیزبی دێموکرات زۆر چاك دەیان زانی کە بۆ بەربەست کردنی کۆنەپەرستی و بۆ بەرگری بەرامبەر بە ئیمپریالیزم پێویستە لەگەڵ هێزە دێموکراتیی‌یەکانی سەرانسەری ئێران ڕێك کەون، هاوپەیمان بن و بەرەیەکی یەکگرتوو پێك بێنن. هەر لەبەر ئەوەبوو کە حیزبی دێموکرات لەگەڵ فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان و حیزبی توودەی ئێران و هەروەها حیزبی ئێران و حیزبی سۆسیالیست و حیزبی جەنگەڵ کە لە شیمالی ئێران پێك هاتبوو پێکەوە بەرەیەکی یەکگرتوو و پێشکەوتوویان پێك هێنا. مەبەستی حیزبی دێموکرات لەچوون بۆ نێو ئەم بەرەیە سەلماندنی ئەم ڕاستیيە بوو کە جووڵانەوەی دێموکراتیی کوردستان بە یەکگرتوویی لەگەڵ جووڵانەوەی پێشکەوتنخوازیی سەرانسەری ئێران سەردەکەوێ. حیزبی دێموکرات بەم کارە دەیەویست هەم نیشان بدا کە تێکۆشانی لە چوارچێوەی سنووری ئێران دایەو هەم بەندی هەشتەمی بەرنامەکەشی جێبەجێ بکا کە دابین کردنی دێموکراسی بوو لە سەرانسەری ئێران دا. بەم جۆرە بەشێکی کوردستانی ئێران کە هەموو دەزگاو دەسەڵاتی دەوڵەتی مەرکەزیی کۆنەپەرستی لەوێدا لەنێو چووبوو و جووڵانەوەیەکی دێموکراتی‌و پێشکەوتنخوازانە بە شێوەیەکی بێوێنە تێیدا پەرەی ئەستاندبوو، بوو بە یەکێك لە بنکەکانی دێموکراسی لە سەرانسەری ئێران داو ڕێزو حورمەتی هەموو ئازادیخوازانی ئێرانی بۆ لای خۆی ڕاکێشا.

هەروەها کوردستانی ئێران بوو بەجێی هیواو هومێدی ئازادیخوازانی هەموو بەشەکانی کوردستان. نوێنەرانی ڕێکخراوە کوردیی‌یەکان هەروەها شەخسییەتی زۆر بەرزی کورد لە کوردستانی تورکیەو سووریەو عێراقەوە پەیتا پەیتا بۆ سەردان دەهاتنە مەهاباد. شاری مەهاباد ببوو بە جێی هیواو قیبلەگای ئازادیخوازانی کورد.

هەموو کوردێکی نیشتمانپەروەرو پێشکەوتوو بە دڵەوە ئاواتی ئەوەبوو ئەزموونی کۆماری کوردستان لە مەهاباد سەرکەوێ، چونکە دەیان زانی کە ڕووناکایی مەهاباد ئاسمانی تاریکی هەموو پارچەکانی کوردستان لە دواڕۆژدا ڕوون دەکاتەوە. لە وەڵامی نوێنەری کوردەکانی تورکیەدا کە پاش پێکهاتنی کۆماری کوردستان هاتبووە مەهاباد، پێشەوا قازی لەسەر پارچەیەکی نووسیبوو: ***"ڕووناکایی ئێرە لە دواڕۆژدا بۆ ئێوەش تیشك دەداتەوە"***[1]

دەناسرێ. قەراری موجازاتی ئەو کەسانەش لە دە ساڵ حەبس تا کوشتن و ئیعدام تەسویب و موقەرەر کراوە... کومیتەی مەرکەزیی حیزبی دێموکراتی کوردستان" . (د)

[1] بەڕێکەوت نەبوو شاعیری کورد ***"عەلی دزەیی"*** لە کوردستانی عێراق لەسەر مەهاباد دەیگوت:

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

پێش ئەوەی کۆماری کوردستان پێك بێ، بارزانییەکان پەنایان بۆ کوردستانی ئێران هێنا. بە بەڕێوەبەریی سیاسیی مەلا مستەفا بارزانی و بەڕێوەبەریی ئایینی شێخ ئەحمەدی بارزانی کە لەدەست زوڵم و زۆری ڕێژیمی کۆنەپەرستی نووری سەعید خۆیان لە عێراق دەرباز کردبوو لە ڕۆژی ١٩ی ڕەزبەری ١٣٢٤ (١١ی ئوکتۆبری ١٩٤٥) هاتنە ناوچەی شنۆ. پیاوەکانیان کە چەکدار بوون دوو هەزار کەس دەبوون و ژن و منداڵیشیان لەگەڵ خۆیان هێنابوو. هێندێك مامۆستای قوتابخانە، مووچەخۆرو هەروەها دوازدە ئەفسەری ئەرتەشی عێراقیش کە کورد بوون لەگەڵیان بوون.

بەپێی ئوسوول و سیاسەتی حیزبی دێموکراتی کوردستان، زۆر بە گەرمی پێشوازی لە بارزانییەکان کراو بە پێی ئیمکانی ئەوکاتە لە هێندێك ناوچەی کوردستان بەتایبەتی ناوچەی نەغەدە بوون بە پێشمەرگەی سوپای میللی. خودی مەلا مستەفا دەرەجەی ژەنراڵیی درایەو کرایە فەرماندەری هێزی پێشمەرگەی کوردستان. هاتنی بارزانییەکان و تێکەڵ بوونی بەم شێوەیان لەگەڵ کۆماری کوردستان ئەم ڕاستییەی پتر دەرخست کە کۆماری کوردستان بەراستی سەمبولی هاوکاری و هاودەردی و تەنانەت یەکگرتنی هەموو نەتەوەی کورد بوو.

٣ـ کوردستان و ئازەربایجان

بە پێی ئەو پەیمانە کە لەنێوان هاوپەیمانەکان دا واتە ئەمریکاو یەکیەتیی سۆڤیەتی‌و بریتانیا لەلایەکەوەو ئێران لە لایەکی دیکەوە لە کۆنفرانسی تاران لە ڕۆژەکانی ٧ تا ٩ی مانگی سەرماوەزی ١٣٢٢ (٢٨تا٣٠ نوامبری ١٩٤٣)دا بە بەشداریی ستالین، ڕۆزوێڵت و چرچیل بەسترا، بڕیار وابوو شەش مانگ پاش تەواو بوونی شەڕی دووهەمی جیهانی لەشکری هاوپەیمانەکان ئێران بەجێ بێڵێ. ئەم شەڕە لە ئورووپا لە ١٨ی مانگی بانەمەڕی ١٣٢٤ (٨ی مای ١٩٤٥)دا بە تەسلیم بوونی بێ‌قەیدو شەرتی ئاڵمان و لە ئاسیا لە ١١ی خەرمانانی ١٣٢٤ (٢ی سێپتامبری١٩٤٥)دا بە تەسلیم بوونی ژاپۆن کۆتایی هات. لەشکری ئەمریکا تا ١٠ی سەرماوەزی ١٣٢٤ (١ی دیسامبری١٩٤٥) واتە پێش تەواو بوونی ماوەکەو لەشکری بریتانیا تا ١٢ی ڕەشەمەی ١٣٢٤ (١ی مارسی١٩٤٦) ڕاست لە ڕۆژی تەواو بوونی ماوەکەدا ئێرانیان بەجێ هێشت. بەڵام لەشکری سوور هەر لە جێگای خۆی بوو. لە مانگی سەرماوەزی ١٣٢٤دا وەختێك دەوڵەتی مەرکەزی ویستی لەشکر بۆ ئازەربایجان بنێرێ، بۆ ئەوە یارمەتی پادگانەکان بدا کە لە لایەن فیداییە ئازەربایجانییەکانەوە خرابوونە مەترسییەوە، لەشکری سوور لە "شەریف ئاباد" پێشی پێ‌گرت و نەی‌هێشت.

ڕۆژی ١٣ی ڕەشەمە (٢ی مارس) دەوڵەتی ئینگلیس و ڕۆژی ١٥ی ڕەشەمەش دەوڵەتی ئەمریکا لەبەر ئەوە کە لەشکری سوور ئێرانی بەجێ نەهێشتبوو، ئیعترازیان بە یەکیەتیی سۆڤیەتی کرد. تەنانەت ئەمریکا هەڕەشەی کرد و ڕای‌گەیاند ئەگەر هێزەکانی سۆڤیەتی خاکی ئێران بەجێ نەهێڵن، لەشکری خۆی دەنێرێتەوە ئێران، مەسەلەکە ئەوەندە گەورە بوو کە دەوڵەتی ئێران لە ٢٦ی ڕەشەمەی ١٣٢٤ (١٦ی مارسی ١٩٤٦)دا سکاڵای خۆی لە یەکیەتیی سۆڤیەتی، بۆ ئەنجومەنی ئاسایشی نەتەوە یەکگرتووەکان برد. پاش وتووێژێکی زۆری دیپلۆماتی، بەتایبەتی پاش سەفەری سەرۆك وەزیری ئێران قەوام بۆ مۆسکۆ لە سەرەتای مانگی خاکەلێوەی ١٣٢٥دا، ڕێککەوتنێك لە نێوان یەکیەتیی سۆڤیەتی‌و

مەهاباد، مەهاباد، ئەی لانەی شێرانم
یادی تۆ ئاگرێ تاو ئەدا بە گیانم
مەهاباد دوێنێ بوو دە میلیۆن گەلی کورد
بەرەو تۆ دەوەستان، سوژدەیان بۆت دەبرد
قیبلەگای هیوا بووی، سەنگەری ئازادی
شەبەق بووی بۆ شەوی تاریکی بێدادی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

ئێران لەسەر گیروگرفتی ئەساسی لە تاران پێك هات ولە ١٥ی خاکەلێوەی ١٣٢٥(٤ی ئاوریلی ١٩٤٦)دا رێککەوتننامەیەك بە ئیمزای قەوام و سادچیکۆف بڵاو کرایەوە کە تێیدا هاتبوو:

١ـ لەشکری سوور لە رۆژی ٤ی خاکەلێوەوە تا یەك مانگ و نیو خاکی ئێران بەجێ بێڵێ.

٢ـ شیرکەتێکی تێکەڵی نەوتی ئێران و سۆڤیەتی پێك دێ و لە رۆژی ٤ی خاکەلێوەوە هەتا حەوت مانگی دیکە رێککەوتننامە لەسەر ئەم شیرکەتە بۆ پەسند کردن دەدرێ بە مەجلیسی پازدە.

بە پێی ئەم رێککەوتننامەیە، دانرابوو شیرکەتێکی تێکەڵ بۆ ئەم مەبەستە پێك بێ کە بۆ ماوەی ٥٠ ساڵ لە ناوچەکانی شیمالی ئێران نەوت دەربێنێ. لە ٢٥ ساڵی یەکەم دا بەشی ئێران ٤٩ لە سەدی قازانج و بەشی دەوڵەتی سۆڤیەتی ٥١ لە سەد بوو. لە پاش ٢٥ ساڵ قازانجی هەردوولا دەبوو بە ٥٠ لە سەد. بە دوای تەواو بوونی ٥٠ ساڵەکەدا ئێران دەیتوانی بەشی سۆڤیەتیش بکڕێو هەموو شیرکەتەکە بکا بەهی خۆی. هەموو سەرمایەی دەرهێنانی نەوت بە عۆدەی یەکیەتیی سۆڤیەتی بوو و سەرمایەی ئێران تەنیا کانی نەوت بوو. بڕیار وابوو ئەم رێککەوتننامەیە پاش چوونەدەری لەشکری سوور لە ئێران بدرێ بەمەجلیس، چونکە دەوڵەتی ئێران پێی خۆش بوو هەڵبژاردنی گشتیی مەجلیس لە سەرانسەری ئێران بەرێوە بچێو لەم بروایەدابوو کە بە بوونی لەشکری بێگانە لە بەشێك لە خاکی وڵات دا هەڵبژاردنی ئازاد ناکرێ.[1]

هەروەها هەردوو وڵات رێك کەوتن کە مەسەلەی ئازەربایجان گیروگرفتێکی نێوخۆی ئێرانەو دەبێ لە رێگای ئاشتیيەوە چارەسەر بکرێ. بەم چەشنە زەمینە ئامادە بوو کە یەکیەتیی سۆڤیەتی لەشکری خۆی لە ئێران بکێشێتەوە. تا ٢٠ ی مانگی بانەمەڕی ١٣٢٥ (١٠ی مای ١٩٤٦) لەشکری سوور ئێرانی بەجێ هێشت.

پاش رۆیشتنی لەشکری سوور وتووێژ لەنێوان کۆماری کوردستان و ئازەربایجان لە لایەکەوەو دەوڵەتی مەرکەزیی ئێران لە لایەکی دیکەوە دەستی پێکرد. ئەم وتووێژە هەتا مانگی خەرمانانی ١٣٢٥ هەر درێژەی هەبوو. بەڵام پێویستە پێش ئەوەی ئاکامی ئەم وتووێژە بخەینە بەرچاو، باسی مەسەلەیەکی زۆر گرینگی ئەو وەختە بکەین کە پێوەندیی نێوان کۆماری خودموختاری کوردستان و حکوومەتی میللیی ئازەربایجانە.

ئەم دوو حکوومەتە کە هەماهەنگ لەگەڵ یەکتر پێك هاتبوون دوو رێژیمی دێموکراتی و پێشکەوتوو بوون و لە بەربەرەکانی دژی دەوڵەتی کۆنەپەرستی مەرکەزی دا یەکیەتی‌یان هەبوو و یەکگرتوو بوون، هەر لەسەر ئەم بناخەیەش پەیمانێکی دۆستایەتیو هاوکاری لە نێوانیان دا بەسترا. ئەم پەیمانە لە ٣ی بانەمەڕی ١٣٢٥(٢٣ی ئاوریلی ١٩٤٦) لە شاری تەورێز لە لایەن دوو هەیئەتی رەسمیيەوە بە سەرۆکایەتیی پێشەوا قازی و جەعفەری پیشەوەری ئیمزا کرا.

دەقی پەیمانەکە ئەوەیە:

١ـ لەو جێگایانەی کە بە پێویست دەزانن هەردوو حکوومەتی میللی نوێنەری رەسمیی خۆیان لە خاکی یەکتر دیاری دەکەن.

٢ـ لە ئازەربایجان، لەو جێگایانە کە زۆربەی دانیشتووانیان کوردن کاروباری دەوڵەتی بەدەست کوردەکانەوە دەبێ. هەروەها لە کوردستان لەو جێگایەی کە زۆربەی دانیشتووانی ئازەربایجانین کاروباری دەوڵەتی بە دەست مەئموورانی حکوومەتی میللیی ئازەربایجانەوە دەبێ.[2]

[1] رۆژی ٣٠ی رەزبەری ١٣٢٦ (٢٢ی ئۆکتۆبری ١٩٤٧) قەوام ئەم رێککەوتننامەیەی پێشکەشی مەجلیس کرد و بەڵام خۆی دژی پەسند کردنی دوا. مەجلیسیش زۆر زوو هەروەها کە چاوەڕوان دەکرا ئەم رێککەوتننامەیەی "کان لم یکن" دانا، واتە هەروا بزانە کە نەبووە.)د)

[2] جێی سەرنجە کە لەم بەندەدا دەگوترێ کە ***"کاروباری دەوڵەتی بەدەست کوردەکانەوە دەبێ"*** بەڵام کە باسی ئازەربایجانیيەکان دەکرێ لە ***"مەئموورانی حکوومەتی میللی ئازەربایجان"*** دەدوێ.)د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

٣- هەردوو حکوومەت کۆمیسیۆنێکی هاوبەش بۆ چارەسەر کردنی گیروگرفتە ئابووریەکان پێك دێنن. بڕیارەکانی ئەم کۆمیسیۆنە بە چاوەدێریی سەرۆکی هەردوو حکوومەت جێبەجێ دەبێ.

٤- لە کاتی پێویست دا لە نێوان حکوومەتی میللیی ئازەربایجان و کوردستان دا هاوکاریی نیزامی ساز دەبێ و هەرچی پێویست بێ یارمەتیی یەکتر دەدەن.

٥- ئەگەر پێویست بێ لەگەڵ حکوومەتی تاران وتووێژ بکرێ دەبێ بە پەسندی هەردوو حکوومەتی ئازەربایجان و کوردستان بێ.

٦- حکوومەتی میللیی ئازەربایجان بۆ پێشخستنی زمان و فەرهەنگی نەتەوەیی ئەو کوردانە کە لە خاکی ئازەربایجان دا دەژین و حکوومەتی میللیی کوردستانیش بۆ پێشخستنی زمان و فەرهەنگی نەتەوەیی ئەو ئازەربایجانییانە کە لە خاکی کوردستان دا دەژین، بە پێی توانا هەوڵ دەدەن.

٧- هەرکەس بۆ تێکدانی دۆستایەتیی مێژوویی نەتەوەی ئازەربایجان و نەتەوەی کورد و لەنێو بردنی یەکیەتیی دێموکراتیی میللی یا ئاڵۆز کردنی ئەم یەکیەتییە تێبکۆشێ یەکدەست لە لایەن هەردوو لاوە سزا دەدرێ.[1]

هەروەها کە بەرچاوە ئەم پەیماننامەیە دووبەشی هەبوو. بەشێکی پێوەندییەکانی نێوان دوو حکوومەتی ئازەربایجان و کوردستانی روون دەکردەوە. هەردوولا کەمایەتییەکانی یەکتریان بەرەسمی دەناسیو هەموو مافێکی نەتەوەییو شارستانەتییان دەدایە. هەروەها پەسند کرابوو کە هەردوو دەوڵەت بۆ چارەسەر کردنی گیروگرفتە ئابووریەکان پێکەوە هاوکاری بکەن. بەشی دووهەمی سەبارەت بە پێوەندەییەکانی ئەم دوو حکوومەتە لەگەڵ دەوڵەتی مەرکەزی بوو. هەرچەشنە وتووێژێك کە لەگەڵ دەوڵەتی تاران کرابا دەبا بە پێی پەسندی هەردوو دەوڵەتی ئازەربایجان و کوردستان بێ. هەرکاتیش پێویست با هێزە چەکدارەکانی ئەم دوو دەوڵەتە ئامادە بوون یارمەتیی یەکتر بدەن. ئاشکرایە پەیمانێکی ئەوتۆ کە بەرەسمی لە لایەن دوو حکوومەتەوە ئیمزا کرا، بووبە هۆی توورە بوونی کاربەدەستانی دەوڵەتی مەرکەزی. چونکە ئەوان بە هیچ جۆر دانیان بە بوونی ئەم دوو دەوڵەتەدا نەهێناو ئەم کارەی دەوڵەتی کوردستان و ئازەربایجانیان بە خۆجیاکردنەوە لە ئێران دادەنا.

ئەم پەیمانە نیشانەی یەکیەتیی کۆماری کوردستان و حکوومەتی میللیی ئازەربایجان بوو و هەروەها نیشانەی ئەوە بوو کە بڕیاریان داوە پێکەوە بەرامبەر بە پیلانەکانی دەوڵەتی مەرکەزی راوەستن و لە کاتی هێرشی نیزامیی ئەو دەوڵەتەدا لە خۆیان دیفاع بکەن و یارمەتیی یەکتریش بدەن.

لە بەهاری ١٣٢٥دا ئەم مەسەلەیە واتە مەسەلەی یەکیەتی و یەکگرتن بەرامبەر بە دەوڵەتی کۆنەپەرستی مەرکەزی مەسەلەی بنەڕەتی بوو. بەڵام هەر لەو کاتەش دا لەنێوان کۆماری خودموختاری کوردستان و حکوومەتی میللی ئازەربایجان هێندێك جیاوازی و ناکۆکییش بەدی دەکرا. جیاوازییەکان لە سروشتی ئەم دوو جووڵانەوەیە سەرچاوەیان دەگرت: لە حاڵێك دا کۆماری کوردستان و بە گشتی جووڵانەوەی ئەو کاتەی گەلی کورد جووڵانەوەیەکی بەتەواوی نەتەوەیی بوو، جووڵانەوەی میللیی ئازەربایجان هەرچەند باری نەتەوەیی زۆر بوو، بەڵام هەر لەوکاتەش دا جووڵانەوەیەکی کۆمەڵایەتی بوو. واتە کۆماری کوردستان هیچ شتێکی روونی بۆ گۆڕینی وەزعی کۆمەڵایەتی لە بەرنامەی خۆی دا نەهێنابوو. بۆ وێنە لە بەرنامەی حیزبی دێموکرات دا مەسەلەی دابەشکردنی زەوی بەسەر جووتیاران

[1] بەداخەوە ئەسڵی ئەم پەیماننامەیە دەست نەکەوت. ئەم دەقە لە فارسییەوە وەرگێراوە، کە وێ دەچێ ئەسڵی نەبێ. بۆیە رەنگە بەڵگەی ئێستا لە هێندێ وشەدا لەگەڵ ئەسڵ جیاوازیی هەبێ، بەڵام لە ماناندا جیاوازیی نیە. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

دا نەگونجابوو، لە کاتێك دا حکوومەتی میللیی ئازەربایجان پاش بەدەستەوە گرتنی دەسەلات، زەویی خاوەن ملکە گەورەکانی موسادەرە کردو لە نێو جووتیارانی ئازەربایجان دا دابەشی کرد. دیار بوو کە باری کۆمەڵایەتیی جووڵانەوەی ئازەربایجان زۆر پێشکەوتووترو قووڵتر بوو. بەرامبەر بەوە، لە ئازەربایجان چین و توێژە نێونجییەکانی شارەکان قازانجی خۆیان لەباری سیاسیو ئابووریەوە لە مەترسی دا دەدی، چونکە لەو کاتەدا بورژوازیی ئازەربایجان لە هەموو ئابووریی ئێران دا نفووزی پەیدا کردبوو و لە دەسەڵاتی سیاسیی دەوڵەتی مەرکەزییش دا بەشدار بوو. بۆیە باری شۆوێنیزمی ئێرانی لە سەری دا تەئسیری هەبوو. بێجگە لەوە وردە بۆرژوازی و بورژوازی دەترسان کە حکوومەتی میللی ئازەربایجان لە ئێران جیا بکاتەوەو یان بەبێ ئەم کارەش بیهەوێ نیزامی سۆسیالیستی لە ئازەربایجان دابمەزرێنێ.

هەموو ئەوانە بوون بەهۆی ئەوە کە بەشێکی زۆر لە چین و توێژە نێونجییەکانی شارەکان دژی حکوومەتی میللیی ئازەربایجان رابوەستن و دژایەتیی لەگەڵ بکەن.

لە حالێك دا لە کوردستان مەسەلە بەم شێوەیە نەبوو. بەڕاستی دەتوانین بڵێین کە خەڵکی کوردستان بە گشتیو خەڵکی شارەکانی کوردستان بەتایبەتی وەك مەهاباد و بۆکان و شنۆ و نەغەدە بە تەواوی پشتیوانییان لە کۆماری خودموختاری کوردستان دەکرد. دەکرێ بە جۆرێکی دیکەش ئەم مەسەلەیە شی بکرێتەوە: چون لە کوردستان گوندەکان لەژێر دەستی ئاغاو سەرۆك عەشیرەتەکان دا بوون، گوندییەکان کە ئەو کاتە قسەکەریان ئاغاکان بوون کەمتر پشتیوانیی خۆیان لە کۆماری کوردستان راستەوخۆ دەردەبڕی. لە حالێك دا چونکە بەرنامەی کۆمەڵایەتیی فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان رادیکالتر بوو و دەیهەویست مەسەلەی زەوی بە قازانجی جووتیاران چارەسەر بکا، خەڵکی گوندەکان پشتیوانی حکوومەتی میللی ئازەربایجان بوون. بەرامبەر بەوە لەشاری مەهاباد کۆمەڵانی خەڵك بە جیددی لایەنگری کۆماری کوردستان بوون لە کاتێك دا ئەم پشتیوانییە لە شاری تەورێز و شارەکانی دیکەی ئازەربایجان بەم شێوەیە بەرچاو نەدەکەوت. جێگای سەرنج بوو کە لە خۆپێشاندانەکانی کوردستان دا ئاڵای کوردستان و لە هی ئازەربایجان دا ئاڵای سوور هەڵدەکرا.

بەڵام بێجگە لە جیاوازیی سروشتیی ئەم دوو جووڵانەوەیە، پاش پێکهاتنی کۆماری کوردستان و حکوومەتی میللیی ئازەربایجان ناکۆکی لەنێوانیان دا پەیدا ببوو. ئەم ناکۆکییانە زیاتر لەسەر ئیدارە کردنی شارەکانی ئوستانی ئازەربایجانی رۆژئاوا، واتە خۆی، سەلماس، ورمێو میاندواو بوو. هەردوولا دەیانەویست دەسەلاتی خۆیان لەم چوار شارەو یان دەوروبەری ئەم شارانەدا سەقامگیر بکەن. کۆماری کوردستان و کوردەکان بەگشتی، هەموو ئەم ناوچەیە کە کەوتبووە رۆژئاوای دەریاچەی ورمێ بەکوردستانیان دادەنا کە هەر چوار شاری دەگرتەوە، لەکاتێك دا کاربەدەستانی ئازەربایجان لەم بڕوایەدابوون کە شارەکانی خۆی، سەلماس، ورمێو میاندواو سەر بە ئازەربایجانن چونکە زۆربەی دانیشتووانی نێو شارەکان ئازەرین. بۆ چارەسەر کردنی ئەم ناکۆکییە کۆماری کوردستان لە ورمێو میاندواو نوێنەری هەبوو، بەڵام بە کردەوە هەرچوار شارەکە لەلایەن حکوومەتی میللیی ئازەربایجانەوە ئیدارە دەکران، هەربۆیە لە چەند جێ لە دەوروبەری ورمێو میاندواو ناکۆکی پێك هات و تەنانەت گەیشتە تێکهەڵچوونیش. چەند جار پێشمەرگەکان فیداییەکانی ئازەربایجانیان گەمارۆ داو تەنانەت وەدەریان نان. سەرەنجام بەنێوبژی و دەخالەتی نوێنەرانی یەکیەتیی سۆڤیەتی و هەروەها نوێنەرانی مەرکەزی لە مەهاباد و تەورێز پێشگیری لە شەڕوکێشە کرا. بەڵام ئەمە چارەسەر کردنێکی کاتی بوو. چونکە هۆی ناکۆکییەکە لانەبراو تا سەریش رێککەوتنێکی تەواو پێك نەهات کە دیاری بکا ئەم چوار شارە بەشێکن لە کۆماریخودموختاری کوردستان یان لە حکوومەتی میللیی ئازەربایجان؟

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
www.kurdistanukurd.com

لە بەهاری ساڵی ١٣٢٥دا لە قونسولخانەی یەکیەتیی سۆڤیەتی لەورمێ نوێنەرانی کۆماری کوردستان و حکومەتی میللیی ئازەربایجان کۆبوونەوە بۆ ئەوەی مەسەلەی ئەم شارانە و بەتایبەتی شاری ورمێ چارەسەر بکەن، بەڵام چونکە هەردوولا لەسەر هەڵوێستی خۆیان سوور بوون، ئەم دانیشتنەش سوودێکی نەبوو.[1]

پێشەوا قازییش جارێك لەگەڵ یەك دوو کەس لە کاربەدەستانی کۆماری کوردستان هاتنە ورمێو لەوێ لەگەڵ نوێنەرانی ئازەربایجان کە لە تەورێزەوە هاتبوون پێکەوە دانیشتنیان هەبوو، بەڵام ئەم چاوپێکەوتنەش ئاکامێکی نەبوو. هیندێك لە مالیکە گەورەو دەوڵەمەندەکانی ئازەریی ورمێ چوون بۆ لای پێشەوا قازیو پێشنیاریان کرد کە ورمێ ببێ بە بەشێك لەکۆماری خودموختاری کوردستان، ئەم پێشنیارە لەبەر ئەوە نەبوو کە کوردیان خۆش دەویست. چونکە ئەوان بەدرێژایی مێژوو دژی کورد بوون و هەموو وەختێك شووینیزمێکی تایبەتیيان بەرامبەر بە کوردەکانی دەوروبەری ورمێ و شاری ورمێ نیشان دابوو. پێشەوا قازی بە ژیریو سیاسەتمەداریی خۆیەوە زۆر زوو تێگەیشت کە مەبەستی ئەم کەسانە بەڕاستی ئەوەنیە کە حەز دەکەن ورمێ ببیتە بەشێك لە کۆماری خودموختاری کوردستان، بەڵکوو مەبەستیان ئەوەیە کە ورمێ لەژێر نفووزی حکوومەتی میللیی ئازەربایجان رزگار بکەن، بۆ ئەوە ئیمتیازە چینایەتیيەکانیان وەمەترسی نەکەوێ و زەویيەکانیان بەسەر جووتیاران دا دابەش نەکرێن.

بەکورتی ئەم داوایەیان لەحوببی عەلی نەبوو، بەڵکوو لە بوغزی موعاویە بوو. لەم چاوپێکەوتنەدا پێشەوا قازی دان ئێشانی خۆی کرد بە بیانوو و وەڵامی نەدانەوە، چونکە بەراستی نەدەکرا بگوترێ ورمێ کوردستان نیەو نە دەش کرا پێشنیاری ئەوان قبووڵ بکرێ کە مانای دیفاع لە ئیمتیازەکانی مالیکە گەورەکان و راوەستان بەرامبەر بە جووتیارانی ئازەری بوو. بەم چەشنە هەرچەند ناکۆکی لەسەر شارەکانی ئازەربایجانی رۆژئاواو جیاوازی سروشتی جووڵانەوەکان هەر لە جێگای خۆیان بوون، بەڵام ئەساس لەو کاتەدا هەر یەکیەتیی دژی پیلانەکانی رێژیمی شاو دەوڵەتی مەرکەزی بوو، بۆیە هەموو ئەو ناکۆکیو جیاوازیيانە لەو وەختەدا لاوەکی دەهاتنە بەرچاو و لە پلەی دووهەم دابوون، بەڕێوەبەرانی هەردوولا بە حەق هەوڵیان دا کە رۆژ بە رۆژ یەکیەتیی و هاوکاریو هەماهەنگیی خۆیان زیاتر بکەن.

لەبەهاری ساڵی ١٣٢٥دا وتووێژ لەنێوان نوێنەرانی حکوومەتی میللیی ئازەربایجان و کۆماری کوردستانەوە لە لایەك و دەوڵەتی مەرکەزی لە لایەکی دیکەوە دەستی پێکرد. دیارە ئەم وتووێژە هەم لە تاران و هەم لە تەورێز بەڕێوە دەچوو، بەڵام جێگای سەرنجە کە هەرگیز وتووێژی سیاسی نەکەوتە مەهاباد.

لە ٨ی مانگی بانەمەڕی ١٣٢٥ (٢٨ی ئاوریلی ١٩٤٦) کاتێك کە لەشکری سوور خەریك بوو خاکی ئێران بەجێ بێڵێ، هەیئەتی حکوومەتی میللیی ئازەربایجان بە سەرۆکایەتیی پیشەوەری بۆ وتووێژ چوو بۆ تاران. هەرچەند ماوەیەکی زۆر لە تاران مایەوە بەڵام داخوازەکانی و بەتایبەتی داخوازی پاراستنی هێزی چەکداری ئازەربایجان بەئەمری حەمەرەزاشا لە لایەن دەوڵەتی مەرکەزیيەوە رەد کرایەوە. حەمەحوسێنی سەیفی قازی لەم هەیئەتەدا نوێنەری کۆماری کوردستان

[1] لەم کۆبوونەوەیەدا "زێرۆ بەهادوری" یەکێك لە سەرۆك عەشیرەتە هەرکیيەکان کە پیاوێکی نەخوێندەوار بەڵام زیرەك بوو، کاتێك نوێنەرانی هەردوولا لە ژووری وتوێژ دانیشتبوون، کورسیيەکی هەڵگرت و لە نێوەڕاستی ژورەکەی داناو گوتی ***"جەنابی هاشمۆف (کونسوولی سۆڤیەتی لە ورمێ) ئێستا کە ئەم ژوورە هی تۆیە دەکرێ من بێنم کورسیيەك لە نێوەڕاستی ئەم ژوورە دابنێیم و ئیدیعا بکەم کە ژوورەکە هی منە؟"*** مەبەستی ئەوە بوو کە ورمێ لەنێوەڕاستی کوردستان دایەو دەوروبەری هەموو کوردن و ناکرێ بە بەشێك لە ئازەربایجان دابنرێ. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

بوو، بەڵام لە هیچ کام لە وتووێژەکانی ئەسڵیدا نە لەگەڵ قەوام سەرۆك وەزیرو نە لەگەڵ سادچیکوف باڵوێزی سۆڤیەتی بەشدار نەبوو.

ئەم وتووێژە دوایی هات بێئەوەی ئاکامێکی بەرچاوی بووبێ. لە ٢٣ی بانەمەڕدا قەوام هەیئەتی ئازەربایجانی تاوانبار کرد کە ئامادە نیە پێشنیارەکانی دەوڵەتی مەرکەزی قبووڵ بکا. رۆژێك پاشتر، ٢٤ی بانەمەڕ، پیشەوەری گەڕایەوە تەورێزو رایگەیاند کە دەوڵەتی مەرکەزی داوای تەسلیم بوونی بێقەیدو شەرت لە ئازەربایجان دەکا.

لە٢٥ی مانگی جۆزەردان دا، هەیئەتێك بە سەرۆکایەتیی "مظفر فیروز" لە تارانەوە چوو بۆ تەورێز. پاش چەند رۆژ وتووێژ نوێنەرانی دەوڵەتی مەرکەزیو حکوومەتی میللیی ئازەربایجان لەسەر ئەم بەندانە رێك کەوتن:

ئازەربایجانییەکان رایان گەیاند کە خۆیان وەك حکوومەتی میللیی ئازەربایجان بە بەشێك لە ئێران دەزانن و داواکانیان لە چوارچێوەی وڵاتی ئێران دایەو دەوڵەتی مەرکەزییان دڵنیا کرد کە خەیاڵی جیابوونەوە لە ئێرانیان نیە.

لەم وتووێژانەدا کوردستانیان کرد بە بەشێك لە ئازەربایجان، وای لێهات کە گەلی کورد کە کەمایەتییەك بوو لەنێو ئێران دا، بە پێی ئەم رێککەوتنە بوو بە کەمایەتییەك لەنێو ئازەربایجان داو شەخسییەتی سیاسیی تایبەتیی خۆشی لەدەست دا!

لە کاتێك دا کە حکوومەتی میللیی ئازەربایجان مەشرووعییەتی پەیدا کردبوو یانی تاران تا رادەیەکی زۆر بەرەسمیی ناسیبوو و دوکتور "سەلامولڵای جاوید" وەك ئوستانداری گشتیی ئازەربایجان دیاری کرابوو، لەم پێکهاتنەدا بە هیچ جۆر بەجیا باسی کوردستان نەکرابوو و هەر بە بەشێك لە ئازەربایجان دانرابوو.

زۆر روون بوو کە بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان و کۆماری کوردستان نەیان دەتوانی رێککەوتنێکی ئەوتۆ پەسند بکەن. چونکە پەسند کردنی ئەم رێککەوتنە لە راستیدا خەتێکی سووری بەسەر دامەزرانی کۆماری کوردستان دا دەهێناو تەواوی ئەو کاروکردەوەی لەو ماوەیەدا کرابوو پووچەڵ دەبۆوە. بۆیە لە نیوەی مانگی گەلاوێژی ١٣٢٥ (سەرەتای ئووتی ١٩٤٦)دا پێشەوا قازی لەگەڵ چەند کەس لە بەڕێوەبەرانی کۆماری کوردستان بۆخۆی سەفەری بۆ تاران کرد. ئاکامی ئەو سەفەرە ئەوەبوو کە دەوڵەتی مەرکەزی و شەخسی قەوام پەسندیان کرد کە ئوستانێکی تازە بەناوی کوردستان دیاری بکرێ کە سنووری لە یەکیەتیی سۆڤیەتەوە تا نێوان کرماشان و سنە واتە ناوچەی کامیاران درێژەی هەبێو ئەم ئوستانە لەژێر چاوەدێریی کاربەدەستانی کۆماردا بێو قازی محەممەد بە ئوستانداری گشتی دیاری بکرێ. ناوچەی کرماشان لە چوارچێوەی خاکی ئەم ئوستانە دا نەبوو. بەهیچ جۆر دەوڵەتی مەرکەزی نە ئامادەیی هەبوو و نە دەشی توانی کرماشان کە نەوتی تێدابوو و لە لایەن شیرکەتی نەوتی ئینگلیسەوە دەردەهێنرا بە بەشێك لە کۆماری کوردستان دابنێ. لەلایەکی دیکەوە کرماشان بە ناوچەی نفووزی بریتانیا حیساب دەکراو پێشەوا قازی پیاوێکی واقیع بین بوو و ئەوکاتە نەیدەویست ئینگلیستان بە تەواوی بکا بە دوژمنی کۆماری کوردستان و دەشیزانی کە یەکخستنی ناوچەی کرماشان لەگەڵ بەشەکانی دیکەی کوردستان لەو کاتەدا نەدەگونجا.

قەوام ئەو پێشنیارەی بە رواڵەت قبووڵ کرد، بەڵام زۆر زیرەکانە رایگەیاند کە پێشنیارەکە بە مەرجێك پەسند دەکا کە دوکتور سەلامولا جاویدیش کە ئوستانداری گشتیی ئازەربایجانە دژی رانەوەستێ. ئاشکرایە مەبەستی قەوام لەم کارە حەواڵە کردنی ئەم مەسەلە بوو بۆ دواڕۆژو کۆسپ دانان بوو لەسەر رێگای جێبەجێبوونی. پاشان بە جوانی دەرکەوت کە لەم ماوەیەدا تەواوی کارەکانی قەوام لەسەر ئەو بناخەیە دانرابوو کە کەسبی وەخت بکا تا ئەو کاتە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

کەلەشکری سوور بەتەواوی ئێران بەجێبێڵێ‌و دەوڵەتی مەرکەزی بتوانێ هەل و مەرجی لەبار وەدەست بێنێ‌و ئەرتەشی شاهەنشاهی بۆ داگیرکردنی دووبارەی ئازەربایجان و کوردستان ئامادە بکا.

کاتێك پێشەوا قازی لە تاران گەڕایەوە، شتێکی لەمس کراوی دەست نەکەوتبوو و هیچ چەشنە مەشرووعییەتێك بە کۆماری کوردستان نەدرابوو و تەنیا بەڵێنی‌یەکی پێدرابوو کە ئەویش وەعدەیەکی ناتەواو بوو!

٤ـ جەبهەی شەڕ

کۆماری کوردستان لە یەك سێهەمی کوردستان پێك هاتبوو، کوردستانی جنووبی لە سەقزەوە بەرەو خوارتر تا کرماشان لەژێر دەسەڵاتی دەوڵەتی مەرکەزی دابوو. یەکێك لەو مەسەلە هەرە گرینگانە کە بۆ بەڕێوەبەرانی کۆمار لەگۆڕێ دا بوو بڕیاردان لەسەر ئەوە بوو کە ئایا کۆماری کوردستان دەبێ بەشەکانی جنووبی کوردستانیش ڕزگار بکاو هەموو کوردستان بێنێتەوە ژێر دەسەڵاتی خۆی، یان هەر لە چوارچێوەی تەسکی خۆی دا بمێنێتەوە؟ مەترسیی ئەوەش هەبوو کە دەوڵەتی مەرکەزی لەبوونی خۆی لە ناوچەی سەقزو لەوەی کە هەم لەبانەو هەم لە سەردەشت پادگانی هەبوو، لە کاتی ناسك دا بۆ زەبرلێدانی کۆماری کوردستان کەڵك وەربگرێ.

بەم جۆرە مەسەلەی جەبهەی سەقز و بانە بۆ بەڕێوەبەرانی کۆماری کوردستان مەسەلەیەکی ڕۆژو گرینگ بوو. هەر لەبەر ئەوەش بوو کە زۆربەی پێشمەرگەکانی کۆماری کوردستان لەو جەبهەیەدا ئامادە کرابوون.[1] بە پێی ئەو ئامارە کەبەدەستەوەیە لە ١٢٧٥٠ پێشمەرگە کە بەهاری ساڵی ١٣٢٥ لەو جەبهەیەدا کۆبببوونەوە ١٠٧٥٠کەس کوردی ئێران و سوار بوون و ٢٠٠٠ کەسیش بارزانی و پیادە بوون. چونکە سیاسەتی کۆماری کوردستان بە تەواوی ڕوون نەبوو کە ئایا بەرەو جنووب هێرش دەکا یا نا، ئەرکی ئەم جەبهەیە لە پێشگیری لەهێرشی لەشکری ئێران بەرەو شیمال دا خولاسە ببۆوە. بە کورتی لەم جەبهەیەدا هەموو ئەو هێزە زۆرە حاڵەتی دیفاعیی هەبوو. بەڕاستی ١٢٧٥٠ چەکدار، لەو کاتەدا لەباری چەندی‌یەوە هێزێکی زۆر بوو، بەڵام لەباری چۆنی‌یەوە چەند نوقتە زەعفی گەورە بەرچاو دەکەوت:

١ـ ڕاستە کەبەهێزی پێشمەرگەو هێزی کۆماری کوردستان ناودەبرا، بەڵام هێزێکی عەشیرەتی بوو و فەرماندەری هەموو بەشەکان سەرۆك عەشیرەتەکان بوون کە ئاکامی ئەم تەرکیبە لە دووبارەوە نالەبار بوو:

ئەلف) ئەو هێزانە زیاتر لە ژێر دەسەڵاتی سەرۆك عەشیرەتەکانی خۆیان دا بوون تا لە ژێر دەسەڵاتی ئۆرگانەکانی سەرەوەی کۆماری کوردستان. واتە بە ئەمری سەرۆکی عەشیرەتی خۆیان دەجووڵانەوە نەك بە ئەمری سەرکردایەتیی کۆمار.

ب) دیسیپلینی پێویست لە نێو هێزی چەکداردا بەدی نەدەکرا. سەرەڕای ئەوە عەشیرەتەکان لەنێو خۆشیان دا ڕقەبەری‌و بەربەرەکانی‌یان هەبوو و قازانجی عەشیرەت زیاتر لەبەر چاو بوو تا قازانجی گشتیی جووڵانەوە.

٢ـ هەروەك گوترا زۆربەیان بێجگە لە بارزانی‌یەکان سوار بوون، بەڵام ئەوەی جێگای سەرنجە لەباری چەك و چۆڵەوە وەزعیان زۆر باش نەبوو، تفەنگی خودکار و تیرباریان زۆر کەم بوو، زۆربەی زۆریان تفەنگی برنویان پێبوو.

٣ـ نوقتەزەعفی دیکە نەبوونی ئامووزیش لە نێو ئەم هێزە چەکدارەدا بوو. بێجگە لە بارزانی‌یەکان کە چەند ساڵ لە عێراق شەڕیان کردبوو و تاقی‌کردنەوەی شەڕیان پەیدا کردبوو، زۆربەی زۆری ئەو کەسانە کە هاتبوون بۆ جەبهە نە

---

[1] جەبهەیەکیش لە سەردەشت هەبوو و چەند جار پێشمەرگە هێرشی کردو لە پردیش پەڕی‌یەوەو تا نیزیکی پادگان پێشڕەویی کرد. جەبهەیەکی هاوبەشی ئازەربایجان و کوردستانیش لە تکاب هەبوو بەڵام جەبهەی سەرەکی هەر جەبهەی سەقز و بانە بوو. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

شەڕیان کردبوو و نە ئامووزشێکی ئەوتۆیان دیبوو کە بۆ شەڕ ئامادە بن. هەر بەشێك لەو هێزە گەورەیە ئەفسەرێکی بۆ دیاری کرابوو کە دوو ئەرکی لەسەر شان بوو: یەکەم ئەوەندەی پێی بکرێ هەر لەو جەبهەیەدا ئامووزش بدا بە پێشمەرگەکان و دووهەم هەر لەو کاتەش دا بەرپرسی تەداروکات بوو و پێویست بوو خواردەمەنی و شتی دیکە بۆ هێزی پێشمەرگە لە جەبهە دابین بکا.

بۆ ئەرتەشی ئێران لەو کاتەدا مەسەلەی فەوری گەیاندنی خواردەمەنی و چەك و تەقەمەنی بە دوو پادگانی سەردەشت و بانە بوو کە گەمارۆ درابوون. چونکە ڕێگای سەقز و بانە و سەقزو سەردەشت لە کۆنترۆلی پێشمەرگەی کۆماری کوردستان دا بوون و ئەرتەشی ئێرانیش ئەوکاتە هێزێکی هەوایی ئەوتۆی نەبوو کە بتوانێ خواردەمەنی‌و تەقەمەنی بە پادگانی سەردەشت و بانە بگەیەنێ، هەوڵی دەدا هەر چۆنێك بێ بە جادە دا ئەم کارە ئەنجام بدا. بۆ ئەم مەبەستە لە ڕۆژی ٤ی بانەمەڕی ساڵی ١٣٢٥ (٢٤ی ئاوریلی ١٩٤٦)دا ستوونێکی ٦٠٠ کەسی وەڕێ کەوت. ئەم ستوونە لە گوندی قاراوا لەگەڵ بارزانی‌یەکان کە لەسەر ڕێگا بوون تووشی شەڕ بوو، لە یەکەم هێرشی خافڵگیرانەدا بارزانی‌یەکان ٢١ سەربازیان کوشت و ١٧ سەربازیان برینداز کردو ٤٠ کەسیشیان لێ‌بەدیل گرتن. باقیی ستوونەکە بەرەو سەقز پاشەکشەی کرد. ئەمە شکستێکی گەورە بوو بۆ ئەرتەشی ئێران و شوێنێکی زۆر باشی لەسەر ورەی هەموو پێشمەرگەکانی جەبهەی سەقزو بانە داناو بەتایبەتی هەستی نەتەوایەتیی زیاتر جووڵاندنەوەو بوو بە هۆی ئەوە کە ناکۆکی نێوان عەشیرەتەکان کەم ببێتەوە.تێك شکانی ئەرتەش لە کوردستان لەنێو ئەرتەشی ئێران و لە تارانیش دا دەنگی دایەوە، هەر لەبەر ئەوە بوو کە پاش ئەو تێك شکانە ستادی ئەرتەش بڕیاری دا کە سەرلەشکر ڕەزم ئارا وەك فەرماندەر بنێرێ بۆ ناوچەی سەقز.

بەڵام پێش ئەوەی ئەرتەشی ئێران بتوانێ شەڕێکی دیکە بکا هیچ ڕێگای بۆ نەما بێجگە لەوە کە لەگەڵ نوێنەرانی کۆماری کوردستان دابنیشێ‌و وتووێژ بکا. پاش وتووێژێك کە لە شاری سەقز لە ٥ی مانگی جۆزەردانی ١٣٢٥ (٢٦ی مای١٩٤٦)دا کرا، هەردوولا هاتنە سەر ئەوە کە بۆ پێشگیری لە تێکهەڵچوون لە نێوان هێزەکانیان دا ناوچەیەکی بێلایەنی ٤ کیلۆمیتری لە سەقزەوە بەرەو بانەو لە سەقزەوە بەرەو بۆکان پێك بێنن. نوێنەرانی حیزبی دێموکرات موافەقەتیان کرد کە ئەرتەش خواردەمەنی بۆ پادگانی سەردەشت و بانە بنێرێ. بەڵام حەقی ناردنی چەك و تەقەمەنیی نەبێ. هەروەها بۆ ئەوە پێشگیری لە شەڕی دواڕۆژیش بکرێ‌و ئەگەر گیروگرفتێك هاتە پێش هەردوولا بتوانن چارەسەری بکەن، پەسند کرا کە لە سەقزو بانەو سەردەشت حیزبی دێموکرات نوێنەری ڕەسمیی خۆی هەبێ کە لەگەڵ نوێنەرانی لەشکری ئێران لە پێوەندی‌دا بێ.

بەڵام هەروەك چاوەڕوان دەکرا ئەم ڕێککەوتنە بەڕێوە نەچوو. بەتایبەتی ئەرتەشی شا خەریك بوو بە هەر شێوەیەك بێ چەك وتەقەمەنییش بە پادگانەکانی بانەو سەردەشت بگەیەنێ. ئەوە بوو کە جارجار هێندێك تێکهەڵچونی چووك لەسەر ڕێگای سەقز بۆ بانە یان سەقز بۆ بۆکان پێك دەهات.[1]

ڕەزم ئارا پاش هاتنی بۆ سەقز هەوڵی دا کە هێرشێکی پان و بەرین بکاتە سەر هێزەکانی کوردستان. پاش خۆ ئامادە کردنێکی زۆر و حازرکردنی دوو گوردانی تۆپخانەو پشتیوانیی هەوایی، لە ڕۆژی ٢٥ی جۆزەردان (١٥ی ژوئەن)دا

[1] سەرهەنگ (کولونیل) محەممەدی نانەوازادە، یەکێك لە بەکەلك ترین ئەفسەرانی سوپای میللی لە هاتوچۆ لە نێوان سەقزو بانەدا شەهید کرا. وێدەچێ ئەو فڕۆکە ئەرتەشی‌یە کە نانەوازادەی تێدا بوو و لە بانەوە دەچوو بۆ سەقز خرابکاریی تێدا کرابێ، چونکە محەممەدی نانەوازادە لەکەلیخان کەوت و شەهید بوو بەڵام فڕۆکەوانەکە بە چەتر خۆی فڕێ دایە خوارێ‌و هیچی لێ‌نەهات. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

هێرشێك کرایە سەر بەرزاییەکانی مامەشا. لەو شوێنەدا شەڕێکی زۆر توند کرا، کە هەم بارزانییەکان تێیدا بەشدار بوون و هەم پێشمەرگەی دیکە. بەڵام ئەرتەش کە هێزێکی زۆری هێنابوو بارزانییەکانی گەمارۆدا کە ژمارەیان کەم بوو، خۆشەوی خەلیل یەکێك لە سەرکردە هەرە ئازاکانی بارزانی لەم شەڕەدا شەهید بوو و هێزەکانی کۆماری کوردستان پاشەکشەیان کرد. ئەوە سەرکەوتنێك بوو بۆ ئەرتەشی ئێران و رەزم ئارا ویستی لەو سەرکەوتنە هەرچی زیاتر کەڵکی سیاسی وەربگرێ.

ئەوە بوو کە لە ئاخرو ئۆخری مانگی جۆزەردانی ١٣٢٥ دا لە گوندی سەرای نێوان بۆکان و سەقز چاوپێکەوتنێك لە نێوان رەزم ئاراو پێشەوا قازی پێك هات و بڕیار درا کە ئەو رێککەوتنەی لە ٥ی جۆزەردان دا ئیمزا کراوە لە لایەن هەردوو لاوە بەڕێوە بچێ و تەقە وەستاندن لەنێو لەشکری ئێران و هێزەکانی کۆماری کوردستانیش درێژەی هەبێ. مەبەستی رەزم ئارا وەدەست هێنانی وەخت و راگرتنی هێزەکانی کۆماری کوردستان لە حاڵەتی دیفاعی دا بوو بۆ ئەوە رێگا نەدا بەرەو جنووب برۆن، یان هێرش بکەنە سەر هێزەکانی دەوڵەتی مەرکەزی.

پاش شەڕی مامەشا ئەو هەستە لەنێو هێزی پێشمەرگەدا بەتین تر بوو کە دەبێ هێرشێکی زۆر گەورە بۆ سەر هێزەکانی لەشکری ئێران لە ناوچەی سەقز بکرێ، مەبەستیش ئەوەبوو کە هێزی کۆماری کوردستان ئەوەندە بچێتە پێش کە شاری سنەش رزگار بکا. هێزەکانی کوردستان ژمارەیان زۆر و ورەیان بەرز بوو و ئەو ئامادەییەیان تێدا بەدی دەکرا. چاوەڕوان دەکرا کە ئەگەر بە پێی ئوسوول شەڕ بکەن ئەرتەشی ئێران نەتوانێ پێشیان بگرێ. بەڵام لێرەدا عامیلێکی دیکە دەخالەتی کردو بوو بە کۆسپی سەر رێگای پێشڕەویی هێزی کۆماری کوردستان بەرەو جنووب.

رۆژی ٣٠ی جۆزەردانی ١٣٢٥ (٢٠ی ژوئەنی ١٩٤٦) هاشمۆف قونسولی سۆڤیەتی لە ورمێ، چوو بۆ لای پێشەوا قازی و لە گوندی سەرا چاوی پێکەوت. داوای هاشمۆف ئەوە بوو کە هێزی کۆماری کوردستان هێرش نەکاتە سەر ئەرتەشی ئێران، چونکە رەنگە شەڕێکی گەورە ساز ببێ کە یەکیەتیی سۆڤیەتی پێیباش نیەو ناش توانێ هیچ یارمەتییەکی نیزامی بە کۆماری کوردستان بکا. پێشەوا قازی و بەڕێوەبەرانی دیکەی حیزبی دێموکرات پێویست بوو وەزعی کوردستان و سەرانسەری ئێران لێك بدەنەوە. لە لایەکەوە لەشکری سوور ئێرانی بەجێ هێشتبوو و رێککەوتننامەی "مظفر فیروز- پیشەوری" لە تەورێز ئیمزا کرابوو. لە لایەکی دیکەشەوە دەوڵەتی ئێران و یەکیەتیی سۆڤیەتی رێککەوتننامەی دانانی شیرکەتی تێکەڵاوی نەوتیان پەسند کردبوو. پاش لێکدانەوەی هەموو ئەم عامیلانە، پێشەوا هاتە سەر ئەو بڕوایە کە هێرش کردن بۆ سەر ئەرتەشی ئێران موناسیب نیەو رەنگە لەسەر پێوەندییەکانی کۆماری کوردستان و یەکیەتیی سۆڤیەتی ئاسەواری زۆر نالەبار دابنێ. ئەمە بڕیارێك بوو کە شوێنی خستە سەر چارەنووسی کۆماری کوردستانیش. کۆماری کوردستان تا سەر هەر لەو چوارچێوە تەسکەدا مایەوە کە لە سەرەتاوە تێیدا جێگیر ببوو، واتە کۆمارێك کە تەنیا لە یەك سێهەمی کوردستانی ئێران دا دەسەڵاتی هەبوو.

٥- ئاشبەتاڵ

لەو کاتەدا لە تاران مانۆڕەکانی سەرۆك وەزیر قەوام هەر بەردەوام بوو. قەوام کە مەبەستی کەسبی وەخت بوو وای نیشان دەدا کە ئامانجی یەکخستن و پێکهێنانی بەرەیەکی پان و بەرین لە هەموو هێزە نیشتمانی و دێموکراتییەکان لە ئێران دایە. پاش ئیمزا کردنی رێککەوتننامە لە نێوان حکوومەتی میللیی ئازەربایجان و دەوڵەتی مەرکەزی دا قەوام هێندێك کاری دیکەشی کرد بۆ ئەوەی سەرنجی هێزە دێموکراتیو چەپەکانی ئەوکاتە بۆ لای خۆی رابکێشێ. رۆژی ١١ی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

گەلاوێژی ساڵی ١٣٢٥ (٢ی ئووتی ١٩٤٦) سێ کەس لە بەڕێوەبەرانی حیزبی توودەی ئێران بوون بە وەزیری کابینەی قەوام: ئیرەج ئەسکەندەری وەزیری پیشەو هونەر، دوکتور فیرووزی کەشاوەرز وەزیری فەرهەنگ و مورتەزا یەزدی وەزیری لەش ساغی. بەم جۆرە قەوام دەیهەویست وا بنوێنێ کە ئامادەیە حیزبی توودەش لە دەسەڵات دا بەشدار بکاو حکوومەتێکی گەلی‌و دێموکراتی پێك بێنێ کە لەو کاتەدا بەراستی دەکرا ببێ بە نوێنەری ویستی کۆمەڵانی خەڵکی سەرانسەری ئێران. چونکە هەروەها کە پێشتر گوتمان جووڵانەوەی میللی ـ دێموکراتی نەك هەر لە ئازەربایجان و کوردستان بەڵکوو لە سەرانسەری ئێران دا زۆر پەرەی گرتبوو و ببوو بە هێزێکی زۆر گەورە کە دەکرا بڵێین لەهەموو هێزە سیاسی‌یەکانی ئێران بەتواناترە. قەوام دیسان زۆر زیرەکانە وای‌دەنواند کە لەسەر ئەو کارانە واتە هێنانی وەزیرەکانی توودەیی بۆ نێو کابینە، رێککەوتن لەگەڵ ئازەربایجان و هێندێك کاروکردەوەی دیکە کە باری دێموکراتی‌یان هەبوو، لەگەڵ حەمەرەزاشا ناکۆکی‌یان لەنێودا هەیە. ئەوکاتە بەڕێوەبەریی حیزبی توودەو تەنانەت فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجانیش وای نیشان دەدا کە بەڕاستی قەوام بەرەو دێموکراتیزەکردنی ئێران دەڕواو رۆژێك دێ کە شا لابەرێو ئێران بکا بە جەمهووری‌یەکی دێموکراتی. راستی ئەوەبوو کە رەنگە لە هەڵبژاردنی تاکتیك و لە شێوەی کاردا ناکۆکی‌یەك لە نێوان قەوام و شادا هەبووبێ، بەڵام هەرچی قەوام دەی‌کرد نەك هەر پەسندی شا بەڵکوو بە پەسندی ئەمریکا و ئینگلیسیش بوو. ئەوەی قەوام دەی‌کرد نەخشەیەك بوو کە پێشتر داڕێژرابوو و ئامانجی کز کردن و لەنێوبردنی جووڵانەوەی دێموکراتیی گەلانی ئێران بوو. مەسەلەکە تەنیا ئەوە بوو کە قەوام لە دەرفەتی لەبار دەگەڕا بۆ ئەوە زەبری یەکجاریی خۆی بوەشێنێ.

بەڕاستیش هەر وای لێ‌هات، قەوام لە رۆژی ٨ی مانگی پووشپەڕی ١٣٢٥ (٢٩ی ژوئەنی١٩٤٦)دا حیزبی دەوڵەتیی خۆی بەناوی حیزبی دیموکراتی ئێران دامەزراند. ئەم حیزبە بە رواڵەت دەبوو ببێ بە هاوپەیمانی حیزبە دێموکراتی‌و چەپی‌یەکان کە لە جەبهەی پێشکەوتنخوازدا کۆببوونەوە. بەڵام بەکردەوە بۆ بەربەرەکانی لەگەڵ ئەم حیزبانەو بەتایبەتی لەگەڵ حیزبی توودە پێك هاتبوو. مەسەلەی هەڵبژاردن بوو بە بیانوویەك بۆ سەرۆك وەزیر قەوام تا داوا بکا کە بۆ دابین کردنی ئازادیی هەڵبژاردن لەشکری ئێران بچێ بۆ ئازەربایجان و کوردستان. بەبڕوای قەوام بەبێ جێگیر بوونی ئەرتەشی ئێران لەم دوو ناوچەیە هەڵبژاردن بە ئازادی ئەنجام نەدەدرا.[1]

ئەوە یەکەم نیشانەی گۆڕانی سیاسەتی قەوام بوو. هەر پێشتریش ئەگەر کەسێکی شارەزا بەوردی سەیری رەوتی رووداوەکانی کردبا هێندێك دیاردەی دیکەی نیازخراپیی قەوامی بەرچاو دەکەوت. رێککەتننامەی فیروزـ پیشەوری لە لایەن دەوڵەتی مەرکەزی‌یەوە پەسند نەکراو سەرپۆشی لەسەر دانرا. بێجگە لەوە دوو رۆژ پاش ئەم رێککەوتنە واتە لە ئاخری مانگی جۆزەردانی ١٣٢٥دا کەسانێك کە هەر ئاشکرا نەبوون کێن! بەناوی ئەنجومەنی ئەیالەتی خوزستانەوە داوای هەموو ئەو مافانەیان کرد کە بە ئازەربایجان قەول درابوون. زۆری پێ‌نەچوو بە هان دانی شیرکەتی نەوتی ئینگلیس یەکیەتیی عەشیرەتەکانی خوزستان پێك هات و ئەو داوایەی دووپات کردەوە.

لە ٢٣ی خەرمانانی ١٣٢٥ (١٤ی سێپتامبری١٩٤٦)دا عەشیرەتی قەشقایی‌و بۆیر ئەحمەد بە هان دانی شەخسی قەوام لە ئوستانی فارس راپەڕین و دەستیان کرد بە چەك کردنی هێزە چەکدارەکانی دەوڵەتی مەرکەزی و هێرش بردن

---

[1] جۆرج ئالەن باڵیۆزی ئەمریکا لە تاران بەم شێوەیە پشتیوانیی خۆی لە قەوام دەربڕی:***"ئەوە کە دەوڵەتی ئێران رای‌گەیاندوە کە دەیهەوێ هێزی ئەمنییەتی بۆ هەموو بەشەکانی ئێران بنێرێ... بڕیارێکی بەتەواوی تەبیعی‌و بەجێ‌یە"***.
Rossow, Middle East Journal, 1956

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

بۆ سەر ڕێکخراوە کرێکاری‌یەکان و حیزبی توودەو داوایان ئەوەبوو کەوەزیرە توودەیی‌یەکان لە کابینە دەربکرێن و بە ئوستانی فارسیش خودموختاری بدرێ.

هەرچەند لە تاران بەڕێوەبەرانی ڕەسمیی دەوڵەتی بزووتنەوەی قەشقاییی‌یەکانیان مەحکووم کرد، بەڵام بە کردەوە لەشکری ئێران بۆ سەرکوت کردنی ئەم ڕاپەڕینە هیچی نەکرد. مەبەست لەو هەموو هەراو هۆریایە ئەوەبوو کە قەوام بۆ سەرکوت کردنی جووڵانەوەی ئازەربایجان و کوردستان دەستی ئاوەڵەبێ.

بەرەبەرە دەرکەوت کە قەوام لە بەڕێوەبردنی ئەم سیاسەتە دا زۆر شێلگیرە، بەشێوەیەك کە لە ڕۆژەکانی ئاخری مانگی خەزەڵوەردا لەشکری بەرەو زەنجان بەڕێ کردو بیانووی ئەوەبوو کە زەنجان بەشێك لە ئوستانی ئازەربایجان نیە. بە تەواوی ڕوون بوو کە گرتنی زەنجان سەرەتایەکە بۆ ناردنی لەشکر بۆ بەشەکانی دیکەی ئازەربایجان و هەروەها کوردستان. بەم شێوەیە قەوام دەری خست کە لە مانۆڕدان و خەڵك بە فریوبردن دا مامۆستایەکی کەم وێنەیە. لە گاڵتەکانی مێژوو ئەوەبوو کە قەوام لەو کاتەدا بەردەوام دووپاتی دەکردەوە کە: پێداویستیی بە پەیڕەوی کردن لە مەکتەبەکانی خەڵك فریودان نیە.[1]

شەو درەنگانی‌یەکی سەرماوەز یەکەم بەشەکانی لەشکری ئێران گەیشتنە زەنجان و ڕۆژی ٢ی سەرماوەز زەنجان بە تەواوی کەوتە دەستی دەوڵەتی مەرکەزی‌و هێزەکانی چەکداری فیدایی حکوومەتی میللیی ئازەربایجان کە لە زەنجان جێگیر بوون چووکترین بەربەرەکانی‌یان لە خۆیان نیشان نەدا. گرتنی زەنجان بەو هاسانی‌یە هەم لەباری نیزامی و هەم لەباری سیاسی‌و تەنانەت مەعنەوییشەوە شکستێکی گەورەی حکوومەتی میللیی ئازەربایجان بوو. چونکە هەر لێرەڕا ئەسڵێك یا تیئۆری‌یەك داهێنراو سەرکەوت کە بریتی بوو لە زاڵبوونی بیری ئاشبەتاڵ یان شکست خوازی.

گرتنی شاری زەنجان بێ‌شەڕو تێکهەڵچوون، لەشکری شای هار کردو هانی‌دا کە هەرچی زووتر هەموو ئازەربایجان داگیر بکا. لە لایەکی دیکەشەوە ورەی فیدایی‌یەکان واتە هێزە چەکدارەکانی ئازەربایجانی بەتەواوی هێنایە خوارێ و هەستی بەرهەڵست و بەربەرەکانیی لەوان دا مراند. لە پاشان زەنجان بوو بەبنکەی هێرش بۆ سەر هەموو ئازەربایجان و دەوڵەتی قەوام توانی لە زەنجان را هێزی خۆی هەم بۆ لای کوردستان و هەم بۆ لای تەورێز بنێرێ. گرتنی زەنجان هەروەها نوختە زەعفەکانی حکوومەتی میللیی دەرخست و بەتایبەتی نیشانی‌دا کە لەنێو شارەکان دا چین وتوێژە نێونجی‌یەکان دڵخۆشی‌یەکی ئەوتۆیان لە حکوومەتی میللیی ئازەربایجان نیەو بەمە ڕێژیمی شا زیاتر هیوای پەیدا کرد کە بەهاسانی دەتوانێ تەواوی ئازەربایجان داگیر بکا. بەکورتی گرتنی زەنجان بەو هاسانی‌یە ئاشبەتاڵی تەواو بوو و بە شکستێکی گەورە بۆ حکوومەتی میللیی ئازەربایجان هاتە بەرچاو و ڕێگای بۆ پێشڕەویی لەشکری کۆنەپەرست بەرەو تەورێز خۆش کرد.

بەپێچەوانەی ئەوە کە هێندێك کەس ئیدیعایان دەکرد یا ئێستاش ئیدیعا دەکەن، لەباری هێزی نیزامی‌یەوە دەوڵەتی ئێران توانایەکی زۆری نەبوو. ژمارەی تەواوی ئەو لەشکرەی کە نێردرا بۆ ئازەربایجان لە ٢٠/٠٠٠ کەس تێنەدەپەڕی، کە لەوانە ٣٠٠٠ کەسیان بەقەولی ئەوکاتە چریك و یا بە قەولی ئێستا جاش بوون. هەموو ئەو لەشکرە ٣٠ تانکیان پێ‌بوو، هێندێك تۆپیان هەبوو، چەند تەیارەی کۆنیان پێ‌بوو کە لە جەبهەدا کاریگەر نەبوون و زیاتر باری

[1] "از پیروی مکتب های دماگوژی بی‌نیاز است"

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

خۆپێشاندانیان هەبوو.[1] بەرامبەر بەوە ئازەربایجان خۆی زیاتر لە ١٨/٠٠٠ فیدایی تەنیا لە جەبهەدا هەبوو کە هێزێکی رێك و پێك بوو، و چەکی باشیشیان پێبوو. راستە خاوەنی چەکی قورس وەك تۆپ و تانك نەبوون، بەڵام لەباری دیکەوە زۆر تەیار بوون. لەسەر رێگای لەشکری شا بۆ تەورێز زۆر جێگای سەخت وەك "قافلانکۆ" هەبوون کە دەکرا بەربەرەکانییان تێدا بکرێ. بەڵام وا دیار بوو لاوازیی سیاسیی بەرێوەبەریی حکوومەتی میللیی ئازەربایجان و نارەزامەندیی یەکیەتیی سۆڤیەتی لە ساز بوونی شەرێکی توند لەنێوان ئازەربایجان و دەوڵەتی مەرکەزیداو هەروەها دژایەتیی زۆر لە خەڵکی ئازەربایجان کە چین و توێژەکانی نێونجیی شارەکانی ئازەربایجانی دەگرتەوە لەگەڵ حکوومەتی میللی، بوون بەهۆی ئەوە کە تەنیا بەربەرەکانییەکی کەم لە ناوچەی "قافلانکۆ" بکرێ. ئەم بەربەرەکانییەش زۆر زوو شکستی خواردو لەشکری ئێران بەرەو تەورێز وەرێ کەوت. نەك تا تەورێز چووکترین بەربەرەکانییەك لەگەڵ ئەم لەشکرە نەکرا، بەڵکوو پێش ئەوەی هێزی دەوڵەتی مەرکەزی بگاتە تەورێز، لە ٢٠ی مانگی سەرماوەزی ١٣٢٥ (١١ی دیسامبری١٩٤٦)دا کاربەدەستانی فیرقەش ئاشبەتاڵیان کردو بەرەسمی تەسلیم بوونی خۆیان راگەیاندو زۆریشیان هەڵاتن بۆ یەکیەتیی سۆڤیەتی. جێگای سەرنجە کە کاتێك قەوام رایگەیاند کە دەیهەوێ لەشکر بنێرێتە ئازەربایجان، بەرێوەبەرانی فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان بریاری بەربەرەکانییان داو تا چەند رۆژ پێش گەیشتنی لەشکری شا دروشمیان ***"ئولدی وار، دونـدی یوخـدی"*** واتە "مردن هەیە گەرانەوە نیە" بوو. بەڵام مێژوو نیشانی دا کە ئەو دروشمە بە کردەوە کرا بە دووبەش: بەشی بەرێوەبەران هەڵاتن بوو و بەشی کۆمەڵانی خەڵکیش مانەوەو مردن.

وا دەردەکەوێ نوێنەرانی سۆڤیەتییش لە ئێران لەسەر هەڵوێستی ئازەربایجان بەرامبەر بە دەوڵەتی مەرکەزی بیرورای جیاوازیان هەبوو. هەرچی باقرۆف بوو زۆری مەتلەب بوو کە خەڵکی ئازەربایجان پێشی هاتنی لەشکری ئێران بگرێو حکوومەتی میللیی خۆی بپارێزێ. هەرچی سادچیکۆف باڵیۆزی سۆڤیەتی لە تارانیش بوو کە راستەوخۆ ئامۆژگاریی لەخودی مۆلۆتۆف و ستالین لە مۆسکۆ وەردەگرت پاش ئەوە لەگەڵ قەوام رێککەوتننامەی نەوتی شیمالی ئیمزا کرد، مان و نەمانی دەسەڵاتی پیشەوەریی زۆر پێگرینگ نەبوو.

رۆژی ٢١ی سەرماوەزی ١٣٢٥ (١٢ی دیسامبری ١٩٤٦) واتە راست ساڵێك پاش پێکهاتنی حکوومەتی میللیی ئازەربایجان لەشکری دەوڵەتی مەرکەزی گەیشتە شاری تەورێز. پێش گەیشتنی لەشکری شا دەسەڵات لەو شارەدا کەوتبووە دەست ئەو کەسانە کە دوژمنی فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان بوون. بۆیە نەك هەر چووکترین بەربەرەکانییەك دژی ئەرتەشییەکان نەکرا، بەڵکوو تا گەیشتنی ئەوان بە سەدان کەس لە بەرپرسانی فیرقە ئێعدام کران.

بەم چەشنە ژیانی یەك ساڵەی حکوومەتی میللیی ئازەربایجان کۆتایی هات و ئەم کۆتایی هاتنە بەشێوەیەك بوو کە تەئسیری سیاسیو مەعنەویی زۆر خراپی هەم لەسەر ئەو نەسلەی کە لە جووڵانەوەی دێموکراتیی ئازەریایجان دا بەشدار بوو و هەم لەسەر نەسلەکانی داهاتوو بەجێ هێشت.

چونکە بەراستی ئەم شکستە ئاشبەتاڵێکی تەواو و بۆ خەڵکی سادەی ئازەربایجان پێش بینی نەکراو بوو، و نیشانی دا کە بەرێوەبەرانی فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان ئەو ئیعتیبارو لێزانیو شۆرشگێرییەیان نەبوو کە ئەگەر نەیان

[1] ستادی ئەرتەشی ئێران بۆ شەری ئازەربایجان و کوردستان ٧ تەیارەی هاینەو ٢ تەیارەی تایگرمووسی تەرخان کردبوو. ن.پسیان: از مهاباد خونین.ل.٦٤

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەری کوردستان و کورد

دەتوانی بەرامبەر بە لەشکری شا رابوەستن و بەربەرەکانی بکەن هەر نەبێ دەیان توانی پاشەکشەی رێك و پێك بکەن و رێگا نەدەن کە بەم شێوەیە ئەندام و کادرەکانی فیرقە قەلاچۆ بکرێن. بەرپێوەبەرانی فیرقەی دێموکرات ئازەربایجانیان بەجێ هێشت، بەبێ ئەوەی بە وەخت بڕیاری ئاشبەتاڵ بە کادرە سیاسیو نیزامییەکانی فیرقەو حکوومەتی میللی رابگەیەنن. بۆیە زۆر لەوانە کەوتنە دەستی کۆنەپەرستان و بە چەشنێکی دڕندانە کوژران و زۆریشیان داروندەداریان بە تالان چوو.

ئەوە ئەو ئازادی‌یە بوو کە قەوام بۆ دابین کردنی هەڵبژاردنی رێك و پێك بۆ مەجلیس بە پێویستی دەزانی!

پاش گرتنی شاری تەورێز، شارەکانی ئازەربایجان یەك لە دوای یەك کەوتنە دەستی دەوڵەتی مەرکەزی. هەموو جارێ بە ئەنقەست لەشکر خۆی دەگنخاندو چەند رۆژێك درەنگتر دەگەیشتە ئەو شارانە بۆ ئەوە باندە کۆنەپەرستەکان بێدادگایی کردن هەزاران کەس لە ئەندامان و لایەنگرانی فیرقەی دێموکرات بکوژن. بە پێی ئامارێکی ناتەواو لە ماوەی هەفتەیەك دا لە ٢١ی سەرماوەزەوە تا ٢٧ی سەرماوەز (١٢-١٨ی دیسامبر) نیزیك بە ١٥/٠٠٠ کەس لە شارو گوندەکانی ئازەربایجان لە لایەن کۆنەپەرستانەوە کوژران و "پاکسازی کران".

٦- دوارۆژەکانی کۆماری کوردستان

لە مانگی سەرماوەزی ١٣٢٥دا لە مەهاباد هەست بەوە دەکرا کە مەترسی نیزیکە. هەر لەبەر ئەوەش رۆژی ١٤ی سەرماوەز (٥ی دیسامبر) لەسەر پێشنیاری پێشەوا قازی شوورای شەڕ بە بەشداریی ١٠ کەس و سەرۆکایەتیی خودی پێشەوا پێك هات و لەوێدا بڕیاری بەربەرەکانی کردن بەرامبەر بە ئەرتەشی دەوڵەتی مەرکەزی درا.

رۆژێك پاشتر کەخەڵك بۆ مزگەوتی هەباس ئاغا بانگ کرابوو بۆ ئەوەی لەسەر ئەم مەسەلەیە بڕیار بدرێ، هەم خودی پێشەواو هەم سەدری قازیو هەم زۆر کەسی دیکە نەزەریان ئەوەبوو کە دەبێ لە هاتنی لەشکری شا پێشگیری بکرێ. سەدری قازی گوتی:***"دەوڵەتی مەرکەزی توانای ئەوەی نیە لە دوو جەبهەی ئازەربایجان و کوردستان دا شەڕ بکا. من نیزیکەی سێ ساڵ لەتاران بووم و لە ورەی سەربازان و دەرەجەداران و ئەفسەران ئاگادارم. دەوڵەت لە سەقزو سەردەشت و تکاو هێزێکی نیەو ئێمە بە یارمەتیی فیدایی‌یە دێموکراتەکان بە چاکی دەتوانین هێزی دەوڵەتی مەرکەزی تەفرو تونا بکەین. لە رابردوودا دەستەیەك لە عەشیرەت دەیان توانی ماوەیەکی زۆر بەرامبەر بە هێزی دەوڵەتی رابوەستن و خۆڕاگرن، ئێستا ئێوە لەوان کەمتر نین، نابێ بترسێن، دەبێ خەبات بکەن"*** [1].

بەڵام لەنێو خەڵکی شاردا هێندێك کەس وەك مەلا عەبدوڵڵای مودەڕریسی و مەلا حوسێنی مەجدی قسەیان کردو گوتیان کە بەربەرەکانی کردن بێسوودەو بەم جۆرە بیری ئاشبەتالیان لەنێو خەڵك دا بڵاو کردەوە. هێندێك لە سەرۆك عەشیرەتەکانیش بەتایبەتی مەنگوڕو مامەش کەچاوەڕوانی هەلێکی ئەوتۆ بوون، زۆر زوو زەعف و خیانەتی خۆیان نواندو پشتیان لەکۆماری کوردستان کردو خۆیان بۆ ئەوە ئامادە کرد کە لە یەکەم دەرفەت دا هاوکاریی دەوڵەتی مەرکەزی بکەن.

لەپاش ئەوە کە تەورێز گیراو لەشکری کۆنەپەرست شارەکانی ئازەربایجانی خستە ژێر دەسەڵاتی خۆی، سەرتیپ هومایوونی کە لە لایەن ستادی لەشکرەوە پێی ئەسپێردرابوو کوردستان داگیر بکا گەیشتە شاری میاندواو.

[1] ن. پسیان. از مهاباد خونین...... ل ١٧٣

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

لە ٢٣ی سەرماوەزدا هیندێك کەس لە پیاوە ناسراوەکانی مەهاباد بەتایبەتی ئەوانە کە دژی کۆماری کوردستان بوون لەگەڵ چەند سەرۆك عەشیرەتێك چوون بۆ پێشوازی لەشکرو وەفاداریی خۆیان لە لایەن شاری مەهابادەوە بە سەرتیپ هومایوونی راگەیاند. لەنێو ئەوانەدا میرزا رەحمەتی شافعی، شێخ حەسەنی شەمسی بورهان و عەلی ئاغای ئیلخانیزادە بەرچاو دەکەوتن. بەڵام خەڵکی شاری مەهاباد هەر چاوەڕوانی ئەوەبوون بزانن پێشەوا قازی چۆن بڕیار دەدا. گومانی تێدا نیەکە پێشەوا بڕیارێکی مێژوویی لەپێش بوو. بۆ بڕیاردان پێویست بوو پێشەوا هەم وەزعی نێوخۆی کوردستان و وەزعی گشتیی ئێران و هەم هەل و مەرجی نێونەتەوەیی بخاتە بەرچاو. هەروەك پێشتر گوترا ماوەیەك بوو بۆ پێشەوا قازی دەرکەوتبوو کە نابێ چاوەڕوانی پشتیوانی‌یەکی نیزامی لە لایەن یەکیەتیی سۆڤیەتی‌یەوە بێ. هەروەها ئاشبەتاڵی بەڕێوەبەرانی فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان لەتەورێز پێی سەلماند کە ئازەربایجان رۆیشتوەو تێك شکاوە، بێگومان ئەوە تەئسیری دەکردە سەر هەموو بڕیاردانێك لە مەهاباد. لەلایەکی دیکەوە لە بەشەکانی دیکەی ئێران بێجگە لە ئازەربایجان و کوردستان کۆنەپەرستی هێرشێکی توندی بۆسەر رێکخراوە دێموکراتی‌یەکان هێنابوو و بەتایبەتی دەستی بە سەرکوتکردنی حیزبی توودەی ئێران کردبوو.

رۆژی ١٢ی سەرماوەزی ١٣٢٥(٣ی دیسامبری ١٩٤٦) رێکخراوی حیزبی توودە لە "زیراب"ی مازەندەران بزووتنەوەیەکی چەکدارانەی دەست پێکرد. هەرچەند لەمێژبوو حیزبی توودە لەم ناوچەیەدا خۆی بۆ خەباتی چەکدارانە ئامادە دەکرد، بەڵام ئەو بزووتنەوەیە هەر لە نوتفەدا تووشی شکست بوو و بە هێرشی ئەرتەش و پۆلیس لەنێو چوو.

رۆژی ٢٢ی سەرماوەز (١٣ی دیسامبر) کلوبەکانی حیزبی توودە لە تاران داگیر کران و بەشێك لە بەڕێوەبەرانی حیزبی توودە هەڵاتن بۆ دەرەوەی وڵات. وەزعێکی زۆر سەیر پێك هاتبوو، بەڕێوەبەرانی حیزبی توودە لە تاران هەموو فیشاری دەوڵەتی مەرکەزی‌یان تەحەممول دەکرد بە هیوای ئەوە کە ئازەربایجان و کوردستان هێرشی دەوڵەتی مەرکەزی تێك دەشکێنن و دەرەتان بۆ حیزبی توودە پێك دێ کەلە بەشەکانی دیکەی ئێران دا جارێکی دیکە سەر هەڵێنێتەوە، بەڵام هەر لەو کاتەدا بەڕێوەبەرانی ئازەربایجان و کوردستانیش بە هیوای ئەوەبوون کە حیزبی توودە لە بەشەکانی دیکەی ئێران کارێکی وا بکا کە هێزە دێموکراتی‌یەکان دژی دەوڵەتی مەرکەزی راپەڕن و رێگا نەدەن بەو هاسانی‌یە هێرشی نیزامی بکاتە سەر ئازەربایجان و کوردستان.

بە کورتی پێشەوا قازی هیچ هیوایەکی بە تێکۆشان یا یارمەتیی هێزە دێموکراتی‌یەکانی ئێران نەمابوو، ئەو جەبهەیەش کە لە نێوان رێکخراوە دێموکراتی‌یەکانی وەك حیزبی توودەو حیزبی ئێران و حیزبەکانی دیکەدا پێك هاتبوو، دەرکەوت کە نە بەرنامەیەکی عەمەلیی هەبوو و نە لە هەل و مەرجی سەرماوەزی ساڵی ١٣٢٥دا کە ئەم حیزبانە ورەیان بەردابوو و رێکخراوەکانیان لێك پچڕابوون، چووکترین ئیمکانی جووڵانەوەی هاوبەشیان هەبوو تا بتوانن یارمەتی بە کۆماری کوردستان بگەیەنن. وەزعی نێوخۆی کۆماری کوردستانیش ئاڵۆز بوو. سەرۆك عەشیرەتەکان کە زۆربەی هێزی پێشمەرگە لە ژێر دەسەڵاتی ئەوان دابوو بەرەبەرە کۆماری کوردستانیان بەجێ هێشت، هەروەها هێندێك لە دەوڵەمەندەکان و مەلاکانی شاری مەهاباد بە پێشوازی سەرتیپ هومایوونی‌یەوە چوون. نە بەڕێوەبەرییەکی شۆڕشگێر هەبوو، نە کادری ئەوتۆ کە بتوانن بەرهەڵستەکە رێك خەن و نە تەشکیلاتێکی بە دیسیپلینی ئەوتۆ هەبوو کە لەو هەل و مەرجە ناسکەدا ئامادەبێ لەژێر چاوەدێریی بەڕێوەبەریی حیزب دا تێبکۆشێ‌و فیداکاری بکا. لەبەر هەموو ئەم هۆیانە پێشەوا قازی هاتبووە سەر ئەو بڕوایە کە کۆماری کوردستان توانای بەربەرەکانی بەرامبەر بە دەوڵەتی مەرکەزیی نیە،

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

بۆیە تەنیا مەبەستێك کە پێشەوا پەرۆشی بوو رزگار کردنی خەڵکی مەهابادو هەموو دانیشتووانی کۆماری کوردستان لە کوشت و کوشتار بوو.

پێشەوا قازی بەتاقیکردنەوە دەیزانی کە نابێ هیچ گومانێکی سەبارەت بە نیازخراپیی رێژیمی کۆنەپەرستی تاران هەبێ. بەڵام چونکە خۆی بەرامبەر بە خەڵك بە بەرپرس دەزانی دەیهەویست وەزعێکی وا پێك بێ کە خەڵکی کوردستان تووشی دەربەدەریو ماڵوێرانی و کوشتار نەبن.

رۆژی ٢٣ی سەرماوەز زۆر لە بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکرات چوون بۆ ماڵی پێشەوا قازی، بۆ ئەوەی پێکەوە دوابڕیاری خۆیان بدەن. راستی ئەوەیە کە ئیدی بڕیار درابوو کە بەرامبەر بە لەشکری دەوڵەتی مەرکەزی بەربەرەکانی نەکرێ. ئێستا پێویست بوو بەڕێوەبەران وەزعی خۆیان روون کەنەوەو ئەو وڵاتەی کە پەنای بۆ دەبەن دیاری بکەن. ئایا بچنە یەکیەتیی سۆڤیەتی یان عێراق؟ پێشەوا قازی بڕیاری خۆبەدەستەوەنەدانی بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکراتی بە باش زانی، بەڵام پێی گوتن ئێوە بڕۆن، من لەگەڵ خەڵکی مەهاباد دەمێنمەوە. هەروەها رۆژی ٢٥ی سەرماوەز مەلا مستەفا بارزانی بۆ دوا جار چاوی بە پێشەوا قازی کەوت و داوای لێکرد کە لەگەڵ بارزانییەکان بچێو ئامادەیی بارزانییەکانی نیشان دا بۆ ئەوە کە لەژێر ئەمری پێشەوادا بن. بەڵام پێشەوا قازی وەڵامەکەی هەر ئەوەبوو کە گوتی: ***"دەزانم ژیانم دەکەوێتە مەترسییەوە بەڵام قەیدی نیە، خەڵك بەجێ ناهێڵم!"***[1]

بەم جۆرە رۆژی ٢٦ی سەرماوەز (١٧ی دیسامبر) واتە راست ساڵێك پاش ئەوەی پاش چەك کردنی شارەبانیی مەهاباد خەڵك خۆی دەسەڵاتی سیاسیی بەدەستەوە گرتبوو، لەشکری دەوڵەتی مەرکەزی هات بۆ مەهابادو شاری داگیر کرد. چونکە زۆربەی زۆری خەڵکی مەهاباد وەك شارەکانی بۆکان و شنۆ و نەغەدە لایەنگری کۆماری کوردستان بوون، پێش گەیشتنی لەشکری کۆنەپەرست هیچ کەس دژی بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستان کارێکی ناڕەوای نەکرد.

بە هاتنی لەشکری شا لە رۆژی ٢٦ی سەرماوەزدا کۆماری کوردستان تێك شکاو کۆتایی بە تەمەنە کورتەکەی هات. تا رۆژی ٣٠ی سەرماوەزی ١٣٢٥ (٢١ی دیسامبری١٩٤٦) مەهاباد ئارام بوو، هێندێ کەس چەکی وردە وەك دەمانچەو شتی دیکەیان شاردەوەو تفەنگەکانیان تەحویلی لەشکری ئێران دا. بەڵام هێندێکی دیکە چەکەکانی خۆیان هەر راگرتبوو. هومایوونی بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان و کۆماری کوردستانی لە شارەداری کۆکردەوەو داوای ئەو تفەنگانەی کرد کە لە یەکیەتیی سۆڤیەتی وەرگیرابوون. بەڵام خەڵکەکە گوتیان کە ئەو تفەنگانە دابەش کراون و لیستەکەش پێش گەیشتنی لەشکر سووتێندراوە، بۆیە کەس نازانێ تفەنگەکان بەکێ دراون، خودی پێشەوا قازی مەسئوولیەتی ئەو کارەشی وەئەستۆ گرت. پاش تەواو بوونی کۆبوونەوە سەرتیپ هومایوونی ئەمری دا هەموو ئەوانەی لە شارەداری بوون بگرن. بەم جۆرە ٢٨ کەس لە بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستان و لەپێش هەمووان دا پێشەوا قازی گیران.

[1] لە ئاکامی لێکدانەوەی ئەو هەل و مەرجە نالەبارەدا بوو کە قازی محەممەد تووشی هەڵەیەکی مێژوویی بوو. رۆژی ٢٥ی سەرماوەز لەگەڵ حاجی بابەشێخ و سەیفی قازی بە پیری سەرتیپ هومایوونییەوە چوو بۆ میاندواو. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
www.kurdistanukurd.com ©

٧ـ دادگا

لە مانگی بەفرانباری ١٣٢٥دا دادگای پێشەوا قازی محەممەد و حوسێنی سەیفی قازی دەستی پێکرد. لە رۆژی ٩ی بەفرانبار (٣٠ی دیسامبری ١٩٤٦) دا سەدری قازییشیان لە تارانەوە هێناو لە مەهاباد زیندانییان کردو بەم شێوەیە هەرسێ قازی پێکەوە دادگایی کران. ئەم دادگایە نهێنی بوو، نەیان دەهێشت کەس بزانێ چی لە دادگا روودەدا.

لە لایەکی دیکەشەوە کاتێك پێشەوا قازی و هاورێیانی داوایان کرد کە بۆخۆیان پارێزەر (وکیل مدافع) دیاری بکەن ئەوەش لە لایەن دادگاوە رەد کرایەوە. سەرۆکی دادگا سەرهەنگ فیروزی زۆری رق لە جووڵانەوەی دێموکراتیی گەلی کوردو لە شەخسی پێشەوا بوو و پێشتریش بە نوێنەریی لەشکری ئێران لە زەمانی کۆماری کوردستان دا هاتبووە مەهاباد. سەرەرای ئەوەی دادگا نهێنی بوو و نەشیان هێشت پێشەواو هاورێیانی بۆخۆیان پارێزەر هەڵبژێرن و بە زۆر پارێزەریان بەسەردا سەپاندن، رۆژی ١٩ی مانگی بەفرانبار (٩ی ژانویەی ١٩٤٧) پێشەوا بۆخۆی دیفاعێکی رێك و پێك و ئازایانەی کرد کە ١٤ سەعات درێژەی هەبوو و هەموو تاوانەکانی دادگای فەرمایشیی لەشکری شای رەد کردەوە. ئەو سەنەد و بەڵگانە کە لە دەست دان تەنانەت ئەوانەی بە دەستی دوژمنانی گەلیش نووسراون بە چاکی نیشان دەدەن کە پێشەوا بە هەستی مەسئولیەتێکی گەورەوە کە مێژوو خستبوویە سەرشانی، ئەوەندەی لە توانای دا بوو و ئەوەندەی هەل و مەرجی دادگایەکی فەرمایشیی نیزامیی رێگا دەدا لە ئاواتەکانی گەلی کوردو ئامانجەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان و هەروەها هەنگاوەکانی کۆماری کوردستان ئازایانە دیفاعی کرد.

پێشەوا قازی لە رۆژەکانی یەکەمی شکانی کۆماری کوردستانەوە دوو مەسەلەی زۆر بە چاکی لەبەر چاو بوون:

یەکەم:

ئەوە کە باش دەیزانی مردن چاوەروانیەتی، تاقیکردنەوەی چەندین ساڵ خەباتی گەلی کورد بۆی دەرخستبوو کە لەگەڵ دوژمنێکی زۆردارو فێڵەباز تێکەوتوە کە بە خوێنی ئەو و هی وەك ئەو تینووە، هەربۆیەش لە یەکەم رۆژی گیرانیرا تا دادگا فەرمایشییەکەی تێکۆشا کە خۆی بە بەرپرسی رووداوەکان و هەموو هەنگاوەکانی کۆماری کوردستان لە قەڵەم بدا. قازی دەیهەویست بەم جۆرە هەم بە رێگاو ئامانجەکانی حیزب و گەل وەفادار بمێنێتەوەو هەم ئەوەندەی دەکرێ لە تاوانی هاورێیانی کەم بکاتەوە، تا بەڵکوو بتوانێ کەمێك سزایان سووکتر بکا.

دووهەم:

ئەوەبوو کە پێشەوا قازی زۆر باش دەیزانی کە ئەوە شەخسی قازی محەممەد نیە، بەڵکوو جووڵانەوەی دێموکراتیی خەڵکی کوردستانە کە دادگایی دەکرێ، ئاوات و ئامانجەکانی کۆمەڵانی زۆرلێکراوی گەلی کوردە کە دادگای نیزامی بە تاوانیان دادەنێ. هەربۆیەش وەك رێبەرێکی هەڵکەوتوو بەرامبەر بە جەللادە خوێنمژەکانی رێژیمی شا قارەمانانە راوەستاو دیفاعی لە کۆماری کوردستان کرد.

دوژمنانی گەل زۆریان هەوڵ دا قازی بێننە سەر ئەوەکە بڵێ لە کردەوەی خۆی پەشیمان بۆتەوەو داوای لێبوردن بکاو لە بەرامبەریان دا بەچۆکدا بێ. بەڵام پێشەوا قازی دادگای نیزامیو کاربەدەستانی ئەرتەشی شاهەنشاهیی بە چۆکدا هێناو ناچاری کردن کە بەرامبەر بە گەورەیی و ئازایەتیی ئەو سەردانوێنن. تەنانەت لە ژووری داخراودا کە نە تەماشاچیی لێبوو و نە پارێزەرو نەدادگاش دادگا بوو، لەسەر سووکایەتییەك کە بە گەلی کورد کرا پێشەوا قازی کورسییەکەی هەڵگرت و لەسەری دادستانی نیزامیی راکێشا. نەك هەر کۆنەپەرستیی ئێران بەڵکوو ئاغا بێگانەکانی، ئیمپریالیزمی ئەمریکاو ئینگلیس هێشتا هەر هیوادار بوون کە قازی محەممەد بە فریو بەرن و کارێکی وا بکەن پشت لە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

کاروکردەوەی خۆی و گەلی خۆی بکاو تەسلیمی ئەوان بێ. بەڵام پێشەوا قازی ئەمجارەش نەچووە ژێر بارو پێشنیاری نوێنەرانی ئەمریکای کە دە رۆژ پێش ئێعدام چووبوون بۆ لای بە توندی رەد کردەوە. نە لە هەڕەشەکانیان ترساو نە بەڵێنیو وەعدەو پەیمانەکانیانی بەهیچ دانا. پێشەوا قازی بەو سوێندەی کە لە ٢٤ی رێبەندانی ١٣٢٤ (١٣ی فێوریەی ١٩٤٦)دا بەرامبەر بە گەل و نیشتمان خواردبووی وەفادار مایەوە، شەهید بوو بۆ ئەوە گەلی کورد سەربەرز بژی.

رۆژی ٣ی رێبەندانی ١٣٢٥ (٢٣ی ژانویەی١٩٤٧) واتە ساڵێك و رۆژێك پاش ئەوەی بە سەرکۆماری کوردستان هەڵبژێرا، پێشەوا قازیو هاوڕێکانی مەحکووم بە ئێعدام کران. بەڵام بەجێهێنانی حوکمی ئێعدام وەدوا خرا، ٦٦رۆژی تەواوی پێچوو تا لە رۆژی ١٠ی خاکەلێوەی ١٣٢٦ (٣٠ی مارسی ١٩٤٧)دا حوکمی ئێعدام لە مەهاباد بەڕێوەچوو.

ئەوە کە حوکمی ئێعدام زیاتر لە دوو مانگ وەپاش خرا چەند هۆی هەبوو:

یەکەم پێشەوا قازی شەخسییەتێکی زۆر خۆشەویستی سیاسی بوو و نەدەکرا هەروا بە هاسانی بێ لێکدانەوە ئێعدام بکرێ. هەربۆیەش سەعاتی ٣ی بەیانی پاش ئەوەی مەیدانی چوارچرا لە هەموو لایەکەوە گەمارۆ درابوو و لە سەربانەکان تیرباریان دانابوو، قازی و هاوڕێیانی لەسێدارە دران. کاتێك کە خەڵك لەخەو هەستان ئیدی پێشەواو هاوڕێیانی شەهید ببوون. بەم جۆرە نەك هەر دادگای پێشەواو هاوڕێیانی بەدزی بوو بەڵکوو تەنانەت ئێعدام کردنەکەشیان هەر بە دزی بەڕێوە چوو. هۆی دیکە ئەوەبوو کە ئەو کاتە جاریٚ بەربەرەکانی لەکوردستان تەواو نەببوو و بەتایبەتی بەربەرەکانیی بارزانییەکان نەك هەر بەردەوام بوو، بەڵکوو زەبری زۆریشی لە لەشکری شا دابوو و رێژیمی کۆنەپەرستی تاران ترسی ئەوەی هەبوو کە ئێعدامی پێشەوا قازی و هاوڕێیانی ببێتە هۆی نارەزاییەکی زیاتری خەڵکی کوردستان و رەنگە تەنانەت ببێتە هۆی دژکردەوەیەکی[1] توند لە لایەن خەڵکی کوردستانی ئێرانەوە.

لەسەر ئێعدامی قازییەکان هەر لەنێو کاربەدەستانی تارانیش دا ناکۆکی هەبوو. هێندێ لە بەرپرسانی سیاسیی دەوڵەتی لایەنگری ئەوەبوون کە قازیو هاوڕێکانی ئێعدام نەکرێن. بەڵام ئەرتەشییەکان زۆریان هەوڵ دەدا کە هەرچی زووتر حوکمی ئێعدام بەڕێوە بچێ، چونکە لەو بڕوایەدا بوون کە پێشەوا قازی هەم لە زەمانی کۆماری کوردستان دا دژی لەشکری شا وەستاوەو تەنانەت بە چاوێکی سووك سەیری ئەفسەرەکانی کردووەو هەم لەزەمانی دادگایی کردن دا بە هیچ جۆرێك ئامادە نەبووە بچێتە ژێر باری داخوازەکانی نیزامییەکان و ئازایانە راوەستاوەو بەربەرەکانیی لەگەڵ کردوون. لەشکری شا ئەوەی بەبێ حورمەتی بەخۆی دەزانیو داوای سەری پێشەوا قازیی دەکرد.

لە ئاکام دا، پاش پێداگرتنی ئەمریکایییەکان کە پێیان خۆش بوو ئیسپات بکەن کەسێك دژی سیاسەتی ئەمریکا بجووڵێتەوەو، لەوەش زیاتر لەگەڵ یەکیەتیی سۆڤیەتی دۆستایەتی بکا لە قامووسی ئەوان دا سزای هەر کوشتنەو بە پێی هەڵوێستی شەخسی حەمەرەزاشا کە لە هەموو کەس زیاتر ئیسراری هەبوو قازی محەممەد ئیعدام بکرێ بڕیاری دوایی دراو شا حوکمی ئێعدامی ئیمزا کردو بۆ سەرتیپ هومایوونیی نارد کە ئەوکاتە بۆ بەڕێوەبردنی شەڕی لەشکری ئێران دژی بارزانییەکان لە ورمێ بوو. ئەمری بەڕێوەچوونی حوکمی ئیعدام رۆژی ٩ی خاکەلێوە (٢٩ی مارس) گەیشتە دەستی هومایوونی، ئەویش بە بێسیم بە مەهابادی راگەیاندو لەسەر ئەو ئەمرە رۆژی ١٠ی خاکەلێوەی ١٣٢٦ بەو شێوەیە کە باسمان کرد پێشەوا قازی محەممەد و براکەی ئەبولقاسمی سەدری قازی و ئامۆزاکەی محەممەد حوسێنی سەیفی قازی لە مەیدانی چوارچرای شاری مەهاباد لە سێدارە دران، لەو مەیدانە کە رۆژی ٢ی رێبەندانی ١٣٢٤ (٢٢ی ژانویەی ١٩٤٦) دامەزرانی کۆماری کوردستانی تێدا راگەیەندرابوو و قازی محەممەد بە سەرکۆمار هەڵبژێرابوو.

[1] دژکردەوە بە مانای "عکس العمل"ی فارسی هاتوە. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

شەخسییەتی قازی محەممەد پێویستیی بە لێکۆڵینەوەی زیاتر هەیە، ئەو شەخسیەتە مەزنە لە مێژووی گەلی کورد دا پلەو مەقامێکی تایبەتیو بەرزی هەیە کە پێویستە لاوانی تازە پێگەیشتوو لەگەڵی ئاشنا بن و لە ژیانی دەرس وەربگرن، هەرچەند تەمەنی زۆر درێژ نەبوو.[1] پێشەوا قازی محەممەد ڕووناکبیرێکی هەڵکەوتوو بوو کە لەو ڕۆژگارەدا وێنەی لە نێو نەتەوەی کورد دا زۆر کەم بەدی دەکرا. قازی محەممەد لە شارستانیەت و زانستی تازەو هەروەها لە وەزع و ڕووداوەکانی جیهان بە تەواوی شارەزا بوو. زمانی تورکی و فارسی و ئینگلیسی و عەرەبی و فەڕانسەو ڕووسیی دەزانی، لە زانستەکانی ئایینی و کۆمەڵایەتی‌دا دەستێکی باڵای هەبوو. لەگەڵ ئەوە کە ڕووناکبیرێکی پایەبەرز بوو لەنێو خەڵکێکی ساویلکەو بەداخەوە بەشی زۆری نەخوێندەوار دا دەژیا، گوڵێك بوو لە سەحرا ڕوابوو بەڵام دیسانەکە لە گەلی خۆی نیزیك بوو، دەردو ئازارو هیواو ئاواتەکانی زۆر باش تێگەیشتبوو. لە هێنانەگۆڕو دەرخستنی ئەو دەردو ئازارو هیواو ئاواتانەدا لە هەموو کەس سەرکەوتووتر بوو. بەخۆڕایی نەبوو کە لای خەڵکی کوردستان ئەوەندە خۆشەویست بوو کە بۆ یەکەم جار لە مێژووی خۆی دا خەڵك خۆی نازناوی "پێشەوا"ی پێدابوو. پێشەوا قازی هەموو زانست و تێگەیشتنی خۆی بۆ خزمەتی گەل تەرخان کردبوو. لە هەموو کەس باشتر دەیزانی وڵاتەکەی چەندە دواکەوتووەو گەلە خۆشەویستەکەی چەندە بێخاوەنەو هاونیشتمانەکانی لە چ وەزعێکی نالەبارو لەنێو چ کوێرەوەریو هەژاریو ئازارو ئەشکەنجەیەك دا دەژین.

هەموو ئەو تایبەتمەندییانە ببوون بە هۆی ئەوە کە قازی محەممەد نەخشێکی زۆر گرینگ لە جووڵانەوەی دێموکراتیی ساڵەکانی ١٣٢٥ـ١٣٢٤ (١٩٤٦ـ١٩٤٥)دا یاری بکا. شەخسییەتی ئەو ڕێز و حورمەتێکی تایبەتیی بۆ لای ئەو ڕاکێشابوو.[2] قسەکانی قازی ئیعتبارێکی تایبەتی‌یان هەبوو و نەزەری ئەو بە ڕاست و دروست دەزانرا.

پێشەوا قازی زۆر تێدەکۆشا کە ڕیزەکانی نێو خەڵکی کوردستان یەکگرتوو بکا. ئەو ڕاستی‌یە مێژووییەی لەبەرچاو بوو کە یەکێك لە هۆیەکانی ئەساسیی تێك شکانی هەموو ڕاپەڕینەکانی پێشووی گەلی کورد، نەبوونی یەکیەتی و یەکدەنگیی نێوخۆیی بووە. پێشەوا قازی زۆری هەوڵ دا ناکۆکی لە نێوان عەشیرەتەکان هەڵبگیرێ، هەرچەند ئەوە کارێکی هاسان نەبوو بەڵام تا ڕادەیەکی زۆر سەرکەوت.

لە شاری مەهاباد یەکیەتی‌یەکی بێوێنەی لە نێو هەموو دانیشتووانداا پێك هێنابوو، تەنانەت پاش تێك شکانی جووڵانەوەش، پاش هاتنی لەشکری کۆنەپەرستی ئێرانیش کەس کەیف خۆشی و شادمانیی دەرنەبڕی، کەس ئامادە نەبوو دەست بۆ ڕێبەرانی کۆماری کوردستان درێژ بکا.[3]

---

[1] پێشەوا قازی ڕۆژی ١١ی بانەمەڕی ١٢٧٩ی هەتاوی (١ی مای ١٩٠٠) لە شاری مەهاباد لە دایك ببوو و کاتێك ئیعدام کرا تەمەنی ٤٧ ساڵ بوو.(د)

[2] پاش ٣ی خەرمانانی ١٣٢٠ کاتێك شاری سەقز لە لایەن حەمە ڕەشید خانەوە تاڵان کراو مەترسیی ئەوە هەبوو کە عەشیرەتەکانی مامەش و مەنگوڕ شاری مەهاباد تاڵان بکەن، هەر قازی محەممەد بوو کە خەڵکی شاری ڕێك خست و بۆ دیفاع ئامادە کرد. هەربۆیەش عەشیرەتەکان نەیان وێرا ڕوو دە شاری مەهاباد بکەن. "عەبدولقادری دەباغی" ڕاپەڕینی کۆمەڵەی ژ.ك

[3] ن پسیان کە ڕۆژی ٧ی بەفرانباری ١٣٢٥ (٢٨ی دیسامبری ١٩٤٦) وەك هەواڵنووسی ڕۆژنامەی "اطلاعات" لەگەڵ سەرتیپ هومایوونی چۆتە مەهاباد دەنووسێ: ***"شاری مەهابادو وەزعی لەشکر لەوێ بۆ نووسەر بەتەواوی نەدیتراو بوو. چونکە بە پێچەوانەی تەورێزو ورمێو مەراغەو خۆیو ئەردەوێل و جێگاکانی دیکە، لێرە نە لە لایەن خەڵکەوە ئەو هەستە بەتینە نیسبەت بە لەشکر بەرچاو دەکەوت و نە سەربازان و ئەفسەران ئەو ئاسوودەیی خەیاڵ و ئاسایشی ئەرتەشی‌یەکانی جێگاکانی دیکەیان هەبوو... کوردەکان بە چاوی شك و نیگەرانی سەیری سەربازانیان دەکردو سەربازانیش بە بەدگومانی لەگەڵ خەڵك دەجووڵانەوە"*** . ن ـ پسیان ـ "از مهاباد خونین"... ل ١٨٠

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

پاش شەهید بوونی زۆر رەخنە لە پێشەوا قازی گیراوە. رەخنەکان یەك و دوو نین، بەڵام لە هەمووان گرینگ تر ئەوەیە کە بۆچی بەرامبەر بە پەلاماری کۆنەپەرستیی ئێران رانەوەستاو بەربەرەکانیی نەکرد؟ هێندێك کەس نەزەریان ئەوەیە کە ئەگەر راوەستاباو بەربەرەکانی کردبا وەزع بەتەواوی دەگۆڕا.

راستە کە پێشەوا قازی نەدەبا بەو هاسانییە خۆی تەسلیمی دوژمن بکا، ئەویش دوژمنێك کە ئەو زۆر باش دەیزانی چەند فێڵباز و دڕندەیە. بەڵام قازی محەممەد ئەو کارەی بۆ پاراستنی گیانی خۆی نەکرد، بەڵکوو ئەو مەسئوولییەتە گەورەیە کە سەبارەت بە گەلی کورد هەیبوو پێشەوای بۆ ئەو کارە هان دا. راستی ئەوەیە کە پاش لێکدانەوەیەکی زۆر کە پێشتریش باسی کرا، پێشەوا قازی هیچ دەرەتانێکی لە بەربەرەکانیدا نەدەدی. نەشی دەویست خوێنی خەڵکی بێدیفاعی کورد بەدەست لەشکری داگیرکەر برژێ. ئەگەر بڵێین تەسلیم بوونی قازی محەممەد هەڵە بوو، ئەو هەڵەیە لەپێش هەمووان دا بەنرخی گیانی خۆی تەواو بوو. ئەو کەسانە کە پێشەوا قازییان ناسیوەو ئاگایان لە رابردوو و ژیانی بووە، دەیان زانی کە پێشەوا دڵخوازانە خۆی تووشی ئەو هەڵەیە کرد. ئینساندۆستیی ئەو هێندە زۆر بوو کە دەیهەویست بکوژرێ، شەهید بێ تا زۆر کەسی دیکە زیندوو بمێنن.

چەند رۆژ پاش ئیعدامی پێشەوا قازی و هاوڕێکانی، چوار کەس لە باشترین ئەفسەرەکانی هێزی پێشمەرگەی کۆماری کوردستان: "عەبدوڵڵای رەوشەن فیکر"، "حامیدی مازوی‌چی"، "محەممەدی نازمی"و "محەممەد رەسولی نەغەدەیان" لە مەهابادو هەروەها "عەلی بەگی شێرزاد" فەرماندەی هێزی بۆکان لە شاری بۆکان لە سێدارە دران. دوو حەوتوو پێش ئیعدامی پێشەواو هاوڕێیانی لە ٢٦ی مانگی رەشەمەی ساڵی ١٣٢٥ (١٦ی مارسی ١٩٤٧)دا یازدە کەس لە سەرۆك عەشیرەتەکانی فەیزوڵڵابەگی و گەورکی سەقز کە لە کۆماری کوردستان دا چالاکانە بەشدارییان کردبوو، لە شاری سەقز لە سێدارە دران کە بریتی بوون لە: ئەحمەد خانی فاروقی (سالار)، عەوڵاخانی مەتین، حەمەخانی دانیشوەر، عەلی خانی فاتح، حەسەن خانی کانی نیاز، حەمەد بەگی باباخان بەگ، ئەحمەد خانی شەجیعی (شەنگە)، شێخ ئەمین ئەسعەدی کەسنەزانی، ئاغاسەدیقی ئەسعەدی یازی بلاغی، عەلی ئاغای جوانمەردیی تەمووتەو رەسووڵ ئاغای مەحموودیی میرەدێ.

بیروڕای سەرانی لەشکری شا لەو کاتەدا ئەوەبوو کە دەبێ هێندێك لە سەرۆك عەشیرەتەکانیش ئیعدام بکرێن بۆ ئەوەی ئەوانی تر بترسێن و تەسلیمی سیاسەتی دەوڵەتی مەرکەزی بن. بەراستیش حەق بڵێین سەرانی ئەرتەش باشترین کەسانیان بۆ ئیعدام کردن هەڵبژارد، چونکە سەرۆك عەشیرەتەکانی فەیزوڵڵابەگی‌و گەورکی سەقز لە وەفادارترین پشتیوانانی کۆماری کوردستان بوون.

بەم جۆرە رێژیمی کۆنەپەرستی تاران باشترین کاربەدەستانی کۆماری کوردستانی شەهید کرد. لەو ٢٨ کەسە کە لە مەهاباد دادگایی کران بەشێکیان بە زیندانی ئەبەد، بەشێکیان بە ١٥ ساڵ و هێندێکیان بە زیندانی ٢ تا ١٥ ساڵ حوکم دران، زۆر کەسیش لە کاربەدەستانی کۆماری کوردستان دوای گەیشتنی ئەرتەش بە مەهاباد رایان کردو زۆریان چوون بۆ عێراق و سووریە.

لەشکری ئێران دەستی بە لەنێو بردنی هەموو شوێنەواری کۆماری کوردستان لە مەهاباد کرد. کتێبە کوردی‌یەکان ئاشکرا لەمەیدانی شار سووتێندران، بەڵگەکانی زەمانی کۆماری کوردستان یا پێشتر خەڵك لە ترسان سووتاندبوویانن و یا پاشان لەشکری شا لەبەینی بردن. تەواوی هەوڵ و تەقەلای دەوڵەتی مەرکەزی ئەوەبوو کە هیچ شوێنەوارێك لە کۆماری کوردستان نەمێنێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

٨ـ بارزانییەکان

هێندێك چەك و تەقەمەنی کەلە ئەمبارەکانی کۆماری مەهابادا مابوو بارزانییەکان بردیان کە بریتی بوو لە ٣٠٠٠تفەنگ و ١٢٠ قەبزە تیربارو ٢ تۆپ و هێندێك نارنجۆك. بارزانییەکان ئەو کاتەی ئازەربایجان رووخاو ئەرتەش بۆ لای مەهاباد پێشڕەویی کرد لە جەبهەی سەقزو تکاوەوە خۆیان گەیاندە دەوروبەری بۆکان و لەوێ را چوون بۆ دەروبەری مەهاباد. دەبێ بگوترێ کە پاشەکشەیان زۆر رێك و پێك و خێرا بوو. پاش گەیشتنی لەشکر لە مەهاباد لە رۆژی ٢٩ی مانگی سەرماوەز (٢٠ی دیسامبر)دا مەلا مستەفا بارزانی چوو بۆ شاری مەهاباد بۆ دیتنی سەرتیپ هومایوونی و پێشنیاری کرد کە دەوڵەتی ئێران لە دەوڵەتی بریتانیا تەزمین وەربگرێ بۆ ئەوەی بارزانییەکان بتوانن بگەڕێنەوە وڵاتی خۆیان و بچنەوە عێراق. سەرتیپ هومایوونی کە دیارە خۆی نەیدەتوانی بڕیار بدا پێشنیاری کرد کە مەلا مستەفا بچێ بۆ تاران. رۆژی ٣٠ی سەرماوەز (٢١ی دیسامبر) مەلا مستەفا لەگەڵ "میرحاج ئەحمەد"، "عیززەت عەبدولعەزیز"، "نووری ئەحمەد تەها" پێکەوە لەگەڵ سەرهەنگ غەفاری چوون بۆ تاران و نیزیك مانگێك لە باشگای ئەفسەرانی تاران مانەوە. پاش وتووێژێکی زۆر، دەوڵەتی ئێران پێشنیاری بە بارزانییەکان کرد کە لە داوێنی چیای ئەلوەند نیزیك هەمەدان نیشتەجێ بن و رایگەیاند کە ئامادەیە تا شەش مانگ هەموو خەرجی خواردن و ژیان و مانەوەیان بداتێ. مەلا مستەفا بەرواڵەت ئەو پێشنیارەی قبووڵ کردو رۆژی ٩ی رێبەندان (٢٩ی ژانویە) گەڕایەوە بۆ مەهاباد. سەرتیپ هومایوونی داوای لێکرد کە دەست بەجێ ئەو بڕیارە کە لە تاران دراوە بێتەدی، بەڵام مەلا مستەفا داوای ٢٤ سەعات مۆڵەتیکرد بۆ ئەوەی چاوی بە شێخ ئەحمەد بکەوێ‌و نەزەری ئەویش وەربگرێ. پاش ئەوەی مەلا مستەفا چوو بۆ لای شێخ ئەحمەد، وەڵامی بۆ هومایوونی ناردەوە کە شێخ ئەحمەد بڕیاری تاران پەسند ناکا. وا دەردەکەوێ کە مەلا مستەفا بۆخۆشی هەر پێشنیاری تارانی قبووڵ نەکردبوو، بەڵام لە تاران پێی خۆش نەبوو کە ئەو نەزەرە بە راشکاوی بە دەوڵەتی ئێران رابگەیەنێ‌و رایگرتبوو پاش ئەوەی گەڕایەوەو لە مەترسی دەرباز بوو پێیان بڵێ. بەم شێوەیە بارزانییەکان یەك رێگایان زیاتر نەما: ئەویش بەربەرەکانی کردن بەرامبەر بە لەشکری دەوڵەتی مەرکەزی بوو.

بارزانییەکان لە ٢١ی مانگی رەشەمەی ١٣٢٥ەوە تا ٢٤ی خاکەلێوەی ١٣٢٦ (١١ی مارس تا ١٣ی ئاوریلی ١٩٤٧) لە چەند جێگا تووشی شەڕی توند لەگەڵ لەشکری ئێران بوون. هێندێك لە سەرۆك عەشیرەتەکان وەك هەرکییەکان: رەشید بەگ و نوری بەگ کە لەپێش دا خۆیان لەگەڵ بارزانییەکان خستبوو زۆر زوو تەسلیمی لەشکری شا بوون، لەوەش زیاتر پاشان بوون بە جاش و دەستیان بە شەڕ کردن لەگەڵ بارزانییەکان کرد. شەڕی نەڵۆس یەکێك لە شەڕە گەورەکان بوو کە ٢٦ی مانگی رەشەمە رووی‌دا، ئەفسەرێك و ١٢ سەربازی تێدا کوژران و ٥ ئەفسەرو ٦٨ سەربازیش بەدیل گیران. ئەو تێك شکانەی لەشکری ئێران دەنگی دایەوەو نیشانی‌دا کە ئەرتەش بەو هاسانییە لە شەڕی خۆی دا دژی بارزانییەکان سەرناکەوێ. لە ٥ی خاکەلێوەی ١٣٢٦ (٢٥ی مارسی١٩٤٧)دا سەرتیپ هومایوونی لە ناوچەی حاجی ئۆمەران چاوی بە ژەنراڵی عێراقی "عەلی حیجازی" کەوت. حیجازی پێشنیاری بە هومایوونی کرد کە ئەرتەشی عێراق ئامادەیە دژی بارزانییەکان یارمەتیی لەشکری ئێران بدا. هێزە چەکدارەکانی تورکیەش ئامادەیی خۆیان بۆ هاوکاری لەگەڵ لەشکری شا راگەیاند. ئەمەش لە مێژووی نەتەوەی کورددا شتێکی تازە نەبوو، دیاردەیەك بوو کە زۆر جار رووی دابوو. ئێستاش وێدەچوو دووپات بکرێتەوە. بەڵام هومایوونی ئەو پێشنیارانەی قبووڵ نەکرد، چونکە بە کەسری شانی لەشکری شای دەزانی کە نەتوانێ دەرەقەتی بارزانییەکان بێ‌و داوای یارمەتی لە لەشکری بێگانە بکا.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

بارزانی‌یەکان لە چەند شەڕی دیکەش دا ئازایانە بەربەرەکانی‌یان کردو سەرکەوتوو بوون و بە لەشکری ئێرانیان نیشان دا کە هێزێکی بەتوانان و هێزی چەکداری ئێران لە وزەی‌دا نیە بەسادەیی بەسەریان دا زاڵ بێ. ئەوە بیروڕای زۆربەی سەرانی لەشکری ئێران بوو و تەنانەت سەرۆکی ستادی ئەرتەشی ئێران رای‌گەیاند کە سوپای تازەی ئێران (مەبەستی ئەو سوپایەیە کە لەکاتی هاتنەسەرکاری رەزاشاوە پێك هاتوە) تا ئێستا لەگەڵ دوژمنی هێندە بەهێز وەك بارزانی‌یەکان شەڕی نەکردوە. هەر لەو کاتەش دا شا فەرمانێکی دەرکرد کە مەبەستی کوشتن و لەنێو بردنی هەموو بارزانی‌یەکان بە ژن و منداڵەوە بوو. لەو فەرمانەدا کە ٢٩ی رەشەمەی ١٣٢٥ (١٩ی مارسی١٩٤٧) داویەتی دەڵێ:***"بە فڕۆکە تەواوی بنکەکان و رێبازی کۆچ و کۆچباری ماڵە بارزانی‌یەکان و هەروەها تۆپخانەکەیان بۆمباران بکەن، دەبێ تا ١٥ی خاکەلێوەی ١٣٢٦ (٤ی ئاوریلی ١٩٤٧) شەڕ کۆتایی بێ‌و کارێکی وا بکەن کە بارزانی‌یەکان نەتوانن دەرباز بن و لەوەزیاتر ئابڕووی لەشکر نەچێ."***[1] بەڵام بارزانی‌یەکان رۆژی ٢٤ی خاکەلێوەی ١٣٢٦ (١٣ی ئاوریل) لە چۆمی گادەر پەڕینەوەو چوون بۆ عێراق و دەرباز بوون. دیارە هەم ئابڕووی ئەرتەشی شاهەنشاهیی ئێران چوو و هەم ئابڕووی خودی حەمەرەزاشا کە فەرمانەکانی جێبەجێ نەکران.

بارزانی‌یەکان کە ئێرانیان بەجێ هێشت ژن و منداڵێکی زۆریان لەگەڵ بوو، شێخ ئەحمەدی بارزانی لەگەڵ ژن و منداڵ خۆیان تەسلیمی حکوومەتی عێراق کردو بەخشران. هەرچەند مەلا مستەفا داوای لە هێندێك لە ئەفسەرانی ئەرتەشی عیراق کرد کە خۆیان تەسلیم نەکەنەوە چونکە بڕوای بە رێژیمی عیراق نەبوو، بەڵام ئەو ئەفسەرانە پێیان وابوو کە دەبەخشرێن و ئامادەش نەبوون ماوەیەکی زۆر لە شاخ و داخ بمێننەوەو پێکەوە وێڕای بارزانی‌یەکان شەڕ بکەن، شەڕێك کە ئاکامی دیار نەبوو. بۆیە خۆیان تەسلیمی رێژیمی نووری سەعید کرد. لەوانە چوار ئەفسەری کوردی لەشکری عیراق کە لەگەڵ بارزانی‌یەکان هاتنە ئێران و لە کۆماری کوردستان دا خزمەتیان کرد بە ناوی مستەفا خۆشناو، عەبدولکەریم خەیروڵڵا، محەممەد مەحموودو عیززەت عەبدولعەزیز بە ئیعدام حوکم دران و رۆژی ٢٩ی جۆزەردانی ١٣٢٦ بەرامبەری ١٩ی ژوئەنی ١٩٤٧ لە سێدارە دران. ئیعدامی ئەو چوار کەسە تەئسیرێکی زۆر خراپی کردە سەر خەڵکی کوردستان، چونکە زۆر لە کاربەدەستانی دەوڵەتی عیراق کە کورد بوون تکایان بۆ کردن و هەوڵیان دا بۆ ئەوەی لەمردن رزگاریان بکەن، بەڵام سەرنەکەوتن. هەر لەو کاتەدا لەبەر ئەوە لە دوو پارچەی کوردستان خەباتیان کردبوو وەك شەهیدی زۆرخۆشەویست هاتنەبەرچاو. بۆیە رۆژی شەهید بوونیان بەرۆژێك دانراکە :"رۆژی گریان و ماتەم بوو، وەتەن دڵی پڕ لە خەم بوو، چونکە جوانەمەرگەکانی وەتەن شەهید کران". بەڕاستیش ئەو چوار ئەفسەرە زۆر ئازایانە پێشوازیان لە مردن کردو لە نامەی خۆیان دا کە پێش شەهید بوون نووسیویانە داوایان لەخەڵکی کوردستان ئەوەبوو کە ئەو رێگایەی ئەوان پێی‌دا رۆیشتوون واتە رێگای رزگاریی گەلی کورد هەر درێژە پێبدەن. ئیعدامی ئەوانە درووستیی بۆچوونی مەلا مستەفا بارزانیی دەرخست کە ئامادە نەبوو بەهیچ جۆرێك بڕوا بە وەعدەو پەیمانی حکوومەتی عیراق بکا.

مەلا مستەفا و ٥٠٠ کەس لە بارزانی‌یەکان کە بە دڵخوازی خۆیان لەگەڵی کەوتن رۆژی ٦ی‌جۆزەردان لە رێگای تورکیەوە گەڕانەوە بۆ ئێران و پاش چەندین شەڕی قارەمانانەو بڕینی زیاتر لە ٣٠٠ کیلومیتر رێگا لەگەڵ ئەوەی پتر لە ١٠/٠٠٠ کەس لە لەشکری ئێران بۆ لێدان و پێش گرتنی ئەوان تەرخان کرابوو، توانیان رۆژی ٢٦ی جۆزەردان واتە پاش ٢٠ رۆژ رێگا بڕینی بێ‌وەستان و بێ‌ماندووبوون لە چۆمی ئاراز بپەڕنەوەو پەنا بۆ یەکیەتیی سۆڤیەتی بەرن.

[1] ن . پسیان ـ از مهاباد خونین... ل ١٠٣

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

بەربەرەکانی و شەڕی بارزانییەکان دژی لەشکری شا ئەو ڕاستییەی سەلماند کە نەك هەر دەکرا دژی ئەم ئەرتەشە بەربەرەکانی بکرێ، بەڵکوو ئیمکانی سەرکەوتنیش هەبوو. ڕاستە کە بارزانییەکان تاقیکردنەوەی شەڕیان زۆر بوو، بەڵام لە ناوچەی کوردستانی ئێران ناشارەزا بوون و ژمارەشیان کەم بوو. شەڕی بارزانییەکان تا ڕادەیەك ئاشبەتاڵی کۆماری کوردستانی قەرەبوو کردەوەو تا ئەندازەیەك هەستی لەخۆدڵنیابوونی خەڵکی کوردستانی کە تێك شکابوو بردە سەرێ. هەروەها شوێنەواری خراپی لەنێوچوونی کۆماری کوردستان و هەموو جووڵانەوەی ئێرانی تا ڕادەیەکی زۆر لەبەین بردو ئەو بڕوایەی بەهێز کرد کە لەشکری شاو دەوڵەتی مەرکەزیی ئێران هێزی لەشکان نەهاتوو نین و ئیمکانی ئەوە هەیە لە شەڕ لەگەڵ جووڵانەوەیەکی پێشکەوتووی گەلی کورددا تێك بشکێن. بە کورتی بە تەواوی دەرکەوت کە هەموو کاتێك گەلی کورد توانای هەیە بەرامبەر بە هێزی دەوڵەتی مەرکەزی ڕابوەستێ و بەربەرەکانی بکا.

٩ـ هۆیەکانی تێکچوونی کۆمار

دەبێ ئەو ڕاستییە بگوترێ کە هەر لە بنەڕەتەوە زەمینەی دامەزراندنی کۆماری کوردستان بە تەواوی ئامادە نەکرابوو. واتە کۆماری کوردستان سەرئەنجامی خەباتێکی درێژخایەن و ئاکامی ڕەوتێکی تەبیعیی ڕووداوەکان و نەخشەی لەمێژەوەداڕێژراو نەبوو. هەل و مەرجی ئەوکاتەی نێونەتەوەیی‌و ئێران و بەتایبەتی پێکهاتنی حکومەتی میللیی ئازەربایجان وەزعێکی سیاسیی وایان پێك هێنا کە ڕووداوەکان زۆر بە خێرایی بچنە پێش و حیزبی دێموکراتی کوردستان هان درا بۆ ئەوەی کۆماری کوردستان زۆر زووتر لەوە کە هەموو هەل و مەرجێکی بۆ ئامادە بووبێ دابمەزرێنێ. بەکورتی کۆماری کوردستان لەساڵی ١٣٢٤دا بەرهەمی هەل و مەرجی نائاسایی نێوخۆو نێونەتەوەیی بوو.

بێگومان هان دانی یەکیەتیی سۆڤیەتی تەئسیری خۆی هەبوو و ئەو وەعدەو پەیمانە کە دران، بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانیان زیاتر تەشویق کرد کە هەرچی زووتر کۆماری کوردستان دابمەزرێنن. بەڵام واقعییەت ئەوە بوو کە زەمینەی عەینی، هەل و مەرجی ئابووری‌و کۆمەڵایەتی و فەرهەنگیی وڵات بە هیچ جۆر بۆ دامەزرانی کۆماری کوردستان بە تەواوی ئامادە نەبوو. تەنانەت زەمینەی زەینییش کە بریتییە لە هێزێکی سیاسی کەبتوانێ دەزگایەکی ڕێك و پێکی دەوڵەتی دابنێ بەتەواوی ساز نەببوو. ڕەوتی هەنگاوەکان بە پێچەوانە بوو. هێندێك کار کە دەبوا پێش دامەزرانی کۆمار وەدی هاتبان، مابوونەوە کە پاش پێکهاتنی کۆماری کوردستان جێبەجێ بکرێن. دیارە بۆ وەدیهێنانی هەموو ئەو هەنگاوانەش هەروا کە دیتمان وەخت نەبوو.

٣٣٠ ڕۆژ بۆ دانانی بناخەی ماددی و مەعنەویی کۆماری کوردستان بەس نەبوو. دەکرێ بڵێین کەکۆماری کوردستان تا ڕادەیەکی زۆر کوت و پڕ پێك هات و ئەو لەنەکاو پێکهاتنە بوو بەهۆی زۆر لەو گیروگرفتانە کە ئەو کۆمارە لە ماوەی تەمەنی کورتی خۆی دا تووشیان بوو. بۆیە هەر لە سەرەتای دامەزرانیەوە لەنێو جەرگی کۆماری کوردستان یەکێك لە هۆیەکانی تێکچوونیشی چاندرابوو.

دواکەوتوویی ئابووری و کۆمەڵایەتی‌و فەرهەنگیی وڵاتەکەمان کە هەروەك دیتمان، پێوەندییەکانی دەرەبەگی تێدا زاڵ بوون و تەرکیبی کۆمەڵی لادێ عەشیرەتی بوو و نەوەد لەسەدی دانیشتووانی نەخوێندەوار بوون، یەکێك لە هۆیەکانی هەرە ئەساسیی سەرنەکەوتنی کۆماری کوردستانە. ئەم دیاردەیە بارێکی دیکەشی هەبوو.

بەگشتی لە مێژووی جووڵانەوەکانی نەتەوەی کورددا ناتەباییەك بەدی دەکرێ کە لە سەردەمی کۆماری کوردستانیش لە ساڵەکانی ٢٥ـ١٣٢٤ (٤٦ـ١٩٤٥)دا بەرچاو بوو. ئەم ناتەباییە لە پایەی نزم و پاشکەوتوویی کۆمەڵی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

کوردەوارییەوە هەڵدەقوڵێ. لە سەد ساڵی رابردوودا کۆمەڵی کوردەواری هەموو کاتێك ئەگەر نەڵێین زیاتر، هەرنەبێ قۆناغێکی تەواوی مێژوویی لەو کۆمەڵەی کە دەوڵەتی مەرکەزی بەرهەمیەتی پاشکەوتووتر بووە. ئەوە یەکێك لە هۆیەکانی تێکچوونی زۆر لە جووڵانەوە نەتەوەیییەکانی کوردستانە. ئەم دیاردەیە هۆیەکانی مێژوویی و تایبەتیی خۆی هەن کەبە کورتی بریتین لەوە کە گەلی کورد سەدان ساڵە دەوڵەتی سەربەخۆی نەبووە، رێگای هاتوچۆ بۆ دەرەوەی بەربەست کراوە، لەبەر زۆرداریی دەوڵەتە مەرکەزییەکان و بۆ پاراستنی هەبوونی خۆی ناچار بووە بکشێتەوە سەر چیا بەرزەکان و لەباری جوغرافییەوە گەمارۆ بدرێ، ئابووریی تەبیعی کە مانای راوەستان و نەبزووتنی کۆمەڵە بە سەدان ساڵ لەکوردستان دا زاڵ بووە. هێندێك هۆی دیکەش هەن کە زیاتر پێوەندییان بە رووبەناو بەتایبەتی دەسەڵاتی سیاسیی ئەو سەردەمەوە هەیە کە دەوڵەتە مەرکەزییەکان کوردستانیان چەوساندۆتەوەو نەیان هێشتوە پێش بکەوێ.

لێرەدا مەبەست بەرچاو خستنی ئەو راستییە حاشا لێنەکراوەیە کەکۆماری کوردستانیش لەنێو کۆمەڵێکی پاشکەوتوو، بەگشتی پاشکەوتووتر لە کۆمەڵی دوژمنانی خۆی دامەزرا.

ئەوانەی کە بەڕێوەبەری حیزبی دێموکراتی کوردستان بوون، بەگشتی نە تاقیکردنەوەی تێکۆشانی سیاسییان هەبوو و، نە تاقی کردنەوەی رێکخستنی تەشکیلاتیو، نە فێری هەڵسووڕاندنی کاروباری دەوڵەتی بوون. بەم جۆرە جووڵانەوەیەك لە یەکێك لە پاشکەوتووترین ناوچەکانی ئێران واتە لە کوردستانی ئێران پەیدا ببوو کە لەگەڵ دەوڵەتی مەرکەزی بەربەرەکانیی دەکرد، دەوڵەتێك کە لە زەمانی رەزاشاوە مەرکەزییەتی پێك هێنابوو، هەولی دابوو ببێ بە حکوومەتێکی مۆدێرن، بناخەی ئەرتەشێکی رێك و پێکی داڕشتبوو و لەباری فەرهەنگیو تکنیکی و سیاسییەوە ئەزموونی زیاتر بوو و هەر نەبێ قۆناغێك لە کوردستان لەپێش تر بوو.

بۆیە جووڵانەوەی ساڵەکانی ٢٥ـ١٣٢٤ هەر لە سەرەتاوە ئیمکانی سەرکەوتنی کەم بوو. کەوابوو یەکێك لە هۆیەکانی هەرە گرینگی تێکچوونی کۆماری کوردستان ریشەی لەنێو جەرگی کۆمەڵی کوردەواری واتە لە پاشکەوتوویی ئەم کۆمەڵە دا بوو.

بێگومان یەکێك لە هۆیەکانی تێکچوونی کۆماری کوردستان و سەرنەکەوتنی ئەگەر نەگوترێ هۆی هەرە گرینگ، کزیی نێوخۆی جووڵانەوەو لاوازیی نێوخۆی حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو کە لە زەعفی نێوخۆی کۆماری کوردستانیش دا بەدی دەکرا.

پێشرەوبوون و رادەی شۆرشگێر بوونی هەموو حیزبێکی سیاسی لەوەڕا دەردەکەوێ کە چۆن سەیری رابردووی خۆی و بەتایبەتی هەڵەکانی خۆی دەکا. حیزبی شۆرشگێڕ نابێ لەوە بترسێ کە گۆیا بە باسی هەڵەی رابردوو دوژمنی شاد دەبێ، یا لە ئیعتباری حیزبەکە کەم دەبێتەوە. بە پێچەوانە پێلێنان و راست کردنەوەی هەڵەو چەوتییەکانی رابردووی تێکۆشان ناوبانگی حیزب لەنێو کۆمەڵانی خەڵك دا دەباتە سەرێ و جیددی بوون و بەرپرس بوونی حیزبەکە نیشان دەدا. بۆیە پێویستە کزیو هەڵەکانی زەمانی کۆماری کوردستان بگوترێن و بخرێنەروو. با ئەوەش بڵێین کە رەخنەگرتن لە بەڕێوەبەریی حیزب لە سەردەمی کۆماری کوردستان دا نە نرخی کۆمار کەم دەکاتەوەو نە ئیعتباری بەڕێوەبەرانی ئەو وەختەی حیزب دێنێتە خوارێ.

پاش تێکچوونی کۆماری کوردستان ئەو بیروباوەڕە لە مێژووی حیزبی ئێمەدا بەهێز بوو کە هۆی ئەسڵیی تێك شکانی ئەم کۆمارە، سیاسەتی چەوتی یەکیەتیی سۆڤیەتی بەرامبەر بە وەزعی ئێران بوو. گوایا یەکیەتیی سۆڤیەتی خەڵکی کوردستانی هان دا بۆ ئەوە کۆماری کوردستان دابمەزرێنێ، لە پاشان بە تاقی تەنیای بەجێ هێشت و رێژیمی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

کۆنەپەرستی ئێران توانی بە هاسانی لەنێوی بەرێ. ئەنجامی ئەو لێکدانەوەیە زۆر روونە، ئەوە خۆئاسوودەکردن و خۆماندوونەکردنە. تاوانبار کردنی خەڵکی دیکە هەموو وەختێك لە رەخنە لەخۆگرتن خۆشترە. بێجگە لەوە ئەگەر لێکدانەوەمان بەو شێوەیە بێ، ئیعترافمان کردوە کە کۆماری کوردستان دەستکردی بێگانە بووە و ئەوەش راست و رەوان ئەو بیروڕایەیە کە دوژمن لە سەرەتای پێکهاتنی ئەم کۆمارەوە تا ئێستا بڵاوی دەکاتەوە، بیروڕایەك کە لەگەڵ واقعییەت رێك ناکەوێ و هەوڵی ئەوەیە کە باری راستەقینەی مێژوو بگۆڕێ.

هێزی ئەسڵیی جووڵانەوەی ساڵەکانی ٢٥ـ١٣٢٤ گەلی کورد بووەو هۆی ئەسڵیی پێکهاتنی کۆماری کوردستانیش دیسان هەر ئەوە بووە کە گەلی کورد ویستوویەتی بە مافی رەوای خۆی بگاو چارەنووسی خۆی بەدەستەوە بگرێ. ئەودەم دیارە هۆی ئەسڵیی تێکچونی کۆماری کوردستانیش هەر دەگەڕێتەوە سەر خودی کۆمەڵی کوردەواری. واتە هۆی ئەساسیی تێکچوونی کۆماری کوردستان کزیی نێوخۆی جووڵانەوە، کزیی نێوخۆی حیزب و لەپێش هەمووان دا زەعفی بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان بووە. ئەو کزی و لاوازیە لە هەموو بارەکانی ژیان و تێکۆشانی حیزب و کۆماری کوردستان دا خۆی دەنواند.

بە نموونە ئەگەر سەیری نووسراوەکانی ئەو وەختەی رۆژنامەی "کوردستان"و چاپەمەنییەکانی دیکە بکەین بۆمان دەردەکەوێ کە رادەی لێکدانەوەی سیاسی زۆر بەرز نەبوو و تەنانەت پایەی هێندێك لە وتارە سیاسییەکان کە دەبوا رێگا بە کۆمەلانی خەڵك نیشان بدەن لە رادەبەدەر نزم بوو. پەرە ئەستاندنی زۆر خێرای جووڵانەوە و پێکهاتنی زۆر خێرای کۆماری کوردستان تەرکیبێکی نالەباری لە بەڕێوەبەریی حیزب و کۆماری کوردستان دا پێك هێنابوو. زۆربەی زۆری بەڕێوەبەران بۆ یەکەم جار بوو کاری سیاسیو تەشکیلاتییان دەکردو تاقی کردنەوەیان نەبوو. هەر بە گشتی تاقیکردنەوەی سیاسیو تێکۆشانی حیزبی لە کوردستانی ئێران بێجگە لە سێ ساڵ تێکۆشانی کۆمەڵەی ژـ ك رابردووی نەبوو. ناچار بەڕێوەبەرانی ئەوتۆ هاتبوونە سەرکار کە پایەی تێگەیشتن و تاقیکردنەوەی سیاسیو حیزبی، یان دەوڵەتییان لە رادەی ئەو مەسئوولییەتەدا نەبوو کەکەوتبووە سەرشانیان.

گیروگرفتی رێکخستن و پێکهێنانی نەزم لەکۆمەڵ دا لەهەموو وڵاتەکانی جیهانی سێهەم دا کۆسپێکی گەورەی پێشکەوتنە. بێجگە لەوە هەر بە گشتی گەلی کورد بە درێژایی مێژووی خۆی زۆر حەزی لە تەشکیلات و رێکخراو و خۆرێکخستن نەکردوە، تەنانەت لە رێك و پێکی و تەشکیلات هەر بێزار بووە. چونکە هەروەها کە پێشتر گوتمان تەشکیلات و رێکخراو یا رێکخستن بەتێکڕایی سەمبولی حوکمداریی دەوڵەتی مەرکەزی بووە، دەوڵەتێك کە بۆ گەلی کورد بێگانە بووە وەسیلەی دەسەڵاتداری و زوڵم و زۆری هەر ئەو تەشکیلات و ریکخراو و نەزم و نیزامە بوو. بۆیە گەلی کورد رقی لێبووەو قەبووڵی نەکردوە. بێجگە لەوە لە زەمانی کۆماری کوردستان دا بەڕێوەبەران خۆیان لە ئوسوولی تەشکیلاتی و ئوسوولی رێکخستن شارەزا نەبوون تا بتوانن فێری خەڵکی دیکەی بکەن.

نوقتەزەعفێکی گەورەی حیزبی دێموکراتی کوردستان و بەتایبەتی بەڕێوەبەرییەکەی ئەوە بووە کە هەرچەند لە مێژووی نەتەوەی کورد دا بۆ یەکەم جار وەك حیزبێکی پێشکەوتوو پێك هاتبوو کە کۆمەلانی خەڵکی بە دوای خۆیدا دەبرد، بەڵام یەکیەتیی فیکری و سیاسیی تێدا نەچەسپابوو، بەرنامەکەی زۆر کورت بوو و هەر باسی چەند ئامانجی گشتیی دەکرد. جووڵانەوە تازە پێی گرتبوو و هەرکەسێك هەستی نەتەوایەتیی هەباو هەر ئەوەندە بۆ هەقی رەوای گەلی کورد تێکۆشابا بەس بوو بۆ ئەوەی بێتە نێو حیزب، تەنانەت مەسئولییەتێکی گەورەش وەئەستۆ بگرێ. وەختی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ئەوەش بە حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستان نەدرا کە بتوانێ ئەو یەکیەتییە فیکری و سیاسییە پێک بێنێ کە نەبوونەکەی پاش تێکچوونی کۆماری کوردستان بە تەواوی دەرکەوت.

هیچ حیزبێکی سیاسی، بە تایبەتی ئەگەر دەوڵەتی بەدەستەوە بێ ناتوانێ بێ کادری کارامەو بە ئەزموون کاروبارەکان بەڕێوەبەرێ. لە ساڵی ١٣٢٥دا حیزبی دێموکرات پێویستیی بەوە هەبوو کە ئەساسی دەوڵەتێکی تازەو مۆدێرن دابنێ. لە دانانی هێزی پێشمەرگەوە بگرە تا قوتابخانە بە زمانی کوردی، هەموو پێویستی بە کادر هەبوو، کە بە دەستەوە نەبوون. دیارە کادری سیاسی و حیزبی و تەنانەت دەوڵەتییش لە مەیدانی کارو خەبات دا پەروەردە دەکرێن و بار دێن. بەڵام ئەو دەرفەتە بە حیزب و کۆمار نەدرا. ئەگەر دابنێین کە کادر بڕبڕەی پشتی هەموو کاروتێکۆشانی حیزب و تەنانەت دەوڵەتیشە، بۆمان دەردەکەوێ کە یەکێك لەهۆیەکانی هەرە ئەساسیی تێکچوونی کۆماری کوردستان نەبوونی کادری لێزان و شارەزا و تاقیکراو بوو.[1]

بۆ بەهێزتر کردنی ریزەکانی نێوخۆی جووڵانەوە پێویست بوو ئەو دووبەرەکی و ناکۆکیو تەنانەت ناتەباییە لە نێو بچێ کە لەنێو کۆمەڵی کوردەواری دا بەرامبەر بە جووڵانەوە هەبوو. یەکێك لەوانە نفووزی سەرۆك عەشیرەتەکان بوو لە گوندەکان دا. هەروەك پێشتر باس کرا گوندەکان کە زۆربەی دانیشتووانی کوردستانیان تێدا دەژیان، پشتیوانیی‌یەکی راستەوخۆیان لەکۆماری مەهاباد نەدەکرد، چونکە زیاتر لە ژێر تەئسیری نفووزی سەرۆك عەشیرەتەکان دا بوون. پێویست بوو کۆماری کوردستان وەزعێکی وا پێك بێنێ کە بێ سەرۆك عەشیرەتەکان بتوانێ راستەوخۆ لەگەڵ کۆمەڵانی خەڵکی لادێی کوردستان پێوەندی بگرێو بۆ پشتیوانی لە داخوازەکانی حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستان هانیان بدا. بەڵام با واقیع بینانە بڵێین ئەوکاتە دەرەتانێکی ئەوتۆ نەبوو و بەڕێوەبەریی حیزب نەخۆی کەیفی لەوە بوو چونکە نیوەی زیاتری بەڕێوەبەران خۆیان لە دەرەبەگ و سەرۆك عەشیرەتەکان پێك هاتبوون و نە تەنانەت ئەگەریش ویستبای دەیتوانی دەست بە دابەش کردنی زەوی بکاو بەم شێوەیە کۆمەڵانی وەرزێر بۆ لای خۆی رابکێشێ. بەڵام جێبەجی نەکردنی داخوازێکی ئەوتۆش ئاکامی ئەوەبوو کەکۆمەڵانی هەژارو بێزەویی گوندەکانی کوردستان هەر لە ژێر نفووزی سەرۆك عەشیرەت و ئاغاکان دا مانەوەو بۆ ئەوان بە تەواوی روون نەبوو کە ئەگەر پشتیوانی لە کۆماری کوردستان بکەن بێجگە لە داخوازی نەتەوەیی ئایا داخوازێکی ئابووری و کۆمەڵایەتییشیان لە دواڕۆژدا بۆ جێبەجێ دەبێ یان نا؟

یەکێك لە هۆیەکانی تێکچوونی کۆماری کوردستان، بێگومان سەقامگیر نەبوونی لەبەر کەمیی وەخت بوو. کۆماری کوردستان بە هەمووی ٣٣٠رۆژ ژیا، کە لە مێژوودا وەختێکی زۆر کەمە. لەوماوەیەدا وەك گوتمان زۆر کاری گرینگی دەست پێکردو تەنانەت جێبەجێی کردن، بەڵام لە ٣٣٠ رۆژدا ئیمکان نەبوو بناخەیەکی قایم و پتەو بۆ دەوڵەتی تازەپێگەیشتوو دابنرێ و هەموو ئۆرگانەکانی دەوڵەتی پێك بێن و پەرە بستێنن، ئیمکانی ئەوە نەبوو کە کادرەکان چ حیزبی و چ دەوڵەتی جێی خۆ بگرن و هەرکەس بزانێ لە چ جێگایەك باشتر کاری پێدەکرێ لەوێ خەریك بێ، واتە کار بەکارزان بسپێردرێ. بە کورتی کەم بوونی دەرەتانی کۆماری کوردستان خۆی یەکێك لە هۆیەکانی تێکچوونی ئەو کۆمارەیە. تراژێدیی کۆماری کوردستان لەوەدابوو کەبۆ ئەوە سەقامگیر بێ وەختێکی زۆرتری پێویست بوو بەڵام وەختێکی زۆرتری دەست نەکەوت چونکە زۆر هۆی دیکەش یارمەتی‌یان دا کە زووتر برووخێ.

[1] رۆژی ٢ی خەزەڵوەری ١٣٢٤ (٢٤ی ئۆکتۆبری ١٩٤٥) کۆبوونەوەیەکی بەرین لە نوێنەرانی رێکخراوەکانی حیزبی دێموکرات لە ماکۆوە بگرە تا بۆکان لە مەهاباد پێك هات. هەرچەند زیاتر باری سیاسی و تەبلیغاتیی هەبوو، لە هێندێ لەنووسراوەکانی ساڵی ١٣٢٤دا ناوی کۆنگرەی لەسەر دانراوە. ئەوەش هەر نیشانەدەری وەزعی تەشکیلاتیی ناتەواوی ئەو کاتەی حیزبە. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

بێ سەروسامانی، بێنەزمیو بێدیسیپلینی لەهەموو کاروباری کۆمار دا بەرچاو دەکەوت و نوقتە زەعفێکی گەورەی کۆماری کوردستان بوون. نموونەیەك لەو بێ سامانییە تێکەڵ بوونی حیزب و دەوڵەت بوو. راستە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان بەڕیوەبەری کۆماری کوردستان بوو، بەڵام دابەش بوونی کاروبەرپرسایەتی لە نێو کاربەدەستان دا روون نەبوو. کۆمیتەی ناوەندیی حیزب زۆر جار راستەوخۆ کاری دەوڵەتی دەکردو هێندێك جاریش بەرپرسانی دەوڵەتی کاری حیزبییان بەڕێوە دەبرد. لەوەش زیاتر کەسی واش هەبوو کە هیچ مەسئوولییەتێکی حیزبی و دەوڵەتیی نەبوو بەڵام لەزۆر کاروباری حیزب و کۆماردا دەخالەتی دەکرد. بۆ وێنە ئێستاش هەر دژوارە بەوردی دیاری بکرێ کێ ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب و کێ وەزیرو بەرپرسی دەوڵەتی بوو.

تاقی کردنەوەی چل ساڵ ژیانی حیزبی دێموکرات دەریدەخا کە لابردنی ئەم بێنەزمی و بێسەروسامانییە کاری چەند مانگ و تەنانەت چەند ساڵیش نیە، بەڵکوو وەختێکی زۆرتری دەوێ کە بەداخەوە کۆماری کوردستان بۆی هەڵنەکەوت.

پێشتر ئیشارەمان کرد کە تەنیا بەشێك لە خاکی کوردستانی ئێران رزگار ببوو و لە ژێر دەسەڵاتی کۆماری کوردستان دا بوو. ئەم بەشە سێیەکی کوردستان بوو و ژمارەی دانیشتووانی لە یەك میلیۆن زیاتر نەبوو. دیتمان کە پێشەوا قازیو هێندێك لە بەڕێوەبەرانی حیزب هەوڵیان دا کە ناوچەی سنەو کرماشانیش رزگار بکەن و بەتایبەتی بۆ ناوچەی سنە بەرنامەی زۆر روون و دیاریکراویان هەبوو. بەڵام لە لایەکەوە ناتەبایی لە نێوخۆی جووڵانەوەو کزیی نێوخۆی بەڕێوەبەریو لەلایەکی دیکەشەوە سیاسەتی هاوپەیمانەکان واتە یەکیەتیی سۆڤیەتی، بریتانیاو ئەمریکا بوو بە کۆسپی سەر رێگای ئەوە کە کۆماری کوردستان هەموو یا هەر نەبێ بەشێکی زۆری کوردستان بێنێتە ژێر دەسەڵاتی خۆی.

بەم شێوەیە بەشی زۆر دەوڵەمەندی کوردستان کە دانیشتووانیشی زیاتر بوون لە دەرەوەی ئەم کۆمارە مانەوەو ئەوە خۆی بوو بە هۆی کز بوونی هێزی ئابووری و ئینسانیی کۆمار. لە لایەکی دیکەشەوە هەروەك دیتمان بەشی جنووبیی کوردستان لە ناوچەی سەقزەوە بەرەو خوارتر لەباتی ئەوە ببێ بە بەشێك لە کۆماری کوردستان و بەرامبەر بە دوژمنان رابوەستێو دیفاع لە دەسەڵاتی گەل بکا بوو بە بنکەیەك بۆ هێرش هێنان بۆ سەر کۆماری کوردستان و دوژمنان بۆ سەرکوت کردن و لەنێو بردنی کۆمار کەڵکیان لێوەرگرت. هەر ئەوە خۆی کە تەنیا سێیەکی کوردستان ئازاد کرابوو و لە ماوەی ئەو چەند مانگەدا بۆ ئازاد کردنی بەشەکانی دیکەی کوردستان هیچ نەکرا مەسەلەیەکی گرینگی دیکەش دەخاتە بەرچاو: هەر جووڵانەوەیەکی شۆرشگێڕانە بکەوێتە سەرباری ئەوە کە سیاسەتی دیفاعی بەخۆیەوە بگرێ، بە دەستی خۆی گۆڕی خۆی هەڵدەقەنێ. جووڵانەوەی شۆشگێڕانە دەبێ هێرش بکاو دەبێ هەموو وەختێك هەل و مەرجێکی ئەوتۆ بخولقێنێ کە تووشی مەندی و راوەستان نەبێ. لە لێکدانەوەی مێژوویی زۆر نەتەوە هەروەك نەتەوەی کوردیش را دەردەکەوێ کە هەرکاتێك جووڵانەیەکی شۆشگێڕانە کەوتبێتە حاڵەتی دیفاعی، یا زوو لەنێو چووە، یا بەرەبەرە هەل و مەرجی لەنێوچوونی خۆی پێك هێناوە.

هەوڵ نەدان بۆ ئازاد کردنی جنوبی کوردستان و نەبزووتن لە جەبهەی شەڕ دا حاڵەتێکی دیفاعیی دابوو بە کۆماری کوردستان کە ئاکامی پڕ لە چارەڕەشیی لە مانگی سەرماوەزی ١٣٢٥دا دەرکەوت.

زۆر روونە کە ئەو پەیمان و بەڵێنییەش کە لە لایەن دەوڵەتی مەرکەزییەوە درابوو کە ئامادەیە شاری سەردەشت و بانە بە دڵخوازی خۆی بۆ کۆماری کوردستان بەجێ بێڵێ، جێبەجێ نەکراو ئاشکرا بوو کە ئەوەش هەر لە سەرەتاوە فروفێڵ بووەو پادگانەکانی ئەم دوو شارە بۆ رۆژەکانی سەرماوەزی ١٣٢٥ پاشەکەوت کراون.

هەموو مافەکانی بلاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

© www.kurdistanukurd.com

بەگشتی هۆیەکانی نێوخۆی تێکچوونی کۆماری کوردستان ئەمانەن.

بەڵام ناکرێ باسی هۆیەکانی دەرەوەی کوردستان نەکەین. رووخانی حکوومەتی میللیی ئازەربایجان بەو شێوە ئابڕووبەرانەیە کە بەراستی دەبێ ناوی ئاشبەتاڵی لەسەر دابنێین و راکردنی بەڕێوەبەرانی فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان بۆ یەکیەتیی سۆڤیەتی بە شێوەیەکی زۆر شپرزەو بەجێهێشتنی ١٥ هەزار ئەندام یا کادری سادە لە ئازەربایجان کە کەوتنە بەر پەلاماری کۆنەپەرستی و قەلاچۆ کران، بێگومان تەئسیرێکی زۆری لەسەر کوردستان هەبوو. یەکەم هاوپەیمان کەکوردستان حیسابی لەسەر دەکرد لە بەین چووبوو، لە پاشان ئەم هاوپەیمانە بێ ئەوە زەربەیەك لە دوژمن بوەشێنێ ئاشبەتاڵی کردبوو و دیارە ورەی لایەنگرانی کۆماری کوردستانیشی هێنابووە خوارێ‌و تۆوی شکست خوازی و ئاشبەتاڵی لەکوردستانیش چاندبوو. زۆر زەحمەت بوو کە بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستان بتوانن بەرامبەر بەو ورە نزمە رابوەستن یا بتوانن کارێکی وابکەن کە ورەی کۆمەڵانی خەڵك بەتایبەتی چین و توێژە نێونجی و دەوڵەمەندەکانی شارەکان بەرنە سەرێ. هێندێك لەوانە لە دەرفەت دەگەڕان و بە پەلە بوون هەرچی زووتر خۆیان تەسلیمی لەشکری دەوڵەتی مەرکەزی بکەنەوە.

رووخانی حکوومەتی میللیی ئازەربایجان و شێوەی ئەم رووخانە نەك هەر یەکێك لە هۆیەکانی تێکچوونی کۆماری کوردستان بوو، بەڵکوو یەکێك لە هۆیەکانی ئەسڵیی شێوەی تێکچوون واتە ئاشبەتاڵ لە کوردستانیش بوو.

پاش پێکهاتنی حیزبی دێموکراتی کوردستان و فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان و وتووێژ لەگەڵ حیزبەکانی دیکە، بەرەیەك بەناوی بەرەی حیزبە ئازادیخوازەکان لە نێوان حیزبە پێشکەوتووەکانی ئێران دا پێك هاتبوو، بەڵام وەختێك هێرش کرایە سەر ئازەربایجان و کوردستان، هێزە دێموکراتییەکان لە بەشەکانی دیکەی ئێران دا هیچ کارێکیان نەکرد بۆ ئەوەی پێشی ئەو هێرشە بگرن. بە پێچەوانە هەروەك گوترا ئەوان چاوەڕوانی ئەوە بوون کە لەشکری دەوڵەتی مەرکەزی لە ئازەربایجان و کوردستان تووشی شکست بێ تا ئەوانیش بتوانن هێزی خۆیان وەکار بخەن. بە کورتی هەر لایەك بەهیوای لایەکەی دیکە بوو! نە بەرنامەیەکی هاوبەش و نە یەکیەتییەکی پتەو و بەتایبەتی یەکیەتیی کردەوە لەنێو هێزە دێموکراتییەکانی ئێران دا بەدی دەکرا. بۆیە رێژیمی کۆنەپەرستی ئێران توانی زۆر زیرەکانە و فێڵبازانە بە شێوەی جیاجیا هەم زەبر لە جووڵانەوەی دێموکراتی لە سەرانسەری ئێران و هەم لە ئازەربایجان و کوردستان بدا. وا دیارە لە سەرەتادا دەوڵەتی مەرکەزی زۆر بۆی روون نەبوو کە لە پێش دا لە کوێ ڕا دەست پێ بکا. وا دێتە بەرچاو کە پێشتر نەزەری ئەوە بوو لە بەشەکانی دیکەی ئێران زەربەی خۆی بوەشێنێ. بەڵام پاش بەربەرەکانیی هێزە دێموکراتییەکان، حیزبی توودەو سەندیکاکان لە بەشەکانی دیکەی ئێران داو بەتایبەتی پاش مانگرتنیگەورەی ٢٣ی پوشپەڕی ١٣٢٥ (١٤ی ژوئیەی ١٩٤٦) لە جنووبی ئێران کە ١٠٠/٠٠٠ کرێکارو مووچەخۆر تێیدا بەشدار بوون، حکوومەتی قەوام تێگەیشت کە هەتا ئازەربایجان و کوردستان مابن، زەبر لێدان لە هێزە دێموکراتییەکان لە بەشەکانی دیکەی ئێران دژوارە.[1] بۆیە تاکتیکی دیکەی گرتەپێش، ئەویش کزکردنی پەیتا پەیتای هێزەکانی دێموکراتی لە بەشەکانی دیکەی ئێران دا بوو.

---

[1] مانگرتنی ٢٣ی پووشپەڕ یەکێك لە بزووتنەوە هەرە گەورەکانی چینی کرێکاری ئێران بوو. لە تێکهەڵچوونی کرێکاران لەگەڵ ئەرتەش و پۆلیس دا ٣٨ کەس کوژران و ١٧٠ کەس بریندار بوون. داخوازی مانگرەکان بریتی بوو لە: لابردنی فیشارو گۆڕینی ئوستاندار کە پیاوی شیرکەتی نەوتی ئینگلیس بوو، دەخالەت نەکردنی شیرکەتی نەوت لەکاروباری نێوخۆی ئێران دا، چەك کردنی عەشیرەتەکانی جنووب و

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

بەڵام زەبری ئەساسی راگیرا بۆ ئەوە کە لە ئازەربایجان و کوردستان بدرێ، قەوام پاش ئەوەی توانی هێزە دێموکراتییەکان لە بەشەکانی دیکەی ئێران ئەوەندە خاوو لاواز بکا کە نەتوانن لە حاڵەتی هێرش بۆ سەر ئازەربایجان و کوردستان دا هیچ جووڵانەوەیەکی جیددی بکەن، هێرشی خۆی بۆ سەر ئەم دوو دەسەڵاتە گەلییە دەست پێکردو زۆر بە هاسانی توانی حکوومەتی میللیی ئازەربایجان و کۆماری کوردستان بڕووخێنێ. لە پاشان زەربەیەکی توندیشی لەحیزبی توودەو هەموو رێکخراوەکانی دیکە وەشاندو بەم شێوەیە توانی لە سەرانسەری ئێران دا جووڵانەوەیەکی دیموکراتی زۆر پان و بەرین و بە توانا بەنرخێکی زۆر کەم سەرکوت بکاو تا رادەیەکی زۆر و تەنانەت لە هێندێك بەشی ئێران بە تەواوی بۆ ماوەی چەند ساڵ لەنێوی بەرێ.

دەبێ ئەو راستییە مێژوویییە بگوترێ کە دەوڵەتی قەوام زۆر بە تاکتیك و ژیرانە مەسەلەی ئازەربایجان و کوردستانی چارەسەر کرد. ماوەیەکی زۆر وای نیشان دا کە بۆ رێککەوتن ئامادەیە، ماوەیەکی زۆر وای دەرخست کەلە تاران هێندێك کەس هەن کە قەوام خۆشی لە سەرەوەی هەمووان دادەنا، دژی سیاسەتی کۆنەپەرستیی حەمەرەزاشان و دەیانهەوێ ئێرانێکی دێموکراتی پێك بێنن. دیارە هەموو ئەوانە بۆ وەدەستهێنانی وەخت بوو و بەتایبەتی بۆ ئەوەبوو کە لەپێش دا لەشکری سوور ئێران بەجێ بێڵێ و دەوڵەت بتوانێ خۆی ئامادە بکا بۆ ئەوە لە کاتی لەبار دا زەبری خۆی بوەشێنێ. بەخۆڕایی نەبوو کە قەوام پاش سەرکوت کردنی جووڵانەوەی دێموکراتیی ئازەربایجان و کوردستان نازناوی حەزرەتی ئەشرەفی لە حەمەرەزاشا وەرگرت.[1] بەڵام سەیر ئەوەبوو کە هەرچەند زۆر دیاردەی بەرچاو نیشانەی فێڵبازی و درۆزنیی کاربەدەستانی دەوڵەتی مەرکەزی بوون، بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان دیسان تا سەر باوەڕیان بە هێندێك لە بەڵێنییەکانیان هەبوو. بێگومان لە پێکهێنانی ئەم خۆش بینییە بێجێیەدا سەبارەت بەسیاسەتی قەوام بەڕێوەبەریی حیزبی توودە دەستێکی باڵای هەبوو.[2]

قەوام نیشانی دا کە پیاوێکی سیاسی و زیرەکە، باش دەزانێ مانۆڕ بکاو بێدژواری توانی بەڕێوەبەرانی ئازەربایجان و کوردستان بەوە قانیع بکا کە گۆیا دەیهەوێ گۆڕانێکی بنەڕەتی لە ئێران دا پێك بێنێ.

بەداخەوە بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان تا رادیەکی زۆر فریوی مانۆڕەکانی قەوامیان خواردو تەنانەت بۆ وێنە تا ئاخریش هەر چاوەڕوانی ئەوە بوون کە لەشکری ئێران دڵخوازانە بانەو سەردەشتیان بۆ بەجێ بێڵێ، کارێك کە هەرگیز نەکراو هەر چاوەڕوان بوونیشی بێجێ بوو. یان ئەوە کە پاش گەیشتنی لەشکر بە مەهاباد، نەخۆیان شاردەوەو نەخۆیان پاراست، بەڕاستی پێیان وابوو کە لەشکری شا بەم شێوەیە کە هومایوونی رایگەیاندبوو کاری پێیان نابێ و هیچیان لێناکا.

بژاردنی حەقدەستی رۆژی جومعەی کرێکاران. ئەم مانگرتنە بە قەول و قەراری فێڵبازانەی قەوام و دەخالەتی بەڕێوەبەرانی حیزبی توودە کۆتایی هات. (د)

[1] دەسەڵاتی حوکمداری کۆنەپەرستی ئێران لە مەبەستی سەرکوت کردنی جوڵانەوەی دێموکراتی دا یەکگرو یەکپارچە بوون و لەم بارەوە ئەگەر جیاوازییەك هەبووبێ لە هەڵبژاردنی تاکتیك و کاتی لەبارو شێوەو وەسیلەی جێبەجێ کردنی ئەم مەبەستەدا بووە. پاش سەرکەوتن بەسەر جووڵانەوەی دێموکراتیی گەلانی ئێران دا بوو کە رقەبەری و ناکۆکی لە نێو شا و قەوام دا خۆی ئاشکرا کرد. (د)

[2] رۆژنامەی "رهبر" ئۆرگانی ناوەندیی حیزبی توودە لە ١٠ی خەرمانانی ١٣٢٥ (١ی سیپتامبری ١٩٤٦)دا نووسیبووی ***"بە بڕوای ئێمە ئاغای قەواموسەڵتەنە لەگەڵ هەموو کاربەدەستانی پاش خەرمانانی جیاوازیی سەرەکیی هەیە، چونکە نەیویستوە سیاسەتی ئیستیعماری بەهێز بکا، بەڵکوو دژی ئەم سیاسەتە شوومە خەباتی کردوە"*** .

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

پێویستە باسی هۆی دەرەوەی ئێرانیش بکرێ، هۆیەك کە لە دەسەڵاتی حیزبی دێموکراتی کوردستان بە دوور بوو. ئیمپریالیزمی ئینگلیس کە لەمێژ بوو نفووزێکی زۆری لە دەزگای دەوڵەتی ئێران دا وەدەست هێنابوو و ئیمپریالیزمی تازەهاتووی ئەمریکا کە لە شەڕی دووهەمی جیهانی بەهێزتر هاتبووەدەر بە هەموو هێزیانەوە پشتیوانییان لە دەوڵەتی کۆنەپەرستی مەرکەزی دەکرد. هەردوو دەوڵەتی ئیمپریالیستی دژی پەرەئەستاندنی جووڵانەوەی رزگاریخوازی لە سەرانسەری جیهان و هەروەها لە ئێرانیش بوون و پێکهاتنی کۆماری کوردستانیان بە دژی قازانجی خۆیان لە ناوچەی رۆژهەڵاتی نێوەڕاست دا دەزانی. بێجگە لەوە هەم شیرکەتی نەوتی ئینگلیس کە بەشی زۆری شیرکەتی نەوتی عیراقی (IPC) بە دەستەوە بوو و نەوتی کەرکووکی دەردەهێناو هەم شیرکەتەکانی نەوتی ئەمریکا کە ئەوانیش لە (IPC) دا بەشدار بوون ترسی ئەوەیان هەبوو کە پێکهاتنی کۆمارێکی کوردستان لە ئێران ببێ بە نموونە بۆ کوردەکانی عیراق و قازانجی ئابووری و سیاسیی ئەوان لە کوردستانی عیراق و تەنانەت لە سەرانسەری عیراقیش وە مەترسی بخا. دیارە ئەمە بۆ تورکیە و کوردستانی تورکیەش راست بوو کە نیوەی هەموو نەتەوەی کوردی تێدا دەژی. لەبەر ئەم هۆیانە دەوڵەتەکانی ئەمریکاو ئینگلیس بە توندی پشتیوانییان لەدەوڵەتی کۆنەپەرستی مەرکەزی دەکرد. بەڵام بەرامبەر بەوە ئەو پشتیوانییە کە چاوەڕوان دەکرا لە لایەن یەکیەتیی سۆڤیەتەوە، لە کۆماری کوردستان نەکرا. ئەمەش خۆی چەند هۆی هەبوو:

یەکەم ئەوەبوو کە سیاسەتی ئەودەمەی یەکیەتیی سۆڤیەتی واتە سیاسەتی سەردەمی ستالین بە گشتی و لە رادەی جیهانی دا تووشی هێندێك هەڵەو لێکدانەوەی چەوت بوو. ئەم سیاسەتە لە ئازەربایجان و کوردستان بە دەست باقرۆفەوە بەڕێوە دەچوو کە پیاوی جێباوەڕی ستالین و هەمەکارەی ئازەربایجانی سۆڤیەتی بوو. لێکدانەوەی باقرۆفیش لە سیاسەتی ئەو کاتەی ئێران و لە نیسبەتی هێزەکان دروست نەبوو. بێجگە لەوە هەروەهاکە دیتمان لە جەرەیانی کۆماری کوردستان دا ناکۆکیو ناتەبایی لە سیاسەتی یەکیەتیی سۆڤیەتی بەرامبەر بە ئێران دا بەرچاو دەکەوت. مۆلۆتۆف کە وەزیری دەرەوە بوو زیاتر قازانجی گشتیی یەکیەتیی سۆڤیەتی وەك وڵاتێکی مەزن لەبەر چاو بوو، هەربۆیەش مەسەلەی ئیمتیازی نەوتی شیمالی پێگرینگتر بوو لە دیفاع لە حکوومەتی میللیی ئازەبایجان و کۆماری کوردستان. بەڵام باقرۆف کە خۆی ئازەربایجانی بوو مەبەستی وەدیهێنانی ئامانجە نەتەوەیییەکانی خۆی لە چوارچێوەی سیاسەتی یەکیەتیی سۆڤیەتی لە ئێران دا بوو. هەرچەند هیچ کام لە بەڕێوەبەرانی حکوومەتی میلیی ئازەربایجان باسی جیابوونەوەی ئازەربایجانیان نەدەکرد، بەڵام باقرۆف بە راشکاوی لە باکۆ رایدەگەیاند کە ئامانجی یەکخستنی ئازەربایجانی ئێران و سۆڤیەتییە. هێندێ لە موهاجیرینی ئازەربایجانی کە لە حکوومەتی میللی دا خاوەن دەسەڵاتیش بوون جاروبار جیابوونەوەی ئازەربایجانی ئێرانیان دەهێنایە گۆڕێ. هەرچۆنێك بێ پاشەکشەی یەکیەتیی سۆڤیەتی لە ئێران چ بە مەبەستی وەرگرتنی ئیمتیازی نەوت بووبێ چ ئاکامی شکستی سیاسەتی مەزنی خوازانەی باقرۆف، بەرهەمی لێکدانەوەیەکی چەوتی هەل و مەرجی ئەوکاتەی ئێران بوو.[1]

لە بەهەڵەچوونی یەکیەتیی سۆڤیەتی دا نەخشی قەوام بەرچاو بوو. قەوام لە سەفەری خۆی بۆ مۆسکۆ دا بەڕێوەبەرانی یەکیەتیی سۆڤیەتی قانیع کرد کە گیروگرفتی ئازەربایجان بە مەسەلەیەکی نیوخۆی ئێران دانێن و دەخالەتی تێدا نەکەن. زۆر سەیر بوو کە قەوام ئەو داوایەی لە ئەمریکاو ئینگلیس نەکرد، چونکە ئەوان لەو کاتەدا زۆر

[1] پاش مردنی ستالین لە ساڵی ١٣٣٤دا باقرۆف لەگەڵ بێریا کە وەزیری نێوخۆی یەکیەتیی سۆڤیەتی بوو، هەردوو دادگایی و ئێعدام کران. لەدادگادا دەرکەوت کە باقرۆف بەرپرسی کوشتنی ٢٠ هەزار کەس بووە. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

بە جیددیو بە ئاشکرا دەخالەتیان لەکاری ئێران دا دەکرد. بۆ نموونە "جۆرج ئالەن" باڵیۆزی ئەمریکا لەگەڵ رەزم ئارا بۆ بەڕێوەبردنی شەڕ دژی بارزانییەکان هات بۆ کوردستان. باڵیۆزخانەی ئەمریکا لەگەڵ زۆر کەس لە سەرۆك عەشیرەتەکان پێوەندیی نیزیکی دامەزراندبوو.[1]

هۆی دووهەم ئەوەبوو کە یەکیەتیی سۆڤیەتی لە شەڕێکی وێرانکەر رزگار ببوو، بیست میلیۆن کوشتەی دابوو، سەدان شارو ناوەندی سەنعەتیی گەورەی خاپوور کرابوون. بەرامبەر بەوە ئەمریکا نەك هەر بەهێزتر لە شەڕ هاتبووە دەر بەڵکوو بە بۆمبای ئەتۆمیش پشت ئەستوور بوو. لەو هەل و مەرجەدا یەکیەتیی سۆڤیەتی بۆ تێك هەڵچوونی نیزامی لەگەڵ ئەمریکا لە ئێران ئامادەیی نەبوو.

ئاکامی هەموو ئەوانە پاسیف و بێئەسەر بوونی سیاسەتی سۆڤیەتی لە ئێران دا بوو. بەم جۆرە وەزعێکی تایبەتی هاتەپێش، بەم مانایە کە لە حاڵێك دا ئەمریکاو ئینگلیس زۆر چالاکانە پشتی دەوڵەتی مەرکەزییان گرتبوو، یەکیەتیی سۆڤیەتی سیاسەتێکی بێلایەن و سەیرکەرانەی گرتە بەرو کۆماری کوردستانی لە پشتیوانیی دەرەوەی خۆی بێبەش کرد. ئەمەش هۆیەکی حاشا لێنەکراوی تێك چوونی کۆماری کوردستان بوو. بەڵام هەروەها کە گوتمان هۆی ئەسڵیی نەبوو و ناش کرێ بەهۆی ئەسڵیی دانێین.

وادیارە ئەو کەسانە کە یەکیەتیی سۆڤیەتی تاوانبار دەکەن بەوە کە کۆماری کوردستانی بەجێهێشت، چاوەڕوانی ئەوە بوون کە بەهێزی نیزامی دیفاعی لێکردبا. ئەگەر کۆماری کوردستان خۆی بەربەرەکانیی لەشکری کۆنەپەرستی ئێرانی کردباو ماوەیەکیش ئەو بەربەرەکانییە درێژەی هەبا، ئەوکاتە لەوانەبوو کە یەکیەتیی سۆڤیەتییش پشتی کۆماری کوردستان بگرێو یارمەتیی بدا. بەڵام کە کۆماری کوردستان هیچ دیفاعێکی لە خۆی نەکرد، لەو حاڵەتەدا دەبوا یەکیەتیی سۆڤیەتی لەشکری سوور بنێرێتەوە ئێران و دیفاع لە کۆماری کوردستان بکا. بە کورتی دەبوا لەشکری سوور لەباتی پێشمەرگەی کوردستان شەڕ بکا!

هەرچەند مێژوو ئەوەیە کە بووە، بەڵام رەنگە ئەگەر کۆماری کوردستان دیفاعی لەخۆی کردباو ماوەیەکیش خۆی راگرتبا وەزع گۆڕابا. لێرەدا پێویستە ئیشارە بە مەسەلەیەکی زۆر گرینگ بکرێ کە بۆ دواڕۆژی گەلی کورد ئەهمییەتێکی تایبەتیی هەیە. ئەویش دیاری کردنی هێز یا عامیلی ئەسڵیی رزگاریی خەڵکی کوردستانە. ئایا حیزبێکی شۆرشگێڕ دەبێ پشت ئەستوور بە کۆمەڵانی خەڵکی خۆی، بە هێزی ماددی و مەعنەویی وڵاتەکەی بێ، یان چاوەڕوان بێ کە لەشکری وڵاتێکی دیکە بێ و رزگاری بکا؟

بەداخەوە ئەم بۆچوونە لە مێژووی نەتەوەی کورد بەتایبەتی لە مێژووی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران دا پاش تێکچوونی کۆماری کوردستان بەهێز بوو. واتە شۆرشگێڕان هەوڵیان نەدەدا بە تێکۆشانی خۆیان گەلی کورد رزگار بکەن، بەڵکوو چاوەڕوانی ئەوە بوون کەلە جێگایەکی دیکەوە، لە دەرەوەڕا هێزێکی دۆست بێ و ئازادیی کوردستانیان بۆ بە دیاری بێنێ.[2]

---

[1] لە پاش تێکچوونی کۆماری کوردستان ئاشکرا بوو کە عەمەر خانی شکاك لە بنەوە راستەوخۆ لەگەڵ باڵیۆزخانەی ئەمریکا لە تاران پێوەندیی هەبووە. ئەم پێوەندییە پاشتریش هەر بەردەوام بوو. (د)

[2] هەر لە زەمانی کۆماری کوردستان هەژاری شاعیر دەیگوت:

کارت پێك نەیە لە سانفرانسیسکۆ　　　خۆڵی وەسەرکە بەردەرکی مۆسکۆ

لە زەمانی پاش کوودیتای ٢٨ی گەلاوێژی ١٣٣٢ لە مەهاباد بڵاو ببۆوە کە رووس لە سەر نانی جێژنی رەمەزان راوەستاون، هەر نانەکەی بخۆن دێن. !(د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

بەخۆشییەوە ئەو بۆچوونە ئێستا نەماوە. ئەوە شەش ساڵە خەڵکی کوردستان بێ یارمەتیی دەرەوەو بەهێزی خۆیو بە دەستی خۆی قارەمانانە لەئازادیی خۆی دیفاع دەکاو لەگەڵ ئەوە کە لەگەڵ دوژمنێکی زۆر درندەترو بەهێزتر لە ساڵی ١٣٢٥ بەرەورووە بەڵام توانیویەتی خۆی راگرێو دیفاعیش لە خۆی بکا. ئەوە نیشانەی دیاردەیەکی نوێیە، نیشانەی ئەوەیە کە خەڵکی کوردستان بۆ وەدەست هێنانی ئازادی لە پێش هەموو شتێك دا پشت ئەستوور بە هێزی خۆی و ئیمکاناتی ماددیو مەعنەویی خۆیەتیو عاملی دەرەوە بە عاملێکی یاریدەدەر دادەنێ. خەڵکی کوردستان بۆی دەرکەوتوەو ئیمانیشی بەوە هێناوە کە، تەنیا بە دەستی خۆی دەبێ خۆی رزگار بکاو ئەگەر بە هێزی خۆی باش دیفاع لە نیشتمان و لە مافی خۆی بکاو بتوانێ خۆی راگرێ بێگومان دۆستی زۆریشی بۆ پەیدا دەبن و یارمەتییشی دەدەن. پێشتر باسی ئەو هۆیانەمان کرد کە پێشەوا قازییان هان دا کە واز لە شەڕ کردن لەگەڵ دەوڵەتی مەرکەزی بێنێو لەشکری ئێران بێ ئەوە کۆسپێك بێتە سەر رێگای هاتە شاری مەهاباد. بەڵام پێویستە ئیشارە بە راستییەکی مێژووییش بکەین.

پێشتر گوتمان کە ژمارەی هەموو ئەو لەشکرە کەمانگی سەرماوەزی ١٣٢٥ لە تارانەوە بەرەو ئازەربایجان و کوردستان وەڕێ کەوت ٢٠ هەزار کەس بوو، ٣٠ تانك و دووتۆپی دوورهاوێژو ٩ فڕۆکەی کۆنی لەگەڵ بوو. بەرامبەر بەوە کۆماری کوردستان ١٥ هەزار پێشمەرگەی هەبوو و ئەگەر خەڵك بەسیج کرابا بێگومان ئەوەندە چەکداری دیکەش ئامادە دەبوو. ژمارەی ئەو بەشەی لەشکری ئێران کە گەیشتە شاری مەهاباد ٦٠٠ کەس بوو کە ١٢تیربار، ٢ زرێپووش و ٢ تۆپیان هەبوو! وەزعی لەشکریانی شا زۆر شپرزە بوو، سەربازەکان ماندوو بوون، بەفرو سەرما رێگاکانی گرتبوو بە شێوەیەك کە تانك و زرێپووش دەرنەدەچوون، فڕۆکەکان کاریگەر نەبوون، لەشکر وەسیلەی هاتوچۆی مۆتۆڕیی زۆر کەم بوو، تەقەمەنی بەشی نەدەکرد، بەنزین و خواردەمەنییش نەبوو.[1]

ئایا نەدەکرا بەرگری لە پێشڕەویی لەشکرێکی ئاوا بکرێ؟ باسی گیروگرفتەکانی ئەو کاتەی کۆماری کوردستانمان کرد. بەڵام راستییەکی بەرچاو هەیە کە ناکرێ چاوپۆشیی لێبکەین. بەربەرەکانی لەگەڵ لەشکری شا بۆ دیفاع لە دەسکەوتەکانی کۆماری کوردستان ئەگەر سەریش نەکەوتبا هەر نەبێ رێورەسمی خراپی ئاشبەتاڵی دانەدەمەزراندو گیانی خەباتگێڕیی بەهێز دەکرد و بێگومان ئاسەوارێکی شۆڕشگێڕانەی لەسەر دواڕۆژی جووڵانەوەی دێموکراتی و نەتەوەیی گەلی کورد بەجێ دەهێشت.

١٠ـ جێگای کۆماری کوردستان لەمێژوو دا

لەگەڵ ئەوە کە ماوەی ژیانی کۆماری کوردستان ١١ مانگ بوو و زوو تێك چوو، دیسان جێگایەکی تایبەتیی لە مێژووی نەتەوەی کورد دا هەیە. کۆماری کوردستان لە ئاسمانی تاریك و لێڵی سەردەمی درێژی ژێردەستیی گەلی کورد دا وەك ئەستێرەیەکی پڕشنگدار دەدرەوشێ. راستە ئەم ئەستێرەیە زۆر زوو ئاوا بوو، بەڵام ئێستاش هەر رووناکەرەوەی رێگای خەباتی دژواری گەلی کوردە. گەلی کورد لە رۆژگاری نوێی مێژووی خۆی دا تا پێکهاتنی کۆماری کوردستان نەیتوانیبوو چارەنووسی خۆی بەدەستەوە بگرێو حوکمداری نیشتمانی خۆی بێ. بۆ یەکەم جار لە مێژووی نوێی نەتەوەکەمان دا بە دامەزرانی کۆماری کوردستان گەلی کورد بەئاواتی خۆی گەیشت و هەستی بەوەکرد کە چارەنووسی خۆی بەدەستەوەیەو لە نیشتمانی خۆی دا بێگانە نیەو حاکمێکی دیکەش بێجگە لە خۆی لەو نیشتمانە دا

[1] ن. پسیان ـ از مهاباد خونین... ل ٩٠

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

نابینێ. بۆ یەکەم جار بوو کە گەلی کورد کۆماری خۆی هەبوو، پێشەواو لەشکری خۆی هەبوو، دەزگای هەڵسووڕاندنی کاروباری وڵاتەکەی لە خۆی بوو، پاش سەدان ساڵ خەبات هەستی لەخۆدڵنیابوون لە گەلی کورد دا پەیدا ببوو و چیرۆکی کۆن کە کورد هەرگیز "نابێتەهیچ" پووچەڵ ببوو. بۆ گەلی کورد دەرکەوتبوو کە بە خەباتی خۆی دەتوانێ "ببێتە شتێك" و ژێردەستی کەس نەبێ‌و ئازادو سەربەرز بژی.

کۆماری کوردستان کۆمارێکی گەلی بوو، بۆ یەکەم جار لە مێژووی نەتەوەی کورد دا بەڕێوەبەریی جووڵانەوە بە دەست ئاغایەك، سەرۆك عەشیرەتێك یان شێخێك نەبوو. راستە هێندێك لەمانە لەکۆماری کوردستان دا خاوەن دەسەڵات بوون. بەڵام هەوڵ درا کە کۆمەڵانی سادە واتە خەڵکی کوڵان و بازاڕ نوێنەرانی خۆیان بەشێوەیەکی دێموکراتی هەڵبژێرن و بەڕێوەبەرانی خۆیان دیاری بکەن. بۆ یەکەم جار جووڵانەوەیەکی پان و بەرینی گەلی پێك هاتبوو کە پشتیوانی ئامانجەکانی خۆی و کۆماری خۆی بوو. لەم بارەوە جووڵانەوەی ساڵەکانی ٢٥ـ١٣٢٤ لەگەڵ هەموو جووڵانەوەکانی پێشووی نەتەوەی کورد جیاوازی‌یەکی بنەڕەتیی هەبوو. لایەنگرانی کۆماری کوردستان ئەو چین و توێژانە بوون کە دواڕۆژیان هەبوو، بە پێچەوانە دوژمنانی نێوخۆی ئەوانە بوون کە رۆژبەرۆژ کز دەبوون. ***"کۆماری کوردستان لە لایەن پێشکەوتن خوازانی خەڵکی کوردستانەوە پشتیوانیی لێ‌دەکرا کە ژمارەیان بەردەوام زیادی دەکردو ئەو کەسانە دوژمنایەتی‌یان لەگەڵ دەکرد کەوادێتە بەرچاو کە مەحکوومن لەنێو بچن."***[1]

کۆماری کوردستان ئاکامی جووڵانەوەیەکی نەتەوەیی بوو. گەلی کورد بۆ یەکەم جار لە بەشێك لە خاکی نیشتمانی خۆی دا شوێنەوارێکی لە زۆردارانی مێژوویی خۆی نەدەدی. لەشکرو پۆلیسی زۆردار نەمابوون، کاربەدەستی بەرتیل-خۆری لە مەرکەزەوە دیاریکراو دەرکرابوون، کەس بۆ ئەوە ئازار نەدەدرا کە بەزمانی خۆی قسە دەکا، هەستێکی یەکجار شیرین و دڵخۆشکەر لە ژیانی خەڵك دا پەیدا ببوو و دەیان زانی کە ئەوانیش نەتەوەیەکن، خاوەنی ئاوو خاکن، خاوەنی نیشتمانن.

کۆماری کوردستان نەك هەر بۆ گەلی کورد لە کوردستانی ئێران، بەڵکوو بۆ هەموو نەتەوەی کورد جێگای هیواو ئاوات بوو. بە هاتنی بارزانی‌یەکان و زۆر کوردی دیکەی عیراقی کە لە ریزەکانی حیزبی دێموکرات و لەدەزگای کۆماری کوردستان دا چالاکانە بەشدار بوون، ئەم جووڵانەوەیە ببوو بە جووڵانەوەی هەموو نەتەوەی کورد و هەموو نەتەوەی کورد چاوی تێ‌بڕیبوو، چاوی هیواو تاسەو ئارەزوو. زۆر نوێنەری کورد لە تورکیەو سووریەو تەنانەت لەدەرەوەی کوردستان، لە ئورووپاو ئەمریکاوە دەهاتن سەریان لە کۆماری کوردستان دەدا بۆ ئەوەی بزانن و بە چاوی خۆیان ببینن کە یەکەم حکوومەتی گەلی کورد، یەکەم کۆماری کوردستان چۆنەو چۆن بەرەو پێش دەچێ‌و چی بۆ خەڵکی کوردستان کردوە؟

کۆماری کوردستان ئاکامی جووڵانەوەیەکی دێموکراتی بوو. لەم جووڵانەوەیەدا هەموو چین و توێژە دێموکراتی‌یەکانی کۆمەڵی کوردەواری بەشدار بوون و هەرچی دەڕۆیی باری دێموکراتیی جووڵانەوە زیاتر دەبوو. خەڵکی کوڵان و بازاڕو خەڵکی ساویلکەو نەخوێندەوار کۆماری کوردستانیان بە هی خۆیان دەزانی‌و ئازادانە لەهەڵسووڕاندنی دا بەشدار بوون. ئەو دێموکراسی‌یە کە لە کۆماری کوردستان دا بەدی دەکرا، بۆ ئەوانە کەلە دەرەوەڕا دەهاتن و چاویان پێ‌دەکەوت جێی سەرسوڕمان بوو.

---

[1] ئارچی روزویلت ـ کۆماری کورد لە مەهاباد. میدل ئیست جۆرنال ١٩٤٧ ل ٢٦٩

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ئارچی رۆزوێڵتی ئەمریکایی کەلەسەردەمی کۆماری کوردستان دا بۆ سەردان چووبۆ مەهاباد دەڵێ: ***"ئینسان لە شتێک سەری سوڕ دەمێنێ، ئەویش ئەو فەزا ئازادەیە کە لە مەهاباد هەیە"*** بەراستیش مەهاباد نموونەی کاروکردەوەی دێموکراسی لە سەرانسەری ئێراندا بوو. نە کەسێك لەبەر بیروباوەڕی خۆی زیندانی دەکراو نەکەسێك مافی ئەوەی لێزەوت کرابوو کە بتوانێ قسەی خۆی بکا. هەرچەند گەلی کورد بە درێژایی مێژووی خۆی تەمرینی دێموکراسیی نەکردبوو، بەڵام دێموکراسییەکی بە دیسیپلین لە مەهاباد پێك هاتبوو و رۆژبەرۆژ لە پەرەئەستاندن دا بوو. بۆ یەکەم جار گەلی کورد چاوی بە ئازادییەك دەکەوت کە کەس سنووری بۆ دانەنابوو. رۆژنامەو گۆڤارو کتێب بە ئازادی بڵاو دەکرانەوە. کەس حەقی سانسۆری هیچ نووسراوەیەکی نەبوو، هەموو شاعیرێك و هەموو نووسەرێك ویژدانی خۆی کردبوو بە قازی. فەرهەنگ و خوێندەواری بە خێرایی دەچوونەپێش. هەروا بزانە خەڵك چەندین سەد ساڵە چاوەڕوانی دەرەتانێك بوون بۆ ئەوەی هێرش بەرنە سەر هونەر و زانست.

یەکێك لە سروشتە هەرە گرینگەکانی دیموکراسی لە کۆماری کوردستان دا ئازادیی تێکۆشان و مافی بەشداریی ژنان لە چالاکیی سیاسیو کۆمەڵایەتی دا بوو. بۆ یەکەم جار یەکیەتیی ژنانی دێموکراتی کوردستان پێك هات و ژنان لەخەباتی سیاسیو کۆمەلایەتیدا بەشدار بوون. ئەگەر ئەو راستییە بخەینە بەرچاو کە ئەوکاتە تەنیا یەك لە سەدی ژنان خوێندەوار بوون گرینگیی ئەم هەنگاوەی کۆماری کوردستان باشتر دەردەکەوێ.

لە کۆماری کوردستان دا زیندانیی سیاسی نەبوو و ئەگەر لە تەواوی ماوەی ئەو ١١ مانگەدا یەك یا دوو کەس تیرۆر کران بە بێ ئاگاداریی بەرێوەبەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو. هەربۆیە کۆماری کوردستان تەنیا دێموکراسی بۆ گەلی کورد بە دیاری نەهێنابوو، بەڵکوو ببوو بە بنکەیەکی گرینگی دێموکراسی بۆ سەرانسەری ئێران و گەلانی ئێران چاوەڕوانی ئەوە بوون کە ئەو دێموکراسییە لە کوردستانەوە تیشك بداتە سەر هەموو ئێران. ئەگەر ئەمڕۆ کوردستان نەك هەر یەکێك لە بنکەکانی دێموکراسییە، بەڵکوو سەنگەری داگیرنەکراوی دێموکراسیی سەرانسەری ئێرانیشەو لەم بارەوە رۆڵێکی گرینگ یاری دەکا، یەکێك لە هۆیەکانی ئەو رێورەسمەیە کە لە چل ساڵ لەمەوبەرەوە بۆی بەجێ ماوە کە ئەویش سەرچاوەکەی کۆماری کوردستانە.

کۆماری کوردستان ئاکامی پەرەئەستاندنی جووڵانەوەیەکی نیشتمانی و دژی ئیمپریالیستی بوو. جووڵانەوەیەك کە لە کوردستان دا پەرەی گرتبوو، ئامانجی ئەوەبوو سەربەخۆیی ئێران بپارێزێ، دەسەڵاتی ئیمپریالیزمی ئەمریکاو ئینگلیس خاشەبڕ بکاو بۆ ئەوە تێدەکۆشا کە سیاسەتێکی نیشتمانی لە ئێران دا سەرکەوێ. ئەوەش یەکێکی دیکە لە تایبەتمەندییەکانی جووڵانەوەی ساڵەکانی ٢٥ـ١٣٢٤ بوو کە بۆ یەکەم جار جووڵانەوەی کوردستانی کرد بە بەشێك لە جووڵانەوەی دێموکراتیی پێشکەوتووی سەرانسەری ئێران.

هەر لەبەر ئەوەش بوو کە ئیمپریالیزمی ئەمریکاو ئینگلیس ئەوەندە لە کۆماری کوردستان بێزار بوون و ئەوەندەیان رق لە پێشکەوتنی جووڵانەوەی گەلی کورد لە کوردستان هەستابوو کە بۆ تێك شکاندنی بە هەموو هێزیانەوە یارمەتیی دەوڵەتی مەرکەزیی ئێرانیان دا. چونکە بە حەق ترسی ئەوەیان هەبوو کە جووڵانەوەی کوردستان لە دوارۆژدا ببێ بە بنکەیەك بۆ پێشکەوتنی جووڵانەوەی نیشتمانی و دژی ئیمپریالیستی لە هەموو ناوچەی رۆژهەڵاتی نێوەڕاست دا.

هەرچەند کۆماری کوردستان کارێکی ئەوتۆی نەکرد کە تەرکیبی کۆمەڵایەتیی کۆمەڵی کوردەواری تێك بدا، یا بە قازانجی چین و توێژی زەحمەتکێش بیگۆڕێ، بەڵام هەرچۆنێك بێ باری پێشکەوتنخوازانەی واتە شۆرشگێرانەی ئەم جووڵانەوەیە دیارو روون بوو. هەرچی جووڵانەوە زیاتر دەچووە پێش پتر بەرەو ئەوە دەرۆیشت کەکاروکردەوەی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

پێشکەوتنخوازانە بە قازانجی زەحمەتکێشان بکا. هەر ئەو کاتەش بێ ئەوەی گۆڕانێکی کۆمەڵایەتیی پێك هێنابێ باری دژی کۆنەپەرستانەی جووڵانەوەی کوردستان بە تەواوی بەرچاو بوو. ئەو بایەخە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان بە فەرهەنگ و زانستی دا، ئەوە کەلە بەرنامەکەی دای نابوو و بۆشی تێدەکۆشا کە وەزعی ئابووری و کۆمەڵایەتیی وڵاتەکە پێش بخا، ئەوە کە هەوڵی دەدا ژنان لەژیانی سیاسی و کۆمەڵایەتی دا بەشدار بن، ئەوەکە دۆستی پێشکەوتنخوازی لە سەرانسەری جیهان و لە رۆژهەڵاتی نێوەڕاست و لە نێو ئێران دا بۆ خۆی هەڵبژاردبوو، هەموو نیشانەی ئەو راستییە بوون کە کۆماری کوردستان ئاکامی جووڵانەوەیەکی پێشکەوتنخوازانەی شۆرشگێڕانە بوو و هەرچی ئیمکانی زیاتر هەبا بێگومان پتر بەرەو شۆرشگێڕی و بەرەو کارو کردەوەی پێشکەوتنخوازانە دەرۆیشت.

کۆماری کوردستان لەگەڵ ئەوە کە ئاکامی جووڵانەوەیەکی نەتەوەیی بوو واتە بۆ لابردنی ستەمی نەتەوەییو بۆ رزگاریی نەتەوەیی گەلی کورد تێدەکۆشا، بەڵام جووڵانەوەیەکی بەرچاوتەنگی ناسیۆنالیستی نەبوو، نەتەوەکانی وڵاتەکانی دیکەی بە دۆستی خۆی دادەناو، پێی خۆش بوو لەگەڵ هەموو نەتەوەکانی ئێران پێوەندیی دۆستایەتیی هەبێ. پێشەوا قازی دەیگوت:"ئێمە بزووتنەوەی خۆمان لە بزووتنەوەی نەتەوەی فارس و ئازەربایجان... بە جیاواز نازانین. دوژمنی ئێمە هەیئەتی حاکمەی ئێرانە کە لەهەمان کات دا دوژمنی نەتەوەی فارسیشە. لەبەر ئەوە بۆ سەرکەوتنی یەکجاریمان دەبێ لەگەڵ نەتەوەی فارس و ئازەربایجان بەیەکەوە لە سەنگەرێك دا دژی دوژمنی هاوبەش بەربەرەکانی بکەین."

کۆماری کوردستان ئاکامی جووڵانەوەیەك بوو کە بۆ یەکەم جار لە مێژووی نەتەوەی کورد دا ببوو بە بەشێك لەجووڵانەوەی رزگاریخوازانەو پێشکەوتنخوازانەی جیهانی کە باڵێکی وڵاتەکانی سۆسیالیستیو جووڵانەوەی کرێکاریی جیهانیو باڵێکی دیکەی جووڵانەوەی رزگاریخوازانەی گەلانی زۆرلێکراو بوو. جووڵانەوەی خەڵکی کوردستان لە ساڵەکانی ١٣٢٤ـ٢٥ دا ببوو بە بەشێك لە جووڵانەوەی دژی فاشیستی و دژی ئیمپریالیستیی سەرانسەری جیهان و هەربۆیەش لەگەڵ ئەوەی جووڵانەوەیەکی نەتەوەیی و نیشتمانی بوو، باری ئینتێرناسیۆنالیستییشی هەبوو. جووڵانەوەیەك بوو کە بۆ دۆستایەتی و ئاشتی و هاوکاری لە نێو هەموو نەتەوەکانی دنیا دا هەوڵی دەدا. هیچ نەتەوەیەکی دیکەی لە کورد بە زیاتر دانەدەنا، بەڵام بە هیچ جۆرێك نەتەوەی کوردیشی بە زیاتر لە هیچ نەتەوەیەك نەدەزانی، دژی رەگەزپەرستیو فاشیزم و شۆوینیزم بوو.

دوژمنان دوو بوختانیان بە کۆماری کوردستان کردوە: یەکەم ئەوە کە ئەم کۆمارە دەستکردی بێگانە واتە یەکیەتیی سۆڤیەتی بوو. وردبوونەوە لە مێژووی کورتی دامەزران و ژیانی چەند مانگەی کۆماری کوردستان دەری خست کە یارمەتیی سۆڤیەتی تەنیا عامیلێکی لەبار بووە، دەنا پێك هێنانی کۆماری کوردستان داخوازی کۆمەڵانی خەڵك بووە و هەڵسووڕێنەریشی گەلی کوردو بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان بووە.

بوختانی دیکە ئەوەیە کە حیزبی دێموکرات مەبەستی لە پێکهێنانی کۆمار، جیاکردنەوەی کوردستان لە ئێران بووە. لە هیچ یەك لە نووسراوەکان و چاپەمەنیی رەسمیی حیزب و قسەکانی بەڕێوەبەرانی ئەوکاتەدا باسی جیابوونەوە لە ئێران نەکراوە. بە پێچەوانە زۆر جار شەخسی پێشەوا قازی روونی کردۆتەوە کە حیزبی دێموکرات تەنیا خودموختاریی دەوێ لە چوارچێوەی ئێران دا.[1] هێندێ کەس پرسیار دەکەن ئەگەر وایە لە کاتێك دا لە ئازەربایجان ناوی حکوومەتی

[1] پێویستە ئەم راستییەش بگوترێ کە زۆر کەس لەوانەی کە لە ساڵەکانی ١٣٢٤ـ١٣٢٥ لە بزووتنەوەی کوردستانی ئێران دا بەشدار بوون، ئاواتیان پێك هێنانی کوردستانی سەربەخۆ بوو. بەتایبەتی کە لەم بزووتنەوەیەدا ژمارەیەکی زۆر کوردی پارچەکانی دیکە چالاکییان

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

میللییان لەسەر حکوومەتی خۆیان دانابوو، بۆچی لە کوردستان ئاڵای تایبەتییان بێجگە لە ئاڵای ئێران هەڵکردبوو و بەرەسمی ناوی دەوڵەتی کۆماری کوردستانیان بەکار دەهێنا؟

رازێکی شاراوە نیە کە ئەوکاتە حیزبی دێموکرات کە تاقیکردنەوەی بەڕێوەبەریی دەزگای دەوڵەتی نەبوو، لە هێندێ بارەوە چاوی لە یەکیەتیی سۆڤیەتی دەکردو گوێی لە قسەکانی نوێنەرانی یەکیەتیی سۆڤیەتی دەگرت. بۆ وێنە بەرگی ئەفسەرانی سوپای کوردستان لاسا کردنەوەیەکی ئۆنیفۆرمی ئەفسەرانی لەشکری سوور بوو. دروست کردنی ئاڵاش هەر لەم رووەوە بووە. یەکیەتیی سۆڤیەتی لە پازدە کۆمار پێك هاتوەو هەر کۆمارێك ئاڵای تایبەتیی خۆی هەیەو ئەمە هەرگیز نیشانەی داخوازی جیابوونەوە لە یەکیەتیی سۆڤیەتی نیە. ئەگەر لە دوارۆژدا ئێران ببێتە وڵاتیکی فیدراڵی، هەم کۆماری فیدراڵی مەرکەزی ئاڵای خۆی دەبێ کە ئاڵای هەموو ئێرانە، هەم هەرکام لە کۆمارە نەتەوەییەکان ئاڵای تایبەتیی خۆیان دەبێ.

لەسەر "دەوڵەتی کۆماری کوردستان" دەبێ بگوترێ کە ئەم ناوە یەکێك لە شانازییە گەورەکانی حیزبی دێموکراتە. چونکە یەکەم رێکخراوی سیاسییە کە لە سەردەمی شاهەنشاهیدا ئاڵای جومهووریخوازیی بەرز کردۆتەوە. ***"لە رادیۆ تەوریزو چاپەمەنیی فیرقەی دێموکرات میرشێکی توند بۆسەر سەڵتەنەت نەدەکرا، لە کاتێك دا لە مەهاباد لە هیچ کردەوەیەك بۆ هان دانی خەڵك دژی شاو ئوسوولی سەڵتەنەت خۆیان نەدەپاراست"***[1] بەڵێ راستە، کۆماری کوردستان دژی شاو پاشایەتی بوو و ئەم هەڵوێستە ئێستاش هەر یەکێك لە ئوسوولی سیاسەتی حیزبی دێموکراتە.

بێگومان یەکێك لە بارە تایبەتییەکانی کۆماری کوردستان و هەموو جووڵانەوەی ساڵەکانی ٢٥ـ١٣٢٤ ئەوەبوو کە بەڕێوەبەرییەکی ریکخراو و "متشکل" وەك حیزبی دێموکراتی کوردستانی هەبوو. لە مێژووی نەتەوەی کورد دا یەکەم جار بوو کە حیزبێکی پێشڕەو، حیزبێکی دێموکرات جووڵانەوەیەکی ئەوتۆی بەڕێوە دەبردو تەنانەت دەسەڵاتی سیاسییشی بە دەستەوە گرت و لە ژێر بەڕێوەبەریی ئەم حیزبەدا یەکەم کۆماری نەتەوەیی کورد پێك هات. حیزبی دێموکراتی کوردستان بەڕێوەبەرو رێکخەری جووڵانەوەی ساڵەکانی ١٣٢٥ـ١٣٢٤بوو. چل ساڵ لەمەوپێش حیزبی دێموکرات لە هەل و مەرجێکی زۆر دژوار دا ئەم مەسئوولییەتە گەورەیەی وەئەستۆ گرت. دیتمان کە حیزب بەتەواوی بۆ ئەم بەڕێوەبەرییە ئامادە نەبوو و یەکێك لەهۆیەکانی تێك شکانی کۆماری کوردستانیش هەر ئەوە بوو. بەڵام ئەو رێورەسمە واتە رێورەسمی بەڕێوەبەریی حیزب هەر مایەوە. لەو کاتەوە تا ئێستا کە چل ساڵ رادەبرێ جووڵانەوەی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران هەر لە ژێر بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستان دابووە، هیچ رێکخراوێکی دیکەو هیچ حیزبێکی دیکە نەیتوانیوە ئەم مەسئوولییەتە گرینگە وەئەستۆ بگرێ.

کۆماری کوردستان ئەو رۆڵە تاقانەیەی مێژووی نەتەوەی کورد جوانەمەرگ بوو، بەڵام شوێنەواری ئەم کۆمارە ئێستاش هەر زیندووە. ئێستاش پاش چل ساڵ خەڵکی کوردستان هەر رێگای کۆماری کوردستان دەبڕن، ئەو رێگایەکە پێشەوای شەهید قازی محەممەد دیاریی کرد بوو و گرتبوویە بەر. کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بەو هەموو ئەزموونە کە دەستیان کەوتوەو بە پەیڕەوی کردن لە سیاسەتی راست و دروستی حیزبەکەمان، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، رێگای پێشەوا تا سەر دەڕۆن و ئاواتەکانی بەجێ نەهاتووی کۆماری کوردستان بەتەواوی وەدی دێنن.

دەنواندو لە هەڵسووڕاندنی کاروباری کۆماری کوردستان دا بەرپرس بوون. هەربۆیەش ئارەزووی نیودڵی ئەوانە لە خودموختاری دوورتر دەڕۆیی. بەڵام بەرنامەو بناخەی سیاسەتی بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکرات و کۆماری کوردستان لەسەر پێکهێنانی خودموختاری لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتی دا داڕژابوو. (د)

[1] ن . پسیان ـ "از مهاباد خونین... " ل ١٦٩

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

فەسڵی سێهەم:

لە رووخانی کۆمارەوە تا
کودیتای ٢٨ی گەلاوێژ

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

١ـ هەورازو نشێوی ماوەی پاشەکشە

تێك چوونی حکوومەتی میللیی ئازەربایجان و کۆماری کوردستان و هەروەها شکستی حیزبی توودە بوو بە هۆی پاشەکشەی جووڵانەوەی دێموکراتی لە سەرانسەری ئێران دا. ئەمە سەرکەوتنێکی گەورەی کۆنەپەرستیی ئێران بەسەر جووڵانەوەی پێشکەوتنخوازانەدا بوو" سەرکەوتنێك کە کۆنەپەرستی تەنانەت بە خەونیش چاوەڕوان نەبوو بەو هاسانی‌یە وەدەست بێ. لە لایەکی دیکەشەوە ئەمە سەرکەوتنی سیاسەتی یەکگرتووی دوو دەوڵەتی ئیمپریالیستی، ئینگلیس و ئەمریکا بەسەر سیاسەتی سۆڤیەتی لە ئێران دا بوو.

پاش هاتنی لەشکری سوور بۆ ئێران و بە تایبەتی سەرکەوتنی یەکیەتیی سۆڤیەتی بەسەر فاشیزم لە شەڕی دووهەمی جیهانی دا، گەلانی ئێران سەمپاتی و خۆشەویستی‌یەکی زۆریان بەرامبەر بە یەکیەتیی سۆڤیەتی پەیدا کردبوو. پاش تێك شکانی جووڵانەوەی دێموکراتی لە ئێران ئەم خۆشەویستی‌یە تا رادەیەکی زۆر لەرزۆك بوو و لەوەڕا کە یەکیەتیی سۆڤیەتی نەك هەر لەباری نیزامی‌یەوە هیچ دیفاعێکی لە جووڵانەوەی دێموکراتی نەکرد (ئەگەرچی هەروەك گوتمان، چاوەڕوانیی ئەو چەشنە دیفاعە بێ‌جێ بوو)، بەڵکوو تەنانەت لەباری سیاسییشەوە پشتیوانی‌یەکی ئەوتۆی لێ‌نەکرد، بەشێك لە کۆمەڵانی خەڵك نیسبەت بە سیاسەتی یەکیەتیی سۆڤیەتی کە جاران ئیمانیان پێی هەبوو، دوودڵ بوون.

سەرکەوتنی کۆنەپەرستی بەڕاستی هەروەك تێك شکانی جووڵانەوە بۆ گەلانی ئێران گران تەواو بوو. لە سەرانسەری ئێران دا نیزیك بە ٢٠/٠٠٠کەس لە لایەن باندەکانی کۆنەپەرستی‌یەوە کوژران و ئیعدام کران، هەزاران کەس خرانە بەندیخانەوە، هەزاران بنەماڵە لەئازەربایجان و کوردستان بۆ بەشەکانی دیکەی ئێران دوورخرانەوەو بۆ ماوەیەك لە سەرانسەری ئێران دا جەووی خەفەقان و فەزای تەوژم و زۆرداری زیندوو بۆوە. کۆمەڵانی خەڵك ورەیان نزم ببوو و بێ‌دەرەتانی و ناهومێدی ئاسمانی وڵاتی داگرتبوو. ترسی ئەوە هەبوو کە دیکتاتۆری‌یەکی رەش وەك سەردەمی رەزاشا بۆ ماوەیەکی دوورودرێژ لە ئێران دا زاڵ بێ.

بەڵام پاشەکشەی جووڵانەوەی دێموکراتی لەهەموو بەشەکانی ئێران دا وەك یەك نەبوو. ئەگەر لە سەرانسەری ئێران دا لەباری سیاسی‌یەوە شێوەی پاشەکشە وەك یەك بوو، کۆمەڵانی خەڵك ناهومێد بوون و بۆ ماوەیەك هیوایەکیان بە پێشکەوتنی جووڵانەوە نەما، لەباری تەشکیلاتی‌یەوە وەزعەکە جیاواز بوو. حیزبی توودە بەتایبەتی لە تاران توانی زۆر زوو تەشکیلاتی خۆی زیندوو بکاتەوە.

بەڵام پاش تێکچوونی حکوومەتی میللیی ئازەربایجان و کۆماری کوردستان و پاشەکشەی جووڵانەوەی سەرانسەری لە نێو ریزەکانی بەڕێوەبەریی حیزبی توودەدا ناکۆکی پێك هات. هێندێك لە رێبەرانی حیزبی توودە، بەڕێوەبەرایەتیی ئەو حیزبەو سیاسەتی دەرەوەی یەکیەتیی سۆڤیەتی‌یان بە بەرپرسی شکستی جووڵانەوە لە ئێران دادەنا. پاش ماوەیەك باس و کێشە لەنێو ریزەکانی حیزبی توودەدا، خەلیلی مەلیکی و ئەنوەری خامەیی ئەندامانی بەڕێوەبەریی لەگەڵ ژمارەیەك لە کادرەکان، لە حیزبی توودە جودا بوونەوەو بە ئینشعابی ناویان دەرکرد. ئەوانە خەریك بوون حیزبێکی دیکە بەناوی حیزبی سۆسیالیست دامەزرێنن، بەڵام لەبەر دوو هۆ سەرنەکەوتن: یەکەم ئەوە بوو کەکۆمەڵانی ئەندام و لایەنگری حیزبی توودە لەگەڵیان نەکەوتن، دووهەمیش ئەوە کە هەرچەند سیاسەتی سۆڤیەتی لە ئێران دا تووشی شکست ببوو، بەڵام لە نێو لایەنگران و ئەندامانی حیزبی توودەو تەنانەت ئینشعابی‌یەکانیش دا نفووزی هەر

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
www.kurdistanukurd.com ©

مابوو. یەکیەتیی سۆڤیەتی لە ڕێگای رادیۆی مۆسکۆو چاپەمەنییەکانییەوە هێرشی کردە سەر ئینشعابییەکان کە لە نەتیجەدا ئەوان سەرنەکەوتن و نەیان توانی حیزبی تایبەتیی خۆیان پێك بێنن.

پاش تێك چوونی کاری ئینشعابییەکان، حیزبی توودە ریزەکانی خۆی یەکگرتووتر کردو لە ٥ی بانەمەڕی ١٣٢٧دا دووهەمین کۆنگرەی خۆی پێك هێنا. لەم کۆنگرەیەدا کە ١١٨ نوێنەر تێیدا بەشدار بوون جووڵانەوەی ساڵەکانی ١٣٢٤ـ٢٥ی ئازەربایجان تەئیید کراو بەڕەوا دانرا. بەڵام کۆنگرەی حیزبی توودە هۆیەکانی تێك شکانی جووڵانەوەی روون نەکردەوەو ئەوەندەی پێوەندیی بە سیاسەتی یەکیەتیی سۆڤیەتی و تێکۆشانی بەڕێوەبەریی حیزبی توودەوە هەبوو، سەرپۆشی لەسەر ئەو هەڵەو چەوتیانە دانا کە لە لایەن ئەم دووانەوە روویان دابوو، و لە راستیدا بەرامبەر بە رابردووی خۆی بۆچوونێکی رەخنەگرانەی هەڵنەبژارد.

کۆنگرەی حیزبی توودە ئینشعابییەکانی مەحکووم کردو بە خائینی دانان. ئەمجا چونکە ئەندامان و لایەنگرانی حیزبی توودە پشتیوانیيان لێنەکردن و هەروەها یەکیەتیی سۆڤیەتیش مەحکوومی کردن، ئینشعابییەکان بەرەبەرە پەرش و بڵاو بوونەوەو نەیان توانی وەك هێزێکی رێکخراو رۆڵێکی بەرچاو لە سیاسەتی ئێران دا وەئەستۆ بگرن.[1]

پاشەکشەی ئازەربایجان لەوپەڕی شپرزەیی دا بەڕێوە چوو. هەروەها کە گوتمان ئەوە پاشەکشەنەبوو، ئاشبەتاڵی تەواو بوو. بەڕێوەبەران هەڵاتن و خەڵك و لایەنگران و ئەندامانی فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجانیان بەجێهێشت کە بە هەزاران کەسیان لێکوژرا. ئەوە لە لایەکەوە بوو بە هۆی رق و بێزاریی بەشێکی زۆر لە کۆمەڵانی خەڵك سەبارەت بە بەڕێوەبەرانی فیرقەی دێموکرات، لە لایەکی دیکەشەوە ئەوپەڕی ناهومێدی و بێدەرەتانیی لەنێو خەڵك دا پێك هێنا. خەڵك ئیمانیان بە فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان سست بوو. کۆنەپەرستیی ئێران و هەروەها ئەمریکاو ئینگلیس کە خۆیان هەڵسووڕێنەری ئەسڵیی تێك شکاندنی جووڵانەوەکانی ساڵی ١٣٢٤ـ٢٥ بوون، زۆریان هەوڵ دا یەکیەتیی سۆڤیەتی بەتاوانبار لە قەڵەم بدەن و توانیان لە نێو کۆمەڵانی خەڵك دا ئەو بیروباوەڕە بەهێز بکەن.

تەشکیلاتی فیرقەی دێموکرات بە تەواوی لێك بڵاو بوو و هەڵوەشایەوەو شوێنەوارێك لەو تەشکیلاتە لە ئازەربایجانی ئێران دا نەما. فیرقە بە بەڕێوەبەری و چەندین هەزار ئەندامیەوە کۆچی کرد بۆ ئازەربایجانی سۆڤیەتی و لەوێ تەشکیلاتی خۆی دامەزراندەوەو چەندین ساڵیش بەناوی تەشکیلاتی فیرقە لەوێ تێکۆشانی هەبوو و رۆژنامەی خۆی بڵاو دەکردەوە، رادیۆی نهێنیی بەڕێوە دەبرد. بەڕێوەبەریی هەبوو، کۆبوونەوەی هەبوو، بەناو تێکۆشانی حیزبیی هەبوو. بەڵام لەوکاتەوە فیرقە ئیدی نەیتوانی خۆی لە ئازەربایجانی ئێران دا بگرێتەوە، واتە هەم لەباری سیاسیو هەم لەباری تەشکیلاتییەوە ئاشبەتاڵ لە ئازەربایجان دا تەواوو تەکمیل بوو. بەم جۆرە زەبرێکی زۆر گەورە لە جووڵانەوەی میللی ـ دێموکراتی لە ئازەربایجان درا، کە بەداخەوە هەتا ئێستاش شوێنەواری هەر ماوە. لەو کاتەوە چەندین جار دەرەتانی

---

[1] کۆنگرەی دووهەمی حیزبی توودە لە مێژووی ئەم حیزبە دا جێگایەکی تایبەتیی هەیە چونکە هەم لە هەل و مەرجێکی زۆر ناسك دا گیراو هەم دواکۆنگرەشە، واتە لە ساڵی ١٣٢٧ەوە تا ئێستا ٣٩ساڵ تێدەپەڕێ، هیچ کۆنگرەیەکی دیکەی حیزبی توودە پێك نەهاتوە، هەرچەند زۆر جار دەرەتانی پێك هێنانی کۆنگرە هەبووە. لە ئاکام دا چەندین جار بەڕێوەبەرایەتییحیزبی توودە هێندێ کەسی بە ئەندامی کومیتەی ناوەندی ناساندوە، کە زۆربەی زۆری ئەوانە لە لایەن ئەندامانی کومیتەی ناوەندیی پێشووەوە دیاری کراون و هیچ کۆنگرەیەك هەڵی نەبژاردوون. ئێستاش ئەوانەی لە ساڵی ١٣٦٤ەوە خۆیان بەناوی کومیتەی ناوەندیی حیزبی توودە دەناسێنن، دەکرێ بڵێین کە تەنانەت یەکیشیان هەڵبژێراوی کۆنگرەی حیزبی توودە یا ئەندامانی حیزبی توودە نین. بێگومان لەژێرپێنانی دێموکراسیی نێوحیزبی یەکێك لە هۆیەکانی ئەم کارەساتەیە کە لە پاش ساڵی ١٣٦٢ بەسەر حیزبی توودە دا هاتوە، کە هەم تەشکیلاتەکەی بە یەکجاری لە لایەن پۆلیسەوە ئاشکرا بووەو سەرکوت کراوەو هەم قەدرو حورمەتی خۆی لە لای گەلانی ئێران بەتەواوی لەدەست داوە. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

تێکۆشان بۆ وەدەستهێنانی مافە ڕەواکانی گەلی زۆرلێکراوی ئازەربایجان پێك هاتوە، بەڵام جووڵانەوەی نەتەوەیی لە ئازەربایجان هەتا ئێستاش پەرەی نەگرتوە کەبێگومان یەکێك لە هۆیەکانی ئاشبەتاڵی ساڵی ١٣٢٥ە.

هەل و مەرجی کوردستان هەم لەگەل ئازەربایجان و هەم لەگەڵ وەزعی ناوچەکانی دیکەی ئێران جیاوازیی هەبوو. لەکوردستان نە پاشەکشەی ڕێك و پێك کراو نە ئاشبەتاڵی تەواو. دوو ڕووداو تەئسیری ئاشبەتاڵیان کەم کردەوە: یەکەم ئەوە کەبە پێچەوانەی بەڕێوەبەرانی فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان، پێشەوا قازی و بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکرات بە گشتی وڵاتیان بەجێ‌نەهێشت و لەگەڵ خەڵکی کوردستان مانەوە. ڕاوەستان و شەهید بوونی پێشەوا قازی نیشانی دا کە ئەو بەئامانجی حیزبەکەی و گەلەکەی وەفادار ماوەتەوە. ئەم هەڵوێستە لەگەڵ هەڵاتنی بەڕێوەبەرانی فیرقە جیاوازیی زۆر بوو. لە کوردستان پاشەکشە ئەوەشی لەگەل نەبوو کە هێندێ تاقمی نێوخۆیی هێرش بەرنە سەر ئەندامانی حیزب و بەرپرسان و بیان کوژن، کارەساتێك کەلە ئازەربایجان بە پان و بەرینی ڕووی دا.

لە لایەکی دیکەوە بەرهەڵستیی ئازایانەی بارزانی‌یەکان زەبری زۆر توندی لەلەشکری ئێران وەشاندو خۆبەزل زانی و لەخۆبایی بوونی ئەو لەشکرەی تێك شکاند کە داگیرکردنەوەی ئازەربایجانی بە سەرکەوتنێکی مێژوویی گەورە بۆخۆی دادەناو لەئاکام دا ورەی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانی بەرز کردەوە.

ئەم دوو ڕووداوە بوون بە هۆی ئەوە کە شکستی سیاسی لە کوردستان تا ڕادەیەکی زۆر لەگەڵ ئازەربایجان فەرقی هەبێ و خەڵك ئەوەندە ناهومێد نەبن و ئەوەندەش خۆیان بە بێ‌دەرەتان نەزانن. بەڵام لەباری تەشکیلاتی‌یەوە وەزع لە ئازەربایجان باشتر نەبوو. دەکرێ بڵێین کە تەشکیلات بە یەکجاری ئاشبەتاڵی کردو لە ڕاستی‌دا پاش تێك چوونی کۆماری کوردستان شتێك بەناوی تەشکیلاتی حیزبی دێموکرات نەمابوو. چونکە بە پێچەوانەی فیرقە تەنیا ژمارەیەکی کەم لە ئەندامانی حیزبی دێموکرات بۆ دەرەوە کۆچیان کرد، بۆیە ئەم حیزبە لە دەرەوەش تەشکیلاتێکی بۆ پێك نەهات.

بەڵام زۆر زوو دەرکەوت کە کۆنەپەرستیی ڕەش لەگەڵ ئەوەی سەرکەوتنێکی گەورەی بەدەست هێناوە، ئەو هێزەی نیە کە بتوانێ بۆ ماوەیەکی دووروردرێژ لە سەرانسەری ئێران دا دیکتاتۆری‌یەکی توند دابمەزرێنێ. لەتاران و شارە گەورەکانی دیکەی ئێران چەند مانگ زیاتر لە تێکچوونی کۆماری کوردستان و حکوومەتی میللیی ئازەربایجان ڕانەبردبوو کە حیزبی توودەو چەند حیزبی دیکە کە لە ئۆپۆزیسیۆن دا بوون، دەستیان بە تێکۆشانی ئاشکرا کرد. لەکوردستان وەزعەکە کەمێك نالەبارتر بوو، چونکە ئەو دەرفەت و ئازادی‌یە لەوێ پێك نەهاتبوو. بەو حاڵەش تەنیا ساڵێك پاش شەهید بوونی پێشەوا قازی، لاوانی ناوچەی مەهاباد چالاکیی سیاسی‌یان دەست پێ‌کردەوەو پێوەندی‌یان پێکەوە گرت و یەکەم ڕێکخراوەکانی حیزبی دێموکراتیان زیندوو کردەوە. گۆڤارێکیان بەناوی "ڕێگا" بڵاو کردەوە کە چەند ژمارەی لێ‌دەرچوو. ئەم گۆڤارە درێژەپێدانی خەباتی حیزبی دێموکراتی لەبەر چاو بوو و خەڵکی بەرەو تێکۆشان هان دەدا. دەرچوونی "ڕێگا" شوێنێکی باشی لەسەر لاوەکان دانا.

لەزیندوو کردنەوەی ڕێکخراوەکانی حیزبی دێموکرات دا بەڕێوەبەرانی پێشووی حیزبی دێموکرات هیچیان بەشدار نەبوون. بەشی هەرە بە نرخ و هەرە تێکۆشەریان یا ئیعدام کرابوون یا لە زیندانەکان دا بوون. بەشێکی دیکە بیروباوەڕی خۆیان پاراستبوو بەڵام نەیان توانی خۆ ڕابگرن و چوون بۆ دەرەوەی وڵات. بەشی هەرە زۆری بەڕێوەبەران و کادرەکانی ئەوکاتەی حیزبی دێموکرات واتە ئەوانەی نە ئیعدام ونە زیندانی کرابوون و نە بۆ دەرەوە هەڵاتبوون، دەستیان لە سیاسەت هەڵگرت و خەریکی کارو کاسبیی خۆیان بوون. ژمارەیەك سەرۆك عەشیرەت لە بەرپرسانی حیزب

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

کە هەر لە زەمانی کۆماری کوردستانیش دا هەرکام بەشێوەیەك پێوەندییان لەگەڵ رێژیمی شا دامەزراندبوو، وێڕای هێندێك کەسی دیکە کە رەنگە ئەو وەختە پێوەندییان نەبووبێ، بەڵام پاشان شانازییان بەوە دەکرد کە دژی کۆماری کوردستان تێکۆشاون، رەنگی خۆیان گۆڕی و بوون بە پیاوی شا و رێژیم و چەندین ساڵ خزمەتی رێژیمی کۆنەپەرستی شاهەنشاهییان کرد. بەم جۆرە لە بەڕێوەبەران کەسێکی بە ناوبانگ نەما کە بتوانێ ئەندامان و لایەنگرانی حیزب لە دەوری خۆی کۆ بکاتەوەو سەرلەنوێ رێکخراوەکان ببووژێنێتەوە. ئەوە زیاتر لاوان بوون کە هەرچەند تاقیکردنەوەی حیزبییان کەم بوو، بەڵام ئازایانە هاتنە نێو مەیدانی خەبات و بەبڵاوکردنەوەی "رێگا" رێگای تێکۆشانی حیزبایەتییان خۆش کردەوە.

ئەو لاوانە چونکە تاقیکردنەوەی سیاسییان کەم بوو و کەسیش نەبوو رێنوێنییان بکا، لەسەر دووڕێیان مابوونەوە. بەشێکیان هەر لە سەرەتاوە لەو بڕوایەدا بوون کە دەبێ تەشکیلاتێکی بەتەواوی کۆمونیستی دابمەزرێ، کەدەکرێ بڵێین ئەوە دژکردەوەیەك بوو بەرامبەر بەو وەزعە کە دوای ئاشبەتاڵ لە کوردستان پێك هاتبوو. ئەوە بوو کە هێندێك لە لاوان بەناوی کۆمەڵەی کۆمونیستی کوردستان ویستیان درێژە بەتێکۆشانی خۆیان بدەن، لەحاڵێك دا زۆربەیان پێیان خۆش بوو هەر لەسەر رێبازی حیزبی دێموکرات بن. بەرەبەرە کەمایەتییش ئەم رێبازەی پەسند کردو گشتیان ناو و رێبازی حیزبی دێموکراتی کوردستانیان هەڵبژاردەوە.

ئەو رێکخراوە حیزبییە کە تازە پێك هاتبوو لەسەر دوو خەت دەجووڵایەوە. لەخەتێکەوە هەوڵی دەدا لەگەڵ رێکخراوەکانی کوردستانی عیراق پێوەندی بگرێ کە بریتی بوون لە رێکخراوە کۆمونیستییەکان (ئەوکاتە حیزبی کومونیستی عیراق چەند پارچە بوو) و پارتی دێموکراتی کوردستان کە پێشتر لقێك بوو لە حیزبی دێموکراتی کوردستان و راست ساڵێك پاش دامەزرانی ئەم حیزبە لە ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٢٥دا وەك حیزبێکی سەربەخۆ لە کوردستانی عێراق دامەزرابوو. لاوەکان لەبەر هەستی کوردایەتی یا بۆ وەرگرتنی یارمەتی یا بۆ مەشوەرەت دەچوون بۆلای ریکخراوە سیاسییەکانی ئۆپۆزیسیۆنی عێراقی، بەتایبەتی ئەوانەی لە کوردستان دا چالاکییان هەبوو. لەخەتێکی دیکەشەوە تێدەکۆشا لەگەڵ بەڕێوەبەریی حیزبی توودەی ئێران لە تاران پێوەندی بگرێو تیکۆشانی خۆی لە کوردستان لەگەڵ ئەو حیزبە رێك بخا. هەردوو ئەو خەتانە ماوەیەك بەردەوام بوون. زۆری پێنەچوو حیزبی توودە ئامادە بوو پێوەندی لەگەڵ رێکخراوی حیزبی دێموکرات لە مەهاباد دابمەزرێنێ. رابیتی نێوان حیزبی دێموکرات وحیزبی توودە ئەوکاتە لە تاران صارم الدینی صادق وەزیری بوو کە بە هۆی سەدیقی ئەنجیری ئازەرەوە رێنوێنییەکی زۆری لاوانی مەهابادی دەکرد.[1] بەڕێوەبەری حیزبی توودە ئەوکاتە لەو بڕوایەدا بوو کە هەم لەباری تەشکیلاتی و هەم لەباری سیاسییەوە رێکخراوەکانی حیزبی دێموکرات لە کوردستان دەبێ بەگشتی پەیڕەوی بەڕێوەبەریی حیزبی توودە بن. لە راستی دا بەشێك بن لە تەشکیلاتی حیزبی توودە، بەڵام ناوی حیزبی دیموکراتی کوردستان بپارێزن و هەر بەو ناوەش درێژە بە تێکۆشانی خۆیان بدەن کە بە کردەوەش هەر وای لێدەهات.

---

[1] صارم الدینی صادق وەزیری لە رووناکبیرانی خەباتگێڕی شاری سنەبوو و هەر لە زەمانی کۆماری کوردستانەوە لەگەڵ بەڕێوەبەرانی حیزبی دێموکرات و بەتایبەتی لەگەڵ بنەماڵەی قازی پێوەندیی هەبوو.

سەدیقی ئەنجیری ئازەر خۆی لە کادرە رووناکبیرەکانی کۆماری کوردستان بوو و لاوەکانی مەهابادی لە نیزیکەوە دەناسی. پاش تێکچوونی کۆمار، کوردستانی بەجێهێشت و لە تاران نیشتەجێ بوو. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

لە بەهارو هاوینی ١٣٢٧دا جووڵانەوەیەکی دێموکراتی لە سەرانسەری ئێران دیسان پەرەی گرت. ڕۆژنامەکانی ئۆپۆزیسیۆن زۆر بە ئاشکرا دژی کردەوەکانی دەوڵەت دەیان نووسی و ڕەخنەیان دەگرت. بەرەبەرە دەرکەوت کە لە تاران و بەشەکانی دیکەی ئێران و بەتایبەتی لە شارە گەورەکان دا حیزبی توودە خەریکە قەرەبووی ئەو شکستە دەکاتەوە کە لە ساڵەکانی ١٣٢٥و ١٣٢٦دا تووشی بووە. حیزبی توودە پەیتا پەیتا تەشکیلاتی خۆی لەزۆر لە شارە گەورەکانی ئێران دادەمەزراند. هەتا دەهات نفووزی زیاتر دەبوو و تەبلیغاتەکەی تەئسیری زیاتر لەسەر وەزعی سیاسیی وڵات دادەنا. لەو وەزع و حاڵەدا کۆنەپەرستیی ئێران دیسان بیری لەوە دەکردەوە کە بۆ پێشگیری لە پەرەگرتنی بزووتنەوەی دێموکراتیو بەتایبەتی سنووردانان بۆ تێکۆشانی ئۆپۆزیسیۆن و قەدەغە کردنی چاپەمەنییە سیاسییەکانی ئۆپۆزیسیۆن ڕێگایەك ببینێتەوە. دێمانەی دیکتاتۆرییەك کە بتوانێ دەسەڵاتی کۆنەپەرستیی ئێران بە سەرۆکایەتیی حەمەڕەزا شا سەقامگیر بکاو قازانجی ئیمپریالیزمی ئەمریکاو ئینگلیس بپارێزێ، لە ئاسۆ بەرچاو دەکەوت.

ئیمپریالیزمی ئەمریکاو ئینگلیس لە سەرکوت کردنی جووڵانەوەی دێموکراتی لە ئێران و هەروەها لە بەربەرەکانی دژی سیاسەتی سۆڤیەتیدا یەك دڵ و یەکگرتوو بوون. بەڵام پاش زاڵ بوون بەسەر بزووتنەوەی دێموکراتی لە ساڵی ١٣٢٦دا ناکۆکی لەنێوانیان دا خۆی نواند. ئیمپریالیزمی ئینگلیس کە پێشتر نفووزێکی زۆری لە دەزگای دەسەڵاتداریی ئێران دا پەیدا کردبوو، بەهیچ جۆرێك ئامادە نەبوو لە نفووزی خۆی کەم بکاتەوە. بەڵام ئەمریکا لە ڕادەی نێونەتەوەییدا وەك دەوڵەتێکی گەورەی هەرە سەرکەوتووی پاش شەڕی دووهەمی جیهانی، دەوڵەتێك کەبە بۆمبی ئەتۆمی و بە ئابوورییەکی زۆر پێشکەوتوو پشت ئەستوور بوو، لەو بڕوایە دا بوو کە پارسەنگی هێزەکان بە قازانجی ئەو گۆڕاوەو ئیمپریالیزمی پیری ئینگلیس توانای پێشووی نەماوە. بۆیە دەیەویست جێگای خۆی نەك هەر لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و لە ئێران دا، بەڵکوو لە سەرانسەری جیهان دا بکاتەوە. بەم جۆرە ڕقەبەرییەکی توند لەنێوان ئیستیعماری کۆنی ئینگلیس کە ئیدی هێزی ئەوەی نەمابوو بەهاسانی بتوانێ ئیمپراتۆریی خۆی بپارێزێو ئیمپریالیزمی تازە پێگەیشتووی ئەمریکا کە زۆر بەهیز ببوو و لەخۆی ڕادەدی کە جێگای ئیستیعماری ئینگلیس بگرێتەوە، پەیدا بوو.

نە ئەو نفووزە زۆرە کە ئیمپریالیزمی ئینگلیس لە ئێران دا هەیبوو، لەگەڵ کزی و لاوازیی ئەم دەوڵەتە ڕێك دەکەوت و نە ئەو نفووزە کەمەی کە ئەمریکا خاوەنی بوو، وەڵامدەری ئەو دەسەڵاتە سیاسیو ئابووری و نیزامییە گەورەیە بوو کە لەجیهان دا پەیدای کردبوو. ناکۆکیو ناتەبایی نێوان دوو ئیمپریالیزم لە ئێران دا کە لەباری ئابووریو ستراتیژییەوە وڵاتێکی گرینگ بوو، بە ئاشکرا خۆی دەنواندو لەسەر وەزعی سیاسیو نێوخۆش تەئسیری دادەنا. هەرکام لەو دەوڵەتانە داروەستەی خۆیان لەنێو پیاوە خاوەن دەسەڵاتەکانی ئێران دا پەیدا کردبوو و هەریەك بەهۆی ئەو کەسانە یا هێزانەوە کە لەنێوخۆی وڵات دا ئامادە بوون هاوکاریی لەگەڵ بکەن، تێدەکۆشا کە ڕەقیبی خۆی لە مەیدان وەدەرنێ. بەڵام هەروەها کە گوتمان لە سەرکوت کردنی هێزە ڕەسەنە دێموکراتیو نیشتمانییەکان دا ئەو دوو ئیمپریالیزمە ناکۆکییان لەنێو دا نەبوو و یەکگرتوو و یەکدەست بوون.

ڕۆژی ١٥ی مانگی ڕێبەندانی ساڵی ١٣٢٧ لە تاران کاتێك حەمەڕەزاشا چووبووە جێژنی ساڵڕۆژی کردنەوەی دانیشگا، تەقەی لێکراو هەرچەند خۆی بە سووکی برینداربوو، بەڵام ئەو تەقەیە بوو بە بیانوو بۆ ئەوەی هەموو تێکۆشانی ڕێکخراوەکانی ئۆپۆزیسیۆن و بەتایبەتی حیزبی توودە قەدەغە بکرێ. حیزبی توودە هەڵوەشاوە ڕاگەیەندراو چوار ڕۆژ پاش ١٥ی ڕێبەندان واتە ڕۆژی ١٩ی ڕێبەندان قانوونی داخرانی چاپەمەنیی دژی دەوڵەتیش پەسند کرا. لەو قانوونەدا هاتبوو هەرکەس نیسبەت بە پادشاو بنەماڵەی پادشا بێحورمەتی بکا، دەگیرێ. حەمەڕەزاشا لەو وەزعە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

کەڵکی وەرگرت، مەجلیسی موئەسیسانی پێك هێناو قانوونی ئەساسیی بە قازانجی خۆی گۆڕی‌و دەسەڵاتی خۆی زیاتر کرد.

دەرکەوت کە ناسری فەخرئارایی کە تەقەی لە شا کردبوو زیاتر سەر بە سەرلەشکر رەزم ئارا بوو. رەزم ئارا ئەو وەختە سەرۆکی ستادی ئەرتەش بوو و پێوەندیی زۆر پتەوی لەگەڵ ئینگلیس هەبوو، وێ دەچوو مەبەست ئەوە بووبێ کە ئینگلیسی‌یەکان بە کوشتنی شا، رەزم ئارا بێننە سەرکارو رێژیمێکی دیکتاتۆریی نیزامی لە ئێران دابمەزرێنن کە تەواوی دەسەڵاتی وڵات بە دەستەوە بگرێ. لێکدانەوەی سیاسەتی بریتانیا ئەوەبوو کە ئەگەر شا نەش کوژرێ، تەقەکە دەبێتە بیانوو بۆ دامەزراندنی دیکتاتۆری کە دیسان هەر بە قازانجی ئینگلیس بوو. هەر لەو کاتەدا حەمەرەزاشاش کە هەرچی دەچوو زیاتر بەرەو ئەمریکا دەڕۆیشت، چاوترسێن دەکرا. ئەوکاتە وەزعی ئابووریی ئێران زۆر شپرزە بوو و دەوڵەتی ئێران داوای بەشێکی زیاتر لە داهاتی نەوتی لە شیرکەتی نەوتی ئینگلیس دەکرد. چونکە بەڕاستی بەشێکی یەکجار زۆر کەمی داهاتەکە دەدرا بە ئێران. بۆ چارەسەر کردنی وەزعی ئابووری، ئینگلیسی‌یەکان دەوڵەتی ئێرانیان ئامۆژگاری دەکرد کە لە دەوڵەتی ئەمریکا یا لە بانکی نێونەتەوەیی قەرز وەربگرێ! بۆ چارەسەر کردنی وەزعی سیاسییش دیکتاتۆری‌یەکی نیزامی‌یان لەبەر چاو گرتبوو.

دەوڵەتی ئەمریکاو هەروەها بانکی نێونەتەوەیی کە لەژێر نفووزی ئەمریکادا بوو ئامادە نەبوون قەرز بدەن بە ئێران و زیاتر پێ‌یان لەسەر ئەوە دادەگرت کە ئێران بەشێکی زۆرتر لە داهاتی نەوت داوا بکا. مەبەستی ئەمریکایی‌یەکان زەبر وەشاندن لە شیرکەتی نەوتی ئینگلیس وەك سەمبوولی نفووزی ئابووری و سیاسیی بریتانیا لە ئێران بوو کە بەهەق بە دەوڵەتێکی سەربەخۆ لەنێو دەوڵەتی ئێران دا لە قەڵەم دەدرا.[1]

ئەوە کە ئەمریکا داوای دەکرد ئێران هەقی خۆی لە شیرکەتی نەوتی ئینگلیس بستێنێ، لەبەر ئەوە نەبوو کە ئێران هەقی خورابوو و ئەمریکاش چونکە لایەنگری هەق بوو دیفاعی لێ‌دەکرد! مەبەستی ئەمریکا ئەوە بوو کە ئەو ئیمتیازەی شیرکەتی نەوتی ئینگلیس وەری گرتبوو تێك بداو شیرکەتێکی دیکە پێك بێ کە شیرکەتە ئەمریکایی‌یەکانیشی تێدا بەشدار بن. شیرکەتەکانی نەوتی ئەمریکا چاویان لەوە بڕیبوو کە نەهێڵن شیرکەتی نەوتی ئینگلیس ئەو هەموو سوودە بەرێ، لە حاڵێك دا نیسبەتی دەسکەوتی ئەوان لە وڵاتەکانی دیکە کەمتر بوو. بۆیە داوای ئەمریکا کە ئێران هەقی خۆی زیاتر وەربگرێ بەدڵی هێزە نیشتمانی‌یە دژی ئیمپریالیستی‌یەکانی ئێران بوو. بەم جۆرە بە رواڵەت ئەم هێزانە لەگەڵ ئەمریکا کەوتبوونە بەرەیەکی هاوبەش دژی ئیمریالیزمی ئینگلیس.

دەوڵەتی بریتانیا هەستی بەو مەترسی‌یە دەکرد. بۆیەش دامەزراندنی دیکتاتۆریی بەهۆی یەکێك لە باوەڕپێکراوەکانیەوە بە پێویست دەزانی. کاتێك رۆژی ١٥ی رێبەندان تەقە لە شا کرا، رەزم ئارا دەستی تێدا بوو و مەبەستیشی رێگاخۆش کردن بۆ دیکتاتۆریی نیزامیی خۆی بوو. هێندێك بەڵگە کە لە پاشان دەرکەوتن نیشانیان دا کە ناسری فەخرئارایی لەگەڵ چەند کەس لە بەڕێوبەرانی حیزبی توودەش راستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ پێوەندیی هەبووەو

[1] سەرجەمی داهاتی شیرکەتی نەوتی ئینگلیس لە سەرەتای وەدەست هێنانی ئیمتیازەوە تا میللی بوون ٨٩٥ میلیۆن لیرە بوو کە لەوە تەنیا ١٠٥ میلیۆن لیرە واتە ١١/٧٪ وەك هەقی ئیمتیاز درابوو بە ئێران. لە حاڵێك دا هەر لەو ماوەیەدا پاش دەرهاویشتنی خەرج سوودی شیرکەتی نەوت و دەوڵەتی بریتانیا ٢٩٠ میلیۆن لیرە بوو (پنجاه سال نفت ایران ص٤٤) بەشی دەوڵەتی ئێران لەم داهاتە کە بە پێی بڕیارنامەی ١٩٣٣ لەگەڵ شیرکەتی نەوتی ئینگلیس بۆی دیاری کرابوو، زۆر کەمتر لەو بەشە بوو کە پاشتر شیرکەتە نەوتی‌یەکانی ئەمریکایی لە رۆژهەڵاتی نێوەڕاست دەیان دا بەدەوڵەتە خاوەن نەوتەکانی دیکە.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

بێگومان هێندێك لەو بەرپرسانەو بەتایبەتی دوکتور نوورەددینی کیانووری پێشتر ئاگاداری ئەوە بوون کە لە رۆژی ١٥ی رێبەندان دا تەقە لە شا دەکرێ. تەنانەت زۆر وێ دەچێ کە تەنیا تەماشاچییش نەبووبن. ئەوە کە شا بریندار بوو بەڵام نەکوژرا تارادەیەکی زۆر بەرنامەی رەزم ئارای هەڵوەشاند. ئەمجا شا ویستی لەم وەزعە بە باشترین شێوە بەقازانجی خۆی کەڵك وەربگرێ. لەپێش دا حیزبی توودەو پاشان هەموو ئۆپۆزیسیۆنی دێموکراتیی قەدەغە کرد. بە بیانووی ئەوە کە ناسری فەخرئارایی ئەندام یا لایەنگری حیزبی توودەیە، ئەم حیزبەی هەڵوەشاوە راگەیاند. بیانووی دیکەی ئەوە بوو کە هەر ئەو رۆژە واتە ١٥ی رێبەندان حیزبی توودە میتینگێکی چەند هەزار کەسیی لەسەر گۆڕی دوکتور تەقیی ئەرانی بە بۆنەی ساڵرۆژی کۆچی دوایی ناوبراوەوە ساز کردبوو.[1] هەرچەند ئەو میتینگە لە دەرەوەی شاری تاران لە ئیمام زادە عەبدوڵلا بوو، بەڵام دیسان ئەوەش کرا بە بیانوو و وا نیشان درا کە لەو رۆژەدا حیزبی توودە خەیاڵی کودیتای هەبووە. لە نەتیجەی سەرنەگرتنی پیلانی پازدەی رێبەندان دا وەزعێکی لەبار بۆ شا پێك هات. هەم لەم تەقەیە ساخ و سەلیم دەرچوو و هەم هەل و مەرجی دامەزراندنەوەی دیکتاتۆرییەکی توندوتیژ وەك زەمانی رەزاشا ئامادە کرا کە مەبەستی لەمێژینەی حەمەرەزاشا بوو. پاش ١٥ی رێبەندانی ١٣٢٧ زۆر کەس لە تاران و شارەکانی دیکەی ئێران کەئەندامی حیزبی توودەو رێکخراوە دێموکراتییەکانی دیکەی ئۆپۆزیسیۆن بوون گیران، یان دوور خرانەوە.

لە کوردستانیش هێرش کرایە سەر ئەو لاوانە کە تازە تێکۆشانی خۆیان دەست پێکردبوو. ژمارەیەك گیران کە "عەزیزی یوسفی"یشیان لەگەڵ بوو. ئەوانە هەر لە ساڵی ١٣٢٧دا پاش دادگایەکی فەرمایشی بە چوار ساڵ زیندان مەحکووم کران و هەتا ساڵی ١٣٣١ لە زیندان مانەوە.

حەمەرەزاشا لەو هەل و مەرجە لەبارە کە بۆی پێك هاتبوو بۆ دەستێوەردانی قانوونی ئەساسیی ئێران کەڵکی وەرگرت و لەژێر سێبەری سەرنێزەی حکوومەتی نیزامی دا "هەڵبژاردنی" مەجلیسی موئەسیسانی بەرێوە برد کە لە مانگی بانەمەری ١٣٢٨دا ئەسڵی چل و هەشتەمی قانوونی ئەساسیی گۆڕی و مافی ئەوەی دا بە شا کە (هريك از مجلس شورای ملی و مجلس سنا را جداگانه یا هردو مجلس را در آن واحد منحل سازد) هەرکام لە مەجلیسەکانی شوراو سەنا بەجیا یا هەردوو پێکەوە هەڵوەشێنێتەوە، پاش کۆتایی هاتنی کاری مەجلیسی موئەسیسان شا "نوێنەرانی" ئەو مەجلیسەی بانگ کردو پێی گوتن:***"کارێك کە ئاغایان لەم چەند رۆژەدا جێبەجێیان کردوە بۆ سەقامگیر بوونی مەشرووتە بووەو بەم جۆرە مەشرووتەیان رزگار کردوە کە تووشی وەزعیکی شپرزە ببوو"***.[2] بەم شێوەیە حەمەرەزا شا بە پێی ئەسڵی تازەی چل و هەشتەمی قانوونی ئەساسی دەیتوانی هەرکات کردەوەکانی مەجلیسی شوورای (کە وا دانرابوو نوێنەری هەڵبژێراوی خەڵك بێ)، بە کەیفی نەبێ، ئەو مەجلیسە هەڵوەشێنێتەوە. بە گشتی ئەم دەستێوەردانەی قانوونی ئەساسی رێگای دیکتاتۆریی خۆش دەکرد.

بەڵام لە لایەکەوە بەرهەڵستیی هێزە نیشتمانی و دێموکراتییەکان و یەکگرتوو نەبوون و لاواز بوونی کۆنەپەرستی، لە لایەکی دیکەشەوە ناتەبایی و ناکۆکی لە نێوان ئەمریکاو ئینگلیس دا بوون بەهۆی ئەوە کە ئەم دیکتاتۆرییە

[1] ساڵرۆژی کۆچی دوایی ئەرانی رۆژی ١٤ی رێبەندانە. بە پێشنیاری کیانووری لە باتیی ١٤ لە رۆژی ١٥ دا ئەم بیرەوەرییە پێك هاتوەکە بۆخۆی جێگای سەرنجە. گوایا هۆیەکەی ئەوە بووە کە ١٥ی رێبەندان کەوتۆتە رۆژی جومعە. (د)

[2] کیهان شماره ١٨٣١ مورخ ٢٨/٢/٢٤ نقل از کتاب "گذشته چراغ راه آینده است" تهران ١٣٦٢ ص ٥٢١ . (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

لەوکاتەدا نەتوانێ دەوام بکا. ماوەیەکی زۆری پێنەچوو کە جەووی خەفەقان و گرتن و زیندانی کردن و راونانی خەڵك بەرەبەرە تێك شکا.

بەم شێوەیە هەرچەند پیلانی دامەزراندنی دیکتاتۆرییەکی توندوتیژی نیزامی، سەرنەکەوت بەڵام بۆ ماوەیەکی کورتیش بووبێ، جووڵانەوە لە کوردستان و لە سەرانسەری ئێران دا ناچار بە پاشەکشە بوو.

لە مانگی رەزبەری ساڵی ١٣٢٨دا هەڵبژاردنی مەجلیسی شازدە دەستی پێکرد. موسەددیق و لایەنگرانی بۆ دەربڕینی ناڕەزایی خۆیان دژی ئازاد نەبوونی هەڵبژاردن لە دەربار بەست دانیشتن. ئەم بەربەرەکانییە تا رادەیەکی زۆر سەرکەوت و بوو بە هۆی ئەوە کە لە فێڵ و تەڵەکە لەهەڵبژاردنی تاران دا پێشگیری بکا. لە ئاکام دا هەڵبژاردنی تاران هەم لەبەر دژایەتیی بیروڕای گشتیو هەم لەبەر چالاکیی موسەددیق و لایەنگرانی هەڵوەشایەوە. بەڵام شا بێ ئامادە بوونی نوێنەرانی تاران لەمانگی خەزەڵوەری ١٣٢٨دا مەجلیسی کردەوە. هەڵبژاردنی تاران لە مانگی رەشەمەی ١٣٢٨دا بەڕێوە چوو و موسەددیق و چەند کەسی دیکە لە جەبهەی میللی بە نوێنەری مەجلیسی شازدە هەڵبژێران.[1]

سەرکەوتنی نوێنەرانی جەبهەی میللی لە هەڵبژاردن دا رێگای بۆ تێکۆشانی ئەو جەبهەیە خۆش کردو بەرەبەرە جەبهەی میللی بوو بە هێزێکی بەنفووزی سیاسی. ئەوە یەکەم جار بوو کە لەپاش ساڵی ١٣٢٠، رێکخراویکی دیکە پێك دەهات کە وێڕای حیزبی توودە خاوەنی نفووزێکی زۆر بوو. ئەم دیاردەیە لە دواڕۆژدا سیمای سیاسیی ئێرانی بەتەواوی گۆڕی. سەیر ئەوە بوو کە حیزبی توودە هەڵبژاردنی مەجلیسی شازدەی لە ساڵی ١٣٢٨دا تەحریم کرد کە بێگومان ئەوەش یەکێك لە کارە نالەبارو چەوتەکانی بەڕێوەبەریی ئەم حیزبە بوو.

هەڵبژێرانی موسەددیق و لایەنگرانی بۆ مەجلیس نیشانی دا کە دەکرێ لە هەڵبژاردن بۆ هاندانی کۆمەڵانی خەڵك بەرەو خەباتی سیاسی کەلك وەربگیرێ. هەر لە سەرەتای پێك هاتنی جەبهەی میللییەوە لە بەراوردی رۆڵی ئەم جەبهەیە لەمەیدانی خەبات دا ناکۆکی لە نێوان هێزو رێکخراوە سیاسییەکان دا پەیدا بوو. لەکاتێك دا زۆر لە رێکخراوە سیاسییەکان جەبهەی میللییان بەهێزێکی نیشتمانی دادەنا، حیزبی توودە هەم لە چاپەمەنیی نهێنیی خۆیدا وەك نامەی "مردم" و هەم لەرۆژنامە ئاشکراکانی دا کە پاشان بە دەیان لە لایەن ئەم حیزبەوە چاپ و بڵاو کرانەوە، لێکدانەوەیەکی زۆر ساویلکانەو نادروستی لە جەبهەی میللی دەرخست. حیزبی توودە لەو بڕوایەدا بوو کە چونکە سیاسەتی یەکیەتیی سۆڤیەتی لە ئێران لە پاش ساڵی ١٣٢٥ لە مەیدان چۆتەدەر، کێشەی ئەسڵیی لەنێوان دوو سیاسەتی ئەمریکاو ئینگلیس دایە. ئەو حیزبە پێی وابوو چونکە موسەددیق و لایەنگرانی جەبهەی میللی بەهیچ جۆرێك تەباییان لەگەڵ سیاسەتی سۆڤیەتی بەتایبەتی لە مەسەلەی نەوت دا نیشان نەدەدا (موسەددیق یەکێك لەوانە بوو کە لەگەڵ پێکهاتنی شیرکەتی تێکەڵاوی نەوتی ئێران و سۆڤیەتی لە ساڵی ٢٦ـ١٣٢٥ دژایەتیی کرد)و دژی سیاسەتی ئینگلیسیش بوون و داخوازەکانیشیان لەو کاتەدا لەگەڵ رێبازی ئەمریکا رێك دەکەوت، بێگومان موسەددیق دەبێ پیاو یا هەر نەبێ لایەنگری ئیمپریالیزمی ئەمریکا بێ! لێکدانەوەی حیزبی توودە لەوەدا چەوت بوو کە نەیدەویست قازانجی کۆمەڵانی خەڵکی ئێران لەدژایەتی لەگەڵ ئیمپریالیزمی ئینگلیس دا لە قازانجی ئەمریکاو شیرکەتە نەوتییە

[1] پاش بەست دانیشتن لەدەربار هاوکارانی دوکتور موسەددیق هاتنە سەر ئەو باوەڕە کە حیزبێك پێك بێنن. بەڵام موسەددیق خۆی لەو بڕوایەدابوو کە باشترە بەرەیەك بە بەشداریی هیندێك ریکخراوی دیکە کە بیروباوەڕی نیشتمانییان هەبوو پێك بهێنرێ. ئەوەبوو کەلە رۆژی یەکی خەزەڵوەری ١٣٢٨دا لەو نۆزدە کەسەی کە لەبەست دانیشتنی دەرباردا بەشدار بوون و پاشان لەماڵی موسەددیق کۆبوونەوە جەبهەی میللی پێك هات کە دەستی بە تێکۆشانێکی پان و بەرین کردو توانی خەڵکێکی زۆر لە دەوروبەری دروشمەکانی خۆی کۆبکاتەوە. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ئەمریکایی‌یەکان جیا بکاتەوە کە ئەوانیش دژی نفووزی ئینگلستان و شیرکەتی نەوتی ئینگلیس بوون هەرچەند لەو ماوە مێژوویی‌یەدا ئەم دوو قازانجە بەڕواڵەت شان بەشان دەچوونە پێش، بەڵام شان بە شان چوونەپێشی کاتیی هەردوو قازانجەکە بەهیچ جۆرێك مانای ئەوە نەبوو کە ئەو دوو هێزە سیاسی‌یە بیروڕایان یەکەو یەکگرو یەکگرتوون. هەماهەنگی لەنێوان لایەنگرانی موسەددیق و قازانجی ئەمریکا نەدەبا ئەو راستی‌یەش بشارێتەوەو سەرپۆشی لەسەر دابنێ کە موسەددیق و لایەنگرانی نوێنەری هێندێك چین و توێژی نیشتمانی و دژی ئیستیعماریی ئێران بوون و لەگەڵ حیزبی توودە بیروباوەڕیان جیاواز بوو، بەڵام زۆر بە جیددی دژی قازانجی ئیستیعمار خەباتیان دەکرد کە ئەو وەختە سەمبولەکەی لە ئێران دا شیرکەتی نەوتی ئینگلیس بوو. ئەوەش کە هێندێك لە بەڕێوەبەرانی جەبهەی میللی مەیلیان بەرەو ئەمریکا بوو، ئەسڵی مەسەلەکە ناگۆڕێ. کەوابوو دەبوا هەر لە سەرەتاوە جەبهەی میللی وەك هێزێکی سەربەخۆ تەماشا بکرێ کە لە قازانجە نیشتمانی‌یەکانی ئێران بەرامبەر بە ئیمپریالیزمی ئینگلیس دیفاع دەکا.

پاش شەڕی دووهەمی جیهانی تەرکیبی چینایەتی لە ئێران بەو شێوەیە بەتەواوی روون نەبۆوە تا جەوهەری چینایەتیی جەبهەی میللی دیاری بکرێ. موسەددیق بۆخۆی بورژوا نەبوو، بەڵکوو مالیکێکی گەورە بوو. هێندێ کەس لەوانەی هاوکاری‌یان لەگەڵ موسەددیق دەکرد خاوەن موڵك و دەرەبەگ بوون. بەڵام دەبێ بگوترێ کە پشتیوانی موسەددیق بازاڕ بوو و بازاڕیش نوێنەری وردەبورژوازیو بورژوازیی نێونجی بوو کە قازانجی لەگەڵ ئیمپریالیزم رێك نەدەکەوت. کەوابوو لە ساڵەکانی ٢٨ـ١٣٢٧دا ئەو کەسانەی سیاسەتی حیزبی توودەیان پەسند نەدەکردو خۆشیان بە نوێنەری چینی کرێکار نەدەزانی، دەیان توانی میللی بن و دەشیان توانی رۆڵێکی بەرچاویان لەخەباتی نیشتمانی دا هەبێ، بێ ئەوەی سەر بەم یان ئەو ئیمپریالیزمە بن. ئەوە راستی‌یەك بوو کە هەر لە سەرەتاوە بەڕێوەبەرانی حیزبی توودە تێی‌نەگەیشتن یا نەیان دەویست تێی‌بگەن کە خۆی یەکێك لە هۆیەکانی هەرە ئەساسیی شکستی جووڵانەوەی ساڵەکانی ١٣٢٨تا ١٣٣٢بوو.

بێگومان گەورەترین مەسەلە لەپێش مەجلیسی شازدەدا مەسەلەی نەوت بوو. دەوڵەتی ئینگلیس و شیرکەتی نەوتی ئینگلیس هەوڵیان دەدا بەشێوەیەك ئەو مەسەلەیە چارەسەر بکەن، کە نەڕێگا بدەن ئەمریکا لەو شیرکەتەدا بەشدار بێ‌و نە بەشێکی زیاتر لە قازانجی نەوتەکە بچێتە خەزێنەی دەوڵەتی ئێرانەوە.

هەروەها کە گوتمان ئەمریکایی‌یەکان بەتایبەتی ئەوانەی پسپۆڕی نەوت بوون بەشێوەی جۆراوجۆر رایان دەگەیاند کە ئێران هەقی ئەوەی هەیە بەشێکی زیاتر لەداهاتی نەوت وەربگرێ. بۆ وێنە "کورتیسی" ئەمریکایی کە دەوڵەتی ساعید پێشتر وەك پسپۆڕی نەوت هێنابووی و کاری پی‌ئەسپاردبوو، لەسەر پێشنیارە نیوەچڵەکانی شیرکەتی نەوتی ئینگلیس گوتی ئەو بەشە کە شیرکەتی نەوتی ئینگلیس دەیەوێ بیدا بە ئێران کەمەو وێنزۆئێلای بەنموونە هێنایەوە کە لەوێ شیرکەتە نەوتی‌یە ئەمریکایی‌یەکان ئەسڵی نیوە بەنیوەیان قبووڵ کردوەو نیوەی داهاتی نەوت دەدەن بەدەوڵەتی وێنزۆئێلا و گوتی ئێرانیش دەبێ هەر لەسەر ئەو ئەسڵە برواو بەکەمتر لەوە رازی نەبێ.

بەڵام شیرکەتی نەوتی ئینگلیس ئامادە نەبوو بچێتە ژێر بارو لە ئاکام دا پاش وتووێژێکی زۆر لە رۆژی ٢٦ی پووشپەڕی ١٣٢٨دا هەر لەسەر پێشنیارەکانی شیرکەتی نەوت بڕیارنامەی پاشکۆی ریککەوتننامەی ساڵی ١٩٣٣ لە نێوان دەوڵەتی ئێران و شیرکەتی نەوت دا ئیمزا کرا.[1]

[1] بەپێی ئەم پێشنیارانە بڕیارنامەی ١٩٣٣ هەر لە جێگای خۆی دەمایەوەو تەنیا بڕیارنامەیەکی لێ‌زیاد دەکرا کە بە "قرارداد الحاقی" ناوبانگی دەرکرد. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

دوو ڕۆژ پاشتریش ئەو بڕیارنامەیە چوو بۆ مەجلیسی پازدە، بەڵام مەجلیسی پازدە هەشت ڕۆژ لە تەمەنی مابوو و ئەو بڕیارنامەیەی پەسند نەکردو لە ئاکام دا گیروگرفتی نەوت مایەوە بۆ مەجلیسی شازدە. ڕاستی ئەوەبوو کە تەنانەت پاش وتووێژێکی زۆریش هەموو ئەو بەشە کە ئینگلیسییەکان ئامادە بوون لە سوودی شیرکەتی نەوت بیدەن بە دەوڵەتی ئێران لە سەدی بیست زیاتر نەبوو. بۆیە نەك هەر هێزە میللییەکان بەڵکوو بەشێك لەکاربەدەستانی ئێرانیش هەم لەبەر وەزعی ئابووریی وڵاتەکەو هەم لەبەر تەوژمی کۆمەڵانی خەڵك و هەم لەبەر هاندانی ئەمریکا پێیان خۆش نەبوو ئەو بڕیارنامەیە پەسند بکرێ.

دیتمان کە ئەندامانی جەبهەی میللی لە هەڵبژاردنی دەورەی شازدەدا سەرکەوتن و دوکتور موسەددیق و شەش کەس لە لایەنگرانی، پێنجیان لە تاران و یەکێکیان لە کاشان هەڵبژێردران. لەنێو پێنج کەسەکەی تاران دا ئایەتوڵڵا کاشانی لە لیستی جەبهەی میللیدا بوو. ئەم سەرکەوتنە پرستیژی جەبهەی میللیی زۆر بردە سەرێ و جەبهەی میللی بە ڕاستی هەروەك گوتمان بوو بە هێزێکی گەورەی سیاسی و کۆمەڵانی خەڵك چاوەڕوانی کاروکردەوەی ئەم ڕێکخراوە لەچارەسەر کردنی گیروگرفتی نەوت دا بوون. دوکتور موسەددیق کە سیاسییەکی لێزان و شارەزاو زیرەك بوو، لەو هەل و مەرجە باشتریش کەلکی وەرگرت و لە وتووێژێکی چاپەمەنی دا ڕاست و ڕەوان گوتی کە بەرنامەی فراکسیۆنی جەبهەی میللی لە مەجلیسی شازدەدا بریتییە لە دژایەتی لەگەڵ بڕیارنامەی پێشنیارکراوی نەوت و پاراستن و ڕاگرتنی ئازادیی سیاسی و کۆمەڵایەتی.

پاش ئەوەی کە عەبدولحوسێنی هەژیر سەرۆك وەزیر تیرۆر کرا، ساعیدی مەراغەیی هاتە سەرکار کە ئەویش لەنەتیجەی دژایەتیی جەبهەی میللی دا لاچوو. ئەمجا عەلیی مەنسوور کابینەی خۆی پێك هێنا. ئەویش نەیتوانی بڕیارنامەی نەوت بەرێتە سەر. سەرەنجام ئیمپریالیزمی ئینگلیس یەکێك لە زیرەکترین و بەنفووزترین پیاوە سیاسییەکان، سەرلەشکر ڕەزم ئارای هەڵبژارد کە سەرۆك وەزیری بەعۆدەوە بگرێ و گیروگرفتی نەوتیش چارەسەر بکا.

ڕەزم ئارا لە ٥ی پوشپەڕی ١٣٢٩دا بوو بە سەرۆك وەزیر. گوتمان کە پێشتر کاتێك سەرۆکی ستادی ئەرتەش بوو نفووزێکی یەکجار زۆری لەنێو ئەرتەش دا پەیدا کردبوو و لەگەڵ ئینگلیس هاوکارییەکی نیزیکی هەبوو و خۆی ئامادە کردبوو پاش لاچوونی شا دیکتاتۆرییەکی نیزامی لە ئێران دا دابمەزرێنێ. جا کە لەم مەبەستەدا سەرنەکەوت و نەیتوانی ببێتە هەمەکارەی ئێران، ئامادە بوو ببێ بە سەرۆك وەزیر. دەوڵەتی بریتانیاش تەواوی هیوای ئەوەبوو کە ڕەزم ئارا بتوانێ گیروگیرفتی نەوت بەقازانجی ئەو چارەسەر بکا.

هەرچەند بیروباوەڕی ڕەزم ئارا ڕوون بوو و دیار بوو کە لە سیاسەتی ئینگلیس زۆر نیزیکەو لە ڕاستیدا قازانجی ئەو دەوڵەتە لە ئێران دا دەپارێزێ، ڕەنگ بێ بەڕێوەبەرانی حیزبی توودە لەوەی کە ڕەزم ئارا بوو بە سەرۆك وەزیر زۆر نارازی نەبووبن. لەزەمانی ڕەزم ئارا دا بوو کە چەند کەسێك لەوان ڕۆژی٢٤ی سەرماوەزی ١٣٢٩ لە زیندانی قەسر ڕایان کرد. ئەویش بەو شێوەیە کە هێندێك لەئەندامانی حیزبی توودە بەرگی ئەفسەرییان لەبەر کردو بەناوی ئەوە کەدەیانهەوێ زیندانییان بەرن بۆ جێگای دیکە، زۆر سادەو هاسان ئۆتۆمبیلیان بردە بەردەرکی قەسری قەجەرو بەنیشان دانی نامەیەکی دەستکردو بەهاوکاریی هێندێ لە بەرپرسانی زیندان کە توودەیی بوون دە کەسیان لە بەڕێوەبەرانی حیزبی توودە لەزیندان ئازاد کرد.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

ئەو راکردنە دەنگێکی زۆری دایەوەو پرستیژی حیزبی توودەی هیندێکی دیکەش بردە سەرێ. بەڵام لە مەیدانی سیاسیی ئێران دا حیزبی توودە بە هەموو هێزیەوە دژایەتیی لەگەڵ جەبهەی میللی دەکرد، جەبهەی میللی‌یەك کە زۆر دوژمنی رەزم ئارا بوو. نەتیجەی ئەوەبوو کە حیزبی توودە لەراستی‌دا لەگەڵ رەزم ئارا لە یەك سەنگەردا بەرامبەر بە جەبهەی میللی دامەزران.

لە زەمانی رەزم ئارادا لە پێوەندی لەگەڵ کوردستانیش مەسەلەیەك هاتە کایەوە. ئەویش پرۆژەی قانوونیك بوو بە ناوی "قانون سازمان اداری کشور" کە رەزم ئارا بردی بۆ مەجلیس. ئەم قانوونە وەك تاقە بەندێك بەم شێوەیە هاتبوو: ***"بەپێی ئوسوولی ۹۱ و ۹۲ و ۹۳ی موتەمیمی قانوونی ئەساسی، لەم تاریخەوە ئەو بەشە لە کاروباری کۆمەڵایەتی کە پێوەندیی لەگەڵ قازانجی گشتیی مەحەللیی خەڵکی وڵات هەیە، بەهۆی ئەنجومەنەکانی مەحەللی‌یەوە ئیدارە دەکرێ و لە هەرکام لە بەشەکانی ئێستای وڵات ئەنجومەنێکی ئەوتۆ پێك دێ."***[1]

هێندێ کەس ئەوەیان بەناوی قانوونی خودموختاری ناو بردوە. کە جێگای سەرسوڕمانە، چونکە هیچ کام لە داخوازە ئەساسی‌یەکانی خودموختاری جێبەجێ ناکاو تەنیا شێوەیەکە بۆ ئەوەی هێندێك لەکاروبارە کۆمەڵایەتی‌یەکان لە ناوەندەوە هەڵنەسوورێن. قانوونی ئەنجومەنی ئەیالەتی‌و ویلایەتی خۆی گەلێك زیاتر لەم قانوونە مافی بە ئوستانەکان دەدا، بەڵام سەرەڕای ئەوە نوێنەرانی جەبهەی میللی دژی ئەم قانوونە راوەستان و پێیان وابوو کە پەسند کردنی دەبێتە هۆی لێك بڵاوبوون و پارچە پارچە بوونی ئێران.[2] لە ئاکام دا ئەو قانوونە چوو بۆ کۆمیسیۆن و لە پاشانیش هەر پەسند نەکرا. ئەم هەڵوێستە نیشانەی شۆوینیزمێکە کە هەر لە سەرەتاوە لەئەندامانی جەبهەی میللی دا بەدی دەکرا کە نەك هەر بە هیچ جۆرێك ئامادە نەبوون گەلانی زۆرلێکراوی ئێران وەك گەلی جیاواز بە رەسمی بناسن و مافی نەتەوایەتی‌یان بۆ قایل بن، بەڵکوو دژی ئەوە بوون ئەنجومەنی مەحەللی لە هێندێك لە بەشەکانی ئێران پێك بێ. تەنانەت ئەگەر سەڵاحییەتی تەنیا هەڵسووڕاندنی کاروباری کۆمەڵایەتیی هەبێ.

۲ـ بووژانەوەی بزووتنەوەی نیشتمانی

گیروگرفتی بنەڕەتیی ساڵی ۱۳۲۹ مەسەلەی نەوت بوو. "قرارداد الحاقی" کە هاتە مەجلیسی شازدە پاش ئەوەی باسێکی زۆری لەسەر کرا، نوێنەرانی جەبهەی میللی توانیان حەواڵەی کۆمیسیۆنی بکەن. رۆژی ٤ی سەرماوەزی ساڵی ۱۳۲۹ کۆمیسیۆنی مەجلیس ئەو بڕیارنامەیەی رەد کردەوە. هەر لەو رۆژەدا ٥ کەس لە نوێنەرانی جەبهەی میللی پێشنیاریان کرد سەنعەتی نەوت لە هەموو ناوچەکانی ئێران میللی بکرێ، دروشمی میللی کردنی نەوت لە مانگی رەزبەری ۱۳۲۹وە بوو بە دروشمی جەبهەی میللی.

موسەددیق و هاوکارانی هاتبوونە سەر ئەو باوەڕە کە تەنیا بە میللی کردنی نەوت، ئێران بە یەکجاری دەتوانێ لە دەست شیرکەتی نەوتی ئینگلیس رزگار بێ. دروشمی میللی کردنی نەوت زۆر زوو پشتیوانیی هەموو گەلانی ئێران،

---

[1] خاطرات دکتر انور خامەی، از انشعاب تا کودتا. ص ۲۵۰ ۱۳٦۳ چاپی دووهەم.

[2] موسەددیق لە قسەکانی خۆی لەمەجلیسی شازدەدا گەڵاڵەی قانوونی پێشنیار کراوی رەزم ئارای بە گەڵاڵەی لێك بڵاو بوونی ئێران و پێك هاتنی خودموختاری لە ئوستانەکان دانا. موسەددیق گوتی:"جەبهەی میللی دژی هەر قانوونێك کە ببێتە هۆی لێك بڵاو بوونی وڵات... رادەوەستێ" واتە ئەوکاتە بۆ موسەددیق و جەبهەی میللی خودموختاری و لێك بڵاو بوون مانایان یەك بوو. (نطق‌های دکتر مصدق در دورەء شانزدهم مجلس نقل از "مصدق و نهضت ملی" ۱۳۵۷ ص ۷٥و۷٦. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵی وڵاتی بۆ لای خۆی راکێشا، بەڕاستی دەرکەوت کە موسەددیق و هاوڕێیانی توانیویانە لە هەل و مەرجی تایبەتیی ئەو کاتەدا باشترین دروشم بۆ بەسیج کردن و هاندانی خەڵك دژی شیرکەتی نەوتی ئینگلیس هەڵبژێرن کە بەهێزترین بنکەی ئیمپریالیستی لە ئێران بوو.

لەو کاتەدا ئیمپریالیزمی ئینگلیس توانای بەربەرەکانیی بەرامبەر بەو دروشمە زۆر بوو و هێزێکی دیکەی وەك حیزبی توودەش کە یەکگرتووترین و رێك و پێك ترین هێزی سیاسیی ئێران بوو، پێشوازیی لە دروشمی میللی کردنی نەوت نەکرد. حیزبی توودە لەو بڕوایەدا بوو کە دروشمی میللیکردنی نەوت، دروشمێکە لە لایەن ئیمپریالیزمی ئەمریکاوە هاتۆتەگۆڕێ. دیتمان کە حیزبی توودە موسەددیق و جەبهەی میللیی بە نوێنەری توێژێك دەزانی کە دیفاع لە قازانجی ئیمپریالیزمی ئەمریکا دەکەن. بۆیە دژایەتی لەگەڵ دروشمی میللی کردنی نەوتی دەست پێکرد. بەڵام میللی کردنی نەوت دروشمێك نەبوو کە هێزێکی سیاسی بتوانێ راستەوخۆ دژایەتیی لەگەڵ بکا. بۆیە حیزبی توودە تاکتیکی جۆراوجۆری بۆ دژایەتی لەگەڵ ئەو دروشمە بەکارهێنا. رۆژنامەی نهێنیی "مردم" لە ٢٣ی رەزبەری ساڵی ١٣٢٩دا واتە ئەوکاتە کە دروشمی میللی کردنی نەوت تازە هاتبووە گۆڕێ، نووسی کە ئوسوولەن چۆن دەکرێ سەنعەتێك کە لە دەست ئیمپریالیزم دایە میللی بکرێ! پاشان حیزبی توودە دروشمی میللی کردنی نەوتی بە شێوەیەك دەهێنایە گۆڕێ کە دەبوا مەبەست تەنیا میللیکردنی سەنعەتی نەوت لە جنووب بێ، واتە میللی کردنی شیرکەتی نەوتی ئینگلیس. بەم جۆرە بە شێوەیەکی ناراستەوخۆ نیشانی دەدا کە نەوتی شیمال نابێ میللی بکرێ. چونکە پێشتر حیزبی توودە داوای کردبوو ئیمتیازی نەوتی شیمال بدرێ بە یەکیەتیی سۆڤیەتی، لە زەینی کۆمەڵانی خەڵك دا، ئەم فکرە بەهێزتر دەبوو کە ئەگەر حیزبی توودە دروشمی میللیکردنی نەوت تەنیا لە چوارچێوەی نەوتی جنووب دا بەرتەسك دەکاتەوە، مەبەستی ئەوەیە کە ئیمتیازی نەوتی شیمال بپارێزێ و بیدا بە یەکیەتیی سۆڤیەتی. هەروەها حیزبی توودە دەیگوت مەسەلەی میللیکردنی نەوت لە مەسەلەی گۆڕینی دەسەڵاتی سیاسی جیا ناکرێتەوەو ئەوکاتە خەڵکی ئێران دەتوانن بە هەقی خۆیان بگەن کە بەسەر چارەنووسی خۆیان دا حاکم بن. بۆ وێنە رۆژنامەی "بسوی آینده" کە رۆژنامەی ئاشکرای حیزبی توودە بوو، رۆژی ١٥ی جۆزەردانی ساڵی ١٣٢٩ نووسی کە: ***"چارەسەر کردنی گیروگرفتی نەوت وەك زۆر دیاردەی دیکە بەستراوەتەوە بە کارێکی ئەساسیو ئەوکارەش بریتییە لەوە کە خەڵك بەسەر چارەنووسی خۆیان دا حاکم بن."***

ئەمە پێش هێنانەگۆڕی دروشمی میللی کردنی نەوت بوو، پاشان کە میللی کردنی نەوت بوو بە دروشمی پەسند کراوی کۆمەڵانی خەڵك، حیزبی توودە زیاتر هەر لەسەر میللی کردنی نەوتی جنووب پێی دادەگرت. بۆ وینە بەڕێوەبەرانی ئەم حیزبە لەو بڕوایە دا بوون کە دانی دروشمی میللی کردنی نەوت لە سەرانسەری وڵات دا دەبێتە هۆی سەرلێشواویی خەڵك، چونکە مەسەلەی میللیکردنی نەوتی خوزستان لە گۆڕێ دایە، باس کردن لەبارەی سەرانسەری ئێران سەرنجی کۆمەڵانی خەڵك لە خوزستان دوور دەخاتەوە. هەرچۆنێك بێ ئەوە راستییەکی مێژووییە کە لە گیروگرفتی میللی کردنی نەوت دا، لەڕەوتی تەواوی ئەو جووڵانەوەیەدا کە بۆ میللی کردنی نەوت پێك هات و پەرەی گرت هەرچەند حیزبی توودە زۆر جار دروشمی خۆی گۆڕی و بە ناچار هەنگاو بە هەنگاو دروشمی میللی کردنی نەوتی پەسند کرد، بەڵام زۆر جاریش بەرامبەر بەو دروشمە راوەستاو دژایەتیی خۆی لەگەڵ نواند. حیزبی توودە هەر لەسەر ئەو ئەسڵە مایەوە کە جەبهەی میللی نوێنەری ئەو باڵەی بۆرژوازیی ئێران یا دەسەڵاتی حاکمی ئێرانە کە سەر بە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

www.kurdistanukurd.com

ئیمپریالیزمی ئەمریکایە، بۆیەش تا ئاخر تەنانەت تا رۆژی ٢٨ی گەلاوێژی ١٣٣٢ش بە تەواوی و بە کردەوە پشتیوانیی لە موسەددیق نەکرد.[1]

بەم جۆرە لە لایەکەوە لە دەرەوەی ولات ئیمپریالیزمی ئینگلیس و لە ژوورەوە نۆکەرەکانی کە نفووزێکی بەرچاویان لە دەزگای دەسەلاتی حاکم دا هەبوو دژی میللیکردنی نەوت راوەستان و لە لایەکی دیکەوە حیزبی توودەش بەمەبەستی دیکەو لەسەر لێکدانەوەیەکی چەوت دژایەتیی خۆی لەگەڵ میللیکردنی نەوت درێژە پێدا. هەرچەند دژایەتیی ئەم دوو هێزە هەر کام هۆی جیاوازی هەبوو، بەلام لە مەیدانی سیاسەتی ئەوکاتەی ئێران دا وەك هێزێکی یەکگرتوو کە ئامانجی هاوبەشیان هەبێ دەهاتنە بەرچاو.

هەر ئەوەبوو کە کۆنەپەرستیی ئێران و تا رادەیەکیش خودی جەبهەی میللی و لایەنگرانی دروشمی بەناوبانگی "توودەیی ـ نەوتی"یان بلاو کردەوە، مەبەستیان ئەوەبوو نیشان بدەن کە شیرکەتی نەوتی ئینگلیس و حیزبی توودە پێکەوە یەکگرتوو دژی داخوازەکانی خەلکی ئێران دەجوولێنەوە کە ئەساسیترینیان میللی کردنی نەوت بوو.

پاش ئەوەی دروشمی میللی کردنی نەوت بەراستی بوو بە دروشمی کۆمەلانی خەلك و جوولانەوەی میللی کردنی نەوت رۆژبەرۆژ زیاتر پەرەی گرت، هیوای ئیمپریالیزمی ئینگلیس تەنیا بە سەرۆك وەزیر رەزم ئارا بوو کە بتوانێ هەرچۆنێك بێ چ بە زۆرو چ بە بەکارهێنانی تاکتیك پێشی ئەو جوولانەوە بەرینە بگرێ.

بەلام رۆژی ١٦ی رەشەمەی ساڵی ١٣٢٩ رەزم ئارا کوژرا. لە دوایی دا دەرکەوت هەر نەبێ دوو دەستەی سیاسی پێیان خۆش بوو رەزم ئارا بکوژرێ یا راستەوخۆ دەستیان لە کوشتنی رەزم ئارا دا هەبوو. یەکیان مەزهەبییەکان بەرێبەرایەتیی ئایەتوولا کاشانی بوون کە دوژمنایەتیی خۆیان لەگەڵ رەزم ئارا نەدەشاردەوە. ئەوی دیکەیان حەمەڕەزاشابوو کە پێی ناخۆش نەبوو رەزم ئارا بکوژرێ. چونکە بەرە بەرە ئەو شەخسییەت و نفووزە کە رەزم ئارا لە نێو ئەرتەشی ئێران داو هەروەها لەنێو ولات دا پەیدای کردبوو، مەترسییەك بوو بۆ دەسەلاتی شا و پاشایەتی.

پاش کوژرانی رەزم ئارا "حوسێنی عەلا" کە دەست پەروەردەی ئینگلیس بوو، رۆژی ٢١ی رەشەمەی ساڵی ١٣٢٩ بوو بە سەرۆك وەزیر. بەلام عەلا نە ئەو نفووز و شەخسییەتەی هەبوو و نە لە هەلومەرجی ئەو کاتە دا دەرەتانی ئەوەی هەبوو کە بتوانێ پێشگیری لە پەرەئەستاندنی جوولانەوەی خەلکی ئێران بۆ میللیکردنی نەوت بکا. پاش نەمانی رەزم

[1] حیزبی توودە "جەبهەی میللی"ی بە تاقمی خەلك فریودەران ناو دەبردو لەسەر ئەوان دەینووسی: ***"خەلك فریودەران دوا تیری کەوانی ئیستیعمارن و دوکتور موسەددیق نوێنەری ئەوانە"*** . "بسوی آینده" ژمارەی ١٢١ تاریخی ١٣٢٩/٧/٣. لە جێگای دیکە هەر ئەو رۆژنامەیە "ملیون" بەم جۆرە دەناسێنێ: ***"میللی سەنگەرێکە کە لە پشتی ئەو، دوژمنانی نەزان خەلەتێنی خەلك، دزەکان، تالانکەران، بەکرێگیراوانی، سپلەکانی ئیستیعمار، ئەنگەلەکان و جانەوەرە پیسەکان، بە پیلانگێڕی، خراپکاری، هان دان، شێواندنی بیروڕاو ئالۆز کردنی میشکی خەلك، تەون و بەست، ساز کردنی ئاژاوەو سووکایەتی بە خەباتگێڕانی رێگای ئازادی درێژە دەدەن...میللی دژی ئیستیعمارە بەلام ئالای ئیستیعماری لەسەر شانە، دوژمنی بێگانەیە بەلام لە بێگانە ئەمر وەردەگرێ... عەقلی میللی ناقیسە، فیکری کورتە، مەنتیقی کزە، لالەپەتەیە، فرمێسکی ئاوەلەیە، ئاشپەزخانەی پڕ دووکەلە، جێی نوستنی راحەتە، کۆشکی بلیندە، دراوی بێحیسێبە، فێلی لەبن نایە، ئەوانەن خاسییەتەکانی میللی"*** ."بسوی آینده" شمارە ١٣٧، ١٣٢٩/٧/٢١. دیسان هەر ئەو رۆژنامەیە لەژێر سەردێڕی "جەبهەی میللی یا بەکرێگیراوی ریسوای ئیستیعمار" دا دەنووسی: ***"... ئیمپریالیزم لە ئێران دەستی کرد بە پێك هێنانی تەون و بەستێکی نزم و سپلە لە بەکرێگیراوانی خۆی و ناویشی نا "جەبهەی میللی"... لەنێو ئەندامانی ئەم جەبهە "میللی"یەدا تەبایی تەواو حوکم ناکاو ناکرێ هەموویان وەك یەك دابنێین. بەلام گومانی تێدا نیە کە ئەم بەناو "جەبهەی میللی"یە بەتێکڕایی بەرێوەبەری روانگەی ئیستیعمارییە"*** بسوی آینده شمارە ١٧٤، ١٣٢٩/٩/٨. (د)

هەموو مافەکانی بلاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ئارا رێگا بۆ میللی کردنی نەوت خۆشتر بوو و جەبهەی میللی و بەتایبەتی شەخسی دوکتور موسەددیق لەو هەل و مەرجە باشترین کەڵکیان وەرگرت.

ئەوە بوو کەلە لایەکەوە لەنێو وڵات دا جووڵانەوە بۆ میللی کردنی نەوت زیاتر پەرەی گرت و لە خودی مەجلیسیش دا هەرچەند زۆربەی ئەندامانی دژیگەلی بوون، وەزعێکی ئەوتۆ پێك هات کە لەژێر تەوژمی کۆمەڵانی خەڵك دا رۆژی ٢٤ی مانگی رەشەمە قانوونی میللی کردنی نەوت پەسند کرا. رۆژی ٢٩ی رەشەمە مەجلیسی سەناش کە زۆربەی زۆری نوێنەرانی لە کۆنەپەرستترین پیاوە سیاسی‌یەکانی ئەوکاتە بوون ئەو قانوونەیان پەسند کردو بەم جۆرە سەنعەتی نەوت لە سەرانسەری ئێران دا میللی کرا.

بەڕاستی رۆژی ٢٩ی رەشەمە واتە دوایین رۆژی ساڵی ١٣٢٩ یەکێك لە رۆژە مێژوویی‌یەکانی خەباتی گەلانی ئێرانە. ئەگەر ئەو راستی‌یە بخەینە بەرچاو کە ئەوکاتە لە سەرانسەری جیهان دا خەبات دژی ئیمپریالیزمی ئینگلیس و شیرکەتە نەوتی‌یەکان بە گشتی کارێکی زۆر دژوار بوو، ئەودەم دەبێ قەدرو رێزێکی تایبەتی بۆ ئەو رۆژە مێژوویی‌یە دابنێین. دەکرێ بڵێین میللی کردنی نەوت سەرکەوتنێك بوو نەك هەر بۆ هەموو گەلانی ئێران بەڵکوو بۆ هەموو گەلانی ژێردەست، نموونەیەك بوو بۆ زۆر وڵاتی دیکە کە پاشان دەرسیان لێ وەرگرت و ئەو رێگایەیان رەچاو کرد کە ساڵی ١٣٢٩ خەڵکی ئێران بە بەڕێوەبەریی دوکتور موسەددیق پێی‌دا چوو.

بەڵام پەسندکردنی قانوونی میللی کردنی سەنعەتی نەوت شتێك بوو، وەدی هێنان یا تەتبیق کردنی ئەو قانوونە شتێکی دیکە. دیار بوو کە سەرۆك وەزیرێکی وەك عەلا کە خۆی بەڕێوەبەری سیاسەتی بریتانیا لە ئێران دا بوو، کەسێك نەبوو بتوانێ ئەو قانوونە جێبەجێ بکا. پاش پەسند کردنی ئەو قانوونە جووڵانەوەی میللی کردنی نەوت زیاتر لە پێشوو پەرەی گرت و لە ئاکام دا وەزعێکی وا پێك هات کە ئەو کەسانەی خۆیان هاندەری میللی‌کردنی نەوت بوون واتە لەپێش هەمووان دا جەبهەی میللی و دوکتور موسەددیق دەسەڵاتی سیاسی بەدەستەوە بگرن. لەسەر ئەو ئەساسەو لە نەتیجەی پشتیوانیی خەڵك دا رۆژی ٨ی بانەمەڕی ١٣٣٠ دوکتور موسەددیق بە سەرۆك وەزیری ئێران دیاری کرا.

بێگومان هاتنە سەرکاری دەوڵەتی دوکتور موسەددیق نوختە گۆڕانێك بوو لە سیاسەتی ئێران دا. چونکە ئەو حکوومەتە لەگەڵ هەموو حکوومەتەکانی پێشوو جیاوازی‌یەکی ئەساسیی هەبوو. حکوومەتێك بوو کە بە پشتیوانیی خەڵك و بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەیەکی زۆر گرینگ وەك میللی کردنی نەوت هاتبووە سەر کارو سیاسەتێکی میللیی بەڕێوە دەبرد.

دەوڵەتی موسەددیق بەرنامەی ئەوەبوو کە سەربەخۆیی سیاسی و هەروەها رەوتی سەربەخۆیی ئابووریی ئێران دابین بکاو ئێران لە ژێر باری دەسەڵاتی شیرکەتی نەوت و ئیمپریالیزمی ئینگلیس رزگار بکا. بۆیە لە لایەکەوە کۆمەڵانی خەڵکی ئێران چاوەڕوانی زۆر ئیسلاحی ئەساسی لە لایەن دەوڵەتی دوکتور موسەددیقەوە بوون و لە لایەکی دیکەشەوە کۆنەپەرستان و ئیمپریالیزمی ئینگلیس و پیاوەکانی لەنێوخۆی وڵات دا هەموویان رێك کەوتبوون بۆ ئەوەی نەهێڵن دوکتور موسەددیق لە وەدی هێنانی بەرنامەی خۆی دا سەرکەوێ.

دوکتور موسەددیق لەسەر بەڕێوەبردنی سیاسەتی رزگار کردنی ئێران لە ژێر دەستی شیرکەتی نەوتی ئینگلیس زۆر سوور بوو. هەر لەبەر ئەوەبوو کە وەك یەکەم هەنگاوی گرینگی میللی کردن، رۆژی ٢٩ی جۆزەردانی ١٣٣٠ دەستی شیرکەتی نەوتی ئینگلیسی لە سەنعەتی نەوت کورت کردەوە (خلع ید). ئەو کارە بوو بەهۆی هاندانی شیرکەتی نەوت و ئیمپریالیزمی ئینگلیس بۆ ئەوەی هەموو هێزی خۆیان وەکار بخەن و نەهێڵن قانوونی میللی بوونی نەوت تەتبیق بکرێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
www.kurdistanukurd.com ©

مەبەستیان ئەوەبوو ئەگەر بکرێ لەگەڵ دوکتور موسەددیق بەشێوەیەك رێك کەون کە قازانجی شیرکەتی نەوت و ئیمپریالیزمی ئینگلیس بپارێزرێ. لەم نێوەدا ئەمریکاش بەهەموو تواناوە بۆ ئەوە تێدەکۆشا کە خۆی بکا بە شەریکی بریتانیاو بەشێکی هەرچی زیاتری داهاتی نەوتی دەست کەوێ.

قانوونی میللی کردنی نەوت بەو هاسانییە تەتبیق نەدەبوو. دژایەتیی دەوڵەتی ئینگلیس کە هەموو مۆرەکانی خۆی لەنێو دەزگای دەوڵەتی ئێرانیش دا بەسیج کردبوو و لە دەرەوەش نەیدەهێشت نەوتی ئێران بفرۆشرێ‌و هەروەها دژایەتیی حیزبی توودەو تەنانەت دژایەتیی شاو ئەرتەشیش هەموو پێکەوە هەل و مەرجێکی نالەباریان بۆ حکوومەتی دوکتور موسەددیق پێك هێنابوو. لە رۆژی هاتنەسەرکاری دوکتور موسەددیقەوە خەباتیکی توندوتیژ لەنێوان کۆمەڵانیخەڵك و داخوازەکانیان لە لایەکەوەو دوژمنانی ئەو داخوازانە بە سەرۆکایەتیی ئیمپریالیزمی ئینگلیس لە لایەکی دیکەوە دەستی پێکرد. نوێنەرانی دیپلۆماسیی بریتانیا کە فێر ببوون راستەوخۆ دەست لەهەموو کاروباری نێوخۆی ئێران وەردەن، پاش پەسند کردنی میللی بوونی نەوت، هەوڵ و تەقەللای خۆیان زیاتر کرد بۆ ئەوەی مۆرەکانی خۆیان توندتر هان بدەن و هێزەکانی سەربەخۆیان باشتر بەسیج بکەن.

بەرەبەرە دەرکەوت کە کاربەدەستانی شیرکەتی نەوت و دەوڵەتی بریتانیا لە بوونی قونسولخانەکانی ئینگلیس، لە بەشێکی زۆری شارەکانی ئێران کەڵك وەردەگرن بۆ ئەوەی لایەنگران و بەکرێگیراوانی خۆیان دژی دەوڵەتی دوکتور موسەددیق هان بدەن. ئەم وەزعە دوکتور موسەددیقی هێنایە سەر ئەوباوەڕەکە رۆژی ٢٥ی بەفرانباری ١٣٣٠ قونسولخانەکانی ئینگلیس لە سەرانسەری ئێران دابخاو کۆتایی بە دەستێوەردانیان لە کاروباری نێوخۆی ئێران دا بێنێ. بێگومان ئەو کارە هەروەك پەسند کردنی قانوونی میللی کردنی نەوت و بێدەسەڵات کردنی شیرکەتی نەوتی ئینگلیس، ئیمپریالیزمی بریتانیای زۆر زیاتر لە جاران دژی دەوڵەتی دوکتور موسەددیق هاروژاند. بەم جۆرە رۆژ لەگەڵ رۆژ تێکهەڵچوونەکە توندتر دەبوو، هەتا دوکتور موسەددیق تێگەیشت کە نەك هەر بریتانیاو پیاوە ناسراوو نەناسراوەکانی، بەڵکوو گەلێك هێزی گرینگی دیکەش دژی راوەستاون و یەکێك لەوانە دەرباری شا و خودی حەمەرەزا شا بوو کە چونکە ئەرتەشیشی بەدەستەوە بوو بە هێزێکی گەورە دەژمێردرا.

ناکۆکیی سەرەکی لە نێوان دوکتور موسەددیق و شا دا بە رواڵەت لەسەر ئەوە بوو کە کێ وەزیری جەنگ دیاری دەکاو وەزیری جەنگ پەیڕەوی فەرمانی کێیە. تا ئەوکاتە وەزیری جەنگ و سەرۆکی ستادی ئەرتەش لەلایەن شاوە دیاری دەکران و دیارە بە ئەمری سەرۆك وەزیران نەدەکرد. لە ئاکام دا موسەددیق بۆی دەرکەوت کە هەتا ئەرتەش لە دەستی شا دەرنەهێنێ ناتوانێ لە جێبەجێ کردنی بەرنامەکانی خۆی و بەتایبەتی لەتەتبیق کردنی قانوونی میللی کردنی نەوت دا سەرکەوێ. دیارە ناکۆکییەکە لە بنەڕەت را لەسەر لێکدانەوەی قانوونی ئەساسیی ئێران بوو. موسەددیق لەو بڕوایەدا بوو کە شا دەبێ پاشایەتی بکا نەك حوکمڕانی. هەر لەبەر ئەوە دەبێ وەزارەتی جەنگیش بەدەست سەرۆك وەزیرەوە بێ.

وەختێك لە مانگی پووشپەڕی ١٣٣١دا مەجلیسی حەڤدە کرایەوە، موسەددیق بە بیانووی نەخۆشی لە کردنەوەی مەجلیس دا بەشدار نەبوو و لە نامەیەك دا بۆ شا نووسی کە هەشتا لە سەدی ئەو نوێنەرانە بەهەق هەڵبژێراون، بەڵام ٢٠ لە سەدیان بە ناهەق هاتوون بۆ نێو مەجلیس و نوێنەری خەڵك نین.

هەر لە سەرەتاوە دەستەیەکی ٤٠ کەسی لەنوێنەران وەك ئۆپۆزیسیۆن لەمەجلیس دا دژی موسەددیق راوەستان. بەپێی ئوسوولی پارلمان، موسەددیق لە ١٥ی پووشپەڕی ١٣٣١ ئیستیعفای داو لاچوو. بەڵام چونکە لەنێو وڵات دا

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

نفووزێکی زۆری پەیدا کردبوو و ئەو پشتیوانییەی کە لێی دەکرا هەتا دەهات بەهێزتر دەبوو، شا ناچار دیسان موسەددیقی بە سەرۆك وەزیر دیاری کردەوە.

وەختێك لە ٢٥ی پووشپەڕی ١٣٣١دا دوکتور موسەددیق ناوی وەزیرەکانی کابینەی خۆی برد بۆ لای شا، شا لەگەڵ هەموویان بێجگە لە وەزیری جەنگ موافەقەتی کرد. موسەددیق دیسان ئیستیعفای داو ڕایگەیاند کە بەم شێوەیە ئامادە نیە وەك سەرۆك وەزیر درێژە بەکاری خۆی بدا.

ئیستیعفای دوکتور موسەددیق وەك تۆپ دەنگی دایەوە. کۆمەڵانی خەڵك ئیستیعفای موسەددیقیان بە هیچ جۆر پەسند نەکرد. بەڵام دیارە شاو دەوڵەتی بریتانیاو تەنانەت ئەمریکاش کە ئیدی لە سیاسەتی سازشت هەڵنەگری موسەددیق وەڕەز ببوون، لەسەر ئەوە ڕێك کەوتبوون کە موسەددیق وەلانێن. ئەوە بوو ڕۆژی ٢٧ی پووشپەڕ پاش ئەوەی ٤٠ کەس لە نوێنەرانی مەجلیس مەیلی خۆیان سەبارەت بە ئەحمەدی قەوام نیشان دا، شا قەوامیکرد بە سەرۆك وەزیر. بەم کارە خەڵکی ئێران و بەتایبەتی خەڵکی تاران تێگەیشتن کە پیلانێکی زۆر گەورە لەگۆڕێدایە بۆ ئەوەی هەموو دەسکەوتەکانیان و بەتایبەتی دەسکەوتی میللی کردنی نەوتیان لەنێو بەرن. هەربۆیەش ڕۆژی ٣٠ی پووشپەڕ کۆمەڵانی خەڵك یەکپارچە لە تاران ڕاپەڕین. ڕاپەڕینی خەڵك هێندە لە نەکاو و توندو تا ڕادەیەکی زۆر لەخۆوە بوو کە نەك هەر دەسەڵاتی حاکم، بەڵکوو هێزە سیاسییەکانی ئۆپۆزیسیۆن وەك جەبهەی میللی و بەتایبەتی حیزبی توودەشی خافلگیر کرد. بەڵام ڕاپەڕینی خەڵك هێند تەواو و هێند پان و بەرین بوو کە هیچ هێزێك نەیتوانی بەرامبەری ڕابوەستێ. نە هەڕەشەی قەوام و نە هەوڵ و تەقەللای کۆنەپەرستیی نێوخۆی وڵات، هیچیان نەیان توانی پێشگیریی لە ڕاپەڕینی خەڵك بکەن، ٣٠ی پووشپەڕ نیشانی دا کە خەڵکی ئێران بۆ هەموو فیداکارییەك لە ڕێگای پاراستنی ئازادیو دەسکەوتەکانیان و دابین کردنی سەربەخۆیی وڵات دا ئامادەن.

ڕاپەڕینی ٣٠ی پووشپەڕ سەرکەوت و قەوام هیچ ڕێگای نەما بێجگە لەوە کە لابچێ. شاش هیچ ڕێگای نەما بێجگە لەوەی جارێکی دیکە موسەددیق بێنێتەوە سەرکار. بەڕاستی ڕاپەڕینی ٣٠ی پووشپەڕ سەرکەوتنێکی گەورەی تەواوی جووڵانەوەی میللی ـ دێموکراتی لە ئێراندا بوو و نیشانی دا کە خەڵکی ئێران خاوەنی هێزێکی یەکجار زۆر بە توانان و ئەگەر ئەو هێزە لەوەختی خۆیداو بە باشی بەکار بهێنرێ هیچ دەسەڵاتێك ناتوانێ لە بەرامبەری دا ڕابوەستێ. لە تاران ڕاپەڕینەکە ئەوەندە چووە پێش کە تەنانەت هەموو پەیکەرەکانی ڕەزا شاو حەمەڕەزا شایان هێنایە خوارێو شکاندیانن. مەترسیی ئەوە هەبوو کە ئەگەر قەوام زوو لانەچێ ڕاپەڕینەکە هەر لەخۆڕا بگۆڕێ و ببێ بە شۆڕشێکی گەورەو خەڵك خۆی ڕاستەوخۆ دەسەڵاتی سیاسی بە دەستەوە بگرێ.

لە٣٠ی پوشپەڕ دا هێزە میللییەکان سەرکەوتن، کۆنەپەرستی تێك شکاو ڕێگا خۆش کرا بۆ ئەوەی بەرنامەی دەوڵەتی دوکتور موسەددیق و بەتایبەتی قانوونی میللی کردنی نەوت لە وڵات دا بێتەدی. بەداخەوە موسەددیق لەم سەرکەوتنە کەڵکی پێویستی وەرنەگرت و لە سەرکوت کردنی کۆنەپەرستی و بەکریگیراوانی ئیمپریالیزم دا دوودڵیی لەخۆی نیشان دا. ڕاپەڕینی ٣٠ی پووشپەڕی ١٣٣١ سەرکەوت، بەڵام ئیمپریالیزم و ئەم جارە بەتایبەتی ئیمپریالیزمی ئەمریکاو کۆنەپەرستی لە ئێران دا بە سەرۆکایەتیی شا بێدەنگ و بێکار دانەنیشتن. لەهەموو لایەکەوە دەستیان کرد بە فشار هێنان بۆسەر حکوومەتی میللیی دوکتور موسەددیق و بەداخەوە فشاری کۆنەپەرستیو ئیمپریالیزم زۆر جار هەماهەنگ بوو لەگەڵ فشارێك کە حیزبی توودەش بۆ سەر دوکتور موسەددیقی دەهێنا. بێجگە لەوە ئەمریکاو ئینگلیس دەستیان کرد بەگەمارۆدانی ئابووریی ئێران. دیارە پاش بێدەسەڵات کردنی شیرکەتی نەوت، نەوت بۆ دەرەوە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

نەدەڕۆیی و داهاتی نەوت نەمابوو، وەزعی ئابووریی خراپ بوو. موسەددیق دەبوا ئەو وەزعە ئابووریيە نالەبارە چارەسەر بکا، بەڵام موسەددیق هەر لە سەرەتاوە نەزەرێکی دیکەی لەسەر رۆڵی نەوت لەئابووریی وڵات دا هەبوو.

لە مانگی سەرماوەزی ١٣٣٠دا موسەددیق لە مەجلیس دا گوتی: ***"ئەو نەوتە لە چل ساڵ دا چ داهاتێکی بە ئێمە داوە؟ داهاتی ئێمە لە نەوت لەم ماوەیەدا تەنیا ١١٠ میلیۆن لیرەی ئینگلیسی بووەو ئەو داهاتەش زۆربەی هەر بە ئەمری ئەوکەسانە کە داهاتەکەیان داوە بۆ کڕینی چەك خەرج کراوە. ئێمە دەبێ وا دابنێین وەك ئەفغانستان و دەوڵەتەکانی دیکە نەوتمان نیە. لەخەرجی خۆمان کەم کەینەوەو داهاتی خۆمان زیاد کەین. میللەتیش تەحەممول بکا تا بتوانین نیری بەخسیری لە گەردنی خۆمان هەڵگرین."***[1]

ئەوە بوو کە بەرە بەرە دروشمی "ئابووریی بێنەوت" هاتەگۆڕێ و بەڕاستیش وەك موعجیزە دەچێ کەلە زەمانی حکوومەتی موسەددیق دا وەزعی ئابووریی وڵات خراپتر نەبووە، لەهەمووی گرینگتر ئەوەبوو کە بۆ یەکەم جار تەوازونێك لە نێوان صادرات وارداتی وڵات دا پێك هات، هەرچەند ئەوکاتە ئێران ئیمکانی سادر کردنی نەوتی نەبوو. بەم جۆرە دەرکەوت کە دەکرێ وڵاتەکە بێ داهاتی نەوت بژی و تەنانەت ئەگەر بەرنامەیەکی باشی نیشتمانیی هەبێ، ئابووریی وڵاتەکەش رێك و پێك تر لە جاران هەڵدەسووڕێ.

هەرچی جووڵانەوەی گەلانی ئێران پتر گەشەی دەکرد، دوژمنانیش زیاتر هەوڵیان دەدا بەرگریی لێبکەن و لەپێش هەمووان دا ئامانجیان ئەوەبوو حکوومەتی موسەددیق کز بکەن ولای بەرن، بۆ ئەم مەبەستەش لە هەر جێگایەك کە بۆیان هەڵ دەکەوت زەبریان لێدەدا. رفاندن و کوشتنی سەرۆکی پۆلیسی تاران، ئەفشاری تووسی، خزم و هاوکاری وەفاداری موسەددیق کەلە مانگی بانەمەڕی ١٣٣١دا رووی دا نیشانەیەکی تازە لە رق و بێزاریی دوژمنانی گەل لە دەسەڵاتی موسەددیق بوو. بەڵام ئەو زەبرانە حکوومەتی مووسەددیقیان کزتر نەکرد بەڵکوو بە پێچەوانە بوون بەهۆی بەهێزتر بوونی، بۆیە دوژمنانی بەرەبەرە بیریان لە کودیتای راستەوخۆ کردەوە. بە پشتیوانیی ئایەتوڵڵا بێهبەهانی و تا رادەیەکیش ئایەتوڵڵا کاشانی رۆژی ٩ی رەشەمەی ١٣٣١ خۆپێشاندانێك لە تاران ساز بوو و راگەیەندرا کە شا بۆ دەربڕینی نارەزایی خۆی لە سیاسەتی موسەددیق، دەیهەوێ ئێران بەجێبێڵێ. خۆپێشاندەران داوایان دەکرد کە شا نەڕوا. ئەوان ژمارەیان زۆر کەم بوو و هێندێك ئەرتەشی و چەند کەسێکی بەڕاستی بەدناوی کۆمەڵ وەك شەعبان بیمۆخ کە چەقۆکێشێك بوو یا وەك مەلەکە ئیعتیزادی کەرابردوویەکی خاوێنی نەبوو، لەگەڵیان کەوتبوون و شیعاریان دەدا شا نابێ بڕوا، شا دەبێ بمێنێتەوە. لەو کاتەدا لەتاران زۆر کۆبوونەوەو خۆپێشاندانی گەورەتر دژی شاپەرستان پێك هات کە هێندێ دیاردەی تایبەتییان تێدا بەدی دەکرا. یەکەم ئەوەبوو کە دروشمەکانیان زۆر لێك جیاواز بوون. دروشمی ئەوانەی لایەنگری حیزبی توودە بوون و بەڕاستیش ئەوکاتە وەك هێزێکی سەرەکی دەهاتنە بەرچاو ئەوەبوو: ***"ما مردم بیداریم، ما شاه نمی‌خواهیم."*** ***"شاه باید برود"***[2] دروشمی گشت لایەنگرانی موسەددیق وەك یەك نەبوو. ئەوانەی کە هەم لایەنگری موسەددیق و هەم لایەنگری حیزبی زەحمەتکێشانی دوکتور موزەففەری بەقایی بوون، دروشمیان: ***"هم شاه وهم مصدق"*** بوو. دروشمی ئەوانەی لایەنگری جەبهەی میللی بوون و "نیروی سوم"ی خەلیلی مەلیکیشیان لەگەڵ بوو: ***"از جان خود گذشتیم، با خون خود نوشتیم یا مرگ یا مصدق"***[3] بوو. دیارە ئەوکاتە زۆر دروشمیش دژی دەربار،

---

[1] باختر امروز ١٩ی سەرماوەزی ١٣٣١. (د)

[2] ئێمە خەڵکی وشیارین و ئێمە شامان ناوێ. شا دەبێ بڕوا. (د)

[3] لە گیانی خۆمان بووردووین، بە خوێنی خۆمان نووسی: یا موسەددیق یا نەمان. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ئەشرەفی پەهلەوی و هەروەها دژی حکوومەتی نیزامی دەدران کە خەڵك ئەو کاتە بە سەگی پاسەوانی ئیمپریالیزم وکۆنەپەرستی‌یان ناو دەبردن.

دیاردەیەکی تایبەتیی دیکەی ئەوکاتە میتینگی مەوزیعی بوو. ئەندامان و لایەنگرانی حیزبی توودە ئەو میتینگانەیان لە جێگایەك ساز دەکرد کە خەڵکی زۆر لێ‌یە، بۆ وێنەی لەبەر سینەما یا لەو شەقامانە کە هاتوچۆ زۆرە، بە جارێك چەند کەسێك کۆدەبوونەوە یەکێك دەچووە سەرشانی ئەوانی دیکەو دەستی دەکرد بە دروشم دان و هان دانی خەڵك. کە پۆلیس یا مەئموورانی فەرماندارییی نیزامی خەبەردار دەبوون و دەگەیشتنێ، لەو جێگایە بڵاوەیان دەکردو میتینگەکەیان دەبرد بۆ جێگایەکی دیکە. بەم شێوەیە ئەم میتینگە لە ماوەی رۆژێك دا لە چەندین جێگا دووپات[1] دەبۆوە لەسەر یەك ئەم کارە زۆر سەرکەوتوو بوو.

رووداوەکانی ٩ی رەشەمە بەروونی نیشانیان دا کە هەموو ئەو هەراو هۆریایە پیلانێك بوو کە لە لایەن شاو ئیمپریالیستەکانەوە دانرابوو. موسەددیق لە دەستێوەردانی شاو دەربار لە کاروباری دەوڵەتی دا ناڕازی بوو و دژایەتیی خۆی لەگەڵ ئەو دەستێوەردانە راگەیاندبوو. شا بە موسەددیقی گوتبوو کە دەیەوێ سەفەر بکاو بۆ ماوەیەك بچێتە دەرێ و پێشی خۆش نیە هیچ کەس لەو سەفەرە ئاگادار بێ. بەڕاستیش شا بەرامبەر بە تووڕەیی موسەددیق پاشەکشەی کردبوو، بەڵام مەبەست لەو پیلانە ئەوەبوو کە خەبەری سەفەری شا بڵاو بێتەوەو پاشان خەڵك هێرش بکەنەوە سەر موسەددیق و حکوومەتی موسەددیق یان خودی ئەو لەناو بەرن.

کاتێك خۆپێشاندەرەکان خۆیان گەیاندە ماڵی موسەددیق ئەو توانی رابکا بۆ ماڵی دراوسێی خۆی و لەوێش را خۆی بگەیەنێتە ستادی ئەرتەش و رزگار بێ. بەم جۆرە پیلانی ٩ی رەشەمە سەری نەگرت و ئاکامی ئەوە بوو کە موسەددیق سەرکەوتنێکی گەورەی بەدەست هێناو نفووزی شا یەکجار زۆر هاتە خوارێ و ئیمکانی ئەوە پێك هات کە موسەددیق بتوانێ بەیەکجاری وڵات لە دەستی شا و دەربار رزگار بکا. بەڵام هەروەك پاشان دەرکەوت هێندێك کەسی دەوروبەری موسەددیق و ئەندامانی زۆر خاوەن دەسەڵاتی جەبهەی میللی بەوە رازی نەبوون.

کۆمیسیۆنێکی هەشت کەسی لە نوێنەرانی مەجلیس پێك هات بۆ ئەوە ناکۆکیی نێوان سەرۆك وەزیر و شا چارەسەر بکا. هەرچەند لەو کۆمیسۆنەدا دوکتور بەقایی دەبینرا کە پێوەندی‌یەکی باشی لەگەڵ دەربارو شا هەبوو بەڵام لەسەر بەندەکانی جێی ناکۆکیی قانوونی ئەساسی گەڵاڵەیەکی پێشنیار کرد کە ئەگەر ئەو گەڵاڵەیە پەسند کرابا، موسەددیق بە ئاواتی خۆی دەگەیشت و دروشمەکەی وەدی دەهات کە دەی‌گوت شا دەبێ پاشایەتی بکا نە حوکمڕانی.

پاش ٩ی رەشەمە هێزە گەلی‌یەکان بەتایبەتی جەبهەی میللی وحیزبی توودە لێك نیزیك بوونەوە، بەڵام سیاسەتی حیزبی توودە بەرامبەر بە موسەددیق جارێ بە تەواوی نەگۆڕابوو. رۆژێك پاش تێك شکانی کوودیتای ٩ی رەشەمە واتە

[1] بۆ وێنە زۆر جار ئەوەی لە میتینگەکەدا قسەی دەکرد بارانیی دووڕەنگی پێ‌بوو یا دووسێ چاکەتی پێ‌بوون. پاش ئەوەی قسەکانی خەلاس دەبوو دەهاتە خوارێ بارانی یا چاکەتەکەی دەگۆڕی و خۆی دەخستەنێو خەڵکەوە. وەختێك مەئموورانی فەرماندارییی نیزامی یا پۆلیس دەهاتن نەیان دەزانی کێ قسەی بۆ خەڵك کردوە.

جارێك یەکێك لەوانەی کە دروشمی دەدا:"شاه باید برود" ناسراو گیرا. پۆلیسەکان لێیان دەداو دەیان گوت دەبێ بڵێی "شاه نباید برود" ئەویش دەستی کرد بە هاوارو بە دەنگێکی بەرز هەر دەی‌گوت:"شاه نباید برود" جارێك ئەو دروشمەی دەگوت و هەنگاوێك دوور دەکەوتەوە. پۆلیسەکان کە دیتیان هەر ئەو دروشمە دووپات دەکاتەوە وایان زانی بەهەڵە گرتوویانەو بەریان دا، ئەویش هەر خۆی دوور دەخستەوەو هەر دەی‌گوت:"شاه نباید برود" تا گەیشتە شوێنێك کە زانی ئیدی پۆلیسەکان نای‌گەنێ، ئەوکاتە گوتی:"شاه نباید برود باید بماند و مجازات شود" پۆلیسەکان وەدووی کەوتن بەڵام نەیان توانی بی‌گرن.(د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

١٠ی ڕەشەمەی ١٣٣١ ڕۆژنامەی "مردم" نووسیبووی: ***"دەوڵەتی موسەددیق و دەرباری کوڕی ڕەزاخان یەك لە یەك خراپترن و کێشەی ئەوان لە چوارچێوەی قازانجی ئیمپریالیستەکان دایە."***

پیلانی ٩ی ڕەشەمەی ١٣٣١ شکستی خوارد، بەڵام دەرکەوت کە لەو کارەساتەدا موسەددیق و لایەنگرانی بەتاقیتەنیا بوون، چونکە ئەمجارە بە پێچەوانەی ٣٠ی پووشپەڕ ئایەتوڵڵا کاشانییش پشتیوانیی لە شا کردو دژایەتیی خۆی لەگەڵ سەفەری شا بۆ دەرەوە دەربڕی.

پیلانی ٩ی ڕەشەمە سەرەتایەك بوو بۆ ئەو پیلانە کە ڕۆژی ٢٨ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٣٢ بەڕێوە چوو و سەرکەوت. لە پیلانی ٩ی ڕەشەمەدا دەرکەوت کە ئیدی ئەمریکایییەکان هیوایان لەموسەددیق بڕیوەو لەمەودوا نەك هەر پشتیوانیی لێناکەن بەڵکوو بەرەبەرە سەرۆکایەتیی پیلانگێڕان وەئەستۆ دەگرن. پاش ٣٠ی پووشپەڕی ١٣٣١ سیاسەتی ئەمریکا هێشتا هەر ئەوە بوو کە لەگەڵ موسەددیق بەشێوەیەك ڕێك کەوێ. ئەو هەڵوێستەی ئەمریکا دوو هۆی هەبوو. یەکەم ئەوە کەئەمریکا تێگەیشتبوو زۆربەی خەڵکی ئێران پشتیوانی لە موسەددیق دەکەن. دووهەم ئەوە کە ئەگەر ئەمریکا پشتیوانی لەموسەددیق نەکا کە بە هێزێکی میللی و بێلایەن دەهاتە بەرچاو، بە بیروڕای کارگێڕانی ئەمریکا مەترسیی ئەوە هەبوو کە لە ئێران کومونیزم سەرکەوێ. موسەددیق بە نەزەری ئەمریکا هێزێك بوو کە دەیتوانی لە چوونەپێشی کۆمونیستەکان لە ئێران دا پێشگیری بکا. پاش پووشپەڕی ١٣٣١ سیاسەتی موسەددیق بەرامبەر بە ئیمپریالیزمی ئینگلیس و هەروەها سیاسەتی ئەمریکا توندتر بوو. موسەددیق زۆر جار داوای یارمەتیی ماڵیی لە ئەمریکا کرد، ئەمریکاش هەموو یارمەتیی خۆی بەوەوە بەستبوو کەگیروگرفتی نەوت بە جۆرێك چارەسەر بکرێ کە ئەمریکاو ئینگلیس پێیان خۆشە. ئەمریکا تا ئەو ڕادەیە پشتیوانیی لە موسەددیق دەکرد کە دژی قازانجی دەوڵەتی بریتانیا بوو، کە زانی سیاسەتی موسەددیق قازانجی گشتیی ئیمپریالیزم لە ئێران و تەنانەت لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستیش دا وەمەترسی دەخا، دژی موسەددیق ڕاوەستا. هۆی دیکەی دوژمنایەتیی ئەمریکا لەگەڵ موسەددیق ئەوەبوو کە پاش ٣٠ی پووشپەڕ بەشێوەیەکی نهێنی بۆ دابەشکردنی نەوتی ئێران لەگەڵ ئینگلیس ڕێك کەوتبوو. بەم جۆرە موسەددیق ناچار بوو هەڵوێستی خۆی بەرامبەر بە ئیمپریالیزمی ئەمریکا بگۆڕێ. ئەوە بوو کە ئەمریکا لە ئامادەکردنی پیلانی ٩ی ڕەشەمەدا بەشداریی کرد. پیلانی ٩ی ڕەشەمە تەمرینێکی گشتی بوو بۆ جێبەجێ کردنی سەرکەوتووانەی کوودیتای ٢٨ی گەلاوێژ.

هەرچی جووڵانەوە لە ئێران دا زیاتر دەچووە پێش و هەرچی خەڵك یەکگرتووتر دەبوون، بەو ئەندازەیەش ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی دژی بزووتنەوە توندتر دەجووڵانەوەو هەرچی هێزی پاشەکەوتیان هەبوو دەیان هێنا بۆ نێو مەیدانی بەرەنگار بوون. لە مانگی جۆزەردانی ١٣٣٢دا لەتاران بەرەیەکی یەکگرتووی دژی گەلی پێك هاتبوو. بەم بەرەیە کە بریتی بوو لە ئایەتوڵڵا کۆنەپەرستەکان کە دژی سیاسەتی موسەددیق و لایەنگری شا بوون، ئەرتەشییەکان کە دیارە لە ژێر فەرمانی شا دابوون، زۆر چالاکانە دوژمنایەتیی خۆیان لەگەڵ حکوومەتی موسەددیق و پەرەگرتنی جووڵانەوەی گەلانی ئێران نیشان دا. بەرەی دژی گەلی کەسانی ئەوتۆشی تێدا بوون کە لە کۆمەڵ دا بە خراپی ناویان دەرکردبوو. وەك شەعبان بیموخ سەرۆکی چەقۆکێشان یا مەلەکە ئیعتیزادی کە لە خۆپێشاندانی ٩ی ڕەشەمەش دا بەشدارییان کردبوو. ئەوانە هەرچی لات و لووت هەبوو لە دەوروبەری خۆیان کۆکردبۆوە، بەم جۆرە بەرەیەکی یەکگرتوو لە ئایەتوڵڵاکان و ئەرتەشییەکان و لات و لووتەکان بە سەرۆکایەتیی دەربارو شا پێك هاتبوو.[1] لە دەرەوەش پاش ئەوەی ئیمپریالیزمی ئەمریکا هەڵوێستی خۆی بەرامبەر بە موسەددیق گۆڕی، ئەمریکاو ئینگلیس ناکۆکییەکانی خۆیان بە

[1] کە باسی دەربار دەکەین لە پێش هەمووان دا مەبەست ئەشرەفی پەهلەوی خوشکی حەمەرەزاشاو مەلەکەی دایکیەتی. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

دەرەجە دوو داناو بۆ رووخاندنی حکوومەتی نیشتمانیی موسەددیق رێك کەوتن. ئەمجارە ئیدی سەرۆکایەتیی دژایەتی لەگەڵ موسەددیق بە ئاشکرا کەوتە دەستی ئەمریکا یا وردتر بڵێین دەزگای جاسووسیی سیا. لە دەرەوە ئیمپریالیزمی ئەمریکاو ئینگلیس یەکیان گرت، لە ژوورەوەش ئەوبەرە یەکگرتووە پێك هاتبوو، ئاڵقەی نێو ئەو دوو بەرە یەکگرتووەش باڵیۆزخانەی ئەمریکا بوو. سیا هەر لەو کاتەوە نوێنەری خۆی بە ناوی "کرومیت روزویلت" ناردبوو بۆ تاران و خەریکی چالاکی بوو و بەرپرسایەتیی رووخاندنی حکوومەتی موسەددیقی وەئەستۆ گرتبوو. بەم جۆرە ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی بۆ لابردنی موسەددیق بە تەواوی یەکگرو یەکپارچە بوون. بەڵام بەرامبەر بەوان، بەرەی گەل پتەوو یەکپارچە نەبوو. هەرچەند پاش ۹ی رەشەمە جەبهەی میللی و حیزبی توودە لێك نزیك ببوونەوە، بەڵام هێشتا بۆچوونی حیزبی توودە بەرامبەر بە جەبهەی میللی هەر ئەوە بوو کە دیفاع لە قازانجی بەشێك لە ئیمپریالیستەکان دەکا (کە دیارە مەبەست ئیمپریالیزمی ئەمریکا بوو) و ناکۆکیی دوکتور موسەددیق لەگەڵ ئیمپریالیزمی بریتانیای بە حیسابی ناکۆکی لە نێوان دوو دەوڵەتی ئیمپریالیستی دادەنا. لە لایەکی دیکەشەوە هێندێك لەوانەی لە دەوروبەری موسەددیق بوون تەواوی هەوڵیان ئەوەبوو کە نەهێڵن دوکتور موسەددیق لە حیزبی توودە نیزیك بێتەوەو موسەددیقیان بەوە دەترساند کە نیزیك بوونەوە لەحیزبی توودە دەبێتە هۆی سەرکەوتنی کومونیزم لە ئێران دا. هەروەها ئەوان زۆریان هەوڵ دەدا وەزعێکی ئەوتۆ بخوڵقێنن کە ئەمریکا لە مەترسیی کومونیزم لە ئێران نەترەی بچێ. کەوابوو ناکۆکی و نەبوونی سیاسەتی یەکگرتوو و تەنانەت نەبوونی یەکیەتیی کردەوەش لە نێوان جەبهەی میللی و حیزبی توودە دا بەتەواوی بەرچاو بوو. لە ئاکامی ئەو ناکۆکییە دا زۆر لە چین و توێژە نێونجییەکان کە بە تەواوی نە لایەنگری جەبهەی میللی بوون و نە لایەنگری حیزبی توودە، بەڵام ئەگەر ئەو دوو هێزە یەکیان گرتبا لەگەڵیان دەکەوتن، سەرگەردان مابوون و نەیان دەزانی پشتیوانی لە کام یەك لەو دوو هێزە بکەن.

بە کورتی ئەگەر بەرەی دژی گەلی یەکگرتوو بوو، بەرەی گەلی بەهیچ جۆرێك یەکپارچە نەبوو. ئەوە خۆی نوقتەکزیی هەرە گەورەی جووڵانەوەی نیشتمانیی ئەو کاتە بوو. لە بەهارو هاوینی ساڵی ١٣٣٢دا زۆر روون بوو کە ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی بە پەلەن لە یەکەم دەرفەت دا دەوڵەتی موسەددیق بڕووخێنن و دەوڵەتێکی دژی گەلیی سەربە خۆیان بێننە سەرکار.

دوکتور موسەددیق بۆ کز کردنی نفووزی شا هێندێك هەنگاوی دیکەشی هەڵێنانەوە. لە پێش دا هەر لەمانگی جۆزەردانی ١٣٣٢دا ملکەکانی پەهلەویی لە شا وەرگرتەوە کە شا وەختی خۆی بەزۆر لە خەڵکی ئەستاندبوون و حەمەرەزاشاش داهاتەکانی خەرجی ئامادەکردنی کودیتاو زەبرلێدانی حکوومەتی دوکتور موسەددیق دەکرد. بەم شێوەیە دژی گەلییەکان داهاتێکی زۆریان لێ برا.

کۆسپێکی دیکە لەسەر رێگای چوونەپێشی سیاسەتی دوکتور موسەددیق، مەجلیس بوو. مەجلیس بەرە بەرە ببوو بە بنکەی پیلانگێران و زۆر لەوانە کە پیلانیان دەگێراو خۆیان لە مەترسی دا دەدی، لە مەجلیس بەست دادەنیشتن و خۆیان لە گیران و زیندان بوون دەپاراست وەك سەرلەشکر زاهیدی و دوکتور بەقایی و هی دیکە.

ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی پێیان خۆش بوو ئەوەندە کە دەگونجێ دەوڵەتی دوکتور موسەددیق بەشێوەیەکی قانوونی بڕوخێنن، واتە هەل و مەرجێکی ئەوتۆ پێك بێنن کە مەجلیس دەنگی متمانەی بۆ نەدا. ئەوەبوو کە لە سەرەتای مانگی گەلاوێژ دا موسەددیق هاتە سەر ئەو بڕوایە کە دەبێ مەجلیس هەڵوەشێ و بۆ ئەو مەبەستە بڕیار درا کە رێفراندۆم بکرێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەری کوردستان و کورد

ڕۆژی ٥ی مانگی گەلاوێژ لە پەیامێکی ڕادیۆییدا موسەددیق گوتی: ***"بەو وەزعەی ئێستا مەجلیسی حەقدە هەیەتی، هیوا بە هیچ چەشنە سەرکەوتنێك لە خەباتی گەلانی ئێران دا نیە. دەوڵەت ناچارە لە ئێوە خەڵکی نیشتمان پەروەر داوا بکا کە بیروڕای خۆتان بەرامبەر بە مانەوە یا هەڵوەشانەوەی مەجلیس بە ڕاشکاوی دەربڕن"*** . ڕۆژی ١٢ی گەلاوێژ لە تاران و ڕۆژی ١٩ی گەلاوێژ لە شارەکان ریفراندۆم پێك هات. لە تاران ١٦١ هەزار کەس و لە شارستانەکان یەك میلیۆن و حەوسەدو چل هەزار کەس دەنگیان بە هەڵوەشانی مەجلیس دا. دەنگی دژی هەڵوەشاندن کەم بوو. بەڵام دەنگی پشتیوانی لە داوای موسەددیقیش لە سەرانسەری ئێران دا بەو شێوەیە نەبوو کە چاوەڕوان دەکرا، چونکە هێندێك لەو کەسانە کە لە جەبهەی میللی جیا ببوونەوە دژی ڕێفراندۆم ڕاوەستان. بێجگە لە بەشێکی دەزگای دەوڵەتی و بەتایبەتی ئەرتەش، زۆر کەس و هێزی کۆنەپەرستی دیکە وەك ئایەتوڵڵاکان دژی ئەو ڕێفراندۆمە بوون. بەڵام سەرەڕای هەموو ئەوانە، ڕێفراندۆم بۆ سیاسەتی نیشتمانیی دوکتور موسەددیق سەرکەوتنێکی گەورە بوو.

٣ـ گەشە کردنی تێکۆشانی حیزب

لە سەرەتای هاوینی ١٣٣١دا هەڵبژاردنی مەجلیسی حەڤدە تەواو بوو. زۆر لە نوێنەرانی ئەو مەجلیسە لە لایەن خەڵکەوە هەڵنەبژێرابوون و بەڵکوو بەهۆی دەستێوەردانی ڕاستەوخۆی ئەرتەش و لەبەر دەخالەتی پیاوانی خاوەن دەسەڵات و مالیکی گەورەو دەرەبەگ، و ئەو کەسانە کە لە نێو دەزگای دەوڵەتی دا نفووزیان هەبوو، توانیان بچنە نێو مەجلیسی حەڤدە.

نموونەی هەرە بەرچاوی دەستێوەردانی ناڕەوای دەربارو ئەرتەش، هەڵبژاردنی مەهاباد بوو. کە هەڵبژاردن لە مەهاباد دەستی پێکرد چەند کەس خۆیان کاندید کرد، کە گرینگ ترینیان محەممەدی کیوان پوور بوو کە خۆی بە کاندیدی جەبهەی میللی دادەنا.[1] دووهەمینیان حەسەنی ئیمامی، ئیمام جومعەی تاران بوو کە دەربار پشتیوانیی لێدەکردو سێهەمینیان صارمی صادق وەزیری بوو کە هەرچەند نە بەڕەسمی بەڵام بەکردەوە کاندیدی حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو.[2]

لەگەڵ هەموو ئەو فشارەی ستادی ئەرتەش دژی صادق وەزیری و ئەوکەسانە کە پشتیوانی بوون بەکاری هێنا، لەو هەڵبژاردنەدا لە خودی شاری مەهاباد لە ١٨٥٠ دەنگی دروست ١٥٣٥ کەسیان واتە ٨٧٪ی خەڵك دەنگی خۆیان بە صادق وەزیری دا. هەرچەند صادق وەزیری خەڵکی مەهاباد نەبوو و هەرچەند حیزبی دێموکراتیش نهێنی بوو، بەڵام خەڵك ئاگایان لە ڕابردووی سیاسی، پێشکەوتنخوازی و نیشتمانپەروەریی صادق وەزیری هەبوو و دەشیان زانی کە کاندیدی حیزبی دێموکراتی کوردستانە، بۆیەش خەڵکی مەهاباد بەتێکڕایی پشتیوانیيان لێکرد. لە کاتێك دا حەسەنی

---

[1] محەممەدی کیوان پوور لە پاشان ناوی خۆی گۆڕی و پاش کودیتای ٢٨ی گەلاوێژ لە پاریس دوکتورای وەرگرت و بە دوکتور محەممەدی موکری ناوبانگی دەرکرد. بەدوای سەرکەوتنی شۆڕشی گەلانی ئێران دا گەڕایەوە بۆ ئێران و بوو بە باڵیۆزی کۆماری ئیسلامی لە مۆسکۆ. هەرچەند پێشتر خۆی بە لایەنگری جووڵانەوەی گەلی کورد نیشان دەدا بەڵام لەماوەی شەڕی سێمانگەدا (گەلاوێژ ـ ڕەزبەری ساڵی ١٣٥٨) زۆر ناپیاوانە دژایەتیی خۆی لەگەڵ گەلی کورد و داخوازەکانی دەبڕی. پاش ماوەیەك لە مۆسکۆ بانگ کرایەوە بۆ تاران و تاوانبار کرا بە جاسووسی و خرایە بەندیخانەوە. (د)

[2] ئەو کاتە حیزبی دیموکرات تێکۆشانی ئاشکرای نەبوو و نەیدەتوانی کاندیدی ڕەسمیی هەبێ.(د)

ئیمامی لەنێو شاری مەهاباد دا بە هەموویەوە ٢٠ تا ٣٠ دەنگی زیاتر نەهێنابوو.[1] هەڵبژاردنی مەهاباد ئەو راستی‌یەی دەرخست کە خەڵك هەروەك سەردەمی کۆماری کوردستان لایەنگری حیزبی دێموکراتەو لایەنگری لەم حیزبە نەك لەنێو نەچووە بەڵکوو بەهێزتریش بووە. هەروەها ئەو هەڵبژاردنە راستی‌یەکی دیکەشی سەلماند کە ئەگەر خەڵك یەکگرتوو رابوەستن و خەبات بکەن، دەتوانن بەسەر فروفێڵ و فشاری ئەرتەش و دەزگای دەوڵەتی دا زاڵ بن. ئەم سەرکەوتنە لەم کاتەدا ئەزموونێکی زۆر گەورە بوو بۆ گەلی کوردو نیشانیشی دا کە چ هێزێکی شۆرشگێری بەتوانا لەنێو جەرگی کۆمەڵی کوردەواری بەگشتی و مەهاباد بەتایبەتی شاردراوەتەوە. بەڵام هەروەك دوکتور موسەددیقیش لە دیفاعیاتی خۆی دا ئیشارەی پێ‌کردوە، شا و ئەرتەش بە هیچ جۆرێك ئامادە نەبوون رێگا بدەن صارمی صادق وەزیری بچێتە مەجلیس. لە ئاکام دا لە ناوچە عەشیرەتی‌یەکانی دەوروبەری مەهاباد ئەرتەش بە زۆرو بە فروفێڵ ناوی حەسەنی ئیمامی لە سندووقەکان دەرهێناو کردی بەنوێنەری مەهاباد کە نە لە مەهاباد ژیابوو و نە مەهابادی دیبوو و نە خەڵکی مەهاباد دەیان ناسی. لە مەجلیسیش دا هەرچەند سەرۆکی کۆمیسیۆنی سکاڵا دوکتور کەریمی سەنجابی لە بەرێوەبەرانی جەبهەی میللی بوو، گوێ نەدرایە شکایەتی خەڵکی مەهابادو کاندیدەکەیان صارمی صادق وەزیری، و ئیعتبارنامەی حەسەنی ئیمامی بە موافەقەتی نوێنەرانی جەبهەی میللی پەسند کرا.[2]

لە مانگی رەزبەری ١٣٣١دا دەوڵەتی موسەددیق قانوونێکی پەسند کرد بەناوی قانونی سەدی بیست. ئەم قانوونە لەسەر دابەش کردنی بەرهەم لە نێوان وەرزێرو خاوەن مڵك دا بوو. بەپێی ئەو قانوونە پاش ئەوەی حاسڵەکە لەنێوان وەرزێرو خاوەن مڵك دا دابەش کرا، سەدی بیستی بەشی خاوەن مڵك دەبوا لێی وەربگیرێ، سەدی دەی بدرێ بە وەرزێرەکان و سەدی دەشی بەهۆی شوورای ئاوەدانی‌یەوە خەرجی ئاوەدان کردنەوەی گوندەکە بکرێ. ئەو قانوونە، قانوونێکی شۆرشگێرانە نەبوو. بەڵام ئەگەر وەزعی پێوەندیی نێو وەرزێرو خاوەن مڵکی ئەو کاتە بخەینە بەرچاو، هەنگاوێك بەرەو پێش بوو، چونکە دەوڵەتێك کە لەسەرکار بوو ئەو قانوونەی پەسند کردبوو. ئەو قانوونە لە زۆر جێگا وەرزێرانی بۆ وەرگرتنی هەقی خۆیان هان دا.

ئەوەبوو کە لە زستانی ١٣٣١دا لە کوردستان بەرێوەبردنی ئەو قانوونە بوو بە هۆی راپەرینێکی پان و بەرین و توندی جووتیارانی دەوروبەری بۆکان و مەهاباد واتە ناوچەی موکریان. لە دەوروبەری بۆکان، هەروەها لە شامات، چۆمی مەجیدخان و شارویران و سندووسیش جووتیاران کۆمیتەی خۆیان پێك هێناو داوایان کرد کە قانوونی سەدی بیست تەتبیق بکرێ. تەنانەت بۆ ئەوەی بتوانن بەرامبەر بە ئیدارەکانی دەوڵەتی رابوەستن یا نەهێڵن قسەی خاوەن مڵکەکان لە ئیدارەکانی دەوڵەتی دا بچێتە سەر لەنێو خۆیان دا دراویان کۆکردەوەو کۆمیتەکانی خۆیان وەکارخست و نوێنەرانی خۆیان نارد بۆ شارەکان.

ئەو کاتە لەلایەن دەسەڵاتی حوکمدارەوە لە سەرانسەری ئێران و بەتایبەتی لە کوردستان دا دوو سیاسەت بەرێوە دەچوو، یەکێکیان سیاسەتی دەوڵەتی موسەددیق بوو، ئەوی دیکەیان سیاسەتی ئەرتەش بوو کە راستەوخۆ ئەمری لە شا وەردەگرت. هەرچەند دەوڵەتی دوکتور موسەددیق قانوونی سەدی بیستی پەسند کردبوو، بەڵام ئامرازی تەتبیقی ئەو قانوونە لە راستی‌دا بەدەست دەوڵەتەوە نەبوو، ئامرازی وەدی هێنانی ئەو قانوونە هەر پێك نەهاتبوو. چونکە

---

[1] صارم صادق وزیری: گوشەای از خاطرات گذشتە، نسخەء خطی ١٣٦٤ ص ٢٧ ئەم یادداشتانەی لەسەر داوای بەرێوەبەریی حیزبی دێموکرات نووسراوە. (د)

[2] هەر لەوێ ص ٣٢

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەری کوردستان و کورد

ئەرتەش خۆی لە هەموو ئێران دا خاوەن دەسەڵات بوو و بەتایبەتی لە کوردستان کە ناوچەیەکی میلیتاریزە کراو بوو و راستەوخۆ لە هەموو کاروبارێك دا خاوەن قسە بوو و زۆربەی زۆری دەسەڵاتی دەوڵەتیش بەدەستی ئەرتەشەوە بوو. جووتیاران زۆر ئازایانە دژی خاوەن ملکە گەورەکانی بۆکان و دەوروبەری مەهاباد راپەڕین و لەم رێگایەدا ئەندامانی حیزبی دێموکرات هەم رێنوێنییان کردن و هەم یارمەتییان دان. بزووتنەوەی جووتیاران زۆر پەرەی گرت و تەنانەت تەئسیریشی کردە سەر شاری بۆکان، بۆکان هەرچەند لەو کاتەش دا هەر بە شار لەقەڵەم دەدرا بەڵام لە راستیدا زۆربەی زۆری خانووبەرەو دوکانەکانی بۆکان ملکی بنەماڵەی حاجی ئیلخانی و بەتایبەتی قاسم ئاغای ئیلخانی زادە بوون و ئەم بنەماڵەیە لەگەڵ خەڵکی ئاسایی بۆکان وەك رەعیەتی خۆیان دەجووڵانەوەو زۆر زوڵمیان لێدەکردن. جووڵانەوە لەگەڵ بەرهەڵستیی یەکگرتووی ئەرتەش و بەشێك لە دەزگای دەوڵەتی و هەروەها خاوەن ملکەکان و سەرۆك عەشیرەتەکان بەرەوڕوو بوو. لەو کاتەدا هەرچەند پاش تێك چوونی کۆماری کوردستان، رێکخراوەکانی حیزبی بە تەواوی نەبووژابوونەوە، ئەندامانی حیزبی دێموکرات لە دوو بارەوە یارمەتییان بە جووتیاران دەدا. لەلایەکەوە راستەوخۆ رێنوێنییان دەکردن کە چۆن هەقی خۆیان بەپێی قانوونی پەسند کراو وەربگرن. هەروەها تێیان دەگەیاندن کە جێبەجێ کردنی ئەو قانوونە پاشەکشەیەکی گەورە بۆ خاوەن ملکە گەورەکان و رێگا بۆ خەباتی دوارۆژ خۆش دەکا. لە لایەکی دیکەشەوە تێدەکۆشان راپەڕین و تێکۆشانی جووتیاران لە چاپەمەنییەکانی پێتەخت دا کە ئازادییەکی نیوەچڵی تێدا بوو دەنگ بداتەوەو تەئسیری سیاسی دابنێ و بەڕاستیش لەو بارەوە کارێکی یەکجار زۆر بەنرخ کرا. بەڵام دەرەبەگەکان بەیارمەتیی ئەرتەش و ژاندارمری توانیان ئەو راپەڕینە کە هەتا بەهاری ساڵی ١٣٣٢ درێژەی هەبوو سەرکوت بکەن. دەرەبەگەکان لە لایەن ئەرتەشەوە چەکیان درایەو ئەو چەکانەیان بەدژی جووتیاران بەکار هێناو زۆر کەسیان لێکوشتن و زۆریشیان ماڵ وێران کردن و ناچاریان کردن وڵاتی خۆیان بەجێ بێڵن و دەربەدەر بن.[1] هەرچەند ئەو راپەڕینە سەرکوت کرا، بەڵام لە ئاکامی دەنگ دانەوەی لە تاران و هەروەها یارمەتیی حیزبی دێموکرات بە جووتیاران دا، دەوڵەت پاش ماوەیەك پێشی بە هێندێك لە دەرەبەگەکان گرت و نەیهێشت درێژە بە کوشتارو ئازاری جووتیاران بدەن. تەنانەت چەند کەسێك لە دەرەبەگەکان گیران و تاوانبار کران کە خەڵکی ئاساییان کوشتوە یا دەربەدەریان کردوون. بەڵام ئەرتەش نفووزی زۆر بوو و بەتایبەتی سەرتیپ موزەففەری کە ئەوکاتە فەرماندەی تیپی مەهاباد بوو، وەك ئەفسەرێکی بەرتیل خۆر ناسرابوو. دەرەبەگەکان بە دانی بەرتیل و بە پشتیوانیی ئەو توانیان خۆیان لە دادگاکانی دەزگای دادپەروەریی ئێران رزگار بکەن و ئازاد بن.

رەوتی هەڵبژاردن لە مەهابادو راپەڕینی جووتیاران زۆر بەجوانی بە هەموو هێزە دێموکراتییەکانی ئێرانیان نیشان دا کە توانایەکی شۆرشگێرانەی یەکجار زۆرگەورە لە نێو کۆمەڵی کوردەواری دا شاردراوەتەوەو لە دوارۆژدا کوردستان دەتوانێ ببێ بە بنکەیەکی شۆرشگێری بۆ سەرانسەری ئێران. بەڵام لە پێش هەمووان دا هەڵبژاردنی مەهاباد و راپەڕینی جووتیاران حیزبی دێموکراتی کوردستانی وشیار کردەوە. ئێستا ئیدی زۆر پێویست بوو کە حیزبی دێموکرات هەرچی زووتر لەم هەل و مەرجە کەلك وەربگرێ و رێکخراوەکانی خۆی زیندوو بکاتەوە.

پاش ٩ی رەشەمە جووڵانەوەی نیشتمانی لە سەرانسەری ئێران، هەروەها لە کوردستانیش پەرەی گرت. تێکۆشانی حیزبی دێموکرات لە بەهاری ساڵی ١٣٣٢وە بوو بە تێکۆشانێکی نیوە ئاشکراو لە شارەکانی مەهاباد و سنە رێکخراوەکانی حیزب دامەزران. پاش حەوت ساڵ بۆ یەکەم جار لەبەهاری ساڵی ١٣٣٢دا بەیاننامەی رەسمی بە زمانی

[1] بۆ وێنە حاجی قاسم کە لە سەرۆکە چالاکەکانی ئەم راپەڕینە بوو پەنای بۆ عێراق برد.(د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

کوردی لە لایەن حیزبی دێموکراتەوە بڵاو بۆوە. نفووزی حیزبی دێموکرات لە شارەکان تێپەڕی و بەرە بەرە لە گوندەکانی کوردستانیش دا ریکخراوەکانی بووژانەوە. لەو کاتەدا حیزبی توودە یارمەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی دەدا، هەم بە ناردنی کادرو هەم بەوە کە ئیمکانی چاپ کردنی هێندێ بەیاننامەو نووسراوی لە شاری تەورێز بۆ پێك دەهێنا.[1]

بەڵام هەرچەند ئیمکاناتی ماڵیی حیزبی توودە یەکجار زۆر بوو لە باری ماڵییەوە تا ٢٨ی گەلاوێژ هیچ یارمەتییەکی بە حیزبی دێموکرات نەدا.

لە مانگی جۆزەردانی ١٣٣٢ دا بزووتنەوەی دێموکراتی لە کوردستان زۆر خێرا دەچووە پێش. بۆ ئامادە کردنی فیستیواڵی جیهانیی لاوان کە بڕیار بوولە هاوینی ئەو ساڵەدا لە شاری بوخارست بگیرێ، لە ١٥ی جۆزەردان کۆبوونەوەیەکی بەرینی لاوان لە دەرەوەی شاری مەهاباد لە باخی میکائیل پێك هات. بە دەستووری سەرتیپ موزەففەری فەرماندەی تیپی مەهاباد، ئەرتەش هێرشی کردە سەر کۆبوونەوەو یەکێك لە لاوان بە ناوی حەسەنی رەمەزانی کوژراو چەند کەسێکیش بریندار بوون. لاوان تەرمی حەسەنی رەمەزانییان هەڵگرت و بە خۆپێشاندان هاتنەوە نێو شاری مەهاباد. ئەوە یەکەم خۆپێشاندنی سیاسی لە پاش ساڵی ١٣٢٥ بوو کە لە مەهاباد پێك هات. بەڕاستیش خەڵك پشتیوانییەکی زۆر گەرمی لەو خۆپێشاندانە کرد. بەشێوەیەك کە هەم ئەرتەش و هەم دەزگای دەوڵەتی ترسیان لێ پەیدا بوو. مەئمووڕانی دژبانی ئەرتەش و پۆلیس و ژاندارمری دەستیان کرد بە گرتنی ئەوانەی کە بە لایەنگرو ئەندامی حیزب ناسرابوون. لە ئاکام دا نزیکەی٧٠ کەس گیران و زیندانی کران. بەڵام لەو کاتەدا کە حیزبی دێموکرات نفووزی خۆی زیاد کردبوو، رێکخراوەکانیشی زیندوو کردبوونەوە، توانی دانیشتوانی مەهابادو دەوروبەری بە دژی راونان و زیندانیکردنی خەڵك هان بداو بەسیج بکا. لە تارانیش توانی هەرایەکی سیاسیی زۆر بەرین دژی کاروکردەوەی ئەرتەش لە کوردستان دا ساز بکا.

رۆژنامەکانی چەپ کە ئەو وەختە ژمارەیان یەکجار زۆر بوو و هەروەها رۆژنامەکانی میللی لە سەر رۆڵی خۆپێشاندان و گیرانی ئەو تێکۆشەرانە، مان گرتنی خەڵك لە تێلێگرافخانەو بەست دانیشتنیان دەنگ و باس و وتارێکی زۆریان بڵاو کردەوەو داوای ئازادیی زیندانییەکانی مەهابادیان کرد. ئەو خەباتەو ئەو بەست نشینییە نزیکەی ٥ رۆژ درێژەی هەبوو، سەرەنجام دەوڵەت و بەتایبەتی ئەرتەش کە دەسەڵاتی بە دەستەوە بوو ناچار بوون هەموو زیندانییەکان بە بێ دادگاییکردن بەر بدەن کە ئەوە سەرکەوتنێکی زۆر گەورە بوو بۆ خەباتی یەکگرتووی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان.

ئەگەر لە سەرەتای پەرەگرتنی بزووتنەوە بۆ میللی کردنی نەوت دا، کوردستان سەبرو لە سەرەخۆ دەجووڵایەوە، لە مانگی پووشپەڕی ساڵی ١٣٣٢وە کوردستان هەنگاوەکانی خێراتر بوون و لە مانگی گەلاوێژ دا ببوو بە یەکێك لە شۆرشگێڕترین و پێشڕەوترین بەشەکانی ئێران. لە شارەکانی کوردستان بەگشتی پشتیوانییەکی زیاتر لە رێفراندۆمی موسەددیق کرا. بۆ نموونە لە مەهاباد کە زیاتر لە ٥٠٠٠ دەنگی موافیق بە رێفراندۆم درا، تەنیا دوو کەس دژ بوون.[2] لە بانەش هەر دوو کەس دەنگی دژیان دابوو.

---

[1] لە زستانی ساڵی ١٣٣١و بەهاری ساڵی ١٣٣٢دا بەرێوەبەریی حیزبی توودە چوار کادری دەرەجە دووی خۆی بۆ سەرپەرستی و یارمەتی دانی رێکخراوی حیزبی نارد بۆ مەهاباد کە دوو کەسیان کورد بوون. هەرچەند ئەو کادرانە چەند مانگێك زیاتر لە کوردستان نەمانەوە بەڵام هێندێ ئوسوولی تەشکیلاتییان دامەزراند کە لەپێشخستنی کاروباری حیزبی دا بەسوود بوون.(د)

[2] یەکیان گرووهبانێکی ئەرتەشی بوو کە بەرگی نیزامیی خۆی گۆڕیبوو و ئەوەی دیکەش لاوێکی مەهابادی بوو کە هاوڕێکەی پێی گوتبوو کەس هەقی نیە دەنگی دژی "رێفراندۆم" بدا. ئەویش تووڕە ببوو و بۆ نیشاندانی "سەربەخۆیی"ی خۆی دەنگی موخالیفی دابوو! (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

ڕێفراندۆم نموونەیەکی دیکە بوو لە یەکگرتوویی خەڵکی کوردستان و نیشانی دا کە ئاکامی هەڵبژاردنی مەجلیسی شازدەو ڕاپەڕینی جووتیاران و خۆپێشاندانەکانی مانگی جۆزەردان و یەکگرتوویی خەڵك بۆ بەردانی زیندانییان بە ڕێکەوت نەبووە، بەڵکوو هەموو ئەوانە وەك ڕەوتێکی مێژوویی نیشان دەدەن کە جووڵانەوە ڕۆژبەڕۆژ لە کوردستان بەهێزتر دەبێو حیزبی دێموکرات ڕۆژبە ڕۆژ نفووزی لەنێو خەڵکی کوردستان دا دەچێتە سەر.

لە ماوەی چەند مانگ دا، واتە لە سەرەتای ساڵی ١٣٣٢ەوە تا ٢٨ی گەلاوێژ ڕێکخراوەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان نەك هەر لە ناوچەی موکریان بەڵکوو لە شیمالی کوردستان و ناوچەی شنۆو نەغەدەو بۆکان و بانەو سەردەشت و سنەش بووژانەوە، بە سەدان و هەزران کەس لە هەل و مەرجی نیوەنهێنی و نیوە ئاشکرای ئەو کاتەدا هاتبوونە نێو ڕیزی حیزبی دێموکرات. ***"گۆڕانێکی بنەڕەتیو بەرچاو کە لەم ماوەیەدا لە وەزعی حیزب دا پێك هات بێجگە لە ڕێك و پێك تر بوونی پێوەندیی بە نووسین و تەلەفون لەگەڵ تاران، ئەوەبوو کە کوردستانی جنووبییش چووە ژێر سەرپۆشی تەشکیلاتی حیزبی دێموکرات"***.[1]

لە مەهاباد کۆمیتەیەکی شەش کەسی پێك هاتبوو کە هەرچەند ناوی کومیتەی مەهاباد بوو، بەڵام بە کردەوە هەموو حیزبی دێموکراتی کوردستانی هەڵدەسووڕاند. ئەندامانی ئەم کومیتەیە بریتی بوون لە عەزیزی یووسفی، ڕەحیمی سوڵتانیان، کەریمی ئووەیسی، غەنیی بلووریان و عەبدوڵڵای ئیسحاقی. بەرپرسی کومیتە لە بانەمەڕی ساڵی ١٣٣٢ەوە عبدالرحمن قاسملو بوو.[2] هەرچەند ئەم کومیتەیە چەند مانگ زیاتر دەرەتانی تێکۆشانی نیوە ئاشکرای نەبوو و هەرچەند ئەندامەکانی بەگشتی تاقیکردنەوەی کاری حیزبی واتە سیاسیو تەشکیلاتییان زۆر کەم بوو، بەڵام توانی بناخەی ریکخراوێکی پتەو لە کوردستان دابمەزرێنێو بە کردەوە ببێ بە کومیتەی کوردستان و لە دواڕۆژیش دا هەر بەم ناوە تێکۆشانی خۆی درێژە پێدا.

کومیتەی کوردستان بۆ بڵاو کردنەوەی بیروباوەڕی حیزبی دێموکرات لە نێو کۆمەڵانی خەڵك دا زۆری هەوڵ داو چەندین بەیاننامەی بە کوردی و فارسی بەناوی ئەو حیزبەوە بڵاو کردەوەو زەمینەی بۆ بڵاو کردنەوەی ڕۆژنامەی "کوردستان"، ئۆرگانی ناوەندیی حیزب، خۆش کرد کە یەکەم ژمارەی پاش ٢٨ی گەلاوێژ دەرچوو.

لە شارەکان و تەنانەت لە گوندەکانیش شانەکانی حیزبی دروست بوون. کومیتەی جووتیاران دامەزرا کە لە ماوەی چەند مانگ دا زۆر خێرا پەرەی گرت و جووتیارانی کوردستانی بۆ لای حیزب ڕاکێشا. هەروەها بۆ یەکەم جار چەندین کلاسی کادری سیاسی بۆ پەروەردە کردنی کادرەکان پێك هات کە ئاکامی کارەکەیان زۆر بەسوود بوو.

ئەوکاتە ریکخراوەکانی حیزبی دێموکرات لە کوردستان پێوەندیی تەشکیلاتییان لەگەڵ حیزبی توودە هەبوو.[3] لە تەنیشت هەیئەتی ئیجرایی کومیتەی ناوەندیی حیزبی توودە کە ڕۆڵی دەفتەری سیاسیی هەبوو، لە تاران کۆمیسیۆنێکی تایبەتی بەناوی "کاك" واتە کۆمیسیۆنی ئازەربایجان و کوردستان پێك هاتبوو کە ئەرکی، هەڵسووڕاندنی کاروباری حیزبیی ئەم دوو ناوچەیە بوو. پێك هێنانی "کاك" وەك کۆمیسیۆنێکی تایبەتی چەند هۆی هەبوو. بەڕێوەبەریی فیرقەی

---

[1] صارم صادق وزیری. گوشه‌ای از خاطرات گذشته. ص ٣٨.

[2] کومیتەیەکی مەشوەرەتییش لە "کۆنە دێموکراتان" پێك هاتبوو کە ئەرکی، کۆکردنەوەی ئەندامانی کۆنی حیزب و ڕاکێشانی شەخسییەتەکان بۆ لای حیزب بوو. لەنێو ئەوانەدا حوسێنی فرووهەر لە هەمووان چالاك تر و فیداکارتر بوو. (د)

[3] پێوەندیی تەشکیلاتی ئەو مانایەشی هەبوو کە ئەگەر ئەندامێك لە مەهابادەوە چووبا بۆ تاران لەوێ بە ئەندامی حیزبی توودە قبووڵ دەکراو ئەگەر لە تارانیش را ئەندامێکی حیزبی توودە هاتبا بۆ مەهاباد، تەنانەت کوردیش نەبا، دەبوو بە ئەندامی حیزبی دێموکرات. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەری کوردستان و کورد

دێموکراتی ئازەربایجان لە ئێران نەمابوو هەروەها کە ئیشارەی پێکرا ئەم بەرێوەبەرییە لە ئازەربایجانی سۆڤیەتی تەشکیلاتی خۆی دامەزراندبوو و لە دەرەوە تێکۆشانی خۆی درێژە پێدەدا. حیزبی دێموکراتی کوردستان نە لە دەرەوە رێبەرایەتیی هەبوو نە لە ژوورەوە.

لەو هەل و مەرجەدا بەرێوەبەریی حیزبی توودە نە دەیتوانی تەشکیلاتی خۆی راستەوخۆ لە ئازەربایجان و کوردستان دابمەزرێنێتەوەو بەناوی حیزبی توودە تێبکۆشێو نە بە دروستیشی دەزانی کە ئەم دوو ناوچە گرینگە لە تێکۆشانی حیزبی بێبەش بن. بۆیە بریاری دا وەك بەشەکانی دیکەی ئێران رێکخراوەکانی حیزبی لە ئازەربایجان و کوردستانیش زیندوو بکرێنەوە، پێڕەوی لە سیاسەتی حیزبی توودە بکەن، رێنوێنیی تەشکیلاتی لە بەرێوەبەریی حیزبی توودە وەربگرن، بەڵام ناوی فیرقەو حیزبی دێموکراتیان لەسەر بێ. لەو کاتەدا فیرقەی دێموکرات رادیۆی هەبوو و دەنگی خۆی بڵاو دەکردەوە. "ئازەربایجان" ئۆرگانی کومیتەی ناوەندیی فیرقەش لە باکۆ دەردەچوو. سەرەرای ئەوە کە ژمارەی ئەندامانی حیزبی دێموکرات لە باکۆ لە چەند کەس تێنەدەپەری، ئەوانیش لە رادیۆ فیرقەرا بە زمانی کوردی بەرنامەیان بڵاو دەکردەوەو لاپەرێك لە چوار لاپەری رۆژنامەی "ئازەربایجان" بۆ ئەوان تەرخان کرابوو کە ناوی "کوردستان"و ئۆرگانی حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو.[1]

لەبەر ئەم هۆیانە بوو کە "کاك" پێك هاتبوو. بەرێوەبەریی حیزبی توودە بەم شێوەیە ناوی فیرقەو حیزبی دێموکراتی دەپاراست و چونکە بە بوونی رادیۆو رۆژنامە لە یەکیەتیی سۆڤیەتی لەم بروایەدابوو کە بیرورای سۆڤیەتییەکان ئەوەیە کە ئەم دوو ریکخراوە دەبێ بمێننەوە، بەکردەوەش هەموو کاروباری حیزبیی لە ئازەربایجان و کوردستان خستبووە ژێر چاوەدێریی خۆی.

لەسیاسەتی بەرێوەبەریی حیزبی توودەدا سەبارەت بە کوردستان سەرلێشێواوی بەدی دەکرا. هەیئەتی ئیجرایی زۆر جار رێنوێنییان بۆ رێکخراوی کوردستان ئەوەبوو کە بۆ باشتر بەرێوەبردنی سیاسەتی حیزبی دێموکرات گوێ لە رادیۆ فیرقە رابگرن. بەڵام رادیۆ فیرقە نەك هەر ئاگای لە هەل و مەرجی نێوخۆی کوردستان زۆر کەم بوو بەڵکوو هێندێك جار دەنگ و باس و لێکدانەوەی ئەوتۆی بڵاو دەکردەوە کە بە هیچ جۆر لەگەڵ وەزعی راستەقینەی وڵات رێك نەدەکەوت.[2]

"کاك" لە سێ کەس پێك هاتبوو، لە بەرپرس کە ئەندامی هەیئەتی ئیجرایی حیزبی توودە بوو و دوو ئەندام کە یەکیان بەرپرسی کوردستان و ئەوی دیکەیان بەرپرسی ئازەربایجان بوو.[3] بەرێوەبەریی حیزبی توودە ئەوکاتەش

[1] ئەم "کوردستان"ە لە سەرماوەزی ١٣٢٦ەوە تا بانەمەڕی ١٣٤٠، ١٣٣٧ ژمارەی لێدەرچوو. "کوردستان" بەشێك بوو لە رۆژنامەی "ئازەربایجان" و ئەم کارە پەیماننامەی فیروز- پیشەوەریی وەبیر دەهێنایەوە کە لەوێش کۆماری کوردستان شەخسییەتی سەربەخۆی سیاسیی لەدەست دابوو و بە بەشێك لە حکوومەتی میلیی ئازەربایجان لە قەڵەم درابوو. ئەگەر چەند هەزار ئەندامی فیرقە لە دەرەوە "ئازەربایجان"یان دەخوێندەوە، "کوردستان" خوێنەری زیاتر هەر خودی نووسەرانی بوون. ئەم "کوردستان"ە بە نموونەش نەگەیشتە دەستی ئەندامانی حیزب لەنێوخۆی کوردستانی ئێران. (د)

[2] بۆ نموونە کاتێك پاش کوودیتای ٢٨ی گەلاوێژ عەلیی قازی کوری پێشەوا قازی محەممەد چوو بۆ لای شاو پەشیمانیی خۆی لە کردەوەکانی بابی دەربڕیو بەم جۆرە رق و بێزاریی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانی بۆ لای خۆی راکێشا، رادیۆی فیرقە لە بەرنامەی کوردیی خۆی دا بە عەلیی قازی هەڵدەگوت و بە نیشتمانپەروەرو تێکۆشەری ناودەنا ! (د)

[3] تا کوودیتای ٢٨ی گەلاوێژ بەرپرسی کوردستان صارمی صادق وزیری بوو و بەرپرسی "کاك"یش دوکتور حوسێنی جەودەت. پاش کوودیتا کە صارمی صادق وەزیری گیراو زیندانی کرا، عبدالرحمن قاسملوو بوو بە نوێنەری کوردستان و موهەندیس عەلەوی کرا بە بەرپرسی "کاك". (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

بەباشی تێنەگەیشتبوو کە چ هێزێکی شۆرشگێر لە کوردستان دا هەیە. هەربۆیەش بایەخێکی زۆر کەمی بە ریکخراوی کوردستان دەدا. هەرچەند کومیتەی مەهاباد زۆری پێداگرت و بەڕاستی هەموو ئیمکاناتێکیش هەبوو بەلاّم رۆژنامەی "کوردستان" تا پاش کوودیتای ٢٨ی گەلاوێژ دەرنەچوو. یان لە پتر لە سەد کەس لە سەرانسەری ئێرانەوە بۆ فستیواڵی لاوان لە بوخارست ناردران، کوردستان تەنیا یەك نوێنەری بەرکەوت.

لە کوردستانیش وەزعێکی شۆرشگێرانە هاتەپێش. رۆژی ٢٦ی گەلاوێژ پاش تێك شکانی کوودیتا، یەکێك لە گەورەترین خۆپێشاندانەکانی شاری مەهاباد پێك هات. زۆر کەس کە تا ئەو وەختە بە نهێنی کاریان دەکردو خۆیان دەشاردەوە لەو خۆپێشاندانەدا خۆیان ئاشکرا کردو خەلّك یەکدەنگ هاواریان دەکرد:"بڕۆ ئەی شاهی خائین بەغدا نیوەی رێیەت بێ". بە پێشنیاری نوێنەری حیزبی دێموکرات خەڵکی مەهاباد بە شوورو هەیەجانەوە پەسندیان کرد کە ناوی پەهلەوی لەسەر شەقامی هەرە گرینگی شاری مەهاباد هەڵبگیرێو ناوی ٢٥ی گەلاوێژی لەسەر دابنرێ. ٢٥ی گەلاوێژ هەم رۆژی هەلاّتنی شاو رۆژی سەرکەوتنی خەلّك بەسەر کۆنەپەرستی و ئیمپریالیزم دا بوو و هەم رۆژی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان. بۆیە زۆر رەوا بوو کە گەورەترین شەقامی مەهاباد ناوی بنرێ ٢٥ی گەلاوێژ.

٤ـ کودیتای ٢٨ی گەلاوێژ

ئاکامی رێفراندۆم رۆژی ٢٠ی مانگی گەلاوێژ راگەیەندراو دەرکەوت کە زۆربەی زۆری خەلّك دەنگیان بە هەڵوەشانی مەجلیس داوە. ئەوە ئاخر زەنگی مەترسی بوو بۆ ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی کە زووتر دەست بەکار بن. لە راستی دا ئاکامی رێفراندۆم تەنیا هەڵوەشانی مەجلیس نەبوو، بەڵکوو پشتیوانی لە سیاسەتی گشتیی موسەددیق و هەروەها دەربڕینی رق و بێزاریی کۆمەلاّنی خەڵکی ئێران لە سیاسەتی سەر بە ئیمپریالیزمی شاو لە رێژیمی پاشایەتی بوو.

لەنیوەشەوی ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٣٢دا سەرهەنگ نەسیری کە فەرماندەری گاردی شاهەنشاهی بوو بە تانك و هێزی نیزامییەوە چوو بۆ ماڵی دوکتور موسەددیق، بەناوی ئەوەی پێی رابگەیەنێ کە ئیدی وەك سەرۆك وەزیر نەماوەو فەرمانی شای پێنیشان بدا. هێرش بۆ ماڵی موسەددیق سەرەتای کودیتا بوو، بەلاّم ئەو هێرشە سەرنەکەوت و بەیانیی رۆژی ٢٥ی گەلاوێژ خەبەری پووچەڵ بوونەوەی کودیتا بلاّو بۆوە. شا کە لەپێش دا پێش بینیی پێویستی کردبوو، لە رامسەرەوە سواری فرۆکە بوو و هەلاّت بۆ بەغدا. لەوێش را چوو بۆ رۆم. بەم جۆرە سێ رۆژی مێژوویی لە تاریخی خەباتی گەلانی ئێران دا دەستی پێکرد. کۆمەلاّنی خەلّك لە سەرنەکەوتنی کوودیتاو هەلاّتنی شا زۆر شادمان بوون و لە زۆر جێگا بە کردەوە هاتنە مەیدان و دەستیان کرد بە خۆپێشاندان و دروشمی کۆمار، کۆماری دێموکراتی و کۆماری توودەیی، لە زۆر جێگا لەسەر دیوارەکان نووسرا.[1]

بەداخەوە شادمانی و کەیف خۆشیی خەلّك لەبەر سەرکەوتن هەر سێ رۆژی خایاند. ئیمپریالیزم هەموو هێزەکانی خۆی نەهێنابووە نێو مەیدان و هەروا لە هەوڵ دا بوو. رۆژی ٢٨ی گەلاوێژ بە ناردنی هێندێك ئەرتەشیو لات و لووت بۆ نێو شەقامەکانی تاران کوودیتا دەستی پێکردو بەگرتنی رادیۆی تاران، نیزیك بە نیوەڕۆ کودیتاچییەکان یەکەم سەرکەوتنیان وەدەست هێنا. لە پاشان بەیارمەتیی جاسووسانی ئەمریکایی، زاهیدی کە لە ماڵێکی ئەمریکایی خۆی شاردبۆوە، چوو بۆ مەرکەزی رادیۆ رایگەیاند کە لە لایەن شاوە بە سەرۆك وەزیر دیاری کراوە. ئەمجا ئەرتەشییە

[1] نووسینی دروشمی "جمهوری دمکراتیک" "جمهوری تودەای دمکراتیک" لە لایەن ئەندامان و لایەنگرانی حیزبی توودەوە، زۆر کەس لە بەرێوەبەرانی جەبهەی میللیی تۆقاندو لە هاوکاری لەگەڵ حیزبی توودەدا زیاتر دوودڵی کردن. (د)

هەموو مافەکانی بلاّوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

کوودیتاچییەکان هێرشێکی توندیان بردە سەر ماڵی دوکتور موسەددیق و سەرەڕای ئەو بەربەرەکانییە ئازایانەیە کە لەو ماڵە دا کرا سەرەنجام دوکتور موسەددیق ناچار بوو ماڵەکەی بەجێ بێڵێ و رابکا. چونکە لە شارستانەکان ئەرتەش لە پێش دا ئامادە کرابوو، بە بڵاو بوونەوەی خەبەری کوودیتا لە رادیۆ، لە تەواوی ئێران دەسەڵاتی بە دەستەوە گرت. کوودیتای دژیگەلیی ٢٨ی گەلاوێژ سەرکەوت.

حکوومەتی نیشتمانیی موسەددیق زۆر بە هاسانی رووخا. زۆر هاسانتر لەوەش رووخا کە دەست پێشخەرانی کوودیتاو لایەنگرانی مووسەددیق چاوەڕوان بوون. شا لە رۆم گەڕایەوەو دووبارە دەسەڵاتی بە دەستەوە گرت و سەردەمی رەشی ئیستبدادی شاهەنشاهی بۆ ٢٥ ساڵی دیکە لە ئێران دا دەستی پێکرد. شوێنەوارێك لە ئازادی نەماو رێکخراوە دێموکراتی و نیشتمانییەکان لە سەرانسەری ئێران دا کەوتنە بەر هێرش.

هۆیەکانی سەرکەوتنی کوودیتای ٢٨ی گەلاوێژ بە کورتی ئەمانەن: هەروەك گوتمان هێزی دژیگەل یەکپارچە بوو و ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی لەسەر لابردنی حکوومەتی دوکتور موسەددیق رێك کەوتبوون. بەڵام هێزی گەل هەر لە ناکۆکیدا دەژیا. ئەو ناکۆکییە لە رۆژەکانی ٢٥و ٢٨ی گەلاوێژیش دا دەرکەوت. لەو کاتە ناسکەدا موسەددیق نەیتوانی دەزگای دەوڵەتی و بە تایبەتی ئەرتەش بخاتە ژێر چاوەدێریی خۆی. رۆژی ٢٨ی گەلاوێژ ئەرتەشییەکان دژی ئەمرو ویستی موسەددیق راوەستان. کۆمەڵانی خەڵکیش بۆ پشتیوانی لە حکوومەتی نیشتمانی نە هان دران و نە رێك خران.

نووسەرانی لایەنگری حیزبی توودە ویستوویانەو دەیانەوێ بەرپرسایەتیی شکستی جووڵانەوەو سەرکەوتنی کوودیتاچییەکان بخەنە سەرشانی موسەددیق و تەنیا موسەددیق بە تاوانبار دانێن. هێندێکی دیکەش هەوڵ دەدەن تەنیا بەڕێوەبەریی حیزبی توودە بە بەرپرسی تێك شکانی جووڵانەوەو سەرکەوتنی کوودیتا لە قەڵەم بدەن. هیچ کام لەوانە بۆچوونێکی بە تەواوی راست و دروست نین.

دوکتور موسەددیق و لایەنگرانی هەتا رۆژی ٢٨ی گەلاوێژ ئامادە نەبوون لەگەڵ حیزبی توودە لە بەرەیەکی یەکگرتوودا بن، چونکە تا دوا رۆژیش رەنگە ئیمانیان بەوە بووبێ کە بتوانن لەگەڵ ئەمریکا دژی ئیمپریالیزمی ئینگلیس رێك کەون و بە خەیاڵی خۆیان لە ناکۆکیی نێوان دوو ئیمپریالیزم کەلك وەربگرن. ئەو کەلك وەرگرتنە رەنگە تا ٣٠ی پووشپەڕی ١٣٣١ ئیمکانی هەبووبێ. بەڵام لە پاشان ئیمپریالیزمی ئەمریکا بەرەبەرە کە هەستی بە مەترسی کرد، بوو بە پشتیوانی دەربارو سیاسەتی بریتانیا لە ئێران دا. ئەوکاتە دەبوا موسەددیق زۆر لێبڕاوانەتر بەرامبەر بە ئیمپریالیزمی ئەمریکاش راوەستابا. راست رۆژێك پێش کوودیتا واتە ئێوارەی ٢٧ی گەلاوێژ دەوڵەتی موسەددیق وادیارە لەسەر داخوازی هەندرسین باڵیۆزی ئەمریکا حکوومەتی نیزامیی دامەزراند کە نەتیجەکەی پێشگیری لە هاتنی هێزی رێکخراوە گەلییەکان بۆ مەیدانی خەبات بوو. کوودیتاچییەکان لەوە باشترین کەلکیان وەرگرت. مەبەست ئەوەیە کە دوکتور موسەددیق بەرامبەر بە ئیمپریالیزمی ئەمریکاو تا رادەیەکیش بەرامبەر بە شا تا دوارۆژ قاتعییەتی پێویستی لەخۆی نیشان نەداو رۆژی کوودیتاش هەتا سەرکەوتنی کودیتاچییەکان هەر بە دەزگای دەوڵەتیو ئەرتەش خۆش بین بوو. بۆیە بەشێکی زۆری مەسئوولییەتی سەرکەوتنی کوودیتاچییەکان دەکەوێتە سەرشانی موسەددیق. تەنانەت ئەگەر قسەکانی کیانووری لە پێوەندی لەگەڵ رۆژی ٢٨ی گەلاوێژدا راستیش نەبن، راستییەکیان تێدایە کە موسەددیق پێی خۆش نەبوو حیزبی توودە راستەوخۆ بێتە مەیدان و پشتیوانیی لێبکا. ئەوکاتەش کە ئیدی ئیمکانی ئەو پشتیوانییە نەمابوو و کوودیتا سەرکەوتبوو، داوای لە حیزبی توودە کرد کە بێتە مەیدان، بەڵام ئیدی درەنگ ببوو ئەمجارەش

حیزبی توودە پێی خۆش نەبوو یا پێی نەدەکرا حکوومەتی موسەددیق بپارێزێ.[1] بەڵام ئەگەر بەشێك لە مەسئوولییەتی سەرکەوتنی کودیتای ٢٨ی گەلاوێژ دەکەوێتە سەرشانی موسەددیق، ئەوە بە هیچ جۆرێك لە مەسئوولییەتی بەڕێوەبەرانی حیزبی توودە کەم ناکاتەوە. ئەوان لە لایەکەوە موسەددیقیان بەنوێنەری بورژوازی دادەناو لە لایەکی دیکەشەوە کیانووری ئیدیعا دەکا کە رۆژی ٢٨ی گەلاوێژ لە موسەددیقیان پرسیوە کە بێنە مەیدان یا نا؟ سەیر ئەوەیە حیزبێك کە خۆی بە حیزبی چینی کرێکار دادەنێ، لە نوێنەری بورژوازی کەسبی ئیجازە دەکا بۆ ئەوەی بەرامبەر بە کۆنەپەرستیو ئیمپریالیزم رابوەستێ؟ راستی ئەوەیە کە حیزبی توودە ئەرکی خۆی لەو رۆژە ناسکەدا بەجێ نەهێنا. حیزبی توودە ئەوکاتە ئیمکاناتێکی زۆری هەبوو و دەیتوانی رێکخراوە بەهێزەکانی خۆی لە تاران و بەتایبەتی رێکخراوی چەند سەد کەسیی ئەفسەرانی توودەیی وەکار بخا. زۆر خۆپێشاندانی گرینگ پێشتر نیشانی دابوو کە حیزبی توودە، ئەگەر بیهەوێ دەتوانێ لە ماوەیەکی کەم دا دەیان هەزارو بگرە سەدان هەزار کەس بێنێتە نێو شەقامەکانی تاران. بەڵام رۆژی ٢٨ی گەلاوێژ هیچی نەکرد. بێجگە لەوە دەرکەوت کە حیزبی توودە تا رادەیەکی زۆر هەر ئەو سیاسەتەی مابوو کە جیاوازییەکی زۆری لەنێوان موسەددیق و دەسەڵاتی حوکمداری دیکەدا دانەدەناو سەرکەوتنی کودیتای پێ رووداوێکی زۆر گرینگ نەبوو. تەنانەت زۆر کەس لەنێو حیزبی توودەو بەڕێوەبەرایەتیی ئەو حیزبەدا هەبوون کە پێیان خۆش بوو دەوڵەتی موسەددیق برووخێ.

پاش سەرکەوتنی کودیتای ٢٨ی گەلاوێژ لە لایەن کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی توودەوە نامیلکەیەك دەرچوو بەناوی "نامیلکەی ٢٨ی گەلاوێژ". نێوەرۆکی ئەو نامیلکەیە بەتەواوی دەری دەخست کە بەڕێوەبەریی حیزبی توودە ئەو بایەخەی بە کودیتا نەداوەو تەنانەت کەوتنی حکوومەتی موسەددیقیشی پێ کارەساتێکی گەورە نەبووە. سەیر ئەوەیە کە چەند رۆژ پاش سەرکەوتنی کودیتای ٢٨ی گەلاوێژ لە لایەن بەڕێوەبەریی حیزبی توودەوە رێنوێنییەك دەرچوو کە رێکخراوەکان لەسەرانسەری ئێران دا خۆیان بۆ راپەڕینی چەکدارانە ئامادە بکەن. ئەو رێنوێنییە لەکوردستانیش بە رێکخراوی حیزبی دێموکراتی کوردستان گەیشت. ماوەی مانگێك زیاتر هەوڵ درا هەرچی چەك هەبوو کە بە نیسبەتی ئەو کاتە کەمیش نەبوو لە کوردستان کۆ بکرێتەوە. تەنانەت بەرە بەرە هێندێك دەستەش پێك دەهاتن بۆ ئەوەی کە ببن بە پۆلی چەکدار.

بەڵام پاشان هیچ باسێك لە راپەڕین نەما. کاتێك چەند مانگ پاش سەرکەوتنی کوودیتای ٢٨ی گەلاوێژ نوێنەری حیزبی دێموکرات لە تاران ئەو مەسەلەیەی لەگەڵ بەڕێوەبەریی حیزبی توودە هێنایە گۆڕێ وەڵامەکەیان ئەوەبوو کە بڕیار وابوو رۆژی ٣٠ی گەلاوێژ کردەوەیەکی چەکدارانە بەڕێوە بچێ، بەڵام دەرکەوت کە ئەو کارە هەڵەو نادروستەو سەرناکەوێ‌و بۆیە حیزب وازی لێ‌هێنا. سەیر ئەوەبوو کە بڕیاری واز لێ‌هێنان لە راپەڕینی چەکدارانەیان بە رێکخراوەکانی شارستانەکان رانەگەیاندبوو.

دیاردەیەکی سەیری دیکە ئەوەیە کە لەو کاتەوە هەتا ئێستا لە نووسراوەکانی حیزبی توودەدا بەتایبەتی ئەوانەی کە لە لایەن بەڕێوەبەرییەوە پاش سەرکەوتنی شۆڕشی ئێران لەسەر کوودیتای ٢٨ی گەلاوێژ نووسراون، تەنانەت لە کتێبێکیش دا کە لە لایەن جەوانشیرەوە نووسراوە کە ناوی "تجربەء ٢٨ مرداد"ە ئیشارەیەکیش بە نامیلکەی "٢٨ی

---

[1] کیانووری دەڵێ بەیانیی رۆژی ٢٨ی گەلاوێژ تەلەفونی بۆ موسەددیق کردوەو مەترسیی کودیتای پێ‌راگەیاندوە، بەڵام موسەددیق گوتوویەتی جێی نیگەرانی نیەو بەسەر وەزع دا زاڵە. کە نیوەڕۆ تەلەفونی بۆ کردۆتەوە موسەددیق وەڵامی داوەتەوە تازە هیچی لەدەست نایە با حیزبی توودە هەرچی دەتوانێ بیکا. (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

گەلاوێژ" نەکراوە کە پاش سەرکەوتنی کوودیتا وەك پلاتفۆرمی کومیتەی ناوەندی بڵاو کرایەوە. زۆر لێکدانەوەو نەتیجەگیری لەو نامیلکەیەدا هەبوون کە ئەگەر ئێستا بخرێنە بەرچاوی خوێنەران، دەردەکەوێ کە بەرپێوەبەرانی حیزبی توودە تا چ رادەیەك لە شکستی جووڵانەوەی ساڵەکانی ٣٢ـ١٣٣٠دا مەسئوولییەتیان هەیەو تا چ رادەیەك بەرامبەر بە مێژوو و گەلانی ئێران تاوانبارن. بەرپێوەبەریی حیزبی توودە بۆ سەرپۆش دانان لەسەر مەسئوولییەتی خۆی و پاکانەکردن بۆ سیاسەتە چەوتەکەی خۆی لەرەوتی میللیکردنی نەوت دا لە نامیلکەی "٢٨ی گەلاوێژ"دا بەم جۆرە تیئۆری بافیی دەکرد" ***...لەم قۆناخەدا بەهۆی کزیی نیسبیی پرۆلتاریاو بەشداری نەکردنی چالاکانەی جووتیاران لە بزووتنەوەی شۆرشگێرانەی دژی ئیمپریالیستی دا بەرپێوەبەریی جووڵانەوە لە دەست بورژوازی دایە کە مەیلی سازشکارانەی هەیەو لە خەبات دژی ئیمپریالیزم دا دوودڵ و دردۆنگە."***[1]

بەم جۆرە بەرپێوەبەریی حیزبی توودە مەسئوولییەتی شکستی بزووتنەوەی نیشتمانیی دەخستە سەر ئەستۆی جەبهەی میللی. لە نامیلکەی "٢٨ی گەلاوێژ"دا هاتبوو کە خەڵك ئامادەیی ئەوەیان نەبوو بەرەنگاری کوودیتا بن و حیزبی توودەش بە تەنیا هیچی پێنەدەکرا! هەروا بزانە خەڵك لەبیریان چووبوو کە حیزبی توودە پێش کودیتای ٢٨ی گەلاوێژ هاواری دەکرد ***"کودتا را بە جنگ ضد کودتا مبدل میکنیم."***

نامیلکەی ٢٨ی گەلاوێژ دەڵێ: ***"ئەگەر کارێکی گشتیی چەکدارانەمان کردبا، شکست و سەرکوت کردن توندتر دەبوو و ئێمە پێشەنگی پێشەنگانمان لە تێکهەڵچوونێکی نابەرابەری بێ ئامادەیی گشتی دا لە دەست دەدا."***[2] دیارە ئەو کاتە کەم کەس دەیزانی کە حیزبی توودە سازمانێکی ئەفسەریی چەند سەد نەفەریی هەیە کە زۆر لەئەندامانیان خاوەنی پۆستی زۆر گرینگ و ناسك بوون. بەڵام لەپاش ئاشکرا بوونی سازمانی ئەفسەری دەرکەوت ئەم قسەیە چەند پووچ و بێمانایە. سەیر ئەوەیە کە هەروەك ئیشارەمان پێکرد، پاش کودیتای ٢٨ی گەلاوێژ پیش بینی کرابوو کە بە پێچەوانەی بیرورای هێندێ کەس ئێران وەك یونانی لێنایەو دیکتاتۆری ناتوانێ بۆ ماوەیەکی زۆر لە وڵات دا سەقامگیر بێ. مێژوو نیشانی دا کە ئەم پێش بینییە چەند نادروست بوو.[3]

چوارەمین پلینۆمی بەرینی کومیتەی ناوەندیی حیزبی توودە لە مانگی پووشپەری ١٣٣٦دا لەیەکیەتیی سۆڤیەتی گیرا کە رەنگە یەکێك لە دێموکراتیترین کۆبوونەوەکانی ئۆرگانی بەرپێوەبەریی حیزبی توودە بووبێ. ئەم پلینۆمە "نامیلکەی ٢٨ی گەلاوێژ"ی رەد کردەوەو هێندێ بریاری زۆر بەجێی دا کە نەهاتنەدی، بۆ نموونە ئیشارە بە هیندێ لە لێکدانەوەکانی ئەم پلینۆمە بکەین.

"بەرپێوەبەریی حیزب لەباتی ئەوەی لە دروشمی "میللی کردنی سەنعەتی نەوت لە سەرانسەری ئێران دا" لایەنگری بکا کە کۆمەڵانی بەرینی خەڵك پشتیوانییان لێدەکرد و دەکرا ببێ بە ئەساسێك بۆ یەکیەتیی گشت هێزەکانی دژی ئیمپریالیستی، دروشمی هەڵوەشاندنی بریارنامەی نەوتی جنووب و میللی کردنی ئەوی بەرامبەر بە دروشمی جەبهەی میللی هێنایەگۆرێ."

---

1 "دربارەء ٢٨ مرداد" نشریەء مرکزی حزب تودەء ایران بهمن ماه ١٣٣٢ صفحەء ١٢. (د)

2 "دربارەء ٢٨ مرداد" ص ٦٩. (د)

3 پاش بڵاو بوونەوەی "دربارەء ٢٨ مرداد" دەرکەوت کە لە بەرپێوەبەریی حیزبی توودەدا لەسەر ئەم نامیلکەیە ناکۆکی هەیەو تەنیا بەشێك لە بەرپێوەبەرانی لە بڵاوکردنەوەی ئەم نامیلکەیەدا دەستیان هەبووە. بە کورتی نامیلکەی ٢٨ی گەلاوێژ نیشانەی کزی و سەرلێشێواویی تەواوی بەرپێوەبەریی حیزبی توودە بوو! (د)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەری کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

"ئەم بۆچوونە چەوتە بۆ تۆمەتە ناڕەواکانی دوژمنانی ئێمە زەمینەی خۆش کرد کە بە مەبەستی زەبر وەشاندن لە ئیعتباری حیزب، حیزبی ئێمەیان تاوانبار دەکرد کە لەگەڵ ئیمپریالیزم سازشتی کردوە."

"ئامادە نەبوون، خافڵ بوون، نەبزووتن و بوون بە کلك، لە کودیتای ۲۸ی گەلاوێژدا خەتایەکی زۆر راشکاوی بەڕێوەبەری یە."

جێگای سەرنجە کە پاش شۆڕشی ئێران بەڕێوەبەرانی حیزبی توودە نەك هەر پێیان خۆش نەبوو کەسێك بڕیارەکانی پلینۆمی چوارەمی ساڵی ۱۳۳٦یان وەبیر بخاتەوە، بەڵکوو کیانووری لە نووسراوەکانیخۆی دا رەخنەکانی پلینۆمی چوارەمی لە بەڕێوەبەریی حیزب بە ئاشکرا رەد کردەوە.

ئەگەر لەم بەشەدا باسی سیاسەتی حیزبی توودە زۆر بە درێژی کراو باسی مەسئوولییەتی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە سەرکەوتنی کودیتا دا نەهاتەگۆڕێ هۆیەکەی روونە. ئەوکاتە حیزبی دێموکرات وەك ریکخراوێکی حیزبی توودە تێدەکۆشاو سەربەخۆیی بڕیاردانی نەبوو و چاوی لە رێنوێنییەکانی بەڕێوەبەریی حیزبی توودە لە تاران بڕیبوو! بۆیە مێژووی حیزبی دێموکرات لەو ساڵانەدا لەگەڵ مێژووی حیزبی توودە گرێ دراوە.

بە سەرکەوتنی کودیتای ۲۸ی گەلاوێژ سەردەمێکی نوێ لە مێژووی گەلانی ئێران و هەروەها لە مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستان دا دەست پێدەکا، سەردەمی خەباتی توندو تیژ دژی ئیستیبدادی رەشی شاهەنشاهی کە تا رۆژی ۲۲ی رێبەندانی ۱۳۵۷ واتە ۲۵ ساڵی تەواو درێژەی هەبوو.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

© www.kurdistanukurd.com

سەرچاوەکان

١ـ حسن ارفع	کوردەکان	١٩٦٦ لەندەن ـ ئینگلیسی
٢ـ سعید بدل	تاریخچەی جنبشهای ملی کرد	١٣٦٣
٣ـ نجفقلی پسیان	از مهاباد خونین تا کرانەهای ارس	١٣٢٨ ـ تهران
٤ـ محمد رئوف توکلی	جغرافیا و تاریخ بانه	١٣٥٤
٥ـ انور خامەای	فرصت بزرگ از دست رفته	١٣٦٢
٦ـ عبدالقادر دباغی	راپەڕینی کۆمەڵەی ژ ـ ك	١٣٦١
٧ـ عبدالرحمن قاسملو	کوردستان و کورد	١٣٥٢
٨ـ عبدالرحمن قاسملو	کوردستانی ئێران	١٩٧٨ پاریس ـ فەرانسەیی
٩ـ مەحموود مەلا عیززەت	کۆماری میللی مەهاباد	١٩٨٤
١٠ـ م. س. ایوانف	تاریخ نوین ایران	فارسی
١١ـ کۆنگرەی سێهەمی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران		١٣٥٢
١٢ـ رۆژنامەی کوردستان		١٣٢٤و١٣٢٥
١٣ـ گۆڤاری کوردستان، هەڵاڵەو هاواری نیشتمان		١٣٢٤و ١٣٢٥

1- Lucien Rambout, Les Kurdes et le Droit.
2- A. Roosevelt Jr, The Kurdish Republic Of Mahabad, Middle East Journal, 1946, New-York.
3- Chris Kutchera, le Mouvement National Kurde, 1979, London.
4- W. Eagleton Jr. The Kurdish Republic Of 1946, London.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

نیو سەدە تێکۆشان

ئاورێك لە رابردووی خەبات و تێکۆشانی
حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

عبداللە حسن زادە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

پێشەکی

ساڵی ١٣٦٤ (١٩٨٥) لەسەر پەسەندی دەفتەری سیاسی، دوکتور قاسملووی نەمر بڕیاری دا بۆ جێژنی چل ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ئەگەر بە کورتییش بێ مێژووی ئەم حیزبە بنووسێ. قاسملووی زانا قۆڵی هیممەتی هەڵ ماڵی و لە ماوەیەکی کورت دا بەرگی یەکەمی ***"کورتەیەک لە مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران"*** ی کە ناوی ***"چل ساڵ خەبات لە پێناوی ئازادی"*** ی لەسەر دانابوو ئامادەی چاپ کرد. هیوای دوکتور ئەوە بوو کە ***"هەر لە ماوەی چلەمین ساڵی دامەزرانی حیزب دا بەرگی دووهەم و سێهەمیش لە چاپ بدرێن و بگەنە دەستی خوێنەرانی بەڕێز"***[1]

بەڵام بەداخی گرانەوە پڕکاری و هەل و مەرجی سەختی خەبات ڕێگایان بە دوکتۆر نەدا کە لە ماوەی پێش بینی کراودا کارەکەی تەواو بکاو ئەو ئەرکە کە گرتبوویە ئەستۆی خۆی و بێ گومان لە هەموو کەسیش باشتری لە دەست دەهات، بە جێ بگەیەنێ. تەنیا کارێك کە دەرفەتی بۆ ڕەخسا بیکا نووسینی فەسڵی سێهەمی کتێبەکەی بوو کە ساڵی ١٣٧٠(١٩٩١)پاش شەهید بوونی خۆی لە چاپ دەرچوو.

لەو کاتەوە تا ئێستا لەنێو حیزب و لە دەرەوەی حیزبیش هەڤاڵان و دۆستان روویان لە من بووە کە ئەو کارەی دوکتۆری شەهید تەواو بکەم. هۆیەکەشی ئەوەیە کە لە نێو ئەندامانی ئێستای ڕێبەرایەتیی حیزب دا ئەمن لە هەمووان بە تەمەنترم و لە هەمووان زیاتر لەگەڵ ڕووداوەکانی حیزب ژیاوم. ڕاستییەکەی ئەوەیە لەبەر زۆر هۆ و لە پێش هەموویانەوە لەبەر نەبوونی زانیاریی تەواو و لە دەست دانەبوونی بەڵگەو سەرچاوەی پێویست لە خۆم ڕا نەدەدی خۆ لەو کارە بدەم. بە تایبەتی چونکە هیچ شارەزاییم لە نووسین و لێکدانەوەی ڕووداوەکانی مێژوودا لە خۆم دا شك نەدەبرد.

کار گەیشتە پەنجایەمین ساڵی دامەزرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران. داوای هاوڕێیان زیاد و زیاتری کرد و بەرەبەرە بۆخۆشم گەیشتمە ئەو باوەڕە کە پێویستە ئەوەی لە جانتای من دایە بی هێنمە سەر کاغەز. چونکە هەر چەندیش کاڵ وکرچ و ناتەواو بێ، کورد گوتەنی "لە هیچێ چاترە". جگە لەوە بیرم کردەوە کە هیچ دوور نیە ئەمڕۆو سبەی ئەمنیش بڕۆمە دیاری خامۆشان و ئەوەندەش کە لە لام هەیە لە گەڵ خۆمی بەرمە ژێر گڵ. بۆیە بەڵێنم دا کە دەست بە کار بم بۆ ئەوەی بتوانم بۆ جێژنی پەنجا ساڵەی دامەزرانی حیزب شتێك (کە قەت ڕێگا بە خۆم نادەم ناوی مێژووی لەسەر دابنێم) لەبارەی ڕووداوەکانی مێژووی حیزبی دێموکراتەوە بێنمە سەر کاغەز.

ئاشکرایە کە وەختێك لە کتێبی دوکتۆر قاسملوو دا مێژووی ساڵەکانی سەرەتای دامەزرانی حیزب تۆمار کراوە، ئیدی پێویست نیە ئەمنیش لەسەرەتاوە دەست پێ بکەمەوە. دوکتۆری نەمر لە سێ فەسڵی چل ساڵ خەبات دا نووسینی کورتە مێژووی حیزبی هەتا ساڵی ١٣٣٢ (١٩٥٣) هێناوە. بەو پێیە ئەمن دەبوو کارەکەم لەو ساڵەوە دەست پێ بکەم و هەر واشم کردوە. بەو حاڵەش بە ڕاشکاوی دەڵێم ئەو کارەی من درێژەی کارەکەی قاسملووی ڕێبەر نیە. کاری وی لە کوێ و ئەوەی من لە کوێ! ئەوەی دوکتۆر نووسیویە فەسڵێك لە مێژووی حیزبە کە بەشێوەیەکی زانستی و وەستایانە ئامادە کراوە. بەڵام ئەوەی قەرارە ئەمن بینووسم تەنیا دەکرێ ناوی بەشێك لە ڕووداوەکانی ڕابردووی پڕخەبات و حەماسەی حیزبی دێموکراتی لەسەر دابنرێ.

[1] چل ساڵ خەبات لە پێناوی ئازادی، پێشەکیی چاپی یەکەم، چاپی دووهەم، ١٣٦٧، لاپەڕی ٤.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

لە بەختی رەشی من بۆ ئەو كارەش دەرفەت یەكجار كەم بوو. خەریك بوون بە كاری رۆژانەی حیزبی و لەوەش زیـاتر بە ئامادە كردنی كۆنگرەی دەیەمەوە پاشانیش ئەو كارانە كە بە دوای هەر كۆنگرەیـەك دا بـەرۆكی كـادری رێبەرایـەتی حیزب دەگرن، وەزعێكیان پێك هێنا كە بۆم نەكرا هەتا دوو مانگ لە بەهاری ١٣٧٤ دەست بـۆ قەڵـەم بـەرم و شـتێك لـە بارەی رابردووی حیزبەكەمەوە بنووسم.

زۆر جار (كە ڕەنگە هەرواش باشتر بێ) پێشەكی بۆ كتێب پاش تەواوبوونی كتێبەكە دەنووسرێ. كەچی تۆمەز ئەمن لە كاری نووسینی ئەو جۆرە باسانەدا شارەزاییم نیە، یەكەمین دێڕەكانم ئەم پێشەكی‌یەن.

ئەوەش بۆ ئەوەیە كە لە پێش دا باسی كەم وكوڕی یـەكانی كارەكـەمم كردبـێ و گیروگرفتـەكانم وەبـیر هێنابێتـەوە. حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێران لە ماوەی پەنجا ساڵ تەمەنی خۆی دا كەمتر لە دوو سـاڵ بـە شـێوەیەكی ئاشـكرا و لە هەل و مەرجێكی لەبار دا خەباتی كردوە. لە ساڵەكانی دیكەی تەمەنی ئەو حیزبە دا، یان خەباتێكی یـەكجار نهێنـی و تێكەڵ بە زەبرو زەنگ و راوەدوونانی پۆلیس، یان هەل و مەرجێكی یەكجار دژواری خەباتی چەكدارانە لە گۆڕێ دا بووەو بەو هۆیەوەش پاراستنی بەڵگەنامەو نامەخانە، نەك هەر بۆ یەك یەكی تێكۆشەرانی حیزب بـەڵكوو تەنانـەت بـۆ حیزبەكـە خۆشی سەخت ودژوار و هێندێ جار لە توانا بـەدەر بـووە. هـەر بۆخـۆم چـەند جـار ئەرشـیڤم سووتاوەو هەرچیم كۆ كردۆتەوە فەوتاوە. هەر ئێستاش بەشێكی زۆر لە نووسراوەو بەڵگەكانی حیزبیم لە جێگایەكن كـە بـە هـیچ جـۆر دەسـتم وێ راناگا.

لە هەل و مەرجێكی وادا دیارە ئەو رووداوانەی مێژووی حیزب كە دەمەوێ تۆماریان بكەم، زۆر جار ڕۆژی رووداننیان و تەنانەت مانگی رووداننیشیان روون نیەو ئەمەش لە بایەخی مێژوویی كارەكەی من یـەكجار كـەم دەكاتـەوە. هێنـدێ جـار ناوی ئەو تێكۆشەرانە كە لە فەسڵێكی دیاریكراوی مێژووی حیزب دا نەخشێكی بەر چاویان هـەبووە، لـەبیر نـەماوە، یـان هەر نەبێ بەشـێكیان بـەو جـۆرەی پێویسـتە دیـار نـین. ئـەم دیاردەیـەش جگـە لـەوەی بـۆ كارەكـەی مـن بـە ناتـەواوی دەژمێـردرێ، جـۆرێكیش ناهـەقی لـەو خەباتگێڕانـەی تێـدا بـەر چـاو دەكـەوێ، كـە هـەر ئەوەنـدە دەتـوانم بڵـێم لەبیربردنەوەیەكی بە ئەنقەستی تێدا نیەو لەو بارەیەوە لە گیـانی بـەرزی شـەهیدەكان و هـەروەها لـەو تێكۆشـەرانە كـە هێشتا لە نێومان ماون داوای لێبووردن دەكەم.

دەڵێن:"دان پێداهێنانی گوناهان لە گوناهەكان كەم دەكاتەوە"، لێرە دا دەمـەوێ دان بـە خەتایـەكی خـۆم دا بنـێم، بەڵام نەك بۆ ئەوەی گۆیا باری خەتایەكە لەسەر شانم سووك بكەم. چونكە هەموو دنیاش لێم خۆش بێ، بۆ خۆم لە خۆم خۆش نابم. بەڵكوو بۆ ئەوەیە خوێنەرانی ئەم پێشەكی‌یەو بە تایبـەتی لاوەكـان دەرسـی لـێ‌وەرگرن. ئـەمن لـە ژیـانم دا رووداوەكانی ژیانی ئاسایی و سیاسیم لە دەفتەرێكی بیرەوەری دا تۆمار نەكردوە تا لـە رۆژێكـی وەك ئـەمڕۆدا بـە فریـام بگەن. قسەی خۆمان بێ بەشێكیش لەبەر ئەوە بوو لە خۆم رادەدی شتەكانم لەبیر بمێنن و بەو پێیە پێویست نـەبوو لـە دەفتەردا بیاننووسم، چونكە گۆیا لە لەوحەی مێشك و بیرم دا تۆمار كراون. بەڵام ئێستا كە دەبینم ئـەو بـەناو لەوحەیـە تۆزی لەسەر نیشتوەو تووشی ژەنگ هەڵێنان بووە، تێ‌دەگەم چ هەڵەیەكی گەورەم كردوە. ئەو رووداوانەی ئێسـتا ئێمـە بە دوایان دا عەوداڵین و خۆمان بە داروبەرد دا دەدەین تا شتێكیان لـێ سـاغ بكەینـەوە، هـەموویان لـە كـاتی خۆیـان دا رووداوێكی ئاسایی و تەنانەت كەم بایەخی ژیانی پێشـینانی ئێمـە بـوون . جـا چ چـاكترە لاوانـی ئـەمڕۆ و پیرانـی دوارۆژ لەوەی بەسەر من هاتوە پەند وەرگرن و رووداوە سیاسی‌یەكان و تەنانەت شتی كەم بایەختریش بە روونی و بە كورتی لە دەفتەرێك دا تۆماربكەن بۆ ئەوەی سبەی رۆژێ دەستی خۆیانی بۆ نەشكێننەوە و وەك من دەسـتی پـەژیوانی‌یان بـۆ لـە ئەژنۆ نەدەن.

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

لەبەر ئەو هۆیانەی باسم کردن دەتوانم بڵـێم ئـەوەی لەمـەودوا دەی هێنمـە سـەر کاغـەز لـە راسـتی دا گەڵاڵـەی ئـەو کارەیە کە تێکۆشەرانی حیزبی لە منیان چاوەڕوان کردوە. بۆیە لە هەموو تێکۆشـەرانی بـەرابردووی حیـزب و بەتایبـەتی لەوانە کە بەشێك بوون لە کادری بەرێوەبەری داوا دەکەم بە چاوێکی ورد بینەوە ئەم کتێبە بخوێننەوەو بـێ بەزەیییانـە بیدەنە بەر زەرەبین و هەرچییان بەرچاو دەکەوێ یادداشتی بکەن، هەڵەکانی راست کەنەوەو منیان لـێ ئاگادار بکەن تـا لە چاپێکی دیکە دا پوخت تری بکەمەوە و بیکەمە ئەو شتە کە هەموو رێبوارانی رێگـای راسـتی حـەز دەکـەن ببـێ. خـۆ ئەگەر ئەجەلیش بەربینگی پێ گرتم و فریای ئەو کارە نەکەوتم، ئەوە ئۆباڵی تەواو کردنی ئەو کـارە دەکەوێتـە ئەسـتۆی رێبەرایەتیی حیزبەکەم کە وەدوای کەوێو مایەی بۆ دانێ و تەواوی بکا.

زۆر کەس هەن لە دەرەوەی ریزەکانی حیزبی دێمـوکرات ژیـاون و دەژیـن. رەنگـە ئـی وایـان تێـدا هـەبن کـە حیزبـی دێموکراتیشیان بە دڵ نەبێ. بەڵام هەر لەو کاتەدا شارەزایی یان لە ئاڵ و گۆرەکانی پەنجا سـاڵی رابـردووی کوردسـتانی ئێران زۆرەو بە جۆرێك لە گەڵیان ژیاون. لە هەمووی ئەو بەرێزانەش داوا دەکەم ئەو نووسراوە بە وردی بخوێننـەوەو تـێ بینییەکانی خۆیانی لەسەر دەربڕن و هەڵەو پەڵەکانی راست بکەنەوە. چونکە ئەگەر ئەمە مێژووی حیزبـی ئـەو ئازیزانـە نیە، بەهەرحاڵ بەشێك لە مێژووی گەلەکەیان هەیە.

پێم خۆشە ئەوەش زیاد بکەم کە بەداخەوە تا ئێستا بۆ مەمانان زوویە هەموو رووداوەکـانی ژیـانی سیاسـیی خۆمـان بەو جۆرە کە بوون بێنینە سەر کاغەز و کورد گوتەنی "بەرە لە سەر هەتیوان هەڵدەینەوە". بە ناچار لـەم نووسـینەش دا هێندێ رووداوی مێژوویی یان بە تەواوی خۆیان لـێ دەبوێردرێ، یان بە کەم وکورتی باسیان لێوە دەکرێ. ئەوەی زۆر گرنگە لە ئێستاوە بەڵێن بە ویژدانی خـۆم و بـە خوێنـەران دەدەم کـە هەرچـی دەی نووسـم لـە هـەموو خۆشەویسـتی و ناخۆشەویستی و هەستێکی تۆڵە ئەستاندنەوە بە دوورە و تەنیا بە مەبەستی روون کردنەوەی راستی یـەکان(بـەو جـۆرە کە خۆم تێیان دەگەم) تۆماری دەکەم. شاراوە نیە بـۆ منێـك کـە زیـاتر لـە چـل سـاڵە لـە ریزەکـانی حیزبـی دێمـوکراتی کوردستانی ئێران دا خەبات دەکەم ئەم حیزبە خۆشەویستەو لەوانەیە بمەوێ و نەمەوێ لە لێکدانـەوەو بـۆ چـوونەکانم دا زیاتر بە لای ئەم حیزبە دا دای شکێنم. بـەڵام لـەو بارەشـەوە بـەڵێن دەدەم دێمـوکراتێکی دەمـارگرژ (متعصب) نـەبم و ئەوەندەی تێگەیشتنی خۆم رێگام پێ بدا راستییەکان روون کەمەوە، با لە هێندێ جێگا بە قازانجی حیزبەکەشم نەبن.

جێی خۆیەتی بە راشکاوی بڵێم ئـەم نووسـراوە زیـاتر ئاوێنـەی بیروبۆچـوونی خۆمـەو بـە هـیچ جـۆر نـاکرێ بڵـێم لـە سەداسەد نیشاندەری بیرو لێکدانەوەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانە. هەرچـەند گومـانی تێـدا نیـە کـە بەشـی هەرە زۆری لە سیاسەت و بۆچوونەکانی حیزبی دێموکراتەوە هەڵ هێنجراوەو روانگـەکانی ئـەم حیزبـە دەر دەخـا. بـەڵام رەنگە تووشی جێگای واش ببین کە بۆچوونێکی رەخنەگرانەی دەربارەی سیاسەتەکانی ئەم حیزبە تێدا بەرچاو بکـەوێ. کەوابێ بەرپرسی بەرودوایی لەو بیروباوەرانە کـە لـەم نووسـینەدا دێنـە گـۆرێ تـەنیا نووسـەر خۆیـەتیو بەسـەر حیزبـی دێموکراتەوە ماڵ نین. ئارەزووم ئەوەیە ئەم کارە لەگـەڵ هـەموو کـەم و کـورتی یـەکانی لـەوەختی خـۆی دا تـەواو بـێ، بـەوەخت بگاتـە دەسـتی ئـۆگرانی ژیـان و خـەباتی چـەندین سـاڵەی حیزبـی دێمـوکراتی کوردسـتان و بزووتنـەوەی رزگاریخوازانەی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران دا.

تەنیا شت کە ماوە لێرەدا باسی بکەم ئەوەیە کە لەم نووسینەدا زۆر جار ناچار دەبم باسی خـۆم بکـەم. هۆیەکەشـی ئەوەیە کە بۆ خۆم بەشێك بووم لە رووداوەکان و لە زۆر جێگادا زۆر رەزاگران و خوێنتاڵ دەبێ کە بۆ وێنە بڵێم نووسـەر وای گـوت و وای کـرد یـان عبداللـه حسـن زادە واهـات و واچـوو. جـا ئەگـەر ئـەم کـارە ببێتـە بەسـەرهات گێڕانـەوەش، چونکە"چارم ناچارە"داوای لـێ بوردن دەکەم.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەری کوردستان و کورد

© www.kurdistanukurd.com

فـەسڵی یـەکـەم:

لە کودیتای ٢٨ی گەلاوێژی ٣٢
تا کۆنگرەی دووهەم (١٣٤٣)

"كودیتای ٢٨ی گەلاوێژی ١٣٣٢ (١٩ی ئووتی ١٩٥٣) كە بەرهەمی پلانی راستەوخۆی دەزگای جاسووسیی ئەمریكا "سیا" بوو، حكوومەتێكی سەر بە ئیمپریالیزم و كۆنەپەرستی بەسەر ئێران دا زاڵ كرد. قانوونی میللی بوونی نەوت كە بەرهەمی خەباتی دوورودرێژی گەلانی ئێران بوو پێشێل كراو جارێكی تر كۆنەپەرستی بەتوندی پەلاماری بردە سەر هێزە نیشتمانیو دێموكراتییەكانی ئێران، رۆژنامەو گۆڤارە ئاشكراكان داخران، شوێنەوارێك لە ئازادییە دێموكراتییەكان نەمایەوە، هەزاران ئینسانی بەشەرەف كەوتنە زیندان و دەربەدەر كران و بە سەدان یا ئیعدام كران یا لە ژێر شكەنجەدا شەهید بوون.

ناوچەی كوردستان و حیزبی دێموكراتی كوردستانیش لەو پەلامارە بێبەش نەكران. سەدان ئەندامی حیزب گیران، ئەشكەنجە دران و بە زیندانی دوورودرێژ مەحكووم كران. بەڵام حیزب پاشەكشەیەكی رێك و پێكی كردو خەباتی نهێنیی خۆی درێژە پێداو دەستی كرد بە كۆكردنەوەو رێك خستنی ئەندامان و رێكخراوەكانی و پاراستنیان لەدەست پۆلیس.

هەرچەند پاش كودیتای ٢٨ی گەلاوێژ زۆر لە بەرپوەبەران و ئەندامانی حیزب گیران، بەڵام خەبات و تێكۆشانی حیزب پتەوتر و رێك و پێك تر بوو. رێكخراوەكانی حیزب بەهێزتر بوون و بۆ یەكەم جار پاش رووخانی كۆماری كوردستان رۆژنامەی "كوردستان" ئۆرگانی حیزب بە نهێنی دەرچوو و لە سەرانسەری كوردستان دا بڵاو كرایەوە. بۆ یەكەم جار كۆمیتەیەكی بەرزی حیزبی بەناوی كۆمیتەی كوردستان پێك هات كە لە ناوچەی سنەش رێكخراوەكانی حیزبی دامەزراندو خەریك بوو لە ناوچەی كرماشانیش تێكۆشانی خۆی دەست پێ بكا"[1] .

وەك لە زۆر جێگادا گوتراوەو شەهیدی نەمر دوكتۆر قاسملووش لە فەسڵی سێهەمی "چل ساڵ خەبات"دا باسی كردوە، لەو سەردەمەدا یەكیەتیی تەشكیلاتی لەنێوان حیزبی توودەو حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێران دا پێك هاتبوو و بە كردەوە حیزبی دێموكراتی كوردستان رێكخراوی حیزبی توودە لە كوردستان بوو.[2] هەربۆیەشە كە دەبینین بۆ كاروباری حیزبی كۆمیتەی كوردستان، واتە كۆمیتەی حیزبی توودە بۆ كار لە كوردستان دادەمەزرێ.

كودیتای ٢٨ی گەلاوێژ ئەگەر بۆ هەموو هێزە نیشتمانیو دێموكراتییەكانی ئێران ئاكامێكی شوومی بە دواوە بوو، بۆ حیزبی توودەی ئێران زەبری زۆر گورچووبڕو رووخێنەری لەگەڵ بوو. رێكخراوەكانی ئەم حیزبە لێك پەرش و بڵاو بوون و زۆر لە تێكۆشەرانی كەوتنە زیندان و لەوانەش تاڵتر پۆلیسی شا دەستی كێشایە نێو رێكخراوەكانی ئەم حیزبەو لە ژوورەوە زەبری لێدان و بنكۆڵی كردن. هەربۆیەش كۆمیتەی كوردستان بۆ پاراستنی رێكخراوەكانی حیزبی دێموكراتی كوردستان لەپەلاماری پۆلیس، بڕیاری دا پێوەندیی تەشكیلاتیی خۆی لەگەڵ حیزبی توودەی ئێران بپسێنێو یەكەمین بەردی بناغەی تەشكیلاتی سەربەخۆی حیزبی دێموكرات دابنێ. بە واتایەكی دیكە كۆمیتەی كوردستان سەربەخۆیی تەشكیلاتی حیزبی دێموكراتی كوردستانی هێنایەوە جێگای خۆی.

لە گرنگترین هەنگاوەكانی كۆمیتەی كوردستان و بە چەشنێكی گشتی رێكخراوەكانی حیزبی دێموكراتی كوردستان لەو ماوەیەدا پێك هاتنی یەكەمین كۆنفڕانسی حیزب بوو. بەداخەوە لەسەر چەندو چۆنی ئەم كۆنفرانسە نە زانیارییەكی بەرچاو لە دەست دایەو نە بەڵگەو سەنەدێكیش بە دەستەوەیە كە بە دڵنیاییەوە پشتی پێببەسترێ.

---

[1] راپۆرتی كۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموكراتی كوردستان (ئێران) بۆ كۆنگرەی سێهەمی حیزب. رەزبەری ١٣٥٢ ـ سپتامبری ١٩٧٣، لاپەڕە ١٩.

[2] هەر بۆ زاخاوی مێشك پێم خۆشە بیگێڕمەوە، ئەندامێكی حیزب كە منی بۆ نێو ریزەكانی حیزبی دێموكرات بانگهێشتن كرد، تەنیا رونكردنەوەو هاندانی بۆ من ئەوەبوو كە ئەگەر ببمە حیزبی ناوم دەچێتە تاران و تەنانەت مۆسكۆش. ئەمنیش بە ئەقڵی ئەو وەختەم پێم وابوو دەسكەوتێكی زۆر گەورەم چنگ دەكەوێ.

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

ئێمە ئێستا لە پێڕەوی نێوخۆی حیزب دا ڕێوشوێنێکی روونمان بۆ بەستنی کۆنفرانسی حیزب هەیە. دەزانین کە کۆنفرانسی حیزب ئەو وەختە دەبەسترێ کە ئیمکانی گرتنی کۆنگرە نەبێ‌و گیروگرفتێکی واش هاتبێتە پێش کە کۆمیتەی ناوەندی نەتوانێ چارەسەری بکا. لە هەل ومەرجێکی واش دا کۆنفرانس سەلاحییەتی کۆنگرەی هەیە. بەڵام بە بێ‌شك ئەودەم ئەگەر شتێکیشمان بەناوی پێڕەوی نێوخۆ بووبێ، ئەسڵێکی لەو بابەتەی لەبارەی کۆنفرانسەوە تێدا نەبووە. بەو حاڵەش پێك هێنانی کۆنفرانسی یەکەم لەو هەل و مەرجە دا هەنگاوێکی دێموکراتی‌و شۆرشگێرانە بووە کە توانیویە بەشێك لە گیروگرفتەکانی ئەودەمەی حیزب بە باشی چارەسەر بکا.

ئەوەی لەبارەی کۆنفرانسەوە لە زارو زمانان بیستراوەو لەبیر من ماوە ئەوەیە کە لە بەشی دووهەمی بەهاری ١٣٣٤دا پێك هاتوە، شوێنی کۆنفرانسەکە ناوچەی سەری مەیدان لە نیزیك مەهاباد بووەو خوالێخۆشبوو سید رسول دهقان (سەید رەسووڵی بابی گەورە) میوانداری بووە. بەشدارانی کۆنفرانس ٢٠ تا ٢٥ کەس بوون و لە بڕیارەکانی کۆنفرانسیش یەکەم چەسپاندنی پچرینی پێوەندی تەشکیلاتی لە حیزبی توودەی ئێران و وەدەست هێنانەوەی سەربەخۆیی تەشکیلاتی بۆ حیزب بووەو دووهەمیش هەڵبژاردنی کۆمیتەیەکی بەڕێوەبەری. ئەندامانی ئەو کۆمیتەیە بریتی بوون لە عزیز یوسفی، غنی بلوریان، رحمت‌الله شریعتی، عبدالله اسحاقی و دوکتور قاسملوو، دوکتور مەولەوییش وەك مشاور دیاری کرابوو.[1]

شۆڕشی ١٤ی ژووئیەی ١٩٥٨ی عێراق

ساڵی ١٣٣٧ (١٩٥٨) لە وڵاتی دراوسێمان عیراق شۆرشێکی دێموکراتی‌و پێشکەوتنخوازانە بەدژی ڕێژیمی پاشایەتی لەو وڵاتەدا بەرپا کراو کۆتایی بە حکوومەتی نووری سەعیدو سیستمی پاشایەتی لەو وڵاتەدا هێنا. بێگومان شۆرشی عیراق یەکێك لە گرنگترین رووداوەکانی ئەو سەردەمەی رۆژهەڵاتی نێوەڕاست بوو. ئەو شۆرشە کۆتایی بە سیستمێکی کۆنەپەرستی بەستراوە بە بێگانە هێناو ڕێژیمێکی دێموکرات و گەلیی لە جێگا دامەزراند. بێجگە لەوە ئەو شۆرشە یەکەمین ئەڵقەی پەیمانی سەر بە ئیمپریالیستیی سەنتۆی پساندو ڕێگای بۆ خەباتی هێزە نیشتمانپەروەرەکان خۆش کرد. ئەو پەیمانە لە ساڵی ١٣٥٧دا بەیەکجاری لەبەریەك هەڵوەشاو بوو بە بەشێك لە مێژوو (ئەگەر نەڵێین چووە نێو زبڵدانی مێژوو). دەزانین کە پەیمانی سەنتۆ دەستەبەندی‌یەکی نیزامی بە بەشداریی دەوڵەتانی حاکم بەسەر کوردستان دا بوو کە یەکێك لە ئامانجەکانی دوژمنایەتیی بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی گەلی کورد بوو و لە لایەن دەوڵەتە ئیمپریالیستی‌یەکانی ئەو سەردەمەشەوە بە گەرمی پشتیوانیی لێ‌کرا.

شۆرشی ساڵی ١٩٥٨ی عیراق ئەگەر بۆ هەموو عیراق مزگێنیی ئازادی‌و دەست پێکردنی قۆناغێکی تازە لە ژیانی خەڵکی ئەو وڵاتەی لەگەڵ خۆی هێنا، بۆ گەلی کورد لە کوردستانی عیراق بەتایبەتی دیاری‌و دەسکەوتی بەرچاوی بەدواوە بوو. گەلی کورد لە عیراق دا بەرەسمی وەك نەتەوەیەك ناسراو لە دەستووری کاتیی ئەو وڵاتەدا نووسرا کە ***"عەرەب و کورد لەم نیشتمانەدا هاوبەشن"*** زمان و ئەدەبیاتی کوردی بەشێوەیەکی کەم وێنە دەرەتانی پێشکەوتنیان بۆ پێك هات و حیزب و ڕێکخراوە کوردی‌یەکان تێکۆشانی رەسمی و ئاشکرایان دەست پێ‌کرد. لە یەك قسەدا ئاسۆیەکی نوێ لەبەردەم گەلی کورد لە عیراق دا کرایەوەو ئەم گەلە فەسڵێکی تازەی لە ژیانی سیاسیی خۆی دا دەست پێ‌کرد.

---

[1] یادداشتێکی دەستنووسی کاك جەلیلی گادانی. كاك حسن رستگار بە نەقڵ لە بیرەوەریی خوالێخۆشبوو سید رسول دهقان لە یادداشتێك دا بۆی نووسیبووم کە ڕێبەرییەکی ٥ کەسی لە عبدالرحمن قاسملوو، اسعد خدایاری، عزیز یوسفی، عبدالله اسحاقی‌و هاشم اقل الطلاب هەڵبژێراوە.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
©www.kurdistanukurd.com

بۆیە پێویست بوو باسی شۆرشی عیراق لەم نووسینەدا بێتە گۆڕێ، چونکە ئەم رووداوە لەسەر ژیانی کوردی ئێران و بەشەکانی دیکەی کوردستان و بەتایبەتی لەسەر خەبات و تێکۆشانی حیزبی دێموکراتی کوردستانیش بێ‌تەئسیر نەبوو. ئاشکرایە کە هەم لەق بوونی بناخەی پەیمانی سەنتۆ و هەم بەرەسمی ناسرانی بوونی گەلی کورد لە پارچەیەکی کوردستان دا بۆ رۆڵەکانی گەلی کورد لەهەموو بەشەکانی کوردستان دەسکەوتێکی پڕ بایەخ بوون. بەڵام لەوەش زیاتر، بەرپا بوونی شۆرشی ژووئیەی عیراق بەشێوەیەکی بەرچاو کاری کردە سەر بزواندنی هەستی نەتەوایەتی لەنێو کوردەکانی ئێران و کوورەی خەبات و تێکۆشانی حیزبی دێوکراتی زیاتر لە پێشوو نیڵ داو بەرەو پێشی برد.

رێژیمی حەمەرەزاشا کە بە هاتنە سەرکاری رێژیمی کۆماری لە عیراق دا زۆر تووڕە بوو و ئەو دیاردەیەی وەك زەنگی خەتەر بۆ دەسەڵاتی خۆشی دەزانی بە هەموو تواناوە کەوتبووە دژایەتیی شۆرشی عیراق و بە پیلانگێڕان و ئاژاوەنانەوەو بە هێرشی تەبلیغاتی هەوڵی کز کردن و ئەگەر بکرابا لەنێو بردنی حکوومەتی تازەی عیراقی دەدا. رێبەرانی شۆرشی عیراقیش کە هەم لەنێوخۆدا پێگەی کۆمەڵایەتیی خۆیان پتەو دەدیو هەم لە ناوچەدا پشتیوانیی گەلان و هێزە پێشکەوتووەکانیان لە پشت خۆیان هەست پێ‌دەکرد، بە قایموقۆڵی بەدژی رێژیمی پەهلەوی راوەستابوون. رادیۆو رۆژنامەکانی عیراق بەراشکاوی خەڵکی ئێران و بەتایبەتی گەلی کوردیان بۆ راپەڕین بەدژی دەسەڵاتی رێژیمی پاشایەتی هان دەداو کوردستانی ئێرانیان بە ***"کوردستانی بەزۆر بە ئێرانەوە بەستراو"*** ناو دەبرد. ئەم وەزعە زەمینەیەکی لەباری بۆ پەرەگرتنی تێکۆشانی سیاسیو بەرینتربوونەوەی پێگەی کۆمەڵایەتیو هەر لەو کاتەدا رێکخراوەکانی حیزبی دێموکرات پێك هێنابوو.

بێجگە لەوانە، نیشتمانی عیراق ببوو بە پەناگەی ئازادیخوازانی وڵاتانی دراوسێو بەتایبەتی کوردستانی عیراق بۆ تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستان ببوو بە قەڵایەك. وەزعێك پێك هاتبوو کە تێکۆشەرانی کوردی ئێران هەروەخت هەستیان بە مەترسیی راونان و گیران کردبایە، یەکسەر پەنایان دەبردە بەر کوردستانی عیراق کە لەوێ لە لایەن کاربەدەستانی حکوومەتی شۆرشەوە باوەشیان بۆ دەکرایەوەو داڵدە دەدران.

ئەمانە بێگومان بارە باشەکانی کارتێکردنی شۆرشی ٥٨ی عیراق لەسەر کوردی ئێران و خەباتی سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستان بوون. بەڵام حەز دەکەم ئەگەر کەسی دیکەش لەگەڵم هاودەنگ نەبێ، بڵێم کە پێکهاتنی ئەو وەزعە تەئسیری نالەباریشی لەسەر خەباتی حیزبی دێموکرات دانا. ئەویش لانیکەم لە سێ بارەوە:

یەکەم ئەوە کە گڕگرتنی هەستی نەتەوایەتی بەشێوەی لەنەکاو و هەڵنەسەنگاو بوو بەهۆی ئەوە کە لە لایەك رێکخراوەکانی حیزبی بە شێوەیەکی نامەنتیقی و بێ لەبەرچاوگرتنی رێوشوێنی کاری نهێنی پەرە بگرن و بەرین ببنەوەو لە لای دیکەش ئەو قایمکاریو نهێنی‌کاری‌یە کە تا ئەودەمە لەبەرچاو دەگیرا، وەلا بنرێو تێکۆشەرانی حیزب دەسەڵاتی دەزگا جاسووسی‌یەکانی دەوڵەت بە کەم بگرن و رێگا بۆ ناسرانی خۆیان لە لایەن پۆلیسەوە هەموار بکەن.

دووهەم ئەوەبوو کە بۆ یەکەم جار تێکۆشەرانی حیزب بە شێوەیەکی بەربڵاو و بێ سەرەوبەرە رێگای بەجێ‌هێشتنی وڵاتیان گرتەبەرو لە جیاتی کاری حیزبی لەنێو کۆمەڵانی خەڵك دا وەدوای کەف وکوڵ کەوتن و ژیان لە ئۆردووگای پەنابەرایەتی‌یان دا بۆخۆیان هەڵبژارد. بەڕاستی کار گەیشتبووە جێگایەك کە هێندێ کەس بێ‌ئەوەی مەترسیی گیرانیان لەسەر بێ، هەر بۆ ئەوەی فەزای ئازادی کوردستانی عیراق ببینن و لەنێوخۆش دا وەك تێکۆشەرێکی بەرچاو سەیر بکرێن روویان دەکردە کوردستانی گەرمێن و مەیدانی ئەسڵیی کاروتێکۆشانیان بەجێ دەهێشت.

سێهەم و لە هەمووانیش گرنگتر ئەوەبوو کە ژیان لە دەربەدەری‌داو بێکاری و دووری لە مەیدانی کاروتێکۆشان بۆ یەکەم جار دیاردەی دووبەرەکیو ناکۆکیی لەنێو کادرەکان و ئەندامانی حیزب دا دروست کردو ئەو هەستی بەرپرسایەتی‌یە کە پێشتر لەنێو هاوڕێیان دا هەبوو، بەرەو کزبوون رۆیشت. لەوەش بگوزەرێین کە هەر ئەو دیاردەیە تا

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

رادەیەك بناخەی سەربەخۆیی سیاسیی لەنێو حیزب دا لەرزاندو هاوڕێکانمان بۆ قورسکردنی تای تەرازوو بەلای خۆیان دا جاروبار بەدژی هاوبیرەکانیان پاڵیان وەهێزەکانی دەرەوەی حیزب دەدا کە ئەوەی راست بێ هێندێ ئاکامی زۆر خەراپی لێکەوتنەوە. بەداخەوە ناکرێ لەوە زیاتر لەم بارەیەوە بدوێین و هەر ئەوەندە دەڵێم رەحمەت لە گۆڕی بابی ئەو کەسەی ئاوارەیی‌و دەربەدەریی تێکۆشەرانی سیاسیی بە "دەربەدەریی لەعنەتی" ناوبرد.

پەلاماری بەربڵاوی پۆلیس

گوتمان کە یەکێك لەزیانەکان، یان شوێنەوارە نالەبارەکانی شۆرشی عیراق لەسەر بزووتنەوەی کوردی ئێران لە دەست دانی کارقایمی‌و نهێنیکاری لەنێو ریزەکانی حیزب دا بوو (دیارە خەتای ئەم دیاردەیە هەمووی دەگەڕێتەوە سەر خۆمان و بە هیچ جۆر لەبایەخی شۆرشی ژووئیەی ١٩٥٨ی عیراق کەم ناکاتەوە). لە مانگی رەشەمەی ساڵی ١٣٣٧ (١٩٥٩)دا کادرێکی حیزبی بەناوی سمایلی قاسملوو لە ناوچەی بانە کەوتە داوی پۆلیس و گیرا. چۆنیەتی و هۆیەکانی گیرانی ناوبراویش بۆخۆی داستانێکی هەیە کە چەند جۆرە ریوایەتی لەسەرەو لێرەدا چونکە بەڵگەی تەواو لەسەر هیچکام لە ریوایەتەکان لە دەست دا نیە، ئەو مەسەلەیە، لە کورتی ببڕێتەوە باشترەو بۆیە لەم باسە دەگوزەرێم و دێمە سەر ئاکامەکانی:

"لەپاییزی ساڵی ١٣٣٨دا پۆلیس پەلامارێکی بەرینی هێنایە سەر رێکخراوەکانی حیزبی ئێمە. نیزیکەی ٢٥٠ کەس لە ئەندامانی حیزبی دێموکراتی کوردستان گیران و زۆر لە بەرپۆەبەران و کادرەکانی حیزبی ئێمە بە ئیعدام و حەپسی ئەبەد و حەپسی دوورودرێژ مەحکووم کران. هۆی ئەساسیی سەرکەوتنی ئەو پەلامارە بوونی چەشنی کۆن و سوننەتیی کاری تەشکیلاتی‌و دووبەرەکی لە سەرۆکایەتیی حیزب دا بوو". [1]

پەلاماری ساڵی ١٣٣٨ی پۆلیس بۆ سەر حیزبی دێموکرات لەزۆر بارەوە ئاکامی دڵتەزێنی بەدواوە بوو. پێش هەموو شتێك ئەوە جێگای داخ و کەسەر بوو کە لە ئاکامی کەمتەرخەمی‌و بێموبالاتی بە ئەسڵی نهێنیکاری‌دا وەزعێك پێك هاتبوو کە دوژمن بە ئاسانی توانیبووی زۆر لە تێکۆشەرانی حیزب بناسێ‌و بە ئادرەس و جێگاو رێگایان بزانێ. جێگای باسە کە تەواوی ئەو هاوڕێیانە لە ماوەی دووسێ رۆژداو زۆربەشیان هەر لە یەکەم رۆژی پەلامارەکەدا گیران و رەوانەی چاڵە رەشەکانی رێژیم کران.

نوختەیەکی لاوازی حیزبی ئێمە لەو سەردەمەدا ئەوەبوو کە دوژمن بەجۆرێك شارەزایی لەشێوەی کاری رێکخستنی حیزب پەیدا کردبوو کە لە راستی‌دا کەس لەو گیراوانە نەما "اعتراف" نەکا. راستە ئەشکەنجەو ئازارەکە لە رادە بەدەر بوو، بەڵام ئەوە کە کەس نەی‌توانی حاشا بکا زیاتر لەوەڕا هاتبوو کە دوژمن هەموو ئەڵقەکانی ناسیبوو و دەرەتانی حاشاکردنی لەو تێکۆشەرانە بڕیبوو. کار گەیشتبووە جێگایەك کە لە زیندان دا کاتێك یەکێکیان بۆ بازجوویی بانگ دەکرد، ئەوانەی پێشتر بازجوویی کرابوون، پێیان دەگوت بەخۆڕایی خۆت بە کوشت مەدە، ئێمە هەموو شتێکمان گوتوە، چ دەزانی پێیان بڵێ‌و گیانی خۆت نەجات دە.

لەوانەش خراپتر دیسان دووبەرەکی لەنێوان تێکۆشەرانی حیزب دا بوو. ئەوان کە هەمویان ئەندامی حیزبێك بوون و کەوتبوونە زیندانی دوژمنێکەوە، بەناهەق لەسەر هێندێ مەسەلە لە قەوەزی زیندان دا کەوتبوونە بەربەرەکانی لەگەڵ یەکتر، کە بە هیچ جۆر مەسەلەی حیزبی دێموکراتی کوردستان نەبوون. لە راستی‌دا هاوڕێیانی حیزبی ئێمە بەسەر

[1] راپۆرتی کومیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ کۆنگرەی سێهەمی حیزب، لاپەرە٢٠.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

لایەنگران و موخالیفانی حیزبی تـوودەدا دابـەش ببـوون و خـوا هـەڵناگرێ هێنـدێك لـە ئەنـدامانی حیزبـی تـوودەش کـە هاوکات لەگەڵ ئەوان لەزیندان بوون لە خۆشکردنی ئاگری ئەو دووبەرەکی‌یەدا بێ تەئسیر نەبوون.

شایانی باسە لەو هاوڕێیانەی ئێمە کاك عەزیزی یووسفی (مەهاباد)، کاك غەنیی بلووریان (مەهاباد)و کـاك رەحمـەتی شەریعەتی (سنە) بە ئیعدام مەحکووم کرابـوون و چـەند مـانگیش لـەژێر ئـەو حوکمـەدا مانـەوە. بـەڵام کاتێـك راپـەڕینی کوردەکانی عیراق بەدژی حکوومەتی عبدالکریم قاسم لە ساڵی ١٩٦١دا بەرپا بوو، شا ویستی بە دوژمنایەتی لەگەڵ قاسم و نەك بەدۆستایەتی لەگەڵ کورد دەست باوێتە نێو بزووتنەوەی کوردی عیراق. بۆیە لە حاڵێـك دا ئـەو دەیەویسـت خـۆی وەك دۆستی کوردەکانی عیراق لە قەڵەم بدا، نـەدەکرا لـەنێوخۆی وڵات دا تێکۆشـەرانی کـورد ئیعـدام بکـا. ئـەوەبوو کـە ***"عفو ملوکانە"*** !! بۆ ئەو هاوڕێیانە دەرچوو و حوکمەکەیان لە ئێعدامەوە کرا بە حەپسی ئەبەد.

لەو هاوڕێیانە کاك رەحمەتی شەریعەتی زووتر لەوانی دیکە بـە داوای لێبـووردن لـە شـا ئـازاد کـراو ئـەوانی دیکـەش بەرەبەرە کەوتنە بەر لێخۆشبوون و ئاخرین دووکەسیان کاك عەزیزی یوسفی و کاك غەنیی بلووریان بـوون کـە یەکـەمیان بەهاری ١٣٥٦و دووهەمیشـیان پـاییزی سـاڵی ١٣٥٧ لـەژێر فشـاری ئەمنێسـتی ئەنتێرناشـناڵ (رێکخـراوی نێونەتـەوەیی لێخۆشبوون)دا لە زیندان ئازاد کران. بەداخەوە کاك عەزیز ماوەیـەك پـاش ئـازاد بـوونی لـە جـۆزەردانی ١٣٥٦دا بـەهۆی نەخۆشی‌یەك کە لە زیندان تووشی هاتبوو کۆچی دوایی کرد.

لەگەڵ ئەو هاوڕێیانەی ئێمەدا چەند تێکۆشەری ئازەربایجانییش بە ئیعدام مەحکووم کرابوون کە رێژیمی شا حوکمی ئەوانی هەڵنەوەشاندەوەو هەموویانی لەدار دا.بەداخەوە ناوی ئەو تێکۆشەرانەش لە دەست دا نیە.

گوێزرانەوەی ناوەندی رێبەرایەتی بۆ عیراق

لەپێشەوە گوتم کە یەکێك لە شوێنەوارە نالەبارەکانی شۆرشی عیراق لەسەر حیزبی دێمـوکرات ئـەوە بـوو کـە زۆر لـە تێکۆشەرانی حیزب وڵاتیان بەجێ هێشت و روویان کردە عیراق. سروشـتی‌یە کـە ئەوانـەی پـێش هـەموو کـەس دەکەونـە مەترسیی راونـان و گـیران ئەنـدامانی رێبەرایـەتیی حیـزبن. بـەو پـێیـە بمانـەوێ نەمانـەوێ ناوەنـدی بڕیـاردان و بنکـەی رێبەرایەتیی حیزب لەدوای شۆرشی ١٩٥٨ی عیراق کەم و زۆر گوازرایەوە بۆ عیراق. دیارە بێئەوەی بڕیارێکی تایبـەتی و بە ئەنقەستی بۆ بدرێ، بەڵکوو هەروا بە کردەوە بەسـەر حیزبەکـەمان دا سـەپا. بـەو زەمینەیەشـەوە کـە بـۆ نـاکۆکی و دووبەرەکی لەنێو کادری رێبەرایـەتیو کادرەکـانی خـوارتر دا هـەبوو، بەناچـار حیزبەکـەمان وەك حیزبێکـی یەکپارچـەی خاوەنی رێبەرایەتی‌یەکی یەکپارچەو یەکگرتوو نەماو لەنێو خۆی وڵات و لە دەرەوە دوچاری چەند دەستەیی بوو.

ئێمـە ئەنـدامانی حیـزب کـە لـەنێوخۆی وڵات دەژیـاین، چـاومان بڕیبـووە زاری ئەوانـە کـە لـە عـیراق و بەتایبـەتی لەکوردستانی عیراقەوە دەهاتنەوە. با نەیشارمەوە کە پاش گەڕانەوەی خوالێخۆشبوو بـارزانی بـۆ عـیراق و بەتایبـەتی دوای ئەوەی راپەڕینی کوردەکانی عیراق بە دژی حکوومـەتی قاسـم دەسـتی پـێکرد، بەشـی هـەرە زۆری ئێمـە لـەجێدا چاومان لەوە بوو کە نەزەری مەلا مستەفا چیەو لە راستی دا لەنێو ئەوانەش دا کە خۆیان بـە رێبـەرو دەمڕاسـتی حیـزب دەزانی، ئەوانەمان پێ هەق بوو کە بارزانی پشتی دەگرتن. شاراوە نیە کـە ئـەو بۆچـوونە بۆچـونێکی زۆر ناڕاسـت بـوو. چونکە لەگەڵ هەموو حورمەتێك کە هەمیشـە بـۆ بـارزانیم هـەبووەو ئێسـتاش هـەر هەمـە، حیزبـی دێمـوکرات حیزبێکـی سەربەخۆیەو دەبوایە پێوانەی ئێمە ئەندامانی حیزب بۆ هەقی و ناهەقیی هەر لایەنێك شتێکی دیکەی جگە لە پشتیوانیی بارزانی بوایە. بەڵام هەرچۆنێك بێ، ئەوە نیعمەتێك بوو کە لە کوردستانی عیراقەوەو لە لایەن ئەوانـەوە کـە رێبەرایـەتیی حیزبیان دەکرد بۆ ئێمە لەنێوخۆی وڵات دا بەدیاری هاتبوو کە دەبوو پێی شوکرانەبژێر بین.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

خۆ دیاردەی لەوە بێماناتریش هەر لەو بارەیەوە لەنێو ریزەکانی حیزب دا هەم لە ئێران و هەم لە عیراق بەرچاو دەکەوت، ئەویش ئەوە کە پاش سەرهەڵدانی ناکۆکی لەنێو پارتی دێموکراتی کوردستانی عیراق دا رێبەرانی حیزبی دێموکراتیش لەنێو خۆیان دا بە کردەوە بوون بە دوو دەستەو ئەو دووبەرەکییەیان بۆ بەدەنەی حیزبیش بەدیاری ناردەوە. زۆر جار دەبینرا کە ئەندامانی حیزب لە کوردستانی ئێران لەسەر ئەوە کە داخوا مەلایی لەسەر هەقن یان جەلالی، لێیان دەبوو بە هەراو پێوەندیی حیزبییان لەگەڵ یەکتر دەپساند.

ناشکوری نەبێ شوێنەواری ئەم وەزعە تا ماوەیەکی یەکجار دوورودرێژ لەنێو ریزەکانی حیزب دا هەر مابوو و تەنانەت پاش هەڵگیرسانی شۆرشی ئێرانیش کەم نەبوون ئەوانەی دۆستایەتی، یان نەبوونی دۆستایەتی لەگەڵ فلانە هێزی سیاسیی کوردستانی عێراقیان بە پێوانەی بەرهەق بوون، یان بەرهەق نەبوونی رێبەرایەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان (ئێران) دەزانی.

لەوەش تاڵتر ئەوەیە کە بەداخی گرانەوە ئەو ئاوەی لە پاش شۆرشی عیراق بۆ رێبەرایەتیی حیزبی دێموکرات رژاوە، ئێستاش و ئێستاش وشکاوی نەهاتوەو جگە لە چەند ساڵی دوای شۆرشی گەلانی ئێران (١٣٥٨تا١٣٦٢) هەمیشە ناوەندی بڕیاردانی حیزب و بنکەی رێبەرایەتیمان لەپشتەوەی سنوورەکانی نێوان ئێران و عیراق بووە، دیاردەیەك کە هەر ئێستاش بە دەستیەوە گرفتارین.

راست و چەپ، یان سەربەخۆ و بەستراوە

دووبەرەکی لەنێو ئەوانەدا کە بە هەرحاڵ بەکادری رێبەری دەژمێردران لە زۆر بارەوەو لە زۆر وەخت دا سەری هەڵدەدا. بەڵام دەکرێ بڵێین تەوەرەی ئەو دووبەرەکییە وەك شەخس دوکتور قاسملوو لە لایەك و احمد توفیق (عبدالله اسحاقی) لە لایەکی دیکە بوون و لە باری سیاسییەوە ناکۆکی لەسەر بیروباوەڕی چەپ و دێموکراتیو پێشکەوتنخوازانە کە دوکتور قاسملوو لایەنگری بوو، لەگەڵ بیرێکی ناسیۆنالیستی بەرچاوتەنگانە بوو کە کاك احمد توفیق بە سەمبولی دەژمێردرا. هەر ئەو دوو بۆچوون و بیرکردنەوەیە دوو هەڵوێست یان دوو سیاسەتی دیکەشیان هێنابووە کایەوە. هەرچی دوکتور قاسملوو بوو (لەگەل ئەوەی ناکرێ لەهەموو بارێکەوە بە بێخەتا دابنرێ) لایەنگری سەرسەختی سەربەخۆیی سیاسیو سەربەخۆیی بڕیاردانی حیزبی دێموکراتی کوردستان بوو و تا ئەو کاتەش کە سەری نایەوە لەو رێبازە دروستە لای‌نەدا، هەرچی کاك عبدالله اسحاقییش بوو، بە هەر دەلیلێك کە بۆخۆی پێی قانیع بوو حیزبی دێموکراتی کوردستانی کردبوو بە کلکەیەك لە پارتی دێموکراتی کوردستان و بە کردەوە لەژێر رێبەرایەتیی پارتیو شەخسی خوالێخۆشبوو مەلا مستەفادا بەرێوە دەرۆیشت.[1]

شایانی وەبیر هێنانەوەیە کە ئەو بەشە لە ململانەکە تا رادەیەك زوو کۆتایی هات. چونکە کاك احمد توفیق و هاوبیرەکانی بە رێگایەك دا کە ناکرێ لێرەدا باسی بکرێ زۆر زوو دوکتور قاسملوویان لە عیراق بەدەرکردن داو قاسملوو هەتا دوای رێکەوتننامەی ١١ی مارسی ١٩٧٠ی نێوان دەوڵەتی عیراق و بزووتنەوەی کورد لە ئورووپا ژیاو ئیددیعای رێبەرایەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانیشی نەدەکرد. قاسملوو کە بە پێچەوانەی اسحاقی ئەهلی فکرو سیاسەت و قەڵەم و نووسین بوو بە هاوکاریی هێندێ لە دۆستانی بۆ ماوەی چەند ساڵێك رۆژنامەیەکیشی لە ئورووپا دەردەکرد کە ناوی "کوردستان"ی لەسەر دانابوو. بەڵام چونکە خۆی بە رێبەری حیزب دانەدەنا لەسەر رۆژنامەکەشی نەدەنووسی ئۆرگانی حیزبی دێموکرات، ئەگەرچی لەراستی دا بیروباوەڕی حیزبی بڵاو دەکردەوە.

[1] رەنگە وەك نموونە خەراپ نەبێ بزانین کە تەنیا بڵاوکراوەی حیزبی دێموکرات کە اسحاقی دەری دەکرد، ناوی "دیسان بارزانی" بوو و نێوەرۆکەکەشی دیفاع لە بارزانی بەرامبەر بە موخالیفانی بوو کە ژانەسەرێکی کەمی بۆ حیزب بەدواوە نەبوو.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

دیاره بە ڕۆیشتنەدەری دوکتور قاسملوو بەربەرەکانی لەگەڵ بیروباوەڕی راسترەوانەو رەفتاری تەکرەوانەی کاك عبدالله اسحاقی کۆتایی نەهات. زۆر جار کادرەکانی ریزی پێشەوەی حیزب بە دژی رێبازی چەوتی اسحاقی کە ئێستا ئیدی بەکردەوە حیزبی لە دەستی خۆی دا قەبزە کردبوو و زۆر جار بە گاڵتە پێیان دەگوت حیزب، رادەوەستان. بەڵام بێسوود بوو. چونکە لەلایەك بۆخۆی بێبەزەییانە لەگەڵ موخالیفانی دەجووڵایەوەو تەنانەت پەنای بۆ تیرۆریش دەبرد (نموونە تیرۆری شەهید اسعد خدایاری)، لە لای دیکەش پشتیوانیی بێ ئەملاو ئەولای خوالێخۆشبوو بارزانی لە ناوبراو دەرەتانی هەرجۆرە گەشەکردنێکی لە رەوتی پێچەوانەی رەوتی احمد توفیق بەرتەسك کردبۆوە.

زۆر بە راشکاوییش دەکرێ بڵێین هەمووی ئەو بەربەرەکانی‌یانە کە بە دژی دەسەڵاتی کاك احمد توفیق وەڕێ کەوتن، لە چاو سیاسەت و رێبازی ناوبراو کەم و زۆر نێورۆکی پێشکەوتنخوازانەو ئازادیبرانەیان هەبووە، هەرچەند ئەو بەربەرەکانی‌یانە زۆر جار درێژەی یەکتر نەبوون و هەر لەو کاتەدا خاوەنی خەتێکی روونی سیاسیو جاروبار خاوەنی چیهرەی ناسراوی سیاسییش نەبوون.

کۆمیتەی ساخکەرەوە

هەروەك گوترا، بەرەبەرەکانی دژی تەکرەوییی عبدالله اسحاقی زۆر جار سەری هەڵدەدا. مەلا ئاوارە، (مەلا احمد شلماشی) لەگەڵ ئەوەی قەت ئیددیعای رێبەرایەتیی نەدەکرد، بەتاقی تەنیا خەتێکی سەربەخۆی تەشکیلاتیی بە دوور لە دەسەڵاتی احمد توفیق کردبۆوە. ئەو کە لە ناوچەی سەردەشت لە دایك ببوو و هەر لەوێش پێگەیشتبوو تەشکیلاتێکی پان و بەرین و پتەوی لەو ناوچەیەدا پێك هێنابوو کە هەتا ئێستاش کەمتر لە هیچ ناوچەیەکی کوردستان دا وێنەی دیتراوە. ئەو تەشکیلاتە نە لەباری فکریو نە لەباری حیزبی‌یەوە پێوەندیی بە خەتی اسحاقی‌یەوە نەبوو و تەنیا بەناوی حیزبی دێموکرات تێدەکۆشا، بێ ئەوەی کەسێك جگە لە مەلا ئاوارە بەشێوەی تەشکیلاتی بناسێ.

جگە لەوە لە ساڵەکانی ١٣٤١و ١٣٤٢دا جموجۆڵێکی دیکە بە دژی خەتی اسحاقی وەڕێ کەوت کە بەناوی کاوەو مستەفا (محمد ایلخانی زادەو صلاح الدین مهتدی) ناوبانگی دەرکردبوو. ئەوانیش بەش بە حاڵی خۆیان هێندێ کاری سیاسیو تەشکیلاتی‌یان لە ناوچەکانی سەردەشت و بۆکان کرد کە هەر نەبێ لەباری روون کردنەوەی فکریەوە بەسوود بوو.

بەڵام تا پێش کۆنگرەی دووهەمی حیزب گرنگترین جموجۆڵی بەرەبەرەکانی لەگەڵ عبدالله اسحاقی ئەوە بوو کە ناوی ***"کۆمیتەی ساخکەرەوەی حیزبی دێموکراتی کوردستان"*** ی لەسەر دانرابوو. ئەو کۆمیتەیە هاوینی ١٣٤٢ لە چوار ئەندام پێك هات کە بریتی بوون لە: ١ـ خوالێخۆشبوو قادر شریف ٢ـ کاك حسن رستگار ٣ـ کاك حسین مدنی ٤ـ کاك سعید کوێستانی. لە سەرەتادا ئەو کۆمیتەیە ناوێکی تایبەتییشی لەسەر خۆی دانەنابوو هەتا:

"لە پاییزی ٤٢دا ئەندامانی کۆمیتە کۆبوونەوەیەکیان لە زینوێ شێخی گرت، لەوێ دا لەسەر ناوی کۆمیتەکە ساغ بوونەوەو ناویان نا "کۆمیتەی ساخکەرەوەی حیزبی دێموکراتی کوردستان" ئەگەرچی قەرار درابوو کۆمیتە لانی کەم هەتا ساڵێك بە نهێنی کار بکاو لەناو قەوارەی حیزب دا بە تەواوی جێی خۆی بکاتەوە، بەڵام پاش شەش مانگێك ئاشکرا بوو. احمد توفیق لەو یەکگرتنە تەشکیلاتی‌یە... ترسی رێنیشت، بە هەموو توانایەوە خەریکی تێك شکاندن و لەبەریەك هەڵوەشاندنی بوو. هەوڵی سەرەکیی ئەوەبوو مەلا مستەفایان لێ تیژ بکا. کۆمیتەی ساخکەرەوەش باش لەم شتە گەیشتبوو. بۆیە لە لایەك هەوڵی دەدا دڵی مەلا مستەفا لە خۆی نەڕەنجێنێ و لەگەڵ خۆی نەکاتە تەرەف، لە هەمان کاتیش دا دەیەویست لەنێوان بارزانی و مەکتەبی سیاسیی پارتی دا خۆی بێلایەن بێڵێتەوە... بەڵام تێیی دا سەرکەوتوو نەبوو. سەرەتای بەهاری ٤٢ هاوڕێیانی کۆمیتەی ساخکەرەوە داوای چاوپێکەوتنی مەلا مستەفایان کرد کە ئەوکات لە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.KurdistanuKurd.com

سەنگەسەر بوو. لە کۆبوونەوەیەکی شەش سەعاتە لەگەڵ بارزانی دا زۆر بە راشکاوی بیروڕای خۆیان لەسەر احمد توفیق دەربڕی و گوتیان احمد توفیقیان وەك سکرتێری حیزب قبوڵ نیە[1] (حازرن رێزیشی بگرن)، بەڵام لە ئاست سەرۆك بارزانی دا مل کەچن. بارزانی قسەکانی بۆ نەسەلماندن و لایەنی احمد توفیقی بەرنەداو گوتی:"من کاك احمد بە ئێوە نادەم" دوای روون بوونەوەی هەڵوێستی بارزانی کۆمیتەی ساخکەرەوە کەوتە بەر هەڕەشەو گوڕەشەی احمد توفیق و نەیتوانی لە ناوچەی پشدەر بمێنێتەوە. لە بانەمەڕی ٤٣دا پەنای بۆ مەکتەبی سیاسیی پارتی لە گوندی مالوومە برد، دواتر بنکەی بۆ ناوچەی ئالان گوێستەوەو لە گوندی "گرگاشە" جێگیر بوو.[2]

کۆمیتەی ساخکەرەوە پاش ئەو رووداوانە هێندێ کاری موسبەتی کردن. بۆ نموونە دوو ئەندامی دیکەی بەخۆیەوە زیاد کردن کە بریتی بوون لە مەلا ئاوارەو مەلا ابوبکر فلسفی. دوو ئەندامی موشاویریشی دیاری کردن (مەلا رسوڵ پێشنماز و قادر قاضی، ناسراو بە مامەند). کلاسێکی سیاسیی بۆ ئەندامەکانی پێك هێنا کە لەمێژ بوو ئەو جۆرە کلاسانە لە حیزب دا دانەنرابوون. جگە لەوانە بە دەرکردنی راگەیەندراوێك هەم دامەزرانی خۆی راگەیاندو هەمیش هێندێك لە ئاکارەکانی عبداللە اسحاقیی لەقاودا. لەوانەش گرنگتر ئەوەبوو کە کۆمیتەی ساخکەرەوە سەرنجێکی تایبەتیی دایە کاری حیزبی لەنێوخۆی وڵات داو سێ تیمی تەشکیلاتیی بۆ سێ ناوچەی کوردستان پێك هێنا کە لە پووشپەڕی ١٣٤٣دا هەرسێکیان گەڕانەوە نێوخۆی وڵات و دەستیان بەکاری تەشکیلاتی کرد.[3]

دیسان پەلاماری پۆلیس

لەدواڕۆژەکانی زستانی ساڵی ١٣٤٣ (مارسی ١٩٦٥)دا جارێکی دیکە پۆلیس پەلاماری هێنایە سەر رێکخراوەکانی حیزب. لەو پەلامارەدا کە تا دووسێ رۆژ پاش نەورۆزیش درێژەی کێشا، دەیان کەس لە تێکۆشەرانی حیزبی دێموکرات گیران و رەوانەی چاڵە رەشەکانی رێژیمی پاشایەتی کران. گیراوەکانی ئەم جارە حوکمی زۆر سەختیان بەسەر دا نەسەپێندراو زۆربەی زۆریان پاش کەمتر لە دوو ساڵ زیندان ئازاد کران.

[1] بەراستییش احمد توفیق سکرتێری حیزب نەبوو. چونکە ئەوکاتە هەر لە حیزب دا پۆستێك بەناوی پۆستی سکرتێر نەبوو.
[2] یادداشتێکی دەستنووسی کاك حسین مدنی.
[3] هەر ئەو سەرچاوەیە.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

فەسڵی دووهەم:

لەکۆنگرەی دووهەمەوە تا
کۆنگرەی سێهەم (١٣٤٣ـــ١٣٥٢)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

لە وەزع و حاڵێکی وا دا کە پێشتر باس کرا، رێبەرایەتیی حیزب، یان باشتر بڵێین رێبەرایەتیی اسحاقی بڕیاری دا کۆنگرەی حیزب پێك بێنێ. دیارە هەوڵدان بۆ گرتنی کۆنگرە لە هەر هەل و مەرجێك داو لە لایەن هەر کەسێکەوە بێ، بۆخۆی کارێکی دێموکراتی و بەکەلك و بە جێیە، بەو شەرتەی گرتنی کۆنگرە بە مەبەستی چارەسەری گیروگرفتەکان، یەکخستنەوەی ریزەکانی حیزب و وەگەڕخستنەوەی زیاتری کارو تێکۆشانی حیزبی بێ. بەڵام بەداخەوە گرتنی کۆنگرە هیچ کام لەو ئامانجانەی تێدا رەچاو نەکرابوو. چونکە:

ـ لە جێدا حیزبی دێموکرات خاوەنی تەشکیلاتێکی رێك و پێك و یەکپارچە نەبوو. لەنێوخۆی وڵات دا دەمێك بوو کەمتر سەرنج دەدرایە کاری تەشکیلاتیو ئەوەندەش کە کار دەکرا، زیاتر هیندێ ئامانجی دیکەی تێدا رەچاو دەکران، کە ئەگەرچی بەشێکیان (وەك یارمەتی کۆکردنەوە بۆ پشتیوانی لە بزووتنەوەی کوردی عیراق) شتێکی پیرۆز بوون، بەڵام لەسەر یەك بۆ حیزبێکی سیاسیی مەخفی لە پلەی دووهەم دا بوون. لەوەش گەڕێین کە ئەوەی لەنێوخۆی وڵات دا دەکرا پێی بگوترێ تەشکیلات بەسەر دەستەو تاقمی جۆراوجۆردا دابەش کرابوو، کە هێندێکیان سێبەری یەکتریان بە تیر دەنگاوت.

ـ لە وەزعێکی وادا دیارە پێك هێنانی کۆنفرانسەکان و هەڵبژاردنی نوێنەرانی ناوچە جۆراوجۆرەکان ئیمکانی نەبوو. جگە لەوە کە لە هەل و مەرجی خەباتی نهێنیدا بەگشتی ئەو کارە لە توانادا نیە. کەوایە بە ناچار دەبوو ئەو کەسانەی لەنێوخۆی وڵات دا بۆ بەشدار بوون لە کۆنگرە دا بانگهێشتن بکرێن لە لایەن رێبەرایەتییەوە دەستنیشان بکرێن، کە ئەمەیان عەیبێکی ئەوتۆی لەسەر نەبوو. عەیبی کار لەوەدابوو کە هەم لەنێوخۆی وڵات و هەم لە کوردستانی عیراق نوێنەرانی کۆنگرە لەنێو ئەو کەسانەدا گوڵبژێر دەکران کە لە خەتی عبدالله اسحاقی دا بوون و بەو پێیە بەشێکی زۆر لە ئەندامانی حیزب لە مافی چوون بۆ کۆنگرە، یان ناردنی نوێنەر بۆ کۆنگرە بێبەش کران.

لە رۆژانی بەسترانی کۆنگرەدا (سەرماوەزی ساڵی ١٣٤٣) ژمارەیەك لە کادرەکانی حیزب کە لەعیراق دەژیان بەرەو گوندی سونێ (شوێنی گرتنی کۆنگرە) وەڕێ کەوتن، بەو نیازە کە یان رێگایان بدرێ لە کۆنگرەدا بەشدار بن، یان لانی کەم کۆمیسیۆنێکی هەڵبژێراوی کۆنگرە بێ قسەیان لەگەڵ بکاو نوختە نەزەرەکانیان بەرێتەوە کۆنگرە. کەچی بەداخەوە چەکدارانە پێشیان پێگیراو رێگایان نەدرا لەشوێنی بەسترانی کۆنگرە نیزیك بکەونەوە.

بڕیارەکانی کۆنگرەش نیشانەیەك لە نزمیی پلەی باسە سیاسییەکانی ئەو کۆبوونەوەیە بوون. ***"بەرنامەیەك کە دانراوە بێجگە لە پایەی نزمی سیاسیو فەرهەنگی، بەرنامەی حیزبێکی دواکەوتووی ناسیۆنالیستییە کە لەگەڵ رابردووی پێشکەوتنخوازیو دێموکراتیی حیزبی ئێمە رێك ناکەوێ. هێندێك بڕیاریش لەسەر چەند کەسێك لە تێکۆشەرانی حیزب وەرگیراوە کە نموونەی زاڵ بوونی شێوەی پۆلیسییە لەناو حیزب دا"***[1]

بۆ ئەوەی تێبگەین کۆنگرەی دووهەم چەندە لە خەتی حیزبی دێموکراتی کوردستان دوور کەوتبۆوە، رەنگە ئەوەندە بەس بێ کە بزانین لە بەیاننامەی کۆتایی کۆنگرەدا، ئەوەی ئیحترام و ئیعتیبارە بە کۆماری کوردستان و رێبەرەکانی رەوا نەبینرابوو و بێ بەزەییانە درابوونە بەر پەلامار. وەختێك ئەو بەیاننامەیە بڵاو بۆوە لە هەموو جێگایەك لەگەڵ بێزاری و تووڕەیی بەدەنەی حیزب بەرەوڕوو بوو. بۆیە کۆمیتەی ناوەندیی هەڵبژێراوی کۆنگرەی دووهەم ناچار بوو بۆ ئارام کردنەوەی وەزعەکە بە بۆنەی دەی خاکەلێوە رۆژی شەهید بوونی پێشەواو هاوڕێکانیەوە بەیاننامەیەك دەربکاو لەوێدا رێز لە یادی رێبەرانی حیزب و کۆماری کوردستان لە ساڵەکانی ٢٥ـ١٣٢٤دا بگرێ. دیارە

[1] راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی سێهەم، لاپەڕە ٢٤.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ئەو بەیاننامەیە هەرچەندە بۆخۆی شتێكی خەراپ نەبوو، بەڵام بەهیچ جۆر نەیتوانی ببێتە كەفارەتی ئەو گوناهە كە لەبەیاننامەی كۆتایی كۆنگرەدا كرابوو.

كۆنگرەی دووهەم كۆمیتەیەكی ناوەندیی لە ١٥ كەس هەڵبژارد كە ئەگەر بەهەڵە نەچووبم ئەمانە بوون:

١ـ عبدالله اسحاقی (احمد توفیق)

٢ـ صدیق انجیری

٣ـ سلیمان معینی (فایق)

٤ـ امیر قاضی

٥ـ ملا سید رشید حسینی

٦ـ ملا رحیم وردی (میرزا احمد)

٧ـ نەحۆ (باپیر شكاك)

٨ـ عزیز یوسفی

٩ـ غنی بلوریان

١٠ـ عبدالرحمن شرفكندی (هەژار)

١١ـ دكتر علی مولوی

١٢ـ سید كامل امامی

١٣ـ حبیب وەرزێر

١٤ـ دكتر رحیم قاضی

١٥ـ ستّار مامدی

چاوخشاندنێك بە لیستی ئەندامانی كۆمیتەی ناوەندییش دا دەریدەخا كە ئەو كۆنگرەیە زیاتر لەوەی لەباری سیاسییەوە بۆ مەسەلەكان بچێ، بە هێندێك مەسەلەی "عاطفی"یەوە چەسپاوە. هەروەك نموونە باشە بگوترێ هاوڕێیان عزیز یوسفی، غنی بلوریان و دكتر علی مولوی ئەودەم لە زیندان بوون و هەڵبژاردنیان ئەگەر زیانی نەبووبێ، بەهەرحاڵ نەیتوانیوە قازانجیشی هەبێ. مامۆستا هەژاری شاعیر هیچ وەخت ئەندامی حیزبی دێموكرات نەبووەو تا مردنیش پێی وابوو نەدەبا حیزبی دێموكراتی كوردستان جێگای كۆمەڵەی ژـ ك بگرێتەوە، كاتێكیش خەبەریان پێدابوو كە بوویە ئەندامی كومیتەی ناوەندی، گاڵتەی پێهاتبوو و گوتبووی خۆ ئەمن هەر كوردی ئێرانیش نیم.

خۆشتر ئەوەبوو كە كۆنگرە لە بڕیارێكی خۆی دا خوالێخۆشبوو مەلا مستەفای بارزانییشی بە سەرۆكی حیزب دیاری كردبوو، كە هەمووومان دەزانین ئەو سەرۆكی پارتی دێموكراتی كوردستان (عێراق) بوو و لە جێدا زۆریش حەزی لە حیزب حیزبێنە نەدەكرد.

لەو كۆنگرەیەدا كۆمیتەیەكیش بەناوی كۆمیتەی چاوەدێریی بەرز هەڵبژێردرا كە ئەندامەكانی ئەوەندەی لەبیرمەو بە پرسیار بۆم ساغ بۆتەوە (؟) ئەمانە بوون:

١ـ رئوف ملا حسن (رئوفی خەیات)

٢ـ عبدالله معینی

٣ـ رشید فلاحی (رەشەی قاچاخچی)

٤ـ ملا قادر لاچینی

٥ـ سید حاجی كەڵەوی

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد
© www.kurdistanukurd.com

٦ـ ملا کریم ساردەکۆسانی

٧ـ ملا نجم الدین کوکبی

٨ـ سید طاهر امامی

٩ـ مصطفی اسحاقی (برای احمد توفیق)

١٠ـ عبدالله مولوی

١١ـ سید رسول دهقان (سەید رەسووی بابی گەوە) .

بە ورد بوونەوەیەك لە لیستی ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی کۆمیتەی ناوەندی دەتوانین تێبگەین کە ئەو کۆمیتەیە شانسی سـەرکەوتنی لە رێبەری کردنی حیزبی دێموکرات و بزووتنەوەی کوردی ئێران دا هەر لە سـەرەتاوە کـەم بـووە. چـونکە تـەنیا حـەوت کەسی پێشەوەیان لە ریزی خەباتی بەکردەوە دا بوون. بەڵام هاوکاریی نێوان ئەو حەوت کەسەش زۆری نەخایاندو پـێش ئەوەی کارێك بۆ پێش خستنی حیزبەکە بکەن دوچـاری نـاکۆکی بـوون. هـەر زوو خوالێخۆشـبوو صـدیق انجـیری بـە نیشانەی ناڕەزایی لەرەفتاری تەکرەوانەی کاك احمد توفیق لە گوندی (لێوژێ) لە ناوچەی ناودەشـت کـونجی قەناعـەتی گرت و پـاش ماوەیـەك بـە شـێوەیەکی گومانـاوی! ! کـوژرا.[1] ئـەوانی دیکـەش هاوکاریـیەکی ئـەوتۆیان لـەنێودا نـەماو ئەگەرچی شتێك بەناوی ***"هەیئەتی سکرتاریای حیزبی دێموکراتی کوردستان"*** دروست کرابوو. بەڵام بە کردەوە جارێکی دیکە حیزب بوو بە احمد توفیق و احمد توفیق بوو بە حیزب.

کۆمیتەی انقلابی

چەند مانگ پاش کۆنگرەی ٢ رێبەرایەتیی هەڵبژێراوی کۆنگرە پێوەندیی بە کۆمیتـەی سـاخکەرەوەوە گـرت و داوای لـێکرد کە بێتەوەو لە ریزەکانی حیزب دا لەگەل ئـەو بەشـە کـە کـۆنگرەی پێـك هێنـابوو درێـژە بـە تێکۆشـان بـدا. لـەو پێوەندی‌یەدا هەیئەتێك لە رێبەرایەتیی هەڵبژێراوی کۆنگرە کە پێك هاتبوون لە کاك صدیق انجیری، کاك سـلیمان معینـی و کاك نەحۆ (لە کۆمیتەی ناوەندی)و کـاك عبداللـە معینـی، کـاك رئـوف مـلا حسـن و کـاك رشـید فلاحـی (لـە کۆمیتـەی چاوەدێریی بەرز)، لەگەڵ هەیئەتێك لە کۆمیتەی ساخکەرەوە پێکهاتوو لە کاك حسن رستگار، کـاك سـید حسـین مـدنی، مەلا ئاوارەو مەلا رەسووڵ پێشنماز کۆبوونەوەو لەسەر ئەوە رێك کـەوتن کـە ئەنـدامانی کۆمیتـەی سـاخکەرەوە بـبن بـە مشاوری کۆمیتەی ناوەندی.

ئەو رێککەوتننامەیە لە لایەن کۆمیتـەی ناوەندی‌یـەوە پەسـند کـراو لـە بـەهاری سـاڵی ١٣٤٥دا ئەنـدامانی کۆمیتـەی ساخکەرەوە چوونەوە پاڵ رێبەرایەتیی هەڵبژێراوی کۆنگرە. لەو نێوەدا خوالێخۆشبوو قادر شریف (هاشـم اقـل الطـلاب) کـە ئەنـدامی کۆمیتـەی سـاخکەرەوە بـوو، بـە رێـك کەوتنەکـە رازی نـەبوو. نـاوبراو کـە لەگونـدی ورچـەك لـەنێوخۆی کوردستانی ئێران دا بنکەیـەکی پێـك هێنـابوو ئامـادە نـەبوو بگەڕێتـەوە نێـو برادەرانـی دیکـەو لێـرەدا چـەند کـەس لـە هاوڕێیانی: (حسن رستگار، مەلا ئاوارە، مامەندی قاضی، رسول پیشنمازو منتقم قاضی) چوونە ورچەك تـا بـە زۆر یـان بە خواهیشت قادر شریف بگێڕنەوە نێو ریزەکانی خۆیان. ناوبراو بە خۆشی ملی‌نەداو تەقەی لـێکردن. سەرەنجام پـاش

[1] چەند ساڵ دوای کوژرانی صدیق انجیری کاتێك احمد توفیق و مەلا سید رشید لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە رۆیشتن و چـوونە نێـو دەوڵەتی عیراق احمد توفیق لە لای ملا سید رشید اعترافی کردبوو کە صدیق بە دەسـتووری ئـەو و بـە دەسـتی سـەید حەسـەنی بـرازای لـە رێگای لێوژێ بۆ سوورەبان لە سەرەوژێری وەسان (سێ گوندن لەناوچەی ناودەشت و دۆڵی باڵەیان) کوژراوە. ئەمە بوو بە هۆی لێك دابڕانی احمد توفیق و ملا سید رشید، چونکە ئەو پیاوە پیاوی ئینسان کوشتن و ئەو جۆرە پاکانە حیسابانە نەبوو.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

© www.kurdistanukurd.com

تەقەیەکی کورت گرتیان و لەگەڵ خۆیان هێنایانەوە بنکەی سەرکردایەتی لە سونێو بەو جۆرە تۆماری تەمەنی کۆمیتەی ساخکەرەوە پێچرایەوە.[1]

بەڵام بەربەرەکانی لەگەڵ رەوتی تەکرەوانەی کاک احمد توفیق کۆتایی نەهات و پێش تەواو بوونی کاری کۆمیتەی ساخکەرەوە گەرای جووڵانەوەیەکی دیکە دانرا کە ناوی "کومیتەی انقلابیی حیزبی دێموکراتی کوردستان"ی لەسەر دانرا. یەکەمین کەسانێك کە ئەو جەریانەیان پێك هێنا، ئەوەندەی لەبیرم بێ بریتی بوون لە کاك حەمەدەمین سیراجی، کاك سمایلی شەریفزادە، مەلا ئاوارەو کاك سالاری حەیدەری. ئەوانە جم و جۆڵێکی فکریو تەشکیلاتیی رێك و پێکیان دەست پێکرد. لەگەڵ ئەوەی ئیمکاناتێکی یەکجار کەمیان لەبەر دەست دا بوو توانیان لەنێو بەدەنەدا جێیەك بۆ خۆیان بکەنەوە. ئەوانە بۆ ئەوەی بیروباوەڕی خۆیان بڵاو بکەنەوە، نامیلکەیەکیشیان بە ناوی ***"تیشك"*** دەرکرد کە لەبەر نەبوونی دەزگای چاپ تەنیا چەند نوسخەیەکیان بە کاربۆن لێ تایپ دەکرد. ئەگەر بە هەڵە نەچووبم تەنیا سێ ژمارەشیان بۆ دەرکرا.

کۆمیتەی انقلابی دواتر پەرەی گرت و دوای تەقینەوەی ناکۆکی لە نێو رێبەرایەتیی هەڵبژێراوی کۆنگرەدا هێندێ لە ئەندامانی رێبەرایەتییشیان چوونە پاڵ، لەوانە کاك سلیمان معینی، کاك عبدالله معینی، کاك سنار مامدی. لە راستیدا هەر ئەو کومیتەی انقلابیەش بوو کە بزووتنەوەی چەکدارانەی ساڵەکانی ٤٧ـ١٣٤٦ی کوردستانی ئێرانی بەڕێوە برد.

بزووتنەوەی چەکدارانەی ٤٧ ـــ ١٣٤٦

"وەزعی ناوەوەی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە ساڵی ١٣٤٦ لە لایەکەوەو ئەو فشارەی کە بۆ حیزب دەهات لە لایەکی ترەوە، هێندێك لە بەرپرسیاران و کادرەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ناچار کرد کوردستانی عیراق بەجێ بێڵن و بێنەوە کوردستانی ئێران. رێژیمی شا کەوتە ترسەوەو هێزێکی چەکداری زۆری بۆ لەناو بردنی ئەوان تەرخان کرد. کادرو ئەندامانی حیزب بێجگە لە دەست کردنەوەو بەرەبەرەکانی کردن هیچ رێگایەکی تریان بۆ نەمایەوە. بەم جۆرە خەباتی چەکدارانە بەسەر هێندێك لە کادرو ئەندامانی حیزبی ئێمەدا لە لایەن رێژیمەوە سەپێندرا".[2]

پێش بەرپابوونی راپەڕینی چەکدارانەی ٤٧ـ٤٦ ئەو کادرو پێشمەرگانەی بە سەردان لە کوردستانی عیراقەوە دەگەڕانەوە کوردستانی ئێران (لەوانە کە لەگەڵ رێبەرایەتیی عبداللە اسحاقی یەك نەبوون) زۆر جار باسی ئەوەیان دەکرد کە کوردستانی گەرمێن جێی وانی تێدا نەماوەو باشترە بێنەوە وڵاتی خۆیان و راپەڕینێکی چەکدارانە بەدژی رێژیمی شا وەڕێ بخەن. ئەوان زۆر جار ئەو مەسەلە کوردیەیان وەبیر دێنایەوە کە:"شەندە لە مەندەی کەمتر نیە"

بەڵام راستیەکەی ئەوەبوو فکری بەرپا کردنی راپەڕینێکی چەکدارانە لە لایەن زۆر لەو کەسانەشەوە کە دوایە رێبەرایەتیان کردو تەنانەت گیانیشیان لەسەر دانا، بە شتێکی نادروست دەزانرا. شەهید مەلا ئاوارە لە نامەیەك دا کە سەرەتای بەهاری ١٣٤٦ بۆ منی ناردبوو، نووسیبووی:***"وەك دەزانی ماوەیەکە مقۆمقۆی خەباتی چەکدارانە داکەوتوە. خەباتی چەکدارانە بێتەشکیلات، خەباتی چەکدارانە بێ چەك و تەقەمەنی، خەباتی چەکدارانە بێ پشتی جەبهەو... داوات لێدەکەم بە هەر جۆر بۆت دەکرێ مەیەڵە ئەو فکرە پەرە بستێنێو لەنێو خەڵك دا جێ بگرێ".***

بەو حاڵەش هەروەك دیتمان ئەو راپەڕینە بەسەر هاوڕێیانی حیزبی دا سەپێندرا. چونکە لە کوردستانی عیراق فشارێکی زۆریان بۆ دەهێنرا. هاتوچۆی برادەرانی ئێمە بۆ نێوخۆی وڵات و کردنی کاری حیزبی لەنێو خەڵك دا بە گوناهێکی کەبیرە دادەنرا. چونکە رێژیمی شا بەو شەرتە کۆمەگی!! بە بزووتنەوەی کوردی عیراق دەکرد کە رێگای

---

[1] لە یادداشتێکی دەستنووسی کاك حسن رستگار وەرگیراوە.

[2] راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی سێهەم، لاپەرەکانی ٢٤و٢٥.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

هەر جۆرە تێکۆشانێك لە کوردە ناڕازییەکانی کوردستانی ئێران بگرێ. کار گەیشتە جێگایەك کەلە ئاخرو ئۆخری بەهاری ٤٦دا ئەمنیەتی زۆر لە هاوڕێیانی حیزبی لە کوردستانی عیراق دا کەوتە مەترسییەوەو چەند کەسێکیان لێگیران و بۆ ماوەیەك خرانە بەندیخانەوە. لەوەش بگوزەرێین کە هێندێك لەوانە بە زیندوویی یان بە مردوویی تەحویلی ئێران درانەوە.[1]

بەو حاڵەش هاوڕێیانی ئێمە بەربەرەکانییەکی قارەمانانەیان لە خۆیان نیشان داو ماوەی ١٨ مانگ ئاڵای خەباتی چەکدارانە بە دژی رێژیمی شایان بەرز راگرت. ئەو راپەڕینە هەر لەو کاتەدا لەنێو خەڵکیش دا جێی خۆی کردەوەو دۆست و لایەنگرو پشتیوانی زۆر بوو. بە راشکاوی دەتوانین بڵێین ئەگەر هاوکاریی کاربەدەستانی بزووتنەوەی کورد لە عیراق لەگەڵ رێژیمی شا نەبووایە، ئەو راپەڕینە سەرباری هەموو کەم وکوڕییەکانی دەیتوانی ماوەیەکی زۆر زیاتر لەسەر پێی خۆی راوەستێ‌و زەبری کاریگەر لەهەیبەتی ریژیمی حەمەرەزاشا بدا.

دیارە ناکرێ هەموو شتەکان لێرەدا باس بکرێن و"ئەوەی لەبن بەرەیە بیهێنینە سەر بەرەکە".بەڵام بۆ مێژوو دەبێ بگوترێ کە بەداخەوە هاوکاریی سەرکردایەتیی بزووتنەوەی کوردی عێراق لە گەڵ رێژیمی کوردکوژی حەمەرەزاشا گەیشتە ئەو جێگایە کە پێشمەرگەی کوردی عێراق لە نێوخۆی کوردستانی ئێران دا شان بە شانی هێزە نیزامی و ئینتیزامیو نیوەنیزامییەکانی شا راوی کوردی ئێرانیان دەکردو لە کوردستانی عیراقیش دا تەڵە بۆ تێکۆشەرانی حیزبی ئێمە دادەنرا بۆ ئەوەی بگیرێن و زیندوو یان مردوویان بدرێتەوە بە جەللادەکانی رێژیمی شا.

راپەرینی ٤٧ـ٤٦ سەرمایەی ئینسانیی گەورەگەورەی تێدا لە دەست چوون. تێکۆشەرانی وەك ملارحیم وردی، سلیمان معینی، عبداللە معینی، ملامحمود زنگنە، نەحۆ، ملا ئاوارە، سمایلی شریفزادە و قارەمانانی وەك مینەشەم و صالح لاجانی و سید فتاح و دەیانی دیکە کە یان لە مەیدانەکانی شەڕ لەگەڵ بەکرێگیراوانی رێژیمی پاشایەتیدا شەهید بوون، یان بەو شێوە داخاوییە درانەوە بە رێژیمی پیاوکوژی شا زۆر بە زەحمەت جێگایان پڕ دەبێتەوە. بەو حاڵەش ***"راپەرینی ساڵەکانی ١٣٤٧ـ١٣٤٦ یەکێك لە لاپەرە زێرینەکانی خەباتی حیزبی دێموکراتی کوردستانەو جێگایەکی تایبەتی لە مێژووی حیزبی ئێمە دا هەیە"***[2]

ئەو راپەرینە تێك شکا چونکە: لە نێوخۆی ئێران دا هەل و مەرج بۆ بەرپاکردنی بزووتنەوەیەکی چەکدارانەی لەو بابەتە ئامادە نەبوو. شا بە شانازییەوە دەیگوت ئێران جەزیرەی ئارامی نێو ئۆقیانووسی پڕ گێژاوی رۆژهەڵاتی نێوەراستە، لە نێوخۆی حیزب دا نە یەکپارچەیی هەبوو، نە ئامادەیی ماددی و مەعنەوی بۆ وەڕێخستنی بزووتنەوەیەکی چەکدارانەی پان و بەرین و بەهێز. راپەرین نەك هەر پشتی جەبهەیەکی جێگای متمانەی نەبوو، بەڵکوو گەورەترین زەبرەکانی لەو جێگایەوە لێ دەدران کە چاوەروان دەکرا بۆی ببێتە پشتی جەبهەو لەو لاشەوە هێزە سیاسییەکانی ئێران، ئەوانە کە دەرەتانی پێوەندی لەگەڵ گرتنیشیان هەبوو، هەروەك زۆر جاری دیکەی مێژووی ئێران کارێکیان بۆ ئەم راپەرینە لە دەست نەهات و بزووتنەوەی چەکدارانەی کوردستان بە تەنیا مایەوە. حیزبی توودەی ئێران کە زۆریشی بەڵێنی هاوکاری و پشتگیریی ماڵی و سیاسی بە رێبەرانی ئەم بزووتنەوەیە دابوو، لە کاتی تەنگانەدا هیچ هەنگاوێکی هەڵنەهێنایەوەو "ئاگری سووربێ لە من دوور بێ" لە دوورەوە پاڵی لێدایەوە.

---

[1] بۆ نموونە ملا رحیم وردی "پاش مانگێك راگرتن لە بەندیخانەدا کاتێك دەیان نارد تەحویلی ئێرانی بدەنەوە لە لایەن پێشمەرگەکانی هێزی خەباتەوە لە نیزیکی تەوێڵە لە سنووری ئێران و عیراق کوژرا" (کاروانێك لەشەهیدانی کوردستانی ئێران) نووسینی کریم حسامی ١٩٧١، لاپەرە ٧٩.

[2] راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی سێهەم، لاپەرە ٢٥.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەری کوردستان و کورد
www.kurdistanukurd.com ©

سەرەنجام پاش شەهید بوونی بەشی زۆری ڕێبەرانی بزووتنەوە، بە نێوبژیکردنی هێندێك كەسی خێرخواز سەرکردایەتی بزووتنەوەی کورد لە عێراق بەوە ڕازی بوو کە ئەو کادرو پێشمەرگانەی لە بزووتنەوەکەدا بەشدار بوون بگەڕێنەوە کوردستانی عێراق و داڵدەیان بدرێ. کەچی بەداخەوە ئەو بەڵێنەش بە تەواوی بەجێ نەگەیەندراو بەشێك لەو هاوڕێیانە پاش خۆ تەسلیم کردنەوە بە هێزەکانی بزووتنەوەی کورد لە عێراق گیران و درانەوە بە ڕێژیمی ئێران.[1] بۆیەش زۆر لەو کادر و پێشمەرگانە مەترسی یان ڕێ نیشت و بەناچار هەڵاتن، خۆیان تەسلیمی ئەرتەشی عێراق کرد تا بیان گەیەنێتە لای مەکتەبی سیاسیی پارتی کە ئەودەم لە گەڵ سەرۆکایەتیی بارزانی ناکۆك بوون و لە نێو حکوومەتی عێراق دەژیان (داستانی مەلایی و جەلالی).

تێك شکانی ڕاپەڕینە چەکدارانەکەی ساڵانی ٤٧ـ٤٦ وەزعی ڕێکخراوەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی هێندەی دیکە شپرزە کرد. لە نێوخۆی وڵات دا جگە لە پێوەندییەکی عاتیفی و بیروباوەری شتێك بەناوی پێوەندی تەشکیلاتی لە نێو ئەندامانی حیزب دا نەما. جگە لەوەش ڕێژیمی شا پەلامارێکی بەربڵاوی هێنایە سەر خەڵکی کوردستان و بەسەدان کەسی زیاتر بە شێوەی ڕەش بگیر لە زیندانەکان پەستاوت. قەسابخانەیەك کە تیمسار اویسی لە جڵدیان وەڕێی خست بۆ هەتایە لەبیر ناچێتەوە و وەك پەڵەیەکی ڕەش بە مێژووی پڕ لە جینایەت و خەیانەتی ڕێژیمی پاشایەتییەوە دەمێنێتەوە. دیارە ئەوەش بە نۆرەی خۆی تەئسیری لەسەر کز بوونی تێکۆشانی حیزبی و تەشکیلاتی دانا. سەرنج ڕاکێشە کە بگوترێ لە ناوچەی سەردەشت کە شوێنی تێکۆشانی شەهید مەلا ئاوارە[2] بوو، زیاتر لە سەد کەس گیران، بەڵام تەنیا چەند کەسیان ئەندامی حیزب لەنێو دابوون. ئەوانیش لە سەریان سابیت نەکرا کە ئەندامی حیزبن. هەربۆیەش ئەو هێرشەمان بە ڕەش بگیر ناوبرد.

لە ئاکامی بزووتنەوەی ٤٧ـ٤٦دا دیسان ژمارەیەکی دیکە لە تێکۆشەران کە نەکەوتبوونە بەر پەلاماری ڕەش بگیر، ناچار بە ئاوارەیی بوون و لە کوردستانی عێراق و تەنانەت لە شارەکانی دیکەی عێراقیش دا پەرش و بڵاو بوون. دیارە هەم ئەمانەو هەم ئەو کەسانە کە پێشتر لە کوردستانی عێراق بوون و تەنانەت ئەوانەش کە بە هیچ جۆر تیکەڵاوی ڕاپەڕینە چەکدارانەکە نەبووبوون، بۆ ماوەیەك لە ترسی گیران و مەترسیی تەحویلدرانەوە بە ئێران بێدەنگ دانیشتن و دەستیان بە کڵاوی خۆیان داگرت، با نەی با. بەو جۆرە لەنێو ئەندامانی حیزبی لە کوردستانی عێراقیش دا بە کردەوە شتێك نەما کە بکرێ ناوی پێوەندیی تەشکیلاتیی لەسەر دابنرێ.

کۆنفرانسی دووهەم

لە چەند مانگ دوای تێشکانی ڕاپەڕینەکەوە پاشماوەی ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی بە هاوکاریی یەك دوو کەس لە کۆمیتەی چاوەدێریی بەرز کە لە کوردستانی عێراق دەژیان و تۆمەتی بەشداری لە ڕاپەڕینی ٤٧ـ٤٦یان دا لەسەر نەبوو کەوتنە هەوڵی کۆکردنەوەی ئەندامانی حیزب لە کوردستانی عێراق و دروست کردنەوەی لانی کەمی پێوەندیی تەشکیلاتی لەنێوانیان دا. جێی خۆیەتی بگوترێ کە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی، ئەوانە کە لە سەرەتاوە ئیمکانی تێکۆشانی حیزبییان هەبوو، چوار کەسیان (ملا رحیم وردی، صدیق انجیری، سلیمان معینی و نەحۆ شکاك) شەهید ببوون، عبدالله اسحاقی بە فەرمانی ملا مصطفی بارزانی لەناوچەی بادینان دانیشتبوو و ڕێگای هاتوچۆ بۆ ناوچەی

---

[1] نموونە شەهیدان صالح لاجانی، سلیمان کەرقەشان، حەمەدەمین شیرێژو عبداللە بایزە قنجە بوون کە پاش تەسلیم کرانەوە بە دەستی پیاوکوژانی ڕێژیمی شا گوللەباران کران.

[2] مەلائاوارە لە مانگی بانەمەڕی ساڵی ١٣٤٧دا بەهۆی چەند خۆفرۆشی کوردەوە لە گوندی دیوالان لە ناوچەی سەردەشت کەوتە داو و گیراو پاش چەند مانگ ئازارو جەزرەبە کێشان بەرەبەیانی ڕۆژی ١١ی خەرمانانی ٤٧ لە شاری سەردەشت ئیعدام کرا. روحی شاد بێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

سۆرانی پێنەدەدراو زۆربەی ئەندامانی حیزبی دێموکراتیش لەو ناوچەیە دا بوون. مابوونەوە کاك ئەمیری قازیو ملا سید رشید حسینی کە زۆرتر بۆخۆیان و جاروباریش بەهاوکاریی کاك سید رسول دهقان و کەمتر لەویش کاك رئوف مـلا حسـن و کاك رشید فلاّحی هەوڵی سەردانی هاوڕێیانی حیزبی و دڵخۆشی دانەوەی ئەوانیان دەدا.

هەوڵی ئەو هاوڕێیانەو بە دەنگەوەهاتنی تێکۆشەرانی دیکەی حیزبی بـوو بـە هـۆی ئـەوە کـە لـە مـانگی پوشـپەڕی ١٣٤٨ (١٩٦٩)دا دووهەمین کۆنفرانسی حیزبی لە گوندێکی سنووریی کوردستانی عێراق پێك بـێ. ئـەم کۆنفرانسـە لـەزۆر بارەوە فەقیری و بێدەرەتانیی پێوە دیار بوو. لەنێوخۆی وڵاتەوە هیچ نوێنەرێکی تێدا بەشدار نـەکرابوو، ئەوانـە کـە لـە عێراقیش دەژیان و "تاوان"ی بەشداری لە راپەڕینی ٤٧ـ٤٦یان دا لەسەر بوو بەشی زۆریان نەیان توانیبوو نوێنەر بۆ ئەو کۆنفرانسە بنێرن. تەنانەت لە سێ ئەندامی کۆمیتەی ناوەندییش، یەکێکیان (کاك احمد توفیق) نەیتوانیبوو بەشدار بێ. جگە لەوانەش رادەی بەشـدارانی کـۆنفرانس و پلـەی وشـیاریی سیاسـیی ئەنـدامانی کۆنفرانسـیش بـۆ دڵ پێخـۆشـکردن نەدەبوو.

بەو حاڵەش ئەو کۆنفرانسە ***"مێندێك هەنگاوی بە کەڵکی هەڵێنانەوە. لە ناوخۆی حیزب دا بە نیسبەت ئەو ئەنـدام و کادرانەی حیزب کە لە کوردسـتانی عـێراق دەژیـان یەکیـەتیی بیروبـاوەڕو کردەوەیـەکی نیسـبەتەن باشـی پێك مێنـاو بەرێوەبەرایەتیـیەکی هەڵبژارد کە بۆ ژیاندنەوەی رێکخراوی حیزبی لـە نـاو ئەنـدامانی دەربـەدەر و ئـاوارەی حیـزب دا مەوڵێکی بە کەلکی دا".*** [1]

پێویستی بە روونکردنەوە هەیە کە ئەودەمیش لە پێڕەوی نێوخـۆی حیـزب دا سـەلاّحییەتی کۆنفرانسـی حیزبـی بـەو جۆرە کە ئێستا هەیە روون نەکرابۆوە. بەڵام کۆنفڕانس سێ کەسی بەناوی "ترمیم"ی کۆمیتـەی ناوەنـدی وەك ئەنـدامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژارد کە بریتی بوون لە: حسـن رسـتگار، هـێمن شـیخ الاسـلامی (شـاعیر) و عبداللـە حسـن زادە. هاوڕێیەکمان کە ساڵی ١٣٥٨ بە تۆپی کۆماری ئیسلامی شەهید بوو ئەو سێ کەسەی ناو نابوو "بەرهەڵێخ". [2]

لە باسی کۆنفرانسی دووهەم دا بەجێیە دوو شت وەبیر بێنینەوە. یەکـەم ئـەوە کـە هەرچـەندە ئـەو رێبەرایەتیـیەی کۆنفرانسەکەی پێك هێنابوو، موخالیفی راپەڕینە چەکدارانەکەی ٤٧ـ٤٦ بوو، بەڵام لەو بارەیەوە مەسئوولانە جووڵایەوەو رێـزی بـۆ خـەباتی هاوڕێیـانی بەشـدار لـەو راپەڕینـەدا دانـاو بـە حورمەتـەوە نـاوی شـەهیدەکانی هێنـا. تەنانـەت لـەو پێوەندییەدا کۆنفرانس پـەیامێکی رەخنەگرانەشـی بـۆ خوالێخۆشـبوو بـارزانی و مەکتـەبی سیاسـیی پـارتی دێمـوکراتی کوردستان (عێراق) ناردو ناڕەزایی لەو هەڵوێستە دەربڕی کە پارتی و بزووتنەوەی کوردی عێراق بەرامبـەر بـەو راپەڕینـە گرتیانە پێش.

دووهەمیش پێوەندیی بە کاك احمد توفیقەوە هەبوو. وەك گوتمان ناوبراو لە کۆنفرانس دا بەشدار نەبوو. بـەڵام جگـە لـەوەش لـە نامەیـەك دا بـۆ کـۆنفرانس و لـە نامەیـەکی دیکـەدا بـۆ کۆمیتـەی ناوەنـدی کشـانەوە (اسـتعفا)ی خـۆی لـە ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندی راگەیاندبوو. کۆنفرانس ئـەو لـەکار کشـانەوەیەی قبـووڵ نـەکردو کارەکـەی دایـە دەسـتی کۆمیتەی ناوەندی کە قسەی لەگەڵ بکاو ئەگەر ئیستیعفاکەی وەرنەگرتەوە، ئەودەم لە جیاتی کۆنفرانسیش لێی قبـووڵ بکـا. کۆمیتـەی ناوەنـدی دوای تـەواو بـوونی کـۆنفرانس نامەیـەکی رەفیقانـەی بـۆ کـاك احمـد توفیـق نووسـی و بـە خوالێخۆشبوو مەلاسیدرشید دا بۆی نارد بۆ ئەوەی ناوبراو لە نیزیکەوەش قسـەی لەگـەڵ بکـاو قـانیعی بکـا اسـتعفاکەی

---

[1] راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی سێهەم، لاپەڕە ٢٨.

[2] کاتێك دیوارێکی خانوو درزی تێدەکەوێ و مەترسیی رووخانی لـێدەکرێ، دیوارێکی کورتی بـە بـەرەوە سـاز دەکـەن بـۆ ئـەوەی عـومری دیوارەکە درێژ بکرێتەوە. بەو دیوارە کۆمەگییە دەڵێن "بەرهەڵێخ".

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

وەرگرێتەوە. ماوەیەك بەسەر رۆیشتنی ملا سید رشید دا تێپەڕی، هیچ خەبەر نەبوو. لەپڕ ئاگادار کراین کە احمد توفیق ئەویشی لەگەڵ خۆی بردوەو چۆتە نێو ئەرتەشی عیراق.

راستیەکەی ئەوەیە نەك هەر کۆمیتەی ناوەندی بەڵکوو هەموو تێکۆشەرانی حیزب زۆر بەو خەبەرە ناڕەحەت بوون. هەم لەبەر ئەسڵی کارەکە کە بە مانای بەجێهێشتنی حیزب و کارێکی سەرەڕۆیانە بوو، هەمیش لەبەر ئەوە کە نیگەران بووین سەرکردایەتیی بزووتنەوەی کورد لە عیراق ئەو کارە بە بڕیاری حیزبی دێموکرات دابنێ‌و دژکردەوەیەکی توند بەرامبەر بەحیزب لەخۆی نیشان بدا. کۆمیتەی ناوەندی کۆبوونەوەیەکی بەرینی لە ئەندامانی حیزب بۆ باسی ئەو گیروگرفتە پێك هێناو پاش دوو رۆژ باس بڕیار درا هەیئەتێك بچێتە لای بارەگای بارزانی و مەکتەبی سیاسیی پارتی. هەیئەتەکە دیاری کراو بەشدارانی کۆبوونەوە بەڕێیان کردن. دیمەنی ئەو بەڕێ کردنەم قەت لەبیر ناچێ. تێکڕای بەشدارانی کۆبوونەوە ئەو هاوڕێیانەیان ماچ کردو گریان، هەروا بزانە زیندانییەکی مەحکووم بە ئیعدام بۆ بن داری ئیعدام بەڕێ دەکەن.

بەڵام کاتێك دەستەی نوێنەرایەتیی حیزبی ئێمە چوونە لای مەکتەبی سیاسیی پارتی و لە بارەگای بارزانییش چاویان بە خوالێخۆشبوو کاك ئیدریس بارزانی کەوت، ئەوان مەسەلەکەیان جۆرێکی دیکە وەرگرت و لەگەڵ ئەوەی لە کردەوەی کاك احمد و ملا سید رشید ناڕازی بوون کارەکەی ئەوانیان بەکاری شەخسیی خۆیان داناو دڵنیاییان دا کە هیچ تۆڵەیەك لە ئەندامانی حیزب وەرناگیرێتەوە. تەنانەت یەکێك لە ئەندامانی مەکتەبی سیاسی بە هەیئەتەکەی گوتبوو ***"ئەوەی لەگەڵ ئێوە کراوە پەڵەیەکی شەرمە بە نێوچاوانی پارتییەوە، بەڵام بەڵێن دەدەین دووپات نەبێتەوە".***

دیارە دواتر دەرکەوت کە عبدالله اسحاقی ملا سید رشیدی نیوە بە زۆرو نیوە بە ترساندن لەگەڵ خۆی بردوەو کاتێکیش گەیشتبوونە بەغدا ملا سیدرشید لە کاك احمد توفیق جیا ببۆوەو تا ئاخر یەکتریان نەگرتەوە. رەنگە هۆی ئەسڵیی ئەو تۆرانەی کاك سید رشید ئەوە بووبێ کە احمد توفیق لە لای وی دانی بەوە دا هێنابوو کە صدیق انجیری بە دەستووری وی کوژراوە. با ئەوەش لێرەدا بگوترێ کە پاش بەیاننامەی ١١ی مارسی ١٩٧٠ کۆمیتەی ناوەندی پێوەندیی بە کاك احمد توفیقەوە گرتەوەو چونکە لەسەر استعفاکەی سوور بوو لە بەهاری ساڵی ١٩٧٠دا ئەو استعفایەی قبوڵ کرد.

دەرچوونی بەیاننامەی ١١ مارس

تەنیا لە کوردستانی عیراق (ناوچەی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە) رێکخراوەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستان ئاشکرا وەبەر هاتبوو. هێندێ کۆبوونەوەی حیزبی دەگیران و جاروبارێش بە بۆنەی جێژنەکانی حیزبەوە کۆمیتەی ناوەندی بەیاننامەیەکی بە تایپ و کاغەز کاربۆن بڵاو دەکردەوە کە لە کۆبوونەوە حیزبییەکان دا بە نۆرە بخوێندرێتەوە. پێوەندی گرتن لەگەڵ ئەندامانی حیزب لەنێوخۆی وڵات هەم بۆ کادرەکانی حیزب زەحمەت بوو، هەمیش لە لایەن رێبەرایەتیی بزووتنەوەی کوردی عیراقەوە رێگای پێنەدەدرا.

لە پاییزی ساڵی ١٣٤٨ (١٩٦٩)را دەنگۆ داکەوت کە لە نێوان شۆرش و حکوومەتی عیراق دا مفاوضە (وتووێژ) بۆ چارەسەری مەسەلەی کورد لە عیراق لەگۆڕێ دایە. ئەو خەبەرانە ئەگەرچی روون نەبوون، بەڵام زیاتر لە کوردەکانی عیراق بۆ ئێمە ئەندامانی حیزبی دێموکراتی کوردستان دڵخۆشکەر و جێگای هیوا بوون. چونکە پێمان وابوو بەچارەسەری کێشەی کورد لە عیراق ئیدی سەرکردایەتیی بزووتنەوەی کورد دەستی لە بن بەردی شادا نامێنێ‌و دەرەتانێکیش بۆ ئێمە پێك دێ کە بێ‌ترس لە گیران و راونران و تەحویلدرانەوە لە وڵاتی خۆمان دا کاری حیزبی بکەین و تەنانەت شۆرشی چەکدارانەش وەڕێ بخەین.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

چەند مانگێك زیاتری نەکێشا کە دەنگۆی مفاوضە وەڕاست گەڕاو خەبەری هاتوچۆی نوێنەرانی دەوڵەتی عیراق و سەرکردایەتیی بزووتنەوەی کورد بۆ لای یەکتر بە گوێ گەیشت. سەرەنجام لە ئێوارەی ڕۆژی ١١ی مارسی ١٩٧٠دا (ئەگەر بە هەڵە نەچووبم سەعاتی ٧ی پاش نیوەڕۆ) بەیاننامەی مێژوویی و بەناوبانگی ١١ی مارس لەرادیۆی کۆماری عیراقەوە ڕاگەیەندرا. ئەو بەیاننامەیە کە ئاکامی چەند مانگ وتوویژ و سەرەنجام ڕێك کەوتنی سەرۆکایەتیی بزووتنەوەی کوردی عیراق و حکوومەتی ئەو وڵاتە بوو بە ڕەسمی دانی بە ئۆتۆنۆمیی کوردستانی عیراق دا نابوو و ڕێگا چارەیەکی باشی بۆ چارەسەری مەسەلەی کورد لە عیراق بەدەستەوە دابوو.

بڵاو بوونەوەی بەیاننامەی ١١ی مارس شەپۆلێك لە خۆشحاڵی و جەژن و شادمانیی نەك هەر لە کوردستان بەڵکوو لە سەرانسەری عیراق دا وەڕێ خست و کۆمەڵانی گەلی کورد لە پارچەکانی دیکەی کوردستانیشی دا هێنایە سەر کەیف و شادی. بەڵام زۆرمان نەگوتوە ئەگەر بڵێین ئەندامانی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە هەموان پتر بەو خەبەرە خۆشحاڵ بوون و لە هەموان زیاتر شاییان لە دڵ دا دەگەڕا. بە بۆچوونی ئێمە بە بڵاو بوونەوەی ئەو بەیاننامەیە زنجیر لە دەست و پێمان کرابۆوەو لەمەولا دەمان توانی بە ئیشتیا بای باڵی خۆمان بدەین و بڵێین ئێمەش شتێکین.

بۆ ئەوەی زووتر بەشی خۆمان لەو دەسکەوتانە وەرگرتبێ کۆمیتەی ناوەندی کۆبوونەوەیەکی کردو دەستەیەکی نوێنەرایەتیی لە سێ کەس: ئەمیری قازی، هێمنی شاعیرو عبداللە حسن زادە پێك هێنا کە بچنە خزمەتی بارزانی، هەم پیرۆزبایی ئەو ڕێك کەوتنەی لێبکەن و هەمیش لێی بخوازن کە قەدەغەو قۆرغ لەسەر خەبات و تێکۆشانی حیزبی دێموکرات هەڵبگرێو دەستوور بە هێزەکانی پێشمەرگەو کۆمیتەکانی پارتی بدا پێشی کارو هەڵسووڕانی حیزبی دێموکرات نەگرن.

دوای دوو جار سەردانی بارەگای بارزانی و چاوپێکەوتن لەگەڵ کاك ئیدریس وەختمان بۆ دیاری کرا کە لە دیلمان بچینە دیداری سەرۆك بارزانی. کاتێك چووینە دیلمان چ ببینین؟ بە دەیان کەسی لێ بوون کە بۆ پیرۆزبایی گوتن یان بۆ کاری دیکە هاتبوونە سەردانی بارزانی. ئێمە کە کارەکەمان باری سیاسیی هەبوو دەبوو بکەوینە ئاخر. بۆیە هەرچەند زوو چاوپێکەوتنەکەمان بۆ پێك هات، بەڵام بۆ ئەوەی قسەی خۆمان بکەین و دەورەمان چۆل بێ، کەوتینە پاش سەعات دووی بەیانی. بە هەرحاڵ دیداری بارزانی دەرفەتێك بوو بە ئاسانی دەست نەدەکەوت و بۆ ئێمە هەر غەنیمەت بوو.

داواکانمان بە درێژی هێنانەگۆڕی و زۆر بە وردی و بە حەوسەلە گوێی بۆ ڕاگرتین. کەچی ئەوەی ڕاست بێ کاتێك هاتە سەر جوابدانەوە ئاوێکی ساردی بە دەستان دا کردین. بێ پێچ و پەنا ڕای گەیاند کە لەبارەی ئێمەوە شتێك نەگۆڕاوەو ناتوانین چاوەڕوانی کۆمەگ و یارمەتییەکمان لە پارتی هەبێ. ئەگەریش دەمانەوێ کاری حیزبی بکەین و تێکۆشانی سیاسیمان هەبێ دەتوانین بچینە بەغداو پێوەندی لەگەڵ دەوڵەتی عیراق بگرین. کاتێکیش ئێمە گوتمان هیچ پێوەندییەکمان لەگەڵ عیراق نیەو نەش هاتووین جەوازی چوون بۆ بەغدا وەربگرین، جوابی دایەوە کە ئێستا وەك جاران نیە، وەزعەکە گۆڕاوە، حوکمی زاتی هەیە، وەزیری کورد هەیەو چی و چی هەیە.

بە کورتی چاوی ڕەشمان کاڵ بۆوەو بە هەناسە ساردی لە خزمەت بارزانی هەستاین. گەڕانەوەی ئێمە بۆ نێو هاوڕێیان و گێڕانەوەی بەسەرهاتی سەفەرەکەمان زەبرێکی گەورەی لە کۆشکی هیوای هەموان دا. تێگەیشتین کە بۆ گەیشتن بەو ڕۆژەی ئێمە چاوەڕوانی دەکەین بەداخەوە هێشتا ڕێگایەکی دوورودرێژ لەپێش دایەو بەتایبەتی جارێ ئەو بڕوا دوولایەنییە لەنێوان دەوڵەتی عیراق و بزووتنەوەی کورد دا پەیدا نەبووە کە سەرۆکایەتیی بزووتنەوەی کوردی عیراق واز لە پێوەندی لەگەڵ ڕێژیمی شا بێنێ. بەو حاڵەش چار نەبوو دەبوو بە بەشی خوا بسازێین.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

گەڕانەوەی دوکتور قاسملوو

لەو سەروبەندەدا دوکتور قاسملوو لـە ئورووپـا گـەڕابۆوە عـیراق. لـە بەغـدا چـاوی بـە حەمـەدەمین سـیراجی و کـاك یووسـفی ریزوانـی کـەوتبوو. ئەوانیشـی لەگـەڵ خـۆی هـەڵگرتبوو، چـووبووە لای خوالێخۆشـبوو بـارزانی بـۆ پیرۆزبـایی لـێکردن بەبۆنەی رێککەوتننامەی ١١ی مارسەوە. لەو کاتەدا کاك ئەمیری قازی لەوێ دەبێ. لەگەڵ دوکتور چاویان پێـك دەکەوێ. باسی گەڕانەوەی دوکتۆرو یەك گرتنـەوەی هـەموو لایـەك دەکـرێ و سـەرەنجام رێـك دەکـەون کـە کـاك ئـەمیر بگەڕێتـەوە لای کۆمیتـەی ناوەنـدی، مەسـەلەکە بـاس بکـاو دوکتـۆریش لـە بەغـدا گـیر بـێ تـا کـاك ئـەمیر خەبـەری لـێدەگێڕێتەوە. بەڵام هـەر لـەوێ دوکتـۆر باسـی ئـەوەی کردبـوو کـە بـە تـەنیا نیـە. بـەڵکوو کـاك کـریم حسـامی، کـاك حەمەدەمین سیراجی و کاك یووسفی ریزوانییشی لەگەڵە.

کاك ئەمیر گەڕایەوە شوێنی کۆمیتەی ناوەنـدی. باشـە بـزانین جێگـای کۆمیتـەی ناوەنـدییش تـەنیا ژوورێـك لـە پـاڵ ماڵێکی نیشتمانپەروەردا بوو لە گوندی "سەرگەی نێڵێ" لە ناوچەی شارووشیان کە یەك دوو کەسی کۆمیتـەی ناوەنـدی و یەك دوو پێشمەرگەی لـێدەژیان. بە دوای گەڕانەوە دا کاك ئەمیر داوای کرد ئەندامانی کۆمیتەی ناوەنـدی (کـە ئێسـتا تـەنیا چوار کەس مابوون: خۆی و هێمن و حسن رستگار و عبداللـە حسـن زادە) کـۆ ببنـەوە. لـە کۆبوونـەوەی کۆمیتـەی ناوەندی دا بڕیار درا کۆبوونەوەیەکی بەرین لە کادرەکانی دانیشتووی کوردستانی عیراق پێك بـێ و پرسـیان پـێ بکـرێ. لەبیرمە کاك ئەمیر ئەو کۆبوونەوەیەی ناو نا "پلینۆم" هەرچەند رەنگە ناوی سـیمینار، یـان کۆبوونـەوەی مەشـوەرەتیی لەسەر دانرابایە موناسبتر بووبێ.

هەرچۆنی بێ هاوڕێیانمان کۆبوونەوەو مەسەلەکە هاتە گۆڕێ. لەگەڵ ئـەوەی زۆر کـەم کـەس لـە نیزیکـەوە دوکتـور قاسملوویان دەناسی، بە تێکڕا موافیق بوون کە دوکتور بگەڕێتەوەو کۆمیتـەی ناوەنـدی لـە هـەموو کاروبـاری حیزبـی دا مەشـوەرەتی پـێبکـا تـا دەگەینـە کـۆنگرە یـان کۆنفرانسـێك. بـەڵام بـۆ وەرگرتنـەوەی ئـەوانی دیکـەو بەتایبـەتی کـاك حەمەدەمین سیراجی تووشی کێشەیەکی زۆر بووین و ئاخرەکەشی لەگەڵ وەرگرتنەوەی سیراجی موافەقەت هـەر نـەکرا. ئەو کۆبوونەوەیە نامەیەکی بۆ دوکتۆر نووسی. بانگهێشتنی کرد کە بێتەوە کوردستان بۆ کاری حیزبی و بەڵێنیشی پێدا کە کۆمیتەی ناوەندی لە کاروباری خۆی دا مەشوەرەتی لەگەڵ بکاو تەنانەت پەیڕەوی لە نەزەرەکانیشی بکا!!

دوای ئەو کۆبوونەوەیە سێ کەس لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی چووینە بەغداو لەگەڵ دوکتۆر و کاك حەمەدەمین و کاك یووسف چاومان پێـك کـەوت. لانـی کـەم حەوتوویـەك بـاس و وتوویـژمان بـوو. لەسـەر دوو مەسـەلە ئێمـەو دوکتـۆر ناکۆکییەکی زۆرمان هەبوو. یەکیان ئەوە کە ئێمە لەبەر نەزەری کادرەکـانی حیزبـی نـەمان دەویسـت کـاك حەمـەدەمین وەربگرینەوەو دوکتۆریش پێی چەقاندبوو کە بە بێ ئەو هاوڕێیانە هاوکاریمان ناکا. قسەی خۆمان بێ ژمارەیەکی زۆر لە کادرو پێشمەرگەکانی حیزب کە پاش شکانی راپەڕینی ٤٧ـ٤٦ رایان کردبوو بۆ نێو حکوومەت لە ناوچەی سـلێمانی و لـە تەنیشت مەکتەبی سیاسیی کۆنی پارتی بە چەکەوە بنکەیان هەبوو کە ئەوانیش پێوەندییان بـە سـیراجییەوە هـەبوو و بە هێزی چەکداری ئەو برایانە دەژمێردران. ژمارەی ئەوانەش زۆر کەمتر نەبوو لە ژمارەی ئەو کەسانەی لـە ناوچـەی ژێـر دەسەڵاتی پێشمەرگەدا دەژیان و بە پەرش و بڵاوی لەگەڵ کۆمیتەی ناوەنـدی بـوون. کەوایـە لـەو بارەیەشـەوە پشـتیان قایم بوو. دووهەم مەسەلە ئەوەبوو کە دوکتـۆر قـاسملوو قبـووڵی نـەبوو لەگـەڵ کومیتـەی ناوەندییـەك کـە هەڵبـژێراوی کۆنگرەی دووهەمە، کۆنگرەیەك کە تۆمەتی جاسووسیی داوەتە پاڵ ئەو، هاوکـاری بکـا. دەیەویسـت ئۆرگـانێکی تـازەی رێبەرایەتی دروست بکرێ. جا هە ناوێك لەسەری دانرابا، بۆ ئەو فەرقی نەبوو.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

پاش چەند رۆژ کێشەو هەرا جەبهەکەی ئێمە کەلێنی تێکەوت. کاك حسن رستگار رایگەیاند کە ئەمن شەڕی قاسملووم پێناکرێ و ئەگەر ئێوە لەگەڵی رێك ناکەون، ئەمن خواحافیز.[1] ئەو بڕیارە هەڵویستی ئێمەی زۆر لاواز کرد و ئاخرەکەی بەوە رازی بووین کە ئۆرگانێکی دیکە هەر بە ناوی کۆمیتەی ناوەندی دروست بکەین. بەو پێیە لە چاخانەیەکی شەقامی "ابونواس" لە بەغدا بە بەشداریی شەش کەس: قاسملوو، سراجی، رضوانی، قاضی، رستگارو حسن زادە کۆمیتەیەکی ناوەندیمان دروست کرد کە حەوت ئەندامی هەبوون، ئەو شەش کەسە و هێمنی شاعیر. وام لە بیرە کاك کریم حیسامییشمان دانا بوو کە بە وییەوە بووینە هەشت کەس.

ئەو کارە لە نێو بەدەنەی حیزب دا گیروگرفتێکی زۆری بۆ خولقاندین. بە تایبەتی ئەوە کە ئێمە بە پێچەوانەی بڕیاری کۆبوونەوەی شارووشیان جووڵابووینەوە، هاوڕێیانی حیزبیی زۆر تووڕە کردبوو. بەڵام لە لای دیکەوە یەکگرتنەوە لەگەڵ قاسملوو خێری بۆ حیزبی دێموکرات زۆر بەدواوە بوو. بەراستی تەنیا پاش هاوکاری لەگەڵ قاسملوو بوو کە ئێمە شتێکمان لە مانای دروستی حیزبایەتی و کاری حیزبی و ئوسوولی حیزبی بەرچاو کەوت و کەم و زۆر فێری بووین. بەو یەکگرتنەوەیە کەوتینە فکری دروست کردنی تەشکیلاتێکی رێك و پێکتر، خۆناساندن بە حیزب و رێکخراوەکانی کورد و ئێرانی و ناوچەیی و جیهانی و خۆ ئامادە کردن بۆ گرتنی کۆنفرانسێکی حیزبی و هەوڵدان بۆ بڵاو کردنەوەی رۆژنامەیەکی حیزبی. هەر لەو سەرو بەندەدا موافەقەتی بارزانیمان وەرگرت بۆ ئەوەی ئەو هاوڕێیانەشمان کە لە بەکرەجۆ لە ناوچەی سلێمانی بوون بێنینەوە ئەو شوێنانە کە هاورێیانی دیکەی حیزبی یان لێ دەژیان.

بە دوای ئەو کارانە دا خانوویەکمان لە بەغدا گرت و نەك بنکەیەکی حیزبی، بەڵکوو باشترە بڵێم ماڵێکی حیزبیمان لەو شارە دامەزراند. لەو ماڵەدا دوکتۆر و هێمن و کریم حیسامی و سیراجی لەگەڵ برایەکی پێشمەرگە بە ناوی خالد علی پور و خێزانەکەی[2] بە دایمی دەژیان و ئەندامانی دیکەی کۆمیتەی ناوەندییش هەرکات کاری کۆبوونەوە و سەفەریان هەبایە لە جیاتی هوتێل دەچوونەوێ.

با ئەوەش نەبوێرین کەهەر لەو سەروبەندەدا (بەهاری ١٣٤٩) پێوەندیی حیزبی ئێمە لەگەڵ حیزبی بەعسی عیراق دامەزرا. دوکتۆر قاسملوو لە نێو حیزب و رێکخراو و شەخسییەتە عیراقیەکان دا دۆست و برادەری زۆر بوون. ئەوەی راست بێ ئێستاش نازانم لە رێگای کێوە یەکەمین ئەڵقەی پێوەندییەکانی دامەزراند. دوایە بۆ خۆی بنچینەکانی ئەو پێوەندییەی هێنایە سەر کاغەز و کران بە عەرەبی و تەسلیمی نوێنەری حیزبی بەعس کران کە لە لایەن ئەوانیشەوە پەسند کران. بەداخەوە دەقی ئەو نووسراوەیە لەدەست دانیە. بەڵام لەبیرمە هێندێ خاڵی هاوبەش لە نێوان حیزبی دێموکرات و حیزبی بەعس دا باس کرابوون وەك ئەوە کە هەردوو حیزب خەباتی دژی ئیمپریالیستی دەکەن، هەردوولا خۆیان بە دۆستی وڵاتانی سۆسیالیستی دەزانن، حیزبی دێموکرات بۆ خودموختاریی کوردستان تێ دەکۆشێ و حیزبی بەعسیش خودموختاری بۆ کوردستانی عیراقی بە رەسمی ناسیوەو هێندێ شتی لەو بابەتە.

پاشان هەر لەو نووسینەدا هاتبوو کە حیزبی دێموکراتی کوردستان هەم دۆستی حیزبی بەعسی سۆسیالیستی عەرەبەو هەم دۆستی پارتی دێموکراتی کوردستانە. حیزب خۆشحاڵە کە ئەم دوو دۆستەی ئێستا پێکەوە دۆست و هاوپەیمانن. بەڵام ئەگەر خوانەکردە رۆژێك ئەو دوو دۆستەمان نێوانیان تێك بچێ، حیزبی دێموکرات دۆستایەتیی هیچ کامێکیان بۆ ئەوی دیکە وەلا نانێ و بە قازانجی یەکێکیان دژی ئەوی دیکە نابزوێتەوە. هەر ئەو بناغە پتەو و دروستەی دامەزرانی پێوەندی لەگەڵ حیزبی بەعس و دەوڵەتی عیراق بووە کە زۆر جار ئێمەی لە گرتنی هەڵوێستی ناراست

---

[1] ساڵی ١٣٦٧ کاتێك کاك حسن رستگار و برادەرانی لە حیزب جیا بوونەوە لێم راسپارد ئەو کە ١٨ ساڵ پێش ئێستا بە قاسملوو نەدەوێرا، چۆنە ئێستا کە قاسملوو لە دنیا دا ناسراوە پێی دەوێرێ؟ بەداخەوە ئێستاش جوابم وەرنەگرتەوە.

[2] ئەو هاوڕێیە ساڵی ١٣٦٧ بە دەستی پیاوکوژانی کۆماری ئیسلامی ئیعدام کرا. رووحی شاد بێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

بەرامبەر بزووتنەوەی كوردی عیراق پاراستووە هەمیشە لە لای خۆمان و نەتەوەكەمان سەربەرزین كە لە پێوەندی لەگەڵ دەوڵەتی عیراق دا كارێكمان بە دژی كوردی عیراق نەكردووە هەر لەو كاتەدا بەرامبەر بە دەوڵەتی عیراقیش هەڵوێستی دوژمنانەمان نەبووە.

پاش ئەوەی كەمێك جێی خۆمان كردەوە دوكتۆر قاسملوو ئەركی نووسینی بەرنامەو پێرەوی نێوخۆی حیزبی وەئەستۆ گرت و هەر لەو كاتەدا كار دروستایی بۆ گرتنی كۆنفرانسی حیزبی دەستی پێكرا. لە زستانی ساڵی ١٣٤٩ دا بریارمان دا بۆ بڵاو كردنەوەی بیروباوەڕی حیزب ڕۆژنامە دەر بكەین و بە پەسندی كۆمیتەی ناوەندی ناوی "كوردستان" بۆ ئۆرگانی حیزب هەڵبژێرا كە پێشتریش هەم لە سەردەمی كۆماری كوردستان و هەم لە دەورانی خەباتی نهێنی دا ئۆرگانی حیزب بەو ناوە دەرچوو بوو. هەروەك پێشتر باسم كرد، ڕێبەرایەتیی بزووتنەوەی كوردی عیراق و شەخسی خوالێخۆشبوو بارزانی بە دەركردنی ئۆرگانی حیزب رازی نەبوون بەڵام كاتێك یەكەمین ژمارە لە چاپ هاتەدەر و یەكەمین نوسخەكانمان بۆ ئەوان نارد دەنگیان نەكردو پێشی بڵاو بوونەوەشیان نەگرت. لەو كاتەوە تا ئێستا ئەو ڕۆژنامەیە بە دوو زمانی كوردی و فارسی دەردەچێ.

كۆنفرانسی سێهەم

دەرچوونی ئۆرگانی حیزب هەر لەو كاتەدا كە نەخشی تەبلیغاتیی هەبوو رۆڵێكی تەشكیلاتییشی یاری كرد. كادرەكان و ئەندامانی حیزب زۆری پێ دڵخۆش بوون و بەرە بەرەش لە نێو خۆی وڵات دا دەستی بە بڵاو بوونەوە كرد. ئەندامانی ژوورەوەی وڵات هەم بە خەبەری یەكگرتنەوەی تێكۆشەرانی دوور وڵات و هەم بە بڵاوبوونەوەی "كوردستان" گیانێكی تازەیان هاتەوەبەر. ئەوانیش كەم كەم پێوەندی یە تەشكیلاتییەكانیان تازە كردنەوەو نامە نووسین بۆ ئۆرگانی حیزبیشیان دەست پێ كرد. ئێستا وەختی ئەوە هاتبوو كە كۆبوونەوەیەكی بەرینی حیزبی بگیرێ و ڕێبەرایەتییەكی نوێ بۆ حیزب بە شێوەی هەڵبژێران (نە بە شێوەی ابونواس)دروست ببێ و بەرنامەو پێرەوی نێوخۆی حیزب پەسند بكرێ.

لەسەر بەرنامەو پێڕەوی حیزب باشە وەبیر بێنمەوە كە پاش ئامادە كردنی گەڵاڵەكە چەندین كۆبوونەوەی كۆمیتەی ناوەندیی لەسەر گیرا. ئەوی راست بێ ئەو كۆبوونەوە حیزبییانە (هەر نەبێ بۆ من) زیاتر وەك كلاسی كادر دەچوون. چونكە یەكەم جار بوو باسی سیاسی بەو جۆرە كە دوكتۆر قاسملوو لێی شارەزا بوو دەهاتە نێو كۆبوونەوەكانی حیزبی دێموكرات. بێشك هەمووی ئێمە ئەندامانی كۆمیتەی ناوەندی نەزەرو بۆچوونی بەسوودمان لەسەر بەرنامەو پێڕەو هەبوو، بەڵام ئەمەگناسی حوكم دەكا كە بڵێم نەخشی مامۆستاو تیئۆریزان هەر بە دوكتۆر قاسملوو بوو.

پاش گرتنی كۆنفرانسە حیزبییەكان ـ تەنیا لە نێو هاوڕێیانی دانیشتووی عیراق دا۔ سەرەنجام لە مانگی جۆزەردانی ١٣٥٠ (ژوئەنی ١٩٧١) دا كۆنفرانسی سێهەمی حیزب لە شاری كۆیە لە ئوستانی هەولێری كوردستانی عیراق بەسترا. بەداخەوە بۆ ئەم كۆنفرانسەش نەكرابوو لە نێوخۆی وڵاتەوە نوێنەر هەڵبژێرین. بەڵام ئیدی كۆنفرانسی سێهەم لەباری سیاسییەوە پلەو پایەیەكی دیكەی هەبوو:

"كۆنفرانسی سێهەم بە هۆی پەسند كردنی بەرنامەو پێڕەوی ناوخۆ چەند ئەسڵی گرنگ و پێشكەوتووانەی لە ناو حیزب دامەزراند كە لە دواڕۆژیش دا تێكۆشانی حیزب هەر لەسەر ئەو ئەسڵانە درێژەی دەبێ.

كۆنفرانس ستراتیژی و تاكتیكی حیزبی لە قۆناغی ئەوڕۆی خەباتی نەتەوەكەمان دا دیاری كرد كە بەبێ ئەوان هیچ حیزب و ڕێكخراوێكی سیاسی ناتوانێ لە خەبات دا سەركەوێ.

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد
www.kurdistanukurd.com ©

کۆنفرانس ڕێگای خەباتی گەلی کوردی لە کوردستانی ئێران روون کردەوەو نەتەوەکەمانی لەو سەرلێشێواوی و کوێرەوەرییانە رزگار کرد کە لە ساڵەکانی دوایی دا هێندێ لادەر و گێرەشێوێن و خۆپەرست تووشیان کردبوو...

کۆنفرانس دۆست و دوژمنەکانی لە مەیدانی ژوورەوەو دەرەوەدا دیاری کردو خەباتی یەکگرتووی نەتەوەی کوردی لەگەڵ هێزە پێشکەوتووەکانی هەموو گەلانی ئێران بە هۆیەکی گرینگی سەرکەوتنی خەبات دانا" [1]

جێگای باسە کە هەتا کۆنفرانسی سێهەم ناوی حیزبی ئێمە "حیزبی دێموکراتی کوردستان" بە تەنیا بوو. بەڵام چونکە زۆر وەخت خەڵکی دەرەوە لەگەڵ پارتی دێموکراتی کوردستان لێیان تێك دەچوو لەو کۆنفرانسەدا بڕیار درا ناوی ئێران بە دوای ناوی حیزب داو لە نێو پرانتێز دا زیاد بکرێ. ئەم ناوە بەم جۆرە مایەوە هەتا کۆنگرەی چوارەم. پێش بەسترانی کۆنگرەی چوارەم هێندی لە تێکۆشەرانی ڕێکخراوە سیاسییەکانی ئێران لەسەر دانانی ناوی ئێران لە پرانتێز دا تێبینییان هەبوو. ئەوان ئەمەیان بە نیشانەی ئەوە دادەنا کە حیزبی دێموکرات بۆ هەموو بەشەکانی کوردستان یەك حیزبەو دانانی ناوی ئێران لە پرانتێز دا بۆ ئەوەیە نیشان بدا لقی حیزب لە ئێران دا مەبەستە. بۆ لابردنی ئەم گومانە لە کۆنگرەی چوارەم دا پرانتێزەکە لابراو ناوی حیزب بوو بە "حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران".

دیارە کۆنفرانسی سێهەمی حیزب کاری زۆر بوون، ئوسولی حیزبیی پەسند کرد، ڕێبازی سیاسیی داڕشت، بەرنامەو پێڕەوی تازەی بۆ حیزب پەسند کردو کۆمیتەی ناوەندیی تازەی هەڵبژارد کە لە ١١ کەس پێك هاتبوو بەم ناوانە:

١ـ دوکتور قاسملوو

٢ـ کریم حسامی

٣ـ محمدامین سراجی

٤ـ هێمن شیخ الاسلامی (شاعیر)

٥ـ حسن رستگار

٦ـ رسول پێشنماز

٧ـ سید رسول دهقان

٨ـ قادر وردی

٩ـ کریم حدّاد

١٠ـ امیر قاضی

١١ـ عبدالله حسن زادە

پاش تەواو بوونی کۆنفرانسیش لە کۆمیتەی ناوەندیدا ئەم پێنج کەسە وەك دەفتەری سیاسی هەڵبژێران:

١ـ دوکتور قاسملوو ـ سکرتێر

٢ـ کریم حسامی

٣ـ محمدامین سراجی

٤ـ هێمن شیخ الاسلامی

٥ـ عبدالله حسن زادە

بەڵام مەسەلەیەك لە کۆنفرانس دا هاتە گۆڕێ کە بۆ حەقیقەت و مێژوو بەجێیە بەدرێژی باسی بکرێ، هەرچەندیش لە مەسەلە بنەڕەتییەکانی کۆنفرانس نەبوو:

[1] کوردستان، ئۆرگانی کومیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان (ئێران)، ژمارە ١٧، جۆزەردانی ١٣٥١ ژوئەنی ١٩٧٢. لاپەڕە ١ یادی ڕووداوێکی گرینگ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

عبدالله اسحاقی کە پێش کۆنفرانسی دووهەم استعفای لە ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندی کردبوو و پاش چەند جار داوا کردنی کۆمیتەی ناوەندی ئامادە نەبوو استعفایەکەی وەرگرێتەوە، پاش ئەوەی لە لایەن کۆمیتەی ناوەندی‌یەوە (کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێڕاوی کۆنگرەی دووهەم و کۆنفرانسی دووهەم) پێی ڕاگەیەندرا کە استعفاکەت قبووڵ کراوە کەوتە هەڵتۆز هەڵتۆزو کاری سەرەڕۆیانەو دژی حیزبی. هەر بەینێك نا بەینێك بەیاننامەیەکی دەردەکرد و ئەوەی نەدەبوو ئەندامێکی حیزب بە قەڵەمی‌دا بێ دەی‌نووسی‌و خۆشی بە حیزب و بە کۆمیتەی ناوەندی و هەموو شتێك دادەنا.

ئەو ڕەفتارەی اسحاقی ناڕەزایی‌یەکی زۆری لەنێو بەدەنەی حیزب دا دروست کردبوو. بۆیە لە کۆنفرانس دا بە توندی داوا کرا کە لە حیزب دەربکرێ. خەریك بوو بڕیاری دەرکردن بدرێ کە شەهیدی نەمر دوکتور قاسملوو هاتە دەنگ و گوتی هاوڕێیان! ئەمن دەزانم احمد توفیق سەرەڕۆیەو خەتای حیزبیی لەسەرە. لەنێو ئێوەش دا کەس نیە بە قەدەر من لە لایەن ناوبراوەوە خەراپەی لەگەڵ کرابێ. بەڵام ئێمە ئێستا خەریکی دامەزراندن و جێگیر کردنی ئوسوولی حیزبیین. چۆن دەکرێ هەر لێرەدا بۆخۆمان پێ‌شێلی بکەین. ئەو برایە ئەندامی حیزبە. دەبێ بانگ کرێ بۆ کۆبوونەوەی حیزبی، قسەی لەگەڵ بکرێ‌و هەوڵ بدرێ ڕەفتاری خۆی باش بکا. ئەگەر خۆی ئیسلاح کرد و ڕێوشوێنی حیزبیی بەجێ هێنا چ باشتر. ئەگەریش نا، ئەودەم کۆمیتەی ناوەندی دەتوانێ دەری بکا. کۆنفرانس بۆچوونەکەی دوکتۆری پەسند کردو ڕوون کردنەوەی وەزعی حیزبیی احمد توفیقی بە کۆمیتەی ناوەندی ئەسپارد.

لە دوای کۆنفرانس کۆمیتەی ناوەندی دوو کەس لە ئەندامانی دەفتەری سیاسیی بۆ قسە کردن لەگەڵ اسحاقی دیاری کردن: محمدامین سراجی و عبدالله حسن زادە، ئەم دوو کەسە لانی کەم سێ جار لەگەڵ ناوبراو دانیشتن و زۆر دڵسۆزانە هەوڵیان دا قانیعی بکەن بگەڕێتەوە ریزەکانی حیزب و واز لە تەکرەوی و دوژمنایەتی لەگەڵ حیزب بێنێ. بەداخەوە ئەو پیاوە کە وادیار بوو تووشی نەخۆشیی سادیسم بووە، تەنیا شەرتی بۆ گەڕانەوە بۆ نێو ریزەکانی حیزب ئەوە بوو کە ئەو هێندێ کەس دەناسێ کە دەزانێ جاسووسن. بەڵام ئەو بۆی دەداو ناکەون. کەوایە دەبێ حیزب بانگیان کاتە بەغداو بیان داتە دەستی اسحاقی کە بە قسەی خۆی جێگای بۆ حەپس‌کردن و ئەشکەنجەو ئازارو اقرارپێ‌کردنیان هەیە. ئەودەم ئەوانە ئیعدام دەکاو دێتەوە گەڵ حیزب. هەرچەندیش هەوڵ درا کە بڵێ ئەو کەسانە کێن، حازر نەبوو ناویان بەرێ. دەیەویست نامەیەکی مۆرداری کۆمیتەی ناوەندی، یان دەفتەری سیاسیی بدرێتێ کە لەوێ دا حیزب بەرعۆدە بووبێ ئەو کەسانەی تەسلیم بکا، جا ئەو حازر دەبێ ناوەکانیان بڵێ.

لەو لاشەوە کارەکانی خۆی وەك بەیاننامە دەرکردن و بەدگۆیی حیزبی درێژە پێ‌داو لە دوژمنایەتیی حیزب دەستبەردار نەبوو. سەرەنجام لە مانگی بەفرانباری ۱۳۵۰دا کۆمیتەی ناوەندی بە بڵاوکردنەوەی ئاگاداری‌یەکی کورت لە ڕۆژنامەی کوردستان دا دەرکردنی احمد توفیق لە حیزبی دێموکراتی‌کوردستانی ئێرانی ڕاگەیاند. دەقی ئاگاداری‌یەکە ئەمە بوو: ***"عبدالله اسحاقی (احمد توفیق) لەبەر زۆر کردەوەی وا کە لەگەڵ ئەندامەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان ڕێك ناکەوێ و لەبەر جووڵانەوەی دژی حیزبی، لە حیزبی دێموکراتی کوردستان (ئێران) دەرکرا"***[1].

هەرچەند ئەو کارەش نەی‌توانی احمد توفیق لە دوژمنایەتیی حیزب بگێڕێتەوەو چی لە دەست هات بە دژی حیزب درێغی نەکرد، بەڵام چەند مانگ دواتر کاتێك خەبەرمان زانی کە احمد توفیق لە لایەن دەوڵەتی عیراقەوە گیراوە، دوکتۆر قاسملوو داوای لە دەفتەری سیاسی کرد چیمان لە دەست دێ بۆ ئازاد کردنی ناوبراو بیکەین. لە ماوەی چەند مانگ دا نوێنەری پێوەندی‌یەکانی حیزب چەندین جار داوای ئازاد کردنی احمد توفیقی لە دەوڵەتی عیراق کرد. ئاخرەکەی پێیان

[1] ڕۆژنامەی کوردستان، ژمارە ١٢، بەفرانباری ١٣٥٠، ژانویەی ١٩٧٢، لاپەڕە ٢.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

گوتبوو کەتەسفیر کراوە، واتە لە عیراق دەرکراوە. احمد توفیق هەروا بێ سەرو شوێن ڕۆیشت و دواتر هێندێك زانیاری دەست کەوتن کە بەداخەوە نەماوەو لە زیندان دا (ئێستا بە هەر دەلیلێك؟) مردوە.

ئەمانە بۆیە باش بوو بنووسرێن، چونکە هێندێ کەس کە هەروا بەخێرا خۆیان دوژمنایەتیی دوکتور قاسملوویان دەکرد بڵاویان کردبۆوە کە گۆیا دوکتور لە گیرانی احمد توفیق دا خەتابارە. دووبارە دەڵێم، ناشکوری نەبێ ئێستاش وەختی ئەوە نەهاتوە کورد بتوانێ هەموو شتێك بە راشکاوی بێنێتە سەر کاغەز. ئەگینا رەنگە بکرابایە شتی زیاتر لە بارەیەوە بنووسین. ئەوەی گرنگەو ئەمانەتێکە لەسەر شانی نووسەری ئەم دێڕانەو هەموو کەسێکی بە ویژدان و ئاگادار لە مەسەلەکان، ئەوەیە کە دوکتور قاسملوو نەك هەر خەتایەکی لە گیرانی اسحاقی دا لەسەر نەبوو، بەڵکوو هەوڵێکی یەکجار زۆریشی بۆ ئازاد کردنی دا کە بە داخەوە سەرنەکەوت. ئەوانە کە تۆمەت و بوختانیان بۆ قاسملوو هەڵ دەبەست، بەراستی قاسملوویان نەدەناسی و رەنگە هەر نەشیان توانیبایە رووحی بەرزی قاسملوو بناسن.

یەکەمین شەهیدانی ئەم قۆناغە

بە دوای کۆنفرانسی ٣ دا جم و جۆڵی تەشکیلاتی دەستی پێکردو لە نێوخۆی وڵات دا بەشێکی بەرچاو لە رێکخراوەکانی حیزبی بووژانەوە. رۆژنامەی کوردستان کە لە دەرەوە دەردەچوو، بەشێوەیەکی جێگای رەزامەندی دەگەیشتە دەستی ئەندامان و لایەنگرانی حیزب لە نێوخۆی وڵات و پێشوازیی باشیشی لێدەکرا. تەنانەت لە تاران و لە نێو خوێندکارانی زانستگەش دا رێکخراوی حیزبی دروست ببوو و نووسراوەکانی حیزب لەنێو خوێندکارانیش دا بڵاو دەکرانەوە.

یەکێك لەو کادرانە کە لەو مەیدانەدا چالاکانە هەوڵیان دەدا هاوڕێ ملا قادر وردی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوو. ئەو زۆر جار لە کوردستانی عیراقەوە بەنهێنی دەگەڕایەوە ژوورەوەی وڵات و کاری تەشکیلاتیی دەکرد. لە یەکێك لەو سەفەرانەیدا هاوڕێ وردی لەگەڵ تێکۆشەرێکی دیکەی حیزب بە ناوی محمد صدیق، رۆژی ٢ی خاکەلێوەی ١٣٥٢ لە شاری بانە لە ماڵی هاوڕێیەکی حیزبی دەداوی پۆلیس کەوتن. لە هەوڵدانێك دا بۆ دەرباز بوون هاوڕێ قادر وردی بە گوللەی بەکرێگیراوانی رێژیمی شا شەهید کراو هاوڕێ محمد صدیقیش بە برینداری بەدیل گیرا. هەر لەو رۆژەدا هاوڕێ عزیز مصطفی زادە خانەخوێی هاوڕێ قادر وردییش گیراو لەگەڵ کاك محمد صدیق رەوانەی زیندان کران.

"هێشتا خوێنی هاواڵ قادر وردی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی ئێمە لە کۆڵانەکانی شاری بانە وشك نەببۆوەو حیزب و گەلەکەمان هەر لە پەژارەی شەهیدی ئەمرو رۆڵەی چاونەترسی گەلەکەمان ملا قادردا بوون، کە هەواڵدەرەکانی هەندەران هەواڵی تاوانێکی تازەی حکوومەتی خوێنخۆری حەمەرەزاشایان بڵاو کردەوە. شا پەنجەی دەستی خۆی بە خوێنی ئەندامێکی تری حیزبی دێموکراتی کوردستان و یەکی تر لە رۆڵە زەحمەتکێشەکانی گەلی کورد سوور بوو. بە پێی دەنگ و باسی بڵاو کراوەوە رۆژی ٢٦ی خاکەلێوە محمد رەمەزانی و حسێنی توفیقی لە شاری سنە لە لایەن مێزە رەشەکانی حکوومەتی شاوە کوژراون"[1] پێویستە بگوترێ کە شەهید حسین توفیقی ئەندامی حیزبیش نەبوو، بەڵام هەر ئەوە کە بیروباوەڕی ئازادیخوازانەو دژی دیکتاتۆریی لەسەر دانابوو لە قامووسی رێژیمی شادا بۆ داسەپاندنی حوکمی ئیعدام بەسەری دا بەس بوو.

[1] رۆژنامەی کوردستان، ژمارە ٢٥، خاکەلێوەی ١٣٥٢. ئاوریلی ١٩٧٣.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

هاوڕێیان محمد صدیق و عزیز مصطفی زادەش پاش نیزیکەی هەشت مـانگ چەشـتنی ئـازارو ئەشـکەنجە ڕۆژی ١٠ی خەزەڵوەری ١٣٥٢ لە شاری سنە بە دەستی پیاوکوژەکانی ڕێژیمی پەهلەوی گوللـەباران کـران و تێکـەڵ بـە کـاروانی پـڕ سەروەریی شەهیدانی ڕێگای رزگاری بوون.

شەهید بوونی هاوڕێ قادر وردی و گیرانی هاوڕێیان محمد صدیق و عزیز مصطفی زادە زەبرێکـی قـورس بـوو کـە لـە ڕێکخراوەکانی حیزب درا. چونکە نەك هەر لە ناوچەی بانە بـەڵکوو لـە هێنـدی شـوێنی دیکـەش تێکۆشـەرانی حیـزب کـە جۆرێك پێوەندیی تەشکیلاتییان لەگەڵ ئەو هاوڕێیانە هەبوو کەوتنە بەر مەترسیی راونان و گیران و بەشێك لەوان ناچار بوون ڕێگای بەجێهێشتنی وڵات و پەنا بردن بۆ کوردستانی عیراق بگرنە بەر. جگە لەوانە هێندێکیش لە ئەندامان گـیران و بە هەرحاڵ ڕێکخراوەکانی حیزبی بۆ ماوەیەك تووشی پاشەکشە هاتن.

شەهید بوونی قادر وردی هەم لە کوردستانی عـیراق هاودەردییـەکی بـەرینی لەگـەڵ حیزبـی دێمـوکراتی کوردسـتان (ئێران) وەڕێ خست و هەم بۆ یەکەمین جار ڕەنگدانەوەیەکی باشی لە راگەیەنە گشتییەکانی دەرەوەدا هەبوو. تەنانەت لە سوئێد خۆپێشاندانیش بۆ بێزاری دەربڕین لە دژی ئەو تاوانەی ڕێژیمی شا وەڕێ خرا.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

فەسڵی سێهەم:

لە کۆنگرەی سێهەمەوە تا
کۆنگرەی چوارەم (١٣٥٨ـــ ١٣٥٢)

© www.kurdistanukurd.com

کۆنفرانسی سێهەم نوختەگۆڕانێکی گرنگی مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستان (ئێران) بوو کە لە زۆر بارەوە ئەم حیزبەی بەرەو پێش بردو ئێمە لەمەوبەر بە کورتی باسمان کرد. بەو حاڵەش بۆ ئەوەی هەموو ئاڵوگۆڕەکانی نێوخۆی حیزب و هەموو هەنگاوەکانی کۆنفرانس بارێکی شەرعی و ئوسوولی بەخۆیانەوە بگرن پێویست بوو کۆنگرەیەکی حیزبی بگیرێ. بۆ وێنە لە پێڕەوی نێوخۆی پەسند کراوی کۆنفرانسی سێهەم دا لەو جێیەدا کە باسی کۆنفرانسی حیزبی کراوە گوتراوە: "لە هەل و مەرجێکی وادا کۆنفرانس سەلاحییەتی کۆنگرەی هەیە" بەلام خۆ ئەم ئەسڵە پێشتر لە کۆنگرەیەکی حیزبی دا بڕیاری لەسەر نەدرابوو تا باری شەرعی و قانوونی بەخۆیەوە بگرێ. مەسەلەکە هەر ئەوەندە بوو کە نەدەکرا دوو ساڵی دیکەش دەست لەسەر دەست دانێین و کارێك نەکەین، هەتا دەرەتانی بەستنی کۆنگرەمان بۆ پێك دێ. لەوەش گەڕێین کە ئەگەر حیزب کۆنفرانسی نەگرتایەو بە دوای کۆنفرانس دا ڕێکخراوەکانی حیزبی زیندوو نەکرابانایەوە، لەجێدا ئیمکانی گرتنی کۆنگرە هەر پێك نەدەهات. چونکە هەموومان دەزانین کە کۆنگرە لە ئەندامی ڕێبەرایەتی و نوێنەرانی ڕێکخراوەکانی حیزب پێك دێ.

هەڵبەت وەك لە پێشەوە گوتمان کادری ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکرات هەم لە کۆنفرانسی دووهەم و هەم لە کۆبوونەوەی بەغدا دا کۆمیتە ناوەندی‌یەکی هەڵبژاردبوو کە لەهیچ نووسراوەیەکی حیزبی دا باسی ئەو شێوە هەڵبژاردنە نەکرابوو. بەلام وەك ئەندامێکی حیزبی و وەك کەسێك کە بۆخۆی لە هەمووی ئەو هەڵبژاردن و هەڵبژێرانانەدا بەشدار بووە، بە هیچ جۆر لێیان پەژیوان نیم و هەرسێکی ئەو ڕووداوانە بە لاپەڕەی پڕشنگداری مێژووی حیزب و بە کارێکی شۆڕشگێرانەی ئەندامانی ڕێبەرایەتی دەزانم. پاکانەشم ئەوەیە کە هەرچی دواتر بە دەستمان هێناوە لەسەر بناخەی ئەو کارە بە ڕواڵەت پێچەوانەی ئوسوولانە بنیات نراوە.

بە هەرحاڵ، خۆ نەدەکرا بۆ چەندین ساڵی دیکەش حیزبی دێموکرات لە دەورانی گوازتنەوەدا بژی. بەڵکوو دەبوو هەوڵی بەستنی کۆنگرە بدرێ تا هەموو پەسندکراوەکانی کۆنفرانس جارێکی دیکە لەوێ دا پەسند بکرێنەوەو حیزب بکەوێتە سەر ڕێبازی سروشتی و ئاسایی خۆی. ئەوەبوو کە هەر لە سەرەتای دووهەمین ساڵی دوای کۆنفرانسی سێهەم دا کۆمیتەی ناوەندی بڕیاری دا کۆنگرەیەکی حیزبی پێك بهێنێ و لەو پێناوەدا کەوتە هەوڵ و تیکۆشان. ئەم کۆنگرەیە سەرەنجام لە مانگی ڕەزبەری ساڵی ١٣٥٢ی هەتاوی (١٩٧٣زایینی)دا بە بەشداریی ٤٩ ئەندام لە دەربەدەری و لە شاری بەغدا پێتەختی عیراق گیرا.

لەگەڵ ئەوەی لەکاتی گرتنی کۆنگرەدا حیزبی ئێمە هەم لە باری تەشکیلاتی‌یەوە یەکپارچە بوو و هەم باشترین جۆری یەکیەتیی سیاسیی تا ئەو وەختە لەنێو ریزەکانی دا هەبوو، لەسەر مەسەلەیەکی گرنگ هەم لە ڕێبەرایەتی و هەم لە نێو بەدەنەدا ناکۆکیی بیروباوەڕ زۆر توند بوو: دوکتور قاسملووی نەمر و هێندێك کەسی دیکە لەو باوەڕەدا بوون کە ئەو کۆنگرەیەی لە پێشمانە، کۆنگرەی دووهەمە. چونکە ئەو کۆنگرەیەی لە ساڵی ١٣٤٣دا بەستراوە شەرعی نەبووە. بەشێکی دیکەش (کە نووسەری ئەم دێڕانە یەکێك لەوان بوو) پێیان وابوو کۆنگرەی تازەمان کۆنگرەی سێهەم دەبێ چونکە مێژووی هەموو حیزبێك بریتی‌یە لە ڕووداوەکانی، بە باش و خراپ و ڕاست و چەوت و سەرکەوتن و تێشکانیەوە.

ئەو باسە لە دەفتەری سیاسی دا بە لای نەزەری دوکتۆرو هاوفکرەکانی دا شکایەوەو لە کۆمیتەی ناوەندییش دا هەر بە قازانجی بۆچوونی وان نەزەری لەسەر درا. بۆیە لەسەر ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی نووسرا "ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی دووهەمی حیزبی دێموکراتی کوردستان (ئێران)" و هەر بەو جۆرەش لەکۆنگرەدا خوێندرایەوە. بەلام هەر لەگەڵ خوێندنەوەی ناوەکە دەنگی ناڕەزایی لە نێو ئەندامانی کۆنگرەدا بەرز بۆوەو سەرەنجام کۆنگرە بە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

زۆربەی دەنگ بڕیاری دا کە کۆنگرەی دووهەم لەگەڵ ئەوەی کەم و کوڕیی هەبووە، بەشێکە لە مێژووی حیزب و بەڕەسمی دەناسرێ و کۆنگرەی ئێستامان کۆنگرەی سێهەمە.

لەسەر مەسەلەیەکی دیکەش هێندی ناکۆکی هەبوو. ئەویش لێکدانەوە لەسەر راپەڕینی چەکدارانەی ساڵەکانی ٤٧ـ٤٦ بوو. زۆربەی کومیتەی ناوەندی لەو باوەڕەدا بوون کە ئەو رووداوە یەکێك لە لاپەڕە زێڕینەکانی مێژووی حیزبەو دەبێ شانازیی پێوە بکرێ، هێندێك کەسیش (لەپێشیانەوە کاك ئەمیری قازی) پێیان وابوو کە لەبەر ئەوەی کۆمیتەی ناوەندیی هەڵبژێراوی کۆنگرە بڕیاری لەسەر نەداوە، ئەو بزووتنەوەیە کارێکی ناحیزبییانەیەو ئەو رێبەرانەی بزووتنەوە کە ماون دەبێ سزا بدرێن. لەسەر ئەمەیان ئاسانتر بە نەتیجە گەیشتین و بزووتنەوەی ٤٧ـ٤٦ پەسند کراو بە فەسڵێکی زێڕینی مێژووی حیزب دانرا.

کۆنگرەی سێهەم لەگەڵ کۆنگرەی دووهەمیش و دوو کۆنفرانسی پێش خۆشی جیاوازیەکی زۆری هەبوو. پێش هەموو شتێك، ئەم کۆنگرەیە بە پێی ئەسڵەکانی پێڕەوی نێوخۆ پێك هاتبوو. هەم لەنێو ئەندامانی حیزب لە عێراق و هەم لەنێو هاوڕێیانی دانیشتووی ئورووپا نوێنەرانی کۆنگرە بە هەڵبژاردن دیاری کرابوون و ئەگەرچی لەنێوخۆی وڵات دا دەرەتانی پێك هێنانی کۆنفرانس و هەڵبژاردنی نوێنەران نەبوو، بەڵام لەوێش بە پێی دابەش بوونی رێکخراوەکان نوێنەر بانگهێشتن کرابوون. بەداخەوە لەبەر هەل و مەرجی سەخت و دژواری خەبات هەموو ئەوانەی لەژوورەوەی وڵات بۆ بەشداری لەکۆنگرەدا بانگ کرابوون، نەیان توانیبوو بێن. بەڵام هەرچۆنێك بێ لەگەڵ کۆنفرانسەکانی دووهەم و سێهەم کە هیچ نوێنەرێکی هاوڕێیانی نێوخۆی وڵاتیان تێدا بەشدار نەبوو، فەرقی زۆر بوو.

ئەمجار بۆ کۆنگرەی سێهەم راپۆرتێکی سیاسی لە پلەیەکیبەرز دا لە لایەن کۆمیتەی ناوەندییەوە ئامادەکرابوو کە هەڵسەنگاندنێکی وردی رابردووی حیزب و هەل و مەرجی خەباتی گرتبووە خۆی و خەتە گشتییەکانی سیاسەت و رێبازی حیزبی دەست نیشان کردبوو. شایانی باسە کە لە راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی دا بۆ یەکەم جار خەباتی چەکدارانە بە شێوەی ئەسڵیی خەبات بە دژی رێژیمی حەمەڕەزاشا دانرابوو، هەر لەو کاتەدا دەست نیشان کرابوو کە ئەم شێوە خەباتە بە دڵخواز هەڵنەبژێراوە، بەڵکوو رێژیمی شا بەسەر هێزە شۆڕشگێڕەکانی دا سەپاندوە.[1] بۆ ئەم کۆنگرەیە گەڵاڵەی بەرنامەو پێڕەوی نێوخۆی حیزب بەشێوەیەکی نوێ و زانستی ئامادە کرابوو و بۆ خوێندنەوەو دەربڕینی نەزەرو بیروباوەڕ درابووە دەستی نوێنەرانی بەشدار لە کۆنگرەدا.

لە پاش هەمووی ئەوانەش پلەی وشیاریی سیاسیی بەشدارانی کۆنگرە بە بەراورد لەگەڵ کۆنگرەو کۆنفرانسەکانی پێشتر زۆر لە سەرێ بوو و باسەکانی کۆنگرە لەپلەیەکی بەرزی سیاسیدا بوون. لەبیرمە بۆخۆم لە هاوڕێیەکی نوێنەری کۆنگرەم پرسی "باسەکانی کۆنگرەت پێچۆنن؟" لە وەڵام دا گوتی "جا بڵێم چی؟ باس و موناقەشەی وەزیرەکان و ئەندامی پارلمانی دەوڵەتانیش هەر ئەوەندە پڕ نێوەرۆکن. بەڵام چ بکەین ئێمە کوردین و بێ کەس". (ئەو هاوڕێیە یەکێك لەو نوێنەرانە بوو کە لە نێوخۆی وڵاتەوە بەشداری کۆنگرە ببوون).

بە پێك هاتن و تەواو بوونی کۆنگرەی سێهەم حیزبی دێموکراتی کوردستان (ئێران) لە هەموو بارێکەوە جێگای شیاوی خۆی گرت. بەرنامەو پێڕەوەکەی ئەمجارە پەسندکراوی کۆنگرە بوون و شەرعییەتی تەواویان هەبوو، ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی لەکۆنگرەیەکی شەرعی و خاوەن سەڵاحییەت دا هەڵبژێرابوون و راپۆرتی سیاسیی کۆمیتەی ناوەندی کە کۆنگرە پەسندی کردبوو، چرای رووناك کەرەوەی بەرێیی تیکۆشەرانی حیزب بوو و زۆر نوختەی بەهێزی دیکە.

کۆنگرەی سێهەم کۆمیتەی ناوەندییەکی ١٥ کەسیی هەڵبژارد کە ئەندامەکانی بریتی بوون لەمانە:

١ـ دوکتور قاسملوو

[1] راپۆرتی کومیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی سێهەم، لاپەڕە ٤٧.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

٢ـ كریم حسامی
٣ـ محمد امین سراجی
٤ـ امیر قاضی
٥ـ هێمن شیخ الاسلامی (شاعیر)
٦ـ كریم حداد
٧ـ رسول پیشنماز
٨ـ دوكتور سلطان اطمیشی
٩ـ محمد مهتدی
١٠ـ دوكتور حسن شتوی
١١ـ هاشم كریمی
١٢ـ محمد رسول حسن پور
١٣ـ سلام شفیعی
١٤ـ اسماعیل حاجی
١٥ـ عبدالله حسن زاده

شایانی باسە كۆمیتەی ناوەندییش لە یەكەم كۆبوونەوەی خۆی دا ئەم پێنج هاورێیەی بە ئەندامی دەفتەری سیاسی هەڵبژارد:

١ـ دوكتور قاسملوو ـ سكرتێر
٢ـ كریم حسامی
٣ـ محمد امین سراجی
٤ـ دوكتور سلطان اطمیشی
٥ـ عبدالله حسن زاده

بەرەو پێش چوونی حیزب هەم لەباری سیاسی و دیپلۆماسی، هەم لەباری تەبلیغاتی و هەم لەباری تەشكیلاتی‌یەوە دوای كۆنگرەی سێهەم رەوتێكی خێراتری بەخۆیەوە گرت. ریكخراوەكانی حیزب لە زۆر ناوچەدا بووژانەوەو پێوەندیی تەشكیلاتی‌یان لەگەڵ رێبەرایەتی پتەوتر كردەوە. ناساندنی حیزب بەدنیای دەرەوەی حیزب چ لە ئێران، چ لە بەشەكانی دیكەی كوردستان، چ لە ناوچەی رۆژهەلاتی نێوەراست و چ لە رادەی جیهانی دا چەند هەنگاوێك بەرەو پێش چوو. بەتایبەتی پێوەندی لەگەڵ ولاتانی سۆسیالیستی كە ئەودەم (بە هەق یا بە ناهەق) بایەخێكی زۆری پێ دەدرا زۆر چووبۆ پێش و كەمتر جەژن و موناسەبەتێك لە سەفارەتەكانی ئەو ولاتانە لە بەغدا پێك دەهات كە نوێنەرانی ئێمەی بۆ بانگهێشتن نەكرێن. بەكورتی دەورانی هەڵدانی حیزبی دێموكراتی‌كوردستان (ئێران) بوو.

شەڕی ئۆكتۆبری نێوان ئیسرائیل و عەرەبەكان

لە یەكەم رۆژەكانی ئۆكتۆبری ١٩٧٣ دا شەڕێكی تازە لە نێوان ئیسرائیل و عەرەبەكان دا هەڵگیرسا. لەو شەڕەدا ئیسرائیل بە جۆرێك فشاری بۆ سەر سووریە هێنا كە شاری دیمەشق پێتەختی سووریە كەوتە بەر هەڕەشەی گیران. ئەگەرچی لەو كاتەدا دەولەتی عیراق نێوانی لەگەڵ سووریە خۆش نەبوو، بەلام بە دەركردنی بەیاننامەیەك رایگەیاند كە

هەموو مافەكانی بلاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد
© www.kurdistanukurd.com

بە هەموو قورسایی خۆیەوە دەچێتە نێو ئەو شەڕەو دیفاع لە خاکی عەرەب دەکاو بەکردەوەش بێراوەستان ئەرتەشی عێراق بەرەو سووریە وەڕێ کەوت و لەگەڵ ئەرتەشی ئیسرائیل کەوتە شەڕەوە.

هاوکات لەگەڵ ئەوە عێراق کە لەگەڵ ئێرانیش نێوانی ناخۆش بوو، بۆ ئەوەی لە پشتی جەبهەی خۆی نیگەران نەبێ رایگەیاند کە هەموو ناکۆکیەکانی لەگەل ئێران رادەگرێو ئامادەیە گیروگرفتەکانی لەگەڵ ئێران بە رێگای وتووێژدا چارەسەر بکا. هەرچەندی ئەو دوو هەنگاوەی عێراق راستەوخۆ پێوەندییان بەحیزبی ئێمەوە نەبوو و بەتایبەتی بڕیاری دیفاع لە وڵاتانی عەرەبی بڕیارێکی نەتەوەپەروەرانەو بەجێ بوو، بەڵام بۆ حیزبی دێموکرات ئاکامێکی نالەباری بەدواوە بوو:

چەند مانگێك بوو بە موافەقەتی دەوڵەتی عێراق رادیۆیەکمان بە ناوی ***"رادیۆی دەنگی کوردستانی ئێران"*** وەڕێ خستبوو. کە عێراق بڕیاری چوونە نێو شەڕو ئاسایی‌کردنەوەی پێوەندی لەگەڵ ئێرانی دا، بە ئێمەی راگەیاند کە هەقتان نیە لە رادیۆکەتان دا باسی ئێران بکەن. ئێمە گوتمان رادیۆی ئێمە لەجێدا بۆ باسی دەوڵەتی ئێران و لەقاودانی سیاسەتەکانی دانراوەو ئەگەر قەرار بێ باسی ئێران نەکەین، رادیۆ کەلکی نامێنێ. بەڵام هەرچی گوتمان جێی نەگرت و لە ئاکام دا کە ئێمەش حازر نەبووین مەرجەکانی عێراق قبووڵ بکەین، رادیۆکەمان پێداخرا.

شایانی باسە لە ساڵی ١٩٧٢یش دا رادیۆیەکمان بە ناوی "دەنگی ئازادیخوازانی ئێران" وەڕێ خست کەبە سێ زمانی کوردی و فارسی و تورکی بەرنامەی بڵاو دەکردەوەو کوردی‌یەکەی ئێمە بەڕێوەمان دەبردو تورکی و فارسی‌یەکەشی هێندێ رێکخراوی دیکەی ئێرانی. ئەویش هەر لەسەر رووداوێکی لەم چەشنە ناچار بوو بێدەنگ بێ.

تازە بوونەوەی شەڕ لە عێراق

بە داخەوە ئەم دەورانی گەشەکردنە زۆر بەردرێژ نەبوو. بەرەبەرە لە یازدەی مارسی ساڵی ١٩٧٤ نیزیك دەبووینەوە. لە ساڵی ١٩٧٠ دا کاتێك رێککەوتننامەی ئۆتۆنۆمی لە نێوان بزووتنەوەی کوردو دەوڵەتی عێراق دا مۆر کرابوو، چوار ساڵ ماوە دانرابو کە لەودا زەمینە بۆ خودموختار بوونی کوردستانی عێراق ئامادە بکرێ و ئەمجار دەزگاکانی ئۆتۆنۆمی بەرەسمی کاروباری خۆیان دەست پێ بکەن. شایانی باسە کە دەورانی نیازپاکی و باوەڕ بە یەکتر بوون لە نێوان دەوڵەتی عێراق و رێبەرانی بزووتنەوەی کورد دا ئەگەریش بتوانین بڵێین دوای ١١ی مارسی ١٩٧٠ پەیدا ببوو، درێژخایەن نەبوو. زۆر زوو لە یەکتر کەوتنە گومان و چەندجار هێرشی تەبلیغاتی بۆ سەر یەکتر لەنێوانیان دا پەرەی گرت و پێوەندی‌یەکانیان تا رادەی لێك پچڕان برد.

ناخۆشتر ئەوەبوو کە لە سێ ساڵ و نیوی ئەوچوار ساڵەدا نەپرژابوونە سەر ئەوەی کارێك بۆ دانانی قانوونی خودموختاری و دیاری کردنی ناوچەی خودموختار بکەن و نوختە نەزەرەکانیان لێك نیزیك بکەنەوە. تەنیا لە شەش مانگی دوایی و لە کەش و هەوایەکی زۆر نالەباری بڕوا پێك نەکردن دا هەر لایەنەی خەریك بوو گەڵاڵەی خۆی بۆ قانوونی خودموختاری ئامادە دەکردو جاروباریش کۆبوونەوەی هاوبەش لەنێوان ئەم دوو لایەنەو جاروبار حیزبی شیوعیی عێراق دا پێك دەهات. هێندێ جاریش شەخسی دوکتۆر قاسملوو (نەك حیزبی دێموکرات) بۆ هێندێك کۆبوونەوەو مەشوەرەت بانگ دەکرا.

وەزعەکە جۆرێك بوو کە دەکرێ بڵێین هیچ کەس ئومێدی ئەوەی نەبوو لە ١١ی مارسی ١٩٧٤دا خودموختاریی کوردستانی عێراق بە رەزامەندیی هەردوولا رابگەیەندرێ و وەك ١١ی مارسی ١٩٧٠ بکرێتە جەژن و شادمانی. بە پێچەوانە هەموو لایەك نیگەرانی ئەوەبوون کە پاش تەواو بوونی چوار ساڵەکە جارێکی دیکە شەڕو کوشت و کوشتار دەست پێبکاتەوەو ئەوەی بنیاتیش نراوە برووخێندرێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

شاراوە نیە کە حیزبی دێموکرات نەیدەتوانی خۆی لەژێر تەئسیری ڕووداوەکانی کوردستانی عیراق بدزێتەوە. چونکە نوختەی حەرەکەت و ناوەندی بڕیاردانی و بەشێکی زۆر لە کادرە چالاکەکانی لە عیراق و بەتایبەتی لە کوردستانی عیراق بوون. بۆیە بە دەست پێکردنی وتووێژی نێوان پارتی و دەوڵەتی عیراق لەسەر قانوونی حوکمی زاتی و سنووری ناوچەی حوکمی زاتی لەنێو ڕێبەرایەتیی حیزبی ئێمەدا باس و مەشوەرەت لەسەر هەڵوێستی دوارۆژی حیزب بەرامبەر بە ڕووداوەکانی کوردستانی عیراق دەست پێکرا. مەسەلە ئەوە نەبوو کە ئەگەر شەڕ هەڵگیرسایەوە ئێمە پشتیوانی لە کام لا بکەین. چونکە وەک لە پێشەوە گوتمان ئەو بەشە لە ڕۆژەکانی هەوەڵی پێوەندیمان لەگەڵ عیراقەوە بڕیاری لەسەر درابوو. ئێمە ڕامان گەیاندبوو ئەگەر ڕۆژێك بە پێچەوانەی ویستی ئێمە لە نێوان پارتی دێموکرات و حیزبی بەعسی سۆسیالیستی عەرەب دا ناکۆکی پەیدا بێ، ئێمە لەو نێوەدا بێ لایەنین و بە زیانی لایەکیان پشتیوانی لەلایەکەی دیکە ناکەین. گیروگرفتی بنەڕەتیی ئێمە ئەوەبوو، کە بۆ پاراستنی خۆمان و هاوڕێیانمان و لەوەش گرنگتر بۆ ئەوەی بتوانین ئەو بێلایەنی‌یە بپارێزین دەبێ چ بکەین و لە کوێ دانیشین.

ئەندامانی حیزب لە عیراق بە ڕواڵەت چوار ڕێگایان لەبەردەم بوو کە دەبوو یەکیان هەڵبژێرن: یەکەم گەڕانەوە بۆ ئێران و دەست پێکردنی خەباتێکی نهێنی و تەشکیلاتی کە دیارە زۆری نەدەخایاندو دەی کێشایە خەباتێکی چەکدارانە. دووهەم کۆبوونەوە لە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە و ڕێبەرایەتیی بزووتنەوەی کورد دا، سێهەم گوازتنەوەی هەموو ئەندامانی حیزب بۆ شارەکانی ژێر دەسەڵاتی ئەرتەش و دەوڵەتی عیراق و چوارەم ڕۆیشتن بۆ دەرەوەی عیراق.

بەڵام خۆ هیچ کام لەو ڕێگایانە ئەوەندە تەخت و هەموارو بێ دڕك و داڵ نەبوون. چوونەوە بۆ ئێران و هەڵگیرساندنی خەباتێکی چەکدارانە بێ ئامادەیی لە هیچ بارێکەوە، نەك هەر جۆرێك خۆکوشتن بوو، بەڵکوو بە مانای وەشاندنی زەبرێکی گەورە لە ژیانی گەلەکەشمان بوو. کۆبوونەوە لە کوردستانی عیراق جگە لەدەست و پێبەستران لەباری کاری سیاسی و تەشکیلاتی و تەبلیغاتی‌یەوە، ڕووداوە تاڵەکانی دەیەی پێشووشی وەبیر دێنایەوەو لەرزەی دەخستە ئەندامی هەموو دڵسۆزێکەوە. گوازتنەوەی هەموو ئەندامانی حیزب بۆ شارەکانی ژێر دەسەڵاتی دەوڵەت جگە لە زۆر گیروگرفتی ئابووریو کۆمەڵایەتی مەترسیی ئەوەی لێدەکرا کەحیزب نەتوانێ بێلایەنیی خۆی و سەربەخۆیی سیاسیی خۆی بپارێزێ، یان تووشی ڕووداوی نەخوازراوی دیکە ببێ. ڕۆیشتن بۆ دەرەوەش جگە لەوە کە بەڕاستی مومکین نەبوو، چونکەبە مانای پەنا بردنی سەدان کەس و بگرە سەدان بنەماڵە بە وڵاتانی بێگانە بوو، ئێمەشی وەك حیزبێکی سیاسی لە وڵاتەکەمان و میللەتەکەمان دوور دەخستەوەو تووشی مەرگی سیاسیی دەکردین. بۆیە بۆ ماوەیەکی زۆر نەمان توانی بڕیاری خۆمان ساغ بکەینەوە.[1]

سەرەنجام دوای چەندین کۆبوونەوەی باس و وتووێژ لەسەر ئەوە ساغ بووینەوە کە هیچ کام لەو چوار ڕێگایە هەڵنەبژێرین و ڕێگایەکی نێوەڕاست لەنێو هەموویان دا بگرینە پێش. بەو مانایە کە هەم ڕێبەرایەتی و هەم بەدەنە لە یەك جێ کۆنەبنەوە. لە ئاکامی پەسند کردنی ئەو بڕیارەدا ئەندامانی ڕێبەرایەتی بەم چەشنە دابەش بوون:١ــ دوو ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیمان محمد رسول حسن پوور و سلام شفیعی لە نێوخۆی وڵات بە نهێنی دەژیان، ٢ــ دوکتور شتوی و محمد مهتدی و امیر قاضی لە ئورووپا بوون و بڕیار درا دوکتور قاسملووش بچێتە ئورووپا. ٣ــ عبداللە حسن زادەو رسول پیشنماز بچنە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە بۆ ڕێکخستنی کاروباری ئەو هاوڕێیانە کە لەو ناوچانە

[1] لەو نێوەدا تەنیا برادەرێکمان کاری خۆی ئاسان کردبۆوە. کاك کریم حسامی هەر دەی‌گوت ئەوەی پێ ناوێ. ڕاوەستن با شەڕ دەست پێ بکاتەوە بزانین کێ پشتیوانی لە کێ دەکا. ئەودەم ئێمەش خۆمان ساغ دەکەینەوە. وەختێك پرسیارمان کرد دەرکەوت مەبەستی ئەوەیە کە وەختێك شەڕ هەڵگیرسایەوە، وڵاتانی سۆسیالیستی پشتیوانی لە هەر لایەك بکەن حیزبی ئێمەش لەگەڵ ئەو لایە دەبێ، کە بە خۆشی‌یەوە ئەو نەزەرە کە جۆرێك گوێ لەمستی بوو ڕەت کرایەوە.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

دەڤیان و بۆ ئەوەش کە نەهێڵن تووشی لارێ بوون لە رێبازی حیزب بن. ٤- هاشم کریمی و کریم حدّاد و اسماعیل حاجی کە ماڵیان لە سلێمانی بوو، لە جێی خۆیان بمێننەوەو ٥- کریم حسامی و محمدامین سراجی و دکتر اطمیشی و هێمن لە بەغدا بن. قازانجی ئەو دابەش بوونە ئەوە بوو کە هەرچەند کاری حیزبیمان لەنگ و لۆر دەبوو، بەڵام هەر نەبێ لەباری سیاسیەوە فشاری هیچ لایەنێکمان زۆر نەدەهاتە سەرو دەمان توانی سەربەخۆیی سیاسیمان بپارێزین.

وێڕای ئەو دابەش بوونە بڕیاریش درا ئۆرگانی حیزب "کوردستان" لە بەغدا دەربچێ. کریم حسامی بەرپرسی سیاسی و هێمن بەرپرسی ئەدەبیی رۆژنامە بێ. نامیلکەی نێوخۆیی حیزبیش "تێکۆشەر" کە پێشتر لە بەغدا دەردەچوو لە کوردستان دەربچێ و بەرپرسی سیاسیو ئەدەبییەکەی عبدالله حسن زادە بێ، کە بەداخەوە "کوردستان" لە ماوەی یەك ساڵ دا تەنیا دوو ژمارەو "تێکۆشەر"یش هەر دوو ژمارەی لێدەرچوو. بەو جیاوازییەوە کە "کوردستان" مانگانە بوو. بەڵام "تێکۆشەر" نێو بە نێو بڵاو دەکرایەوە.[1]

گەیشتینە دەوروبەری مانگی مارس و تازە بوونەوەی شەڕ گومانی تێدا نەما. بۆیە بڕیاری لێك بڵاو بوونی کۆمیتەی ناوەندی بە کردەوە جێبەجێ کرا. ساڵی ١٩٧٤ ساڵێکی پڕ کارەسات بوو. بێجگە لەوە کە شەڕی کوردستانی تێدا هەڵگیرسایەوە، سروشتیش وادیار بوو لەگەڵ کوردە هەژارەکە سازگار نیە. بەهارێکی تەڕو تووشی هەبوو. لافاو زۆر لەرێگاکانی خەراپ کردبوون و زۆر پردیشی لە بن ڕا هەڵکەندبوون. لەو حاڵەش دا رێبەرایەتیی بزووتنەوەی کورد عێلجاری دابوو و داوای لەخەڵك کردبوو کە شارەکان بەجێ بهێڵن و بچنە پاڵ پێشمەرگە. بەڕاستی خەڵکیش بە دەنگ بانگەوازی پارتییەوە چووبوون. لە یەکەم مانگەکانی بەهار دا رووت کردبایە هەر گوندێکی کوردستانی عیراق، بە سەدان و جاری وابوو بە هەزاران میوانت تێدا دەدی کە بە وەزعێکی شپرزە لە ماڵان دا جێگایان بۆ دەکرایەوەو نان دەدران.

ئەو تەق و رەوە بەرواڵەت بۆ ئەوە بوو کەبەڵکوو پێشی دووبارە بوونەوەی شەڕەکە بگرێ. بەڵام بەداخەوە نەك هەر ئەوسوودەی نەبوو بەڵکوو بە پێچەوانە، ئەو خەڵکە زۆرو زەبەندە بوون بە هۆی فشارێکی زۆر بۆ سەر رێبەرایەتیی بزووتنەوە لە لایەك و خەڵکی دێهاتی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە لە لایەکی دیکە. سەرەنجام بۆ سووك کردنی ئەو بارە رێگای ئێرانیان بۆ کرایەوەو بەسەدان هەزار کەس لە ئێرانی شادا بوونە پەنابەر کە ئەوکارەش دیسانەکە ئاکامی لەباری بەدواوە نەبوو. چونکە بمانەوێ نەمانەوێ ئەو خەڵکە بوونە بارمتەیەك لە دەستی شا دا بۆ ئەوەی لە کاتی پێویست دا وەك ئامرازێکی فشار بە دژی بزووتنەوەی کورد بەکاریان بێنێ و لەو رێگایەوە مەرجەکانی خۆی بسەپێنێ.

هەروەك پێش بینی دەکرا رێبەرایەتیی بزووتنەوەی کورد و دەوڵەتی عیراق لەسەر قانوونی حوکمی زاتی رێك نەکەوتن و ئاخرەکەی لە رۆژی ١١ی مارسی ١٩٧٤دا دەوڵەتی عیراق بە چەشنی یەك لایەنە قانوونی حوکمی زاتیی ناوچەی کوردستانی راگەیاند. ئەم کارە بە ئاشکرا بە مانای دەرهاویشتنی پارتی لە حیسابی حوکمی زاتی و نیزیك بوونەوەی شەڕ بوو. زۆری پێ نەچوو کە شەڕێکی گەرم و ماڵ وێرانکەر لە سەرانسەری کوردستان دا هەڵگیرسایەوە.

هەرچەند وەك لە پێشەوە گوترا لەمێژ بوو بێباوەڕی لەنێوان دەوڵەت و رێبەرایەتیی بزووتنەوەی کوردی عیراق دا سەری هەڵدابوو، بەڵام بە هیچ جۆر ناکرێ نەخشی دەوڵەتی حەمەرەزاشا لە هەڵگیرسانەوەی شەری کوردستانی عیراق دا لەبیر بکەین. شا کە دوژمنایەتییەکی دێرینەی لەگەڵ عیراق هەبوو، و لە جێش دا دژی کورد و دژی وەدەست هاتنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە هەر بەشێکی کوردستان دا بوو، هەوڵێکی زۆری دا ئەو دوو دوژمنە بە گژ یەك دا بکا، تا وەك دەڵێن بۆخۆی لە ئاوی لێڵ ماسی بگرێ. کاربەدەستانی رێژیمی شا قەولی پشتیوانیی بێسنووریان بە

---

[1] کاك کریم حسامی لە بیرەوەرییەکانی دا وا نیشان دەدا کە "کوردستان" و "تێکۆشەر" لەو ماوەیەدا هەردووکیان لە بەغدا دەرچوون. بەڵام راستییەکەی ئەوەیە کە لێرەدا باس کرا. تەنانەت کاری تایپ و تەکسیریش هەر بۆخۆم دەم کرد. چونکە ئەو برادەرانەی ئەو کارانەیان دەکرد لە بەغدا بوون و لای ئێمە جگە لە خۆم کەسی وای لێنەبوو تایپ و تەکسیر بزانێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

سەرۆکایەتیی بزووتنەوەی کورد لە عیراق دابوو. هەربۆیەش ئەم قسەیە کەوتبووە سەر زارو زمانان کە دەوڵەتی عیراق بەهەر چەکێك لە کوردەکان بدا، کوردەکانیش بەو چەکە لێی دەدەنەوە. ئەو "هەرچەکێك"ە فڕۆکەو تانگ و مووشەك و هەموو شتێکی دەگرتەوە.

بەڵام کاتیك شەڕ دەستی پێکردەوە هەموو لا دیتیان کە وادەو بەڵێنەکانی شا هەر بۆ هەڵگیرساندنەوەی شەڕەکە بوون و "پشتیوانیی بێسنوور"ی شا لە چەکی سووك و نیوە قورس بەو لاوەتر ناچێ. لە سەرانسەری کوردستان دا فڕۆکە شەڕکەرەکانی ئەرتەشی عیراق وەك بازی برسی بۆ نێچیر دەگەڕان. بەڵام لە زۆر جێگا تەنانەت دۆشکایەکیش بۆ تەقە لێکردنیان نەبوو. دیارە ئەرتەشی شا هێندێ تۆپی دوورهاوێژو چەند مووشەکی دژی هەوایی و چەند دەزگا ئاگرباری دژی هەواییشی هێنابوونە ناوچەی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە. بەڵام ئەوانە نەدرابوونە دەستی پێشمەرگەو سەربازانی شا بۆخۆیان بەکاریان دێنان بۆ ئەوەی هەرکات بە قازانجی ڕێژیمی شا بوو تەقە بکەن و هەروەختیش شا بە سەلاحی نەزانی بێدەنگ بن.

ئەم سیاسەتە زۆر زەبری لەبزووتنەوەی کوردی عیراق دان کە پسپۆڕانی سیاسی و نیزامی دەبێ لێیان بکۆڵنەوەو باس کردنی هەموویان لەتوانای ئەم نووسینە، یان باشتر بڵێم ئەم نووسەرە بەدەرە. بەڵام گەورەترین زیانی ئەم دیاردەیە بۆ بزووتنەوەی کورد بەباوەڕی من دوو شت بوو: یەکەم ئەوە کە پێشمەرگەی کورد ئەو بڕوا بەخۆبوونەی جارانی لە خۆی دا شك نەدەبردو زیاتر چاوی لەوەبوو داخوا تۆپە دوورهاوێژەکانی ئێران و بەگشتی ئەرتەشی شا و ڕێژیمی شا چی دەکەن. دووهەمیش ئەوە کە وەختێك ڕێژیمی شا لە شەڕەکان دا ببووە لایەنێکی ئەسڵی، سروشتی بوو کە لە ئاشتییش دا دەبێتە لایەنێکی ئەسڵی و بگرە لایەنی بڕیاردەریش. ئەرتەشی عیراق توانی بە ماوەیەکی کەم زۆربەی زۆری ناوچەکانی کوردستان لە دەست پێشمەرگە دەربێنێ و هێزی بزووتنەوەی کورد لەهێڵێکی باریکی نیزیك سنووری ئێران و عیراق دا بخاتە ژێر فشار. کار گەیشتە رادەیەك کە لە دوا مانگەکانی ساڵی ١٩٧٤دا بەشی زیاتری پێشمەرگەش ماڵ و منداڵیان بەڕێکردبووە ئێران و لەو حاڵەدا هەرکامە بەشێکی زۆر لە وەختی خۆشی بە سەردانی بنەماڵەکەیەوە تێپەڕ دەکرد.

لەو وەزع و حاڵەدا مقۆمقۆی ئەوە کە ئێران و عیراق ڕێك دەکەون و ئێران پشتی کوردەکان بەردەدا لەم لاو لەو لا داکەوت. لە بەفرانباری ساڵی ١٣٥٣دا ڕۆژنامەنووسێکی بێگانە لە حەمەڕەزاشای پرسی:***"لەوانەیە ئێوە لەسەر حیسابی کوردەکان لەگەڵ دەوڵەتی عیراق ڕێك کەون؟"*** شا، لەوەڵام دا گوتی:***"ئێمە هیچ وەخت نیازمان نیە کوردەکان بفرۆشین. بەڵام دیارە وەختێك دوو لایەن پێك دێن، لایەنی سێیەم دەبێ شتێك بدۆڕێنێ"*** . ئەم جوابەی شا لە ڕاستی دا لەوە ڕوونتر بوو کە پێویستیی بە لێکدانەوە هەبێ. کەچی بەداخەوە سەرکردایەتیی بزووتنەوەی کورد هەوڵی ئەوەی نەدا بە وەخت لەچنگ ئەو مەترسی‌یە کە هەڕەشەی لێدەکرد ڕزگاری بێ‌و هەوڵ و تەقەلای هێندێ لایەنی دۆستی کوردیش، بۆ نموونە یەکیەتیی شوورەوی کە نووسەری ئەم دێڕانە بۆخۆی ئاگاداری گۆشەیەکی بوو، لەم بارەیەوە بە ئاکام نەگەیشت.

ئاخرەکەی ئەوە بوو کە لە سەرەتای مانگی مارسی ١٩٧٥دا کاتێك کۆبوونەوەی ڕێکخراوی ئۆپێك لە ئەلجەزیرە پێتەختی ئەلجەزایر پێك هات، شای ئێران و جێگری سەرۆکی ئەنجومەنی سەرکردایەتیی شۆڕشی عیراق و سەرۆکی ئێستای عیراق صدام حسین بە نێوبژیکەریی هەواری بوومیدیەن یەکتریان دیت و ڕێککەوتننامەی بەناوبانگی شەشی مارسی ١٩٧٥یان ئیمزا کرد. ئەم ڕێککەوتنە هێندێ ناکۆکیی کۆنی نێوان ئێران و عیراقیشی بەتایبەتی لەبارەی "شط العرب"ەوە تێدا چارەسەر کران، بەڵام شابەیتی قەسیدە لەوێ دا کۆتایی هێنان بە پشتیوانیی شا لە بزووتنەوەی کوردو تەنانەت ئەگەر پێویست بێ هاوکاریی هەردوو دەوڵەت بە دژی ئەو بزووتنەوەیە بوو.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

لێرەدا مەكتەبی سیاسیی پارتی هەوڵێكی دا كە رێگایەك بۆ رێك كەوتن لەگەڵ دەوڵەتی عیراق بدۆزێتەوەو تەلیگرافێكی ئاشتیخوازانەشی لە رێگای سوپای عیراقەوە بۆ كاربەدەستانی دەوڵەت لێدا. بەڵام عیراق كە لەگەڵ ئێران رێك كەوتبوو، هەر جۆرە وتووێژێكی لەگەڵ نوێنەرانی كورد رەت كردەوەو بەم جۆرە راپەڕینی چەكدارانەی چاردە ساڵەی كوردی عیراق لە دواڕۆژەكانی تەمەنی خۆی نیزیك كەوتەوە، تا لە نێوەراستی مارس دا بە رەسمی هەموو جۆرە بەربەرەكانییەك تەواو بوو و هێزەكانی نێو بزووتنەوە، یان تەسلیمی عیراق بوونەوە یان رۆیشتن بۆ ئێران.

لە ماوەی ساڵێك شەڕی نێوان دەوڵەتی عیراق و كوردەكان دا حیزبی دێموكراتی كوردستانیش لە وەزعێكی باش دا نەبوو. دیارە هەر ئەوە كە حیزب توانی مان و سەربەخۆیی سیاسیی خۆی بپارێزێ، دەسكەوتێك بوو. بەڵام ئەگەر ئەوەندەی لێدەركەین كارێكی ئەوتۆی بۆ پتەو كردنی جێ پێی خۆی لە دەست نەهات. پێوەندیی نێوان بەشەكانی رێبەرایەتی كارێكی ئاسان نەبوو. بۆیە بە كردەوە هەر بەشە لە ئەندامانی كۆمیتەی ناوەندی لە هەر كوێ بوون تەنیا بە كاروباری دەوروبەری خۆیان رادەگەیشتن و ئەو دەرەتانە نەبوو كە هەموو پێكەوە بۆ هەموو كاروباری حیزبی باس بكەن و بڕیار بدەن. ئەو بەشە كە لە كوردستانی عیراق دەژیان، دەبوو دەست بە كڵاوی خۆیان دا بگرن با نەیبا و بیركردنەوە لە تێكۆشانی تەشكیلاتی لە ژوورەوەی وڵات كەمتر بە مێشك دا دەهات. چونكە ئاكامی دڵتەزێنی لێ چاوەڕوان دەكرا.

لە دواڕۆژەكانی پێش رێككەوتنی ٦ی مارسی ٧٥ی ئەلجەزیرە دا قەول و قەرارمان دانا كە ئەو ئەندامانەی كۆمیتەی ناوەندی كە لە عیراق دەژیان لە سلێمانی یەكتر ببینین و كۆبوونەوەیەك لەسەر وەزعی خۆمان بكەین. ئەوانەمان كە لە ناوچەی پێشمەرگە بووین، لە رێگای سلێمانی دابووین كە رێككەوتننامەی ئەلجەزایر بڵاو كرایەوە. هەرچۆنێك بوو رێگای خۆمان بڕی و ئەگەر بە هەڵە نەچووبم رۆژی هەشتی مارس گەیشتینە سلێمانی و لەگەڵ ئەو هاوڕێیانە كەلە سلێمانی بوون یەكترمان دیتەوە. ئەوانەش كە لە بەغدا بوون هەموویان نا، تەنیا كاك كریم حسامی هات و چەند رۆژێك پێكەوە راز ونیازو دەردی دڵمان كرد.راستییەكەی گیروگرفتی نێوان خۆمان زۆر بوو. بەڵام وەزعی تازەی كوردستانی عیراق تا رادەیەكی زۆر گیروگرفتەكانی پێشووی وەبن خۆی داو زیاتر بیر لەوە كرایەوە كە چی بكەین.

دوا بڕیار كە كۆمیتەی ناوەندی، یان بڵێین ئەو بەشە لە كومیتەی ناوەندی كە كۆببوونەوە، لەسەری رێك كەوت ئەوەبوو كە پەیامێك بدا لە سەرۆكایەتیی بزووتنەوەی كورد و لە سەرووی هەموویانەوە بارزانی و داوای لێبكا كە ئەو خەیانەتەی شا بێ جواب نەهێڵێتەوە. بە خۆی و هێزەكانیەوە روو بكاتە ئێران و بە دژی شا دەست بەكار بێ. حیزبی دێموكراتیش دەسبەجێ بەیاننامەیەك دەردەكا و لە خەڵكی كوردستانی ئێران دەخوازێ پشتیوانی لەو حەرەكەتە بكەن و بۆخۆشی هەموو ئەندامان و لایەنگرانی بۆ بەشداری لەو راپەڕینەدا بەسیج دەكا.

ئەو پەیامە بە نووسەری ئەم دێرانە سپێردرا كە بیگەیەنێتە بارەگای بارزانی و مەكتەبی سیاسی. بەڵام كاتێك گەیشتمەوە ناوچەی سەركردایەتی (باڵەكایەتی) بەداخەوە كەسی وا نەمابۆوە كە قسەی لەگەڵ بكرێ و تەنانەت هەموو كەس دەبوو وریای خۆی بێ لەو بێسەرەوبەرەیی و هەركەس هەركەسییەدا كە دروست ببوو بۆ پارە یان بۆ چەك گوللەیەكی لێنەدرێ و نەكوژرێ.

دەوڵەتی عیراق رایگەیاندبوو كە لە رۆژی یەكەمی مانگی ئاوریلەوە سوپا دەچێتە هەموو ناوچەكان و ئەوانەی چەكی خۆیان تەسلیم نەكردبێتەوە، دەگرێ و سزایان دەدا. ئێمەش ژمارەیەك پێشمەرگەمان هەبوون كە لە گوندێكی "شارووشیان" بە ناوی "ئاشقوڵكە" بنكەیەكمان بۆ كردبوونەوە. ئەمجار نەبوونی پێوەندی لەگەڵ ئەو برادەرانە كەلە بەغداو سلێمانی دەژیان و بێخەبەری لەوە كە چیان بەسەر هاتوەو نیگەرانی لەوە كە ئەگەر سوپای عیراق بچێتە ناوچە چۆن بتوانین سەربازانی عیراق حاڵی بكەین كە ئەمانە كێن و چ كارەن، ببوو بە "دەردی سەرباری هەموو دەردان".

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

بۆ دەرهاتن لەو نیگەرانییانە بە هەر جۆر بوو نووسەری ئەم دێڕانە خۆی گەیاندە شاری قەلادزەو لە ڕێگای هێندێ دۆست و برادەرەوە نامەیەکی لەگەڵ برادەرانی دانیشتووی بەغدامان گۆڕیەوە. بەدوای ئەوەش دا بەهەر کویرەوەرییەك بوو خۆی گەیاندە بەغداو بەرە بەرە ئەو گیروگرفتانە چارەسەر کران. ئەوەشی لێ‌زیاد بکەم کە لە ڕێگای قەڵادزەدا سواری ئێستر بووم، نەدەڕۆیشت و ئەمنیش بە پەلە بووم، تێمەوە ژەنی، جیفرکێکی هەڵاویشت و بەری دامەوە، بەسەر گاشەبەردێك دا کەوتم و دەستم شکا و وەك ڕۆستەمی یەك دەست بەرەو هەوارگەی یاران کەوتمە ڕێ. بەهەرحاڵ جارێکی دیکە بەشی زۆری ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی لەبەغدا یەکیان گرتەوە. بەڵام چۆن؟ لە ڕاستی دا وەك حیزبێکی سیاسی دەکرێ بڵێم دەست و پێمان بەسترابوو. نەك هەر ڕێگای ئەوەمان نەبوو پێوەندییەکی باشی تەشکیلاتی لەگەڵ ژوورەوەی وڵات دامەزرێنین، بەڵکوو پێوەندی گرتن لەگەڵ ئەو ئەندامانەی حیزب کە لە کوردستانی عیراقیش و تەنانەت لە شارەکانیش دەژیان کارێکی دژوار بوو. ئێمە بە پاسپۆرت لە عیراق نەبووین، تا بتوانین بە پاسپۆرت لەنێو وڵاتەکەدا بگەڕێین. هیچ پسوولەیەکی هاتوچۆشمان پێ نەبوو و لە ڕێگاکانیش دا لە هەر چەند کیلومیترێك نوختەیەکی پشکنین هەبوو داوای ناسنامە یان پسوولەی هاتوچۆی دەکرد.

دەوڵەتی عیراق کە تازە لەگەڵ ئێران ڕێك کەوتبوو، نەی دەویست لە جێبەجێ کردنی ڕێکەوتننامەی ئەلجەزایر دا نوختەیەکی بێتەوە سەرێ. بۆیە ڕێگای جم و جۆڵی بە ئێمە نەدەدا. پێشتر ڕۆژنامەی حیزب لە بەغدا دەردەچوو. ئەمجار ڕێگای ئەوەشیان لێ‌گرتین. داوامان کرد ئەو برادەرانەمان کە لە ئورووپان هەر بۆ کۆبوونەوە بگەڕێنەوە عیراق، ویزای عیراقیان نەدانێ. لەو حاڵەدا ناچار بووین بۆ هێندێ مەشوەرەت لەگەڵ برادەرانی ڕێبەرایەتی لە دەرەوە کە دوکتور قاسملووی سکرتێریشیان لەگەڵ بوو، دوو کەس لە ئەندامانی دەفتەری سیاسی "کریم حسامی و عبداللە حسن زادە" بچنە ئورووپاو لەوێ یەکتر ببینن. چاك بوو عیراق لەگەڵ ئەو سەفەرە موخالەفەتی نەکردو ئەو دوو کەسە توانیان سەفەری دەرەوە بکەن و چاویان بە دوکتور و ئەندامانی دیکەی کۆمیتەی ناوەندی لە ئورووپا بکەوێ و هەر نەبێ پێداچوونەوەیەك بەوەزعی حیزب دا بکەن.

تەشقەڵەی حیزبی توودە

مەسەلێکی کوردی دەڵێ:"جوو ئەگەر موفلیس بوو خزمی دوورو قەرزی کۆنی وەبیر دێتەوە". لەو سەروبەندەدا و سەرباری ئەو هەموو میحنەتە، ڕێبەرایەتیی حیزبی توودەی ئێرانیش کەوتە بیری ئەوە "لەو تەندوورە نانێکی پێ ببڕێ" پەیامێکی دوورودرێژی بڵاو کردەوەو لەگەڵ باسی شکانی بزووتنەوەی کورد لە کوردستانی عیراق، حیزبی دێموکراتی کوردستانیشی کردە بەشێك لە مەسەلەکەو ڕێبەرایەتیی "بە قسەی پەیامەکە" دەستی ڕاستیی حیزبی دێموکراتی کوردستان (ئێران)ی بە شەریکی مەسئوولییەتی ئەو شکانەو بەرپرسی هەمووی ئەو دواکەوتنانە دانا کە بەسەر بزووتنەوەی کوردو بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی سەرانسەری ئێران هاتوون.

بە دوای ئەو سوغڕاو کوبڕایەدا پەیامی حیزبی توودە داوای لە تێکۆشەرانی کورد کردبوو کە ڕێکخراوەکانی **حیزبی دیموکرات** زیندوو بکەنەوەو **پێوەندی بە حیزبی دایك** (حیزبی توودە)وە بگرن و سوننەتی شۆڕشگێڕانەی یەکیەتیی تەشکیلاتی زیندوو بکەنەوە "کەر لە کوێ کەوتوەو کوندە لە کوێ دڕاوە؟". لەواقیع دا حیزبی توودە هەر لەو پەیامە دا دانی بەوەدا نابوو کە ئەو حیزبە لەنێو خەڵکی کوردستانی ئێران دا کرپارو لایەنگرێکی نیە. بۆیە ناچارە داوا بکا کە تێکۆشەرانی کورد **ڕێکخراوەکانی حیزبی دێموکرات** زیندوو بکەنەوەو بە خەرج و بەراتی خۆیان ببنە داردەستی **حیزبی دایك!**

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

پەیامی حیزبی توودە لە ژمارەی ٢٦ی رۆژنامەی "مردم"دا چاپ کرابوو و چەند جاریش لە رادیۆی پەیکی ئێرانەوە خوێندرایەوە. بەڵام خۆش ئەوەبوو هیچ کام لەو کەسانە کە حیزبی توودە دەیەویست هەڵیان خەڵەتێنێ، بایەخێکیان پێنەداو بە دەنگیەوە نەچوون. چونکە بەڕاستی پەیامەکە پڕ بوو لە تۆمەت و بوختان و بەراوەژوونیشان دانی راستییەکان. هەر بۆ نموونە ئەو پەیامە وای نیشان دابوو کە گۆیا ***"حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ساڵەکانی ٢٥ـ١٣٢٤دا لە هاوکاریی نیزیك لەگەڵ حیزبی تودەی ئێران و فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجان دا دامەزرا"وە.***[1] لە حاڵێك دا ئەوانەی شارەزای مێژووی بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی کوردی ئێرانن هەموو دەزانن کە ئەوکاتەی ***"حیزبی دێموکراتی کوردستان دامەزرا، نە حیزبی توودە لەو مەڵبەندانەدا رێکخراوی هەبوو و نە فیرقەی دێموکراتی ئازەربایجانیش دامەزرابوو"***.[2]

پاشانیش ئەوە کە ئیددیعا کرابوو گۆیا حیزبی دێموکراتی کوردستان (ئێران) هەتا شکانی بزووتنەوەی کوردی عیراقیش وەك کلکەیەکی پارتی دێموکراتی کوردستان (عیراق) جووڵاوەتەوە، درۆیەکی ئاشکرا بوو. چونکە حیزبی دێموکرات لە ساڵی ١٣٤٩وە رێبازی پێشکەوتووانەی خۆی گرتبۆوە پێش و لە هەموو بارێکەوە سەربەخۆیی سیاسی و سەربەخۆیی بڕیاردانی وەدەست هێنابۆوە.

دەرکردنی ئەو پەیامە نەك هەر کارێکی نادۆستانە، بەڵکوو رەفتارێکی زۆر هەلبازانەو گێرەشێوێنانەش بوو. بەتایبەتی کە حیزبی توودە دەیەویست لە هەستی برینداربووی خەڵکی کوردستان لەو هەل و مەرجە ناسکەدا کەڵکی خەراپ وەربگرێ و لەو رێگایەوە بە نان و نەوایەك بگا. وەڵامی ئەو پەیامە لە لایەن کاك کریم حسامییەوە ئامادە کراو نووسەری ئەم یادداشتانەش هێندێ شتی گەلاڵە کرد. بەڵام کاتێك لە بێرلینی ئاڵمانی رۆژئاوا کۆبووینەوەو وێڕای باسی زۆر مەسەلەی حیزبی ئەو باسەشمان هێنایە گۆڕێ، دوکتور قاسملوو نەزەری وابوو کە هەردوو جوابەکە توندن و هەڵچوونیان تێدایەو بۆیە بڕیار درا وەڵامەکە جارێکی دیکە بنووسرێتەوەو دەسکاری بکرێ. ئەوە بوو پاش تەواو بوونی کۆبوونەوە، دوکتور و نووسەری ئەم دێرانە چەند رۆژێك زیاتر لە بێرلین مانەوە، هەم ئەم وەڵامە دەسکاریی پێویستی تێدا کراو هەم چەند وتارێکی دیکەش ئامادە کران بۆ ئەوەی ژمارەیەکی "کوردستان" یان لێ ساز بکرێ.

ساڵێك دوای تێکچوونی وەزعی کوردستانی عیراق حیزبی دێموکراتی کوردستان ویستی کۆبوونەوەیەکی کۆمیتەی ناوەندی پێك بێنێ. کاتێك داوای ویزا بۆ برادەرانی ئورووپا کرا، دەوڵەتی عیراق موافەقەتی نەکرد ئەو کۆبوونەوەیە لە بەغدا بێ، بەڵام قەولی دا بۆ سەفەری ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی (ئەوانەی لە عیراق دەژیان) بۆ دەرەوەی وڵات هاوکاری بکا. لەو کاتەش دا دەوڵەتی بولغارستان بۆ ئەوەی تووریست بۆ وڵاتەکەی راکێشێ و پارەی قورسی دەست کەوێ نوێنەرایەتییەکی "باڵکان تووریست"ی لە هێندێ وڵاتان کردبۆوە کە خەڵك دەیان توانی کرێی تەیارەو خەرجی مانەوە لە بولغارستان هەر بە پارەی وڵاتەکە بدەن و بە فڕۆکەی بولغاری سەفەر بکەن و لەوێش لە سەر خەرجی دەوڵەت بمێننەوە. ئێمەش لەوە کەلکمان وەرگرت و لە رێگای باڵکان تووریستەوە لەشاری "ڤارنا" لەسەر لێواری دەریای رەش جێگامان گرت و هەم ئەوانەی عیراق و هەم ئەوانەمان کە لە ئورووپا بوون روومان کردە ئەو شارەو کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندیمان پێك هێنا. بەڕاستی بۆخۆم تاریخی سەفەرەکەم لەبیر نیە، بەڵام وەك کاك کریم حسامی نووسیویە: ***"رۆژی ١٩٧٦/٥/١٢ بە فڕۆکە هەموومان چووینە ڤارناو بۆ رۆژی دوایی کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندی دەست پێکرا"***.[3]

---

[1] کوردستان، ژمارە ٣٧، گەلاوێژی ١٣٥٤، ئووتی ١٩٧٥.

[2] سەرچاوەی پێشوو.

[3] کریم حسامی: لە بیرەوەریەکانم ١٩٧٥ـ١٩٧٩ بەرگی پێنجەم، ستۆکهۆلم ١٩٩١، لاپەڕە ٩٩.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

کۆبوونەوەی ڤارنا کۆبوونەوەیەکی سەرکەوتوو نەبوو. لە راستی دا کۆبوونەوەی دوای شکست و ناکامی بوو و بە پێچەوانەی وەختی سەرکەوتن و فەرعانی کە ناکۆکییەکان لەبیر دەچنەوە، لەو جۆرە وەختانەدا جیاوازیی بیروباوەڕ و ناکۆکییەکان زیاتر خۆ دەردەخەن و گیانی هاوکاری و هاودەردی لاواز دەبێ. نووسەری ئەم دێڕانە کە پێشتر استعفای دابوو، سەرەڕای ئیسراری زۆری هاوڕێیان استعفاکەی وەرنەگرتەوەو بە ناچار لێی قبووڵ کرا. وەزعەکەش جۆرێك نەبوو کە برادەرانی دانیشتووی ئورووپامان بۆ کارو تێکۆشانی زیاتر بگەڕێنەوە نێوخۆی وڵات یان تەنانەت عیراقیش.

تەنیا شت کە لەو کۆبوونەوەیەدا وەك بڕیارێکی خەباتگێڕانە پەسند کرا، گەڵاڵەیەك بوو بە ناوی (سیاسی ـ نیزامی) واتە سیاسی ـ نیزامی کە بە پێی ئەو هێندێ ئۆرگانی بچوك بچووکی حیزبی دروست دەبوون کەبە چەکەوە دەگەڕانەوە کوردستانی ئێران و کاری سیاسی و تەشکیلاتییان لە نێو خەڵك دا دەکردو هەرکاتێکیش پێویست بایە دەستیان بۆ عەمەلیاتی چەکدارانە دەبرد. بەڵام راستییەکەی ئەوەیە ئەو گەڵاڵەیەش بە مردوویی لە دایك بوو و هیچ کاتێك چووکترین هەنگاو بۆ جێبەجێ کردنی هەڵنەگیرا. لە راستییش دا لە هەل و مەرجی ئەو رۆژگارەدا سیامی لە پرۆژەیەکی خەیاڵی زیاتر نەبوو.

ئاڵ و گۆڕی شۆڕشگێڕانە لە ئێران دا

رۆژی ٢٩ی رێبەندانی ١٣٥٦ بە بۆنەی چلەمین رۆژی شەهیدانی قومەوە راپەڕینێکی بەربڵاو لە شاری تەورێز پێتەختی ئازەربایجانی رۆژهەڵات بەرپا بوو. خەڵکی رق هەستاو هێرشیان کردە سەر بانکەکان و دام و دەزگا دەوڵەتییەکان، چەند بانك و ئیدارەی دەوڵەتی و چەندین دەزگا ماشێنی دەوڵەتی ئاگر تێبەردران و لە شەڕو پێکدادانی نێوان پۆلیس و کۆمەڵانی خەڵك دا ژمارەیەك کوژران و بریندار بوون. ئەگەرچی پێش ٢٩ی رێبەندانیش هێندێك بەربەرەکانی لەگەڵ مەئموورانی رێژیمی شا لە شارەکانی دیکەدا روویان دابوو و راپەڕینی تەورێز بۆخۆی بە بیانووی چلەی شەهیدانی قومەوە رێك خرابوو، بەڵام بۆ هەمووان روون بوو کە راپەڕینی تەورێز سەرەتای قۆناخێکی تازە لە خەبات بە دژی رێژیمی پاشایەتییە. ئەم رووداوە هەم لە نێوخۆی وڵات دا بۆ شارەکانی دیکە بوو بە سەرمەشق و نموونەو هەم لە رادەی جیهان دا دەنگدانەوەیەکی بەربڵاوی هەبوو.

هاوکات لەگەڵ ئەو راپەڕینە دەوڵەتی عیراقیش بە جۆرێك داوای لە حیزبی دێموکرات کرد کە دەبێ لە عیراق بچێتەدەر، یان ئەندامەکانی بەرەسمی ببنە پەنابەری سیاسی و واز لە تێکۆشانی سیاسی بێنن. کۆمیتەی ناوەندی (دیارە ئەوانەی لەعیراق بوون) کۆبوونەوەیەکی بە بەشداریی بەشێك لە کادرەکانی حیزبی بۆ باسی ئەو مەسەلەیە لە بەغدا پێك هێنا. دوای باسێکی تێروتەسەل لەسەر ئەوە ساغ بوونەوە کە ئەگەر دەوڵەتی عیراق هەر ئیسراری هەبێ، حیزب نەچێتە ژێر باری چوونەدەر لە عیراق. بەڵکوو ژن و منداڵ و پیرو پەك کەوتە بکاتە پەنابەرو کادرەکان و ئەندامانیحیزبیش لەگەڵ ئەندامانی رێبەرایەتی بگەڕێنەوە نێوخۆی وڵات و خەباتی سیاسی و تەشکیلاتیی خۆیان لەنێو کۆمەڵانی خەڵك دا درێژە پێبدەن. یان باشتر بڵێین پەرە پێبدەن.

لەبەر گۆڕانی وەزعی ئێران و سست بوونی بناخەکانی حکوومەتی پەهلەوی یان لەبەر هەر هۆیەکی دیکە بوو، دەوڵەتی عیراق فشارێکی زۆری نەهێنا کە حەتمەن عیراق بەجێ بهێڵن. بەڵام لە لای دیکەوە ئاڵو گۆڕەکانی ئێران فشارێکی گەورەی مەعنەوییان هێنابوو کە تێکۆشەرانی حیزبی دێموکرات بگەڕێنەوە نێو خەڵکی خۆیان و لە دوورەوە گوێ بۆ دەنگ و باسی ئێران هەڵنەخەن. ئەوە شتێك بوو کە هەمووان هەستیان پێ دەکرد. کەچی زۆر کەم بە دەنگی ئەو بانگەوازە ویژدانییەوە دەچوون. ئەوەی راست بێ تەنیا کەس کە بە بێ قەید و شەرت ئامادە بوو بگەڕێتەوە نێوخۆی وڵات و کاری حیزبی بکا خوالێخۆشبوو سید رسول دهقان(سەید رەسووڵی بابی گەورە) بوو. ئەو هەر لە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

بەهاری ١٣٥٧ دا بە تاقی تەنیا گەڕایەوە كوردستانی ئێران و بۆ ماوەی زیاتر لە دوو مانگ لە ناوچەكانی مەهاباد و نەغەدە و پیرانشار لە نێو خەڵك دا كاری كرد.

هاوڕێیانی دیكە دوو بەش بوون. بەشێك ئەندامانی كۆمیتەی ناوەندی بوون كە بەراستی زۆر بەكەمی خۆیان لە كاری عەمەلی دەدا. بە جۆرێك كە هەتا ئاخرو ئۆخری پاییزی١٣٥٧ كە وەك لەمەودوا باسی دەكەین بەشێك لە ئەندامانی كۆمیتەی ناوەندی گەڕانەوە ئێران، بە هەموو ئەندامانی كۆمیتەی ناوەندی حەوتوویەك لە نێوخۆی وڵات دا نەبوون. بەشی دیكەش كادرەكانی دەرەوەی رێبەرایەتی بوون. ئەوان (كە نووسەری ئەم دێڕانەش یەكێك لەوان بوو) دەیان گوت كۆمیتەی ناوەندی دەبێ لە دوو كار كارێك بكا: یان زۆربەی هەرە زۆری ئەندامانی (جگە لە كەسێك دووكەس كە بۆ كاری حیزبی پێویستە لە دەرێ بن) بگەڕێنەوە وڵات ـ كە لەو حاڵەدا كادرەكانی دیكەش وەك پێشمەرگە لە خزمەتیان دان ـ یان دەبێ واز لە سەڵاحییەتی رێبەرایەتی بێنێ و ئەو سەڵاحییەتە بداتە ئەو كەسانەی حازر دەبن بچنەوە وڵات و لە نێوخەڵكی خۆیان دا خەبات بكەن. ئەم كێشەیە هەروا بە چارەسەر نەكراوی مایەوە. شۆرشی ئێران رۆژ بەرۆژ پەرەی دەگرت و حیزبی دێموكراتیش كە دەبوو لە جەرگەی خەبات و تێكۆشان دا بێ لە گوێی گا دا نووستبوو. جگە لە سید رسول دهقان تەنیا كەسانێك كە سەفەری نێو خۆیان كرد كاك ملاحسن شیوەسەڵی و نووسەری ئەم دێڕانە بوون. كاك حسن بۆ خۆی سەفەری كرد منیش لەگەڵ كاك سید رسول بۆ ماوەی ٢٠ رۆژێك سەفەرێكی ناوچەی مەنگورایەتی و سەرشاخان لە ناوچەی مەهابادم كرد.

لە ئاخرو ئۆخری هاوینی ٥٧دا دوكتور قاسملوو گەڕایەوە بەغدا. ئەمن ئەندامی كۆمیتەی ناوەندی نەبووم و ئاگام لێنەبوو لە نێو كۆمیتەی ناوەندی دا چ گوزەراوەو چ باس كراوە. بەڵام ئەوەی ئێمە كادرەكانیش لێی ئاگادار بووین ئەوە بوو كە دوكتور ئیسراری هەبوو هەرچی زووترە بگەڕێینەوە وڵات.[1] چونكە بە راشكاوی دەیگوت راپەرینی ئەمجارە شتێكی دیكەیە، شا حەتمەن دەڕواو ئەگەر ئێمە بە وەخت نەچینەوە نێو خەڵكی خۆمان سەرمان بێ كڵاو دەمێنێتەوە. بەو حاڵەش خۆ دزینەوە لە مەسئوولیەت و ئامادە نەبوونی ئەندامانی رێبەرایەتی بۆ گەڕانەوە هەروا لە ئارا دابوو. كادرەكانی خوارەوەی كۆمیتەی ناوەندییش لەسەر قسەی خۆیان سوور بوون و ئەمجارە كاك سیدرسول دهقانیشیان لەگەڵ هاوفكر بوو كە ئەگەر كۆمیتەی ناوەندی نەگەڕێتەوە پێویستە سەلاحییەتی رێبەری بدا بەو كەسانە كە دەچنەوە نێوخۆی وڵات. پاش باس و كێشەیەكی زۆر سەرەنجام كۆمیتەی ناوەندی ملی بۆ داخوازی ئەو هاوڕێیانە راكێشاو لە كۆبوونەوەیەكی كۆمیتەی ناوەندی دا كە سێ كادری دەرەوەی كۆمیتەی ناوەندی: ١ـ سید رسول دهقان ٢ـ ملا حسن شیوەسەڵی ٣ـ نووسەری ئەم دێڕانەشی تێدا بوون، بریار درا كۆمیتەیەكی تازەی رێبەری بە ناوی "زاگرۆس" دابمەزرێ و هەموو سەڵاحییەتێكی كۆمیتەی ناوەندی بگوێزرێتەوە بۆ ئەو كۆمیتەیە. زاگرۆس لە جێدا لە سێ ئەندامی كۆمیتەی ناوەندی، دوكتور قاسملوو، كاك ئەمیری قازی و كاك هاشمی كەریمی و سێ كادری دیكە: سید رسول دهقان، ملاحسن شیوەسەڵی و عبداللە حسن زادە پێك هاتبوو. بەڵام بریارەكە ئەوەبوو هەر ئەندامێكی كۆمیتەی ناوەندی پاش گەڕانەوەی زاگرۆس بە یەكجاری بگەڕێتەوە نێوخۆی وڵات، ببێتە ئەندامی ئەو كۆمیتەیەو هەر كاتێكیش هەموو ئەندامانی كۆمیتەی ناوەندی گەڕانەوە وڵات زاگرۆس هەڵوەشێ و كۆمیتەی ناوەندی سەڵاحییەتەكانی وەربگرێتەوە.

بەم جۆرە لە نێوەڕاستی پاییزی ١٣٥٧دا زاگرۆس ئامادەی گەڕانەوە بوو. لەو حاڵەدا لەگەڵ موخالەفەتی دەوڵەتی عێراق بەرەوڕوو بووین. نوێنەرانی پێوەندی پێیان راگەیاندین كە ئێمە رێگا نادەین كەس لە سنوورەكانی ئێمەوە

[1] لە دانیشتنێك دا كە دوكتۆر پێی لەسەر پێویستیی گەڕانەوە دادەگرت، كاك حسن رستگار سەری هێنایە بن گوێی من و گوتی: شا حیسابی رۆیشتوە. گوتم بە چ را دەزانی! وەڵامی دامەوە: ئەو كابرایە بۆن دەكا. ئێستا كە لە ئوروپا را هاتۆتەوەو ئاوا پێ لەسەر چوونەوە دادەگرێ، دڵنیام شا دەرووخێ.(نووسەر)

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

بچێتەوە، بەڵام حازرین بلێتی فڕۆکەتان بۆ بکڕین بۆ هەر جێیەك داوا دەکەن و لە سنووری هەر وڵاتێکەوە دەچنەوە ئازادن. دیارە ئەوە بۆ ئێمە، ئەویش لەو بزمار بە گایەدا دەستی نەدەدا. بۆیە بڕیارمان دا بە دزی و بە قاچاغی و بە نۆرە بگەڕێینەوە. بۆ ئەوەش کە عیراقییەکان هەست پێنەکەن رۆیشتووینەوە، دوکتور قاسملوومان خستە دوای هەمووان کە لەگەڵ کاك سید رسول بگەڕێنەوە. بە هەرحاڵ لە ماوەی هەشت نۆ رۆژێك دا ئەو شەش کەسەی ناومان بردن لەگەڵ کاك سلیم بابانزادە کە لە سوئێد را گەڕابۆوەو بێ ئەوەی ئەندامی زاگرۆس بێ حازر بوو بگەڕێتەوە وڵات، عیراقمان بەرەو نیشتمان بەجێ هێشت. چەند رۆژ دوای گەڕانەوەی ئەو هاوڕێیانە کاك حەمەدەمینی سیراجییش گەڕایەوەو بە پێی بڕیار، بوو بە ئەندامی زاگرۆس. هاوڕێیانی دیکەی کۆمیتەی ناوەندی هەتا دوای رووخانی رێژیمی شا بڕیان لە گەڕانەوە نەکردەوەو تەنانەت هێندێکیان هاوکات لەگەڵ گەڕانەوەی ئێمە، بۆ سەیرو سەیاحەت رێگای ئورووپایان گرتەبەر. دوایەش کە رێژیم رووخاو رێگاوبان خۆش بوون بە چەورو شیرینی و بە تەقەی دەهۆڵ و زورناوە گەڕانەوەو بە هەزاران فیشەکیان بەسەر هەڵتۆقی و سەرلەنوێ بوونەوە رێبەر.

زاگرۆس لەنێوخۆی وڵات

وەك پێشتر گوترا، بە ماوەی کەمتر لە حەوتوویەك ئەندامانی زاگرۆس گەڕانەوە نێوخۆی وڵات و هەر کامە چووە شوێنی دیاریکراوی خۆی. هێشتا زاگرۆس لە عیراق بوو کە بڕیار درابوو ئەندامەکانی لە ژوورەوەی وڵات بەم جۆرە دابەش بن: دوکتور قاسملوو بۆ تاران، امیری قاضی بۆ کرماشان، هاشمی کریمی بۆ سنە، سیدرسول دهقان بۆ ناوچەی پیرانشارو نەغەدە، حسن شیوەسەڵی بۆ ورمێ و عبدالله حسن زادە بۆ مەهاباد، سلیم بابانزادە کە ئەندامی زاگرۆس نەبوو بۆ بۆکان دیاری کراو پاشانیش حەمەدەمین سیراجی کە هاتەوە بۆ سەقز دانرا.

دەبێ بگوترێ کە زاگرۆس هەتا پاش رووخانی رێژیمی شا بە کردەوە وەك ئۆرگانێك کاری بۆ نەکرا. چونکە ئەندامەکانی لێك بڵاو بوون و ئیمکانی کۆبوونەوەو بڕیاردانیان نەبوو. بەداخەوە یەك دوو ئەندامی زاگرۆسیش زۆر کەم بۆیان کرا بچنە شوێنی کارو تێکۆشانیان و کاری تێدا بکەن (کاك امیر قاضی و کاك هاشم کریمی). ئەگەر قەرار بایە بیرورا گۆڕینەوەیەك هەبێ دەبوو بە تەلەفون بکرێ کە ئەویش زیاتر لە نێوان دوو کەس دا دەبوو و شێوەی بڕیاری بە کۆمەڵی وەرنەدەگرت. تەنیا ناوەندی بڕیار دان (کە لە راستی دا بە بڕیاریش ئەو سەلاحییەتەی پێ نەدرابوو) مەهاباد بوو. لەوێ کاك غنی بلوریان لە گەڵ عبدالله حسن زادە ئیمکانی کۆبوونەوەو بیرورا گۆڕینەوەیان هەبوو کاتێك لە سەر شتێك رێك دەکەوتن، بە تەلەفۆن نەزەری دوکتور قاسملووشیان دەخواست و ئەوەندەی پێویست بایە برادەرانی دیکەش بە تەلەفۆن ئاگادار دەکران. لەو نێوەدا دوو سێ جاریش دوکتور هاتەوە مەهابادو کۆبوونەوەی سێقۆڵی گیرا.

کاری زاگرۆس ئیشکالێکی دیکەشی هەبوو. ئەویش ئەوە کە پێش گەڕانەوە بۆ وڵات هێندێ بڕیاری دابوون کە لەگەڵ وەزعی نێوخۆ رێك نەدەکەوتن و نەش دەکرا بێ کۆبوونەوە پێچەوانەی بڕیارەکان رەفتار بکرێ. بۆ نموونە بڕیار درابوو ئەندامانی زاگرۆس نهێنی بن و لە هیچ شوێنێك لە چوار پێنج کەس زیاتر نەیان ناسن. هەروەها دەبوو لە ماوەی یەك ساڵ دا ئەوانەی دەهێنرێنە نێو تەشکیلاتی حیزب ژمارەیان یەك لە هەزاری دانیشتوانی شارەکان بێ. یانی لە شارێکی وەك مەهاباد کە ئەودەم حەشیمەتەکەی بە پەنجا هەزار کەس دادەنرا، بەرپرسی مەهاباد پاش ساڵێك کار کردن ئەمجار هەقی هەبوو ٥٠ کەس بێنێتە نێو ریزەکانی حیزب و هەقیشی نەبوو پێوەندی راستەوخۆی لەگەڵ زیاتر لە سێ کەسیان هەبێ. کەچی کارکردن لە نێوخۆی وڵات لەو سەروبەندەدا جۆرێکی دیکەی دەخواست. بۆ نموونە ئەگەر دوکتور قاسملوو پێش رووخانی شا لە میتینگێك دا قسەی بۆ خەڵك کردبایە، رەنگ بوو بە قەدەر دوو ساڵ کاری تەشکیلاتی شوێنەواری

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

داناباية. جگە لەوەش، بۆ نیشاندانی نفووزی حیزب و بۆ ئەوەی حیزب بتوانێ دروشمەكانی بەرێتە نێو خەڵك هێزی زۆری چەند هەزار كەسی لە هەر شارێك پێویست بوو.

كەچی لەسەر بڕیاری پێشووی زاگرۆس ئێمە نەمان دەتوانی هیچ لەو كارانە بكەین. بەش بە حاڵی خۆم لە مەهاباد بۆ قەرەبوو كردنەوەی نەبوونی ئەندام و لایەنگری زۆری حیزبی، بە هاوكاریی چەند لاوێكی دڵسۆزو چەند خوشكێكی تێكۆشەر دوو ڕێكخراوی سینفیم بە ناوی یەكێتی لاوانی مەهاباد و یەكێتی ژنانی مەهاباد دامەزراند كە لە وەختی خۆنیشاندان و كۆبوونەوەی فرەوان دا دەبوونە هێزی ئینسانیی حیزب بێ ئەوەی بەرەسمی ناوی حیزبیان لەسەربێ و سەر بە حیزبی دێموكرات بن. (دوای مەهاباد لە شارەكانی دیكەی كوردستانیش ئەم جۆرە یەكێتییانە دانران و دەستیان بە كار كرد). بەڵام لەبیرمە كاتێك بۆ ڕۆژی ٢ی ڕیبەندانی ١٣٥٧لە مەهاباد خەڵكمان بۆ ڕێ پێوان و كۆبوونەوە لە مزگەوتی سوور بانگهێشتن كرد بوو، شەوی دووی ڕێبەندان پێشنیارم كرد كە بەیانی بچم لە مزگەوتی سوور بە ناوی خۆم قسە بۆ خەڵك بكەم، كەچی بەو بیانووە كە زاگرۆس بڕیاری داوە ئێمە بە نهێنی بژین، دوكتور قاسملوو و لە گەڵ ویش دا كاك غەنی موافەقەتیان لە سەر نەكرد.

ڕووداوەكان ئەوەندە خێرا دەچوونە پێش كە ئێمە پێیان ڕانەدەگەیشتین. بە تایبەتی كە هەم ماوەیەكی زۆر بوو لە وڵات دوور بووین و هەم بە هێندێ بڕیاری وشك دەست و باڵمان بەسترابوو. بۆیە زۆرم نەگوتوە ئەگەر بڵێم وەختێك ڕێژیمی شا ڕووخا لە ڕاستی دا بەسەرماندا ڕووخا. چونكە لە هیچ بارێكەوە خۆمان بۆ ئامادە نەكرابوو، كادری پێویستیشمان بۆ وەڵامدانەوەی ئەركەكانی ئەو قۆناغە بۆ پەروەردە نەكرابوو كە هیچ، هەر نەشمان بوو.

لە بیرمە كاتێك دوا حكوومەتی زەمانی شا دامەزرا، هەرچەند خوالێخۆشبوو شاپور بختیار لە یەكەمین نوتقی خۆی دا هێرشی كردە سەر كوردو بە جیاوازیخوازی دانا، بەڵام چونكە داوای كرد خەڵك حیزبی دڵخوازی خۆیان دامەزرێنن و لە كاروباری سیاسیی وڵات دا بەشدار بن. ئێمە لە مەهاباد بڕیارمان دا كە نابێ لەگەڵ بختیار موخالەفەت بكەین. چونكە ئەو پیاوە ڕێگای بە تێكۆشانی حیزبەكەمان داوەو ئەوەش دەرفەتێكە بۆ ئێمە كە ڕێكخراوەكانی حیزب ببووژێنینەوەو پەرەیان پێ بدەین. هەر بە دوای بڕیاری من و كاك غەنی دا دوكتور قاسملووش لە تارانەوە تەلەفونی كردو داوای كرد كە شتێك بە دژی بختیار نەنووسین. ئەویش ئەو هۆیانەی باس كرد كە ئێمە باسمان كردبوون. بۆیە كاتێك لە یەكێك لە شارەكانی كوردستانەوە بەیاننامەیەكمان بۆ هات كە ئەندامێكی زاگرۆس نووسیبووی و لەوێ دا هێرشی كردبووە سەر بختیار لە مەهاباد بڵاومان نەكردەوەو تەلەفونیشمان بۆ هاوڕێیەكەمان كرد كە لە شارەكەی خۆشی وا بكا كۆ بكرێتەوە.

ڕووخانی ڕێژیمی پاشایەتی

ئەگەر لە سەرەتای ساڵی١٣٥٧دا ڕووخانی ڕژێم تەنیا بۆ خاوەن نەزەرانی سیاسی جێگای پێش بینی بوو، لە یەكەم مانگەكانی پاییزی ئەو ساڵەوە هەموو خەڵكی ئێران و زۆریش لە دەوڵەتانی دنیا مەسەلەی ڕووخانی شایان بە مەسەلەی مانگ و حەوتوو دەزانی. لەو نێوەدا تەنیا هێندێ وڵاتی سۆسیالیستی و لە پێش هەمووشیانەوە وڵاتی گەورەو دراوسێی ئێران شوورەوی بوو كە نەیان دەویست ئەو ڕاستییە تێ بگەن. ڕاگەیاندنی حكوومەتی نیزامی لە تاران و شارە گەورەكانی دیكەی ئێران دا، دانی ئیمتیازی مادّی و زیادكردنی مووچەی كارمەندانی دەوڵەت و گۆڕینی یەك لە دوای یەكی كابینەكان هیچیان نەیان توانی كارێك بكەن و پێشی بڕیاری یەكجارەكیی خەڵكی ئێران بگرن كە لێ بڕابوون كۆتایی بەتەمەنی ٢٥٠٠ساڵەی سیستمی پاشایەتی لە ئێراندا بێنن. لە دوا مانگەكانی پێش ڕووخانی ڕژێم دا حەمەرەزاشاش "دەنگی شۆڕشی خەڵكی ئێرانی بیست"، بەڵام ئیدی درەنگ ببوو.

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد
© www.kurdistanukurd.com

لە لایەکی دیکەوە پشتیوانانی رێژیم لە دەرەوەش تێ گەشتبوون کە شا ئیدی کەڵکی وانی پێوە نەماوەو بۆ ئاڵتێرناتیوێك دەگەران کە پاش لاچوونی شا بتوانێ قازانجەکانیان لە ئێران و لە ناوچەدا بپارێزێ. لە بەر ئەوەی تا ئەودەمیش ناتەبایی هەرە زەقی نێوان وڵاتانی سەرمایەداریی رۆژئاواو دنیای دەرەوەی خۆیان ناتەبایی لە گەڵ کومونیزم و وڵاتانی سۆسیالیستی و بە تایبەتی شوورەوی بوو، وادیار بوو سیستمێکی مەزهەبیی وەك ئەو رێژیمە کە دوای لاچوونی شا بەسەر وڵاتەکەمان دا زاڵ بوو، ئاڵتێرناتیوی دڵخوازی وان بوو. هەربۆیەش بەرە بەرە دۆستەکانی شا پشتی خۆی و رێژیمەکەی ئەویان بەرداو کەم کەم روویان کردە ئەو دام و دەزگا ئایینییە کە چاوەڕوان دەکرا جێگای رێژیمی شا بگرێتەوە.

لە بیرمانە لە ئاخر رۆژەکانی بەفرانباری ١٣٥٧ دا شا بەناوی گۆیا معالجە سەفەری دەرەوەی کرد. بەڵام هەم شا و هەم خەڵکی ئێران دەیان زانی کە ئەمە سەفەری یەکجاریی شایە و جارێکی دیکە چاوی بە ئێران ناکەوێتەوە. خۆ هەر لەو سەرو بەندەش دا بنەماڵەی شا لە راستی دا لە ئێران بنەبڕ ببوون و هەرچیش لە دارایەتیی خەڵکی ئێران"بە وەزن سووك و بە قیمەت گران" بوو لەگەڵ خۆیان بردبوو.

چەند رۆژ دوای رۆیشتنی شا لە١٢ی رێبەندانی ١٣٥٧دا ئایەتوڵڵاخومەینی وەك سەرکردارێکی سەرکەوتوو لە فەرانسەوە گەڕایەوە ئێران و گەورەترین پێشوازیی لێ‌کرا. خەڵکی ئێران رەنگە قەت ئەو دیمەنەیان لە بیرنەچێ کە پێش گەیشتنەوەی خومەینی هەواڵنووسێك لە نێو فرۆکەدا لێی پرسی ئێستا کە گەیشتووینەوە ئاسمانی ئێران چ هەستێکت هەیە؟ ناوبراو بە نێوچاوانێکی گرژەوە لە تاقە یەك وشە دا وەڵامی دایەوە کە "هیچ". بەو حاڵەش گەڕانەوەی خومەینی جووت باقیە کردنەوەی ئەو راستی‌یە بوو کە سەفەری شا گەڕانەوەی بەدواوە نیە. رۆژی دوای رۆیشتنی شا رۆژنامە بەخەتی درشت نووسی:***"شاه رفت"*** و رۆژی دوای گەڕانەوەی خومەینییش هەر بەو خەتە درشتە نووسی:***"امام آمد"*** . پێم وایە بۆ هەموو شارەزایەکی دنیای سیاسەت یەکەمیان بە مانای تەواو بوونی دەورەیەکی مێژوویی و دووهەمیان بە مانای دەست پێکردنی دەورەیەکی دیکە بوو. بەڵام بەداخەوە کەم کەس هەبوو بزانێ ئەو دەورەیەی بە هاتنەوەی خومەینی دەست پێ دەکا چ رۆژرەشی‌یەکی بۆ خەڵکی ئێران بەدواوەیەو چۆن لە دواچارەکی سەدەی بیستەم دا وڵاتەکەمان سەدان ساڵ بەرەو دواوە دەگەڕێتەوە.

رۆژانی راپەرینی خەڵکی ئێران بە دژی رێژیمی پاشایەتی، رۆژانێکی پڕ جۆش و خرۆش و هەوڵ و تێکۆشان و هەر لەو کاتەدا پڕدەسکەوت بوون. هەر مانگەو هەر رۆژە راپەرینی خەڵك هەنگاوێك دەچووە پێش و دوژمن چەند هەنگاو پاشەکشەی دەکرد. زۆر پێش رووخانی شا دام و دەزگا پۆلیسی‌یەکان خڕ کرابوونەوە، لە هەموو شارو شارۆچکەکان شووڕا دامەزرابوون و بە کردەوە حکوومەت لە دەست خەڵك دا بوو. خوا نەی‌بڕێ هەر رۆژەش حیزبێك و رێکخراوێك و دەستەیەکی تازە وەك کارگ لە زەوی هەڵ دەتۆقی و کەسیش خۆی لە کەس بە کەمتر نەدەزانی. هەمووی پێشڕەو و هەمووی رزگاریدەر بوو. ئەوەش کە فکری لێ نەدەکرایەوە یەك گرتن و بەرنامەدانان بۆ دوارۆژ بوو. لەو سەروبەندەدا قسەیەکی زۆر جوان لە کۆروکۆمەڵە سیاسی‌یەکان دا باو بوو کە دەی‌گوت هەموو کەس دەزانێ چیی ناوێ، بەڵام کەس نازانی چیی دەوێ.

بەراستیش ئەو قسەیەی سەرەوە لەجێی خۆی‌دا بوو. دروشمی "مرگ بر شاه"ویردی زمانی هەموان بوو، کەچی بیرێکی جیدی و بە کۆمەڵ لەوە نەدەکرایەوە کە پاش رووخانی رێژیمی شا چ رێژیمێك جێگای بگرێتەوە. لەو نێوەدا پیاو هەق بڵێ ئاخوندەکان بەرنامەیان هەبوو. ئەوان هێشتا زۆری مابوو بۆ رووخانی شا کە دروشمی "جمهوری اسلامی"یان بەرز کردەوەو لایەنگرانی خۆیانیان بۆ بەسیج کرد. لە حاڵێك دا هێزە چەپ و شۆرشگێرەکان نە هیچیان ئەو توانایەیان هەبوو بە تەنیا کارێك بکەن و نە بەرنامەیەکیان بۆ یەکگرتن و دروشمێکی هاوبەش هەبوو. رەنگە بکرێ بڵێین

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

لە یەك شت دا هاودەنگ بوون ئەویش ئەوە كە زۆر جار دەبوونە بڵێندگۆی داروودەستەی خومەینی و دروشمەكانی ئەوانیان دووپات دەكردەوە.

هێشتا دوا كابینەی رێژیمی حەمەرەزاشا جێی خۆی خۆش نەكردبوو (لە راستی دا قەتیش خۆشی نەكرد) كە یەكەم كابینەی رێژیمی ئیسلامی دامەزرا. ئایەتوڵڵا خومەینی بە دەركردنی فەرمانێك خوالێخۆشبوو "مهدی بازرگان"ی وەك سەرۆك وەزیر ناساندو ناوبراویش پاش پێك هێنانی كابینە، لە جیاتی "خدایگان شاهنشاه آریامهر" كابینەی خۆی بە "حضرت امام" ناساند. ئەگەرچی داروودەستەی شا كابینەی بازرگانیان بە "حكومت سایه" ناو دەبرد. بەڵام بۆ هەموو كەس دیار بوو كە ئەو كابینەیە شانسی مانەوەی زۆر لە كابینەكەی ئاغای بختیار زیاترە. لە یەك دوو ململانەی دەسەڵات و دەسەڵات نواندنیش دا كە دوو كابینەی رەقیب لە خۆیان نیشان دا، بە ئاشكرا لاوازی و بێ بناخەیی كابینەی بختیار و بەهێزیی كابینەی بازرگان دەركەوت.

سەرەنجام پێش نێوەڕۆی رۆژی ٢٢ی رێبەندانی ١٣٥٧ (١١ی‌فیوریەی ١٩٧٩) ئەرتەشی شا رایگەیاند كە لە نێوان دوو كابینەی رەقیب دا بێلایەنەو خەڵكی ئێران بۆ خۆیان بڕیاری خۆیان دەدەن. ئەو بێلایەنی راگەیاندنە بێ ئەم لاو ئەولا بە مانای رووخانی كابینەی بختیار و زیاتر لەوەش كۆتایی رێژیمی ٢٥٠٠ساڵەی پاشایەتی لە ئێران دا بوو. ئەوەبوو كە پێش خۆرئاوای رۆژی ٢٢ی رێبەندان دەركەوت "شاپور بختیار" لە ئێران رای كردووەو دەورانی حكوومەتەكەی كۆتایی هاتوە. وەك دەزانین بازرگان و بختیار ئەگەرچی لەو دەورانەدا كەوتبوونە دوو سەنگەری بەرامبەری یەكتر، پێشتر لە یەك سەنگەر دا ببوون و هەردووكیان لە تێكۆشەرانی پێشووی جەبهەی میللی بوون. بۆیە زۆر كەس خوالێخۆشبوو "مهدی بازرگان"یان بەوە تاوانبار كرد كە رێگای راكردنی بختیاری خۆش كردووەو نەیهێشتوە بكەوێتە دەستی جەللادەكانی رێژیمی نوێ. لەو پێوەندییەدا یەكێك لە رۆژنامەكانیش بە شێوەیەكی ناراستەوخۆ ئەو تۆمەتەی دایە پاڵ بازرگان و نووسی:"بختیار از مرز بازرگان گذشت" كە هەم دەیتوانی مەبەست سنووری "بازرگان" لە نێوان ئێران و توركیەدا بێ و هەمیش دەكرا ئاماژە بۆ ئاغای بازرگان بێ.

روونە كە رووخانی رێژیمی ملهوڕی پاشایەتی بە چ رادەیەك مایەی خۆشحاڵی و پێخۆشبوونی خەڵكی ئێران و بەتایبەتی خەڵكی كوردستان بوو. لە هەموو ناوچەكانی وڵات دا جەژن و شادمانی وەڕێ كەوت و لە زۆر جێگاش بنكەو پێگەكانی ژاندارمری و شهربانی، دوو داردەستی رێژیمی شا بۆ سەركوتی بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی گەلانی ئێران پەلامار دران و چەك كران. لە هێندێ جێگا و یەك لەوان لە دەوروبەری تاران پادگانە نیزامییەكانیش كەوتنە بەر هێرشی كۆمەڵانی خەڵك و ئاداریان بەسەر پاداریانەوە نەما. بە پێی هێندێك ئاماری ناتەواو تەنیا لە پادگانەكانی دەوروبەری پێتەخت نیزیكەی یەك میلیۆن پارچە چەك كەوتە دەستی رۆڵەكانی گەل.

جێی داخ ئەوەبوو كە بەشی هەرەزۆری ئەو چەكانە نە بۆ پاراستنی دەسكەوتەكانی شۆرش كەلكیان لێوەرگیراو نە لە بەربەركانی لەگەڵ دیكتاتۆریی مەزهەبیدا كە هەر زوو چنگ و ددانی بە خەڵك نیشان دان بەكار هاتن. بەڵكوو زیاتر وەك شتومەكێكی بێبایەخ و سامانێكی بەهەرزان دەسكەوتوو لە بازاڕ دا هەراج كران و بەشێكیشیان تەسلیمی رێژیمی تازە بە دەسەڵات گەیشتوو كرانەوە تا سەرلەنوێ لە سەركوتی خەڵكی ئێران دا بەكاریان بێنێ. تەنیا لە كوردستان بە خۆشییەوە وەزعەكە جۆرێكی دیكە بوو، لەم ناوچەیەدا ئەگەرچی حاشا ناكرێ كە دیسان ئەو چەكانە كڕین و فرۆشتنیان پێكراو هێندێ كەسی پووڵ پەرست گیرفانیان لێپڕكردن، بەڵام جێی شانازی بوو كە بەشێكی بەرچاو لەو چەكانە كەوتنە دەستی رێكخراوی سیاسی و ئینسانی مەسئوول كە بۆ دیفاع لە ماف و ئازادییەكانی خەڵك كەڵكیان لێوەرگیرا. مایەی شانازییە كە تا ئێستاش كوردستانی خۆڕاگر لە بەرامبەر دیكتاتۆریی مەزهەبیدا بە چۆك دا نەهاتوەو هەروا چقڵی چاوی دوژمنانی ئازادییە.

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد
© www.kurdistanukurd.com

حیزبی دێموكرات و ڕێژیمی ئیسلامی

هەر لە سەرەتای دەست پێكرانی راپەڕینەوە حیزبی دێموكراتی كوردستان (ئێران) لە دوو مەسەلەدا بۆچوونێكی واقیع بینانەی هەبوو. یەكەم ئەوە كە نێوەرۆكی دارودەستەكەی خومەینیی باش ناسیبوو. بەو مانایە كە قەت پێی وا نەبوو كە ئەمانە هێزێكی بەڕاستی ئازادیخوازو پێشكەوتوون و دەتوانن و دەیانەوێ ئەگەر بە دەسەڵات گەیشتن داخوازە دێموكراتی‌یەكانی كۆمەڵانی خەڵك دابین بكەن. دووهەمیش ئەوە كە پێی وابوو ئەمانە شانسی سەركەوتن و بە دەسەڵات گەیشتنیان لە هەموو دەستەو تاقمە سیاسی‌یەكان زیاترە. هەربۆیەش حیزبی دێموكرات لە زووەوە كەوتە بیری ئەوە كە ڕێگایەك بۆ نیزیك بوونەوە لە خومەینی و حاڵی كردنی لە داخوازە ڕەواكانی خەڵكی كوردستان بدۆزێتەوە. ئەمەش بۆ ئەوەبوو كە بەڵكوو بتوانێ موافەقەتی خومەینی بۆ لای بەڕەسمی ناسینی مافەكانی خەڵكی كوردستان رابكێشێ و پاش رووخانی ڕێژیمی پاشایەتی گەلی كورد ناچار نەبێ دەورێكی تازە لە خەبات و قوربانی‌دان لە پێناوی گەیشتن بە ئامانجەكانی دا دەست پێ بكا.

بۆ گەیشتن بەو ئامانجە حیزب لە زۆر ڕێگاوە كەوتە هەوڵ و تەقەلا. هێشتا ئاغای خومەینی لە شاری نەجەف لەعیراق بوو كە دەفتەری سیاسی دەستەیەكی نوێنەرایەتیی پێكهاتوو لە محەمدامین سیراجی و نووسەری ئەم دێڕانەی ناردە سەردانی، نوێنەرانی حیزب بە هەر زەحمەتێك بوو خۆیان گەیاندە شوێنی دانیشتنی خومەینی و بە نووسینی یادداشتێك داوای چاوپێكەوتنیان لێكرد. بەڵام ناوبراو ئەو داوایەی قبووڵ نەكردو نوێنەرێكی خۆی بە ناوی "محمود دعائی" (كە پاش رووخانی ڕێژیمی شا ماوەیەك بوو بە سەفیری ئێران لە عیراق و ماوەیەكیش سەرپەرستی "اطلاعات" بوو) ناردە لایان. دیارە ئەم نوێنەرە هیچ دەسەڵاتێكی نەبوو جگە لەوە كە گوێ بۆ قسەكانی نوێنەرانی حیزب راگرێ و یادداشتیان بكا. ئەم قسانە گەیشتنەوە خومەینی یان نا و جوابێكیان هەبوو یان نا؟ ئێستاش روون نەبۆوە.

كاتێكیش خومەینی لە "نۆفل لۆشاتۆی" پاریس دەژیا، دوكتور قاسملووی شەهید چووە سەردانی و هەوڵی دا قسەی لەگەڵ بكا. ئەو جارەش هەرچەند دوكتور توانیبووی بچێتە "تەكیە"ی ئیمام، بەڵام خومەینی موافەقەتی نەكردبوو بە تەنیا بی‌بینێ‌و ئاشكراشە كە قسەكانی دوكتور قاسملوو شتێك نەبوون لە مەجلیسێك دا كە هەموو جۆر خەڵكێكی لێ‌دانیشتوون بێنە گۆڕێ.

چەند ڕۆژ پاش گەڕانەوەی خومەینی بۆ ئێرانیش كۆمیتەی ناوەندیی حیزب لە نامەیەكی زۆر دۆستانەدا پیرۆزبایی سەركەوتنەكانی هێزە شۆرشگێرەكانی ئێرانی لێكرد، ڕێزی بۆ خەبات و تێكۆشانی شێلگیرانەی ناوبراو داناو داوای لێكرد بۆ پێك هێنانی یەكیەتی و نیزیكی لە نێوان دەستەو تاقمەكانی ئۆپۆزیسیۆن دا هەوڵ بداو ڕێگا نەدا دەسكەوتەكانی راپەڕین بكەونە پاوانی دەستەیەك و تاقمێكی دیاری كراوەوە. لە دوابەشی ئەم نامەیەدا كە ڕۆژی ١٩ی ڕێبەندانی ١٣٥٧ بۆ خومەینی نووسرابوو، داخوازە نەتەوایەتی‌یەكانی گەلانی ئێرانیش بەم چەشنە باسیان لێكرابوو:

"جەنابت لە یەك ساڵی دوایی دا نیشانت داوە كە دەتوانی بە غیرەت و ئازایەتی‌یەكی بێ‌وێنەوە لەگەڵ مەسەلەكان بەرەوڕوو بی. وەرە ئەم بتەش كە ناوی نراوە تۆمەتی جیاوازی‌خوازی و یەكێكە لە پاشماوەكانی ڕێژیمی شوومی پەهلەوی تێك بشكێنەو بەناوی مرۆڤایەتی و دادپەروەری دیفاع لە مافەكانی گەلانی زۆرلێكراوی ئێران بكە. دڵنیابە مێژوو هەرگیز ئەو خزمەتە پڕشنگدارەی لەبیر ناچێ.

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

ئێمە هیوادارین جەنابت لەو بارەیەوە ڕێنوێنیی پێویست بدەیە دەوڵەتی "مهندس بازرگان" هـەتا مەسـەلەی دابـین کردنی مافە نەتەوایەتی‌یەکانی گەلانی زۆرلێکراوی ئێران لە بەرنامەی خۆی دا بگونجێنێ و بەم جۆرە پشتیوانیی هەموو خەڵك بۆ لای خۆی راکێشێ". [1]

ڕۆژی ١١ی ڕەشەمەی ١٣٥٧ لەسەر بانگهێشتنی حیزبی دێموکراتی کوردستان میتینگێکی سەد تا سەدوپەنجا هـەزار کەسی لە ستادیۆمی وەرزیشیی شاری مەهاباد پێك هات. لـەو میتینگـەدا دوکتـوری شـەهید پـەیامی حیزبـی دێـموکراتی کوردستانی خوێندەوە. لەو پەیامە دا جـارێکی دیکـە لـە شۆرشـی ئێـران و دەسـکەوتەکانی پشـتیوانی کرابـوو، خـەڵکی کوردستان و سەرانسەری ئێران بۆ یەکیەتی و برایەتی بانگهیشتن کرابوون و ئامادەیی حیـزب بـۆ هاوکـاری لەگـەڵ هێـزە نیشتمانپەروەرەکان نیشان درابوو. هەر لەوێ دا بەرامبەر بە پیلانەکانی دوژمنانی شـۆرش هوشـدار درابـوو و لـە هـەموو ڕێکخراوە سیاسی‌یە پێشکەوتووەکان داوای وشیاری کرابوو.

بە کورتی، هەرچی لە توانای حیزبی دێموکرات دا هەبوو بە کار برا بۆ ئەوەی گەلی کورد لـە سـێبەری ڕێـژیمی تـازەدا بە لانی کەمی داخوازی‌یە نەتەوایەتی‌یەکانی بگاو ناچار نەبێ بۆ وەدەست هێنانی مافەکانی پەنا بۆ خەباتێکی توندو تیـژ و سەخت و دژوار بەرێ. بەڵام دیار بوو جوابدانەوە بە داخوازە ڕەواکانی گەلانی ئێران و چین و توێـژە دێموکراتی‌یـەکانی خەڵك لەگەڵ جەوهەری ڕێـژیمی تـازە بـە دەسـەڵات گەیشـتوودا ناتـەبایی هـەبوو. بۆیـە هـەموو ئـەو هـەوڵ و تەقەلایانـە (بەداخەوە) بێ‌ئاکام بوون و خومەینی و ڕێژیمەکەی لە هـەموو دەرفـەتێك بـۆ گێچـەڵ فرۆشـتن بـە گـەلی کـورد کـەلکیان وەرگرت تا سەرەنجام شەڕێکی درێژخایەنیان بەسەر گەلەکەمان دا سەپاند کە هەتا ئێستاش درێژەی هەیە.

گرتنی پادگانی مەهاباد

ڕۆژی ٢٢ی ڕێبەندانی ٥٧ هەر بە ئاگادار بـوون لـە ڕووخـانی ڕێـژیمی شـا لـە زۆربـەی شـارو شارۆچـکەو گونـدەکانی کوردستان دا (هەروەك زۆر بەشی دیکەی وڵات) بنکەکانی پۆلیس و ژاندارمری کەوتنە بەر پەلاماری خەڵك و چەك کـران. بـۆ شـەوی ٢٣ی ڕێبەنـدان فکـری گرتنـی پادگـانی مـەهاباد کەوتـە سـەری ڕێبـەران و نوێنـەرانی هێنـدێك لـە ڕێکخـراوە چەپەکان. ئەو شەوە نووسەری ئەم دێڕانە لە ماڵی کاك غنی بلوریان بوو کە هەیئەتێك لە نوێنـەرانی ئـەم ڕێکخراوانـە بـۆ باس لەسەر ئەو مەسەلەیە هاتنەلای کاك غنی، چـونکە ئەوکاتـە ئـەمن بـە نهێنـی دەژیـام، خـۆم لـەو نوێنەرانـە ئاشـکرا نەکردو لە ژورێکی دیکە دانیشتم. پاش ئەوەی مەسەلەکەیان باس کرد بوو کاك غنی بە بیانوویـەك خـۆی دزیـەوەو هاتـە لای من گوتی ئەو برایانە بۆ شتێکی وا هاتوون. ئەتۆ نەزەرت چیە. پاش باسێکی کـورت بـەو ئاکامـە گەیشـتین کـە کـاك غنی هەوڵ بدا قانیعیان بکا کە پادگانی ئەرتەشی لەگـەڵ پاسـگایەکی ژانـدارمری فـەرقی هەیـەو وا بـە هاسـانی تەسـلیم نابێ. کەوابێ باشترە هێرش نەکەنە سەر پادگان و خەڵك بە کوشتن نەدەن.

بە ڕواڵەت نوێنەرەکان بە قسەی کاك غنی قانیع ببوون و قەولیان دابوو کە ئەو کارە نەکەن. کەچـی بـۆ بـەیانی هـەر ئەوەندەمان زانی لە دەوری پادگان بوو بە تەقە. تەقەو لێکدان تا ئێوارێی کێشاو ئەگەر باشم لەبیر مابێ پـەنجاو شـەش کەس شەهید و بریندار بوون، بێ ئەوەی پادگان بگیرێ. زەرەرو زیانی نێو پادگانیش بۆ کەس ڕوون نەبۆوە. ئەم هێرشە فەرماندەرانی پادگانی تا ڕادەیەکی زۆر وشیار کردەوەو هەربۆیە کەوتنە خۆسـازدان و سـەنگەر لێـدان و لـە مـاوەی دوو سێ ڕۆژێك دا هەموو بەرزایی‌یەکانی پشتی پادگانیان کردە سەنگەر.

---

[1] لە رووی دەقی فارسی‌یەکەیەوە کراوە بە کوردی. چونکە دەقە کوردی‌یەکەی ئەگەریش لە کاتی خۆی بووبێ، لە دەست دا نەبوو.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

© www.kurdistanukurd.com

بەڵام حیزبی دیموكرات دەیزانی هەتا كاتێك پادگانی مەهاباد بەو فەرماندەرە شاپەرستانەیەوە لە جێی خۆی مابێ، خەڵكی مەهاباد ناتوانن تامی ئازادی بچێژن و رووخانی رێژیمی شا بە تەواوی هەست پێبكەن. چونكە پادگانی مەهاباد لەراستی دا لەنێو شار هەڵكەوتوەو هەمیشە چاوەدێری بەسەر جم و جۆڵی خەڵك دا دەكا. بۆ ئەوەی ئەو كۆسپە لەسەر رێگای تێكۆشانی ئاشكرای حیزبی دێموكرات هەڵگیرێ و خەڵكی مەهاباد جارێكی دیكە شارەكەیان بە ئازادی ببیننەوەو خەڵكی كوردستانیش بە گشتی پێتەختی كۆمارە جوانەمەرگەكەی كوردستان رزگارو سەربەست ببینن، حیزبی دێموكرات كەوتە فكری پێوەندی گرتن لەگەڵ هێندێك ئەفسەری نیشتمانپەروەری نێو پادگان و هەروەها چەند ئەفسەرێكی شۆرشگێر لە دەرەوەی پادگانی مەهاباد و لە سەرووی هەموویانەوە شەهید سەرگورد عبّاسیی نەمر. هەر لەو كاتەدا حیزب كەوتە هەوڵی هێز كۆكردنەوەو لە زۆربەی ناوچەكانی دەوروبەرەوە هێزی چەكداری هێنایە مەهاباد.

سەرەنجام هەموو كاردروستایی‌یەك بۆ گرتنی پادگان كراو هێزی چەكدار لە چواردەوری پادگان دامەزرا. بەڵام رۆژی ٣٠ رێبەندان كە رۆژی دیاریكراو بۆ گرتنی پادگان بوو، بەخۆشی‌یەوە لە ئاكامی نەخشەیەكی زیرەكانەی ئەفسەران و دەرەجەدارانی نیشتمانپەوەری نێو پادگان دا ئەم بنكەی سەركوت و زەبرو زەنگە بە بێ شەڕ تەسلیم بوو و تەنیا رووداوی خوێناوی تەقەی سەربازێك لە سەرتیپ پزشكپور فەرماندەری پادگان بوو كە بەخۆشی‌یەوە ئەویش برینەكەی كاریگەر نەبوو. بەزوویی بەڕێ كرا بۆ تاران و پاش ماوەیەك لە نەخۆشخانە دەرچوو.

پاش گیرانی پادگانی مەهاباد یەكێك لە ئەفسەرانی گەلی كرا بە فەرماندەری پادگان و پەیامێك بۆ مەركەز لێدرا كە پادگانی مەهاباد بە دەستی خەڵك و ئەفسەرانی نیشتمانپەروەر گیراوەو فەرماندەریی تازە بە شۆرشی سەرانسەریی خەڵكی ئێران وەفادارە. رادیۆی تارانیش لە بەرنامەی خەبەری سەعات ٢ی پاش نیوەڕۆ دا خەبەری رزگار كردنی پادگانی مەهابادی خوێندەوەو بە یەكێك لە سەركەوتنەكانی شۆرشی دانا. كەچی دوایە كە دەوڵەت تێگەیشت فەرماندەریی تازەی پادگان بە ئامانجەكانی خەڵك و شۆرش وەفادارە، ١٨٠ دەرەجە وەرسووڕاو گرتنی پادگانی مەهابادی بە كاری "اوباش و ضدانقلاب" ناوبرد. دیارە فەرماندەری پێشووی پادگان لە مەركەزیش داوای كۆمەگی كردو فرۆكەكانی ئەرتەش لەسەر شاری مەهاباد بۆ ترساندنی خەڵك دیواری دەنگیان شكاند. بەڵام چونكە شەڕێك لە ئارادا نەبوو و پادگانیش بە خۆشی تەسلیم ببوو تەقەیان نەكردو گەڕانەوە.

شایانی باسە، شەوی پێش گیرانی پادگان هەیئەتێكی دەوڵەت بۆ بە ناو ئارام كردنەوەی وەزع و پرسینی داخوازەكانی خەڵكی كوردستان هاتبووە مەهابادو لەگەڵ نوێنەرانی رێكخراوە سیاسیو كۆمەڵایەتی‌یەكان دا دانیشتنێكی هەبوو. بەڵام ئەو هەیئەتە نە دیاری‌یەكی بۆ خەڵكی كوردستان پێبوو، نە سەلاحییەتی هیچ چەشنە بڕیارێكیشی هەبوو. هەیئەتی دەوڵەت بە گرتنی پادگانی مەهاباد زۆر قەڵس بوو و پێی وابوو ئەو كارە بێحورمەتی‌یەكە كە بەو هەیئەتە كراوە، كە دیارە بۆی روون كرایەوە كە گرتنی پادگان دەمێكە نەخشەی بۆ كێشراوەو رۆژی بۆ دیاری كراوە. وەك هەموو كارێكی لەو چەشنەش وەدواخستنی دروست نەبووە، بۆیە لەكاتی خۆی دا جێبەجێ كراوەو وەدوا نەخراوە، ئەگینا بەهیچ جۆر نیازی بێحورمەتی بە هەیئەت لە گۆڕێ دا نەبووە.

راگەیاندنی خەباتی ئاشكرا

رۆژی ١١ی رەشەمەی ساڵی ١٣٥٧ حیزبی دێموكراتی كوردستان بۆ راگەیاندنی سیاسەت و هەڵوێستەكانی خۆی میتینگێكی گەورەی لە ستادیۆمی وەرزیشیی شاری مەهاباد پێك هێنا. لەو میتینگەدا بێجگە لە خەڵكی ناوچەی مەهاباد نوێنەرانی هەموو ناوچەكانی كوردستان و زۆر لەحیزب و رێكخراوە سیاسی‌یەكان و ژمارەیەك لە رۆژنامەنووسانی

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

نێوخۆی وڵاتیش بەشدار بوون، پاش زیاتر لە ٣٠ ساڵ خەباتی نهێنی، حیزبی دێموکرات رایگەیاند کە لەمەودوا خەباتی ئاشکراو قانوونیی خۆی دەست پێدەکا.

هەر لەو میتینگەدا دوکتور قاسملووی نەمر سیاسەتەکانی حیزبی دێموکراتی شی کردنەوەو وێڕای دووپات کردنەوەی پشتیوانی لە لایەنی دژی ئیمپریالیستیی شۆرشی ئێران ئیشارەی بە گێرەشێوێنیی پاشماوەکانی رێژیمی کۆن و دوژمنانی شۆرش کردو ئاشکرای کرد کە حیزبی دێموکرات و گەلی کورد بەرامبەر بە پیلانەکانی دوژمنان دەست لەسەر دەست دانانیشن. دوکتور قاسملوو هەموو چین و توێژەکانی کۆمەڵ و هەموو رێکخراوە سیاسییەکانی بۆ یەکیەتی و تەبایی و هاوکاری بانگهێشتن کردو ئەو راستییەی وەبیر هێنایەوە کە دێموکراسی لە وڵاتەکەمان دا ریشەی نیەو بۆ ئەوەی هەموومان لەو فەزا ئازادەی بە رووخانی رێژیمی شا پێك هاتوە، بە باشی کەلك وەرگرین، پێویستە مەشقی دێموکراسی بکەین، واتە فێر بین دێموکراسی چۆن بە کار بێنین.

هەڵوەشانی زاگرۆس

هەروەك لە پێشەوەو لە جێگای خۆی دا گوترا "زاگرۆس" لەسەر ئەو بنەڕەتە دامەزرابوو کە هەرکات ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی گەڕانەوە وڵات ئەو کۆمیتەیە هەڵوەشێو کۆمیتەی ناوەندی دەسەڵاتی خۆی وەربگرێتەوە. لە بەختی ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی رێژیمی شا زوو رووخاو هەلومەرجێکی لەبار بۆ گەڕانەوەی ئەو هاوڕێیانە پێك هات. بۆیە هەموویان گەڕانەوە وڵات و لە یەکەم کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندی دا کە بە بەشداریی هەموو ئەندامانی زاگرۆس پێك هات، هەڵوەشانی ئەو کۆمیتەیە راگەیەندرا. کۆمیتەی ناوەندی داوای لە سێ ئەندامی زاگرۆس (کە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی نەبوون) کرد ببنە موشاویری کۆمیتەی ناوەندی. بەڵام هەرسێکیان ئەو پێشنیارەیان رەت کردەوە.

پێویستە وەبیر بێنینەوە کە هەر بە گەڕانەوەی کۆمیتەی زاگرۆس بۆ وڵات کاك غنی بلوریان بوو بە ئەندامی ئەو کۆمیتەیەو دوای هەڵوەشانی زاگرۆسیش کرا بەئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و تەنانەت دەفتەری سیاسییش. پاساوی ئەو بڕیارەش ئەوەبوو کە ئەو هاوڕێیە کاتێك چۆتە زیندان ئەندامی رێبەرایەتی بووە. ئێستا هەق نیە پاش ٢٥ ساڵ زیندانی بوون پایەی بەرپرسایەتیی وی لەحیزب دا بێتە خوار. بێجگە لەوە کۆمیتەی ناوەندی چەند کەسیشی وەك موشاویر دیاری کرد کە بەداخەوە تەنیا سێ کەسیانم لەبیرە. ئەوانیش بریتی بوون لە:

١ـ شەهید دوکتور صادق شرفکندی

٢ـ خوالێخۆشبوو دوکتور رحیم سیف قاضی

٣ـ کاك جلیل گادانی

شەڕی یەکەمی شاری سنە

وەك لە پێشەوە باس کرا، کۆماری ئیسلامی هیچ دەرفەتێکی بۆ سەرکوتی گەلی کوردو نیشاندانی رق و قین و دوژمنایەتیی قووڵی خۆی بەرامبەر بەو گەلە زۆرلێکراوە لەدەست نەدا. لە سەروبەندی نەورۆزی ١٣٥٨داو تەنیا پێنج حەوتوو دوای سەرکەوتنی شۆرش، پاشماوەکانی رێژیمی پاشایەتیو بەکرێگیراوانی رێژیمی تازە بە دەسەڵات گەیشتوو لە پادگانی سنەدا داخی خۆیان بە خەڵکی ئەو شارە قارەمانە رشت و کوشتارێکی باشیان لە پیرو لاو و ژن و پیاو و گەورەو چووکی ئەو شارە کرد.

فەرماندەرانی پادگان هێرشی خەڵك بۆ سەر بنکەی ژاندارمریو چەك کردنی ئەو بنکەیەیان کردە بیانوو بۆ ئەو پەلامارە بەربڵاوە. لە حاڵێك دا وەك پێشتر گوتمان لە زۆربەی هەرە زۆری ناوچەکانی وڵات دا بنکەکانی پۆلیس و

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

ژاندارمری چەك کرابوون و لە زۆر جێگاش پـەلامار درابـووە سـەر پادگانـەکانی ئەرتـەش و چـەك و چـۆڵەکەیان بـە تـاڵان برابوو بێئەوەی کوشتارێکی وا بێبەزەیی‌یانەی خەڵکی بێدیفاعی بەدواوە بێ.

لەماوەی چەند رۆژ شەڕی دەوروبەری پادگانی سنەدا بـەکرێ گیراوانـی نێـو پادگـان بـە تـۆپ و خۆمپـارەو دۆشـکاو هێلیکۆپتێرەکانی هوا نیروزیش بە راکێت و شێست تیر گەڕەکە بێدیفاعەکانی دەوروبەرو نیزیکی پادگانەکانیان دایە بـەر ئاگرو ئاسن و بە پێی ئامارێکی ناتەواو نیزیکەی چوارسەدو پەنجا کەسیان لە خەڵکی ئەو شـارە فیـداکارە قەلاچۆ کـرد. لێرەدا بوو کـە نـاوی نـەورۆزی خوێنـاویی شـاری سـنە وەك بەڵگەیـەکی دژیگـەلی بـوونی رێـژیمی ئیـسلامی لـە مێـژووی کوردستان دا تۆمار کراو هەر لەو پێوەندی‌یەش دا دروشمی ***"در بهار آزادی جای آزادی خالی"*** کەوتە سەر زاروزمانان.

بۆ ئەوەی خۆمان لە هەق گـوتن نـەبواردبێ، بەجێیـە ئـەو راسـتی‌یە بگـوترێ کـە هێنـدێك رێکخـراوی بچـووك و کـەم ئەزموونیش لە خولقاندنی ئەم وەزعەدا بـێ تەئسیر نـەبوون. ئـەوان کـە لـەو سـەرو بەنـدەدا بەربـەرەکانی دژی حیزبـی دێموکراتی کوردستان (ئێران) یان لە هەر مەسەلەیەکی دیکە بەلاوە گرنگتر بوو، کەوتبوونە سەر ئـەو خەیاڵـە کـە مـادام حیزبـی دێمـوکرات پادگـانی مـەهابادی گرتـوە، بـۆ پاراسـتنی پارسـەنگی هێزەکـان دەبـێ ئـەوانیش پادگـانی سـنە(کـە گرنگتریشـە) بگـرن. بـەڵام لـەوە بـێ خەبـەر بـوون کـە گرتنـی پادگـانێکی نیزامـی بـە هێزێکـی نارێـك و پێـك و بـە بـێ بەرنامەیەکی وردی نیزامی و بێ ئەوەی لە نێو ریزەکانی دوژمن دا هاو دەست و هاوکارێك هەبێ، هەروا ئاسان نیە.

وابزانم سێ رۆژ لە دەست پێکردنی شەڕەکە رابردبوو کە حیزبی دێموکراتی کوردستان لە مـەهابادەوە هێزێکـی سـەد تا سەدو پەنجا کەسیی لە گەڵ چەند کامیۆن خواردەمەنی و جل و بـەرگ کـە لـە کۆمـەگی خـەڵك پێـك هـاتبوون، نـاردە شاری سنە. بە گەیشتنی پێشمەرگەکانی حیزب، رێبەرانی ئەو رێکخراوانەی باسمان کردن لە جیاتی خۆشحاڵی نیگـەرانی دایگرتن و پڕتەو بۆڵەیان دەست پێکرد کە گۆیا حیزبی دێموکرات فرسەت تەڵەبی دەکاو ئێستا کە بە هەوڵ و هیممەتی وان پادگانی سنە خەریکە تەسلیم دەبێ! دەیەوێ خۆی بکاتە شەریکی ئەو سەرکەوتنەو گرتنی پادگان بـە نـاوی خـۆی تەواو بکا. هەربۆیەش هیچ هاوکاری‌یەکی ئەو هێزەی حیزبی دێموکراتیان نەکردو ئەوەندەی بۆیان کـرا، نەشـیان هێشـت پێشمەرگەکانی حیزب لە جەبهەی شەڕەکە نیزیك بکەونەوە.

سەرەنجام پاش ئەوەی پادگانی سنە لە باری رووحی و نیزامی‌یەوە تەقویەت کرا، بە هاتنی هەیئەتێکی دەوڵـەت بـۆ سنەو دانیشتن لە گەڵ نوێنەرانی رێکخراوەکـان و هێنـدێ شەخـسییەتی وەك مامۆسـتا شـێخ عزالـدین حـسینی و ئاغـای مفتـی زادە شـەڕەکە راگـیراو "گـەمارۆ"ی دەوری پادگـان کۆتـایی هـات. ئاکامـەکانی ئـەو شـەڕە بـۆ رێـژیمی ئیـسلامی دەرکەوتنی جەوهەری دژی ئینسانیی ئەو رێژیمە، بـۆ رێکخـراوە سیاسـی‌یەکانی بەشـدار لـەو عەمەلیاتـەدا ناکـامی و بـۆ خەڵکی شەریفی شاری سنە لە دەست دانی ژمارەیەکی زۆر لە خۆشەویستانی و چەندین میلیۆن تمەن زەرەروزیانی ماڵی بوو.

چوونی هەیئەت بۆ لای خومەینی

سەرباری هەمووی ئەو نیازخراپی‌یە کە لە رێبەرانی حکوومەتی ئیسلامی و دەسـت و پێوەنـدەکانیان لـە کوردسـتان دەبینرا، حیزبی دێموکراتی کوردستان و دڵسۆزانی دیکەی گەلی کورد وازیان لە هەوڵ و تەقـەلای ئاشـتیخوازانەی خۆیـان نەدێنا. ئەوان و بەتایبەتی حیزبی دێموکرات لەو باوەڕەدا بوون کە ئەگەر نەش کرێ کار بەدەستانی رێژیمی ئیسلامی بـە قبوولکردنی داخوازە رەواکانی گەلی کورد رازی بکرێن، هەوڵ و تەقەلای ئاشتی لانی کەم ئەو قازانجەی دەبـێ کـە ئەگـەر رۆژێك لە نێوان دەوڵەت و هێزە وڵاتپارێزەکانی کورد دا شەڕ هەڵگیرسا، خەڵکی کوردستان حیزبە نیشـتمانپەروەرەکانی کورد بە خەتابار دانانێن. بەڕاستییش وابوو. لە ئاکامی پەلاماری نیزامیی رێژیم بۆ سەر کوردستان دا دەیان هەزار کەس

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

لە خەڵکی بێدیفاع شەهید بوون، بە هەزاران کەس خرانە بەندیخانەو ئەشکەنجەو ئازار دران و تەنانەت ئیعدام کران، بە سەدان بنەماڵە دوور خرانەوەو بە میلیارد تمەن زیانی ماڵی بەخەڵك گەیشت. کەچی جارێك لە جاران خەڵك سەرکۆنەی حیزبی دێموکراتی کوردستانیان نەکردو تۆمەتی هەڵگیرساندنی شەڕیان نەدایە پاڵ. چونکە باشیان دەزانی کە حیزب بۆ دوورخستنەوەی زیانەکانی شەڕ لە کۆمەڵانی گەلی کورد چەند تێکۆشاوەو چەندی نیازپاکی لە خۆی نیشان داوە.

بە مەبەستی هێنانەگۆڕی داخوازە رەواکانی گەلی کورد لەگەڵ بەرپرسانی رێژیمی تازەو لە سەرووی هەموویانەوە شەخسی ئایەتوڵڵا خومەینی حیزبی دێموکراتی کوردستان داوای لە مەرکەز کرد کە موافەقەت بکا دەستەیەکی نوێنەرایەتیی حیزب بچێتە تاران و قوم و چاویان بە ئاغای خومەینی و ئاغای بازرگان سەرۆك وەزیری دەوڵەتی کاتی بکەوێ. ئەو داوایە موافەقەتی لەسەر کراو رۆژی ٧ یا ٨ی خاکەلێوەی ١٣٥٨ هەیئەتێکی رەسمیی حیزبی دێموکراتی کوردستان بە سەرۆکایەتیی دوکتور عبدالرحمن قاسملوو بەرەو تاران وەڕێ کەوتن. ئەم هەیئەتە کە چەند کەس لە ئەندامانی دەفتەری سیاسیو چەند تێکۆشەری دیکەی حیزبی تێدا ئەندام بوون لەشاری قوم چاویان بە ئایەتوڵڵا خومەینی کەوت و لەسەر مەسەلەی کورد و گیروگرفتەکانی ناوچە قسەیان لەگەڵ کرد. بەڵام ناوبراو دیدارەکەی لە چوارچێوەی زیارەتێکی تەکیەی شێخ دا هێشتەوەو جوابی داخوازەکانی نەدایەوە. لەو بارەیەوە بە رواڵەت مەسەلەکانی حەواڵەی ئاغای بازرگان سەرۆك وەزیر کرد.[1]

رۆژی ١١ی خاکەلێوە هەیئەتی حیزبی دێموکراتی کوردستان چاوی بە ئاغای بازرگان کەوت و مەسەلەکانی لەگەڵ هێنایەگۆڕێ. دوکتور قاسملوو پشتیوانیی حیزبی دێموکرات لە دەوڵەتی کاتیی راگەیاندو داوای کرد کە رێگا بدرێ هەیئەتی حیزبی دێموکرات لە رێگای رادیۆ تەلەویزیۆنەوە داخوازەکانی خەڵکی کوردستان بۆ گەلانی ئێران شی بکاتەوە. هەروەها داوای کرد بۆ ئەوەی داخوازەکانی خەڵکی کوردستان لە قانوونی ئەساسیدا بگونجێندرێن رێگا بدرێ نوێنەرانی خەڵکی کوردستانیش لە دانانی ئەو قانوونە دا بەشدار بن. هەر لەو دیدارەدا دەستەی نوێنەرایەتیی حیزب گەڵاڵەیەکی بۆ دابین کردنی مافە رەواکانی خەڵکی کوردستان پێشکەشی سەرۆك وەزیر کرد.

خوالێخۆشبوو بازرگان خۆشحاڵیی خۆی لەو چاوپێکەوتنە دەربڕی، ئەسڵی خودموختاریی بە شتێکی باش و قابیلی قبووڵ داناو رایگەیاند کە گەڵاڵەی حیزبی دێموکرات موتالا دەکا. هەروەها رایگەیاند کە کۆمیسیۆنێك لە وەزیرانی دیفاع و نێوخۆ و کار پێك هاتوە بۆ ئەوەی لەگەڵ نوێنەرانی واقیعیی کوردستان لە مەسەلەکان بکۆڵنەوە. لەبارەی رادیۆ تەلەویزیۆنیشەوە گوتی مانیعێك نابینم و ئێوە خۆتان لەگەڵ بەرپرسانی رادیۆ تەلەویزیۆن قسە بکەن و وەخت وەربگرن.

بەداخەوە هەمووی ئەو وادەو بەڵێنانە بێبەرهەم بوون. نە رێگا درا نوێنەرانی کورد لە رێگای رادیۆ تەلەویزیۆنەوە قسە بۆ خەڵکی ئێران بکەن، نە داخوازەکانی خەڵکی کوردستان چووکترین ئاوڕیان درایەوە سەر و نە کۆمیسیۆنی وەزیرانیش هەرگیز لەگەڵ نوێنەرانی واقیعیی کوردستان مەسەلەکانی خستە بەرباس. هۆی هیچ کام لەوانەش نیازخراپیی ئاغای بازرگان نەبوو، چونکە ناوبراو وەك ئینسانێکی سیاسی و تێکۆشەرێکی نیشتمانی زەرفیەتی وەڵامدانەوە بە داخوازەکانی خەڵکی کوردستانی تێدا هەبوو. بەڵام گیروگرفتەکە ئەوەبوو کە ئاغای سەرۆك وەزیریش هەر ئەوەندەی نوێنەرانی حیزبی دێموکرات دەسەڵاتی بڕیاردان لەسەر ئەو مەسەلانەی هەبوو. لە ئاکام دا هەیئەتی حیزبی دێموکرات لە راستی دا بە دەستی بەتاڵ لە دیداری رێبەرانی رێژیمی تازە گەڕایەوە کوردستان.

[1] هاوینی ساڵی ١٣٥٨یش هەیئەتێکی هەشت کەسی لە لایەن خەڵکی مەهابادەوە چوونە لای ئاغای خومەینیو کە نووسەری ئەم دێڕانەشیان لەگەڵ بوو. لەو چاوپێکەوتنەش دا خومەینی مەسەلەکەی هەر بە مەوعیزەو ئامۆژگاری تەواو کردو بەناو چارەسەری مەسەلەکانی حەواڵەی کاربەدەستانی دەوڵەت کرد.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ڕێفراندۆمی دیاری كردنی نیزام

ڕۆژی ١٠ی خاكەلێوەی ١٣٥٨ بە ڕۆژی ڕیفراندۆم بۆ دیاری كردنی سیستمی حكوومەتیی دوای ڕووخـانی ڕێـژیمی شـا دیاری كرابوو.[1] بە ڕواڵەت ئەمە هەنگاوێكی دێموكراتیك بوو كە ڕێژیمی تازە بەدەسەڵات گەیشتوو دەیهاویشت. خـەڵكی ئێران ڕێگایان پێدەدرا كە لە لێپرسینێكی گشتی دا سیستمی حكوومەتیی دڵخوازی خۆیان هەڵبژێرن. كەچی لـە پشـت پەردەی ئەو هەنگاوە دێموكراتیكەوە خەراپترین شێوەی زەوتكردنی هەقی هەڵبژاردن شاررابۆوە. ئـەو بەرگەیـەی خـەڵك لە ڕێفراندۆم دا دەبوو لە سندووقی باوێن سپی نـەبوو كـە هەرچـی پێیـان خۆشـە لێـی بنووسـن، سیسـتمی جۆراوجـۆری ڕێژیمە ناسراوەكانی دنیاش لەو بەرگەیە نەنووسرابوون تا هەر كەسە چی پێ باشە هەڵی بژێرێ. لە بەرگەی ڕێفرانـدۆم دا خەڵكی ئێران سەرپشـك كرابـوون لـە نێـوان ڕێـژیمی تـازە گۆڕكراوی پاشـایەتی و ڕێـژیمی كۆمـاری ئیسـلامی دا یـەكێك هەڵبژێرن.

خەڵكی ئێران ڕێژیمی پاشایەتی‌یان ناسیبوو، زۆریشیان مەینەت و مەرارەت بە دەستیەوە چەشتبوو. جگە لە بەشـێك لە ئاخوندە دەسەڵاتدارەكان كەسیش نەیدەزانی كۆماری ئیسلامی بەری چ دارێكە. ئەو سیستمە نە لە هـیچ كـوێی دنیـا تاقی كرابۆوەو نە لە هیچ قامووسێكیش دا لێك درابۆوە. ڕێژیمی تازە دامەزراو بەو ژێستە دێموكراتی‌یەی، سمـۆرەی نێـو تەلیسی بە خەڵكی ئێران دەفرۆشت كە دیار نەبوو ساغە، نەخۆشە، گەورەیە، چووكە، زەردە، سوورە، بۆرە، پـیرە یـان جحێڵە. لەبەر ئەوەش كە ڕێژیمی پاشایەتی هەر ئەو ڕێژیمە بوو كە ئەو هەموو قوربانی‌یە لە پێناو ڕووخاندنی دا درابـوو، لە ڕاستی دا بەشدارانی ڕێفراندۆم هەقی هەڵبژاردنیان نەبوو. ئەو ڕێفراندۆمە مەسەلی كـوردیی وەبـیر دێنایـەوە كـە دەڵـێ "كەوت دەوێ ئەوە سمۆر، سمۆرت دەوێ ئەوە سمۆر".

لەبـەر ئـەو ڕاسـتی‌یە زەقانـە حیزبـی دێمـوكرات و بەشـی هـەرەزۆری خـەڵكی كوردسـتان بەنیشـانەی نـاڕەزایی لـە دێموكراتی نـەبوونی ڕێفرانـدۆم ئـەم لێپرسـینە گشـتی‌یەیان تـەحریم كـردو تێـی دا بەشـدار نـەبوون. ئاكـامی لێپرسـینی گشتییش لە پێشەوە ڕوون بوو، چونكە لە لایەك زۆر كەم كەس حازر بوون دەنگ بۆ گەڕانەوەی ڕێژیمی پاشایەتی بـدەن و لـە لایدیكـەش دەمڕاسـتەكانی ڕێـژیم بـە شـتێكی غـەیری كۆمـاری ئیسـلامی ڕازی نـەدەبوون. خومـەینی هـەر زوو ڕایگەیاندبوو كە:***"كۆماری ئیسلامی بەڵێ، یانی ئیسلام بەڵێ و كۆماری ئیسلامی نا، یانی ئیسلام نا"*** بۆیـە ڕۆژی ١٢ی خاكەلێوە كە ئاكامی ڕێفرانـدۆم ڕاگەیەنـدرا دەركـەوت كـە كۆمـاری ئیسـلامی بـە زۆربـەی نیزیـك بـە تـەواوی دەنگـەكان هەڵبژێراوە.

لەگەڵ ئەوەش كە حیزبی دێموكرات لەو ڕێفراندۆمەدا بەشدار نـەبیوو، دواتـر ڕایگەیانـد كـە ڕێـز بـۆ دەنگـی زۆربـەی خەڵكی ئێران دادەنێ و بەتایبەتی لەو بابەتە كە ڕۆژی ١٢ی خاكەلێوەی ١٣٥٨ ڕۆژی كۆتـایی هـاتن بـە دەورانـی ڕەشـی دیكتاتۆریی پاشایەتی‌یە، ئەو ڕۆژە بە ڕۆژێكی مێژوویی دەزانێ. بەم جۆرە نیزامی كۆماری ئیسلامی بوو بـە ئاڵترنـاتیوی سیستمی ٢٥٠٠ ساڵەی پاشایەتی و مەسەلی كورد هاتەدی كە دەڵێ"لە كۆلكی ڕەویەوەو بەسەر بەرازی داكەوت".

شەڕی نەغەدە

پاش میتینگی ١١ی ڕەشەمەی ١٣٥٧ لە مەهاباد وەك سـوننەتێكی لـێهات كـە لـە هـەموو شـارەكانی كوردسـتان دا میتینگ ساز دەكراو لەوێ دا وێڕای قسە كـردن بـۆ خـەڵك و شـی كردنـەوەی سیاسـەت و هەڵوێسـتەكانی حیـزب بنكـەی

[1] ئێستا بۆچی زیاد لە هەموو ڕۆژان ڕۆژی ١٠ی خاكەلێوە، ڕۆژی ئیعدامی پێشـەوا قاضـی محمـدو هاوڕێكـانی بـۆ ڕیفرانـدۆم دیـاری كرابـوو؟ بۆخۆی پرسیارێكە، تۆ بڵێی بە ڕێكەوت بووبێ؟

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

حیزبی لەو شارە بە رەسمی دەکرایەوەو تێکۆشانی ئاشکرای دەست پێدەکرد. ئەو کارە لە هێندێ شاری کوردستان بەرێوە چووبوو، نۆرە گەیشتبووە سەر شاری نەغەدە، شارێك کە بەشێکی زۆر یان زۆرتری دانیشتووانی ئازەربایجانین. حیزبی دێموکرات وای دانابوو کە میتینگی شاری نەغەدە لەهی شارەکانی دیکە رێك و پێکتر و گەورەتر بێ و لەوێ دا بێجگە لە سیاسەتە گشتییەکانی حیزب، لەسەر برایەتی و هاوکاریی دوو گەلی کورد و ئازەربایجانی پێ دابگیرێ و بناخەیەکی نوێ بۆ هاوخەباتیی رۆڵەکانی ئەم دوو گەلە دابمەزرێ. هەربۆیەش لەزۆر ناوچەی دیکەی کوردستانەوە نوێنەر بۆ ئەم میتینگە بانگ کرابوون، بێخەبەر لەوەی کە پاشماوەکانی رێژیمی شاو دەمڕاستەکانی کۆنەپەرستی چ پیلانێکیان دژی کوردو بۆ لەخوێن وەردانی ئەو میتینگە بەدەستەوەیە.

رۆژی ٣١ی خاکەلێوەی ١٣٥٨ میتینگی نەغەدە بەرپا کراو دەیان هەزار کەس لە کوردو ئازەرییەکانی تێدا بەشدار بوون. لە یەکەم ساتەکانی کاری رەسمیی میتینگ دا هێشتا شەهید دوکتور قاسملوو یەکەمین جوملەکانی وتاری خۆی نەخوێندبۆوە کە لەژوورەوەو دەرەوەی میتینگ تەقە دەست پێکرا بێ ئەوەی روون بێ لە کوێوە تەقە دەکرێ و لە کێ تەقە دەکرێ. تۆمەز بەکرێگیراوان بە پێی نەخشە دابەش بوون و بۆ شێواندنی میتینگەکەو لەویش زیاتر بۆ ناکام هێشتنەوەی ئامانجەکانی پێك هێنانی ئەو کۆبوونەوە ئاشتیخوازانەیە لە چەند نوختە دامەزراون. میتینگ ناچار بوو بڵاوەی لێبکاو شەڕێکی نەخوازراو بە پیلانی کۆنەپەرستی بە سەر دوو گەلی کوردو ئازەری دا سەپا. ئەو شەڕە تەنیا چوار رۆژی خایاند و دوایە بە دەخالەتی ئەرتەش بە قازانجی ئازەرییەکان کۆتایی هات. بەڵام لەو ماوە کورتەدا بە سەدان کەس لە رۆڵەکانی دوو گەلی برای ئازەربایجانی و کورد شەهید و بریندار بوون، بەهەزاران ماڵە کورد لە ماڵ و هێلانەی خۆیان تەرە بوون کە هێشتاش هێندێکیان نەگەڕاونەوە شوێنی خۆیان و لە هەمووی خراپتر ئەو شەڕە شوێنەواری نالەباری لەسەر پێوەندیی دۆستانەی نێوان ئەو دوو گەلە دانا کە تا ئێستاش بە تەواوی نەسڕاوەتەوە.

گومان لەوە دانیە کە هەروەك گوترا ئەو شەڕە ئاکامی پیلانێکی چەپەڵی پاشماوەکانی رێژیمی شاو بەکرێگیراوانی رێژیمی ئیسلامی دژی خەڵکی کوردستان و حیزبی دێموکرات بوو. بەڵام بە هیچ جۆر دروست نیە لێرەدا حیزبی دێموکراتی کوردستانیش بە بێخەتا لە قەڵەم بدرێ. راستییەکەی ئەوەیە کە دوور بوونی رێبەرانی حیزبی دێموکرات بۆ ماوەی دەیان ساڵ لەوڵات و هێندێك هەستی، دەتوانم بڵێم منداڵانەی بەرپرسانی ناوچەی نەغەدە بوونە مایەی ئەوەی حیزبی دێموکرات لە ناسك بوونی هەل و مەرجی ئەو شارە حاڵی نەبێ و تێنەگا کە پێکهاتنی میتینگێکی دەیان هەزار کەسی ـ کە بەشێکی زۆریشیان چەکدار بوون ـ دەتوانێ چ کارەساتێکی دڵتەزێنی بەدواوە بێ.

شەڕی نەغەدە بە دەرچوونی بەیاننامەیەکی هاوبەش کۆتایی هات کە لە شارۆچکەی "محمدیار" لە نێوان ئەندامانی هەیئەتی نیازپاکیی مەهاباد کە یەکێك لە ئەندامەکانی فەرمانداری مەهاباد بوو لە لایەك و ئوستانداری ئازەربایجانی رۆژئاواو باوەڕپێکراوەکانی شارەکانی ورمێ و نەغەدە لە لایەکی دیکەوە ئیمزا کرابوو. کەچی هەر لەو کاتەدا کە ئەندامانی هەیئەتی کورد بۆ لێك جیا کردنەوەی هێزەکان چووبۆوە سێڕێیانی "محمدیار" یەکێك لەهاوسەفەرەکانی ئەو هەیئەتەو ئەندامێکی بەوەفای حیزب بە ناوی عثمان کریمی خەڵکی بانە لەلایەن هێزەکانی رێژیمەوە رفێندراو بێسەروشوێن کرا کە پاش چەند رۆژ جەنازەی بێگیانی لە چۆمی گادەردا دۆزرایەوە.[1]

---

[1] لە کۆبوونەوەی محمدیار بیرەوەرییەکی تاڵم هەیە کە ناتوانم لێرەدا نەیگێڕمەوە. ئەمن وەك نوێنەری حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ئەندامی هەیئەتی "حسن نیت" بووم و بە ئیعترافی ئوستانداری ئازەربایجانی رۆژئاواش نوێنگەی نیازپاکیی حیزبی دیموکراتی کوردستان بووم. یەکێك لە ئەندامانی هەیئەتی ئازەربایجانی برایەك بوو بەناوی ماشەڵڵاخانی بووزچلوو کە وەکیلی دادگوستەری بوو و جارێك لە سەردەمی راپەڕین دا لە مەهاباد وتارێکی خوێندبۆوە زۆری حورمەتی کوردەکان بۆ لای خۆی راکێشابوو. کەچی ئەوەی لەو کۆبوونەوەیەدا ئەو کابرایە بۆ تێکدانی وەزعەکە کردی، بەراستی لە هیچ پاسدارێکی نەخوێندەواری دەمارگرژیش نەدەوەشایەوە. بۆ نموونە:

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
www.kurdistanukurd.com ©

مەسەلەی زەوی و زار و شەڕی مەنگوڕان

بە رووخانی ڕێژیمی شا و هاتنە سەركاری ڕێژیمی ئیسلامی هەروەك بەدوای هەموو شۆڕش و ڕاپەڕینێك دا باوە، زۆر مەسەلەی كۆمەڵایەتی سەریان هەڵداو زۆر ناكۆكی و گێرەو كێشەی كۆن زیندوو بوونەوە. لە كوردستانی خۆمان رەنگە بتوانین بڵێین لە هەموویان گرنگتر مەسەلەی زەوی و زار بوو. ئەو مەسەلەیە كە لە دەورانی شا دا بە هەراو هۆریا و جاڕو جەنجاڵێكی یەكجار زۆری تەبلیغاتیەوە هاتەگۆڕێ و ناوی نرا یەكێك لە بەندەكانی شۆڕشی شا و میللەت، لە راستی دا هەرگیز چارەسەر نەكرا. مەئموره بەرتیل خۆرو چاوچنۆكەكانی ڕێژیمی شا لە كاتی دابەشكردنی زەوی و زار دا پێش ئەوەی لە فكری چارەسەری كێشەی زەوی و زاردا بن، لە خەمی پڕ كردنی گیرفانی خۆیاندا بوون. بۆیە لە هەمووی جێیەك لە ئاغاو جووتیار كێ توانیبای بەرتیلی باشتر و پووڵی زیاتر بدا بە بەرپرسانی دەوڵەتی، دەیتوانی بەشی باشتر لە زەوی و زارو كانی و رووبار بۆخۆی مسۆگەر بكا. هەربۆیە زۆركەسی موستەحەق یان هەر زەوییان بەر نەكەوتبوو، یان ئەوەندە كەمیان بەركەوتبوو كە ناچار بوون بیفرۆشنەوە یان بەجێی بێڵن و روو لە كاری فەعلەیی و خشت بڕی و شتی لەو بابەتە بكەن. زۆر لە خاوەن ملكەكان بەشی هەرەزۆرو بە كەلكی زەوییەكانی خۆیانیان لە ژێر ناوی جۆراوجۆردا بەناوی خۆیان و ئەندامانی بنەماڵەكانیانەوە سەبت كردبوو و تەنیا هێندێك بە قەولی كوردی "كەس نەكێڵ و بەردەرەق"یان بەسەر جووتیاران دا دابەش كردبوو. كەمیش نەبوون ئەو جووتیارە دەوڵەمەندانە كە بە دانی بەرتیل زەوییەكی زۆریان بە ناوی خۆیانەوە نووسیبوو و دەرو دراوسییەكانیان دەم لەپووش كردبوو.

لەو پێوەندییەدا لە زۆر جێگا جووتیارە بێ زەوییەكان داوای دابەشكردنەوەی زەوی‌وزاریان دەهێنایە گۆڕێ و پێیان وابوو ئێستا كە لە ئێران دا شۆڕش كراوە دەبێ ئەو زوڵمەی لە زەمانی شا دا لێیان كراوە لەسەریان وەلابچێ. لە لایەكی دیكەشەوە ئاغاو خاوەن ملكەكان كە ئیسلاحاتی ئەرزییان بە كردەوەیەكی زاڵمانەی ڕێژیمی شا دەرهەق بە خۆیان دادەنا، لە زۆر جێگا لە جووتیارەكانیان هەڵدەپێچاو داوایان لێدەكردن زەوی و زارەكەیان بدەنەوە بە وان و یان وەك دەورانی ئاغاو رەعیەتی ملكانەیان بدەنێ.

١ـ كابرایەكی عەجەمی پیری هێنایە ژوری كۆبوونەوە كە وەك بارانەی بەهارێ فرمێسكی دەڕژاندو لە خۆی دەدا. ماشەڵلاخان گوتی بابە بەخۆڕایی سەری خۆتان دێشێنن، حیزبی دێموكرات شەڕ راناگرێ، ئەوەتا ئەم بەیانییە هێرشی كردۆتە سەر مەحمەشەی خوارێ و قەلاچۆی لە ژن و منداڵی ئازەرییەكان خستوەو ئەم كابرایە ئێستا لەوێڕا هاتوە كە ژن و منداڵەكەی هەموو كوژراون و تەنیا خۆی دەرباز بووە. وەك لە غەیبەوە ئیلهامم بۆ كرابێ وەدەنگ هاتم و گوتم درۆیە. حازریشم ئێستا بۆ روون بوونەوەی راستییەكان بچمە مەحمەشەی خوارێ. یادی بەخێر رحیم خرّازی كە ئەندامی هەیئەت بوو گوتی ئەمنیش لەگەڵت دێم. هەستاین سواری جیبەكەی میرزا رەحیم بووین و چووینە مەحمەشە. كە گەیشتینە وێ دنیایەكی ئارام و بێدەنگ بوو. كۆمەڵێك لە خەڵكی ئاوایی لەبەر دەركی قوتابخانەكە دانیشتبوون، بە گەرمی پێشوازییان لێكردین و گوتیان بچینە ماڵێ، گوتمان سوپاستان دەكەین. بەڵام ئێمە بۆ شتێكی وا هاتووین. بە كورتی سوورەتجەلەسەیەكیان نووسی و سێ مامۆستای قوتابخانەو چەند كەیخودای ئاوایی ئیمزایان كردو بردمانەوە. لەوێ دا نووسرابوو كە لەم گوندەدا هیچ شتێك رووی نەداوە.

٢ـ پاش ئارام بوونەوەی فەزای كۆبوونەوەكە دیسان ماشەڵلاخان چووەدەرەوەو پاش ماوەیەك هاتەوە ژوور، گوتی بابە بێسوودە، هەر ئێستا تەرمی سەربڕاوی منداڵە عەجەمێكی سێ‌مانگەیان لە چۆمی گادەر گرتۆتەوە كە كوردان سەریان بڕیوە. هێندەش بە هەستێكی "بریندار"ەوە قسەی دەكرد كە بەڕاستی فەزای كۆبوونەوەكە غەم دایگرت. ئوستاندار رووی تێكردم گوتی ئاغای حسن زادە بەڕاستی ئەوە جینایەت نیە؟ دیسان بەڕاستی گومانم نەبوو كە درۆیە. لەوەڵام دا گوتم ئاغای ئوستاندار، شەڕ بۆخۆی خراپەو شتی خراپیشی تێدا دەقەومێ، بەڵام دەبێ هەمووومان ئافەرین بۆ ئەقڵ و فەراسەتی ئاغای بووزچلوو بنێرین كە منداڵی سێ مانگە، ئەویش بە سەربڕاوی دەناسێتەوە كە منداڵە ئازەرییە. كەوام گوت بە هەق ئوستاندار وەك فەنەر چووە سەر یەك و دیسان فەزای كۆبوونەوەكە ئارام بۆوە. ئەمانەم هەر بۆیە نووسی كە كەس بە دوو قسەی لووس و چەور بڕیار لەسەر نیازپاكی و سەداقەتی نەدرێ.

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

ئەم مەسەلەیە دوو هەڵوێستی ناتەبای دوولایەنی ناتەباشی لێبببووە سەربار. لە لایەك كاربەدەستانی دەوڵەت و بەتایبەتی ژاندارمری و کۆمیتەچییەکانی ورمێ دەستیان لە پشتی دەرەبەگەکان دەداو چەك و تەقەمەنییان بەسەردا دابەش دەکردن بۆ ئەوەی "هەقی خۆیان"! وەرگرنەوە. دیارە مەبەستی بنەڕەتییشیان ساز کردنی ئاژاوە لە کوردستان بوو. لە لایەکی دیکەش هێندێك رێکخراوی بچووکی تازە بەسەرداکەوتوو بۆ ئەوەی "شۆڕشگێر" بوونی خۆیان نیشان بدەن بێلێکدانەوەی ئاکامی کارەکانیان جووتیارانیان بە گژ ئاغاکان دا دەکردو هانیان دەدان کە بەزۆر بچن ئەو زەوییانە کە بە ناهەق یان تەنانەت بە هەقیش لە دەستی کۆنە ئاغاکان دا مابوون، بە قازانجی خۆیان بکێڵن.

بەم جۆرە لەو هەل و مەرجە ناسکەداو لە کاتێك دا گەلی کورد ئەوپەڕی پێویستیی بە یەکیەتی و پتەوکردنی ریزەکانی هەبوو، گێرەو کێشەیەکی ناوەخت و لاوەکی لە کوردستان دا سەری هەڵدا. حیزبی دێموکراتی کوردستان بە هەست کردن بە مەسئوولییەت و تێگەیشتنی هەل و مەرجی ناسکی ئەو سەردەمە هەوڵێکی زۆری دا ئەو ئاگرە دامرکێنێ و چارەسەری مەسەلەی زەوی و زار هەڵگرێ بۆ قۆناخی دوای چارەسەری مەسەلەی گرنگتر لەوە، واتە مەسەلەی ماف و ئازادییەکانی گەلی کورد. لەو پێوەندییەدا حیزب بەیاننامەیەکی بڵاو کردەوە کە بەداخەوە ئەسڵەکەی لەبەردەست دا نیە. بەڵام لەوێ دا لە هەردوو لایەنی کێشەی زەوی و زار (جووتیارو خاوەن ملك) داوا کرابوو کە بۆ پاراستنی قازانجی گشتی، ناکۆکییەکانیان لەسەر مەسەلەی زەوی و زار هەڵبگرن بۆ ئەو کاتە کە دەوڵەتی تازە قانوونی نوێ بۆ چارەسەر کردنی گیروگرفتی زەویوزار پەسند دەکاو هەتا ئەو کاتە قانوونەکانی پێشتر رەچاو بکرێن و کەس دەست بۆ زەویوزاری کەسێکی دیکە درێژ نەکا. هەر لەو بەیاننامەیەدا گوترابوو کە شتێکی سروشتییە ئەگەر خاوەن ملکەکان بیانەوێ دەستدرێژی بکەنە سەر مافەکانی جووتیاران، حیزبی دێموکرات بە هەموو توانایەوە دیفاع لە جووتیاران دەکا.

کێشەی زەویوزار و ئاژاوەگێریی هێندێك لە کاربەدەستانی رێژیم هەروا بەردەوام بوو. بەتایبەتی لە ناوچەکانی ورمێ و مەهاباد ئاڵۆزییەکە بەرچاوتر بوو. حیزبی دێموکراتی کوردستانیش لە هەموو رێگایەکی مومکینەوە لە هەوڵی دامرکاندنەوەی ئاگری ئاڵۆزییەکە دا بوو. لە مانگی جۆزەردانی ١٣٥٨دا بۆ حیزبی دێموکرات روون بۆوە کە ئاغاکانی مەنگوڕان بە سەدان پارچە چەکی برنۆیان لە ژاندارمریی ورمێ وەرگرتوە، هەر بە پشتگەرمی بەو چەکانەو وادەو بەڵێنەکانی ئەرتەش و ژاندارمری داوایان لە جووتیاران دەکرد کە پێویستە ملکانەی ١٥ساڵی رابردوویان بدەنێ. لێرەدا حیزب بەیاننامەیەکی بڵاو کردەوەو وێڕای ئاماژە بۆ ئەو مەسەلەیە داوای ئارام کردنەوەی وەزعەکەی کرد. لە بەشێکی بەیاننامەکەدا گوتی: ***"حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران... لە هەموو خەڵکی کوردستان، لە وەرزێرانی زەحمەتکێشی دێنشین لەو عەشیرەتە نیشتمانپەروەرانە کە لە رابردووش دا فریوی دوژمنانی گەلیان نەخواردوە، لە زەحمەتکیشانی شار، لە بازارییان، لە رووناکبیران و لە هەموو ئینسانێکی بەشەرەف داوا دەکا کە بە یەکیەتیی کردەوە پێشی ئەم نەخشە دژی گەلییە بگرن و لە گەرا دا خاشەبڕی بکەن."***[1]

لەو لاشەوە حیزب هەوڵ و تەقەلایەکی زۆری لەگەڵ ئاغاکان دا کە ئەو چەکانە تەسلیم بکەنەوەو دەست لە ئاژاوەو شەڕفرۆشی هەڵبگرن. بەداخەوە ئەو هەوڵ و تەقەلایە سوودێکی نەبوو. سەرەنجام ئاغا مەنگوڕەکان هێندێ بنکەیان لە ناوچەی مەنگوڕان بۆخۆیان کردەوەو بە دەرکردنی بەیاننامەیەك رایان گەیاند کە ناوچەی مەنگوڕان ناوچەی پاوانکراوی خۆیانەو هیچ حیزب و رێکخراوێك هەقی نیە پێی دابێ "باڵدار بێ باڵی دەوەرێنێ و ناڵدار بێ ناڵی دەوەرێنێ".

کاتێك ئەوان وەڵامی هەڵوێستی نەرمی حیزبی دێموکراتیان وا بە توندی دایەوە، ئیدی وەختی دەست بەکاربوون هات. دەبوو دەرسێکیان پێ بدرێ کە بۆ عەشیرەتەکانی دیکەش و بۆ خاوەن ملکانی ناوچەکانی دیکەش ببێتە پەند. ئەوەبوو کە پاش دوا هوشداری حیزب بە ئاغاکان هێزی پێشمەرگە پەلاماری دان و هێزی بێپایان و بێسنووری

[1] بەیاننامەی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ١٣٥٨/٤/٢ "کوردستان" ژمارە ٥٦، پووشپەڕی ١٣٥٨

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

جووتیارانیش لێیان وەدەست هات. ئاغا مەنگوڕەکان لە بەرامبەر هێزی گەل دا خۆیان پێ ڕانەگیراو لە ماوەی کەمتر لە حەوتوویەك دا لێك بڵاو بوون و زۆربەی چەکەکانیان لێ وەرگیرایەوەو زۆر کەسیشیان لێ بەدیل گیران کە پاش ماوەیەکی کورت ئازاد کران. بەداخەوە لەو شەڕەدا کە دەرەبەگەکان سەپاندیان چەند پێشمەرگەی حیزب کە تەنیا ناوی شەهیدان "ملاقادر عبّاسی و سید قادر سیدی"م لەبیرە شەهید وبریندار بوون و چەند کەسیش لە مەنگوڕەکان کوژران.

پاش تێك شکاندنی ئەو سەربزێویەی مەنگوڕەکانیش حیزبی دێموکرات دوچاری لەخۆباییبوون نەهات و سیاسەتی ئوسولیی خۆی وەلا نەنا. لە بەیاننامەیەك دا کە بە بۆنەی تەواو بوونی شەڕی مەنگوڕانەوە لە ژێرناوی "تێك شکاندنی پیلانی کۆنەپەرستی"دا دەری کرد، حیزب ئەو سەرکەوتنەی بە سەرکەوتنی خەڵکی کوردستان داناو ڕێزی لە هاوکاریی چین وتوێژەکانی کۆمەڵ و کۆمەڵە سیاسییەکان ناو دووبارە پێی لەسەر سیاسەتی ئوسوولیی خۆی داگرتەوە کە:

"حیزبی دێموکراتی کوردستان لەسەر ئەو بیروڕایەیە کە لە هەل و مەرجی ناسکی ئێستا دا دەبێ قانوون و ڕێوشوێنەکانی کە ئێستا لە گۆڕێ دان ڕێزیان لێ بگیرێ. نە ئاغاکان هەقیان هەیە بە قازانجی خۆیان ئەو پێوەندییانە تێك بدەن و نە قازانجیش لەوە دایە کە جووتیارەکان دەست بۆ ئەو مافانە درێژ بکەن کە لەو قانوونانەدا بۆ ئاغاکان دیاری کراون، وڵاتی کوردستان پتر لە جاران پێویستی بە هێمنی و نێوان خۆشیی هەموو چین و توێژە دێموکراتییەکان هەیە."[1]

هەروەك ڕاستییەکی مێژوویی خەراپ نیە بزانرێ کە هیچ کام لەو دەستەو تاقمە "شۆرشگێر"انە کە بە گوریس زەوییەکانیان دابەش دەکردو جووتیارانیان لە دژی خاوەن ملکەکان هان دەدا تاقە فیشەکێکیان لە دژی ئاغا مەنگوڕەکان نەتەقاندو تەنیا چریکەکان مانۆڕێکی کورتی یەك سەعاتەیان لە مەهابادەوە تا نیزیکەی بنکەی مەنگوڕەکان لە دۆڵی ئافان دا، ئەوانیش نەکەوتنە شەڕەوەو بەرەودوا گەڕانەوە.

هەڵبژاردنی مەجلیسی خوبرەگان

لە هەموو وڵاتانی دنیا باوە کە کاتێك وڵات بە سەربەخۆیی دەگا، یان شۆرشێکی تێدا بەرپا دەکرێ، مەجلیسێك بەناوی مەجلیسی دامەزرێنان (مجلس مؤسسان) بۆ پەسند کردنی قانوونی بنەڕەتی (قانون اساسی) هەڵدەبژێردرێ. بەڵام کۆماری ئیسلامی کە هیچ شتێکی وەك وڵاتانی دیکە نەدەچوو، دەبوو لەمەش دا جیاوازیی هەبێ. بۆیە ڕاگەیەندرا کە لە جیاتی مەجلیسی دامەزرێنان مەجلیسی خوبرەگان هەڵدەبژێرێ. "ڕەزا بە قەزای خودا" هەموو لا قبووڵیان کرد، بەو بۆچوونە کە ئەوەی گرنگە نێوەرۆکی مەسەلەیەو ناوەکە گیروگرفتێك دروست ناکا. کەچی تەرکیبی مەجلیسی خوبرەگان دەری خست کە مەسەلەکە ئەوەندەش ساکار نیەو لە ڕاستیدا ئەو مەجلیسە لەباری نێوەرۆکیشەوە شتێکی تازەیە. چونکە پتر وەك تەکیەو خانەقا دەهاتە بەرچاو تا مەجلیسی قانووندانان..

بەهەرحاڵ نوێنەرانی مەجلیسی خوبرەگان بە پێی ئوستان دابەش کرابوون. بۆ ئوستانی ئازەربایجانی ڕۆژئاوا ـ کە مەهاباد ناوەندی بزووتنەوەی کوردی ئێرانیش لەودا هەڵکەوتوە ـ سێ نوێنەر دیاری کرابوون. ئەگەر بە بەدگومانی دانەنرێ ڕەنگە ئەوەش هەر بۆ ئەوە بووبێ کە شەخسییەتی سەربەخۆ نەدرێ بە شوێنێکی وەك مەهابادو "مەترسی"ی چوونی کوردێك لەو ناوچەیەڕا بۆ مەجلیس لە کۆماری ئیسلامی دووربخرێتەوە. هەرچۆنێك بێ لە لایەن کوردەکانەوە ئەم سێ کەسە بۆ ئەندامەتیی مەجلیسی خوبرەگان کاندیدا کران: دوکتور قاسملوو، کاك غنی بلوریان لە حیزبی دێموکرات و ملا رحیم عبّاسی سەربەخۆ.

[1] بەیاننامەی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ١٣٥٨/٤/٥، هەر ئەو سەرچاوەیە.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەری کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

ڕۆژی ١٢ی گەلاوێژی ١٣٥٨ هەڵبژاردنی ئەندامانی مەجلیسی خوبرەگان لە سەرانسەری وڵات دا بەڕێوەچوو. خوا هەڵناگرێ کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی پێش ڕۆژی هەڵبژاردنیش و لە کاتی هەڵبژاردنیش دا چی لە دەستیان هات بۆ پێشگیری لە هەڵبژێرانی کاندیدا کوردەکان و بە تایبەتی دوکتور قاسملوو درێغییان نەکرد. بەو حاڵەش ئاکامی هەڵبژاردن نیشانی دا کە شەهیدی نەمر دوکتور قاسملوو بە ١١٣٧٧٣ دەنگ بە ئەندامی ئەو مەجلیسە هەڵبژێراوە. سەرنج ڕاکێش ئەوەبوو کە لە زۆر حەوزەی هەڵبژاردنی نێو شاری ورمێ کە بەشێکی یەکجار زۆری دانیشتووانی ئازەربایجانین دوکتور قاسملوو لە پێشەوەی کاندیداکانی دیکە بوو. لەو حاڵەدا دەبوو کۆماری ئیسلامی بۆ پێشگیری لە چوونی کەسێکی وەك قاسملوو بۆ مەجلیس ڕێگای دیکە بدۆزێتەوە. چونکە ئەو مەجلیسە مەجلیسی نوێنەرانی فکری ڕێژیمی دەسەڵاتدار بوو، لە کاتێك دا قاسملوو نوێنەری هەڵبژێراوی خەڵك و پارێزەری قازانجەکانی ئەوان بوو.

لێرەدا بوو کە ئاژاوەگێڕی لە هەموو ناوچەکانی کوردستان دەست پێکراو لە هەموو ناوچەکانی ئێرانەوە هێندێ عونسوری چاو و گوێ بەستراو و دەمارگرژ بە قورمیشکراوی بەرەو کوردستان وەڕێ خران، بۆ ئەوەی "کوفر"! لە کوردستان ریشەکێش بکرێ. پێش کرانەوەی مەجلیس بە چەند ڕۆژێك شەڕێکی کۆنەپەرستانە لە شاری پاوە بەسەر خەڵك دا سەپا، کە بوو بە سەرەتایەك بۆ هێرشێکی سەرانسەری بۆ هەموو کوردستان. لەگەڵ ئەوەی نیازی کاربەدەستانی ڕێژیم بۆ هەموو کەس و ڕەنگە پێش هەمووان بۆ دوکتور قاسملوو روون بوو، دوکتور قاسملوو سوور بوو لەسەر ئەوەی بچێتە تاران بۆ بەشداری لە مەجلیس دا. چونکە خەڵك متمانەیان پێکردوەو ناکرێ پشت لەو متمانەیە بکا، بەڵام کۆمیتەی ناوەندی ئەو نەزەرەی ڕەت کردەوەو نەیهێشت دوکتور بچێتە مەجلیس. چونکە ئاشکرا بوو ئەو ڕێژیمە یەکی وەك قاسملوو تەحەموول ناکاو ئەگەریش نەیکوژێ لە جیاتی مەجلیس دەینێرێتە بەندیخانە.

سەرەنجام مەجلیسی خوبرەگان لە ڕۆژی "مێژوویی" ٢٨ی گەلاوێژ، ساڵڕۆژی کودیتا "پیرۆز"ەکەی شاو زاهیدی دا کرایەوەو هەر لەو ڕۆژە "پیرۆز"ەش دا فتوای جیهاد دژی خەڵکی کوردستان لە لایەن ئایەتوڵڵا خومەینییەوە دەرچوو. ماوەیەك دوای کرانەوەی مەجلیسی خوبرەگان کاتێك ئەندامانی مەجلیس چوونە لای خومەینی، ناوبراو پەردەی لەسەر نیازی خەراپی کۆماری ئیسلامی هەڵدایەوەو بە هێنانەگۆڕی باسی کوردستان و دوکتور قاسملوو گوتی:***"ایکاش آمده بود، من خیال داشتم اگر بیاد همینجا نگرش دارم"*** (بریا هاتبا، ئەمن نیازم هەبوو ئەگەر بێ هەر لێرە ڕایگرم). لێرەدا بۆ هەمووان دەرکەوت کە کاربەدەستانی ڕێژیم و لە سەرووی هەمووانەوە خومەینی چەندە لەگەڵ خەڵکی کوردستان نیازپاکن، چەندە ڕێز بۆ قانوون دادەنێن و چوونی دوکتور قاسملوو بۆ مەجلیس چ مەترسییەکی گەورەی لەسەر گیانی ناوبراو بە دواوە بوو.

شەڕی ٣ مانگە

بە دەرچوونی فتوا بەدناوەکەی خومەینی بۆ هیچ کەس گومان لەوەدا نەما کە ڕێژیمی ئیسلامی بڕیاری داوە داخی دڵی خۆی بە گەلی کورد برێژێ. پاش سەرکەوتنی ڕاپەڕینی گەلانی ئێران لە زۆربەی ناوچەکانی وڵات دا کۆمەڵانی خەڵك و ڕۆڵەکانی گەلانی زۆرلێکراو ویست و داخوازەکانی خۆیانیان لەگەڵ حکوومەتی تازە هێنایە گۆڕێ، کە هەمووی ئەو داخوازانە بە سەرکوت و ئاگرو ئاسن وەڵام درانەوەو لە گەرووداا خنکێندران. لەو نێوەدا هەر کوردستان بوو کە قورس و قایم لە مەیدان دا ڕاوەستابوو و لەسەر داوای ماف و ئازادییەکانی سوور بوو. بەو پێیە کوردستان کۆسپی سەر ڕێگای سەقامگیربوونی دیکتاتۆریی مەزهەبی بوو و دەبوو لەسەر ڕێ لابچێ! لە هەموو لاوە لەشکرکێشی بۆ سەر کوردستان دەست پێکراو لە زۆر شوێن دەسکەوتەکانی خەڵك پەلامار دران.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

دیارە مەهاباد کە بە شێوەی سوننەتی ناوەندی بزووتنەوەی کوردی ئێران بوو و لەم قۆناخەش دا ببووە ناوەندی رێبەرایەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان و لە راستی دا ستادی بەڕێوەبەریی بزووتنەوەی میللی ـ دێموکراتیکی خەڵکی کوردستان، زیاتر لە هەموو ناوچەکان چەقڵی چاوی کۆنەپەرستی بوو. بۆیە وێڕای هەڵگیرساندنی شەڕ لە شیمال و جنووب کۆنەپەرستی لە دوو جەبهەوە هێزی بۆ پەلاماردانی مەهاباد کۆکردەوەو لە دوو میحورەوە هاتەپێش. بۆ حیزبی دێموکرات روون بوو ئەگەر لەنێو شاری مەهاباد دا بەربەرەکانیی چەکدارانە بکرێ، بیانوویەکی دڵخواز دەکەوێتە دەستی رێژیمی ئیسلامی بۆ ئەوەی ئەو شارە لەگەڵ خاك تەخت بکا. بۆیە هێشتا هێزە پەلاماردەرەکان لە هەردوو میحوەری ورمێ و میاندواوەوە دەیان کیلۆمیتریان مابوو بگەنە مەهاباد کە حیزب لە ئاگاداریيەك دا داوای لە خەڵکی مەهاباد کرد شارەکەیان بەجێ نەهێڵن و بەڵێنی پێدان کە لە نێو شار دا شەڕ ناکا.

لەو هەل و مەرجەدا حیزبی دێموکراتی کوردستان پاش ٣٤ ساڵ خەباتی سەخت و دژوار بۆ یەکەم جار جەژنی دامەزرانی خۆی بە ئاشکراو لە کۆبوونەوەیەکی دەیان هەزار کەسیدا لە شاری مەهابادو راست لە پەنای پادگانی مەهاباد دا کە تا چەند مانگ لەوەپێش بنکەی سەرکوتی خەڵکی کوردستان بوو بەرپا کرد. ئەو جەژنە ئەوەندە بەشکۆ بوو کە بەڕاستی فرمێسکی خۆشی و شادمانیی لە چاوی زۆربەی بەشدارانی دا قەتیس کردبوو. حیزب هەر لەو موناسەبەتەدا جارێکی دیکە پێی لەسەر داخوازەکانی خەڵکی کوردستان لە لایەك و هەوڵی چارەسەری ئاشتیخوازانەی مەسەلەی کورد لە لایەکی دیکەوە داگرت. بەڵام هەر لەو کاتەدا رایگەیاند کە ئەگەر کۆماری ئیسلامی وەڵامی داخوازەکانی خەڵکی کوردستان نەداتەوەو کوردستانی خۆڕاگر پەلامار بدا، حیزبی دێموکراتی کوردستان بە پشتیوانیی کۆمەڵانی گەلی کورد ئامادەیە چەکدارانە لە مان و ماف و ئازادیيەکانی خەڵکی کوردستان دیفاع بکا.

لەبەر ئەوەی هێرش بۆ سەر مەهاباد مسۆگەر بوو، هەردوای ٢٥ی گەلاوێژ بەرەبەرە بنکەکانیحیزب لە شار وەدەرکەوتن و زەمینە بۆ چۆڵ کردنی یەکجاریی شار لە هێزی پێشمەرگە خۆش کرا. هەربۆیە رۆژی ١٢ی خەرمانانی ١٣٥٨ کاتێك هێزەکانی کۆماری ئیسلامی هاتنە مەهاباد لە راستیدا لەگەڵ بەربەرەکانیيەك بەرەوڕوو نەبوون و بە ئاسانی ئەو شارەیان گرتەوە. دیارە بەشی زۆری خەڵکی مەهاباد بە پێی متمانەیەك کە بە حیزبی دێموکراتیان هەبوو لە ماڵی خۆیان مانەوە. بەوحاڵەش بەشێك لە خەڵکی شار لە ترسی تەشقەڵەی هێزە پەلاماردەرەکان شاریان بەجێ هێشت کە بە خۆشیيەوە زۆربەیان بە زوویی گەڕانەوە سەر جێگاو رێگای خۆیان.

نیگەرانیی حیزبی دێموکرات لە قەڵاچۆی خەڵکی مەهاباد بە بیانووی ئەوە کە پێشمەرگە لەنێو شاردا شەڕی "پاسدارانی ئیسلامی" کردوە، بەخۆڕایی نەبوو. رێژیمی کۆماری ئیسلامی سیاسەتی لەنێو بردنی خەڵکی کوردستانی گرتبووە پێش و لەو جێگایانە کە زەبرێکی لە لایەن پێشمەرگەوە لێدەدرا تۆڵەی لە خەڵکی بێدیفاع دەکردەوە.

"جینایەتی رۆژی ١١ی خەرمانانی ساڵی ١٣٥٨ لە گوندی قارنێ، نموونەیەکی هەرە بەرچاوی بەڕێوەبردنی ئەو سیاسەتە دژی ئینسانیيە سەبارەت بە خەڵکی کوردستان بوو. چەند رۆژ پێشتر پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکرات لەنێوان ئاواییيەکانی "قارنێ" و "دوێئاو" و لە شوێنێك بەناوی "جەواڵەرەشە" دەستێکی باشیان لە هێزە سەرکوتکەرەکانی رێژیم وەشاندبوو. بەم بەهانەیە، گوندی قارنێ کە لە چەند کیلۆمیتریی شاری نەغەدەو لەسەر رێگای پیرانشار- نەغەدە هەڵکەوتووە، لە هەموو لایەك ڕا گەمارۆ درا. بەرواڵەت "لەشکریانی ئیسلام" بە نیازی دیتنەوەی پێشمەرگە روویان لەو ناوە کردبوو. خەڵکی بێدیفاعی ئاوایی لەنێو ئاوایی و لە مووچەو مەزرادا خەریکی ئیش و کاری رۆژانەیان بوون و، لەبەر ئەوە کە پێشمەرگەیەك لەو دەوروبەرە نەبوو بە دیتنی ئەفرادی رێژیم نیگەرانیيەکی ئەوتۆیان لە دڵ دا پێك نەهات. بەڵام کاتێك لەپڕ لە هەموو تەپۆلکەو بەرزاییيەکانی دەوروبەری دێ را کەوتنە بەر بارانی گوللە بە جیبدی دڵەخورپەیان تێکەوت و بە پەلە بەرەو ئاوایی و نێو ماڵ و خێزانیان رایان کردەوە. هێندەی پێنەچوو چەند

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

تانك و ژمارەیەك ماشێن لە ئاوایی نزیك بوونەوەو ژـ٣ بەدەست و قەممە هەڵگر لێیان دابەزین و بەنێو کوچەو کۆڵانەکانی دێ وەربوون. پاسدارو کۆمیتەچییەکان قین و نەفرەتیان لێدەباری و لە رەنگ و روو و رەفتاریان را دیار بوو تینووی خوێنن. مەلا محمود مامۆستای ئاوایی زۆر زوو لە مەبەستیان گەیشت. قورئانەکەی سەر تاخچەی هێنا خوارو بۆ لایان وەڕێ کەوت. قورئان لەو حاڵەدا تەنیا دڵگەرمیی مامۆستاو خەڵکی ئاوایی بوو. بەڵام رێزگرتن لە قورئان و وەڵامی سڵاوی مەلا رێژنەیەك گوللە لە سینگی مەلا بوو. ئیدی خەڵکی بێدیفاعی ئاوایی حیسابی تەواویان هاتە دەست. بەڵام مخابن کە رێگای دەرباز بوون و خۆحەشاردان نەبوو. جینایەتکاران پۆل پۆل بە ماڵان وەردەبوون، دارودیواریان دەدایە بەر دەسترێژی گوللەو هەرکەسیان دەدیت لەلاو و پیر، بە زەبری قۆنداغی تفەنگ لە ماڵیان دەهێنا دەرو، لەبەر دەرگای ماڵ، لەنێو کووچەو لە پێش دەرگای مزگەوت، لە خوێنی خۆیان دا شەلاڵیان دەکردن. دوای چەند سەعات کوشتار بەرەبەرە، حەزیای دڵی خوێنخۆرەوەیان بۆ ماوەیەکی کاتی دامرکا. تەرمی ٦٨ کەس لەنێو ماڵ و کووچەو کۆڵانەکانی دێدا وەسەر خوێن کەوتبوو. دوای ئەو مەئمووریەتە "شەرعی"یە، سەربازانی ئیسلام بۆ دەسخۆشانە وەرگرتن بەرەو بارەگای فەرمانڕەواکانیان گەڕانەوەو "قارنێ"یان لەنێو ماتەم و خوێن دا هێشتەوە.

بەم کارەساتە دڵتەزێنە، خەڵکی ئازادیخوازی کوردستان، بە تەواوی لە نێوەرۆکی رێژیمی ئاخوندی و لەشکریانی بەناو پارێزەری ئیسلام گەیشتن".[1]

کۆنەپەرستی، مەهابادی بە ئاسانی بۆ گیرا، بەڵام ئەو شارە پاروویەك نەبوو بەئاسانی لە گەرووی دژیگەلیەکان بچێتەخوار. ئێوارەی رۆژی ١٢ی خەرمانان بەرپرسێکی حیزبی لە کۆبوونەوەیەکی چەند هەزار کەسی دا لە شاری سەردەشت کە بەشێك لە ئاوارەکانی مەهابادیشی تێدا بەشدار بوون گوتی بە پێچەوانەی بۆچوونی کاربەدەستانی رێژیم گیرانەوەی مەهاباد کۆتایی کار نیە، بەڵکوو سەرەتای خەباتێکی قارەمانانەی درێژخایەن بەدژی زەوتکەرانی ماف و ئازادییەکانی خەڵکی کوردستانە. دوای ئەوەش بە چەند رۆژێك کۆمیتەی ناوەندی لە بەیاننامەیەك دا رایگەیاند کە حیزبی دێموکراتی کوردستان خەباتێکی درێژخایەن بەشێوەی شەڕی پارتیزانی دەست پێدەکا.

نابێ بشاردرێتەوە کە هێزی پێشمەرگە ـ کە جارێ ئەزموونێکی ئەوتۆی لەخەباتی چەکدارانەدا نەبوو- بە گیرانەوەی مەهاباد بۆ ماوەیەکی زۆر کورت تووشی جۆرێك بێسەرەوبەرەیی هات. هەربۆیەش تەنیا دوسێ رۆژ دوای گیرانەوەی مەهاباد هێزێکی رێژیم بە ئاسانی توانی لە رێگای بانەوە بگاتە سەردەشت و ئەو شارەش بگرێتەوە. ئەو دوو سەرکەوتنە هێزەکانی کۆماری ئیسلامییان تارادەیەکی زۆر لەخۆ بایی کرد. بۆیە هەر بەدوای گیرانەوەی سەردەشت دا لە دوو لاوە پەلاماری رێگای پیرانشار- سەردەشتیان دا. هێزێکی پۆشتەو پەرداخی رێژیم کە رۆژی ٢١ خەرمانان لە سەردەشتەوە بەرەو پیرانشار وەڕێ کەوت و رەنگە بەنیاز بووبێ بە ئاسانی لە نیوەی رێگادا لەگەڵ ئەو هێزە کە لە لای پیرانشارەوە دەهات یەك بگرێتەوە، لە نێوان گوندەکانی واوان و گرژاڵ دا کەوتە کەمینی ژمارەیەکی کەم لە قارەمانانی حیزبی دێموکرات. ئەو هێزە کە بە هەموو چەکێکی مۆدێرن تەیار بوو و بە هێلیکۆپتێریش پشتیوانیی لێدەکرا لەگەڵ شکانێك بەرەوڕوو بوو کە دوور نیە ئێستاش لەبیر ئەفرادی بەشدار لەو هێرشەدا نەچووبێتەوە. ئەوان نیزیك بە هەشتا کەسیان لێکوژرا، تانکیان لێشکاو بە بریندارێکی زۆرەوە گەڕانەوە بۆ پادگانی سەردەشت و بەو شکستە تێگەیشتن کە بە قەولی هەژاری شاعیر:

"کوردەواری لە دەمی بێگانە شیرە ترپاك نیە، وەك سندانە"

بەداخەوە لەو شەڕەدا کادرێکی زۆر بەوەجی حیزب بەناوی عثمان یزدانپناە ناسراو بە "جەلال میراوەیی" بە بێ چەك و بە ناشارەزایی کەوتە کەمین و بەدیل گیرا. هێزی پەلاماردەر کە وا بەسەرشۆڕی گەڕابۆوە سەردەشت هەر بە

[1] رۆژنامەی "کوردستان" ژمارە ١٤١، خەرمانانی ١٣٦٧، سیپتامبری ١٩٨٨، لاپەڕە ٥

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

گەیشتنەوەی پادگان بێ موحاکەمەو لێپرسین ئەو رۆڵە فیداکارەی کوردی گوللەباران کرد. یادی بەخێرو رووحی شاد. لەو شەڕەدا پێشمەرگەیەکیش بریندار بوو.

هێشتا هێزەکانی رێژیم لەنێو شاری مەهاباد جێگایان خۆش نەکردبوو کە یەکەمین بزووتنەوەی ناڕەزایی خەڵکی قارەمانی شار بە رووی بەکریگیراوان دا تەقیەوە. خەڵکی مەهاباد لە خۆپێشاندانێکی بەرین دا وەفاداریی خۆیان بە حیزبی دێموکرات و بزووتنەوەی میللی ـ دێموکراتیکی گەلەکەیان دەربڕی و دڵگرانیی خۆیان لە گەڕانەوەی هێزی سەرکوتکەر بۆ شارەکەیان بە کاربەدەستان نیشان دا. ئەو دوو حەرەکەتە ـ یەك لە شاخ و یەك لە شارـ لە ماوەیەکی یەکجار کورت دا لە هەموو کوردستان دا دەنگیان دایەوەو گوڕو تین و ورەو ئیمانێکی تازەیان بەبەر تێکۆشەرانی رێگای رزگاری دا کرد.

ئەو شەڕە کە کۆنەپەرستی بۆ وێرانکردنی کوردستان و بەچۆك داهێنانی خەڵکەکەی هەڵی گیرساندبوو، بە کردەوە بوو بە ئاگرێك کە بەربووە تەخت و بەختی دەمڕاستەکانی کۆماری ئیسلامی. شارو گوندو چیاو پێدەشت و چۆڵ و ئاوەدانی وەك یەك لەبن پێی هێزە پەلاماردەرەکان دا کەوتنە لەرزین و لە هەموو شارەکان و لە تەواوی رێگاوبانەکان دا رۆڵەکانی کورد حەماسەیان خوڵقاندو ئازایەتییان نواند. ئەگەر بمانەوێ داستانی ئەو قارەمانەتییە بگێڕینەوە بەڕاستی دەبێ ئەنجومەنێکی بۆ پێك بێ کە سەدان و هەزاران لاپەڕە کتێبی لەسەر بنووسن. زۆری پێنەچوو کەشاری بۆکان بەدەستی رۆڵەکانی گەل ئازاد کراو لەهێزی پەلاماردەر پاك کرایەوە. بەڵام مەهاباد چی؟ ئەو شارە یەکپارچە بوو بەحەماسەو قارەمانەتی و نەبەزی و فیداکاری. هەموو کۆڵانێك سەنگەرو هەموو ماڵێك بنکەی حەسانەوەی پێشمەرگە بوو. هەربۆیەش زۆری پێنەچوو کەشەقامەکانی شار بوونە گۆڕستانی پەلاماردەران و زبڵدانی تانك و زرێپۆش وماشێنە سووتاوەکانی ئەرتەش و سوپای پاسداران.

لەئاکامی ئەو قارەمانەتییەی خەڵکی شارو هاوکاریی نێوان پێشمەرگەو خەڵك دا زۆر زوو شاری مەهاباد جارێکی دیکە کەوتەوە دەستی پێشمەرگەو بنکەکانی حیزبی دێموکرات لەنێو شاردا دەستیان کردەوە بەکاروتێکۆشانی خۆیان. ئەرتەشی کۆماری ئیسلامی ئەوەندە بێدەسەڵات ببوو کە ناچاربوو لە پادگانەوە بە هێلیکۆپتێر بنکەو پایەگاکانی دەوروبەری شار تەداروك بکا. لە یەك قسەدا ویستی خەڵك بەسەر تۆپ و تانك وهێزی چەکداری رێژیمی کۆنەپەرستان دا سەر کەوتبوو.

گرتنی سەفارەتخانەی ئەمریکا

لێرەدا لەسەر ئیزنی خوێنەرە بەڕێزەکان کەمێك لە باسەکە دوور دەکەومەوەو پەرانتێزێك دەکەمەوە. "رۆژی ١٣ی خەزەڵوەری ساڵی ١٣٥٨ کۆمەڵێك کەناوی "خوێندکارانی موسوڵمانی پەیڕەوی خەتی ئیمام"یان لەسەر خۆیان دانابوو، پەلاماریان بردە سەر سەفارەتی ئەمریکا لەتاران و هەموو کارمەندانی ئەو سەفارەتەیان بەبارمتە گرت. ئەگەرچی دەوڵەتی کۆماری ئیسلامی بەرواڵەت ئەو کردەوەیەی بەکاری تاقمێك خوێندکار لە قەڵەم دەداو دەیەویست وا بنوێنێ کە گۆیا ئاگای لێنیە، بەڵام تەبلیغاتێکی یەکجار پان وبەرینی لەسەر وەڕێ خست و ئەم شاکارەی بە نیشانەیەکی دژی ئیمپریالیست بوون و پێشکەوتوو بوونی رێژیم دانا.

هێندێ حیزب و رێکخراوی پەسن بێژی رێژیمیش ئەوەندەی دیکە ئەو هەنگاوە "دژی ئیمپریالیستی"یەیان گەورە کردەوەو تەنانەت رێکخراوی وا هەبوو کە ئەندام و لایەنگریشی گۆیا لەنێو "خوێندکارانی موسوڵمانی پەیڕەوی خەتی ئیمام"دا هەبوون و بەئاشکراش شانازیی پێوە دەکرد. هەرچەند ئەو رێکخراوە بۆخۆی مارکسیست بوو، بەڵام لە خەبات دژی ئیمپریالیزم دا موسوڵمان و مارکسیست دەیان توانی لەیەك سەنگەردا بن و ئیشکالی نەبوو! !

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

سەیرتر ئەوەبوو تەواوی حیزب و رێکخراوە سیاسییەکانی ئۆپۆزیسیۆنیش یان بە ئاشکرا چەپڵەیان بۆ ئەو کارە قانوون شکێنانەیە لێدا، یان لە باشترین حاڵەت دا بێدەنگییان لەبەرامبەریدا گرتە پێش. لەو نێوەدا تەنیا حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هەڵوێست و بۆچوونێکی جیاوازی هەبوو. حیزب لە بەیاننامەیەك دا کەبەداخەوە، ئەویش وەك زۆر شتی دیکە لەبەر دەست دا نیە، رایگەیاند کە لەگەڵ ئەوەی حیزبی دێموکرات لەکۆنەوە تا ئێستا خەباتی دژی ئیمپریالیستیی بەڕێوە بردوە، ئەو هەنگاوەی رێژیمی ئیسلامی بە شتێکی پێچەوانەی رێوشوێن و قانوونە نێونەتەوەیی‌یەکان دەزانێ و مەحکوومی دەکا. حیزبی ئێمە ئەو کارەی بەهەوڵ و تەقەلایەك بۆ لارێ کردنی بیروڕای خەڵکی ئێران لەمەسەلە بنەڕەتی‌یەکان دەزانی و بە هیچ جۆر فریوی ئەو فەزایەی نەخوارد کە پروپاگەندەچی‌یەکانی رێژیم پێکیان هێنابوو. هەر ئەودەمیش ئێمە پێمان وابوو ئەم کردەوەیە زەبرێکی گەورە لەئیعتیباری ئێران دەداو لەسەر خەڵکی ئێران زۆر بە گران دەوەستێ.

وەك لەبیرمانە هەرچەند هەوڵ وتەقەلای دەوڵەتی کارتێر بۆ نەجات دانی بارمتە ئەمریکایی‌یەکان لەگەڵ شکستێکی ئابڕووبەرانە بەرەوڕوو بوو، بەڵام سەرەنجام کۆماری ئیسلامی پاش ٤٤٤ رۆژ راگرتنی بارمتەکان لەموعامەلەیەکی ریسواو بێ‌ئاکام لەگەڵ بەڕێوەبەرایەتیی رۆناڵد رێگان دا ئەوانی ئازاد کردو ئەوەی بۆ ئێرانی کۆماری ئیسلامی مایەوە بەدناوی و تەریك مانەوە لەکۆمەڵگای جیهانی دا بوو. هەر لەوکاتەدا دووکەڵی ئاگرەکە چووە چاوی کۆمەڵانی خەڵکی ئێرانیشەوەو ئەم کارەو سیاسەتە نەزانانەو چەوتەکانی رێژیم ئەوانی لەگەڵ زۆر گیروگرفتی ئابووری وسیاسی بەرەوڕوو کرد. ئێستا با بگەڕێینەوە سەر باسەکەمان، یان وەك مەسەلی کوردی دەڵێ "بێینەوە سەرخەتێ".

لە جەنگەی ئەو سەرکەوتنە مەزنانەدا کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکرات رۆژی١٣٥٨/٧/٢٠ نامەیەکی سەرئاوەڵای بۆگەلانی ئێران و حیزب و رێکخراوە نیشتمانی و پێشکەوتووەکان و شەخسییەتە نیشتمانی و مەزهەبی‌یەکان بڵاوکردەوە کە دەنگدانەوەیەکی بەربڵاوی هەبوو. لەو نامەیەدا نووسیبووی:

"ئێمە ئەم نامەیە لە هەل و مەرجێك دا دەنووسین کە لە راستیدا جگە لە هێندێ شاری کوردستان... سەرانسەری کوردستان کەوتۆتە بەردەستی پێشمەرگە کوردەکان...

حیزبی دێموکراتی کوردستان لەم قۆناخە ناسکەی شۆرشی ئێران دا لابردنی هەموو گیروگرفتەکان و چارەسەری هەموو مەسەلەکان، بەتایبەتی مەسەلەی کوردستان لە رێگای وتووێژی ئاشتیخوازانەوە لە جاران بە پێویست تر دەزانێ و دوویات دەکاتەوە کەئەمە تەنیا رێگایە...

ئەم نامەیە لە بێدەسەڵاتی‌یەوە نەنووسراوە، وەزعی نیزامی و سیاسیی کوردستان بۆحیزبی ئێمە لە هەموو وەختێك لەبارترەو پشتیوانیی خەڵکی کوردستان لە حیزبەکەمان هەرگیز بەو رادەیە نەبووە. بەو حاڵەش ئێمە پێمان وایە لە شەڕی براکوژیدا سەرکەوتوو و تێشکاوێك نیە. راوەستانی ئەم شەڕە بە قازانجی هەموو خەڵکی ئێرانەو بۆ پاراستنی دەسکەوتەکانی شۆرشیش پێویستە".

لەو نامەیەدا چوار شەرت بۆ تەقە راگرتن دانرابوون کە بریتی بوون لەمانە:

"١ـ ئازادی‌یە دێموکراتی‌یەکان لە کوردستان و سەرانسەری ئێران دا دابین بکرێن و حیزبی دێموکراتی کوردستان تێکۆشانی ئاشکرای خۆی دەست پێبکاتەوە.

٢ـ پاسدارە لاوەیی‌یەکان کە مایەی دووبەرەکی و ئاڵۆزین لە هەموو شوێنەکانی کوردستان بانگ بکرێنەوە.

٣ـ رێگای ئەرتەش نەدرێ دەست لە کاروباری نێوخۆی ئێران وەربداو تەنیا خەریکی ئەرکی خۆی بێ کە دیفاع لە سنوورەکان و تەواوەتیی خاکی ئێرانە.

٤ـ زیندانی‌یە سیاسی‌یەکان ئازاد بکرێن و ئیعدامی خەباتگێڕان رابوەستێ".

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

سیاسـەتی ئاشـتیخوازانەو هەڵوێسـتی روونـی حیزبەكـەمان بـێ وەڵام نەمایـەوەو سـەرەنجام لـە ٢٦ی خـەزەڵوەری ١٣٥٨دا ئایەتوڵڵا خومەینی كە سێ مانگ پێشتر فتوای جیهادی لە دژی گەلی كورد دابوو، لە راستیدا دانی بـە شكستی خۆیدا ناو پەیامێكی بۆ "برایانی كورد" بڵاو كردەوە. لـەو پەیامـەدا خومـەینی داوای لـە هـەمووان كردبـوو كـە لوولـەی چەكەكانیان بكەنە دوژمنی هاوبەش و بەڵێنیشی دابوو كە گیروگرفتە ئـابووری و كۆمەڵایەتییـەكانی خـەڵكی كوردسـتان چارەسەر بكرێن و هـەروا بـەڵێنی دابـوو كـە دەسـتوور بـە هەیئـەتی تایبـەتیی دەوڵـەت بدا لەگـەڵ نوێنـەرانی خـەڵكی كوردستان بۆ چارەسـەری گیروگرفتـەكان وتووێـژی زیـاترو جیـددیتر بكـا. شـایانی باسـە پـێش دەرچـوونی پەیامەكـە هەیئەتێك بە بەشداریی ئاغای داریوش فروهر و ئاغای هاشـم صـبّاغیان و مهنـدس عـزتاللـه سـحابی بـۆ وتووێـژ لەگـەڵ نوێنەرانی گەلی كورد پێك هاتبوو كە یەك دوو جاریش هاتبوونـە كوردسـتان و لەگـەڵ هێنـدێ نوێنـەری كـورد لـە حیزبـی دێموكرات و كەسانی دیكە دانیشتبوون.

پەیامی ٢٦ی خەزەڵوەری خومەینی رێگای چارەسەری سیاسیی مەسەلەی كوردی نیشان نـەدابوو، هـیچ، لـە جـێ دا باسی مافە سیاسییەكانی گەلی كوردیشی نەكردبوو. بەڵام حیزبی دێموكرات كە هەر لە سەرەتاوە لایـەنگری چارەسـەری ئاشتیخوازانەی مەسەلەكە بوو و رایگەیاندبوو كە :"مەسەلەی كورد رێگا چارەی نیزامیی نیە" وەڵامی ئەو پەیامـەی بـە زمانێكی زۆر دۆستانە دایەوە. بەم جۆرە پاش سێ مانگ شەڕ بە دەرچوونی پەیامی خومەینی و دانیشتنێكی سـەرەتایی لەگەڵ هەیئەتی تایبەتیی دەوڵەت تەقە لە سەرانسـەری كوردسـتان دا راگـیراو هەربۆیـەش شـەڕی هـاوینی سـاڵی ١٣٥٨ بەناوی شەڕی سێ مانگە لە مێژوودا تۆمار كرا.

بەدوای دەرچوونی پەیامی خومەینی دا لەسەر داوای دەفتەری سیاسی سـیمینارێكی بـەرین لـە كادرەكـانی حیـزب و بەرپرسانی كۆمیتەكان و هێزەكانی پێشمەرگە لە ئاوایی دۆڵەتۆوی مامەشان لـە نیزیـك سـنووری عـیراق پێـك هـات. لـەو سیمینارەدا بەدرێژی لەبارەی ئەو پەیامەدا قسە كراو نوختە بەهێزو لاوازەكانی هەڵسەنگێندران. لەسەر یەك بەشـدارانی سیمینار لەو باوەڕەدا بوون كە پێویستە پێشوازی لەو پەیامە بكرێ و هەوڵ بدرێ شەڕ و كوشتاری زیاتر تووشی خەڵكی كوردسـتان نـەكرێ. پـاش تـەواو بـوونی سـیمینار دوكتـور قـاسملوو لەگـەڵ بەشـێك لـە ئەنـدامانی دەفتـەری سیاسـی و كادرەكانی بنكەی دەفتەر بەرەو مەهاباد وەڕێ كەوتن و پاش دوو رۆژ گەیشتنەوە مەهاباد. لە مەهاباد لـە میتینگێـك دا كە رۆژی ٢٩ یان ٣٠ خەزەڵوەر رێك خرا دوكتـور قـاسملوو بـەرەسمی پێشـوازیی لـە پـەیامی خومـەینی كـردو ئامـادەیی حیزبی دێموكرات و گەلی كوردی بۆ وتووێژ و چارەسەری ئاشتیخوازانەی مەسەلەی كورد نیشان دا. تەنانەت لە قسەكانی خۆی دا وشەی "لبّیك"ی بەكار هێنا كە نیشانەی ئەوپەڕی نیازپاكی بوو. بەڵام بزانین وتووێژ تـا چ رادەیـەك نیازپـاكیی كاربەدەستانی لێدەركەوت؟

دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی كوردو وتووێژ لەگەڵ دەوڵەت

لە دوای بـڵاو بوونـەوەی پـەیامی ٢٦ی خـەزەڵوەری خومـەینی زۆر لـە بنكـەكانی حیـزب و رێكخـراوە سیاسـییەكان گەڕانەوە شارەكان و بنكەی رێبەرایەتیی زۆربەشیان لە شاری مەهاباد جێگیر بوو. پێش گەڕانـەوە بـۆ شـارەكان و دوای باس و موناقەشەیەكی زۆر لە نێو حیزب و رێكخراوەكانی پێوەندیدار بـە مەسـەلەی كـورد دا دەسـتەیەكی نوێنەرایـەتی بەناوی دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی كورد پێك هـاتبوو كـە ئەندامـەكانی ئەمانـە بـون: مامۆسـتا شـێخ عزالـدّین حسـینی سەرۆك، حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێران دەمڕاسـت (سـخنگو) و كۆمەڵـەو چـریكە فیدایییـەكانی گـەلی ئێـران، لقـی كوردستان ئەندام. دیارە وەك لە پێشەوە باسمان كرد لە لایەن دەوڵەتیشـەوە دەسـتەیەكی سـێ كەسـی بـە رواڵـەت بـۆ وتووێژ لەگەڵ نوێنەرانی گەلی كورد دامەزرابوو.

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کورد پاش گەڕانەوە بۆ مەهاباد بە هاوکاریی هێندێك پسپۆڕو شارەزاو بەتایبەتی قانوون زانی گەورەی کورد جەنابی صارم الدین صادق وزیری گەڵاڵەیەکی بۆ خودموختاری پەسند کرد بۆ ئەوەی ببێتە بناخەی وتووێژ لەگەڵ نوێنەرانی دەوڵەتی مەرکەزی. ئەم گەڵاڵەیە کە لە ٢٦ مادّەو ٩ روونکردنەوە پێك هاتبوو، لە جێدا بە فارسی نووسرابوو کە ئێمە لێرەدا وەری دەگێڕینە سەر زمانی کوردی:

گەڵاڵەی دەستەی

نوێنەرایەتیی گەلی کورد دەربارەی خودموختاریی کوردستانی ئێران

مادّەی١ـ کوردستانی ئێران سەرزەوینێکە لە چوارچێوەی جوغرافیایی ئێران دا کە لەباری مێژوویی‌یەوە شوێنی دانیشتنی هۆزەکانی کورد بووەو ئێستاش زۆربەی دانیشتووانی لە نەتەوەی کورد پێك هاتوون. ئەم سەرزەوینە هەموو ناوچە کوردنشینەکانی ئوستانەکانی ئیلام، کرماشان، کوردستان و ئازەربایجانی رۆژئاوا دەگرێتەوە.

مادّەی٢ـ کوردستانی ئێران بەشێك لە وڵاتی کۆماری ئیسلامیی ئێرانە کە پێوەندیی قووڵی مێژوویی، ئابووری، سیاسی و فەرهەنگی هاوپێوەندیی نەتەوەی کوردی دانیشتووی وێی لەگەڵ نەتەوەکانی دانیشتووی ئێران دا پتەو کردوە.

مادّەی٣ـ دەسەڵاتی نەتەوەی کورد بەسەر سەرزەوینی کوردستانی ئێران دا بە شێوەی خودموختاری لە چوارچێوەی یەکیەتیی سیاسی، ئابووری و تەواوەتیی خاکی وڵاتی ئێران دا بەکار دەبرێ.

مادّەی٤ـ دەوڵەتی ناوەندیی کۆماری ئیسلامیی ئێران بۆ دابین کردنی یەکیەتیی سیاسی و تەواوەتیی خاکی وڵات دەسەڵاتی پێوەندی‌دار بەم مەسەلانەی خوارەوە لەسەرزەوینی خودموختاری کوردستان دا بەڕێوە دەبا:

الف ـ کاروباری پێوەندی‌دار بە دیفاع لە سنوورەکان، سەربەخۆیی و تەواوەتیی خاکی ئێران لەبەرامبەر دەستدرێژیی بێگانەکان دا کە بە هۆی هەرسێك هێزی زەوینی و هەوایی‌و دەریایی سوپاوە بەڕێوە دەچێ و بەهۆی ئۆرگانەکانی حکوومەتی ناوەندی‌یەوە سەرپەرستی دەکرێ.

ب ـ کاروباری پێوەندی‌دار بە سیاسەت و پێوەندی‌یەکانی دەرەوەو هەروەها پێوەندی لەگەڵ کونسولگەری‌یەکانی دەوڵەتانی دەرەوە کە لە سەرزەوینی کوردستانی ئێران جێگیرن، لە سەڵاحییەتی دەوڵەتی ناوەندی دایە.

ج ـ بازرگانیی دەرەوەو گومرکەکان و ئەو سیاسەتە گشتی‌یانە کە پێوەندی‌یان بەم مەسەلانەوە هەیە، بەهۆی ئۆرگانەکانی دەوڵەتی ناوەندی‌یەوە بەڕێوە دەبرێن و سەرپەرستی دەکرێن.

د ـ بەرنامەدانانی درێژخایەنی ئابووری، کە پێویستیی بە دەسمایەی زۆروزەوەند هەیە، و رێکخستن و بەڕێوەبردنی سیستمی دراوی و ئەرزیی وڵات لە سەڵاحییەتی ئۆرگانەکانی دەوڵەتی مەرکەزی دا دەبێ.

روونکردنەوەی١: لەبارەی کاروباری دیفاعی‌یەوە، دەبێ هەمیشە ئەم ئەسڵە لەبەرچاو بگیرێ کە پادگانەکان و دام و دەزگا نیزامی‌یەکان دەبێ هەمیشە لە سنوورەکان و دوور لە شارەکان بن، بە جۆرێك کە بە بیانووی پێداویستی‌یە نیزامی‌یەکان و شتی لەو بابەتە هیچ کارێك نەکرێ کە بکێشێتە دەست تێوەردان لە کاروباری نێوخۆیی سەرزەوینی خودموختاری کوردستان دا.

روونکردنەوەی٢: سەرباز وەزیفەکانی دانیشتووی سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران دەبێ لە پێگە نیزامی‌یەکان و سەربازخانەکانی کوردستان دا خزمەتیان پێ‌بکرێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
©www.kurdistanukurd.com

ڕوونکردنەوەی٣: لەو ئیدارە ناوچەیییانەدا کە پێوەندییان بە بازرگانیی دەرەوەو گومرکەکان و بەرنامەدانانی درێژخایەنی ئابووری و بەڕێوەبردنی سیستمی دراوی لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستان دا هەیە، دەبێ لە کارمەندانی خۆوڵاتی کەلک وەرگیرێ.

ماددەی٥ـ جگە لەو شتانەی لە ماددەی ٤ دا باس کراون، بەکار بردنی دەسەڵات لە هەموو کاروبارێکی سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران دا بێ هیچ هەڵاواردنێك لە سەلاحییەتی ئۆرگانەکانی خودموختاری دا دەبێ.

ماددەی ٦ـ ئەنجومەنی نەتەوایەتیی کوردستان بەرزترین ئۆرگانی دەسەڵاتداریی نەتەوەی کورد لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران دایە. ئەم ئەنجومەنە هەر دوو ساڵ جارێك لە ڕێگای هەڵبژاردنێکی ئازاد، ڕاستەوخۆ، نهێنی و گشتیی هەموو دانیشتووانی کوردستانی ئێرانەوە هەڵدەبژێرێ و پێك دێ.

ڕوونکردنەوە: هەر پەنجا هەزار کەس لە دانیشتووانی سەرزەوینی کوردستانی ئێران نوێنەرێك بۆ ئەنجومەنی نەتەوایەتیی کوردستان هەڵدەبژێرن.

ماددەی ٧ـ ئەنجومەنی نەتەوایەتیی کوردستان هەموو ڕێوشوێنێکی پێوەندیدار بە پێڕەوی نێوخۆی خۆی و هەروەها بە هەڵبژاردنی ئەنجومەنەکانی شار و دێوە دادەنێ و پەسند دەکا.

ماددەی ٨ـ ئەنجومەنی نەتەوایەتیی کوردستان بە لەبەرچاو گرتنی قانوونە گشتییەکانی وڵات هەموو قانوون و ڕێوشوێنێکی بەکاربراو لە دەزگاکانی خودموختاری دا و هەروەها بودجەی تایبەتیی سەرزەوینی خودموختاری کوردستان پەسند دەکا.

ماددەی ٩ـ ئەنجومەنی نەتەوایەتیی کوردستان، حکوومەتی خودموختاری کوردستان بۆ بەڕێوەبردنی هەموو کاروباری سیاسی، ئابووری، فەرهەنگی و ئینتیزامیی سەرزەوینی خودموختاری کوردستان هەڵدەبژێرێ.

ماددەی ١٠ـ حکوومەتی خودموختاری کوردستان لە بەرامبەر ئەنجومەنی نەتەوایەتیی کوردستان دا بەرپرسایەتیی هاوبەشی دەبێ و هەرکام لە ئەندامانی حکوومەتی خودموختاریش بە تەنیا بەرامبەر بە ئەنجومەنی نەتەوایەتیی کوردستان بەرپرس دەبن.

ماددەی ١١ـ ئەنجومەنی نەتەوایەتیی کوردستان ماف و ئەرکی سەرشانیەتی کە هەل و مەرجی تێکۆشانی ئازاد و دێموکراتیی ژیانی کۆمەڵایەتی لە بوارەکانی ئازادیی حیزبەکان و کۆبوونەوەکان و چاپەمەنی و بیروڕا دەربڕین و قەڵەم و بیروباوەڕو مەزهەب و ئەنجومەنە دێموکراتییەکان و هەقی مانگرتن لە هەموو سەرزەوینی کوردستان دا پێك بێنێ و بەوردی چاوەدێریی بەڕێوەچوونی ڕێوشوێنەکانی لەلایەن هێزی ئیجراییەوە بکا.

ماددەی١٢ـ بودجەی کوردستانی خودموختار بە هۆی حکوومەتی خودموختاری کوردستانەوە ڕێك دەخرێ و بە ئەنجومەنی نەتەوایەتیی کوردستان پێشنیار دەکرێ و پاش پەسند کران بەڕێوە دەبرێ.

ماددەی١٣ـ سەرچاوەکانی دابین کردنی بودجەی کوردستانی خودموختار بریتین لە:

الف ـ ماڵیات و باج و داهاتە ناوچەیییەکانی دیکە.

ب ـ بەشێك لە بودجەی گشتیی وڵات کە لە لایەن حکوومەتی ناوەندییەوە دەدرێ بە حکوومەتی خودموختاری کوردستان.

ماددەی ١٤ـ بەرنامە دانان بۆ هەڵدان و پێگەیشتنی ئابووری لە سەرزەوینی کوردستان دا بۆ قەرەبوو کردنەوەی ئەو دواکەوتوویییە کە بە هۆی زۆرداریی نەتەوایەتییەوە دروست بووە، واتە پێکهێنانی پیشەسازیی نەتەوایەتی، پەرەپێدانی کشت و کاڵ و ئاژەڵداری، پێشخستنی کاروباری ئاوەدانکردنەوەو خۆشگوزەرانی و خزمەتە گشتییەکان بە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

جۆرێك کە ژیانی کۆمەڵانی زەحمەتکێشی گەلی کورد گۆڕانی بەسەردا بێ، جگە لەو شتانە کە لە بەندی (د)ی مادّەی (٤)دا باس کراون، بەشێك لە ئەرکەکانی حکوومەتی خودموختاری کوردستانە.

روون کردنەوەی مادّەی١٤: پاش دەرکردنی بودجەی کاروباری دەوڵەتی ناوەندی لە داهاتە گشتی‌یەکان بودجەی پەرەپێدانی ئابووری و کۆمەڵایەتی‌و فەرهەنگی بە پێی رادەی حەشیمەت لەنێو ناوچە جۆراوجۆرەکانی وڵات دا دابەش دەکرێ. پێوانەی دابەشکردنی ئەم بودجەیە جۆرێك دەبێ کە بۆ قەرەبووکردنەوەی ئەو پاشکەوتوویی‌یە ئابووری‌یە کە بە هۆی زۆرداریی نەتەوایەتی‌یەوە دروست بووە، بەشی دانیشتووانی ئەم ناوچانەو یەك لەوان کوردستانی خودموختار بە پێی پلەی پاشکەوتوویی‌یەکەیان زیاتر لە داهاتی نێونجیی سەرانسەری وڵات دەبێ.

مادّەی١٥- زمانی کوردی لە هەموو ئیدارەکانی سەرزەوینی خودموختاری کوردستان دا چ ئیدارەکانی ئۆرگانە خودموختارەکان و چ ئیدارەکانی دیکە زمانێکی رەسمی‌یە، لەگەڵ دووپات کردنەوەی ئەو خاڵە کە زمانی فارسی هەروەك جاران زمانی رەسمیی سەرانسەری ئێران بە کوردستانیشەوەیە.

مادّەی ١٦- لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران دا فێر کردن لە هەموو پلەکان دا بە سەرەتایی و نێونجی و بەرزەوە بە زمانی کوردی دەبێ، بەڵام خوێندنی زمانی فارسییش پاش تەواو بوونی ساڵی چوارەمی سەرەتایی لە هەموو قوتابخانەکانی سەرزەوینی کوردستانی ئێران دا بە زۆری (اجباری) دەبێ.

روونکردنەوە: کەمایەتی‌یە نەتەوەیی‌یەکان لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران دا هەقیان هەیە فەرهەنگ و داب و نەریتی خۆیان بپارێزن و برەو پێبدەن و لە قوتابخانەکان دا بە زمانی زگماکی دەرس بخوێنن.

مادّەی ١٧- پێکهێنانی دام و دەزگاو ناوەندەکانی فێرکردن و فەرهەنگ و بەرنامە دانان بۆ تێکۆشانی ئەو دام و دەزگاو ناوەندانە لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران دا لە هەموو پلەکانی سەرەتایی و نێونجی و بەرزدا بەشێك لە دەسەڵاتەکانی حکوومەتی خودموختاری کوردستانی ئێرانە.

روونکردنەوە: ناوەندی رادیۆ تەلەویزیۆنی سەرزەوینی خودموختاری کوردستان لەژێر چاوەدێریی حکوومەتی خودموختاری کوردستانی ئێران دا بەڕێوە دەبرێ.

مادّەی ١٨- پاراستنی ئەمنییەتی نێوخۆو کاروباری نەزم راگرتن لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران دا لە شارو دێ بە هۆی هێزەکانی پێشمەرگەوە کە بەرەسمی لە لای حکوومەتی خودموختاری کوردستان دادەمەزرێن، دابین دەکرێ.

مادّەی ١٩- بەرپرسانی نەزم و پاراستنی شار و دێ لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران دا راستەوخۆ لە لایەن حکوومەتی خودموختاری کوردستانەوە دیاری دەکرێن و بەرامبەر بەو بەرپرس دەبن.

مادّەی ٢٠- هەموو ساڵێ ژمارەیەك خوێندکار لە لایەن حکوومەتی خودموختاری کوردستانی ئێرانەوە بۆ دابین کردنی پێداویستیی هێزە دیفاعی‌یەکانی سەرزەوینی خودموختار بۆ خوێندن دەنێردرێنە قوتابخانە نیزامی‌یەکان. رێکخراوە پێوەندی‌دارەکانی حکوومەتی ناوەندی لەسەریانە هەموو پێداویستی‌یەکانی فێرکردن و پەروەردەی ئەو خوێندکارانە پێك بێنن و پێداویستی‌یەکانی چەکدار کردنی هێزە ئینتیزامی‌یەکانی نێوخۆی کوردستان بە شێوەیەکی ماقووڵ و گونجاو دابین بکەن.

مادّەی ٢١- دەسەڵاتی قەزایی لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستان دا بە جیا لە هێزەکانی دیکە بە هۆی دادگای سەربەخۆوە بەکار دەبرێ.

مادّەی ٢٢- دادگاکانی سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران لە مەسەلە عورفی‌یەکان دا بە پێی قانوونە عورفی‌یەکانی سەرانسەری وڵات و ئەو قانوونانە کە لە لایەن ئەنجومەنی نەتەوایەتیی کوردستانی خودموختارەوە پەسند

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

کراون و لە چوارچێوەی سەلاحییەتەکانی ئەو ئەنجومەنەدا دانراون و لەگەڵ ئەسڵە پەیڕەوی‌کراوە حقوقی‌یەکان و بەیاننامەی جیهانیی مافی مرۆڤ و پەیماننامەی جیهانیی حقوقی مەدەنی ڕێك دەکەون، حوکم دەدەن و لەو مەسەلانەش دا کە پێوەندی‌یان بە "احوال شخصیە"وە هەیە بە پێی قانوونە مەزهەبی‌یەکانی هەردوولای کێشەکە دەجووڵێنەوە.

ماددەی ٢٣ـ لقێکی دیوانی بەرزی وڵات لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران دا جێگیر دەبێ و داوای پێڕاگەیشتنەوە لە حوکمی دادگاکانی سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران لەم لقەدا لێی دەکۆڵرێتەوە.

ڕوونکردنەوە: دادپرسین لە دادگاکانی سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران دا بە هەردوو زمانی کوردی و فارسی جێبەجێ دەکرێ.

ماددەی ٢٤ـ بۆ بەهێزکردنی یەکیەتیی گەلانی ئێران جگە لەوە کە دانیشتووانی سەرزەوینی کوردستان وەك بەشەکانی دیکەی ئێران نوێنەرانی خۆیان دەنێرنە ئەنجومەنی نیشتمانی، ژمارەیەکی دیاریکراو کە لەگەڵ حەشیمەتی کوردستان ڕێك بکەوێ لە ئۆرگانەکانی حکوومەتی ناوەندی دا (کۆڕی وەزیران و وەزارەتخانەکان) بەشدار دەبن.

ماددەی ٢٥ـ بۆ دەستەبەرکردنی بنەڕەتەکانی خودموختاری و پاراستنی مافەکانی هەموو گەلانی ئێران "شورای بەرزی گەلانی ئێران" لە ناوەندی وڵات پێك دێ و هەرکام لە گەلانی ئێران سێ نوێنەر دەنێرنە "شورای بەرزی گەلانی ئێران".

ڕوونکردنەوە: سێ کەس نوێنەری سەرزەوینی خودموختاری کوردستانی ئێران لەلایەن ئەنجومەنی نەتەوایەتیی کوردستانەوە دەست نیشان دەکرێن.

ماددەی ٢٦ـ هەموو قانوونەکانی پەسندکراو لە ئەنجومەنی نیشتمانیی ئێران دا ئەگەر پێوەندی‌یان بە پێوەندی و مافەکانی گەلانی ئێرانەوە هەبێ، دەبێ لە "شورای بەرزی گەلانی ئێران"دا بێنە گۆڕێ و پەسند بکرێن.

دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کورد
١٣٥٨/١٠/٤

سەرنج ڕاکێشە کە بگوترێ دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کورد کە بۆ وتووێژ لەگەڵ نوێنەرانی دەوڵەتی مەرکەزی پێك هاتبوو، هیچ وەخت لەگەڵ هەیئەتی تایبەتیی دەوڵەت کە ئەویش هەر بە ڕواڵەت بۆ وتووێژ لەگەڵ نوێنەرانی گەلی کورد سەبارەت بە چارەسەری ئاشتیخوازانەی مەسەلەی کورد دروست ببوو، پێکەوە دانەنیشتن کە بەشێوەیەکی جیددی نوختە نەزەرەکانی خۆیان بێننە گۆڕێ و قسەیان لەسەر بکەن. هۆیەکەشی ئەوە بوو کە ئەگەر لە پێشەوە هەر بە گومان وا دیار بوو دەوڵەت زیاتر لەوەی بە دوای چارەسەری مەسەلەی کورد دا بگەڕێ، لە دوای وەدەست هێنانی وەخت بۆ خۆئامادەکردن عەودالە، دواتر بۆ هەمووان ئاشکرا بوو کە کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی و لە سەرووی هەموویانەوە خومەینی چ نیازێکی دوژمنانەیان دەرهەقی خەڵکی کوردستان هەیە. خومەینی لە پەیامی ٢٦ی خەزەڵوەری ١٣٥٨ی خۆی دا "بەدخوازانی" لە نێوان ناخۆشیی نێوان گەلی کوردو دەوڵەتی مەکەزی دا بە تاوانبار زانیبوو بەڵام دوایە بۆ هەموو خاوەن نەزەرێك دەرکەوت کە بۆخۆی سەردەستەی هەموو بەدخوازەکانی گەلی کوردە.

پیاو هەق بڵێ لە لایەکەی دیکەشەوە کەم و زۆر خەتا هەبوو، هێندێك لە ئەندامانی دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کورد، نەك هەر بە قسە، بەڵکوو بە نووسراوەی ڕەسمییش دەیان نووسی ئێمە بۆ ئیفشاگەری موزاکەرە دەکەین. بەڕاستییش هەر وایان دەکرد. چونکە ڕاست لەو وەختانەدا کە نوێنەرانی دەوڵەت دەهاتنە کوردستان بۆ ئەوەی گۆیا لەگەڵ نوێنەرانی گەلی کورد وتووێژ بکەن، ئەو دۆستانە بەیاننامەی توندو تیژیان دەردەکردو چی جنێو و قسەی ناخۆش

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

بوو بە دەوڵەتیان دەگوت. ئـەوانیش كـە هـەروەك گوتمـان لـە بنەڕەتـەوە نیازیـان پـاك نـەبوو، دەرچـوونی ئـەو جـۆرە بڵاوكراوانەیان دەكردە بیانوو بـۆ ئـەوەی بـەڕەسمی دانەنیشـن و زیـاتر وەخـت بـۆ خـۆ سـازدانەوەی كۆمـاری ئیسـلامی وەدەست بێنن.

سەرەنجام دەوڵەت و ئەندامانی هەیئەتی تایبەتیی دەوڵەت رایـان گەیانـد كـە حـازر نـین لەگـەڵ نوێنـەرانی حیـزب و رێكخراوە سیاسییەكان بۆ باسی مەسەلەی كورد دابنیشن و وتووێژ بكەن. حیزبی دێموكراتی كوردسـتان لەگـەل ئـەوەی باوەڕی وابوو ئەمە بیانووییەكە بۆ خۆدزینەوە لە وتووێژێكی جیددی، داوای لە دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی كورد كرد كـە ئـەو بیانوویـەش لـە نوێنـەرانی دەوڵـەت بـبڕێ. هەربۆیـە بڕیـار درا كـە ئەگەرچـی ئەنـدامانی دەسـتەی نوێنەرایـەتی لـە نوێنەرانی حیزب و رێكخراوەكان پێك هاتبوون، لە كۆبوونەوە لەگەڵ هەیئەتی تایبەتیی دەوڵـەت دا ئەنـدامانی دەسـتەی نوێنەرایەتیی گەلی كورد تەنیا بەناوی خۆیان بناسرێن و باس لەوە نەكرێ كە سەر بە چ حیزب و رێكخراوێكن. بە رواڵـەت نوێنەرانی دەوڵەتیش ئەمەیان قبووڵ بوو. هەرچەند لە راستیدا زۆربەی ئەندامانی دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی كـورد بـۆ ئەوان ناسرابوون و دەیان زانی هەركامیان سەر بە چ حیزب یان رێكخراوێكە.

لـە دوارۆژەكـانی خـەزەڵوەری ١٣٥٨ەوە تـا ئـاخری مـانگی بـەهاری ١٣٥٩ زۆر جـار نوێنـەرانێك بـە مەسـئوولییەتی جۆراوجۆرەوە هاتنە كوردستان، بەتایبەتی مەهاباد و لەگەڵ بەرپرسانی كـوردیش چـاوپێكەوتنیان هـەبوو. بـەڵام تـەنیا یەكجار لە دوارۆژەكانی سەرماوەزی ٥٨ دا هەیئەتی تایبەتیی دەوڵەت بە هەر سـێ ئەندامیـەوە بـە رواڵـەت بـۆ وتووێـژی جیددی لەسەر داخوازەكانی خەڵكی كوردستان هاتە مەهابادو بڕیار درا لەگەڵ دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی كورد وتووێـژ بكا. بەڕاستی ئەو جارەش لە لایەن نوێنەرانی دەوڵەتەوە نیازپاكیی تەواو بۆ چارەسەری گیروگرفتەكان لە ئارا دا نەبوو. قەرار بوو دانیشتنەكە لە فەرمانداریی مەهاباد بـێ. رۆژی پـێش ئـەو دانیشـتنە حیـزب پیاوەمـاقووڵانی شـاری بانگهێشـتن كردبوو كە رۆژی ٢٩ی سەرماوەز لە ساڵۆنی فەرمانداریی مەهاباد كـۆ ببنـەوە. یـەكێك لـە ئەنـدامانی هەیئـەتی تایبـەتیی دەوڵەت ئەو هەلەی قۆزتەوەو بێ ئاگاداریی دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی كورد چـوو قسـەی بـۆ كـردن و خـوا هـەڵناگرێ بەشی زۆری قسەكانیشی هێرش بۆ سەر حیزب و رێكخراوەكـانی كوردسـتان بـوو. بۆیـە یـەكێك لـە ئەنـدامانی دەسـتەی نوێنەرایەتیی گەلی كوردیش ناچار بوو هەر لەو كۆبوونەوەیەدا جوابی بداتەوە كە ئەمە بوو بە هـۆی جۆرێـك دڵ ئێشـان و گلەیی كردنی ئەو دۆستەمان.

بە هەرحاڵ یەكەمین و دوامین كۆبوونەوەی رەسمیی دەستەی نوێنەرایـەتیی گـەلی كـورد لەگـەڵ هەیئـەتی تایبـەتیی دەوڵەت لە یەكێك لە ژوورەكانی فەرمانداریی مـەهاباد پێـك هـات. پـاش بـەخێراتن هـەروەك بۆتـە بـاو هـەردوو لا دەبـوو ئەندامانی دەستەی نوێنەرایەتیی خۆیان بناسێنن. ئەگەر باشم لەبیر بێ ئاغـای صـبّاغیان ئەنـدامانی هەیئـەتی دەوڵـەتی ناساند و نۆرە گەیشتە مامۆسـتا شـێخ عزالـدین سـەرۆكی دەسـتەی نوێنەرایـەتیی گـەلی كـورد. زۆر بـە سەرسـوڕمانەوە دیتمان مامۆسـتا یـەك بـە یـەك نوێنـەرانی حیـزب و رێكخراوەكـانی لـە دەسـتەی نوێنەرایـەتیی گـەلی كـورد دا بـە نـاوی رێكخراوەكانیانەوە بە نوێنەرانی دەوڵەت ناساند. لە كاتێك دا پێشتر لەسەر ئـەوە رێـك كـەوتبووین كـە نـاوی حیزبـەكان نەبرێ و بیانوو نەدرێتە دەستی نوێنەرانی دەوڵـەت. هەیئـەتی تایبـەتیی دەوڵـەت كـە هـەروەك گوتمـان لـە جـێدا بۆیـە نەهاتبوون وتووێژێكی جیددی بكەن و هیچیان بۆ گەلی كورد پـێنەبوو، ئەمەیان قۆزتەوەو گوتیـان ئێمـە نـاتوانین لەگـەڵ كۆمەڵەو چریكی فیدایی وتووێژ بكەین و تەنانەت حازر نـین لەگەڵیشـیان دابنیشـین. بـەم جـۆرە ئـەو تـەنیا كۆبوونـەوە رەسمییە بێ ئەوەی بچێتە نێو باسـی مەسـەلەكانەوە كۆتـایی هـات و قـەتیش جـارێكی دیكـە دوو هەیئـەت بـەو جـۆرە پێكەوە كۆ نەبوونەوەو یەكتریان نەدی.

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

خودگەردانی

ئێستا کە باسی وتوویـژ و دەسـتەی نوێنەرایـەتی و گەڵاڵـەی خودموختاریمـان كـردوە، بەجێیـە باسـێكیش لـە خودگەردانی بکەین. چونکە لەو ڕۆژانەدا مەسەلەی خودگەردانی و گەڵاڵەی خودگـەردانییش زۆر جـار قسـەی لـێ‌دەکراو لەسەر زارو زمانان بوو. لەوەش گەڕێین کە هێندێك خەڵك خودگەردانی‌یان کردبوو بە هاومانای سەرگەردانی.

ئەوەندەی لەبیرم مابێ خودگەردانی دووجار ناوی هاتە گۆڕێ و دوو گەڵاڵەشی بۆ ئامادە کران. جـاری یەکـەم پـێش دەرچوونی پەیامی ٢٦ی خەزەڵوەری ئایەتوڵڵا خومەینی بوو. هەیئەتێکی دەوڵەت هاتە مەهابادو لەگەڵ هەیئەتی حیزبی دێموکراتی کوردستان دانیشت. ئەندامانی هەیئەتی دەوڵەت هەر ئەو سێ کەسە بوون کە پێشتر باسیان کرا (صبّاغیان و فروهر و سحابی)، هەیئەتی حیزبی دێموکراتیش غنی بلوریان، کریم حسامی، عزیـز ماملـێ و نووسـەری ئـەم یادداشـتانە بوون. لەو دانیشتنەدا باسێك لە خودموختاری و مەسەلەی کورد نەهاتە گۆڕێ و وتووێژەکان تـەنیا لـە دەوروبـەری شـەڕ ڕاگرتن دا دەسووڕان. پاش ئەو دانیشتنە ئەمن گەڕامـەوە بنکـەی دەفتـەری سیاسـی و برادەرەکـانی دیکـە لـە مـەهاباد مانەوە. تۆمەز دەستەیەکی نوێنەرایەتیی حیزبی تیوودە پێکهاتوو لـە ئاغایـان عموئی و شـلتوکی ئـەو کاتـە لـە مـەهاباد بوون. دوای گەڕانەوەی من ئـەو دۆسـتانە چاویان بـەکاك غنـی کـەوتبوو و گەڵاڵەیـەکیان بـەناوی گەڵاڵـەی خودگـەردانی دابوویە بۆ ئەوە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان بەناوی گەڵاڵەی خـۆی بـۆ چارەسـەری مەسـەلەی کـورد پێشـکەش بـە هەیئەتی دەوڵەتی بکا.

کاك غنی چەند ڕۆژ دواتر گەڕایەوە دەفتەری سیاسی و ڕاپۆرتی سەفەری خۆی دا بە دەسـتەی نوێنەرایـەتیی حیـزب بۆ وتوویژ لەگەڵ دەوڵەت کە یەکێك لە ئەندامەکانی، نووسەری ئـەم دێڕانـە بـوو. شـابەیتی ڕاپـۆرتی کـاك غنـی گەڵاڵـەی خودگەردانی بوو. بەداخەوە ئەو گەڵاڵەیە لە دەست دا نیە کە لێرەدا بیخەینە بەرچاوی خوێنەرە بەڕێزەکان. ناشمانەوێ ڕەخنەیەك لەسەر نێوەڕۆکی گەڵاڵەکە باس بکرێ، چونکە ئەوەی ڕاست بێ شتێکی زۆرم لـەبیر نـەماوە. بـەڵام لـەبارێکی دیکەوە حەز دەکەم داسـتانی ئـەو گەڵاڵەیـە بگێڕمـەوە: گەڵاڵـەی خودگـەردانی بـە بـەخێرهێنانی هەیئـەتی دەوڵـەت بـۆ کوردسـتان دەسـتی پـێ‌دەکردو بـە سوپاسـی دووبـارە لـە هەیئـەتی دەوڵـەت و هیـواداری دەربـڕین بـۆ سـەرکەوتنی وتووێژەکان کۆتایی دەهات. بەڕاستی زۆر بە زەحمەت تا تـەواو بـوونی کـاك غنـی لـە خوێندنـەوەی گەڵاڵەکـە خـۆم پـێ ڕاگیرا. بەزەییم بە گـەلی کـورد و حیزبـی دێمـوکرات دا هـات. کاتێـك کـاك غنـی لـێ‌بۆوە، بـە دڵگەرمی‌یـەوە بـە ڕووی دا تەقیمەوە. گوتم هیچ عەیبت نەکرد گەلی کوردو حیزبی دێموکراتـت ئەوەنـدە هێنایـە خـوار کـە حیزبـی تـوودە نـەك هـەر گەڵاڵەی داخوازەکانی بۆ ئامادە بکا، بەڵکوو بەخێرهێنانی میوانانیشی بۆ بنووسێ! یانی حیزبی دێموکرات کەسێکی نیە بە فارسی بزانێ بڵێ بەخێربێن! ڕاستی‌یەکەی ئەو گەڵاڵەیە هـەر بەوەنـدە زینـدە بەچـاڵ کـراو جارێکی دیکـە نەهاتـەوە گۆڕێ.

جاری دووهەم ناوی خودگەردانی لە زمانی ئەندامانی هەیئەتی تایبەتیی دەوڵەت و ڕاسـت لـە زمـانی ئاغـای داریـوش فروهر بیسترا. ئەو زۆر جار ئەو ناوەی بە دەم دا دەهات. قسەی خۆمان بێ هـیچ وەختـیش بەنووسـراو شـتێکی بـەناوی گەڵاڵەی خودگەردانی تەسلیمی نوێنـەرانی حیزبـی ئێمـە، یـان دەسـتەی نوێنەرایـەتیی گـەلی کـورد نـەکرد. بـەڵام ڕۆژی ٥٨/٩/٢٩ (١٩٧٩/١٢/٢٠) شتێك بەناوی "ماف و ئەرکەکانی ناوچـە خودگەردانـەکان" لـە ڕۆژنامـەی "اطلاعـات" دا بـڵاو کرایەوە. وەرگێڕاوی کوردیی ئەم گەڵاڵەیە لـە لاپـەڕەکانی ٢٩٢تـا ٢٩٤ی بـەرگی حەوتـەمی بیرەوەری‌یـەکانی کـاك کـریم حسامی دا چاپ کراوە کە لێرەدا دەقی ئەو وەرگێڕاوە بڵاو دەکەینەوە:

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

© www.kurdistanukurd.com

"الف ـ حقوق:

١ـ مەرزبانی، سیاسەتی دەرەوە، بازرگانی و گومرك، بەرنامەڕێژیی ئابووریی سەرانسەری، تەنزیمی بوودجەو ماڵیات، پۆست و تیلگراف، ڕێگای ئاسن و هەوایی و دەریایی، سەنعەتی قورس و نەوت و گاز، لە دەسەڵاتی دەوڵەتی ناوەندی دا دەبن.

تەواوی کاروباری مەحەللی، بەرنامەی ئاوەدانیی ناوچە، پەرەپێدانی ئابووری و کشت و کاڵ، پەروەردەو فێرکردن، دەرمان و لەش ساغی، ڕێگاوبان و خانووبەرەو ئاوەدانی، چاپەمەنی و بڵاوکردنەوە لە دەسەڵاتی ناوچەی خودگەردان دا دەبن.

٢ـ کاربەدەستی ئیدارەکانی ناوچەی خودگەردان بە پێشنیاری شوورای ناوچەو پەسند کردنی وەزارەتخانەکان لە خەڵکی ناوچە دەبن. بەڵام ئەو کاربەدەستانەی کە ئەرکی کاروباری ناوەندییان لە ئەستۆیە، بە پێشنیاری وەزارەت و پەسند کردنی شوورای ناوچە دیاری دەکرێن. ئوستانداروفەرماندار بە پێشنیاری وەزارەتی نێوخۆ و پەسند کردنی شوورای ناوچە دیاری دەکرێن.

٣ـ کارمەندی دادگاکان لە لایەن شوورای ناوچەوە پێشنیار دەکرێن و پاش پەسند کردنی دەوڵەت دەست بەکار دەکەن. بەڵام حوکمی دادگاکان لە دیوانی بەرزی کیشوەر دا دەسکاری دەکرێنەوە.[1]

هێزی ئینتیزامیی پۆلیسی شار و گوند لە خەڵکی ناوچە پێك دێت. سەرۆکی ژاندارمەری و شارەوانی بە پێشنیاری وەزارەتی نێوخۆ و پەسندی شوورای ناوچە دیاری دەکرێن. کاروباری تری ناوچە وەك مارەو تەڵاق و شەرع و داب و ڕەسمی ئایینی کە لە چوارچێوەی قانوونی ئەساسی دەرنەچن، لە دەسەڵاتی شوورای ناوچەی خودگەردان دا دەبن.

ناوچەی خودگەردان هەقی هەیە جگە لەو بەشەی کە لە بودجەی گشتی وەری دەگرێ، لە ناوچەش دا ماڵیاتی پێویست وەرگرێ. لە دابەشکردنی بودجەی دەوڵەتی دا، بەشی زیاتر بدرێ بە ناوچە دواکەوتووەکان بۆ ئاوەدان کردنەوەیان.

لە ناوچەی خودگەردان دا خوێندنی زمانی قەومی وەك کوردی، ئازەری و بەلووچی لە کلاسی یەك هەوراز لەگەڵ زمانی فارسی دەبێ. نامە نووسین بە هەرتك زمانی ناوچەیی و فارسی ڕەسمی دەبێ. بەڵام نامەی نێوان ئیدارەکانی دەوڵەتی بە فارسی دەبن.

لەهەر ناوچەیەك دا زانکۆیەکی زانست و فەننی دادەنرێ کە دەرسەکان بە زمانی فارسی دەبن. لقێکی کولتوورو ئەدەبیات بەزمانی قەومەکانی ئێرانی دادەنرێ. لە زانستگای تارانیش کورسییەکی زمانی قەومەکانی ئێران دادەنرێ.

رادیۆ تەلەویزیۆن لە هەموو ناوچەکان سەر بە مەرکەز دەبن. بەڵام سەعاتی زیادییش بۆ بەرنامەی ناوچەکان دادەنرێ. چاپەمەنی و ڕۆژنامە بە زمانی مەحەللی ئازاد و لە دەسەڵاتی ناوچەی خودگەردان دا دەبن.

ب ـ ئەرکەکان:

١ـ هەموو ناوچەکانی خودگەردان بۆ پاراستنی سەربەخۆیی و تەواویەتی خاکی ئێران و یەکێتیی میللیی ئێرانییەکان تێدەکۆشن.

٢ـ ناوچەی خودگەردان بۆ یەکێتیی میللیی گشت قەومەکانی ئێرانی لە هەموو هۆکارێك وەك حیزب و ڕێکخراو و ئەنجومەن کەلك وەردەگرێ. قانوونی ئەساسیی دەوڵەت چاوەدێری دەکا، کاربەدەستانی ناوچەی خودگەردان لە بەرامبەر قانوون دا بەرپرس دەناسێ. لەبارەی نەزم و فەرهەنگ و بارودۆخی ئابووری، دەوڵەتی ناوەندی ئاگادار دەکا.

[1] وا دێتە بەرچاو تەرجەمەکە لێرەو لە چەند جێی دیکە پڕ بە پێست نەبێ، بەڵام بەداخەوە فارسییەکەی لە دەست دا نەبوو کە ڕاستی بکەمەوە.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

سەرباز دەدا بۆ خزمەتی لەشکری، بەڵام لەناوچەی خودگەردان خزمەتی سەربازی دەکەن. ئەوپەڕی دەرەتان و کارسانایی بۆ هاتوچۆی ئەرتەش و پێداویستی‌یەکانی پێك دێنێ".

وەك دەبینین گەڵاڵەی خودگەردانی لە راستی‌دا لانی کەمی مافە نەتەوایەتی‌یەکانی گەلانی ئێرانیشی تێدا نەگونجاوە. ئەگەرچی ئەو گەڵاڵەیە لە پێوەندی لەگەڵ شەڕی کوردستان و مەسەلەی کورد دا هاتۆتە گۆڕێ و نووسراوە. بەڵام بە هیچ جۆر باسێکی لە کوردستان و مەسەلەی کورد نەکردوە. دەبێ بگوترێ ئەگەر گەڵاڵەی خودگەردانی ماف و ئازادی‌یەکانی گەلانی ئێرانی تێدا جێ کرابانەوە، حیزب ئەم لایەنەی نەك هەر بە خەراپ نەدەزانی، بگرە زۆر زیاتریش پێشوازیی لێدەکرد. ***"کەم و کوڕیی بنەڕەتیی ئەم گەڵاڵەیە دان پێدانەنانی بوونی گەلانی زۆرلێکراوی ئێران و گوێ نەدان بە ستەمی نەتەوایەتی و لایەنە جۆراوجۆرەکانیەتی.***

ئەم گەڵاڵەیە بۆ لابردنی ستەمی نەتەوایەتی لەباری سیاسی و ئابووری و فەرهەنگی‌یەوە پێشنیار نەکراوە، بەڵکوو ئامانجی، دانی هێندێك دەسەڵاتی ئیدارەی نێوخۆیی بە ئوستانەکانە. عەیبی دیکەی ئەو گەڵاڵەیە ئەوەیە کە زاراوەی داتاشراو و ناڕوونی خودگەردانیی لە جێگای مەفهوومی روون و زانستیی خودموختاری داناوە. دیارە هێندێ خاڵی موسبەت هەرچەند زۆر کەمیش لەو گەڵاڵەیەدا بەرچاو دەکەون: بۆ وێنە دەتوانین بەڕەسمی‌ناسینی زمانی کوردی و ئەسڵی سپاردنی ئینتیزاماتی نێوخۆ بە شووراکان ناو بەرین". [1]

هێندێ هەوڵ و تەقەلای دیکە

حیزبی دێمرکراتی کوردستان هەموو هەوڵی ئەوەبوو ئەگەر بگونجێ لە رێگای وتووێژی ئاشتیخوازانەوە هەر نەبێ مافە بنەڕەتی‌یەکانی خەڵکی کوردستان بە دەوڵەتی مەرکەزی بسەلمێنێ و ئەگەر لەو بارەیەشەوە سەرنەکەوت لانی کەم بە خەڵکی کوردستانی نیشان دابێ کە ئەوەی لە دەستی هاتوە بۆ گەیشتن بەئاشتی و تەبایی کردوویەتی. کاتێك وتووێژی هەیئەتی تایبەتیی دەوڵەت و دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کورد بەو بیانووە پڕوپووچەی دەوڵەت و بەو بێ‌تاکتیکی‌یەی مامۆستا گەیشتە بن بەست، حیزبی دێموکرات کەوتە هەوڵ و تەقەلای ئەوە کە رێگایەکی دیکە بۆ وتووێژ و دیالۆگ لەگەڵ نوێنەرانی دەوڵەت بدۆزێتەوە.

بۆ ئەو مەبەستە حیزب داوای کرد هەیئەتێك بنێرێتە قوم و چاوی بە ئایەتوڵڵا خومەینی بکەوێ و نوختە نەزەرەکانی خۆی لەگەڵ باس بکا، بەو هیوایە ئەگەر قبووڵی کردن دەستوور بە کاربەدەستانی دەوڵەت بدا لەو بارەیەوە وتووێژی زیاتر لەگەڵ نوێنەرانی کورد بکەن. لەگەڵ ئەو داخوازە رووی خۆش پێشان دراو بەداخەوە لەبیرم نیە لە چ وەختێك دا بوو، دەستەیەکی نوێنەرایەتیی بە ئەندامەتیی نووسەری ئەم دێرانەو موهەندیس ئاریایی و کاك احمد قاضی چوونە قوم. لەبیرمە لە تارانەوە یەکێك لە باوەڕپێکراوەکانی ئاغای خومەینی بەناوی دوکتور صدر، کە دیارە رووحانی بوو و پیاوێکی زۆریش زیرەك و بە رواڵەت نیازپاك بوو لەگەڵمان هات و لە قومیش لە دەفتەری کاری ئاغای ناصر مکارم شیرازی کە ئاخوندیکی شارەزاو نیزیکی ئایەتوڵڵا خومەینی بوو و کاتی خۆشی لە زەمانی شادا دوور خرابۆوە بۆ مەهاباد پێشوازیی لێ‌کردین. ناوبراو لە راستی‌دا وەك نوێنەری ئیمام قسەی لەگەڵ ئێمە دەکرد.

لە یەکەم دیدار دا ئاغای شیرازی پێی گوتین کە بەداخەوە ئیمام نەخۆشەو زەحمەتە بتوانێ بتان بینێ. بەڵام ئەمن قسەکانی ئێوەی عەرز دەکەم داخوا چ دەفەرموێ. رۆژێك دواتر ئاگاداری کردین کە ئیمام ناتوانێ بتان بینێ، بەڵام ئەحمەد ئاغای کوڕی کردۆتە وەکیل قسەتان لەگەڵ بکا. دیداری ئەحمەد ئاغا لە ماڵی ئاغای مکارم شیرازی رێك خرا،

[1] راپۆرتی کومیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی چوارەم، بە زمانی فارسی، لاپەرە ٦٤.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
www.kurdistanukurd.com ©

ئێمە داخوازەکانی گەلی کوردمان بۆ باس کردو ئاغای شیرازییش یادداشتی دەکردن. پاش تەواو بـوونی قسـەکانی ئێمـە، ئاغای شیرازی رووی کردە احمدئاغا و گوتی نەزەرت چیە؟ جوابی دایەوە: ئەگەر ئەمانە داخوازی خەڵکی کوردستان بن، پێم وایە ئیمام قبووڵیان دەکا.[1]

رۆژێکی دیکەش ماینەوە جواب نەبوو ناچار گەڕاینەوە مەهابادو بڕیار درا دوایە بە تەلەفۆن یەکتر ئاگـادار بکەینـەوە. هەیئەت گەڕایەوە مەهابادو راپۆرتی کاری خۆی دایەوە بە دوکتور قاسملوو کە دیارە ئـەویش لەگـەڵ دەفتـەری سیاسـی باسی کردبوو. دووسێ رۆژ دواتر ئاغای مکارم شیرازی تەلەفۆنی کرد، گوتی ئیمام لە ئوسوول دا داواکانی ئێوەی بە لاوە پەسند بووە. بۆیە داوا دەکەین بیان کەنە گەڵاڵەو بۆمان بنێرن تا پتر لێیان ورد بینەوە.

دوکتور قاسملوو داوای لە من کرد ئێسـتا کەوایـە بۆخـۆت شـتێك ئامـادە بکـەو هـەر بۆخۆشـت ببیـەوە بـۆ قـوم. بـە هەرحاڵ داخوازەکانم هێنایە سەرکاغەزو پاش پێوەندی‌یەکی دیکەی تەلەفۆنی لەگەڵ ئاغای شـیرازی بـۆ جـاری سـێهەم[2] زیارەتی قومم بە نسیب بوو بۆ ئەوەی گەڵاڵەکە تەسلیمی ئاغای شیرازی بکەم. بەڵام ئەم جارەیان بە تاقی تەنیا بووم.

ماوەیـەك دوای گەڕانـەوەی دووبـارە بـۆ مـەهاباد ئاغـای شـیرازی بـە تەلـەفۆن پێـی راگەیاندینـەوە کـە داخوازەکـان بەمەنتیقی دانراون و لەسەریەك هومێدی قـەبووڵکرانیان زۆرە. دیـارە ئەمـە مزگێنی‌یـەکی خـۆش بـوو. بـەڵام نـە ئـەوان داوایان کردبوو دووبارە بچینەوەو نە ئێمـەش دەرەتـانی سـەفەرمان هـەبوو. چـونکە لـە تـەداروکی کـۆنگرەی چـوارەمی حیزب دا بووین.

بۆ ئەوەی لایەنی ئینسافمان بەر نەدابێ، پێم خۆشە ئەو راستی‌یە بڵێم کە جاری پێشێ وەختێك پێیـان گـوتین ئاغـا نەخۆشە باوەڕمان نەکرد. کەچی ئێمە هەر لە تاران بووین کە هێنایانە وێ بۆ عیلاج و پێم وایە دواسەفەریشی بوو. ئیدی نەگەڕایەوە قوم و تاساڵی ١٣٦٩ کە کۆچی دوایی کرد هەر لەوێ مایەوە.

[1] داخوازەکان پوختەیەك لە گەڵاڵەی دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کورد بوون.

[2] جـاری یەکـەم لـە هـاوینی ٥٨دا لەگـەڵ هەیئـەتێکی ٨کەسـی چـووبوومە قـوم کـە ئـەو جارەیـان چـاومان بـە ئاغـای خومـەینی و ئاغـای شەریعەتمەدارییش کەوت.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

فەسڵی چوارەم:

لە کۆنگرەی چوارەمەوە تا کۆنگرەی پێنجەم (١٣٦٠ ــ ١٣٥٨)

© www.kurdistanukurd.com

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

راوەستانی شەڕی کوردستان بەدوای دەرچوونی پەیامی ٢٦ی خەزەڵوەری خومەینی دا ئەگەر بۆ رێژیمی ئیسلامی ئەو دەرفەتەی پێك هێنا پشوو تازە بکاتەوەو خۆی بۆ شەڕێکی بەربڵاوتر ئامادە بکا، بۆ حیزبی دێموکراتی کوردستانیش لە هێندێ بارەوە قازانجی هەبوو. بەڕاستی ئەوەی بوو بە هۆی تێشکانی پەلاماری کۆنەپەرستی و سەرکەوتنی هێزی پێشمەرگە، زیاتر ئیمان بە رەوایی داخوازەکانی گەلی کورد بوو. ئەگینا وەختێك شەڕی سێ مانگە بەسەر گەلەکەمان دا سەپا، حیزبی دێموکرات نە خاوەنی هێزێکی رێك و پێکی پێشمەرگە بوو، نە پێشمەرگەی دەورە دیتووی بە ئەزموونی زۆر بوون، نە بەرنامەیەکی بۆ شەڕ و بەرەبەرەکانی لەگەڵ هێزەکانی حکوومەتی داڕشتبوو، و لە هەموو ئەوانەش گرنگتر نە خاوەنی تەشکیلاتێکی رێك و پێك و کارزان و رێبەرایەتی‌یەکی بەهێز بوو. بەدوای رووخانی رێژیمی شاو هاتنە سەرکاری رێژیمی ئیسلامی داو بەتایبەتی دوای راگەیاندنی خەباتی ئاشکرای حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، بە دەیان و بگرە سەدان هەزار کەس لە رۆڵەکانی گەلی کورد روویان کردە ریزەکانی حیزب. دیارە حیزبی دێموکرات نەی‌دەتوانی ئەو دەرفەتە لە کیس بداو دەست بە سنگی ئەو خەڵکە تامەزرۆیەوە بنێ. بەڵام راستی‌یەکەی ئەوەبوو کە ئەو هەموو هێزە ئینسانی‌یە بەو کادرە کەمەوە کە حیزب هەیبوو و لەگەڵ ئەو هەموو گیروگرفتە کە هەم حیزب و هەم خەڵك لەگەڵیان بەرەوروو بوون، بە ئاسانی نە رێك دەخراو نە تەنانەت بە تەواوی دەش ناسرا.

هەربۆیە ئازاد بوونی شارەکان لە پاش شەڕی سێ‌مانگەو راوەستانی شەڕ (هەرچەند بەشێوەی کاتییش) ئەو دەرفەتەی پێك هێنا کە حیزب لە هەموو ناوچەکان دا تێکۆشانێکی بەرینی تەشکیلاتی دەست پێ‌بکا. دیارە لە لادێ ئەو کارە هەر لە رۆژەکانی شەڕی سێ‌مانگەدا دەستی پێ‌کرابوو. چونکە بەشی هەرەزۆری گوندەکان هەر ئەودەم لەژێر کۆنترۆڵی پێشمەرگەدا بوون و لە لای دیکەش خەباتی چەکدارانەو ئەو سەرکەوتنە بەرچاوانە کە پێشمەرگە وەدەستی دێنان بۆخۆیان هۆکارێکی لەبار بوون بۆ ئاسانکردنەوەی کاری تەشکیلاتی و زیادبوونی ئۆگریی رۆڵەکانی گەل بۆ تێکەڵ بوون لەگەڵ ریزەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران.

دیارە یەکەمین ئەرکی گرنگ کە لەو قۆناخەدا دەکەوتە سەرشانی رێبەرایەتیی حیزب و تەواوی رێکخراوەکانی، ئامادە کردنی کۆنگرەی حیزبی بوو. زیاتر لە شەش ساڵ بەسەر کۆنگرەی سێیەمی حیزب دا تێ‌پەڕیبوو. بەو پێیە هەر لەباری ئوسوولی حیزبی‌یەوە گرتنی کۆنگرە پێویستیی پەیدا کردبوو. بەڵام لەوەش زیاتر لە ولاتی ئێمەدا ئاڵ و گۆڕێکی گرنگ رووی دابوو کە دەبوو لێکدانەوەی لەسەر بکرێ و سیاسەتەکانی حیزب بە لەبەرچاو گرتنی وەزعی تازە گەلاڵە بکرێنەوە. ئاخر زۆر لە لێکدانەوەکانی حیزب بۆ قۆناخی پاش سەرکەوتنی شۆرش ئیدی کۆن بوون. جگە لەوانەش، بەڕێوەبردنی ئەرکەکانی ئەم قۆناخەی حیزب پێویستیی بە رێبەرایەتی‌یەکی بەهێزترو بەربەرینتر لە جاران هەبوو.

بۆ بەجێ گەیاندنی ئەرکی پیرۆزی بەستنی کۆنگرەی چوارەم لە لایەن کۆمیتەی ناوەندی‌یەوە، هەروەك هەمیشە باوە، کۆمیتەی ئامادەکردنی کۆنگرە دانراو جم و جۆڵ بۆ بەستنی کۆنفرانسەکانی حیزبی دەست پێ‌کرا. ئەم دەرفەتە نەدەبوو بە فیڕۆ بدرێ و پێویست بوو لە فەزای ئازادی ئەو سەردەمە بۆ بەرپا کردنی کۆنگرەیەکی حیزبی ئەوپەڕی کەلك وەرگیرێ.

هەوڵ و تێکۆشانی کۆمیتەی ئامادە کردن زوو هاتە سەربەر. راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی چوارەم لە لایەن شەهیدی نەمر دوکتور قاسملووی رێبەرەوە ئامادە کرا[1] بەرنامەو پێڕەوی نێوخۆی حیزب دەسکاری کران

[1] ئەگەرچی نووسەری ئەم دێڕانە ئەوکاتە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی نەبوو، بەڵام ئەو شانازی‌یەی پێ‌بەخشرا کە چەند فەسڵێکی راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بنووسێ.

بۆئەوەی لە کۆنگرەدا نەزەریان لەسەر بدرێ و پەسند بکرێن، کۆنفرانسەکانی شارستان یەک بە دوای یەک دا گیران و نوێنەرانی خۆیان بۆ بەشداری لە کۆنگرەدا هەڵبژارد، نوێنەرانی هێندێ حیزب و رێکخراوی دۆست و هێندێ شەخسییەتی نیشتمانپەروەری کورد بۆ بەشداری لە کۆبوونەوەی یەکەمی کۆنگرە (کۆبوونەوەی کردنەوەی کۆنگرە)دا بانگهێشتن کران و لە زۆر حیزب و رێکخراو و شەخسییەتی ئێرانی و کوردستانی و بێگانەی دۆستی کوردیش داوا کرا پەیامی پیرۆزبایی بۆ کۆنگرە بنێرن. بە کورتی هەموو کاردروستاییەکی پێویست بۆ پێکهێنانی کۆنگرە بە ئەنجام گەیشت و سەرەنجام رۆژی ٣٠ی رێبەندانی ساڵی ١٣٥٨ (١٩ی فیوریەی ١٩٨٠) کۆنگرەی چوارەمی حیزب لە ساڵۆنی سینەما ئومێدی شاری مەهاباد دەستی بەکار کرد. لەکۆنگرەی چوارەم دا ٣١٠ نوێنەر بەشدار بوون کە هەر کامێکیان نوێنەری ژمارەیەکی زۆر لە ئەندامانی حیزب بوون.[1]

کۆنگرەی چوارەم هێندێ سروشتی تایبەتیی هەبوون کە پێویستە لێرەدا قامکیان لەسەر دابنرێ. پێش هەموو شتێک ئەم کۆنگرەیە یەکەمین کۆنگرەی حیزب بوو کە تەواو بە پێی بەندەکانی پێڕەوی نێوخۆی حیزب بەرپا کرابوو. هەموو ئەندامان و موشاویرانی کۆمیتەی ناوەندی و نوێنەرانی هەموو رێکخراوەکانی حیزبی تێدا بەشدار بوون. ئەمجار پاش ٣٤ ساڵ خەباتی سەخت و دژوار ئەمە یەکەم کۆنگرەی حیزبی دێموکرات بوو کە بە ئازادی لەنێوخۆی وڵات و راست لە شاری مەهاباد پێتەختی کۆمارە جوانەمەرگەکەی کوردستان دەبەسترا. لەو کۆنگرەیەدا بۆ یەکەم جار میوانانی حیزب بەشدار بوون و پەیامیان خوێندەوە. تەنانەت میوانی وامان هەبوو کە تا کۆتایی کاروباری کۆنگرە لە هەموو کۆبوونەوەکان دا لەگەڵمان بوو.[2]

لەهەمووی ئەوانە گرنگتر، ئەو کۆنگرەیە لە راستی‌دا کۆنگرەی هەموو خەڵکی کوردستان بوو. یەکێک لە میوانانی کۆنگرە جۆربەجۆریی ئەندامانی کۆنگرەی بە نیشانەی گەلی‌بوونی حیزبی دێموکرات داناو هەر ئەوەی کردە بەڵگەی ئەو راستی‌یە کە حیزب نوێنەری هەموو چین و توێژەکانی خەڵکی کوردستانە. ئۆگریی کۆمەڵانی خەڵک بە چارەنووسی ئەم کۆنگرەیەوە لە گێرانەوە نایە. هەرکات نوێنەرانی کۆنگرە لە کۆبوونەوەی رەسمی دەهاتنە دەرێ، لەگەڵ سەدان کەس لە خەڵکی مەهاباد بەرەورووو دەبوون کە لە کووچەو کۆڵانەکان و شەقامی نیزیک ساڵۆنی کۆنگرە راوەستابوون و زۆر بەتامەزرۆیی بە دوای هەواڵی بڕیارو راسپاردەکانی کۆنگرەدا دەگەڕان. جگە لەوەش رۆژانە بە سەدان تەلەفۆن لە هەموو شارەکانی کوردستانەوە دەهاتن کە هەواڵی کۆنگرەو ئاکامی کاروباری کۆنگرەیان دەپرسی. جێی خۆیەتی بە نیشانەی ئەمەگناسی لە خەڵکی تێکۆشەری مەهاباد ئەوەش زیاد بکەین کە لە ماوەی کاری کۆنگرەدا هەموو نوێنەرانی کۆنگرە میوانی خەڵکی بەشەرەفی ئەو شارە بوون و بە گەرمی و رێز و خۆشەویستی‌یەوە میوانداری‌یان لێ‌دەکرا.

کۆنگرەی چوارەم راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندیی پەسند کرد. لەو راپۆرتەدا پشتیوانی لە شۆرشی ئێران و دەسکەوتەکانی کرابوو و پێ لەسەر پێویستیی چارەسەر کردنی ئاشتیخوازانەی مەسەلەی نەتەوایەتی لە ئێران دا داگیرابوو و ئامادەیی حیزب بۆ هەوڵ و تێکۆشان لەو پێناوەدا نیشان درابوو. هەروەها دابین کردنی مافە ئابووری و کۆمەڵایەتی‌یەکانی هەموو چین و توێژە زەحمەتکێشەکانی کۆمەڵ داوا کرابوو و پێویستیی دابین کردنی دێموکراسی و ئازادی‌یە دێموکراتی‌یەکان وەبیر هێنرابۆوە. لەبارەی مەسەلەی نەتەوایەتی‌یەوە لە راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی دا هاتبوو کە:

---

[1] ئەگەر باشم لەبیر بێ بۆ هەر ٢٠٠ کەس لە ئەندامانی حیزب نوێنەرێک دیاری کرابوو. بەو پێیە نوێنەرانی نیزیک بە شەست هەزار ئەندام لە کۆنگرەی چوارەم دا بەشدار بوون.

[2] صارم خانی صادق وزیری کۆنە ئەندامی حیزب و تێکۆشەری ناسراوی کورد.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

"دابین کردنی مافە نەتەوایەتی‌یەکانی گەلانی زۆرلێکراوی ئێران کە زیاتر لە نیوەی دانیشتووانی وڵات پێك دێنن، چ بە شێوەی خودموختاری، چ بە شێوەی فیدراتیو نەخشێکی گەورە لە دروست کردنی سەقامگیر بوونی سیاسی لە وڵات دا یاری دەکا...

چارەسەری مەسەلەی نەتەوایەتی بۆچوونی زانستی و ئازایەتیی شۆرشگێرانەی دەوێ. دەبێ ئەو راستی‌یە دووپات بکرێتەوە کە تا وەختێك مەسەلەی نەتەوایەتی بەشێوەیەکی بنچینەیی لەئێران دا چارەسەر نەکراوە، چاوەڕوانیی دروست بوونی سەقامگیریی سیاسی لە وڵات دا لە چاوەڕوانی‌یەکی بێهوودە زیاتر نیە. ئەوە کە دەڵێین لە پێش دا دەبێ ئاسایش و هێمنی جێگیر بکرێ و ئەوجار مەسەلەی نەتەوایەتی چارەسەر بکرێ بۆچوونێکی ناراستە. بەپێچەوانە بۆ پێکهێنانی ئاسایش و هێمنی دەبێ لە پێش دا بەڕەسمی دان بە مافە نەتەوایەتی‌یەکانی گەلانی زۆرلێکراوی ئێران دا بنرێ و پاشان لە فەزایەکی ئارام دا بە کردەوە مەسەلەی نەتەوایەتی چارەسەر بکرێ."[1]

کۆنگرەی چوارەم بەرنامەو پێڕەوی نێوخۆی پەسند کرد. بەپێی ئاڵ وگۆڕێکی بنچینەیی کە بەسەر وەزعی سیاسیی وڵات دا هاتبوو، بەرنامەی حیزبی دێموکراتیش ئاڵو گۆڕی زۆر تێدا بوو. بەتایبەتی سەرەتای بەرنامە کە لێکدانەوەی وەزعی سیاسیی ئێران و کوردستان و ناوچەی رۆژهەڵاتی نێوەڕاست و جیهانی تێدایە زۆر دەسکاری کرابوو. لە پێڕەوی نێوخۆش دا هێندێ دەسکاریی گرنگ کرابوون کە لە هەموویان گرنگتر بە باوەڕی خۆم هەڵگرتنی مەرجی دووساڵ رابردووی حیزبی بۆ کاندیداکانی ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندی بوو. ئەو کارە بەو مەبەستە کرا کە ئەو رووناکبیرانەی لە نێوخۆی وڵات دا ژیابوون و لە وەزعی نێوخۆی ئێران شارەزا بوون، بەڵام تازە ببوونە ئەندامی حیزب بتوانن بێنە نێو کۆمیتەی ناوەندی. کەچی تاقیکردنەوە دەریخست ئەو مەرجە بۆ ئەندامەتیی کۆمیتەی ناوەندی بەخۆڕایی دانەنراوەو کەسانێك کەکەمتر لە دوساڵ لە ریزی حیزب دا تێکۆشانیان بووبێ، ناکرێ زۆر حیسابیان لەسەر بکرێ. لەو کەسانە کە لە سایەی لابردنی مەرجی دووساڵ رابردووی تێکۆشانی حیزبی دا بوونە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، تەنیا یەك کەسیان بۆ حیزب خێری دایەوە، ئەوانی دیکە پێش تەواو کردنی ساڵێك تێکۆشان لە کۆمیتەی ناوەندی دا، حیزبی دێموکراتیان بەجێ‌هێشت. هەربۆیەش لە کۆنگرەی پێنجەمی حیزب دا ئەو مەرجە هاتەوە جێی خۆی.

لە کۆنگرەی چوارەم دا بێجگە لە کۆمیتەی ناوەندی، ئۆرگانێکی دیکەی رێبەرییش بەناوی کۆمیسیۆنی بازرەسی هەڵبژێردرا. خوا هەڵناگرێ ئەو ئۆرگانەش بۆ حیزبی دێموکرات خێرێکی تێدا نەبوو. بۆیە ئەویش خۆی و ناوەکەی لە کۆنگرەی پێنجەم دا سڕانەوە.

ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندیی هەڵبژێراوی کۆنگرەی چوارەم ئەمانە بوون:

١- دوکتور قاسملوو

٢- غنی بلوريان

٣- جليل گادانی

٤- دوکتور شرفکندی

٥- مصطفی شلماشی

٦- نوید معینی

٧- احمد عزیزی

٨- فاروق کیخسروی

٩- دوکتور رحیم سیف قاضی

---

[1] راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی چوارەم، بە زمانی فارسی، لاپەڕە ٧٣.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

١٠- ستّار مامدی
١١- جهانگیر اسماعیل زاده
١٢- رحمان کریمی
١٣- سرگرد عبّاسی
١٤- ابوبکر هدایتی
١٥- قادر عبدی
١٦- سید رسول دهقان
١٧- مصطفی هجری
١٨- حسن شیوەسەڵی
١٩- حسن رستگار
٢٠- حسین مدنی
٢١- امیر قاضی
٢٢- کمال دبباغی
٢٣- هاشم کریمی
٢٤- عبدالله حسن زاده
٢٥- فوزیه قاضی
٢٦- هێمنی شاعیر وەك ئەندامی ئیفتیخاری

کۆمیتەی ناوەندی لە یەکەم کۆبوونەوەی پاش کۆنگرەدا دوکتور قاسملووی وەك سکرتێری حیزب هەڵبژاد و ئەم شەش کەسەشی وەك ئەندامی دەفتەری سیاسی دیاری کرد:

١- غنی بلوریان
٢- جلیل گادانی
٣- دوکتور شرفکندی
٤- امیر قاضی
٥- مصطفی شلماشی
٦- عبدالله حسن زاده

ئەندامانی کۆمیسیۆنی بازرەسییش بریتی بوون لە:

١- فتاح کاویان
٢- دکتر خسروی
٣- مهندس آریایی
٤- سروان افشین
٥- صدیق قوی پنجه
٦- محمد پور آذر
٧- قادر شهابی
٨- سرهنگ ربیعی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

٩- سرهنگ قادری

١٠- علی حسنیانی

١١- سعید سلطانیان

کۆمیتەی ناوەندیی هەڵبژێراوی کۆنگرەی چوارەم لە کۆبوونەوەی دوای کۆنگرەو چەند کۆبوونەوەیەکی دیکە دا ئەم هاوڕێیانەی خوارەوەشی وەك موشاویری کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژاردن:

١- سید حسن هاشمی

٢- طه عتیقی

٣- حسین ابراهیمی

٤- رحمان حاجی احمدی

٥- ملا رحمان کاژەیی

٦- عثمان اسراری

٧- حکیم رضایی

٨- فریدون میتران

٩- طه حق طلب

١٠- شاپور فیروزی

١١- رسول پیشنماز

١٢- حسن شرفی

١٣- سید علی رحمانی

١٤- عزیز ماملی

١٥- زبیده طالب پور

یەکەمین دەورەی هەڵبژاردنی سەرکۆمارو هەڵوێستی حیزب

لە پاییزی ساڵی ١٣٥٨ەوە جارو جەنجاڵێکی زۆر بۆ هەڵبژاردنی یەکەمین سەرکۆمار لە نیزامی ئیسلامی دا دەست پێکرا. کاربەدەستانی رێژیم هەوڵیان دەدا ئەو هەڵبژاردنە بکەنە بەڵگەیەکی حاشا هەڵنەگری دێموکرات بوون و گەلی بوونی کۆماری ئیسلامی. قسەش لەوەدا نیە کە هەڵبژاردنی ئازادو دێموکراتیی هەر نیهادێکی دەوڵەتی لەهەر سیستمێکی حکوومەتی دا بۆخۆی نوێنگەیەکی دێموکراسییە. بەڵام دێموکراسییەکەی کۆماری ئیسلامی تا دەهات کەم ڕەنگ و کەم ڕەنگتر دەبوو و مەیدانەکەی بەرتەسکتر دەبۆوە. لە دەیان کەس کە خۆیان بۆ پۆستی سەرکۆماری کاندیدا کردبوو، تەنیا ١١ کەس مانەوە کە ناویان لە لیستی کاندیداکان بمێنێتەوەو لەوانیش تەنیا سێکەسیان گەیشتنە دوا قۆناغی ململانەی هەڵبژاردن و ناویان چووە نێو سندووقەکانەوە.

لەبەر ئەوەی ئاغای مسعود رجوی لە بەرنامەی خۆی دا رایگەیاندبوو کە هەوڵ دەدا مەسەلەی کورد لە رێگای وتووێژەوە چارەسەر بکاو گەلاڵەی ٢٦ مادەیی دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کوردیشی وەك بناخەیەك بۆ وتووێژ قبووڵە، حیزبی دێموکرات لە بەیاننامەیەك دا رایگەیاند کە لە هەڵبژاردنی سەرکۆمار دا بەشدار دەبێ و دەنگیش بە ئاغای مسعود رجوی دەدا. جێگای وەبیر هێنانەوەیە کە بە پێی قانوونی ئەساسیی کۆماری ئیسلامی لە راستی دا کوردەکان

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
www.kurdistanukurd.com ©

نەیان دەتوانی کاندیدایان بۆ پۆستی سەرکۆماری هەبێ. هەر بۆیەش لە کوردستان کەس بۆ ئەو پۆستە خۆی کاندیدا نەکرد.

دەزانین کە یەکەم دەورەی هەڵبژاردنی سەرکۆمار لە ڕۆژی ٥ی ڕێبەندانی ساڵی ١٣٥٨دا بەڕێوە چوو. پاش خوێندنەوەی دەنگەکان دەرکەوت ئاغای ابوالحسن بنیصدر بەزیاتر لە ١١ میلیۆن دەنگەوە ململانەی هەڵبژاردنی بردۆتەوەو بۆتە یەکەمین سەرکۆماری ئێران. ئەوانەش کە لە نیزیکەوە بنیصدر دەناسن یان گوێ بۆ قسەکانی رادەگرن و نووسراوەکانی دەخوێننەوە، دەزانن کە ناوبراو ئێستاش خۆی بە سەرکۆماری هەڵبژێراوی ١١ میلیۆن ئێرانی دەزانێ و لەسەر کار لابردنی خۆی لە لایەن خومەینییەوە بە شتێکی نارەواو پێچەوانەی قانوون دادەنێ. گومان لەوە دا نیەکە لابردنی ئاغای بنیصدر لە پۆستی سەرکۆماری هەنگاوێکی نادێموکراتی و تۆڵەی ئەو کەمە بیروڕا ئازادە بووکە ناوبراو جاروبار لە مەسەلە سیاسییەکان دا دەری دەبڕی. بەڵام بەش بە حاڵی خۆم لەبارەی هەڵبژێرانی ئاغای بنیصدرەوە بیرەوەرییەکم هەیە کە گێڕانەوەی بە پێویست دەزانم. ئەویش لەبەر ئەوە کە نیشان دەدا جەنابی سەرکۆمار هەروەک دەرکردنەکەی لە لایەن خومەینییەوە بوو، هەڵبژێرانەکەشی بە راسپاردەی خومەینی بوو. ئەگینا بۆخۆی نفووزێکی وای لە نێو خەڵکی ئێران دا نەبوو کە گرەوی هەڵبژاردن لە ئاغایان مدنی و حبیبی بەرێتەوە. ئێستا بیرەوەرییەکەم:

پێشتر باسی ئەوەم کردوە کە چەند جار لە پێوەندی لەگەڵ وتوویژی ئاشتی و دۆزینەوەی ڕێگایەك بۆ چارەسەری ئاشتیخوازانەی مەسەلەی کورد لە ئێران دا چوومە قوم. لەبیرم نیە چەندی مابوو بۆ کاتی هەڵبژاردنی سەرکۆمار کە بە سەفەر چووبوومە قوم. هێشتا لەتاران بووم کە بە "فەرمان"ێکی ئیمام ناوی ئاغای رجوی لە لیستی کاندیداکانی سەرکۆماری سڕایەوە. کاتێك چوومە قوم و چاوم بە ئاغای مکارم شیرازی کەوت لە یەکێك لە دانیشتنەکان دا لێی پرسیم حیزبی دێموکرات لە هەڵبژاردن دا بەشدار دەبێ یان نا؟ لە وەڵام دا گوتم وەختێك لەمەهاباد ڕا هاتم قەرار بوو بەشدار بین و دەنگیش بۆ ئاغای رجوی بدەین، بەڵام ئێستا دەبینم ئەو لەو گەردوونە دەرکراوە، نازانم حیزب بڕیارێکی دیکەی داوە یان نا؟ ئاغای شیرازی گوتی دۆستانە پێت دەڵێم ئێوە لە هەڵبژاردن دا بەشدار بن، بە قازانجتانە، گوتم ئاخر هیچ کام لە کاندیداکان شتێکیان بۆ کورد لە بەرنامەی کاری خۆیان دا نەگونجاندوە. نازانین دەنگ بۆ کێ بدەین. گوتی دەنگ بەو کەسە بدەن کە هەڵدەبژێردرێ بۆ ئەوەی نەزەری لەگەڵتان باش بێ. گوتم مەبەستت ئاغای حبیبییە. گوتی نا! گوتم ئاخر "حوزهء علميّه" پشتیوانیی لەو کردوە. کە وام گوت، لە یەك قسەدا گوتی: ***"ئەمە ڕواڵەتی مەسەلەیە. سەرۆك کۆماری داهاتووی ئێران ابولحسن بنیصدرە."***

ئەو ڕستەیە ئەوەندە ڕوون بوو کە گومانێکی بۆ من نەهێشتەوەو تێگەیشتم ئاغای خومەینی لە نێو کاندیداکان دا پشتیوانی لەئاغای بنیصدر دەکا. کاتێك گەڕامەوە مەهاباد ئەو مەسەلەیەم لەگەڵ دوکتور قاسملوو باس کردو بە کردەوەش دیتمان هەروا دەرچوو. هەڵبەت ئەمە بە نۆرەی خۆی رادەی دێموکراسییەکەی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامییش نیشان دەدا. بەڵام بەهەرحاڵ دەردەخا کە یازدە میلیۆن دەنگەکەی ئاغای بنیصدر زیاتر بۆ خومەینی دراون نەك بۆ ئەو. بەو حاڵەش ئەمە شتێك لە شەخسییەتی دوکتور بنیصدر کەم ناکاتەوە. چونکە ئەو نیشانی دا کە پێشکەوتووتر لەئاخوندەکانی نێو دەسەڵاتی فەرمانڕەوایەو جۆرێکی دیکە بیر دەکاتەوە.

گەڵاڵەی شەش مادەیی

ئەگەرچی حیزبی دێموکرات لە هەڵبژاردنی سەرکۆمار دا بەشدار نەببوو، بەڵام لەبەر ئەوەی ئاغای بنیصدر لەهێندێ لێدوانی خۆی دا رایگەیاندبوو کە باوەڕی بە خودموختاری لە بەڕێوەبردنی کاروباری نێوخۆیی دا هەیە، حیزب بە دروستی زانی کە دەستەیەکی نوێنەرایەتی بۆ وتوویژ لەگەڵ سەرکۆمار بنێرێتە تاران. بۆیە هەر لە ڕۆژەکانی کۆنگرەدا

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

نامەیەك بۆ ئاغای بنی‌صدر نووسراو داوای چاوپێکەوتنی لێ‌کرا. دەقی نامەکە لەبەر دەست دا نیە، بەڵام لەبیرمە نووسرابوو کە: راستە ئێمە لە هەڵبژاردن دا بەشدار نەبووین و دەنگمان بە جەنابت نەداوە، بەڵام ئێمە رێز بۆ دەنگی زۆبەی خەڵکی ئێران دادەنێین و جەنابت بە سەرکۆماری هەموو ئێران دەزانین. بۆیە پێمان خۆشە وەختێك دیاری بکەی کە دەستەیەکی نوێنەرایەتیی حیزبی ئێمە بۆ وتووێژ دەربارەی چارەسەرکردنی مەسەلەی کورد بێتە تاران و چاوی بە جەنابت بکەوێ.

لەنێو ئەو پەیامانەدا کە کۆنگرەی چوارەم بۆ حیزب و رێکخراو و شەخسییەتەکانی ناردبوون، پەیامێکیش بۆ ئاغای بنی‌صدر هەبوو کە بەم پاراگرافە کۆتایی دەهات:

"پێ‌داگرتنی ئاغای سەرکۆمار لەسەر خودموختاریی گەلان لە بەڕێوەبردنی کاروباری نێوخۆیی داو لەسەر ئازادیی بەیان و مافی کەلك وەرگرتن لە دەزگا تەبلیغاتی‌یەکان بۆ دەربڕینی بیروباوەڕ و بەرتەسك کردنەوەی ناوەندەکانی بڕیاردان و یەك خستنی هەوڵ و تەقەلای خەڵك لە رێگای بنیاتنان و بووژاندنەوەی ئابووریی بێ سەروسامانی وڵات دا، مزگێنیی بەڕێوە بردنی وڵات بە هۆی کارگێڕی (مدیریّت)یەکی لێزان و خاوەن تەدبیرەوە دەدا بە ئێمە. هەربۆیە ئێمە بە ئومێدەوە چاو لە داهاتوو دەکەین و هیوامان وایە ئەم پێش بینی‌یە هەرچەند بکرێ زووتر بێتەدی".[1]

کۆنگرەی چوارەم رۆژی ٥ی رەشەمەی ١٣٥٨ (٢٤ی فیوریەی١٩٨٠) کۆتایی هات. بە دوای تەواو بوونی کۆنگرەدا وەڵامی ئاغای بنی‌صدر هاتەوە کە رۆژی ٩ی رەشەمەی بۆ چاوپێکەوتن لەگەڵ دەستەی نوێنەرایەتیی حیزب دیاری کردبوو. رۆژی ٨ی رەشەمە هەیئەتێکی پێنج کەسی لە ئەندامانی رێبەرایەتی بەرەو تاران وەڕێ کەوتن و رۆژی دواتر چاویان بە سەرکۆمار کەوت. ئەندامانی دەستەی نوێنەرایەتیی حیزب بۆ لای سەرکۆمار بریتی بوون لە: ١ـ غنی بلوریان، ٢ـ عبدالله حسن زاده (لە دەفتەری سیاسی)، ٣ـ فوزیە قاضی، ٤ـ نوید معینی (لە کۆمیتەی ناوەندی)، ٥ـ احمد قاضی (دۆستێکی حیزب کە لە تاران دەژیا).

لە سەرەتای دانیشتنەکەدا ئاغای بنی‌صدر زۆر توند بە گژ ئەندامانی دەستەی نوێنەرایەتیی حیزب دا هاتەوەو لە راستی‌دا بە زمانێکی دیپلۆماتانە بەشێك لەو تۆمەتانەی دایە پاڵ گەلی کورد کە دەسەڵاتدارانی کۆن و نوێی ئێران و بەگشتی شۆوینیستەکان لە کوردەکانیان دەدەن. بەڵام پیاو هەق بڵێ وەختێك یەکێك لە ئەندامانی دەستەی نوێنەرایەتیی حیزب داخوازەکانی گەلی کوردو حیزبی دێموکراتی بۆ روون کردەوە، هەڵوێستی گۆڕی و داخی خۆی لە بەرخوردی پێشووی دەربڕی. ئاغای بنی‌صدر پاش تەواو بوونی قسەکان گوتی ئەگەر داخوازەکانی خەڵکی کوردستان ئەمانەن، ئێوە بیان کەنە گەڵاڵەیەك و بم دەنێ، هەر ئەم ئێوارەیە دەیدەم بە شووڕای ئینقیلاب و هەوڵ دەدەم موافەقەتی بۆ وەربگرم. دەستەی نوێنەرایەتیی حیزب داوای کرد ژوورێکی بۆ چۆل بکرێ تا بتوانێ داخوازەکان بکاتە گەڵاڵەیەك و بیداتەوە بە ئاغای سەرکۆمار.

ئەوەبوو کە ژوورێکیان لە کۆشکی سەرۆك وەزیری بۆ هەیئەت چۆل کردو گەڵاڵەی ٦ مادەیی کە ٨ مادەی پاشکۆشی لەگەڵ بوو لەو ژوورەدا ئامادە کرا. شایانی باسە لە چاوپێکەوتنی دەستەی نوێنەرایەتیی حیزب و سەرۆك کۆمار دا ئەندامانی هەیئەتی تایبەتیی دەوڵەت (ئاغایان داریوش فروهر، هاشم صبّاغیان و عزت الله سحابی)یش بەشدار بوون. گەڵاڵەی ٦ مادەیی کە ناوی شەش ئەسڵی خودموختاریی لەسەر دانرابوو، بەم جۆرەی خوارەوە بوو:

١ــ گەلی کورد لەچوارچێوەی سەربەخۆیی و تەواوەتیی خاکی وڵاتی کۆماری ئیسلامی ئێران دا مافە نەتەوایەتی‌یەکانی خۆی بە شێوەی خودموختاری وەربگرێ و ئەم مافانە لە "متمم"ی قانوونی ئەساسی دا بگونجێندرێن.

---

[1] اسناد کنگرەی چهارم حزب دمکرات کردستان ایران، بە زمانی فارسی، لاپەڕە ٨٩.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

٢- چوارچێوەی جوغرافیایی کوردستان بە لەبەرچاو گرتنی هەل و مەرجی تاریخی و جوغرافیایی و ئابووری و ویستی زۆربەی دانیشتووانی هەر ناوچەیەك دیاری بکرێ.

٣- کوردستانی خودموختار شوورایەکی سەرانسەری لە هەڵبژاردنێکی ئازاد، نهێنی، راستەوخۆ و گشتیدا هەڵبژێرێ.

٤- شوورای سەرانسەریی کوردستان هەیئەتێکی ئیجرایی بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری ئابووری، فەرهەنگی، ئیداری و ئینتیزامی هەڵبژێرێ.

٥- زمانی کوردی لە سەرزەوینی خودموختاری کوردستان دا بۆ نامەنووسینی نێوان ئیدارەکان و خوێندن لە تەنیشت زمانی فارسی بە رەسمی بناسرێ.

٦- هەموو کاروباری نێوخۆیی چ ئیداری و چ ئابووری و فەرهەنگی و کۆمەڵایەتی و ئینتیزامی بە ئۆرگانەکانی ناوچەی خودموختار بسپێردرێ.

لە کۆتایی گەلاڵەکەدا پێشنیار کرابوو بۆ ئاسایی کردنەوەی وەزعی کوردستان و سڕینەوەی شوێنەوارەکانی ساڵێك شەڕی نێوخۆیی کوردستان ئەم کارانەی خوارەوە بکرێن:

١- لێبووردنی گشتی بۆ هەموو ئەو کەسانەی بە جۆرێك لە رووداوەکانی کوردستان دا بەشدار بوون دەربچێ.

٢- یارمەتیی مانگانە "مستمری" بدرێ بە میراتگرانی شەهیدانی کوردستان.

٣- بەرپرسانی کارەساتی "قارنێ" بدۆزرێنەوەو سزا بدرێن.

٤- هەموو ئەو کەسانەی لە شەڕەکانی کوردستان دا کەم ئەندام بوون مووچەی خانەنشینییان بدرێتێ.

٥- هەموو زیندانییەکان لەهەردوو لاوە بێقەیدو شەرت ئازاد بکرێن و هەموو ئەو کارمەندانەی بە تۆمەتی بەشداری لە رووداوەکانی کوردستان دا دەرکـراون، دوورخراونـەوە، یـان بـۆ جێگـای دیکـە راگـوێزراون بێنـەوە سـەر کارەکانیـان و ئەوانەی دەرکراون مووچەی ئەو چەند مانگەی دواییشیان پێبدرێ.

٦- زەرەرو زیانی ماڵی بۆ هەموو ئەو کەسانەی لە پێـك هەڵپڕژانـەکانی ئـەم دواییـەدا زیـانی ماڵیـیان وێ کـەوتوە ببژێردرێنەوە.

٧- هەموو ئەفسەران و دەرەجەدارانی کورد کە بەهۆی مەسەلەی کوردستانەوە شوێنی مەئمووریەتی خۆیان بەجێ هێشتوە لە ئۆرگانە ئینتیزامییەکانی ناوچەی خودموختاری کوردستان دا خزمەتیان پێبکرێ.

٨- بڕیارنامەی پێوەندیدار بە هەڵوەشاوە راگەیاندنی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هەڵوەشێتەوە. [1]

ئەو گەلاڵەیە هەر بۆ ئەوە ئامادە کرابوو کـە ئەگـەر بکـرێ لـەپێش دا ئەسـڵە گشـتییەکانی خودموختـاری لـە لایـەن دەوڵەتەوە بەرەسمی بناسـرێن و پاشـان لـە فەزایـەکی باشـتر دا وردەکارییـەکان قسـەیان لەسـەر بکـرێ. بـەڵام سـەیر ئەوەبوو هەر لەنێو ئەندامانی دەستەی نوێنەرایەتیی حیزب دا دوو بۆچوون لەسەر ئـەو شـەش ئەسـڵە هـەبوون. یـەکیان دەیگوت ئەمانە پوختەی گەلاڵەی ٢٦ ماددەیی دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کوردن و ئەوی دیکە پێی وابوو پوختەیەکن لە خودگەردانی.[2]

بێینەوە سەر باسەکە. گەلاڵەی ٦ ماددەیی تەسلیمی هەیئەتی تایبەتیی دەوڵەت کرا کە بیدا بـە سـەرکۆمارو ئـەویش بۆ بڕیار لەسەر دان پێشکەش بە "شورای انقلاب"ی بکا. ئێوارەی ڕۆژی دیدارەکە لە دەفتـەری "حـزب ملّـت ایـران"ەوە

---

[1] تلاش در راه تفاهم، بە زمانی فارسی، انتشارات و تبلیغات حزب دمکرات کردستان ایران، اسفندماه ١٣٥٩، بەرگی ٢، لاپەڕە٤٠ ـ ٣٨.

[2] وتووێژی چاپەمەنیی غنی بلوریان و عبدالله حسن زادە لەگەل رۆژنامەکانی ئێوارەی تاران "کیهان و اطلاعـات"ی رۆژی ١٣٥٨/١٢/١١. لـە مەهاباد کە رۆژنامەکانیان خوێندبوونەوە، هێندێ کەس گوتبوویـان عبداللـە حسـن زادە نـەزەری حیزبـی دێمـوکرات دەردەبـڕێ و کـاك غنی نەزەری حیزبی توودە.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

تەلەفۆنیان بۆ نووسەری ئەم دێڕانە کرد، گوتیان ئاغای فروهر گوتوویە ئەمشەو تەماشای تەلەویزیۆن بکەن، سەرکۆمار لەبارەی داخوازەکانی خەڵکی کوردستان و گەلاڵەی پێشکەش کراوەوە قسە دەکا. لەبەر ئەوەی ئاغای بنیصدر بە روونی و بە راشکاوی داخوازەکانی قبووڵ کردبوو، لە لایەکی دیکەشەوە پێشتر ئاغای ناصر مکارم شیرازی پێی راگەیاندبووین کە ئیمام نەزەری لەسەر داخوازەکانتان باش بووە پێمان وابوو گەلاڵەکە لە "شورای انقلاب"یش دا پەسند کراوە. بۆیە بەتامەزرۆیی چاوەڕوانی بەرنامەی خەبەریی سەعات ٨ی ئێوارەی تەلەویزیۆن بووین.

لە لایەکی دیکەشەوە نووسەری ئەم دێڕانە تەلەفۆنی بۆ مەهاباد کردو بە زەحمەتێکی زۆر دوکتور قاسملووی دیتەوەو داوای لێکرد شەوێ چاو لە بەرنامەی تەلەویزیۆن بکەن بۆ ئەوەی ئەگەر تێبینییەکیان لەسەر قسەکانی سەرکۆمار هەبوو دەستەی نوێنەرایەتیی حیزب لە تارانی لێ ئاگادار بکەن. بە کورتی ئێمە لە تاران و برادەرانی دیکەمان لە کوردستان (بۆ یەکەم جار و دواجار) لە سەعاتی ٨ی ئێوارەوە تا کوژانەوەی تەلەویزیۆن وریای بەرنامەکان بووین تا بزانین ئاغای بنیصدر چ مزگێنییەکی بۆ خەڵکی کوردستان پێیە. کەچی نە لە گەلاڵەی ٦ ماددەیی و داخوازەکانی خەڵکی کوردستان ناوێك لە تەلەویزیۆن دا بەرچاو کەوت و نە لە ئاغای سەرکۆمار خەبەرێك بیسترا.

بۆ بەیانی کاتێك لەسەر داخوازی ئاغای فروهر سەرمان لە دەفتەری حیزبی میللەتی ئێران دا بۆی باس کردین کە سەرکۆمار لەسەر قسەی خۆی ماوەو گەلاڵەکەی بە تەواوی قبووڵ بووە، بەڵام کاتێك داویە بە "شورای انقلاب" هەر بێ سێودوو رەت کراوەتەوە. لێرەدا جارێکی دیکە دەرکەوت کە لە نیزامی کۆماری ئیسلامی و بەتایبەتی لە دەورانی خومەینیدا سەرکۆمارو سەرۆك وەزیر چەندە مۆرەیەکی بێدەسەڵاتن. ئێمە دەستەی نوێنەرایەتیی حیزبی دێموکراتیش وەك لە چیرۆکە کوردییە کۆنەکان دا دەیان گوت:"کاڵەمان دڕاو چمان پێنەبڕا".

هەڵبژاردنی مەجلیس

یەکێك لە هۆیەکانی داخوازی حیزبی دێموکرات بۆ هەڵوەشانەوەی بڕیاری قەدەغە کردنی تێکۆشانی حیزب ئەوەبوو کە بتوانێ بەرەسمی لە هەڵبژاردنی یەکەم دەورەی مەجلیسی شوورای میللی دا بەشدار بێ و لە هەموو حەوزەکانی کوردستان دا کاندیدا دیاری بکا. چونکە هەر لە سەرەتای زستانی ١٣٥٨وە خۆئامادەکردن بۆ هەڵبژاردنی مەجلیس دەست پێکرابوو. هەروەك گوتمان داخوازەکانی حیزب و یەك لەوان هەڵوەشاندنەوەی ئەو بڕیارە نابەجێ و زاڵمانەیە[1] لەلایەن شوورای ئینقیلابەوە رەت کرایەوەو بەو پێیە حیزب نەیدەتوانی بەرەسمی کاندیدا بۆ نوێنەرایەتیی مەجلیس بناسێنێ. بەڵام بەشدار بوون لەو هەڵبژاردنەدا شتێك نەبوو کەحیزبی دێموکرات بتوانێ وازی لێبێنێ. چونکە جگە لە بایەخێك کە مەجلیسی قانوون دانان بۆ هەر وڵاتێك و هەر حیزبێك هەیەتی بۆ حیزبی دێموکرات گرنگ بوو هەم رادەی نفووزی خۆی لەنێو کۆمەڵانی خەڵك دا هەڵسەنگێنێتەوەو هەم بە دەوڵەت نیشان بدا کە ئەگەر بەڕاست دەیەوێ لەگەڵ نوێنەرانی راستەقینەی گەلی کورد بۆ چارەسەری گیروگرفتەکانی کوردستان قسە بکا، ئەو نوێنەرانە کێن و سەر بە چ حیزبێکی سیاسین.

بەو وەزعەوە تەنیا رێگا ئەوەبوو کە کاندیداکانی حیزب بەناوی خۆیانەوە ناونووسی بکەن و ناوێك لە حیزبەکەیان نەبەن. جێی خۆیەتی بگوترێ کە لە نێو دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کورد دا ئەو فکرەش باس کرا کە دەستەی نوێنەرایەتی بەسەر یەکەوە کاندیداکانی دیاری بکاو هەر چوار لایەنی ئەندام لە دەستەی نوێنەرایەتیدا داوا لە

[1] لەچاوپێکەوتن لەگەڵ سەرکۆمار دا کاتێك باسی بڕیاری هەڵوەشاندنەوەی حیزبی دێموکراتمان کرد، بەڕاستی گاڵتەی پێهات. گوتی ئەو هەموو حیزب و رێکخراوە کە رۆژ تا ئێوارێ جنێو بە دەوڵەت دەدەن هەڵوەشاوە رانەگەیەندراون. چۆن دەبێ حیزبی دێموکرات کە ئامادەی پشتیوانی لە شۆڕشە، قەدەغە بکرێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

لایەنگرانیان بکەن دەنگیان بۆ بدەن. بەڵام لەسەر ئەوە کە ئەو کاندیدا هاوبەشانە چەند کەسیان لە حیزبی دێموکرات بن و چەندیان لە ڕێکخراوەکانی دیکە ڕێك نەکەوتین. حیزبی دێموکرات داوای دەکرد زیاتر لە نیوەی کاندیداکان حیزب دیاریی بکا. ڕێکخراوەکانی دیکەش ئامادە نەبوون تەنانەت نیوەی کاندیداکانیش بدەن بە حیزب. سەرەنجام حیزبی دێموکرات بەتەنیا کاندیداکانی دیاری کردن و ئەندامەکانی دیکەی دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کوردیش لەگەل هێندێ وردە ڕێکخراوی دیکە یەکیان گرت و کاندیدای هاوبەشیان ناساندن. جگە لەوانە حیزبی توودەش هیندێك کەسی کاندیدا کرد و کاندیدای واش هەبوون کە سەر بە هیچ حیزب و ڕێکخراوێك نەبوون.

ئەگەرچی لە ناونووسیدا هیچ کام لە کاندیداکان ناوی حیزب و ڕێکخراوەکانی خۆیانیان نەهێنابوو، بەڵام هەم خەڵك و هەم دەوڵەتیش دەیان زانی هەرکام لەکاندیداکان سەر بە کام حیزبی سیاسییە. بە تایبەتی چونکە هەر حیزبێك یان ڕێکخراوێك بە پۆستەرو بەیاننامە یان بە پێك هێنانی میتینگ و کۆبوونەوەی تەبلیغاتی داوای لە خەڵك دەکرد دەنگ بۆ کاندیدای جێگای پشتیوانیی خۆی بدەن. بەراستییش جم و جۆڵی هەڵبـژاردن کەم وێنە بوو و خەڵك بە ئۆگرییەوە خۆیان بۆ ئەو هەڵبژاردنە ئامادە دەکرد. ڕۆژی هەڵبژاردنیش دەوری سندووقەکانی هەڵبژاردن بەراستی قەڵەباڵغ بوو.

ڕۆژی ١٣٥٨/١٢/٢٤ (١٩٨٠/٣/١٤) ڕۆژی دەنگدان بۆ هەڵبژاردنی نوێنەرانی مەجلیس بوو. ئەو ڕۆژە لە کوردستان ڕۆژێکی یەکجار خۆش و تاووساو بوو. بە حەقیش ئۆگریی خەڵك بە بەشدار بوون لەو هەڵبژاردنەدا ڕۆژەکەی هێندەی دیکە جوان و دڵڕفێن کردبوو. شایانی باسە هەموو کاندیدایەك لەسەر هەموو سندووقێکی هەڵبـژاردن کەسێکی وەك چاوەدێر دانابوو. جگە لەوەش نوێنەرانی دەوڵەتی مەرکەزی لەسەر هەموو سندووقەکان ئامادە بوون. بە شاهیدیی هەمووان و بەتایبەتی بە ئیقراری نوێنەرانی دەوڵەت هەڵبـژاردن لەوپەڕی ڕێك و پێکی دا بەڕێوە چوو و هیچ فێڵ و تەڵەکەیەکی تێدا نەکرا.

ئاکامی هەڵبژاردن لە کوردستان ئەوەبوو کە بێجگە لە دووسێ حەوزە کە هەڵبژاردن کەوتە قۆناخی دووهەم، یان بە هێندێك بڕوبیانوو لە لایەن دەوڵەتەوە ڕاگیرا لە هەموو ناوچەکان دا ئەو کاندیدایانە سەرکەوتن کە حیزبی دێموکرات پشتیوانیی لـێکردبوون. بەم جۆرە جارێکی دیکە خۆشەویستی و نفووزی حیزب لەنێو کۆمەڵانی خەڵك دا بۆ دۆست و دوژمن دەرکەوت. بەڵام دوژمن لە جیاتی ئەوەی تەسلیمی نەزەری زۆربەی خەڵکی کوردستان بێ و ڕێز بۆ هەڵبـژاردنی خەڵك دابنێ، سیاسەتێکی دیکەی گرتە بەرو بڕیاری دا دوژمنایەتیی خۆی لەگەڵ حیزبی خاوەن نفووز و خۆشەویستی خەڵکی کوردستان زیاتر پەرە پێبدا. کاندیداکانی حیزبی دێموکرات لە ٥٧٪ تا ٩٧٪ی دەنگەکانیان بەدەست هێنابوو و لەو جێگایانەش کە هەڵبژاردن کەوتە قۆناغی دووهەم کاندیداکانی حیزب لە پێشەوەی کاندیداکانی دیکە بوون.

شتێکی چاوەڕوان کراو بوو کە ڕێژیمی ئیسلامی ڕێگا نەدا نوێنەرانی هەڵبـژێراوی خەڵك بچنە مەجلیسی شووڕای میللی، بەتایبەتی کە لە لایەن حیزبی دێموکراتیشەوە کاندیدا کرابوون. ئەوەبوو کە ئاکامی هەڵبـژاردن لە کوردستان دا بەتاڵ کرایەوەو پاش زاڵ بوونەوەی کۆنەپەرستی بەسەر شارەکان دا شانۆسازییەك بەناوی هەڵبـژاردنی نێودەورەیی وەڕێ خراو چەند کەسی جێگای پەسندی کۆنەپەرستیی فەرمانڕەوا بەناوی نوێنەرانی خەڵکی کوردستان ناردرانە مەجلیس.

باشە ئەوەش بخرێتەوە بیر کە مەجلیس هەروەك لە پێشەوە ناوبرا، لە قانوونی ئەساسیی کۆماری ئیسلامییش دا بە مەجلیسی شووڕای میللی ناو برابوو. بەڵام هەر دوای تەواو بوونی هەڵبژاردن هێندێ لە دەمارگرژو پاوانخوازەکان ناوی مەجلیسی شووڕای ئیسلامی‌یان خستە سەر زاروزمانان و سەرەنجام لە یەکەم چاوپێکەوتنی نوێنەرانی مەجلیس لەگەڵ ئایەتوڵڵا خومەینی دا ناوبراو "فەرمان"ی دا کە بکرێتە مەجلیسی شووڕای ئیسلامی. ئیدی قانوونی ئەساسی چیی نووسیوە گرنگ نیەو فەرمایشی ئیمام لە سەرووی هەموو قانوونێك و هەموو قانوون دانەرێکە ! !

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

دیسان گێچەڵی حیزبی توودە

لە فەسڵی سێهەمی ئەم کتێبەدا باسێکمان لەبارەی گێچەڵ فرۆشتنی حیزبی توودەوە بۆ خوێنەرە بەڕێزەکان گێڕایەوە. ئەوی راست بێ بە پێچەوانەی نیازپاکیی رێبەرایەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان و لەگەڵ ئەوە کە هێندێ دیداری دۆستانە لە نێوان رێبەرانی حیزبی دێموکرات و حیزبی توودە دا روویان دابوو، رێبەرایەتیی ئەو حیزبە وازی لە دژایەتی لەگەڵ حیزبی دێموکرات نەهێنابوو. رەنگە بە ئاسانی بکرێ بڵێین هۆی ئەو دژایەتی‌یەش جگە لە بێئەمەگی و نمەك بە حەرامیی رێبەرانی حیزبی توودە هیچ شتێکی دیکە نەبوو. چونکە لەنێو حیزب و رێکخراوە ئێرانی‌یەکان دا تەنیا حیزب کە دوژمنایەتیی لەگەڵ حیزبی توودە نەدەکرد، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بوو، تەنانەت لەو کاتەش دا (١٩٧٥) کە توودەیی‌یەکان قۆڵیان لە هەڵوەشاندنی حیزبی دێموکرات هەڵمالیبوو، حیزبی دێموکرات پێشنیاری پێکردن کە واز لەو خەیاڵانە بێنن و ئەگەر دەیانەوێ لە نێو کۆمەڵی ئێران دا جێ‌پێ‌یەك بۆخۆیان پەیدا بکەنەوە، با هەوڵی بووژاندنەوەی کۆنە تەشکیلاتەکەی خۆیان بدەن و لەو پێوەندی‌یەش دا حیزبی دێموکرات ئامادەیە بۆ دابین‌کردنی رێگای هاتوچۆی کادرەکانیان یارمەتی‌یان بدا.

بەڵام وادیار بوو حیزبی توودە لەوە نائومێد بووە کە بەناوی خۆی و بە هەوڵ و تەقەلای کادرەکانی خۆی بتوانێ جارێکی دیکە لە ئێران دا ئیعتیبار پەیدا بکاتەوە. بۆیە رێبەرانی ئەو حیزبە بڕیاریان دابوو لە کاناڵی حیزب و رێکخراوەکانی دیکەوە بچنە نێو کۆمەڵانی خەڵك و سیاسەتەکانیان لەو رێگایەوە دەرخواردی لاوانی بە هەستی وڵاتەکەمان بدەن. بەڵایەك کە حیزبی توودە بەو رەفتارە بەسەر رێکخراوێکی بە نفووزی وەك "رێکخراوی چریکە فیدایی‌یەکانی گەلی ئێران"ی هێنا، لە شارەزایانی ئاڵوگۆڕەکانی بیست ساڵی دوایی ئێران شاراوە نیە.

کورتی بکەینەوە، هەروەك پێشتر باسم کرد لە سەرەتای دەست پێکردنی هەوڵ و تەقەلای وتوویژی نێوان بزووتنەوەی کوردو نوێنەرانی دەوڵەت دا رێبەرانی حیزبی توودە گەڵاڵەیەکی خودگەردانی‌یان دابوو بە کاك غنی بلوریان کە بە ناوی نەزەری حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەگەڵ نوێنەرانی دەوڵەت باس بکرێ و بەناوی ویست و داخوازەکانی خەڵکی کوردستان لە دەوڵەت داوا بکرێ.

تەنانەت، پێش ئەو وەختەش، لە زۆر جێگا حیزبی توودە هێندێك لە لایەنگرانی خۆی هان دابوو کە خۆیان بخزێننە نێو رێکخراوەکانی حیزبی دێموکرات و لەو رێگایەوە بیروبۆچوون و سیاسەتەکانی ئەو حیزبە دەرخواردی تێکۆشەرانی دێموکرات بدەن. دیارە توودەیی‌یەکان لە نێو رێبەرایەتیی حیزبی دێموکراتیش دا کەسانێکیان هەبوو کە خزمەت بە سیاسەتەکانیان بکەن. لەوانە دەتوانین کاك محمدامین سیراجی و کاك غنی بلوریان ناو بەرین.[1] ئەوانە هەوڵیان دەدا بۆ ئەوەی زیاتر ئیمکانیان هەبێ داخوازەکانی حیزبی توودە لەنێو ریزەکانی حیزبی دێموکرات دا بچەسپێنن، مەرکەزی باشتر لە رێبەرایەتیی حیزب دا وەدەست بێنن. لەیەکەم کۆبوونەوەی دوای گەڕانەوەی رێبەرایەتیی حیزب لە عیراق دا کە بە بەشداریی هەموو ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی و ئەندامانی زاگرۆس پێك هات، کاك محمدامین پێشنیاری کرد کە بۆ ئەوەی دەوڵەتی شووڕەوی حازر بێ پێوەندیی دۆستانە لەگەڵ حیزبی دێموکرات دامەزرێنێ، کاك غنی ببێتە سکرتێری حیزب. دەلیلی دیکەی کاك محمدامین بۆ ئەو پێشنیارە ئەوەبوو کە کاك غنی ٢٥ ساڵ لە زیندان دا ماوەتەوە.

لەگەڵ هاتنەگۆڕی ئەو پێشنیارە یەکێك لە ئەندامەکانی کۆبوونەوە لە کاك محمدامین هاتە جواب و هەردوو دەلیلەکەی رەت کردنەوە. پوختەی نەزەری ئەو هاوڕێیە ئەوە بوو کە کاك غنی هەر لەبەر ئەوە کە٢٥ ساڵە لە زیندان بووە و ئاگای لە رووداوە سیاسی‌یەکانی دنیا و هەل و مەرجی نێوخۆی ئێران و ناوچە نیە، ناتوانێ پۆستێکی وا گرنگ لە

[1] ئەوانە پاش هەڵوەشانی تاقمی حەوت کەسی بوونە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی توودەو تەنانەت کاك غنی بوو بە ئەندامی دەفتەری سیاسییش. دوایەش لە بەیاننامەیەك دا پێیان لەوە نا کە لە نێو حیزبی دێموکرات دا کاریان چ بووە.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ڕێبەرایەتیی حیزب دا بەڕێوە بەرێ. پاشانیش سکرتێری حیزبی دێموکرات لە کۆبوونەوەی حیزبی دێموکرات و بە نەزەری ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی هەڵدەبژێردرێ، نە لەسەر ویستی مۆسکۆ و ڕێبەرانی حیزبی کۆمونیستی شووڕەوی. بە خۆشی‌یەوە پێشنیاری کاك محمدامین هەر بەوەندە قسەیە ڕەت کرایەوە. دوایەش دەرکەوت کە ئەو پێشنیارە لە تاران لەلایەن ڕێبەرایەتیی حیزبی توودەوە بە کاك محمدامین دیکتە کراوە.

پاش تەواو بوونی کۆنگرەی چوارەمیش دیسان کاندیداتۆریی کاك غنی بۆ سکرتێری هاتەوە گۆرێ و ئەمجارەیان لایەنگری زیاتریشی هەبوو. ڕاستە کاك محمدامین لە کۆمیتەی ناوەندی دا نەمابوو، بەڵام ئەوانەی دوایە بەناوی تاقمی حەوت کەسی ناسران و دوو ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی کە ئەوانیش کەم و زۆر هەر لەو خەتەدا بوون پشتیوانی‌یان لە کاك غنی کرد. کاتێکیش دوکتۆر قاسملوو بە زۆربەی دەنگی کۆمیتەی ناوەندی بە سکرتێر هەڵبژێردرا کاك غنی داوای کرد کە وەك سەرۆکی حیزب دیاری بکرێ. ئەو داوایەش لە بەر ئەوەی لەجێ دا پۆستێك بەناوی سەرۆکی حیزب لە پێڕەوی نێوخۆدا پێش بینی نەکرابوو، بێ ئەوەی بدرێتە کۆمیتەی ناوەندی ڕەت کرایەوە.

بەڵام خۆ هاوڕێیانی توودەیی لەوە سەرسەخت تر بوون بەو ئاسانی‌یە لە کۆڵ بنەوە. ئەوان کە خەیاڵی ئەوەیان کەوتبۆوە سەر کە گویا لە ڕێگای خۆرێکخستن لەگەڵ کۆماری ئیسلامی‌یەوە دەتوانن بەرە بەرە بن پێی ئاخوندەکان بەتاڵ بکەن و لە"کودیتایەکی بێ خوێنرێژی" دا دەسەڵاتی ئێران بگرنە دەست، لە نێو خۆیان دا پەیمانیان دابوو هەموو موخالیفانی کۆماری ئیسلامی بە میتۆدی تایبەتیی خۆیان لە مەیدان وەدەر نێن. چونکە ئیمکانی ڕووبەڕووبوونەوەی ڕاستەوخۆ لە گەڵ حیزبی دێموکراتیشیان نەبوو تەنیا ڕێگا ئەوە بوو ئەم حیزبە لەنێوخۆدا کرمێ بکەن. هەر بۆیە لە ڕێگای گوێلەمستەکانی خۆیانەوە کە ئێستا لە نێو ڕێبەرایەتیی حیزبیش دا چەند کەسێکیان لە گەڵ بوون کەوتنە دووبەرەکی و ئاژاوەنانەوە لە ریزەکانی حیزب دا.

ئاشکرایە کە توودەیی‌یەکان ناچار بوون بۆ پووچەڵ کردنەوەی هەر جۆرە بیروباوەڕێکی دژ بە پاوانخوازیی ڕێبەرانی کۆماری ئیسلامی و بۆ بەرپەرچ دانەوەی هەرچەشنە بیرێکی ئازاد هێندێ تیئۆریی شۆرشگێڕانەش داتاشن. ئەوەبوو کە مەسەلەی خەبات دژی ئیمپریالیزمیان گەورە کردەوەو ئەو تیئۆری‌یەیان پەرە پێدا کە قۆناخی ئێستا قۆناخی خەبات دژی ئیمپریالیزمەو هەتا کاتێك مەترسیی ئیمپریالیزم لەگۆڕێدایە نابێ هیچ مەسەلەیەکی دیکەی وەك خەبات بۆ دێموکراسی و مافە نەتەوایەتی‌یەکانی گەلانی زۆرلێکراو بێتە گۆڕێ. لەبەر ئەوەش کە حیزبی دێموکرات ئاڵاهەڵگری خەبات بۆ دێموکراسی و مافی نەتەوایەتی بوو، پێویست بوو پێش هەموو جێیەك و زیاتر لە هەموو جێیەك بۆ چەسپاندنی تیئۆریی "گرنگتر بوونی خەبات دژی ئیمپریالیزم" لە نێو ریزەکانی حیزبی دێموکرات دا هەوڵ بدرێ.

لەبەر ئەوەش کە ڕێبەرانی حیزبی توودە دەیان زانی حیزبی دێموکرات ئەو حیزبە نیە تازە فێری خەباتی دژی ئیمپریالیستی بکرێ و ئەم حیزبە لە سەرانسەری مێژووی ژیانی خەباتگێرانەی خۆی دا حیزبێکی دژی ئیمپریالیستی بووە، بە ناچار دەبوو بۆ هەڵخەڵەتاندنی هێندێ کەسی ساویلکە بوختانی تازە بابەت بۆ حیزبی دێموکرات هەڵبەستن و تۆمەتی بەستراوە بوونی بدەنە پاڵ. حیزبێك کە بە درێژایی ژیانی، بە ئیقراری ڕاشکاوانەی ڕێبەرەکانی نەك هەر بەستراوە، بەڵکوو گوێ لە مستی بێگانە بووە، حیزبی دێموکراتی بەوە تاوانبار دەکرد کە بەستراوە بە دەوڵەتی عیراقەو بە دەستوری عیراق و بە قازانجی دەوڵەتی عیراق بەربەرەکانی لەگەڵ نیزامی "دژبەئیمپریالیزم"ی کۆماری ئیسلامی دەکا. سروشتی‌یە کە دەبوو بۆ تێکدانی ریزەکانی حیزبی دێموکرات ئەو چەکە "تازە کەشف کراو"ە بدرێتە دەست نفووزی‌یەکانی حیزبی توودە تا لەنێو ریزەکانی حیزبی دێموکرات دا بەکاری بەرن.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

لێرەدا بوو کەئالۆزی‌یەکی فیکری و تەنگ و چەڵەمەیەکی بەرچاوی تەشکیلاتی بە دەسکیسیی ئەو توودەیی‌یانە کە خزابوونە نێو ریزەکانی حیزبی دێموکرات[1] بیروزەینی ڕێبەرایەتی و بەدەنەی حیزبیان بەخۆیانەوە خەریك کردو بۆ ماوەی چەند مانگ بەناچار بەشێك لە وەخت و ئێنێرژیی کادرەکانی حیزب بۆ پووچەڵ کردنەوەیان تەرخان کرا. گوێ‌لەمستەکانی حیزبی توودە لە نێو ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکرات دا کە بۆخۆیان شاهیدی سەربەخۆیی فیکری و سیاسیی حیزبی دێموکرات بوون و بە چاوی خۆیان دەیان دی ئەم حیزبە چۆن دیفاع لە سەربەخۆیی سیاسی و سەربەخۆیی بڕیاردانی خۆی دەکا، باوەڕیان بەوە نەبوو کە بۆخۆیان لەنێوی دا دەژیان و لەنێو ریزەکانی حیزب و تەنانەت لە کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندییش دا ئەو تاوانە بێ بناخەو پڕوپووچانەیان کاوێژ دەکردەوە کە توودەیی‌یەکان بۆ حیزبی دێموکراتیان هەڵدەبەستن.

سەرشاخان و شیوەجۆ

لە خۆبواردنی هەیئەتی تایبەتیی دەوڵەت لە وتووێژێکی جیددی لەگەڵ دەستەی نوێنەرایەتیی گەلی کورد، لەتەبلیغاتی ژەهراویی رادیۆتەلەویزیۆن و ڕۆژنامە دەوڵەتی‌یەکان، لە چەکدار کردنی عەشیرەتەکان لە شیمال و ناوەندی کوردستان، لە لەشکرکێشیی ئەرتەش و سوپای پاسداران و بە کورتی لە هەموو نیشانەکان ڕا دیار بوو کە ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی خۆی بۆ پەلامارێکی بەربڵاوتر بۆ سەر ناوچە رزگارکراوەکانی کوردستان ئامادە دەکا. ئیدی بۆ هەمووان دەرکەوت کە پەیامی ٢٦ی خەزەڵوەری خومەینییش هەر بۆ ئەوە بووە کە هێزەکانی ڕێژیم دەرفەتێك بۆ خۆرێکخستنەوە پەیدا بکەن. لە وەزعێکی ئەوتۆ دا دروست نەبوو ناوەندی ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکرات هەروا بێ‌خەیاڵ لە مەهاباد لە بن دەستی پادگانێکی پۆشتەو پەرداخی ئەرتەش و سوپای پاسداران دا بمێنێتەوە. بەتایبەتی کە هەموو بەرزایی‌یەکانی دەورووبەری شاریش بە پێگەو بنکەی نیزامی تەنرابوون.

بۆیە هەر لە سەرەتای بەهاری ١٣٥٩وە بیر لەوە کرایەوە کە جێگایەك بۆ بنکەی دەفتەری سیاسی لە دەرەوەی شارەکان ساز بکرێ. ناوچەی سەرشاخان بۆ ئەو مەبەستە دیاری کراو هێندێ ژووری قایم، بەڵام بەڕاستی ناخۆش و شەدار کە وەختە بڵێم مەترسی‌یان بۆ گیانی ئینسانەکان لە مەترسیی تۆپ و خۆمپارە کەمتر نەبوو، لە بن زەوی دا دروست کران. دوای ئامادە بوونی چەند دانەیەك لەو ژوورە کەس نەدیتوو، و کەس نەبیستووانە کەم کەم بنکەی دەفتەری سیاسی گوێزرایەوە بۆ ئەو جێگایە. دیارە لەبەر ئەوەی ئەو شوێنە یەکجار کوێستان و بەفرگرە، هەر لە سەرەتاوە روون بوو کە بۆ فەسڵی زستان و بەفرو سەرما بەکار نایە. لە ئاکام دا هەر دوای گوازتنەوە بۆ سەرشاخان ناچار بووین بیر لەوە بکەینەوە کە جێگایەکی گەرمێنتر و لەبارتر بۆ بنکەی زستانیمان بدۆزینەوە.

پاش گەڕان و چاولێکردنی چەند جێگای جۆراوجۆر سەرەنجام جێگایەك لە نیزیك شیوەجۆ لە ناوچەی گەورکی سەردەشت پەسند کراو هێندێ خانووبەرەی باشتری لێ‌دروست کران کە لە نێوەڕاستی پاییزدا دەفتەری سیاسیی بۆ گوێزرایەوە. لە پاییزی ساڵی ١٣٥٩وە تا پاییزی ١٣٦١ بنکەی دەفتەری سیاسی هەر لەو شوێنە کە دوایە بە "دۆڵی دێموکرات" ناوبانگی دەرکرد، مایەوە.

ژیان لە سەرشاخان و شیوەجۆو دوایەش هێندێ شوێنی دیکەی وەك ئالانی سەردەشت و نەڵۆسە لە ناوچەی گەورکی سەردەشت و بێهەنگوین لە ناوچەی مەنگوڕانی مەهاباد بۆ تێکۆشەرانی دێموکرات ژیانێکی بەڕاستی سەخت و دژوار بوو. چونکە سەرباری ئەوەی کە ئەو شوێنانە لەنێو جەرگەی هێزەکانی دوژمن دا بوون و هەمیشە مەترسیی

[1] هێندێك لە توودەیی‌یەکانی نێو حیزبی دێموکرات هەر زوو دانیان بەوە دانا کە لە حیزبی توودەوە ناردراونە نێو حیزبی دێموکرات و پاشانیش کە پیلانی تاقمی حەوت کەسی تێك شکا هەموویان چوونەوە نێو حیزبی توودە، یان وەك بۆخۆیان دەڵێن "حیزبی دایك".

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

هێرشی دوژمنیان لەسەر بوو، لەباری پێداویستییەکانی ژیانیشەوە یەکجار ناتەواو بوون. رەنگە تەنیا دوو مانگ ژیان لە گوندی پشت شکاو لەسەر سنووری عیراق لە شەڕی سێمانگەی ساڵی ١٣٥٨دا لەوە ناخۆشترو دژوارتر بووبێ. بەڵام بەو حاڵەش نەك هەر ئێستا شانازیی پێوە دەکەین، بەڵکوو ئەودەمیش ورەو هێزی پێدەدایین کە لە نێو خەڵکی خۆمان و لەسەر خاکی خۆمانین. هەزار خۆزگە بەو رۆژانە.

تاقمی حەوت کەسی

گێرەشێوێنییەکانی حیزبی توودە لەنێو ریزەکانی حیزبی دێموکرات دا کاری خۆیان کرد. ناکۆکیی لەنێو کۆمیتەی ناوەندەیدا پەرەی گرت و گەیشتە رادەی تەقینەوە. بۆ ئەوەی بەڵکوو بتوانرێ رێگاچارەیەك بۆ وەزعەکە بدۆزرێتەوە، کۆمیتەی ناوەندی کۆبونەوەیەکی کورتی یەك رۆژەی لە گوندی "برایمە" لە ناوچەی مەنگوڕان و لەنیزیك مەهاباد پێك هێنا. لەو کۆبوونەوەیەدا کاك غنی بلوریان کە وا دیار بوو باش قورمیش کراوە، نووسراوەیەکی دووروودرێژی لە باخەڵی دەرهێناو خوێندیەوە کە گۆیا هەمووی ئیفشاگەری لەسەر حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بوو. پاش تەواو بوونی نووسراوەکەی ـ کە بێ شك نووسینی خۆی نەبوو[1] ـ هەڕەشەی کرد کە ئەگەر کۆمیتەی ناوەندی نەچێتە ژێر باری نەزەرەکانی خۆی و هاوبیرەکانی، ئەو نووسراوەیە بڵاو دەکاتەوە.

باشە ئەوەش بگوترێ کە کاك غنی بۆ ئەوەی کۆمیتەی ناوەندی بترسێنێ، بە هۆی یەکێك لە قوڵەچۆماغەکانیەوە هێزێکی پێشمەرگەشی هێنابوو لە دەوروبەری شوێنی کۆبوونەوەکە دایمەزراندبوون. بەڵام کۆمیتەی ناوەندی و بەتایبەتی رەقیبەکانی کاك غنی "لەو دارانە نەبوون بەو پشووە بایانە بلەرزن". بۆیە نەچوونە ژێر باری هەرەشەو گوڕەشەو ئۆلتیماتۆمەکانی کاك غنی. کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندی بۆچوونەکانی کاك غنی بلوریانی بەخۆبەدەستەوەدان و مەیدان چۆل کردن لە قەڵەم دا ـ بەڕاستییش هەر وابوو ـ و بڕیاری دا لەسەر رێبازی خۆی، رێبازی سووربوون لەسەر داخوازەکانی گەلی کورد و چەك دانەنان و تەسلیم نەبوون بەردەوام بێ.

مەسەلێکی کوردی هەیە، دەڵێ ئاسنگەر لە بەیانییەوە تا نیوەڕۆ شاگردەکەی دەنگ دا: بیدەمێنە جۆشە، بیدەمێنە جۆشە. نیوەڕۆیە کە هاتە دەر، نێوکەتەشی! ! سەرەنجام وەك مەسەلی فارسی دەڵێ "کوە موش زائید". هەڕەشەی کاك غنی وەدی هات و لە ئاخر رۆژەکانی بەهاری ١٣٥٩دا بەیاننامەیەکی نیزیك بە ٣٠ لاپەڕە بەناوی پەیڕەوانی کۆنگرەی چوارەم بڵاو کرایەوە کە کاك غنی بلوریان، دوکتور رحیم سیف قاضی، خوشکە فوزیە قاضی، کاك فاروق کیخسروی، کاك نوید معینی، کاك احمد عزیزی و هێمنی شاعیر ـ کە لە کۆنگرەدا وەك ئەندامی "افتخاری"ی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێرابوو ـ ئیمزایان کردبوو.

لەو بەیاننامەیەدا حیزبی دێموکرات بە شەڕهەڵایسێن و بەستراوە بە بێگانەو زۆر شتی سەیرو سەمەرە ناو برابوو و کۆماری ئیسلامییش بە رێژیمێکی دژی ئیمپریالیستی و پێشکەوتوو ناسرابوو. سەرنج راکێش ئەوەبوو کە ئەوانەی بەیاننامەکەیان ئیمزا کردبوو، ناویان لە خۆیان نابوو "حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ـ پێڕەوی کۆنگرەی چوارەم" هۆیەکەشی ئەوەبوو کە لە کۆنگرەی چوارو لە ئەدەبیاتی کۆنگرەی چوارەم دا لەباری دژی ئیمپریالیستیی شۆڕشی ئێران پشتیوانی کرابوو و ئامادەیی بۆ هاوکاری لەگەڵ کۆماری ئیسلامی و چارەسەری ئاشتیخوازانەی مەسەلەی کورد دەربڕابوو. ئیدی بیریان لەوە نەکردبۆوە کە ئەو ئەدەبیاتە هیچ کام لەوان کەمترین شوێنەواریان لە نووسینی دا نەبووەو

[1] کاتێك کاك غنی لەخوێندنەوەی نووسراوەکە تەواو بوو، گوتم کاك غنی دەکرێ بمدەیەی بیخوێنمەوە، گوتی نەخەیر ناکرێ. دەزانم ئەتۆ پێت وایە من تەپڵی "میان تهی"م و هیچم لە دەست نایە. گوتم ئەمن شتی وام نەگوتوە. بەڵام پرسیار ئەوەیە ئەتۆ کە لە ژیانت دا لاپەڕەیەکت بۆ حیزب نەنووسیوە چۆنە بۆ نووسین دژی حیزب بوویە میرزا مهدیخان، ئەگەر خێرخوایەك بۆی نەنووسیوی.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

تـەواوی ئـەو سـەنەدانەی لـە کـۆنگرەی چـوارەم دا پەسـند کـراون و ئێسـتا ئیـدی سیاسـەت و بیروبۆچـوونی حیزبـی دێموکراتن، ئەو کەسانە نووسیویانن کە ئەو جەنابانە بە دەرچوو لە ڕێبازی کۆنگرەی چوارەمیان دادەنێن. هـەر لەبـەر ئەوەش کە لـە ڕاسـتی دا ئـەدەبیاتی کـۆنگرەی چـوارەمیان وەك خوێندنـەوەش بـاش نەخوێنـدبۆوە نـەیان دەزانـی کـە کۆنگرەی چوارەم تەئکیدی لەسەر درێژەدانی خەبات و تەسلیم نەبوون لە بەرامبەر زۆرداری دا کردوە.

بلاو بوونەوەی ئەم بەیاننامەیە هێندێ نیگەرانیی فیکریی بـۆ دڵسـۆزانی کـورد دروسـت کـرد. بـەڵام ئـەو نیگەرانیيـە زۆری نەکێشا. دەفتەری سیاسی هەر لە یەکەم ڕۆژی دوای بلاوبوونەوەی ئەو بەیاننامەیـەدا شـتێکی زۆر کـورتی لـە ژێـر ناوی "خەیانەتی تاقمی حەوت کەسی"دا بلاو کردەوە. لەوێ دا وێڕای ڕاگەیاندنی ڕۆیشتنی ئەو چـەند کەسـە لـە حیـزب باسی کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندیی هێنابووە گۆڕێ و هیوای دەربڕیبوو کە کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەنـدی ئەوانـە بـە جاش بناسێ. ئەو بەشەی نووسراوەکە هێندێك کەسی دەروێش سیفەت و کەم چیکڵدانەی لەنێو ڕێبەرایەتیی حیزبیش دا تووڕە کرد. چونکە وادیار بوو ئەوانە بۆ کەسێك کە چەند ساڵ لە ریزەکانی حیـزب دا خـەباتی کـردوە یـان چـەند سـاڵی زیندانی کێشاوە خەیانەتیان بە حەڵاڵ دەزانی.

بەهـەرحاڵ کۆمیتـەی ناوەنـدی لـە کۆبوونـەوەی خـۆی دا کـردەوەی "تـاقمی حـەوت کەسـی"ی بـە خەیانـەت دانـاو کۆمەڵانی خەڵکیش پێش کۆمیتەی ناوەندی هەڵوێستی لێبڕاوانەی خۆیان گرتبوو. دەفتەری سیاسی کـە ئـەودەم بنکـەی خۆی گوازتبۆوە سەرشاخان داوای لە ئەندامێکی دەفتەر کرد بچێتە مەهابادو خەڵکی بـۆ بەشـدار بـوون لـە میتینگێك دا بانگهێشتن بکا، تا سکرتێری گشتیی حیزب لەسەر ئەو مەسەلەیە قسە بۆ خەڵك بکـا. ئـەو هاوڕێیـەمان پـاش دوو ڕۆژان هاتەوە گوتی هیچم بۆ نەکرا. ناکرێ لە مەهاباد دژی غنی بلوریـان قسـە بکـرێ. لێـی وەجـواب هـاتم گـوتم لـە مـن و تـۆ یەکێکمان خەڵکی مەهابادمان نەناسیوە. ئەمن پێم وایە خەڵکی مەهایاد پێش ئێمـە غنـی بلوریانیـان ناسـیوەو حیسـابی خۆیان لەگەڵ یەك لا کـردوە. ئـەمن حـازرم بچمە مـەهابادو خـەڵکی دەعـوەت بکـەم، جـا بـزانم چـەند هـەزار کـەس کـۆ دەبنەوە.

هەر ئەو ڕۆژە چوومە شارو بە بەیاننامەیـەکی کـورت و بـە بڵێنـدگۆ خـەڵکم دەعـوەت کـرد کـە سـەعاتی ٤ی ئێـوارێ لەمەیدانی چوارچرا کۆ ببنەوە. خەبەریشم ناردەوە سەرشـاخان کـە دوکتـور قـاسملوو بێتـە مـەهاباد. سـەعات چـوار لـە مەیدانی مەهابادو هەموو ئەو شەقامانەی دێنەوە مەیدانەکە دەرزیت هەڵاویشـتبا نەدەکەوتـە سـەر عـەرز. کەچـی ڕاسـت لەوەختی دەست پێکردنی بەرنامەکەدا یادداشتێکیان دامێ کە نووسرابوو دوکتور بۆی ناکرێ بـێ و دەبـێ کۆبوونەوەکـە بکەوێتە سبەینێ ئێوارێ.

زۆر بە شەرمەزارییەوە چوومە پشـتی میکرۆفـۆن و خەبەرەکـەم بـە خـەڵك ڕاگەیانـد و وێـڕای داوای لێبـووردن داوام لـێکردن سبەینێ هەر لەو وەختەدا بێنەوە چوارچرا. ئەوی ڕاست بێ هەموو گیـانم نیگـەرانی بـوو. پـێم وابـوو خەڵکەکـە تۆراون و سبەینێ زۆر کەم دێن و نەزەری برادەرەکەم وەڕاسـت دەگـەڕێ. کەچـی سـەعاتی چـواری ڕۆژی دواتـر دیتمـان حەشیمەت بە هەزاران کەس زیـاتر لـە حەشـیمەتی ڕۆژی پێشـترە. لەبیرمـە دوکتـور قـاسملوو مەسـەلەی تـاقمی حـەوت کەسیی زۆر بە کەم گرت و لە پێش دا لێکدانەوەیەکی لەسـەر وەزعـی سیاسـیی وڵات کـرد. دوایـە بـە چـەند دەقیقەیـەك باسی ئەو تاقمەی کرد و لە یەك ڕستەدا کورتی کـردەوە کـە گـوتی: فەلسـەفەبافیی پـێناوێ، مەسـەلەکە ئەوەیـە چـەك دابنێین یان دانەنێین. زیاتر لە شەست هەزار کەس یەکدەنگ هاواریان کرد: دایناتنێین.

چەند ڕۆژ دواتر تاقمی حەوت کەسی لێوەشاوەترین و خۆشەویست ترین کەسی خۆیان دانابوو کە قسە بۆ خەڵك بکا. کاك احمد عزیزی ـ کە بە خۆشییەوە ئێستا گەڕاوەتەوە نێو ریزەکانی حیزبی دێموکرات ـ کادری هـەرە زانـاو بـە وەجـی ئەو تاقمە بوو، لە شەڕی سنەش دا بریندار ببوو، بەدارشەقە دەڕۆیشت، ئەویان دیاری کردبوو کـە قسـە بـۆ خـەڵك بکـا.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

بەڵام هەر کە ویستبووی باسی دوکتور قاسملوو بکا، ئاپۆرای خەڵکەکە لێی وەدەنگ هاتبوون و قسەیان پێگوتبوو. سەرەنجامیش مەیدانەکەیان چۆل کردبوو.

بەو پێیە تاقمی حەوت کەسی لە راستی دا کەوتنە بەر رق و تووڕەیی خەڵك. بەڵام خۆیان و مامۆستاکانیان بە ئاسانی لە روو نەچوون. ئەوان کە پێیان وابوو ئەگەر هێندێك خۆشخزمەتی بۆ کۆماری ئیسلامی بکەن "ئیمامی ئۆممەت" دڵی نەرم دەبێ و خودموختارییەکیان دەداتێ کە لە لای خەڵکی کوردستان بە رووی خۆیانیەوە بگرن، هیچیان تێدا نەهێشتەوە. تۆمەتیان لە حیزبی دێموکرات دا، بوختانیان بۆ هەڵبەست، جنێوی زۆریان پێداو بەوەش دڵیان سوکنایی نەهات جاسووسییان لەسەر کرد. لە جاسووسییەکەش دا ئەوەندە چوونە پێش کە بە نووسراو ئەو "خزمەتە شۆرشگێرانە"یەیان کرد. لەبیرمە راگەیەندراوێکیان بڵاو کردەوە کە بە درۆ تێی دا گوترابوو دوو ئەفسەری بەعسی عیراق بە ناوەکانی سەروان فڵان و سەرگورد فڵان (ناوەکانم لەبیر نەماون) لە گوندی "بەیرەم" مەشق بە ئەفرادی قاسملوو دەکەن. گوندی بەیرەم کۆنە پاسگایەکی لێبوو کە حیزب کردبووی بە نەخۆشخانەو چەند نەخۆش و برینداری تێدا کەوتبوون. هێلیکۆپتێرەکانی کۆماری ئیسلامی لە ئاکامی ئەو چاوساغییەی "هاوڕێیان"دا نەخۆشخانەکەیان بە توندی بۆمباران کردو چەند کەس لە بریندارەکانیان بۆ جارێکی دیکە بریندار کردەوە. ئەوی راست بێ لەبیرم نەماوە کەس شەهید بوو یان نا. بەم جۆرە بۆ هەموو کەسێکی بە ئینساف دەرکەوت ئەو تاقمەو لەو وەختەدا شیاوی لەقەبی جاش و خائین و زۆر شتی دیکەی لەو بابەتە بوون و بەراستی ئەو ناوانە بۆ ئەو "هاوڕێیانە" کاڵای بەقەد باڵا بوون.

تازە بوونەوەی شەڕ

هێشتا ساڵی ١٣٥٩ نوێ نەببۆوە کە ئاژاوەگێڕی و لەشکرکێشی لە شیمال و جنووبی کوردستان دەستی پێکردو بەرەبەرە تەنیەوە تا لە یەکەم مانگەکانی بەهاردا لە زۆر شوێن شکڵی شەڕێکی کۆنەپەرستانەی قەڵاچۆ کردنی گەلی کوردی بەخۆیەوە گرت. لە شیماڵی کوردستان ئەرتەش بە پشتیوانیی کۆنە دەرەبەگەکان پەلاماری دێنشینەکانی داو بە تانگ و تۆپ و فانتۆم و هێلیکۆپتێرو هەموو چەشنە چەکێکی ماڵوێرانکەر جووتیارانی دایە بەرئاگر. لە جنووبی کوردستانیشەوە بە بیانووی ئەوە کە گۆیا مەترسیی هێرشی عیراق لە گۆڕێ دایەو ئەرتەش دەیەوێ بچێتە سنوورەکان هێزی زۆرو زەوەندو پۆشتەو پەرداخ بۆ سەرکوتی بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی خەڵکی کوردستان وەڕێ کەوت و لە زۆر شاری وەك سنە، سەقز، بانەو هتد لافاوی خوێنی وەڕێ خست. لە شەڕی دووهەمی شاری سنەدا بە پێی هێندێ ئاماری ناتەواو دوو هەزار و چوارسەد کەس لە خەڵکی بێدیفاع شەهید بوون. سەرهەنگ صدری فەرماندەری پادگانی سنە بە خۆڕانانەوە دەیگوت ئێمە لە هەر سەعاتێك دا چوارسەد گوللە خۆمپارە لە نێو شار دەدەین کە پرپشکی هەر کامێکیان دووسەد میتر بە چواردەوری خۆی دا بڵاو دەبنەوە.

رۆژی ٢٩ی خاکەلێوەی ١٣٥٩ کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بۆ دواجار نامەیەکی سەرئاوەڵای بۆ ئایەتوڵڵا خومەینی نووسی و پیلانەکانی فەرماندەرانی ئەرتەشی وەبیر هێنانەوە. لەو نامەیەدا داوا لە خومەینی کرابوو کە لە لایەك موافەقەتی خۆی لەسەر شەش ئەسڵی خودموختاری رابگەیەنێ بۆ ئەوەی رێگا بۆ پەیدا بوونی نیازپاکی لە نێوان دەوڵەت و خەڵکی کوردستان دا خۆش ببێ. لە لای دیکە دەستور بە هێزەکانی ئەرتەش بدا بگەڕێنەوە پادگانەکان و دەست لە ئاژاوەگێڕی هەڵبگرن. لە کۆتایی نامەکەدا هاتبوو:

"ئێستاش کە بەدخوازان سەرلەنوێ وەزعی کوردستانیان ئاڵۆز کردووە و هەر رۆژەی بە بیانوویەك خەڵکی کوردستان سەرکوت دەکەن، لە لایەن حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە، حیزبێك کە زۆربەی نیزیك بە تەواوی خەڵکی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

کوردستان پشتیواننی، بۆ دواجار هوشدار دەدەین کە ئەگەر پەلاماری ئەرتەش و ژاندارمری و پاسداران بۆ سەر بزووتنەوەی کوردستان رانەوەستێ و کوشتاری خەڵکی کوردستان درێژەی هەبێ، پێشمەرگەکان بە پشتیوانیی هەموو گەلی کورد بە هەموو هێزیانەوە دیفاع لە خۆیان دەکەن و ئاشکرایە لە روانگەی خەڵکی کوردستان و گەلانی ئێرانەوە بەرپرسایەتیی شەڕی براکوژی لە ئەستۆی کاربەدەستانی دەوڵەتی مەرکەزی دەبێ و نەتەوەی کورد رێگا نادا بە بیانووی خەبات دژی ئیمپریالیزم بزووتنەوەی شۆرشگێڕانە، دێموکراتی و دژی ئیمپریالیستی گەلی کورد سەرکوت بکرێ"[1]

شەڕی ئەمجارە شەڕێکی چەپەڵترو بێبەزەییانەتر لە شەڕی هاوینی ساڵی ١٣٥٨بوو. کۆنەپەرستی نەك هەر هەموو ئیمکاناتی نیزامیی خۆی بۆ سەرکوتی بزووتنەوەی دێموکراتیی خەڵکی کوردستان خستبۆ کار، بەڵکوو لەباری ئابوری‌و کۆمەڵایەتییشەوە شەڕی خەڵکی کوردستانی دەکرد. گەمارۆیەکی ئابووریی ئەوەندە توندی خستبۆ سەر کوردستان کە تەنانەت دەرمانی نەخۆشان و شیری وشکی منداڵانیش بە ناوچەکانی ژێر دەسەلاتی پێشمەرگە نەدەگەیشت. رێژیم نەخۆشخانەو دەرمانگاکانی بە کردەوە داخستبوو. قوتابخانەکانیش لەدەست کەمبوون یان نەبوونی کەل و پەلی فێرکردن دەیان ناڵاند. دیارە کۆماری ئیسلامی بەوەشەوە نەوێستاو بەرەبەرە زۆربەی قوتابخانەکانی لادێی داخستن و رێگای نەدا مامۆستاکانی ئەو جۆرە قوتابخانانە بچنەوە سەر کلاس. لێرەدا پێویست بوو هاواری خەڵکی زۆرلێکراوی کوردستان بە گوێی رێکخراوە دێموکرات و پێشکەوتووەکانی جیهان و شەخسییەتە سیاسی‌یە بەشەردۆستەکان و ئەنجومەنە ئینسان دۆستەکان و رێکخراوەکانی دیفاع لە مافی مرۆڤ بکا. ئەوەبوو دوکتۆر قاسملووی نەمر ئەم نامەیەی خوارەوەی لە رۆژی ١٩٨٠/٤/٢٥ (١٣٥٩/٢/٥)دا بڵاو کردەوە کە ئەگەرچی دەم و دەست تەئسیرێکی دانەنا، بەڵام بوو بە یەکەم هەنگاو بۆ ئاگاداربوونی دنیا لە مەینەتی خەڵکی کوردستان و دواتر کۆمەك و هاودەردی و هاوکاریی کۆروکۆمەڵە ئینساندۆستەکانی بۆ لای گەلی زۆرلێکراوی کوردی ئێران راکێشا:

"دۆستانی بەرێز!

جارێکی دیکە دەسەڵاتی فەرمانڕەوا لە ئێران دا شەڕێکی تازەی وێرانکردنی دژی خەڵکی کوردستان دەست پێکردوە. هەر ئێستا لە شارەکانی سنە، سەقزو بانە، ئەرتەش بە چەکی مۆدێرنی فانتۆم و هێلیکۆپتێر و تۆپ و تانك خەڵکی کوردستان دەکوتێ. ئامانجی دەسەڵاتی فەرمانڕەوا لەو شەڕە، لەنێو بردنی بزووتنەوەی دێموکراتیی کوردستانە کە بۆتە سەنگەری ئازادیی ئێران. تا ئێستا هەزاران کەس لە خەڵکی بێتاوان، ژنان و پیرەپیاوان و منداڵانیان لە شارو گوندەکانی کوردستان دا قەڵاچۆ کردوە. سەدان ماڵ لە شارەکانی سنەو سەقزو بانەدا وێران بوون. کوردستان لە گەمارۆی ئابووری‌دایە، نە شتوومەکی خواردەمەنی، نە سووتەمەنی و نە دەرمان ناگاتە کوردستان. ئێمە داواتان لێدەکەین جارێکی دیکە دەنگی بێزاریی خۆتان دژی تاوانەکانی دەسەڵاتی فەرمانڕەوا لە تاران بەرز بکەنەوە. بیروڕای گشتیی جیهان دژی جینایەتەکانی ئەرتەشی ئێران کە بە دەستووری سەرکۆمار دەجووڵێتەوە، هان بدەن و رێگا نەدەن بوونی نەتەوەیەك کە تەنیا گوناهی دیفاع لە دێموکراسی لە ئێران و مافی نەتەوایەتی‌یە، بکەوێتە بەر مەترسیی لەنێو چوون. لە کۆمەگی مادّی و معنوی بە خەڵکی زۆرلێکراوی کوردستانی ئێران دریغ مەکەن. کۆمەك بکەن و مەهێڵن نەتەوەیەك لەبەر چاوی مرۆڤایەتی لە خاك و خوێن دا بنێژرێ.

لەگەڵ سڵاوێکی زۆر

سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

عبدالرحمن قاسملوو

١٩٨٠/٤/٢٥

[1] تلاش در راه تفاهم، انتشارات و تبلیغات حزب دمکرات کردستان، جلد ٢، اسفندماه ١٣٥٩، لاپەڕە ٦٢-٦١

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

رادیۆی دەنگی كوردستانی ئێران

پێش هەڵگیرسانی شەڕی سێ مانگەی ساڵی ١٣٥٨ تا ئەو كاتەی دەفتەری سیاسی لە مەهاباد بوو، رۆژنامەی "كوردستان" ئۆرگانی كۆمیتەی ناوەندی لە تیراژێكی زۆردا بڵاو دەكرایەوەو بۆ هەموو شارەكانی كوردستان و بۆ تارانیش دەنێردرا. بەڵام بەدوای شەڕی سێ‌مانگەدا جگە لەوە كە ئیمكانی چاپی ژمارەیەكی زۆر و بڵاوكردنەوەی "كوردستان" لەنێو شارەكان دا نەما، لەراستی دا دەركردنی رۆژنامە بە شێوەی مانگانەش وەزەحمەت كەوت. وەختی وابوو بە چەند مانگ ژمارەیەكی بەتایپ و پۆلی‌كۆپی لێ‌بڵاو دەكرایەوە. ئەویش لە تیراژێكی زۆر كەم دا. بەو پێیە لە حاڵێك دا ئەرك و بەرپرسایەتی‌یەكانی حیزبی دێموكرات زۆر لە جاران زیاتر ببوون، لەباری تەبلیغاتی‌یەوە لە وەزعێكی زۆر نالەبار دا بوو. جگە لەوانەش لەبەر ئەوەی زۆربەی خەڵكی كوردستان نەخوێندەوار بوون، رۆژنامە نەی‌دەتوانی ئەڵقەیەكی باشی پێوەندی لە نێوان حیزب و كۆمەڵانی خەڵك دا بێ.

هەر بۆیە لە پاییزی ساڵی ١٣٥٨را فكری وەڕێ خستنی رادیۆیەك كە ببێتە زمانی حاڵی حیزبی دێموكراتی كوردستان لەنێو كادری رێبەرایەتیی حیزب دا سەری هەڵدا. پاش هەوڵ و تەقەلایەكی زۆر دوو دەزگای گەورەی بێ‌سیم كە دەكرا وەك رادیۆ كەلكیان لێ‌وەرگیرێ، لەم لاو لەو لا پەیدا كران و یەكێكیان بەشێوەیەكی كاتی وەڕێ خراو بە شێوەی تاقیكردنەوە دەستی كرد بە بڵاوكردنەوەی بەرنامە.[1]

دوای دەست پێكردنی بەناو وتووێژ لە نێوان نوێنەرانی گەلی كوردو دەوڵەتی مەركەزی‌دا هەم لەبەر هێندێك هۆی فەننی و هەم بۆ ئەوەی بڵاوكردنەوەی بەرنامەی رادیۆیی نەبێتە بیانوویەكی دیكە بەدەست نوێنەرانی دەوڵەتەوە رادیۆكە راوەستا. تا لە مانگی جۆزەردانی ساڵی ١٣٥٩دا جارێكی دیكە رادیۆكە وەكار خرایەوەو بەناوی "رادیۆی دەنگی كوردستانی ئێران" دەستی بە بڵاوكردنەوەی بەرنامەكانی كرد. شایانی باسە كە جگە لەوەی رادیۆ بۆ ماوەیەك بەرنامەی تاقیكردنەوەی بڵاو كردەوە، بەرنامە رەسمی‌یەكانیشی دووجار دەست پێ‌كران. لەپێش دا بۆ سەعاتی نۆی شەو دانرابوو و رۆژی ٢٤ یان ٢٥ی جۆزەردان دەستی بەكار كرد. كەچی پاش دوو رۆژ دەركەوت لە هێندێ شوێنی زۆر نیزیك نەبێ نەبیستراوە. لە ئاكام دا كادری فەننیی رادیۆ بڕیاری دا وەختەكەی بگۆڕێ و بیكاتە سەعاتی حەوتی دوای نیوەڕۆ. ئەم قۆناخەی كاری رادیۆی دەنگی كوردستانی ئێران رۆژی ٢٧ی جۆزەردانی ساڵی ١٣٥٩ دەستی بەكار كرد.

رادیۆی دەنگی كوردستانی ئێران كەلێنێكی یەكجار گەورەی بۆ حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێران پڕ كردەوە. ئەم رادیۆیە كە بەراستی ببوو بە میوانیسی هەموو بنەماڵەیەك لە شارو گوندی كوردستان و بە ئاسانی دەكرا بڵێی بە میلیۆن گوێگری ئۆگری هەیە، نەك هەر لەباری تەبلیغاتی‌یەوە هەموو كەم وكوڕی‌یەكانی نەبوونی رۆژنامەی پڕ كردبۆوە، بەڵكوو لە راستی دا وەك كادرێكی چالاكی تەشكیلاتییش كاری دەكردو خەڵكی لە دەوری حیزبی دێموكرات كۆ دەكردەوە. هەم ئۆگریی ئەندامانی حیزب و بەتایبەتی ئیشكەرانی رادیۆ و هەم پێوەندیی گیانیی كۆمەڵانی خەڵك بە رادیۆی دەنگی كوردستانی ئێرانەوە بەڕاستی بێ‌وێنە بوو. پێ بە پێی بەرەو پێش چوونی رەوتی بزووتنەوە رێبەرایەتیی حیزب بۆ بەرەو پێش بردنی رادیۆ هەوڵی دا. پێرسۆنێلی رادیۆ بێ‌باك لە هەموو تاڵی و سوێری‌یەكانی ژیان و مەترسیی بۆمباران و

---

[1] كاك كریم حسامی كە لە سەرەتای دامەزرانی حیزبەوە تا چەند ساڵ لەمەوبەر قارەمانی هەموو داستانێكە!! لە بیرەوەری‌یەكانی خۆی دا وەڕێ‌خستنی رادیۆش وەك هەموو شانازی‌یەكانی دیكەی حیزب بەناوی خۆیەوە تۆمار دەكاو هەموو رێبەرایەتیی حیزب بە بێ‌خەبەر دادەنێ. بەش بە حاڵی خۆم ئەوكاتە ئەندامی رێبەری نەبووم و نەخشێكیشم لە وەڕێ‌خستنی رادیۆ دا نەبووە. بەراستییش كاك كریم و هەروەها خوالێخۆشبوو سەید رەسووڵی بابی گەورە كە تەنیا كەسە كاك كریم ناوی دەبا لەو پێوەندی‌یەدا زەحمەتی زۆریان كێشاوە. بەڵام ئەو ئیددیعایەی كاك كریم كە گۆیا رێبەرایەتیی حیزب هیچ ئاگای لە كاری پەیدا كردن و وەكار خستنی رادیۆ نەبووە، وەك زۆربەی ئیددیعاكانی ئەو برایە ناڕاستە.

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

تۆپ باران رۆژ لە رۆژ دڵگەرمتر لەو رادیۆیەدا کاریان دەکردو کۆمەلانی خەڵکیش نەك هەر بە ئۆگرییەوە گوێیان لە هەموو بەرنامەکانی رادیۆ رادەگرت، بەڵکوو هەرکاتێکیش رادیۆ پێویستیی بە کۆمەگی وان هەبوو بە هاواری گەیشتن و فیداکاریان لە پێناو دا کرد.

لە ماوەی نیزیك بە پازدە ساڵ کاری رادیۆی دەنگی کوردستانی ئێران دا ئەم رادیۆیە دەوری ١٥جار جێگای گۆڕی و زۆر جاریش لەسەر شان و پیلی هاونیشتمانانی دڵسۆز دەیان کیلۆمیتر بە چیاو چۆڵ و شیو و دۆڵی کوردستان دا گەڕا تا جێگایەکی قایمتر پەیدا بکا، بەڵام لەو ماوەیەدا تەنیا یەك رۆژ لە پاییزی ساڵی ١٣٦٢دا کاری نەکرد، ئەویش بە دەزگایەکی بێسیم تا رادەیەك جێی پڕ کرایەوەو بە خەڵك راگەیەندرا کە ئەمڕۆ لەبەر هێندێك هۆی فەننی رادیۆی دەنگی کوردستان بەرنامە بڵاو ناکاتەوە.

بەداخەوە ئەو رادیۆیە کە دوژمن هەرگیز زەفەری پێنەبردو بە دانانی دەیان دەزگای بڵاوکردنەوەی پارازێتیش بێدەنگی نەکرد، لە زستانی ساڵی ١٣٧٣دا بە دەستی دۆستان بێدەنگ کراو ئەو دۆستە خۆشەویستە لە کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان (هەموو بەشەکانی کوردستان و نەك هەر کوردستانی ئێران) دابڕا. پاش داخستنێکی چەند رۆژەی بە رواڵەت کاتیو مەسڵەحەتی سەرەنجام رۆژی ٢٧ی رەشەمەی ساڵی ١٣٧٣، ١٨ی مارسی ١٩٩٥ دەستەیەك پێشمەرگەی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان لەسەر داوای کۆنەپەرستیی فەرمانڕەوا لە ئێران دا بنکەی رادیۆی دەنگی کوردستانی ئێرانیان داگیر کردو پێشی بڵاوکردنەوەی بەرنامەکانی رادیۆیان گرت.

داخستنی رادیۆی حیزبی دێموکراتی کوردستان لە لایەن یەکیەتیی نیشتمانییەوە بۆ زۆر کەس و لایەن جێگای سەرسوڕمان و هەر لەوکاتەدا داخ و کەسەر بوو. زۆر حیزب و رێکخراوی سیاسی بە رەسمی ناڕەزایی خۆیان لە رەفتاری یەکیەتیی نیشتمانی دەربڕی و لە زۆر لاوەش نامەی ناڕەزایی دەربڕین بۆ سەرکردایەتیی یەکیەتی نووسران و وێنەکەیان درا بە حیزبی دێموکراتی کوردستان. لەنێو ئەوانە دا کە نامەیان بۆ یەکیەتیی نیشتمانی نووسی، لە حیزب و شەخسییەتی کوردەوە هەبوو تا رێکخراو و شەخسییەتی ئێرانی و تەنانەت بێگانەش. بەڵام بەداخەوە دیسان یەکیەتیی نیشتمانی لەژێر فشاری کۆماری ئیسلامی دا گوێی لە هەموو ئەو داخوازییانە خەواند کە بۆ رێگادان بە بڵاوبوونەوەی سەرلەنوێی بەرنامەکانی رادیۆی دەنگی کوردستانی ئێران لێی کرابوون.

دیارە کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانیش بەتایبەتی لە کوردستانی ئێران و عیراق بە شێوەی جۆراوجۆر دڵگرانی و ناڕەزایی خۆیان لە داخستنی رادیۆی حیزبی دێموکراتی کوردستان دەربڕی و هاودەردییان لەگەڵ تێکۆشەرانی حیزبی دێموکرات کرد. ئەمانە هەموویان وەڵامدانەوە بە بانگەوازی حیزب بوون کە لە بەیاننامەی رۆژی ١٣٧٣/١٢/٢٧دا هاتبوو. ئەمەش دەقی ئەو بەیاننامەیە کە لە ژێر سەردێڕی ***"رەفتارێکی نادۆستانەی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان"*** دا دەرچووبوو:

هاونیشتمانە بەڕێزەکان!

حیزب و رێکخراوە ئێرانی و کوردستانییەکان!

کۆروکۆمەڵە سیاسییە نێونەتەوەییەکان!

دەست تێوەردانی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە کاروباری نێوخۆی کوردستانی عیراق دا هەتادێ، زیاتر پەرە دەگرێ و بێپەردەتر خۆی دەنوێنێ. ئەم رێژیمە نەك هەر دوژمنی کوردی ئێران، بەڵکوو دوژمنی بزووتنەوەی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستانە. هەر بۆیەش بە هەموو رێگایەك دا هەوڵ دەدا ئەم بزووتنەوەیە بێ ئیعتیبار بکا، دەست لە کاروباری وەربداو ئەگەر نەکرا دەستەمۆی بکا، بەلارێی دا بەرێ و تووشی شکانی بکا.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

ئەوە چەند مانگێکە کاربەدەستانی ئێران فشارێکی زۆریان خستۆتە سەر یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان بۆ ئەوەی "رادیۆی دەنگی کوردستانی ئێران"ی پێ دابخەن. راستییەکەی ئەوەیە کە هەڤاڵانی یەکیەتیی نیشتمانی چەند جار داوایان لە ئێمە کرد کە بۆخۆمان و بۆ پاراستنی بەناو مەسڵەحەتی یەکیەتیی نیشتمانی رادیۆکەمان دابخەین. بەڵام ئێمە نەچووینە ژێر باری ئەو داوایەو روونمان کردەوە کە ئەو کارە نەك هەر بە زیانی حیزبی ئێمە و کوردی ئێرانە، بەڵکوو زەبر لە ئیعتیبارو ئابڕووی یەکیەتیی نیشتمانی و بزووتنەوەی کوردی عیراقیش دەداو شوێنەواری ناڵەبار لەسەر پێوەندیی برایانەی خەڵکی ئەو دوو بەشەی کوردستانیش دادەنێ.

بەروالەت هەڤاڵانی یەکیەتی ئەو بۆچوونەیان پێ دروست بوو و ماوەیەك بوو داخوازی داخستنی رادیۆ بێدەنگەی لێکرابوو. کەچی بەداخی گرانەوە رۆژی ١٣٧٣/١٢/٢٧ (١٩٩٥/٣/١٨) دەستەیەك پێشمەرگەی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان دەوری بنکەی رادیۆی دەنگی کوردستانی ئێرانیان داو بۆ رازی کردنی یەکێك لە سەرسەختترین دوژمنانی گەلی کورد ئەو رادیۆیەیان داخست.

ئێمە لە کاتێك دا پڕ بە دڵ لەو کردەوە غەیرە دۆستانەیەی یەکیەتیی نیشتمانی بەداخین، پێش هەموو شتێك داوا لە سەرکردایەتیی یەکیەتی دەکەین برایەتیی کوردی ئێران و عیراق بە وادەو بەڵێنی بەدرۆی رێژیمی کۆماری ئیسلامی نەگۆڕێتەوەو دەسبەجێ دەستور بدا پێشمەرگەکانی یەکیەتی دەوری بنکەی رادیۆ چۆڵ بکەن و رێگا بدەن رادیۆکەمان بڵاو کردنەوەی بەرنامەکانی دەست پێبکاتەوە.

پاشان لە کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان بە تایبەتی لە کوردستانی ئێران و عیراق کە زیاتر ئۆگری بەرنامەکانی رادیۆی دەنگی کوردستانی ئێرانن داوا دەکەین، هەرکامە بە رێگای خۆی دا داوا لە یەکیەتیی نیشتمانی بکەن کۆتایی بە داگیر کردنی بنکەی رادیۆی حیزبی دێموکرات بێنێ و نەچێتە ژێر باری فشاری کۆماری ئیسلامی.

هەر لەو کاتەدا لە کۆروکۆمەڵە سیاسییە نێونەتەوەییەکان داوا دەکەین فشار بخەنە سەر دەوڵەتی ئێران بۆ ئەوەی واز لە دەست تێوەردانی کاروباری نێوخۆی کوردستانی عیراق بێنێ و لەو رێگایەوە فشار لەسەر حیزبی ئێمەو رێکخراوەکانی دیکەی نێو بزووتنەوەی کوردی ئێرانیش کەم بکەنەوە.

گومان لەوەدانیە، ئەگەر کۆماری ئیسلامی ئەو پیلانە دژی ئینسانییەی هەروا بۆ بچێتە سەر، لە دوارۆژدا بەوەندەوە ناوەستێ و دیسان فشار دەخاتە سەر رێکخراوەکانی نێو بزووتنەوەی کورد لەعیراق بۆ ئەوەی کاری نادروست تر و نادۆستانەتر و تەنانەت ئابڕووبەرانەش دەرحەقی خەباتگێڕانی کوردی ئێران بکەن.

هیواداریین هەموو حیزب و رێکخراوە کوردستانییەکان، بەتایبەتی لە کوردستانی عیراق دا دەنگی خۆیان بخەنە گەڵ دەنگی ئێمەو نارەزایی لەو کردەوەیەی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان دەربڕن. بێگومان راست کردنەوەی ئەو هەڵەیە پێش هەمووان بە قازانجی یەکیەتیی نیشتمانی تەواو دەبێ و ناهێڵێ رابردووی پڕ لە خەبات و تێکۆشانی یەکیەتی بە کردەوەیەکی وا نارەوا خەوشدار بێ.

بە ئاواتی هاودڵی و هاودەنگیی هەموو لایەك.

دەفتەری سیاسیی

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

١٣٧٣/١٢/٢٧ (١٩٩٥/٣/١٨)[1]

---

[1] رۆژنامەی "کوردستان" ژمارە ٢٢٠، لاپەڕە ١، خاکەلێوەی ١٣٧٤ (ئاوریلی ١٩٩٥)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

یەکەم شەهیدی کۆمیتەی ناوەندی لەم قۆناغەدا

سەرگورد حبیب الله عبّاسی یەکێك لە ئەفسەرانی ئازادیخوازی کوردی خەڵکی مەهاباد بوو. ئەو لەکاتی راپەڕینی گەلانی ئێران دا لە تاران خزمەتی دەکرد. هەر لەوێ لەگەڵ حیزبی دێموکرات پێوەندیی گرت و وەك لایەنگرێکی چالاك دەستی کرد بە تێکۆشان. پاش سەرکەوتنی شۆرش گەڕایەوە مەهابادو لە بەرنامەدانان بۆ گرتنی پادگانی مەهاباد دا نەخشێکی بەرچاوی یاری کرد.

لە شەڕی سێمانگەی ساڵی ١٣٥٨دا خزمەتی گەورەی بە پێگەیاندنی پێشمەرگە کردو لە بەرەکانی شەڕیش دا لەهەر جێیەك پێویست با، ئامادەی خزمەت و فیداکاری بوو. بۆیە بوو بە خۆشەویستی ئەندامانی حیزب و کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان و لە کۆنگرەی چوارەمی حیزب دا بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێرا.

دوای کۆنگرە سەرگورد عبّاسی بوو بە بەرپرسی شووڕای نیزامیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە مەهاباد. دوژمن زۆری لێ دەخەفتاو هەمیشە لە پیلانگێڕاندا بوو بۆ ئەوەی بتوانێ لەنێوی بەرێ. سەرەنجام کۆماری ئیسلامی زەفەری پێبرد. رۆژی ٣١ی خەرمانانی ١٣٥٩ پاسدارێکی خەڵکی ورمێ کە گۆیا دۆستی سەرگورد و عامیلی نفووزیی ئەو لەنێو رێژیمدا بوو لەگەڵ پاسدارێکی دیکە دەچنە شووڕای نیزامی و داوای چاوپێکەوتنی سەرگورد دەکەن. سەرگورد ئیجازەی چاوپێکەوتن بە بەناو "هاوکار"ەکەی خۆی دەداو کابرا بە چەکێکی ئوتوماتیکەوە رێگا دەدرێ بچێتە ژووری سەرگورد. پاش چەند دەقیقە ناوبراو دەسڕێژ لە سەرگوردو هاوکارەکانی دەکاو دەسبەجێ سەرگوردو هاوکارێکی بەناوی سەروان احمد چلبی دەکوژێ و دەردەپەڕێ.[1]

پاش ئەنجامی ئەو عەمەلیاتە هەردوو پاسدار بەرەو پادگانی مەهاباد را دەکەن و پێشمەرگەکانیش وەدوایان دەکەون. لە ئاکامی تەقەی پێشمەرگەکان دا پاسدارێك دەکوژرێ. بەڵام تاوانباری ئەسڵی خۆی دەگەیەنێتە پادگانی مەهاباد. مەرگی سەرگورد عبّاسی داخێکی گرانی لەسەر دڵی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان داناو سەنەدێکی دیکەی خستە سەر پەروەندەی پڕ لە غەدرو خەیانەتی دەسەڵاتدارانی ئێران و بەتایبەتی رێژیمی تێرۆریست پەروەری ئاخوندی.

شەڕی ئێران و عیراق

هەر لە سەرەتای دامەزرانی رێژیمی کۆماری ئیسلامییەوە ئەم رێژیمە نێوانی لەگەڵ دەوڵەتی عیراق خۆش نەبوو. زۆر لە لایەنگرانی ئایەتوڵلا خومەینی و شەخسی خۆشی، جوابکردنی خومەینی لە عیراقیان لە ساڵی ١٣٥٧دا وەك دوژمنایەتییەکی گەورەی عیراق دەرهەق رێژیمی ئیسلامیی ئێران تەماشا دەکردو لە هەوڵی تۆڵەئەستاندنەوەدا بوون. زۆر جاریش دەمڕاستەکانی کۆماری ئیسلامی لە خوتبەی نوێژی جومعەو قسەکانی دیکەیان دا باسی پێویستیی رزگار کردنی عیراق و رووخاندنی رێژیمی بەعسییان دەکرد. لەو لاشەوە عیراق کە بە شێوەیەکی گشتی کەم وابووە نێوانی لەگەڵ ئێران خۆش بێ و زۆر جار لە مێژوودا ناکۆکییەکانی لەگەڵ ئێران سەریان کێشاوەتە شەڕ و پێك هەڵپڕژان، بە هاتنەسەرکاری رێژیمی ئیسلامی زۆر سەرخۆش نەبوو. لە لای دیکەشەوە، ئەو بێ سەرەوبەرەیییە کە پاش رووخانی رێژیمی پاشایەتی لە ئێران دا پێك هاتبوو، رەنگە بۆ دەوڵەتی عیراق وەك دەرفەتێك چاو لێکرابێ، بۆ ئەوەی تای تەرازوو لە کێشەی دەیان ساڵەی نێوان دوو وڵات دا بە لای خۆی دا داشکێنێ.

[1] بۆ حەقیقەت و تاریخ دەبێ بگوترێ ساڵی ١٣٦١ موجاهیدینی گەلی ئێران لەنێو شاری ورمێ ئەو تاوانبارەیان بە سزای کردەوەی خەیانەتکارانەی خۆی گەیاند.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

هەمووی ئەمانە پێوەندیی نێوان ئێران و عیراقیان ڕۆژ بە ڕۆژ بەرەو ئاڵۆزیی زیاتر دەبرد. بەتایبەتی ئاژاوەنانەوەو تۆپ باران و تەنانەت بۆمبارانی هەوایی پاسگا سنووری‌یەکانی عیراق لە جنووب لە لایەن هێزەکانی ئێرانەوە، وەزعەکەی زیاتر ئاڵۆز کردبوو. کار گەیشتە جێگایەك کە سەرۆکی ئێستای عیراق لە بەرچاوی بیروڕای گشتی و لە بەرامبەر دووربینەکانی تەلەویزیۆن دا ڕێککەوتننامەی ساڵی ١٩٧٥ی ئەلجەزایری دادڕی و یەك لایەنە ئەو ڕێککەوتننامەیەی هەڵوەشاندەوە.

بەدوای ئەو ڕووداوەدا پێوەندیی نێوان دوو وڵات ئاڵۆزتر بوو و ناکۆکی‌یەکان شێوەی ئاشکراتریان بەخۆوە گرت. سەرەنجام ڕۆژی ٣١ی خەرمانانی ١٣٥٩ (٢٢ی سێپتامبری ١٩٨٠) ئەرتەشی عیراق پەلامارێکی بەربڵاوی بۆ سەر خاکی ئێران دەست پێکردو لە ماوەی چەند ڕۆژێکی کەم دا پێوانەیەکی بەربڵاوی لە ناوچەکانی جنووبی وڵاتی ئێمە داگیر کرد. بەم جۆرە ئێران و عیراق بەرەسمی کەوتنە حاڵەتی شەڕەوەو بۆ ماوەی هەشت ساڵ بەهەموو توانای نیزامیی خۆیانەوە یەکتریان پەلامار دا. شەڕی هەشت ساڵەی ئێران و عیراق لە پاش شەڕی دووهەمی جیهانی پڕ تەلەفات ترین شەڕی ناوچەیی بوو. جگە لەوەش زەبرێکی وا توندی لە ئابووریی هەردوو وڵات دا کە ڕەنگە تا دەیان ساڵی دیکەش هیچ کامێکیان نەتوانن پشت لەژێر باری ئاکامە نالەبارەکانی دا ڕاست بکەنەوە.

بەڵام ئەوەی لێرەدا جێی باسە نە لێکدانەوەی هۆیەکانی هەڵگیرسانی ئەو شەڕە، نە دیاری‌کردنی تاوانباری ئەسڵی لە هەڵگیرسانی شەڕداو نە بەراوردی زیانەکانی ئەو شەڕە ماڵ وێرانکەرەیە. ئەو کارە لە حەوسەلەی ئەم نووسینەو توانای نووسەر بەدەرەو دەبێ لایەنی پسپۆڕو لێزان و شارەزا قۆڵی لێ هەڵماڵن. ئەوەی لێرەدا جێی باسە هەڵوێستی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بەرامبەر بەو شەڕەو وەڵامی کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی بە هەڵوێستی مەسئوولانەی حیزبەکەمانە.

"کۆمیتەی ناوەندی حیزب چەند ڕۆژ دوای هەڵگیرسانی شەڕی ئێران و عیراق لە پەیامێکی ڕەسمی دا دەستدرێژیی دەوڵەتی عیراق بۆسەر ئێرانی مەحکووم کردو ڕایگەیاند کە ئەگەر دەوڵەتی مەرکەزی داخوازە بنەڕەتی‌یەکانی خەڵکی کوردستان بەڕەسمی بناسێ، حیزبی ئێمە ئامادەیە تەواوی هێزی خۆی بۆ بەرەنگار بوونەوەی پەلاماری ئەرتەشی عیراق وەکار بخا. کۆمیتەی ناوەندی هەر لەو کاتەش دا ئاشکرای کرد کە پەلاماری عیراق بۆ سەر ئێران تا ڕادەیەکی زۆر بەرهەمی سیاسەتی چەوتی کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامی‌یە کە هەمیشە باسی ناردنەدەری شۆڕشیان کردووە و خەڵکی وڵاتانی دراوسێیان لە دژی دەوڵەتەکانیان هان داوە. دیارە نیازپاکیی ئێمە وەك هەمیشە بێ‌وەڵام مایەوەو تەنانەت ئەنجامی پێچەوانەشی هەبوو. چونکە دوا بەدوای ئەو پەیامە هێرشی هێزە سەرکوتکەرەکان بۆ سەر کوردستان توندو تیژتر بوو".[1]

حیزبی ئێمە وەك هێندێك ڕێکخراوی دیکەی سیاسی تووشی وڵاتپارێزیی بە درۆ (میهن‌پرستی کاذب) نەبوو، و بە قازانجی دەسەڵاتدارانی ڕێژیم ڕۆڵەکانی خۆی بە کوشتن نەدا.[2] بەڵام لە ماوەی هەشت ساڵ شەڕی نێوان دوو دەوڵەتی ئێران و عیراقیش دا هیچ کاتێك هەڵوێستی نیشتمانپەروەرانەی خۆی وەلا نەنا، هەرگیز لەگەڵ هێزەکانی ئەرتەشی عیراق عەمەلیاتی هاوبەشی بە دژی ئەرتەشی ئێران ئەنجام نەداو زۆر جاریش بە توندی و بە ڕاشکاوی پەلاماری هەوایی ئەرتەشی عیراق بۆ سەر شارەکان و شوێنە بێدیفاعەکانی مەحکووم کرد.

---

[1] ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بۆ کۆنگرەی پێنجەم، سەرماوەزی ساڵی ١٣٦٠، لاپەڕە٢٠.

[2] هێندێ حیزب و ڕێکخراوی وەك توودەو موجاهیدین بێ قەید و شەرت هێزەکانی خۆیان ناردە بەرەکانی شەڕی ئێران و عیراق. بەڵام ڕێژیمی ئیسلامی نەك هەر ئەو کارەیانی بەهەنگاوێکی نیشتمانپەروەرانە حیساب نەکرد، بەڵکوو هەر لە بەرەکانی شەڕ دا لە پشتەوە تێکۆشەرانی ئەوانی دایە بەر دەسڕێژو زۆر کەسی بە غەدرو خەیانەت لێ‌کوشتن.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

دیارە لە ماوەی هەشت ساڵەی شەڕی ئێران و عێراق دا حیزبی دێموکرات وازی لە بەرگریی چەکدارانە بە دژی پەلاماری هێزە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیمی ئیسلامی نەهێنا. بەڵام ئەو شەڕە کە حیزبی دێموکراتی کوردستان لەگەڵ بەکرێگیراوانی کۆنەپەرستی دەیکرد، هەم لەنێوەرۆك و هەم لە ئامانجەکانی دا بە تەواوی لەگەڵ شەڕی نێوان ئەو دوو دەوڵەتە لێك جیاواز بوون. لە حاڵێك دا شەڕی ئەوان شەڕێکی کلاسیکی جەبهەیی بوو، شەڕی حیزبی دێموکرات بە دژی هێزی سەرکوتکەر شەڕێکی بەرتەسکی پارتیزانی بوو، و لە حاڵێك دا شەڕی ئەو دوو دەوڵەتە لە هەردو لاوە شەڕێکی دەستدرێژیکەرانەو مەزنیخوازانە بوو، شەڕی خەڵکی کوردستان شەڕێکی دیفاعی بوو بە مەبەستی پاراستنی مافی گەلی کوردو ناچارکردنی ڕێژیمی دەسەڵاتدار بە بەرەسمیناسینی مافی نەتەوایەتیی ئەو گەلە لە چوارچێوەی ئێران دا.

کاروباری کۆمەڵایەتی

لە پێشەوە باسمان کرد کە ڕێژیمی ئیسلامی دووهەم شەڕی کوردستانی لەگەل گەمارۆیەکی توندی ئابووری بۆ سەر کوردستان تێکەڵ کردو لەباری خۆراکی و دەرمان و لەش ساغی و پەروەردەوفێرکردنەوە بێبەشییەکی زۆری بەسەر کوردستان دا سەپاند. لە حاڵەتێکی وادا حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وەك بەرپۆەبەری بزووتنەوەی هەقخوازانەی گەلی کورد پێویست بوو بە پێی توانا لە فکری رایی‌کردنی گیروگرفتە کۆمەڵایەتییەکانی خەڵك دا بێ. شتێکی سروشتییشە کە وەختێك هەزاران کیلۆمیتر لە خاکی کوردستان لە ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە دا بوو، رۆڵەکانی گەل بۆ چارەسەری هەموو ناکۆکییەکانی خۆیان سکالایان بردەبەر بنکەکانی پێشمەرگەو ڕێکخراوەکانی حیزب.

بۆ راگەیشتن بەو مەسەلانە پێویست بوو حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هەم ئۆرگانێکی تایبەتی تەرخان بکا و هەم قانوون و ڕێو شوێنی پێویست بۆ چارەسەری گیروگرفتە کۆمەڵایەتییەکان دابنێ. هێشتا بنکەکانی حیزب لە شارەکان بوون کە حیزبی دێموکرات کەوتە فکری دانانی کتێبی دەرسی بە زمانی کوردی. بەتایبەتی چونکە هیوایەکی هەرچەند زۆر کەمیش بەوە هەبوو کە ڕێژیم مافی خوێندن بەزمانی زگماکیی بۆ منداڵانی کورد بە رەسمی بناسێ. بەڵام کاتێك دەوڵەت کوردستانی خستە ژێر گەمارۆی ئابووری و مەدرەسەکانی لادێی داخستن و نەخۆشخانەو دەرمانگاکانی (کە هەر لە جێش دا زۆر کەم بوون) بێدوکتور و دەرمان هێشتەوە ئەرکی حیزب قورستر بوو و بیرکردنەوەی خێرا لە وەڕێ خستنی قوتابخانەکانی لادێ و هێندێ نەخۆشخانەو دەرمانگا بۆ چارەسەری نەخۆش و برینداراەکان پێویستییەکی زیاتری پەیدا کرد.

لێرەدا بوو کە حیزب کۆمیسیۆنێکی بەناوی کۆمیسیۆنی کاروباری کۆمەڵایەتی دامەزراند. کاری ئەو کۆمیسیۆنە سەرپەرستیی قوتابخانەکان و کاری پەروەردە فێرکردن، وەڕێ خستن و ئیدارە کردنی نەخۆشخانەو دەرمانگاکان و راگەیشتن بەناکۆکییەکانی خەڵك لەسەر مەسەلەی ئاو و زەوی و زارو هەر مەسەلەیەکی کۆمەڵایەتیی دیکە بوو. کۆمیسیۆنی کۆمەلایەتی بۆ راپەڕاندنی کاروباری خۆی کۆڕی پەروەردەو فێرکردن و بەشێکی قەزایی پێك هێناو بە هاوکاریی هێندێك پسپۆڕو لێزان قانوونێکی سزادانی گشتیی دانا کە تێکەڵاوێك بوو لە قانوونی مەدەنیی وڵات و هێندێ مەسەلەی تایبەتیی کوردستان.

شاراوە نیە کە چارەسەری ئەو هەموو گیروگرفتە لەگەڵ ئەو هەموو بێئیمکاناتی و کەم ئەزموونییە کارێکی چەند سەخت و دژوار و تاقەت پڕووکێنە. بەو حاڵەش حیزبی دێموکرات لەو مەیدانەدا سەرکەوتنی بەرچاوی وەدەست هێناو خزمەتی باشی بە پەرەپێدانی زمان و فەرهەنگی کوردی و وەڕێخستنی قوتابخانەکان کردو لەباری لەش ساغی و دەرمانییشەوە تا رادەیەکی زۆر خەڵکی لە تەنگانە رزگار کرد. هەر لێرەدا پێویستە ڕێز لە دڵسۆزی و فیداکاریی ئەو هاونیشتمانە کوردو غەیرە کوردانە بگیرێ کە لە ناوچەکانی ژێر دەسەڵاتی ڕێژیم و تەنانەت لە پێتەختیشەوە بە کارتۆن

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
www.kurdistanukurd.com ©

و تەنانەت بە کامیۆن دەرمان و کەل و پەلی پزیشکی‌یان کۆ دەکردەوەو بە قاچاغی و دوور لە چاوی دوژمنانی ئازادی دەیان گەیاندە ناوچە ئازادکراوەکان.

کاری کۆمیسیۆنی کۆمەلایەتی لە بواری پەروەردەو فێرکردن دا بەرهەمی باشی بە دەستەوەدا. ***"لە ساڵی خوێندنی ٦٠ـ١٣٥٩دا لە هەموو ناوچە رزگارکراوەکان بە پێی توانا بەشێك لە قوتابخانەکان کرانەوەو بۆ نموونە لە ناوچەی مەهاباد ژمارەی ئەو قوتابخانانەی بە هاوکاری و تێکۆشانی لێپرسراوانی حیزب کرابوونەوە لە ١٤٠ قوتابخانە زیاتر بوو"***[1] لە زۆربەی ناوچە رزگارکراوەکان دا کلاسی پێگەیاندنی مامۆستا "تربیت معلم" وەڕێ خراو بۆ ساڵی خوێندنی ٦١ـ١٣٦٠ لەهەموو ناوچەکان دا ژمارەیەکی زۆر زیاتر قوتابخانەی لادێ بە هەوڵ و تێکۆشانی حیزب و فیداکاریی مامۆستایانی شۆرش لە کچ و کوڕ وەڕێ خران و تەنانەت لە هێندێ جێگا قوتابخانە بۆ منداڵان دانرا کە پێشتر هیچ وەخت قوتابخانەی دەوڵەتی‌یان لێ نەبووە.

شایانی باسە لە ساڵەکانی ٦٠تا٦٢ دا کتیبە دەرسی‌یەکانی پۆلی یەکەم و دووهەمی سەرەتایی بە زمانی کوردی ئامادە کران و بەچاپ گەیشتن و لە قوتابخانەکانی ناوچەی رزگارکراودا بەرەبەرە خوێندن بە زمانی کوردی جێی خۆی گرت. لەو کاتەوە تا ئێستاش حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بەرپرسایەتیی خوێندنی منداڵانی کادرو پێشمەرگەی لە ئەستۆیەو بە چەشنێکی جێگای رەزامەندی و شانازی ئەو ئەرکە پیرۆزە بەجێ دەگەیەنێ.

لە بواری دەرمانی و لەش ساغی دا لە رۆژەکانی شەڕی سێ‌مانگەی ساڵی ١٣٥٨ڕا حیزب دەستی کرد بە وەڕێ خستنی لانی کەمی نەخۆشخانەو دەرمانگاو بەرەبەرە لە باری چەندی و چۆنی‌یەوە پەرەی پێ‌دان. کار گەیشتە جێگایەك کە لە ساڵەکانی ١٣٦٠تا ١٣٦٢دا لە زۆر ناوچەی کوردستان بەشی هەرە زۆری پێداویستی‌یە دەرمانی‌یەکانی خەڵك لە نەخۆشخانەو دەرمانگاکانی حیزب دابین دەکرا.

لە پێوەندی لەگەڵ کاروباری لەش ساغی و دەرمانی دا شەرتی وەفاداری و ئەمەگناسی‌یە کە یارمەتی و هاوکاری‌یەکانی دوو رێکخراوی پزیشکیی فەرانسەیی بەناوەکانی ئیدمیدیکاڵ ئەنترناسیۆنال (یارمەتی‌یە دەرمانی‌یە نێونەتەوەیی‌یەکان) و میدسەن دومۆند (پزیشکانی جیهان) بەڕێز و حورمەتەوە وەبیر بێنینەوە. ئەو دوو رێکخراوە بەشەردۆستە، یەکەمیان لە ساڵی ١٣٦٠ و ئەوی دیکەیان لە ساڵی ١٣٦٢ەوە بە هاواری خەڵکی زۆرلێکراوی کوردستانی ئێرانەوە هاتوون. لەو کاتەوە تا ئێستا بە دەیان ئەکیپی پزیشکی‌یان ناردۆتە نەخۆشخانەکانی حیزب، بە هەزاران پێشمەرگەیان عەمەل کردوە کە زۆریانیان لەمەترسیی مەرگ نەجات داوە، بە دەیان هەزار نەخۆشیان دەرمان کردوەو چەندین تۆن دەرمان و کەل و پەلی نەخۆشخانەیان لە خێرخوازانی وڵاتی خۆیان و وڵاتە ئورووپایی‌یەکانی دیکە کۆکردۆتەوەو گەیاندوویانەتە خەڵکی کوردستان.

گرینگیی کاری ئەو دۆستانە ئەو کاتە باشتر دەردەکەوێ کە هەڵوێستی ئینسانیی وان لەگەڵ هەڵوێستی پزیشکە کوردەکان بەراورد بکەین. لە تەواوی ئەو ماوەیەدا تەنیا چوار پزیشکی کورد لە نەخۆشخانەکانی حیزب دا خزمەتی نەخۆش و بریندداری کوردیان کردوە کە ئەوەی لە هەمووان زیاتر ماوەتەوە دەوروبەری دوو ساڵ و ئەوی کەمتر ماوەتەوە نیزیك بە تەنیا مانگێکی کار بۆ نەخۆشخانەکانی ناوچەی رزگارکراو کردوە. لێرەدا سوپاس بۆ خزمەتی ئەو چوار پزیشکە کوردەو سێ پزیشکی غەیرە کوردی ئێرانی کە هەرکامیان ماوەیەکی چەند مانگی کاریان لە نەخۆشخانەکانی حیزب دا کردوە. بەڵام هەزاران سوپاس و پێزانین و ئەمەگناسی بۆ دوو رێکخراوی A.M.I و M.D.M کە لە هەزاران کیلومیتر دوورترەوە بەهاواری خەڵکی کوردستان گەیشتوون و بە هەزاران سەعات لە بن سەری نەخۆش و بریندداری کورد دا دانیشتوون.

---

[1] راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی پێنجەمی حیزب، سەرماوەزی ١٣٦٠، لاپەرە ٦٥.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

کاروباری قەزایی کۆمیسیۆنی کۆمەڵایەتییش ئەگەرچی نایشارمەوە لەهێندێ بارەوە زیانی زیاتر لە قازانجی بوو،[1] بەڵام خزمەتی زۆر گەورەی بە چارەسەری کێشەو ناکۆکی‌یەکانی نێوان هاونیشتمانان کردوە. تەنانەت پاش ئەوەش کە ناوچەی رزگارکراو لە دەستی پێشمەرگە دا نەماوە، زۆر لە هاونیشتمانان چارەسەری گیروگرفت و ناکۆکی‌یەکانیان هێناوەتە لای حیزب و لەسەر دەستی بەشی قەزایی کۆمیسیۆنی کۆمەڵایەتی یەك لایان کردوون. ئەمە بۆخۆی بەڵگەیەکی یەکجار روونی خۆشەویستیی حیزبی دێموکرات لەنێو دڵ و دەروونی کۆمەلانی گەلی کورد دایە.

لەکارەکانی کۆمیسیۆنی کۆمەڵایەتی، یەکی دیکەش راگەیشتن بە مەسەلەی زەوی و زار بوو. بێجگە لەوە کە کێشەو ناکۆکی‌یەکانی پێوەندی‌دار بە مەسەلەی زەوی و زارەوە دەهاتنە بەشی قەزایی، کۆمیسیۆنی کۆمەڵایەتی لە هێندێ ناوچە سەدان هەکتار زەویی بەسەر دێنشینە بێزەوی و کەم زەوی‌یەکان دا دابەش کرد. ئەمەش هەرچەند لەگەڵ جۆرە کەم و کوڕی‌یەك تێکەڵ بوو. بەلام بەهەرحاڵ جۆرێك جێبەجێ کردنی ئەو بەندەی بەرنامەی حیزب بوو کە دەڵێ:

"زەوی هی ئەوکەسەیە کە کاری لەسەر دەکا. بۆیە پێویستە لە شێوەی ئێستای مالیکییەتی زەوی‌دا ئاڵ وگۆڕێکی گرینگ بە قازانجی دێنشینانی زەحمەتکێش و بێزەوی رووبدا".

موجاهیدین و شوورای نیشتمانی بەرگری

رێکخراوی موجاهیدینی گەلی ئێران کە یەکێك لە دوو رێکخراوی گەورەو بە نفووزی سەرانسەری لە ئێران بوو، لە سەرەتای هاتنەسەرکاری رێژیمی ئیسلامی دا زیاتر لە رێکخراوەکانی دیکە خۆی لە رێژیمی تازە بە نیزیك دەزانی. هەوڵی ئەو رێکخراوە ئەوەبوو کە لەگەڵ نیزامی کۆماری ئیسلامی تووشی بەربەرەکانیی توندو تیژ نەبێ و لە رێگای تێکۆشانی سیاسی و هەڵبژاردنی ئازادەوە دەسەلات وەدەست بێنێ. یان لە دەسەلات دا بەشدار بێ.

هەربۆیە لە سەرەتای کاردا لەگەڵ ئەوەی موجاهیدین لە مەیدانی سیاسی‌دا زۆر چالاك بوون، هەولیان دەدا خۆیان لەو حیزب و رێکخراوانە کە بە جۆرێك موخالەفەتیان لەگەڵ دەسەلاتی فەرمانڕەوا دەکرد، دوور رابگرن. بۆ نموونە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران زیاتر لە ساڵێك دوای دامەزرانی رێژیمی کۆماری ئیسلامی لە ٢٧ی خاکەلێوەی ١٣٥٩دا گەلاڵەیەکی بۆ پێکهێنانی بەرەی یەکگرتووی نیشتمانی بلاو کردەوە. لەو گەلاڵەیەدا هێندێ ئامانجی هاوبەشی هەموو حیزب و رێکخراوە سیاسی‌یەکان باس کرابوون و لە هەمووان داوا کرابوو گەلالەکە بخەنە بەر لێکۆڵینەوەو موتالاو تێبکۆشن لەسەر هێندێك ئامانجی هاوبەش رێك بکەون و بەرنامە بۆ خەباتێکی یەکگرتووانە بۆ نەجاتی ئێران لەو مەترسی‌یانە کە هەڕەشەیان لێی دەکرد، دابنێن.

ئەو ئامانجە هاوبەشانە کە لە گەلالەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دا گونجابوون، بریتی بوون لە: کۆتایی هێنان بە نفووزی سیاسی، ئابووری، نیزامی و فەرهەنگیی ئیمپریالیزم، دابین کردنی دێموکراسی و ئازادی‌یە دێموکراتی‌یەکان لە سەرانسەری ئێران دا، دابین کردنی مافە سیاسی‌و ئابووری و کۆمەلایەتی‌یەکانی کرێکاران و جووتیاران و هەموو زەحمەتکێشانی شارو لادێ و دابین کردنی مافە نەتەوایەتی‌یەکانی گەلانی زۆرلێکراوی ئێران لە چوارچێوەی ئێرانێکی ئازادو سەربەخۆدا.

[1] بۆ نموونە وەختێك وای لێهاتبوو رووت کردبایە هەر کۆمیتە شارستانێك چەند ژنە هەلگیراوت دەدین کە دەبوو بەرپرسانی حیزب مشووری مەسلەت کردنیان بخۆن، لە کاتێك دا پێشتر ئەوانە دەچوونە ماڵە مەلاو ماڵە پیاوماقوولەکان و بێ دەخالەتی دەزگا دەوڵەتی‌یەکان بە پێی عورفی خۆولاتی مەسلەتیان دەکراو زۆریش باشتر بوو. بە هیچ جۆر دروست نەبوو وەختی کادرەکانی حیزبی بۆ چارەسەری ئەو جۆرە مەسەلانە تەرخان بکرێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

لە گەڵاڵەکەدا هاتبوو کە یەکەم جار ئەو بەرەیە لە ڕێکخراوی موجاهیدینی گەل، ڕێکخراوی چریکە فیداییەکانی گەلی ئێران و حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئیران پێك دێ. کەچی موجاهیدین بۆ پاراستنی ئەو وەزعە کە لە تاران بوویان لەو بارەیەوە هاوکارییان نەکردو حازر نەبوون لەسەر چەندو چۆنی بەرەو بەرنامەو ئامانجەکانی وتووێژ بکەن. ئەوە لەکاتێك دا بوو کە لە جیّدا موخالیفی پێك هینانی بەرەش نەبوون.

بەڵام ئـەو هەڵوێستە دۆستانەیەی موجاهیـدینیش هـەروەك نیازپـاکیی حیزبـی دێـموکرات و گوێلەمستیی هێنـدێك ڕێکخراو لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە بە پاوانخوازی و سـەرکوت وەڵام درایـەوەو بەرەبـەرە موجاهیـدین تـەنگیان پـێ هەڵچناو ناچار بوون کەم و زۆر روو بکەنە خەباتی نهێنی. لێرەدا پێوەندییەکی نیزیکتر و پتەوتر لەنێوان موجاهیـدین و حیزبی دێموکرات دا دەستی پێکرد. لە زستانی ساڵی ١٣٥٩دا کاتێـك سـکرتێری گشـتیی حیـزب لـە سـەفەری دەرەوەی وڵات بوو لەسەر داخوازی موجاهیدین چاوی بە نوێنەرێکی وان کەوت و لاپەڕەیەکی تازە لە پێوەندیی نێوان دوو ڕێکخراو دا کرایەوە.

هەر لەو ساڵەدا بڵاوکراوەی "مجاهـد" وتووێـژێکی دووردرێـژی لەگـەڵ دوکتـور قـاسملووی نـەمر پێـك هێنـاو بـڵاوی کردەوە. ئەو کاتە "مجاهد" بە شێوەیەکی نیوە ئاشکراو نهێنی لە سەدان هەزار نوسخەدا لە سەرتاسەری ئێـران دا بـڵاو دەکرایەوە. ئەو کارەی "مجاهد" ئەو پیلانی بێدەنگیـیەی تێك شـکاند کـە بـە دژی بزووتنـەوەی ڕزگاریخوازانـەی گـەلی کوردو حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وەڕێ خرابوو. ڕێژیمی ئیسلامی دەیەویست خـەڵکی ئێـران لـە ڕووداوەکـانی کوردستان بە تەواوی بێخەبەر بـن. بۆیـە نـە بۆخـۆی لـە دەزگـا تەبلیغاتییەکانیـەوە دەنـگ و باسـی کوردسـتانی بـڵاو دەکردەوەو نە ڕێگای دەدا لە نووسراوەی حیزب و ڕێکخراوەکانی دیکەش دا شتێك لەو بابەتە بڵاو بێتەوە. هەربۆیە بـڵاو کردنـەوەی وتووێـژی دوکتـور قـاسملوو لـە "مجاهـد"دا بـە هـەق کـارێکی ئازایانـە بـوو، کـە کۆمـەکێکی زۆری بـە ڕوون کردنەوەی زەینی هاونیشتمانان لە سەر ڕووداوەکانی کوردستان کرد.

پێ بە پێی ئاڵۆزتر بوونی پێوەندیی نێوان موجاهیـدین و دەوڵـەتی مەرکـەزی پێوەنـدیی نێـوان حیزبـی دێـموکرات و موجاهیدین بەرەو پێش دەچوو. لە ٣٠ی جۆزەردانی ساڵی ١٣٦٠ی هەتاوی دا موجاهیدین خۆپێشاندانێکی گەورەیان لـە تاران وەڕێ خست. پێشتر ئەوان و هێندێ ڕێکخراوی دیکە ڕایان گەیاندبوو کە میتینگێك بە مەبەستی نـاڕەزایی دەربـڕین بەرامبەر بە لابردنی ئاغای بنیصدر لە پۆستی فەرماندەری گشتیی هێزەکان بەرپا دەکەن.[1] بـەڵام کاتێـك ڕێـژیم ڕێگـای ئەو میتینگەی نەدا، موجاهیدین خۆپێشاندانی ڕۆژی ٣٠ی جۆزەردانیان وەڕێ خست. ڕێژیمی خومەینی کە لـە لایـەك لـە دەربڕینی هەر دەنگێکی ناڕەزایی زراوی چووبوو، و لە لای دیکەش تا ڕادەیەك جێپێی خۆی بە قایم دەزانی بە دژی ئەو خۆپێشـاندانە دەسـت بـەکار بـوو. هـەزاران کـەس لـە ژـ٣ بەدەسـتانی ڕژانـدە شـەقامەکان و ئیجـازەی تەقـە لـە خۆپێشاندەرانی پێدان. بە پێی ئەو ئامارانە کـە ئـەودەم بـڵاو کرانـەوە بـە هـەزاران کـەس لـە خۆپێشـاندەران کـوژران، بریندار بـوون یـان گـیران و ڕەوانـەی زینـدان کـران. بـە دوای ئـەو ڕووداوەدا دوژمنایـەتیی نێـوان موجاهیـدین و ڕێـژیمی خومەینی شێوەی ڕەسمی و ئاشکرای بـەخۆوە گـرت و ئیـدی موجاهیـدین ناچـار بـوون تـاکتیکی بەربـەرەکانیی خۆیـان لەگەڵ ڕێـژیم تـا ڕادەیـەکی یـەکجار زۆر دەسکاری بکـەن. شـایانی باسـە ڕۆژی ١٣٦٠/٤/١ ئاغـای بنیصـدر لـە پۆسـتی سەرکۆماریش دەرکرا.

دوای ئەو ڕووداوە لە مانگی پووشپەڕی ١٣٦٠دا دەستەیەك لـە موجاهیـدین خۆیـان گەیانـدە کوردسـتان و لـە پـەنای دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکرات جێگیر بوون. حیزب بە باوەشی گەرم و ئاوەڵا ئەو موجاهیدانـەی وەرگـرت. هـەموو

[1] ئاغای بنیصدر ڕۆژی ٢٠ی جۆزەردان لە پۆستی فەرماندەری گشتیی هێزە چەکدارەکان دەرکرابوو.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ئیمکاناتی جێگاو رێگاو ژیان و حەوانەوەو چەك و تەقەمەنیی بۆ دابین کردن و لە راستی دا لە هەموو بارێکەوە وەك بەشێك لە حیزبی دێموکرات و نەك وەکوو پەنابەرو میوان چاوی لێدەکردن.

بەدوای ئەوەدا موجاهیدین داوایان کرد بەرنامەیەکی رادیۆیی لە دەزگاکانی "فرستندە"ی حیزبی دێموکراتی کوردستانەوە بلاو بکەنەوە. حیزب بە دلێکی فرەوانەوە لەگەل ئەو داوایەش رووی خۆشی نیشان داو بەرنامەی رادیۆیی موجاهیدین دەستی بە بلاو بوونەوە کرد. لەو لاشەوە موجاهیدین دەنگوباسی کوردستانیان بە شێوەیەکی بەرچاو لە بلاوکراوەی ئۆرگانی خۆیان دا بلاو دەکردەوەو بە کورتی پێوەندییەکی باشی هاوکاری و دۆستایەتی لەنێوان دوو رێکخراودا بەرقەرار بوو.

کاتێك لە سالی ۱۳۵۹دا ناکۆکی لە نێوان ئاغای بنیصدرو ئاخوندەکانی نێو دەسەلاتی فەرمانڕەوا دا پەیدا بوو، یان باشتر بلێین خۆی دەرخست، سەرکۆمار بۆ ئەوەی هەلوێستی خۆی بەرامبەر بە رەقیبەکانی بەهێز بکا لە موجاهیدین نیزیك بۆوە. ئەوانیش لەسەر یەك بۆ بەربەرەکانی لەگەل سیاسەتی کۆنەپەرستانەو پاوانخوازانەی ئاخوندەکان ئامادەییان بۆ هاوکاری لەگەل بنیصدر و پشتیوانی لە سیاسەتەکانی هەبوو. لەوە زیاتر، حیزبی دێموکراتیش لە میتینگێکی دەیان هەزار کەسی دا رایگەیاند کە ئەگەر ئاغای سەرکۆمار داخوازەکانی گەلی کورد بە رەسمی بناسێ و رایبگەیەنێ، حیزب بەرامبەر بە ئاخوندەکانی نێو دەسەلات پشتیوانیی لێدەکا.[1]

بەلام ئاغای بنیصدر وەك مەسەلەی کورد دەلێ:"لە نالێشی دەداو لە بزماریش". ئەگەر لە لایەك بۆ راکێشانی سەرنجی هێزە پێشکەوتنخوازەکان هێندێك هەلوێستی پێشکەوتووانەی وەك قبوولکردنی شەش ئەسلی خودموختاریی لە خۆی نیشان دەدان، لە لای دیکە لە هەولی ئەوەدا بوو ئەگەر بکرێ دلی تاقمێك لە ئاخوندەکان و هەر نەبێ ئایەتوللا خومەینی بەدەست بێنێ. بۆ نموونە هەر لە پێوەندیی لەگەل بزووتنەوەی کوردستان دا ئەوە ئاغای بنیصدر بوو کە فەرمانی دەدا هەتا ئاخر پێشمەرگەی کورد چەك نەکرێ، سەربازەکان نابێ پۆتینەکانیان داکەنن. ئیدی وەك لە میتینگێك لە مەهاباد دا گوتمان بیری لەوە نەکردبۆوە کە بەستەزمانانە لاق و لەتەریان لە پۆتینەکان دا بۆگەن دەکا.

هەر لەبەر ئەو رارایییەی ئاغای بنیصدر، کاتێك پێش وەلانرانی لە پۆستی سەرکۆماری داوای لە ئاغای مسعود رجوی کرد شوورایەکی بەرگری پێك بێنێ و بەرنامەیەکیشی بۆ ئەو شوورایە پێشنیار کرد، حیزبی دێموکرات پێشوازییەکی لەو دەست پێشخەرییە نەکرد. دیارە لەبەر خاتری دۆستایەتیی موجاهیدین حیزب هەلوێستی ئاشکرای بەرامبەر بە بەرنامەی ئاغای بنیصدر نەگرت، بەلام لە یادداشتێکی رەسمی بۆ موجاهیدین دا لەبارەی ئاغای بنیصدرەوە نووسی کە ئێمە:***"نە بە سەرۆکی شوورای بەرگریمان قبوولەو نە بەرنامەکەشی بە شتێکی پێشکەوتووانە دەزانین. چونکە ئەو بەرنامەیە داخوازە ئەساسییەکانی گەلی کوردو گەلانی دیکەی ئێرانی تێدا نین"***.[2]

بەلام دوای راکردنی ئاغای بنیصدر و ئاغای رجوی لە ئێران (کە هەرچەند وەك موجاهیدین ئەو راکردنە بە "پرواز تاریخساز" نازانم، پێم کارێکی گەورەو نیشانەی نفووزی موجاهیدین بوو)، کاتێك ئاغای رجوی لە پاریس شتێکی بەناوی "بەرنامەی دەولەتی کاتیی کۆماری ئیسلامی" بلاو کردەوە لەبەر ئەوەی ئەو بەرنامەیە بەشی زۆری داخوازە بنەڕەتییەکانی گەلانی ئێرانی تێدا گونجێندرابوو، حیزبی دێموکرات زۆر زوو پشتیوانیی لێکرد:***"پێویستە لێرەدا***

---

[1] ئێستا کە بیری لێدەکەمەوە لەو هەلوێستەی حیزب پەژیوانم. چونکە نە ئاغای بنیصدر بۆ دابین کردنی مافەکانی گەلی کورد کارێکی لە دەست دەهات، نە رێژیمیش رێژیمێکی دێموکراتی بوو کە لەبارەی سەرکۆمارەوە پرس بە بیروڕای گشتی بکا، تا پشتیوانیی ئێمەو خەلکی کوردستان سوودێکی بۆ ئاغای بنیصدر هەبێ.

[2] راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی پێنجەمی حیزب، سەرماوەزی ۱۳۶۰، لاپەڕە۳.

هەموو مافەکانی بلاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ مالپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

دووپاتی بکەینەوە کە ئێمە نە لە رابردووداو نە ئێستاو نـە لـە دوارۆژیش دا ئامـادە نـەبووین و نـابین بچینە نێو هیچ بەرەیەکەوە کە داخوازە ئەساسیيەکانی خەڵکی کوردستانی ئێرانی لە بەرنامەی خۆی دا نەگونجاندبێ.

پاش پێوەندی و وتووێژێکی زۆر لە نێوان رێبەرایەتیی حیزبی ئێمەو موجاهیدین دا رۆژی پێنجی خەزەڵوەری ١٣٦٠ حیزبی ئێمە لە نامەیەکی رەسمی دا بۆ کاك مسعود رجوی چوونی خۆی بۆ نێو شوورای میللیی بەرگریی پێراگەیاند" [1].

پێویستە وەبیر بێنینەوە کە ئێمە بەرنامەی دەوڵەتی کاتییشمان بە تەواوی قبـووڵ نـەبوو و هێنـدێ کـەم و کورِیمـان تێدا بەدی دەکردو هەربۆیەش هیچ وەخت نە ئیمزامان کردو نە خۆمان لە بەرامبەری دا بە "متعهد" زانـی. بـەڵام ئاغـای رجوی قەولی دا کە ئەگەر حیزب زووتر بچێتە نێو شووراو بەو جۆرە قورساییيەکی زیاتر بە شـوورا ببەخشـێ، لـە دانـانی ئەرکە فەوریيەکانی دەوڵەتی کاتی (وظایف مبرم دولت موقت) دا ئەو کەم و کورِیيانە قەرەبوو دەکرێنەوە. بەراسـتییش ئەرکە فەوریيەکانی دەوڵەتی کاتی لە چاو بەرنامەی دەوڵەتی کاتی زۆر پێشکەوتووانەترو پڕ نێوەرۆکتر بوون.

بە پێچەوانەی بۆچوونی موجاهیدین کـە دەڵـێن ***"خـودی بـوونی موجاهیـدین لـەم ناوچـەیەدا بـۆ حیزبـی دێمـوکرات پاڵپشـتێکی بـەنرخی سیاسـی بـووە"*** [2]، هاوکـاریی نێـوان حیزبـی دێمـوکراتی کوردسـتانی ئێـران و موجاهیـدین هێنـدێ گیروگرفتی بۆ حیزب تێدا بوو. باسی ئەوە ناکەین کە زۆر لە رێکخراوە سیاسیيەکان نێوانیان لەگـەڵ موجاهیـدین خـۆش نەبوو و هاوکاریی حیزب لەگەڵ وانیان بە شتێکی ناڕاست دەزانی. چونکە لەو باوەڕە دا بوون ئەو هاوکارییە هەڵوێسـتی موجاهیدین لە بەرامبەر رەقیبەکانیان دا بەهێز دەکاو هەرواش بوو. بەڵام بەراسـتی لـە نێوخـۆی کوردسـتان دا زۆر کـەم کـەس ئـەوانی قبـووڵ بـوو و زۆربـەی خـەڵك ئـەو هاوپەیمانەتیـیەیان بـە دڵ نـەبوو. لەهـەر کۆبوونەوەیـەکی حیزبـی و میتینگێکی گەورەی خەڵك دا یەکێك لەو پرسیارە بنەڕەتییانە کە لە بەرپرسانی حیزب دەکران ئەوەبوو کە چۆن متمانـە بە موجاهیدین دەکەن.

بەو حاڵەش لەو هـەل و مەرجـەدا هاوکـاریی نێـوان حیـزب و موجاهیـدین بـەباوەڕی مـن سـوودی بـۆ هـەردوو لاو بـۆ بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی سەرانسەری ئێرانیش هەبوو. لەو بـاوەڕەش دام ئەگـەر موجاهیـدین لـە سـاڵەکانی دواتـر دا ئەوەندە تووشی خۆبەزل زانین و پاوانخوازی نـەبان، لەگـەڵ هـەموو هێزەکـانی ئۆپۆزیسـیۆن نەکەوتبانـە دوژمنایـەتی و شێلگیرانە بەو ئەسڵانە کە قبووڵیان کردبوون وەفادار مابانەوە، هاوکـاریی نێـوان ئـەو دوو هێـزە سـەرەکیيە دەیتـوانی ببێتە میحوەرێك بۆ کۆکردنەوەی بەشێکی زیاتر لە هێزە نیشـتمانیيەکانی ئۆپۆزیسـیۆن. لـە حاڵـەتێکی وادا رەنـگ بـوو ئۆپۆزیسیۆنی دێموکراتی ئێران وەزعێکی باشتر لە ئێستای هەبووایەو لە جێدا رێژیمی کۆماری ئیسلامی نـەیتوانیبا بـەو جۆرە گاڵتە بە چارەنووسی گەلانی ئێران بکا.

بەڵام راستیيەکەی ئەوەیە کە یان حیزبی دێموکرات موجاهیدینی نەناسیبوو، یـان ئـەوان لـە سـاڵەکانی دواتـر دا زۆر زیاد لە ئەندازە خۆیان لـێگۆڕاو لە دروشمە نیشتمانی و دێموکراتیيـەکانیان دوور کەوتنـەوە، ئەگەرچـی ئـەو دروشمانـە بەرەسمی لە بەرنامەی کاروتێکۆشانیان نەسڕابنەوە. داستانی چەند ساڵ هاوکاریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێـران لەگەڵ موجاهیدین و لەنێو شوورای نیشتمانیی بەرگری دا داستانێکی دووروردرێژەو ئەگەر بە وردی باسی بکرێ بـۆ خـۆی کتێبێکی چەند سەد لاپەڕەیيە. بۆیە لێرەدا ئەو باسە کۆتایی پێدێنم و ئەگـەر بکـرێ لـە فەسڵەکانی دیکـەدا جـارێکی دیکە دەگەڕێمەوە سەری بۆ ئەوەی تەنیا هۆیەکانی چوونە دەری حیزب لـە شـوورا، یـان باشـتر بڵـێم دەرکرانـی حیزبـی دێموکرات لە شوورای نیشتمانیی بەرگری شی بکەمەوە.

---

[1] سەرچاوەی پێشوو.

[2] ایران زمین، ضمیمەی شماره ٤٤ ـ پنجشنبه ١٧ فروردین ١٣٧٤، لاپەڕە ٢.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

© www.kurdistanukurd.com

شەڕێکی نەخوازراو

یەکێك لەتاڵترین ڕووداوەکانی ئەو دەورەیە لە ژیانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ئەو شەڕە دزێو و نەخوازراوە بوو کە لە نێوان حیزبی ئێمەو پارتی دێموکراتی کوردستان ـ عیراق دا کە ئەو دەم بە "قیادە موقت" دەناسرا، ڕووی دا. لێرەدا ناکرێ بە درێژی بچینە نێو باسی ئەو ڕووداوە دڵتەزێنە. بەڵام وەك ڕووداوێکی گرنگی مێژووییش ناکرێ لەم باسەدا بەتەواوی خۆی لێ‌ببوێرین. بەناچار دەبێ بە کورتی ئاماژەی بۆ بکرێ.

شەڕو پێك هەڵپرژانێك کە هاوینی ساڵی ١٣٦٠ لە نێوان حیزبی دێموکرات و پارتی دا قەوماو چەندین مانگ درێژەی هەبوو، لەسەر ئەوە هەڵگیرسا کەهێندێك کەسی شەڕهەڵایسێن و بەدخواز حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانیان بە دانەوەی گڵکۆی خوالێخۆشبوو مەلا مصطفی بارزانی و دەرهێنانی تەرمەکەی تاوانبار کرد. بەداخەوە ڕێبەرایەتیی پارتی زۆر بەئاسانی ئەو تۆمەتە ناڕەوایەیان وەرگرت و بە هەر دەلیلێك بوو باوەڕیان بەو بوختانە کرد. هەر بۆیەش لە پێش دا هێرشێکی تەبلیغاتی‌یان دژی حیزبی دێموکرات وەڕێ خست و پاشانیش کەم کەم زەمینەیان بۆ شەڕو پێك دادان پێك هێنا. بەڵام ڕاستی‌یەکەی چۆن بوو؟

ڕۆژی ١٠ی پووشپەڕی ساڵی ١٣٦٠ ***"لە شنۆوە خەبەر بە بەڕێوەبەرایەتیی حیزبی ئێمە گەیشت کە تاقمێکی خۆفرۆش و خوانەناس بە شەو گڵکۆی مەلا مصطفی بارزانی‌یان داوەتەوەو تەرمەکەیان دزیوە. بەڕێوەبەرایەتیی حیزبی ئێمە زۆر بەو خەبەرە ناڕەحەت بوو و بەڕەسمی لە دەنگی کوردستانی ئێرانەوە ئەو تاوانەی وەك کردەوەیەکی دژی‌ئینسانی و دژی ئیسلامی مەحکووم کرد. بەخۆشی‌یەوە هەر ئەو ڕۆژە خەبەر گەیشت کە تەرمەکە دۆزراوەتەوەو بە حورمەتەوە تەسلیمی بنەماڵەکەیان کراوەتەوە. دیسانیش کۆمیتەی ناوەندی بڕیاری دا لەو کارەساتە بکۆڵێتەوەو تێ‌بکۆشێ ئەو تاوانبارانە بدۆزێتەوەو بە سزای خۆیان بگەیەنێ. لەو بارەوە ڕێنوێنی و دەستووری پێویست بە کۆمیتەی شارستانی حیزب لە ناوچەی شنۆیە درا"*** .

ئەوانەی بوختانی دزینی تەرمی بارزانی‌یان بۆ حیزبی دێموکرات هەڵبەست، بۆ ئەوەی وا نیشان بدەن کە گۆیا زۆر باش ئاگایان لە چەندو چۆنی ڕووداوەکە هەیە، خوالێخۆشبوو سەید ڕەسووی بابی گەورەیان وەك مۆرەی ئەسڵی لەو کردەوە دژی ئینسانی‌یەدا ناو برد. لە حاڵێك دا هەر ئەو کاتە کە ئەو تاوانە ڕووی دا حیزبی دێموکرات کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندیی پێك هێنابوو و سیدرسول دهقانیش وەك ئەندامێکی کۆمیتەی ناوەندی لە کۆبوونەوەدا ئامادە بوو.

پاشان، جگە لەوە کە تاوانی دژی ئینسانیی لەو بابەتە هەرگیز لە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران نەوەشاوەتەوەو ناوەشێتەوە، کاك سەید رسول دهقان خۆشی بەڕاستی ڕێزو حورمەتی بۆ خوالێخۆشبوو بارزانی هەبوو. بە باوەڕی من ئەگەر دنیایان پێ دابایە، نەك هەر ئەو بێ‌حورمەتی‌یەی بە گڵکۆی بارزانی نەدەکرد، بەڵکوو حازر نەدەبوو بەردێکیش بە کێلەکەی‌دا بدا. کەوایە لە ڕاستی دا ئەو دەستە کە زەینی ڕێبەرایەتیی پارتیی شێواندو ئەو شەڕە نەخوازراوەی بەسەر گەلی کورد دا سەپاند، هەر ئەو دەستەش بوو کە گڵکۆی بارزانیی دایەوەو تەرمیی بارزانیی لە ژێر خاك دەرهێنایەوە.

بەهەرحاڵ، هێندێ حیزب و ڕێکخراوی کوردستانی بۆ پێش گرتن لە هەڵگیرسانی شەڕو ناکۆکی کەوتنە نێوان و لەسەر پێشنیاری وان بڕیار درا کۆمیسیۆنێکی هاوبەش لە نوێنەرانی حیزبی شیوعیی عیراق، حیزبی سۆسیالیستی کوردستان (عیراق) حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و پارتی دێموکراتی کوردستان (قیادە موقت) پێك بێ و لە مەسەلەکە بکۆڵێتەوە. ئەو کۆمیسیۆنە بە بەشداریی نوێنەرانی هەر سێ حیزب جگە لە پارتی پێك هات و بۆ لێکۆڵینەوە ڕوویان کردە ناوچەی شنۆو شوێنی ڕووداوەکەو کاری خۆیان بە وردی دەست پێ‌کرد. بەڵام بەداخی گرانەوە بە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

پێچەوانەی هەموو هەوڵ و تەقەلایەکی حیزبە نێوبژیکەرەکان، پارتی دێموکراتی کوردستان ئێستاش و ئێستاش نوێنەرانی خۆی نەناردە کۆمیسیۆنی لێکۆڵینەوەو هیچ چەشنە یارمەتییەکی نەکرد.

کابرایەکی شنۆیی هەبوو بەناوی رحیم میران کە کاتی خۆی پارێزگاری لە گڵکۆی خوالێخۆشبوو بارزانیی پێسپێردرابوو و بە پێی قاعیدە پێش هەموو کەس دەبوو لێکۆڵینەوە لەو را دەست پێبکرێ. پارتی دێموکراتی کوردستان ئەو کابرایەشی لە جیاتی سزادان لە باوەشی خۆی گرت و هەرچی کۆمیسیۆنی لێکۆڵینەوە هەوڵی دا پارتی رازی نەبوو بۆ تاقە سەعاتێك ئەو کابرایە بێتە بەردەم ئەو کۆمیسیۆنە بۆ وەڵام دانەوە. بەو پێیە کاری کۆمیسیۆنی لێکۆڵینەوە بێئاکام مایەوەو پاش چەند رۆژێك کە دەرکەوت پارتی ئامادەی هاوکاری نیە، کۆمیسیۆن بۆ ئەوەی کارەکەی گەیاندبێتە ئاکامێکی دڵخواز بە ناچار بڵاوەی لێکرد.

ئاکامی ئەو کارە ئەوەبوو کە پارتی پاش چەند حەوتوو هێرشی تەبلیغاتی و نێڵدانی هەستی "تۆڵە ئەستاندنەوە" لە ئەفرادی خۆی و بەتایبەتی لە بارزانییەکان دا، راستەوخۆ هێرشی چەکدارانەی بۆ سەر شوێنەکانی حیزبی دێموکرات لە ناوچەکانی شنۆ و ورمێ دەست پێکردو بەم جۆرە شەڕێکی نارەوای براکوژی بەسەر رۆڵەکانی خەڵکی کوردستان دا سەپیا. ئەو شەڕە سەرەڕای ئەوەی بوو بە هۆی شەهیدو بریندار بوونی دەیان کەس لە پێشمەرگەو خەڵکی بێدیفاع و زەرەرو زیانێکی زۆری بە خەڵکی گوندنشینی ئەو ناوچانە گەیاند، زەبرێکی کاریگەریشی لە پێوەندیی برایانەی رۆڵەکانی گەلی کورد لە هەردوو بەشی کوردستانی ئێران و عێراق دا وەشاند.

پاش ئەوەی شەڕهەڵایسێنەکان بەڕواڵەت ئامانجە دیاریکراوەکانی خۆیان وەدەست هێنا، شەڕەکە بە کردەوە راگیرا. بەڵام شوێنەوارەکانی هەتا چەند ساڵ دواتریش لە پێوەندیی نێوان ئەم دوو حیزبە کوردستانییەدا مانەوە. لە راستی دا تەنیا دوای راپەڕینی ساڵی ١٩٩١ی کوردستانی عێراق بوو کە رێبەرایەتیی پارتی و شەخسی کاك مسعود بارزانی سەریان لە بنکەی رێبەرایەتیی حیزبی دێموکرات هەڵێناو بێئەوەی لەو بارەیەوە لێدوان و وتووێژێك بکرێ یان بەیاننامەیەك دەربچێ، پێوەندیی نێوان حیزبی دێموکرات و پارتی رەوتی ئاسایی بوونەوەی گرتە پێش. بەخۆشییەوە لەو کاتەوە تا ئێستا ئەو رەوتە بەرەو پێش رۆیشتوەو ئێستا پێوەندییەکی سالم و دۆستانە لەنێوان ئەم دوو حیزبە دا بەرقەرارە. نەفرین لە شەڕی براکوژی لە هەموو شوێنێکی ئەم جیهانە، بەتایبەتی لە کوردستان و نەفرین لە هەرکەس کە دەبێتە مایەی هەڵگیرسانی شەڕی براکوژی.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

© www.Kurdistanukurd.com

فەسڵی پێنجەم:

لە کۆنگرەی پێنجەمەوە تا کۆنگرەی شەشەم (١٣٦٢ــ١٣٦٠)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

كۆنگرەی پێنجەم

پـاش كاردروسـتاییەكی تـەواو رۆژی ١٥ی سـەرماوەزی ١٣٦٠ی هـەتاوی كـۆنگرەی پێنجـەمی حیزبـی دێمـوكراتی كوردستانی ئێران بە بەشداریی نوێنـەرانی هەڵبـژێراوی هـەموو رێكخراوەكـانی حیـزب لـە ژوورەوەو دەرەوەی وڵات پێك هات. ئەو كۆنگرەیە لە گوندی شیوەجۆ لە ناوچەی گەوركی سەردەشت و لە نیزیك بنكـەی دەفتـەری سیاسـی بەسـترا. ئامادە كردنی كۆنگرەی پێنجەم لە زۆر بارەوە جێگـای لـێفێربوون و ئـەزموون لـێوەرگرتن بـوو. پـاش ئـەو ئاڵۆزیـیە فیكرییە كە بە جیابوونەوەی تاقمی حەوت كەسی لە نێو ریزەكانی حیزب دا پەیدا ببوو، بۆ حیزبی دێموكرات گرنگ بـوو كۆنگرەیەكی پڕنێوەرۆك بگرێ، مەسـەلە سیاسـییەكان بـە باشـی لێك بداتـەوەو رێبەرایەتییـەكی لێوەشـاوەو بـە توانـا هەڵبژێرێ كە بتوانێ خەباتی گەلی كورد لەو قۆناغە ناسكەدا رێبەرایەتی بكا. كۆنگرەی پێنجەم لە هـەموو ئـەو بوارانـەدا باش ئامادە كرابوو. لە تەواوی شارستانەكان دا كۆنفرانسی حیزبی بەسترابوو و ژمارەیەكی بەرچاو لە تێگەیشـتووترین و لێوەشاوەترین ئەندامانی حیزب بەتایبەتی لە ریزی لاوەكان دا وەك نوێنەری كۆنگرە هەڵبژێرابوون.

لەوانەش گرنگتر ئەوەبوو كە پێداچوونەوەیەكی ورد بە بەرنامـەو پێـڕەوی نێوخـۆو تێكـڕای سیاسـەتەكانی حیـزب دا كرابوو، و رێبازی سیاسیی حیزب بە جۆرێك بـۆ پێشـنیار بـە كـۆنگرەی پێنجـەم ئامـادە كرابـوو كـە وەڵامـدەری هـەل و مەرجی دوای كۆنگرەی چوارەم بێ. وەك دەزانین كۆنگرەی چوارەم لە هەل و مەرجی تەقەوەسـتان و لـە كـاتی هـەوڵ و تەقـەلا بـۆ وتوویـژی ئاشـتی دا پێـك هـاتبوو. بۆیـە تێكـڕای پەسـندكراوەكانی كـۆنگرە كـەم و زۆر شـەقڵی ئـەو هـەل و مەرجەیان پێوە دیار بوو. لە كاتێك دا دوای كـۆنگرەی چـوارەم زۆر شـت گـۆڕانی بەسـەر دا هـاتبوو، رێـژیمی خومـەینی شەڕێكی كۆنەپەرستانەو درندانەی بە دژی خەڵكی كوردستان دەست پـێكردبوو، كـە هـەموو هیوایـەكی بـە گەیشـتن بـە ئاشتی و وەدی هاتنی داخـوازە رەواكـانی گـەلی كـورد لـەنێو بردبـوو. بـەو پێیـە سروشـتی بـوو كـە حیزبـی دێمـوكراتی كوردسـتانی ئێـران بـە بڕیارەكـانی كـۆنگرەی چـوارەم دا بچێتەوەو هەڵوێسـتی خـۆی بەرامبـەر بـە رێـژیمی خومـەینی سەرلەنوێ دارێژێتەوە. هەرواش كرا.

راپـۆرتی كۆمیتـەی ناوەنـدی بـە لەبەرچـاوگرتنی هـەموو ئـاڵوگۆڕە نێونەتـەوەیی و ناوچـەییەكان و بەتایبـەتی بـە لەبەرچاوگرتنی هەل و مەرجی تازەی وڵات ئامادە كرابوو، بەرنامەو پێڕەوی نێوخۆی حیزب سـەرلەنوێ نووسـرابوونەوە، ئاڵوگۆڕی پێویستیان تێدا كرابوو، و بۆ پێشنیار بە كۆنگرە ئامادە كرابوون و هەڵوێستی تازەی حیزب بەرامبەر بە رێژیم كە بریتی بوو لە خەبات بۆ رووخاندنی ئەو رێژیمە گەڵاڵە كرابوو. شایانی باسە كە لە چەند مانگ پێش كۆنگرەوە لەسـەر بڕیاری كۆمیتەی ناوەندی دروشمی رووخاندنی رێژیمی خومەینی هاتبووە نێو ئەدەبیاتی حیزب.

هەرچەند بەرواڵەت رەنگە چووك بێتە بەرچاو، بەڵام خەراپ نیە باسێكیش لـە ئامـادەكردنی جێگـای كـۆنگرە بكـرێ. دوژمن كە دەیزانی حیزب بـە نیـازی گرتنـی كۆنگرەیـە، بەتونـدی لـە فكـری زەربەلێـدانیدا بـوو. لـە بنكـەكانی حیـزب سالۆنێكی وا گەورە نەبوو كە بتوانرێ كۆنگرەی تێدا ببەسترێ و گرتنی كۆنگرە لە مزگەوتەكانی لادێیش كە تـەنیا جێگـا بوون بتوانی كۆنگرەی تێدا بگرێ، ئاسان نەبوو. چونكە لە لایەك دەبوو بۆ ماوەی چەند رۆژ شوێنی نوێژو تاعەتی خـەڵك داگیر بكرێ و لە لایەكی دیكەش ئیمكانی ئاشكرا بوونی شوێنی كۆنگرە زۆر دەبوو. گومانیش لەوەدا نەبوو كە كۆنگرەی حیزبی دێموكرات نەك لە مزگەوتێكی لادێ، بەڵكوو لە ماڵی كابەش دا بگـیرێ، رێـژیمی خومـەینی چـووكترین دوودڵـی لـە بۆمبارانی دا ناكا.

بۆیە دەفتەری سیاسی بڕیاری دا لە شوێنێكی نزیك بنكەی دەفتەر سالۆنێكی تازە دروست بكا. ئەو كارە زیـاتر وەك خەیاڵ دەچوو. چونكە مانگی سەرماوەز بوو، لەزۆر جێگا بەفر باریبوو. بەو حاڵە لەماوەی تەنیا حەوتوویـەك دا سـالۆنی

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

كۆنگرە ئامادە كراو بە جۆرێكیش ئامادە كرا كە نـە ئەنـدامانی حیـزب لـە دەوروبـەری دەفتـەری سیاسـی و نـە خـەڵكی گوندی شیوەجۆ هەستیان بەوە نەكرد كە لەو نزیكانە شوێنێك بۆ بەستنی كۆنگرە دروست دەكرێ. بۆیە رۆژی دیاریكراو كاتێك نوێنەران لە دەفتەری سیاسییەوە سواری ماشێن بوون بۆ ئەوەی بچنە جێگای كۆنگرە زۆربەی نزیك بە تـەواویان خۆیان بۆ سەفەرێكی دەیان كیلۆمیتری ئامادە كردبوو. وەختێك پـاش رۆیشـتنی تـەنیا كیلۆمیترێك رێگـا، ماشـێنەكان راگیران و گوتیان دابەزن هەمووان پێیـان وابـوو شـتێك رووی داوە. چـونكە زۆر كـەس لەوانـەی لـە دەوروبـەری دەفتـەر دەژیان لە رۆژەكانی پێشتر دا چەند جار بەوێ دا رۆیشتبوون و هەستیان بە هیچ نەكردبوو. ئەمە بۆ خۆی بەڵگەیـەك لـە نهێنیكاری و شێوەی دروستی بەڕێوەبردنی كاروباری كۆنگرە بوو.

كۆنگرەی پێنجەم ئەوەندە باش ئامادە كرابوو كە لەگەڵ ئـەوەی زۆر مەسـەلەی گرنگـی تێـدا بـاس كـران و بڕیاریـان لەسەر درا، لەماوەی تەنیا چوار رۆژدا كارەكانی خۆی تەواو كرد. راپۆرتی كۆمیتـەی ناوەنـدی بـەتێكرای دەنـگ پەسـند كرا. بەرنامەی حیزب و پێڕەوی نێوخۆ پاش باس و لێكۆڵینەوەیـەكی تێروتەسـەل دەسـكاری كـران و بـە كـورتی هـەموو بڕیارو ئامۆژگارییەكانی كۆنگرە، یان بە تێكڕای دەنگ، یان بە زۆربەی نزیـك بـە تـەواوی دەنگـەكان پەسـند كـران و لـە ئاخر رۆژی كاری كۆنگرەدا كۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردرا. ئەندامانی كۆمیتەی ناوەندی ئەمانە بوون:

١ـ دوكتور قاسملوو
٢ـ جلیل گادانی
٣ـ فتاح كاویان
٤ـ دوكتور شرفكندی
٥ـ مصطفی هجری
٦ـ حسین مدنی
٧ـ مهندس آریایی
٨ـ طیفور بطحایی
٩ـ مصطفی شلماشی
١٠ـ امیر قاضی
١١ـ سید رسول دهقان
١٢ـ نبی قادری
١٣ـ حسن رستگار
١٤ـ رحیم محمد زادە
١٥ـ علی مهرپرور
١٦ـ عبدالله بهرامی
١٧ـ حكیم رضایی
١٨ـ هاشم كریمی
١٩ـ سعید كوێستانی
٢٠ـ احمد جاویدفر (هەژار)
٢١ـ عزیز مامڵێ
٢٢ـ كمال دبّاغی

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد
© www.kurdistanukurd.com

٢٣ـ علی کاشف پور

٢٤ـ حسن شرفی

٢٥ـ عبدالله حسن زاده

ئەم کەسانەی خوارەوەش وەك ئەندامی جێگری کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێران:

١ـ سید حسن هاشمی

٢ـ علی کتابی

٣ـ عبدالله ابراهیمی

٤ـ رحیم بغدادی

٥ـ طاهر علیار

٦ـ شاپور فیروزی

٧ـ غنی غنی پور

٨ـ بهروز کرد احمدی

کۆمیتـەی ناوەنـدی لـە کۆبوونـەوەی دوای کـۆنگرەدا ئـەم کەسـانەی خـوارەوەی وەك ئەنـدامی دەفتـەری سیاسـی هەڵبژارد:

١ـ دوکتور قاسملوو ـ سکرتێر

٢ـ دوکتور شرفکندی ـ جێگری سکرتێر

٣ـ مصطفی هجری

٤ـ مصطفی شلماشی

٥ـ جلیل گادانی

٦ـ فتاح کاویان

٧ـ عبدالله حسن زادە

شایانی باسە کۆمیتەی ناوەندی لە پلینۆمی دوای کۆنگرەو پلینۆمەکانی دواتر دا ئەم هاوڕێیانەشـی وەك موشـاویری کۆمیتەی ناوەندی دیاری کرد:

١ـ ملا رحمان کاژەیی

٢ـ ملا حسن شیوەسەڵی

٣ـ غفور حمزەای

٤ـ همایون اردلان

٥ـ جعفر حامدی

٦ـ عزیز لحیمی

٧ـ عظیم افسر

دوای شەهید بوونی کاك احمد جاویدفر (هەژار) کاك بهروز کرداحمدی لە لایەن کۆمیتەی ناوەندییەوە کرا بە ئەندامی ئەسڵیی ئەو کۆمیتەیە.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

کوردســـتان وکورد

دوو بڕیاری گرنگ

لە بڕیارەکانی کۆنگرەی پێنجەم هەرچەند پێشتریش کەم و زۆر باسیان کرابێ ئاماژە بە دوو بڕیاری گرنگ بە پێویست دەزانم. یەکەمیان بڕیاری چوون بۆ نێو شووڕای نیشتمانیی بەرگری، یان باشتر بڵێین پەسند کردنی چوونی حیزب بۆ نێو ئەو شووڕایەیە. وەك لە بەرگی یەکەمی ئەو کتێبەدا باس کراوە، پاش لابردنی ئاغای بنیصدرو ڕاکردنی ناوبراو و ئاغای مسعود رجوی بۆ دەرەوەی وڵات شووڕایەك بەناوی "شووڕای نیشتمانیی بەرگری بۆ سەربەخۆیی‌و ئازادیی کۆماری دێموکراتیکی ئیسلامی" پێك هات. لە ڕاستی‌دا هێزی سەرەکیی ئەم شووڕایە لە کاتی دامەزرانی دا تەنیا ڕێکخراوی موجاهیدینی گەلی ئێران بوو. لەبەر پێوەندی‌یەکی دۆستانە کە ئەوکات لەنێوان حیزبی دێموکرات و ڕێکخراوی موجاهیدین دا هەبوو، و لەوەش زیاتر لەبەر بایەخ و قورسایی‌یەك کە حیزبی دێموکراتی کوردستان لە مەیدانی خەباتی بە کردەوەدا هەیبوو، ڕێکخراوی موجاهیدین بە جیددی داوای لەحیزب کرد بچێتە نێو ئەو شووڕایەو حیزبی دێموکراتیش بەو ئاواتە کە شووڕا قۆناغی یەکەم بێ بۆ پێك هێنانی بەرەیەکی یەکگرتووی نیشتمانی ئەو داوایەی قبووڵ کرد. دوای هێندی وتووێژی بەکەڵك ئاغای رجوی ڕۆژی ٣ی خەزەڵوەری ١٣٦٠ ئەم نامەیەی خوارەوەی بۆ شەهید دوکتور قاسملوو و ڕێبەرایەتیی حیزب نووسی:

"کاك عبدالرحمن قاسملوو، برایان و دۆستانی بەڕێزی ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران.

لەگەڵ سڵاوی شۆڕشگێرانەو ئارەزووی سەرکەوتنی بەرگریی قارەمانانەی هەموو گەل، وێنەی ڕوونووسی بەرنامەی شووڕای میللیی بەرگری‌و دەوڵەتی کاتیی کۆماری دێموکراتیکی ئیسلامیی ئێران لەگەڵ ئەم نامەیە بۆ ئاگاداریی هاونیشتمانە خۆشەویستە کوردەکان پێشکێش دەکەم. تکام ئەوەیە بە لێکدانەوەی نوقتە نەزەرەکان و ماددەکانی بەرنامە، کوردستانی بەڕێز لەبارەی وەدی‌هاتنی مافە مێژوویی‌یەکانی خۆی لە چوارچێوەی ئەم بەرنامەیەدا ئاگادار بکەن. مەبەست قبووڵ کردنی ئەسڵی پیرۆزی خودموختاری لەچوارچێوەی تەواوەتیی ئەرزیی هەموو نیشتمانی خۆشەویستمان دایە. هەروەها وەبیر دێنمەوە کە مەبەست لە وشەی "نێوخۆیی" کە جارێبار بە دوای وشەی "خودموختاری"دا دەنووسرێ تەنیا پێ‌داگرتن لەسەر تەواوەتیی ئەرزیی وڵات و پووچەڵ کردنەوەی تەبلیغاتی ناڕەوای خومەینی لە دژی بەرگریی ڕەوای خەڵکی کوردستانە، بۆ ئەوەی نەتوانێ ئەو بەرگری‌یە عادڵانەو شۆڕشگێرانەیە بەجیاوازی‌خوازی تاوانبار بکا.

ئەمجا بەو هۆیەوە مەئمووریەت دەدرێ بە جەنابت تا بە تێك گەیشتنی تەواوەوە ئەوپەڕی هەوڵ و تەقەلای پێویست بۆ یەکگرتووکردنی هەموو هێزە نیشتمانی و گەلی‌یەکانی کورد لە دەوری ئەو بەرنامەیە بەکار بێنی.

بەهیوای سەرنخون بوونی هەرچی زووتری ڕێژیمی دژی‌گەلی و دژی‌ئیسلامیی خومەینی و بە ئارەزووی هاوکاریی تەواوی هەموو هێزو شەخسیبەتەکانی پێشکەوتنخواز و خەباتکەر".

لەوەڵامی ئەم نامەیەدا دوکتور قاسملووی نەمر ئەم نامەیەی خوارەوەی بۆ ئاغای رجوی ناردو بەم جۆرە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بەرەسمی بوو بە ئەندامی شووڕای نیشتمانیی بەرگری:

"لەگەڵ درووددو سڵاوی شۆڕشگێرانەو بەدوای ئەو وتووێژانەدا کە لەبارەی شووڕاو ئامانجەکان و ڕێکخراوەی شووڕاوە کراوە، بەلەبەرچاوگرتنی بەرنامەی شووڕای میللی و دەوڵەتی کاتیی کۆماری ئیسلامی کە بە ئیمزای تۆ و ئاغای بنی‌صدر بڵاو بۆتەوە، وێڕای ڕاگەیاندنی موافەقەتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەگەل ئەسڵە گشتی‌یەکانی ڕاگەیەندراوی بەرنامەی ناوبراو و بەتایبەتی لەگەڵ پێ‌داگرتن لەسەر ئەسڵی پیرۆزی خودموختاریی کوردستان،

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

بەرەسمی چوونی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بۆ نێو شووڕای میللیی بەرگری بۆ سەربەخۆیی و ئازادیی کۆماری دێموکراتیکی ئیسلامی رادەگەیەندرێ. نوێنەری حیزب بۆ بەشدار بوون لە شووڕادا بە جیا دەناسێندرێ.

بەجێیە سڵاوی گەرم و شۆڕشگێرانەی برایانی پێشمەرگەو ئەندامانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بۆ قارەمانە خەباتکەرەکانی موجاهید بنێرم کە بە خوێنی خۆیان هەر رۆژەو هەر سەعات حەماسە دەخوڵقێنن و مێژووی خەباتی شۆڕشگێرانەی نیشتمانی خۆشەویستمان، ئێران لە جاران زیاتر دەوڵەمەند دەکەن.

لەگەڵ دڵنیایی لە سەرکەوتن"

جێی خۆیەتی لێرەدا بگوترێ کە هەروەك لەنامەی دوکتور قاسملوودا هاتوە، حیزبی دێموکرات تەنیا ئەسڵە گشتییەکانی بەرنامەی شووڕای نیشتمانیی بەرگریی قبووڵ کردوون و هیچ وەخت بەند بەندی ئەو بەرنامەیەی پەسند نەکردوەو خۆی بەرامبەر بەوان بە بەرپرس نەزانیوە. بەو حاڵەش ئەوی راست بێ چوونی حیزب بۆ نێو شووڕا جۆرێك پەلەپەل و هەڵنەسەنگاندنی تێدا بوو. هۆی ئەم پەلەپەلەش دوو شت بوو: یەکەم ئەوە کە بمانەوێ نەمانەوێ کۆماری ئیسلامی بە هاوکاریی هاوپەیمانە کۆمونیستەکانی جۆرێك تەریك مانەوەی بەسەر حیزبی دێموکرات دا سەپاندبوو و حیزبی ئێمە زۆرکەم دەنگی بە بەشەکانی دیکەی ئێران و دنیای دەرەوە را دەگەیشت. بەو پێیە پێویستییەکی زۆری بە دەرهاتن لەو وەزعە هەبوو کە دوژمن بەسەری دا سەپاندبوو. هۆی دووهەمیش ئەوەبوو کە ئێمە لە شاخ و شووڕا لە پاریس ئیمکانی وتووێژی زیاترمان نەبوو. تەنانەت بۆ تاریخ بگوترێ باشە کە نامەی دوکتور قاسملوو بە خەتی خۆی نەنووسرابوو، بەڵکوو کاغەزی مۆرو ئیمزاکراوی دابوو بە شەهید دوکتور شرفکندی کە ئەگەر لە پاریس بە سەلاحی زانی نامەیەکی لەو بابەتە بۆ ئاغای رجوی بنووسێ و تەسلیمی بکا. کاتی نووسینی نامەکەش دەرەتانی وتووێژ لەبارەی چەند و چۆنی مەسەلەکەوە نەبوو.

بەهەرحاڵ، مەسەلەی چوونی حیزب بۆ نێو شووڕا ئەگەرچی هێندێ تێبینی و ناخۆشحاڵیی لەسەر دەربڕان لە کۆنگرەی پێنجەم دا قبووڵ کراو بوو بە بەشێك لە سیاسەتی رەسمی و پەسند کراوی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران. ئەمە ئەگەرچی بۆ کۆمیتەی ناوەندیی پێش کۆنگرە بەسەرکەوتن دەژمێردرێ، بەڵام لەسەر یەك بۆ حیزبی دێموکرات وەك ئەزموونێکی سەرنەکەوتوو دەبێ چاو لێبکرێ، کە لە داهاتووی خەباتی سیاسیی حیزب دا دەبێ دەرسی لێوەربگیرێ.

دووهەم بڕیاری گرنگی کۆنگرەی پێنجەم هەڵگرتنی دروشمی رووخانی رێژیمی خومەینی بوو. ئەم بڕیارە لە دوو بارەوە جێگای سەرنج بوو. یەکەم ئەسڵی بڕیارەکە. چونکە لە پاش کۆنگرەی چوارەم لەگەڵ ئەوەی رێژیم شەڕێکی توندوتیژی چەکدارانەی بەسەر خەڵکی کوردستان دا سەپاندبوو، هەتا بەرەبەری کۆنگرەی پێنجەم حیزب دروشمی رووخاندنی رێژیمی نەدەدا. بەڵام چونکە بێزاری لە کردەوەو سیاسەتەکانی رێژیم یەکجار زۆر بوو لە کۆنگرەی پێنجەم دا ئەو دروشمە زۆر بە گەرمی پێشوازیی لێکراو لە راستیدا هیچ کەس موخالەفەتی لەگەڵ نەکرد.

باری دووهەمی مەسەلەکە چەشنی داڕشتنی دروشمەکە بوو. هەروەك لە راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی بۆ کۆنگرەی پێنجەم دا هاتوەو لەزۆر سەنەدو بەڵگەی دیکەش دا دووپات کراوەتەوە، دروشمەکە دەڵێ "بڕووخێ رێژیمی دژیگەلی و کۆنەپەرستی خومەینی" بەو مانایە کە دروشمی رووخاندنی رێژیمی کۆماری ئیسلامی نەدراوە. ئەم کارەش بۆخۆی لەبەر دوو هۆ بوو: یەکیان ئەوە کە ئێمە بە تازەیی چووبووینە نێو شووڕایەك کە ئامانجی، دامەزراندنی کۆماری دێموکراتیکی ئیسلامی بوو. لەو حاڵەدا نەدەکرا لە لایەك دروشمی رووخانی کۆماری ئیسلامی بدەین و لە لای دیکە بۆ دامەزراندنی کۆماری ئیسلامی هەوڵ بدەین. ناشکوری نەبێ وشەی "دێموکراتیك"ی پاش کۆماری ئیسلامیی شووڕاش

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

زیاتر بۆ راکێشانی سەرنجی لایەنە سیاسییەکان هاتبوو. هۆی دووهەمیش ئەوە بوو کە حیزب لەوە دەترسا کە دانی دروشمی رووخاندنی کۆماری ئیسلامی لە لایەن خەڵکی کوردستانەوە بە دژایەتی لەگەڵ ئیسلام دابنرێ. ئەمەش شتێك بوو کە حیزبی ئێمە نە بڕوای پێ هەبوو، نە دەیویست بەهیچ جۆر بدرێتە پاڵی. چونکە گەورەترین دەسمایەی حیزبی دێموکرات لە خەباتی سیاسیی خۆی دا کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانن و سروشتییە کە حیزب هیچ وەخت نایەوێ ئەو دەسمایەو پشتیوانە لە دەست بدا.

کەچی دواتر دەرکەوت موسوڵمانانی کوردی ئێران زۆر باشتر لە ئێمە حیسابی ئیسلام و کۆماری ئیسلامیی ئێرانیان لێك جیا کردۆتەوە. زۆرجار لە موسوڵمانانی زۆر بەدین دەبیسترا کە رێژیمیان بە کۆماری نائیسلامی ناو دەبردو تەنانەت زۆری واش هەبوون کە دەیان گوت ئەگەر ئیسلام ئەوەبێ کە خومەینی بەرێوەی دەبا، حاشا لە ئیسلام. هەربۆیەش لە کۆنگرەکانی دواتردا حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ئەم دروشمەی دەسکاری کردو کردیە: "برووخێ رێژیمی دژی گەلیی کۆماری ئیسلامیی ئێران".

خەسارێکی گەورە

سەروان ئەحمەدی جاویدفەر کە لە نێو حیزب و پێشمەرگەدا بە "کاك هەژار" دەناسرا یەکێك لە ئەفسەرە شۆرشگێر و نیشتمانپەروەرە کوردەکانی نێو ئەرتەشی شاهەنشاهی بوو. هێشتا رێژیمی شا لەسەر کار بوو کە پێوەندیی بەحیزبی دێموکراتەوە گرت و دەستی بە تیکۆشانی سیاسی کرد. لە گرتنی پادگانی مەهاباد دا نەخشێکی گرنگ و کاریگەری هەبوو. دوایەش لە عاملاندن و پێگەیاندنی پێشمەرگەدا بە حەق خزمەتی گەورەی لە دەست هات. بە هۆی ئەو سروشتە تایبەتیيانەوە کاك هەژار زۆر زوو لە ریزەکانی حیزب دا جێی خۆی کردەوە. هاوینی ساڵی ١٣٥٩ بەرەسمی بوو بە فەرماندەری هێزی شەهید پێشەواو ئەندامی هەیئەتی ئیجرایی کۆمیتەی شارستانی مەهاباد. لەو مەسئوولییەتەدا هەژار ئەوەندەی دیکە لێوەشاوەیی و دڵسۆزیی لە خۆی نیشان داو زۆر زوو بوو بە خۆشەویستی کادرەکان و ئەندامان و پێشمەرگەکانی حیزب و هەموو خەڵکی تێکۆشەری ناوچەی مەهاباد. هەژار هەر لەباری نیزامییەوە کادرێکی لێوەشاوە نەبوو، بەڵکوو لەباری وشیاریی سیاسییشەوە لە ریزی هەرە پێشەوەی تێکۆشەرانی حیزب دا دیار بوو. ***"هەموو ئەندامانی حیزب و هەموو پێشمەرگەکانی کوردستان کاك هەژاریان وەك کادرێکی تێکۆشەری سیاسی و فەرماندەرێکی پسپۆری نیزامی دەناسی. هەمووان خۆشیان دەویست و رێزیان بۆ دادەنا. هەربۆیەش لە کۆنگرەی پێنجەمی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دا رۆژی ١٣٦٠/٩/١٧ بەئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێرا"***.[1]

بەڵام بەداخەوە تەمەنی کاك هەژار لەو مەسئوولییەتەدا زۆر کورت بوو. رێژیم هێرشێکی گەورەی بۆ گرتنەوەی رێگای بانە سەردەشت دەست پێکردبوو، لەسەر داوای بەرپرسانی ئەو جەبهەیە کاك هەژار بۆ رێك و پێك کردنی کاروباری هێزی پێشمەرگە سەردانی ناوچەی بانەی کرد. بەداخەوە رۆژی ١٣٦٠/٩/٢٢ کەوتە بەر پریشکی تۆپی دوژمن و شەهید کرا. شەهید بوونی هەژار داخێکی گەورەی لەسەر دڵی هەموو دڵسۆزانی کورد و بەتایبەتی خەڵکی ناوچەی مەهاباد دانا. پیاوێکی نیشتمانپەروەری ئایینی لەسەر گڵکۆی کاك هەژار لە کاتی ناشتنی دا گوتبووی: ***"ئەمڕۆ خودموختاریمان بەدەنێ زەرەرمان کردوە. چونکە خودموختاری هەر بایی خوێنی کاك هەژارەو خوێنەکانی دیکەمان لە زیادییەن"***. ئەمە نیشانەیەك لە خۆشەویستیی کاك هەژار لەنێو رۆڵەکانی گەلی کوردا بوو. ئەگینا گەلی کورد لە پێناوی دێموکراسی و خودموختاری دا زۆر رۆڵەی دیکەی کردوونە قوربانی و ئێستاش هەر ئامادەیە لەو رێگایەدا خەبات بکاو قوربانی بدا. بەم

[1] بەیاننامەی کۆمیتەی ناوەندی، ١٣٦٠/٩/٢٥ "کوردستان" ژمارە ٨١، لاپەرە ٦.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەری کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

جۆرە هەژار تەنیا پێنج رۆژ دوای هەڵبژێرانی بەئەندامی کۆمیتەی ناوەندی، ماڵئاوایی لـە حیـزب و گەلەکـەی خواسـت و درێژەدانی رێگای خۆی بە هاوڕێو هاوسەنگەرەکانی سپارد.

هەڵوێستێکی مەسئوولانە

دوو ساڵ پاش هەڵگیرسانی شەڕی ئێران و عیراق کە مەرگ و ماڵوێرانی‌یەکی یەکجار زۆری بۆ هـەردوو وڵات بـەدواوە بوو، دەوڵەتی عیراق (بەهەر هۆیەك بوو) رایگەیاند کە تەواوی هێزەکانی خۆی لە خاکی ئێـران دەکێشـێتەوەو ئامادەیـە گیروگرفتەکانی لەگەڵ ئێران بە رێگای ئاشتیخوازانەدا چارەسەر بکا. عیراق ئەو بڕیارەی بـە کـردەوەش جێبـەجێ کـردو هەتا ئاخری بەهاری ١٣٦١ هیزەکانی خۆی لە زۆربەی خاکە داگیرکراوەکانی ئێران بانگ کردەوە. بەم کـارەی عـیراق بـە رواڵەت دەلاقەیەك بە رووی ئاشتی دا کرایەوەو ئەو هیوایە پێك هات کە شەڕو خوێنڕێژی لە نێوان دوو دەوڵەت دا کۆتایی پێ‌بێ.

بەڵام رێژیمی خومەینی بە پێی نێوەرۆکی شەڕخوازانەو ئاژاوەگێڕانەی خـۆی، نـەك هـەر پێشـوازیی لـەو هەڵوێسـتەی عیراق نەکردو زەمینەی کۆتایی هێنان بەو شەڕەی پێك نەهێنا، بەڵکوو بڕیـاری عیراقـی بەنیشـانەی شکسـتی ئـەو وڵاتـە داناو بڕیاری دا ئەمجار شەڕەکە بەرێتە نێو خاکی عیراقەوە. لێرەدا بوو کە دروشمی بێ‌نێوەرۆکی "رزگار کردنـی قـودس لە رێگای کەربەلاوە" گەیشتە ئاسمان و لەشکری "راهیان کربلا" بەرەو جەهەننەمی شەڕو کوشتارگا وەڕێ خرا.

رۆژی ٢٢ی پووشپەڕی ١٣٦١ هێرشی بەربڵاوی ئەرتەش و سوپای پاسدارانی کۆماری ئیسلامی بـۆ نێـو خـاکی عـیراق دەست پێ‌کراو بە دەیان و بگرە سەدان هەزار کەس لە لاوانی ئێران رەوانەی مەیدانەکانی شـەڕ کـران. ئەرتەشـی عـیراق کە ئێستا ماناو مەفهوومێکی دیکەی لە شەڕەکە دا دەدی و ئەگەر جاران خۆی وەك داگیرکەری وڵاتێکی دراوسێ دەهاتـە بەرچـاو، ئێسـتا وڵاتەکـەی خـۆی لـە بەرامبـەر دەسـتدرێژیی بێگانـەدا دەدی، دیفـاعێکی جانانـەی لـە بەرامبـەر ئـەو دەستدرێژی‌یەدا لە خۆی نیشان دا. بۆیە هەر لە یەکەم حەوتووی هێرشی ئێران بۆ سەر خاکی عیراق دا بە هەزاران کەس لە رۆڵەکانی خەڵکی ئێران بوون بە قوربـانیی سیاسـەتی مەزنی‌خوازانـەو پەلاماردەرانـەی خومـەینی و کـوژران و برینـدار بوون.

شایانی باسە عیراق موافەقەتی کردبوو کە ئەگەر رێژیمی خومەینی شەڕ رابگـرێ و وتووێـژی ئاشـتی دەسـت پێ‌بکـا، رێگا بە ئەرتەشی ئێران بدا بە خاکی عیراق دا تێ‌پەڕێ و بۆ "رزگارکردنی قودس" دەست بەکار بێ. جگە لـەوە، هێنـدی لە دەوڵەتانی خەلیجیش بەڵێنیی ئەوەیان دابوو کە ئەگـەر ئێـران تەقەوەسـتاندن قبـووڵ بکـا، زەرەرو زیـانی مـاڵیی بـۆ ببژێرنەوە. بەڵام رێژیمی کۆماری ئیسلامی کە رێژیمی شەڕو قەیران و ئاژاوەو ئالۆزی‌یە، هیچ کام لەو پێشنیارانەی قبووڵ نەکردو قۆناخێکی پڕ تەلەفاتتر و درێژتری لە شەڕی دوو وڵاتی دراوسێ دا دەست پێ‌کرد.

دەزانین کە ئەو قۆناغەی شەڕی ئێران و عیراق شەش ساڵی کێشا. لەو شەڕەدا هـەموو جـۆرە چـەکێکی کۆمـەلکوژ و تەنانەت قەدەغەکراویش بەکار براو بە سەدان هەزار کوژراو و برینداروو سەدان میلیارد دۆلار زیانی ماڵیی بۆ هـەردوو وڵات بە دواوە بوو. ئەوە کە لـەو شـەڕەدا چ گـوزەراوەو چ زیـانێکی قـورس وە ئـابووریی ئێـران و عـیراق کـەوتوو ئـەوە کـە ئاکامەکانی شەڕ لەسەر پێشکەوتنی ئێران و عیراق و پێوەندیی دراوسـێیەتی نێوانیـان چ بـوون، هیچیـان جێگـای باسـی ئێمە نین. لێرەدا مەبەست وەبیرهێنانەوەی هەڵوێستێکی مەسئولانەو هەر لـەو کاتـەدا ئازایانەیـە کـە حیزبـی دێمـوکراتی کوردستانی ئێران بەرامبەر بە هێرشی هێزەکانی ئێران بۆ سەر خاکی عیراق گرتیە پێش.

لە بەرگی یەکەمی ئەم کتێبەدا باسمان کرد کە وەختێك هێزەکـانی ئەرتەشـی عـیراق پـەلاماری ئێرانیـان دا، حیزبـی دێموکرات چەندە بە راشکاوی ئەو هێرشەی بە دەستدرێژی بۆ سەر خاکی وڵاتەکەمان زانی و مەحکوومی کرد. لێرەش دا

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

© www.kurdistanukurd.com

حیزبی ئێمە بە پێی سیاسەتی ئاشتیخوازانەو ئوسوولیی خۆی دژایەتیی لەگەڵ ئاژاوەگێڕی و لەشکرکێشیی دەوڵەتی ئێران نیشان داو دەستدرێژیی ئەرتەشی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر عێراقی مەحکووم کرد. لە بەیاننامەیەك دا کە رۆژی ٢٩ی پووشپەڕی ١٣٦١ بەو بۆنەیەوە لە لایەن دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە دەرچوو، گوترابوو:

"حیزبی دێموکراتی کوردستان و خەڵکی کوردستان دەستدرێژیی بێشەرمانەی خومەینی بۆ سەر خاکی عێراق کە بێگومان دەبێتە هۆی بە کوشت چوونی دەیان هەزار کەس لە لاوەکانی وڵاتی ئێمە، بە توندی مەحکووم دەکەن و ئەو کارە بە جینایەتێکی گەورە دەزانن کە ئاخوندە خوێنمژەکان دەرهەق بە گەلانی ئێرانیان کردوە. حیزبی ئێمە ئەم دەستدرێژی‌یە بە یارمەتی کردنی راستەوخۆ بە ئیسرائیل بۆ کزکردنی ریزی وڵاتە عەرەبی‌یەکان وبە تایبەتی موقاوەمەتی قارەمانانەی فەلەستین دەزانێ و بە بەشێك لە نەخشەکانی ئیمپریالیزم لە رۆژهەڵاتی نێوەڕاستی لە قەڵەم دەدا. بە رێکەوت نیە کە دەستدرێژی بۆ سەر عێراق لە کاتێك دا دەست پێ‌دەکا کە ئیسرائیل فیدایی‌یەکانی فەلەستینی لە رۆژئاوای بێرووت دا گەمارۆ داوە."[1]

شایانی باسە کە لەو کاتەدا ئیسرائیل هێزەکانی خۆی بردبووە نێو خاکی لوبنان و فەلەستینی‌یەکانی لە جنووبی لوبنان دەرکردبوو. پاشانیش گەمارۆی بێرووتی داو فشاری بۆ فەلەستینی‌یەکان هێنا کە تەسلیم بن. بەڵام موقاوەمەتی ئازایانەی ئەوان و وەدەنگ هاتنی کۆڕو کۆمەڵە عەرەبی و نێونەتەوەیی‌یەکان مەسەلەکەی بەوە تەواو کرد کە فەلەستینی‌یەکان تەنیا چەکی سووك لەگەڵ خۆیان بەرن و بە سلامەتی لە بێرووت وەدەرکەون. لەو شەڕە دا ئیسرائیل رادەیەکی زۆر لە چەك و جبەخانەی فەلەستینی‌یەکانی بە تالان برد، کە دوایە رێژیمی خومەینی، ئەو رێژیمەی کە ئیددیعای دەکرد قودس رزگاردەکا، بایی پەنجا میلیۆن دۆلار لەو چەکانەی لە ئیسرائیل کڕیەوە.

لەبیرمانە رێژیمی خومەینی گوێی بۆ دەنگی ناڕەزایی خەڵکی ئێران و نێوبژیکەرانی نێونەتەوەیی شل نەکرد و هەروا درێژەی بە شەڕ لەگەڵ عێراق دا. تا سەرەنجام لە هاوینی ساڵی ١٣٦٧دا خومەینی جامی ژەهری خواردەوەو بڕیارنامەی ٥٩٨ی ئەنجومەنی ئاسایشی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانی قبووڵ کرد. قبووڵ کردنی ئەو بڕیارنامەیە کە ساڵێك پێشتر دەرچووبوو، بە کردەوە بەمانای دەست بەردانەوەو قبووڵی شکست و ناکامی لە بەرەکانی شەڕ دا بوو.

شەڕی رێگای پیرانشار ـ سەردەشت و هێزی پشتیوان

هاوکات لەگەڵ دەستدرێژی بۆ سەر خاکی عێراق، رێژیمی خومەینی هێرشێکی پان و بێڕەحمانەشی بۆ سەر ناوچە ئازادکراوەکانی کوردستان دەست پێ‌کرد. لەو هێرشە دا بە دەیان هەزار کەس لە بەکرێگیراوان و هەڵخەڵەتاوانی رێژیم بەشدار بوون و هەموو جۆرە چەکێکی مۆدێرنیش بەکار برا. هێزەکانی رێژیم لەو هێرشەدا تەڕو وشکیان پێکەوە سووتاندو پێشمەرگەو خەڵکی بێدیفاعیان وێکڕا پەلامار دا. لە ئاکام دا زیانێکی یەکجار قورسی گیانی و ماڵی بە هاونیشتمانان گەیشت و زۆر گوندی کوردستان خاپوور کران. بەڵام چونکە حیزبی دێموکرات پێش دەست پێ‌کرانی پەلامارەکە لەنەخشەی دوژمن ئاگادار بوو و، ئەو نیازە گڵاوەی رێژیمی لەقاو دابوو، هێزی پێشمەرگەی کوردستان ئامادەیی‌یەکی باشی بۆ بەرەنگاری هەبوو. هەربۆیەش بەکرێگیراوانی رێژیم زەبرێکی قورسیان لەسەر دەستی رۆڵەکانی گەل وێ‌کەوت و بە هەزاران کەسیان لێ‌کوژراو بریندار بوو.

[1] "کوردستان" ژمارە ٨٥، گەلاوێژی ١٣٦١، لاپەڕە ٦.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

لەو نێوەدا جەبهەیەك کە لە هەمووان زیاتر لە لایەن ڕێژیمەوە بایەخی پێدرابوو، ڕێگای نێوان پیرانشار و سەردەشت لە نیزیك سنوورەکانی نێوان ئێران و عێراق بوو. ئەو ڕێگایە هەم بۆ دوژمن و هەم بۆ بزووتنەوەی کورد و حیزبی دێموکراتی کوردستان بایەخێکی ستراتیژیکیی هەبوو. لەبەر ئەوەی هەموو کوردستان هەر بە دوای هەڵگیرسانەوەی شەڕ لە بەهاری ساڵی ١٣٥٩دا خرابووە بەر گەمارۆیەکی توندی ئابووری، حیزبی دێموکرات و هێزەکانی دیکەی نێو بزووتنەوەی کورد ناچار بوون بەشی هەرەزۆری پێداویستییەکانیان بە شێوەی قاچاغ و نیوە قاچاغ لە عێراقەوە بێنن. کەوابوو پاراستنی ئەو ڕێگایە، بەتایبەتی لە کاتێك دا بەرەو پاییز و فەسڵی سەرماو ڕێبەندان دەڕۆیشتین بایەخێکی زۆری هەبوو.

دوژمنیش ڕاست هەر بەو هۆیەوە دەیەویست ئەو ڕێگایە بگرێتەوەو لە ڕاستیدا مەبەستی ئەوەبوو بە گرتنی ڕێگای تەداروکاتیی حیزب گەمارۆیەکی دیکە بخاتە سەر بزووتنەوەی کوردو خەڵکی کوردستان بە گشتی. هەربۆیەش بە دەیان هەزار کەس لە بەکریگیراوانی خۆی هێنابووە ئەو جەبهەیەو لە دوو لاوە (لە پیرانشارو سەردەشتەوە) هێرشێکی توندی بۆ گرتنەوەی ڕێگاکە دەست پێکردبوو. ئەو حەماسەو قارەمانەتییە کە پێشمەرگە لەو جەبهەیەدا لە خۆیان نیشان دا بە حەق لە شانازییەکانی مێژووی خەباتی ڕزگاریخوازانەی خەڵکی کوردستانە. لە موقابیلیش دا ئەو تەلەفاتەی ڕێژیمی خومەینی بۆ گرتنەوەی ئەو ڕێگایە حازر بوو بیدا، نیشانەیەك لە کەللەشەقیی ڕێبەرانی ئەو ڕێژیمە بوو. هێزی پێشمەرگە لەو شەڕەدا زیاتر لە چوارسەد شەهیدو برینداری هەبوو. هێزەکانی ڕێژیمیش بە لانی کەمەوە سێ تا چوار هەزار کوژراو و بریندارییان لێکەوت. سەرەنجام لە ئاخرو ئۆخری پاییزی ئەو ساڵەدا هێزەکانی ڕێژیم توانییان ڕێگای پیرانشار - سەردەشت بگرنەوە. بەڵام ئێستاش و ئێستاش نەیان توانی پێشی هاتوچۆی پێشمەرگە و تەنانەت تەداروکاتیش بگرن.

لە کاتێك دا ڕێگای پیرانشار - سەردەشت هێرشێکی وا گەورەو بەربڵاوی لەسەر بوو، لە ناوچەکانی دیکەی کوردستانیش شەڕ گەرم بوو. بۆیە ئەگەرچی هێزی پێشمەرگە لە ناوچەی سەردەشت و پیرانشار بە بەراورد لەگەڵ هێزەکانی بەشدار لە هێرشی ڕێژیم دا زۆر کەم بوو، و پێویستیی بە هێزی کۆمەکی هەبوو، بە کردەوە نەدەکرا لە هیچ ناوچەیەکی دیکەی کوردستانی ئێرانەوە هێزی کۆمەکی بێتە یاریدەی پێشمەرگەکانی پیرانشارو سەردەشت. لێرەدابوو کە دەفتەری سیاسی بڕیاری دا داوای هێزی کۆمەکی لە یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان (عێراق) بکا. ئەمەش زیاتر بەو مەبەستە بوو کە ئەگەر بکرێ، ڕێگای پیرانشار - سەردەشت هەتا بەهاری ساڵی ١٣٦٢ لە دەست نەچێ. چونکە دەفتەری سیاسی و ناوەندی تەداروکاتیی هێزی پێشمەرگەی کوردستان هێشتا لەوبەری ئەو ڕێگایەو لە ناوچەی گەورکی سەردەشت بوون.

بۆ ڕاگەیاندنی ئەو داوایە بە سەرکردایەتیی یەکیەتیی نیشتمانی، دەفتەری سیاسی نوێنەرایەتیی دا بە نووسەری ئەم دێڕانە. بەداخەوە وەك زۆربەی ڕووداوەکان ڕۆژی سەفەر بۆ لای سەرکردایەتیی یەکیەتی لە گوندی "تووژەڵ" لە ئاخرین نوختەی سنووری نێوان ئێران و عێراقم لەبیر نیە. ئەوەندەم لەبیرە لای عەسر بوو کە گەیشتمە بارەگای مەکتەبی سیاسیی یەکیەتی. لەو کاتەدا تەنیا مام جەلال خۆی لەوێ بوو. پاش بەخێراتن و چاك و چۆنی مەسەلەکەم لەگەڵ هێنایە گۆڕێ. لەبیرمە ڕاست بەو جۆرەشم باس کرد کە بۆ داوایەك هاتووم کە ئەگەر ئێستا یەکیەتیی نیشتمانی لە حیزبی دێموکراتی داوا بکا، حیزب بۆی جێبەجێ ناکرێ.

بە کورتی باسم کرد کە ئێمە دەمانەوێ ئەم ساڵ ڕێگای پیرانشار - سەردەشت بپارێزین. چونکە ڕێگایەکی گرنگی تەداروکاتی هەم بۆ پێشمەرگەو هەم بۆ خەڵکی ئاسایییە. لەبەر ئەوەش کە لە هەموو ناوچەکان شەڕمان لەسەرە، ناتوانین پێشمەرگە لە شوێنی دیکەوە بێنینە یارمەتیی پێشمەرگەکانی ئەو جەبهەیە. بۆیە هاتووم داوا بکەم ئەگەر بۆتان بگونجێ ئێوە چەند سەد پێشمەرگەیەك بنێرنە کۆمەگمان، هەتا بەفر ڕێگاو بانەکان دەگرێ. ئەودەم هێزەکانی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

دوژمن ناتوانن پێشڕەوی بکەن، مام جەلال لە وەڵام دا گوتی ئەمە شتێکە کە دەبێ مەکتەبی سیاسی بڕیاری لەسەر بدا. بەڵام لە ئێستاوە دەتوانم پێت بڵێم یەکیەتیی نیشتمانی ئەم سەروەرییە لە کیس خۆی نادا.

بە دوای ئەم قسانەدا مام جەلال بە تەلەفون و بە بێسیم ئەندامانی مەکتەبی سیاسیی ئاگادار کرد کە بۆ نان خواردنی شەو بێنە بارەگای خۆی. دوای نان وچاخواردن گوتم ئەمن کەمێك ماندووم، حەز دەکەم ڕێگام بدەن بچم ئیسراحەت بکەم. مام جەلال وەڵامی دامەوە کە دەزانم مەبەستت چیە. نەخەیر، ماندوو بوون و ماندوو نەبوونی تێدا نیە. ئەمە کۆبوونەوەی مەکتەبی سیاسییە، ئەتۆش ئەندامی دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی و فەرقیش لە نێوان حیزب و یەکیەتی دا نیە. کەوایە هەتا ئاخری کۆبوونەوە دادەنیشی. دیارە بەڕاستی مەبەستی منیش هەر ئەوەبوو کە بە بێ من قسەی خۆیان بکەن. بۆیە کاتێك هەموویان گوتیان کە دەبێ بەشداری کۆبوونەوەکە بی، لەگەڵیان دانیشتم و بە حوزووری من بڕیاریان دا پێشمەرگە بنێرنە کۆمەگمان. هەر ئەو شەوە بە بێسیم داوایان لە هەموو بەشەکانی پێشمەرگەی یەکیەتی کرد کە بەرەو سنوور بکەونە ڕێ. لە کورتی بیبڕمەوە لە ماوەی حەوتوویەك دا زیاتر لە هەزارو پێنج سەد پێشمەرگەی یەکیەتی گەیشتنە سنوور و بەسەر جەبهەکان دا دابەش بوون.

بە بڕوای من هاتنی پێشمەرگەکانی یەکیەتی بۆ یاریدەی پێشمەرگەکانی دێموکرات یەکێك لە لاپەڕە زێڕینەکانی مێژووی خەباتی ڕزگاریخوازانەی نەتەوەی کوردەو هەردەبێ واش سەیر بکرێ. یەکیەتیی نیشتمانی بە هەموو قورسایی خۆیەوە شانی دایە بەر ئەو ئەرکە نەتەوەییە. بەشێك لەتەداروکاتی ئەو هێزە لەباری چەك و تەقەمەنییەوەش هەر یەکیەتی بۆخۆی وە ئەستۆی گرت و تەنانەت شەخسی مام جەلال بارەگایەکی لە خەتی پێشەوەی جەبهە کردەوەو چەند حەوتوو لە نزیکەوە سەرپەرستیی کاروباری جەبهەکەی کرد. فەرماندەرو پێشمەرگەکانیش بە هەق فیداکارییان نواند و حەماسەیان خوڵقاند. ئەوەی لەبیرم بێ لانی کەم پازدە پێشمەرگەی بەوەجی یەکیەتی لەو دیفاعە پیرۆزەدا شەهید بوون و بە دەیان کەسیشیان لێبریندار بوون.

لەنێو قارەمانەکانی ئەو حەماسەیەدا پێم خۆشە یادی وتەیەکی بەنرخی شەهید مولازم خولە بکەمەوە. ناوبراو لە شەڕ دا گوللە لە (نخاع شوکی)ی درابوو و فەلەج ببوو. کاتێك هێنایانە پشتی جەبهە سەرم داو ئەحواڵم پرسی و گوتم ماڵی دوژمن خەرابێ. ئەگینا حەیفە لاوێك و قارەمانێکی وەك تۆ تووشی ئەم چارەنووسە بێ. لە وەڵام دا بە ورەیەکی یەکجار بەرزەوە گوتی ئەوە هیچ نیە، هەر باکیشت نەبێ. ئەمن تەنیا یەك مەراقم لە دڵ دا هەیە، ئەویش ئەوە کە لە عیراق کردم، لە ئێران کردم، نەگەیشتم لە تورکیاش بیکەم. بەداخەوە مولازم خولە هەر بەو برینەوە چوو و شەهید بوو. رووحی خۆی و هەموو هاوسەنگەرە شەهیدەکانی شادو یادیان بەخێر.

لەو کاتەدا ئەمن بەرپرسی ڕادیۆی دەنگی کوردستانی ئێران بووم. دەفتەری سیاسیی هەردوولاش لەسەر ئەوە ساغ ببوونەوە کە باسی بەشداریی پێشمەرگەکانی یەکیەتیی نیشتمانی لەو شەڕانەدا نەکرێ. بەڵام بەڕاستی بۆ من زۆر تاڵ بوو کە ناوێك لەو قارەمانەتیو گیانبازییە نەبرێ. بۆیە لە کۆبوونەوەیەکی سێ قۆڵی لەگەڵ دوکتور قاسملووی نەمر و مام جەلال دا بەڕاشکاوی گوتم ئەمن عەزاب دەچێژم لەوەی کە ناوێك لەو برایانە لە ڕادیۆ دا نیە. ئێستا کە ناکرێ بەناوی خۆیان باسیان بکەین تکا دەکەم موافەقەت بکەن کەبە ناوی "هێزی پشتیوان" لە خەبەرەکان دا باسیان لێبکەین. بە خۆشییەوە لەسەر ئەو پێشنیارە موافەقەت کراو بەم جۆرە هەم گیروگرفتەکەی ئێمە چارەسەر کرا، هەم ناوی هێزی پشتیوان لە لاپەڕەکانی مێژوودا تۆمار کرا.

لەو سەردەمەدا موجاهیدین جاروبار خەبەرەکانی ئێمەیان لە ڕادیۆی خۆیانەوە بڵاو دەکردەوە. دیارە ئەو بەشە کە پێوەندیی بە هێزی پشتیوانەوە هەبوو، هەر بەو جۆرە کە ئێمە دەمان نووسی لە ڕادیۆ موجاهیدیش دا بڵاو دەبۆوە. بەڵام کاتێك موجاهیدین تێگەیشتن مەبەست لە هێزی پشتیوان چیە، هاواریان لێبەرز بوو، و ئەمەیان کردە بەڵگەی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

"تجزیەطلبی"!! کاتێکیش بۆمان روون کردنەوە کە بۆچی ئەوان دەبێ بەوە قەڵس بن کە کوردێکی عێراقی بێ لە پێناوی "دێموکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستان"دا خۆی بە کوشت بدا، بە رواڵەت قانیع بون و بێدەنگەیان لێکرد. ئێستا تا چەندە باوەڕیان کردوە؟ هەر بۆخۆیان دەزانن.

مانگی دیفاع لە ئازادی

هێرشی کۆنەپەرستی بۆ سەر هەموو ناوچەکانی کوردستان و بەتایبەتی رێگای پیرانشار ـ سەردەشت لە مێژووی شەڕو پەلامارەکانی رێژیمی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر کوردستان دا کەم وێنە بوو. بۆیە پێویست بوو کۆمەڵانی خەڵك لە دڕندەیی رێژیم و پێویستیی دیفاع لە ماف و ئازادییەکانیان ئاگادار بکرێن و بۆ خەباتێکی بێ ئەمان هان بدرێن. بۆ بەجێهێنانی ئەم ئەرکە لەسەر بڕیاری دەفتەری سیاسی، سکرتێری گشتیی حیزب دوکتور قاسملووی شەهید لە پەیامێکی رادیۆیی دا ماوەی نێوان ٢٠ی خەرمانان تا ٢٠ی رەزبەری ساڵی ١٣٦١ی وەك ***"مانگی دیفاع لە ئازادی و مەوجوودییەتی گەلی کورد"*** راگەیاند و داوای لە کۆمەڵانی خەڵك کرد کە لە هەموو ناوچەکان دا بۆ دیفاع لە ئازادی و شەرەفی خۆیان وەکار کەون و ***"کچ و کوڕ و ژن و پیاو و گەنج و پیر لەو دیفاعەدا بەشدار بن"*** .

لەو پەیامەدا دوکتوری نەمر ئەرکەکانی کۆمەڵانی خەڵك، هێزی پێشمەرگەی کوردستان، هێزی بەرگریی میللی و بەرپرسان و ئەندامانی حیزبی بە وردی دەست نیشان کردبوو، و پاش ئیشارە بە نەخشی زۆر لە توێژەکانی کۆمەڵی کوردەواری وەك یەکیەتیی لاوان، مامۆستایانی ئایینی، مامۆستایانی شۆرش و خەڵکی لادێ، ئەرکەکانی خەڵکی کوردستانی بەم جۆرە پوختە کردبوونەوە:

"بە کورتی تەواوی خەڵکی کوردستان دەبێ هەموو هێز و تواناو ئیمکانی خۆیان بۆ جەبهە تەرخان بکەن. هەموو شتێك بۆ جەبهەو هەموو ئیمکاناتێك بۆ سەنگەر، ئەوەیە شیعاری ئەمڕۆی سەرانسەری کوردستان" .

دوای تەواو بوونی ئەو مانگەش دوکتور قاسملوو لە پەیامێکی دیکەدا مانگی هێرش بۆ سەر دوژمنی راگەیاند کە لە ٢٠ی رەزبەرەوە بۆ ٢٠ی خەزەڵوەری ١٣٦١ی دەگرتەوە. بەڕاستی بەدەنگەوە هاتنی خەڵکی کوردستان لە مێژووی خەباتی گەلی کوردو گەلانی ناوچەدا کەم وێنە بوو. لە زۆربەی شوێنە گشتییەکان دروشمی ***"هەموو شتێك بۆ جەبهە، هەموو ئیمکانێك بۆ سەنگەر"*** لە دارودیوارو لەسەر کاغەز نووسرابوو. کۆمەڵانی خەڵك جانانە دیفاعیان لە ماف و ئازادییەکانیان دەکردو هەمووان بیریان لە تێك شکاندنی پەلاماری دوژمن و پاراستنی دەسکەوتەکانی شۆرش دەکردەوە. مانگەکانی دیفاع لە ئازادی و هێرش بۆ سەر دوژمن نموونەی هەرە بەرزی هاوپێوەندیی نێوان حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و رۆڵەکانی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران بوون. هەر ئەو هاودەردی و هاوپێوەندییەش دوژمنی دژیگەلیی لە گەیشتن بە ئامانجە دژی ئینسانییەکانی دا ناکام هێشتەوەو تا ئێستا رەمزی مان و سەربەرزیی حیزبەکەمان و گەلەکەمانە.

گوازتنەوەی بنکەی رێبەرایەتی

لەگەڵ هەموو ئازایەتی و لەخۆبووردوویی‌یەك کە هێزی پێشمەرگەی کوردستان و بە گشتی کۆمەڵانی خەڵك لە خۆیان نیشان دا، سەرەنجام رێژیمی ئیسلامی توانی رێگای پیرانشار ـ سەردەشت بگرێتەوە. دەوڵەت بڕیاری دابوو هەر نرخێك پێویست بێ بۆ گرتنەوەی ئەو رێیە بیداو ئاشکراشە کە لە حاڵەتێکی وادا دەوڵەتێك دەتوانێ ئامانجە نیزامییەکانی وەدی بێنێ. هەر لە یەکەم رۆژەکانی پاییزی ساڵی ١٣٦١ەوە، پێش بینی دەکرا کە ئاخرەکەی دەوڵەت کۆنترۆڵی ئەو رێگایە بگرێتە دەست. لە وەزع و حاڵێکی وادا دروست نەبوو بنکەی رێبەرایەتیی حیزب و هێندێ بنکەی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

سابیتی دیکە وەك نەخۆشخانەو زیندان و رادیۆ هەر لە جێی خۆیان و لە نێوەڕاستی بـەرەکانی شـەڕ دا بمێننـەوە. بۆیـە پێویست بوو فکرێك بۆ راگوازتنی ئەو بنکانە بکرێتەوە. شایانی باسە کە هەر لە یەکەم مانگـەکانی سـاڵی ١٣٦١دا فکـری راگوازتنی نەخۆشخانەو رادیۆو زیندان کرابوو. ئەویش بەم جۆرە:

بنکەی رادیۆ کە تا ئەوکاتە لە نیزیك گوندی شێلمان لە ناوچەی گـەورکی سەردەشـت بـوو، راگـوێزرا بـۆ شـوێنێك لـە نیزیك ئاڵیەمەران لە ناوچەی نەڵێن و لە شوێنێکی نیزیك سـنوور. بناخـەی نەخۆشـخانەیەکی زۆر رێـك و پێـك لـە دۆڵـی خدراوێ لە نیزیك شارۆچکەی میراوێ دامەزراو کارێکی زۆریشی لـێکرا، کە بەداخەوە پـێش تـەواو بـوونی، ئـەو ناوچـەیە کەوتـە دەسـتی هێزەکـانی دوژمـن و ئـەو جێیـە هەرچـەند ماوەیـەك نەخۆشـخانەی گـەڕۆکی لـێبوو، قـەت نـەکرا بـە نەخۆشخانە. لە راستییش دا دروست کردنی نەخۆشخانە لە جێیەکی وەك خدراوێ هەر لە جێدا کـارێکی نادروسـت بـوو. زیندانیش گوێزرایەوە بۆ نیزیك گوندی ئاڵوەتان و هێندێك خانووبەرەشی بۆ دروست کران کە ئەویش لە راسـتی دا پـێش تەواو بوون بە جێ ما.

باشە هەر لێرەدا ئەو بەشە تەواو بکەین کە هەم بنکەی رادیۆی دەنگـی کوردسـتانی ئێـران و هـەم زینـدانی ناوەنـدی پاش دووجار جێگا گۆڕین سەرەنجام پێش تەواو بوونی پاییزی ١٣٦١ راگوێزران بۆ ناوچەی ئاڵانی سەردەشت لـە نیزیـك سنووری عیراق کە تا ئەودەم هێزی ئەرتەش و سوپای پاسدارانی بۆ نەچووبوو.

بێگومان یەکێك لە ئامانجەکانی رێژیم لە گرتنەوەی رێگای پیرانشار ـ سەردەشت لە گەمارۆخستنی بنکـەی دەفتـەری سیاسی بوو. کەوابوو مانەوەی ئەو بنکەیە لە شیوەجۆ و لە نێو جەرگەی هێزەکانی دوژمـن دا دروسـت نـەبوو. هەربۆیـە کەم کەم فکری راگوێزتنی بنکەی دەفتەری سیاسی بۆ شوێنێکی پشتی جەبهە جێی خۆی کردەوەو بۆ ئـەو مەبەسـتەش شوێنی باشتر لە ئاڵان دەست نەدەکەوت. ئەوەبوو لە نێوەڕاستی پاییز ڕا بنکەی دەفتەری سیاسـی گوێزرایـەوە ئـاڵان و لە گوندی مەزرێ لەنیزیك گوندی بەناوبانگی بێتووش جێگیر بوو.

بەو حاڵەش لەبەر ئەوەی جارێ بەشێکی بەرچاو لە ناوچە شاخاوییەکان لە مەڵبەندەکانی رەبەت و مەهاباد و بۆکان و شنۆو پیرانشارو شیمالی کوردستان لە ژێر کـۆنترۆڵی پێشـمەرگە دابـوو، و تـەداروکی لـە ناوچـەی ئاڵانـەوە دژوار بـوو، دەفتەری سیاسی بەڕاستی نەزانی ئـەو ناوچـەیە چـۆل بکـا. لێـرەدا دەفتـەری سیاسـی بـوو بـە دوو: یـەکیان دەفتـەری سیاسیی ژمارە١ کە بنکەکەی لە گوندی نەڵۆسە لە ناوچەی رەبەت بوو، و دوو ئەنـدامی دەفتـەری سیاسـی: کـاك جلیـل گادانی و نووسەری ئەم دێڕانەی لـێبوون. ئەوی دیکەش دەفتـەری سیاسـیی ژمـارە٢ بـوو کـە شـەهیدانی نـەمر دوکتـور قاسملوو و دوکتور شەرەفکەندی و هاوڕێیان کاك مستەفا هیجری و کاك فەتاح کاویان و کاك مستەفا شلماشیی لـێبوون. تەداروکی بەشی جنووب لە ئەستۆی دەفتەری ژمـارە٢ بـوو، و کاروبـاری ناوچـەکانی شـیمال و ناوەنـدیش بـە دەفتـەری ژمارە ١ سپێردرابوو.

رێـژیمی کۆمـاری ئیسـلامی کـە لـە سـاڵی ١٣٦١دا رێگـای سەردەشـت ـ پیرانشـاری گرتبـووەوە، سـاڵی ١٣٦٢ی بـۆ گرتنەوەی هەموو جادەکانی نێوخۆی کوردستان دانابوو. لە هەموو ناوچەکان هێرش بۆ گرتنـەوەی رێگـا سـەرەکییەکان دەست پێکرا. هێرش بۆ ناوچەی رەبەت هەر لە خاکەلێوەی ساڵی ١٣٦٢دا دەستی پێکرد. بۆیـە تـا پـاییزی ئـەو سـاڵە دەفتەری سیاسیی ژمارە١ دوو جار ناچار بوو جێگای خۆی بگۆڕێ. لەمانگی خاکەلێوەدا گوازتیـەوە بـۆ گونـدی چـۆمەڵ لە نیزیك رێگای مەهاباد ـ سەردەشت و دواتریش کە ئەو رێگایە کەوتـە دەسـتی هێزەکـانی رێـژیم بـاری کـرد بـۆ گونـدی بێهەنگوین لە ناوچەی مەنگوڕی مەهاباد. ئاخرەکەشی کە فەسڵی ساردو سەرما دەستی پـێکردو دەرکـەوت کـە مانـەوە لەو ناوچە کوێستانە بۆ زستان زۆر دژوارە، ئەو بنکەیەی دەفتەری سیاسی هەڵوەشاو لەگەل دەفتەری ژمـارە ٢ تێکـەڵ بووەوە.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

جینایەتێكی سامناك

تۆماری تەمەنی كۆماری ئیسلامی زۆری بە كوشت و كوشتارو قەتلۆعام و تـالان و بـڕۆو تـاوانی دژی ئینسـانی و دژی ئیسلامی دەرهەق بە خەڵكی كوردستان پـڕ كراوەتـەوە. كوشـتاری بەكۆمـەڵی خـەڵكی شـارەكانی سـنە، سـەقز، بانـەو نەغـەدەو زۆر گونـدی وەك قارنــێ، قــەلاتان، ســۆفیان، ســەرووكانی، حــەڵبێ و كوێكــان و حەســەن لــۆلان و... دوورخستنەوەی سەدان بنەماڵـەی كـورد بـۆ ناوچـە دوورەدەسـتەكانی وڵات، وێـران كردنـی سـەدان گونـد، سـووتاندنی هەزاران هەكتار زەوی وزاری خەڵكی هەژاری لادێ، گرتن و زیندانی كردن و ئەشكەنجەو ئازاری ئـازادیخوازانی كـورد هـەر كامە بەشێك لە كارنامەی رەشی ئەو حكوومەتە پێك دێنن كە هەژدە ساڵە بـەناوی دینـەوە سـواری شـان و ملـی گـەلانی ئێران بووە.

لە زیندانەكانی كۆماری ئیسلامییش دا بـە دەیـان جـار كـیژان و لاوانـی كـورد بـە تـاك و بـە كۆمـەڵ كەوتوونـە بـەر دەسـڕێژی بـەكرێگیراوانی داخ لـە دڵـی كۆمـاری ئیسـلامی. بـەڵام جینایـەتێك كـە كاربەدەسـتانی رێـژیم لـە رۆژی ١٢ی جۆزەردانی ساڵی ١٣٦٢ (٢ی ژووئەنی ١٩٨٣)دا دەرهەقی لاوانی مەهاباد ئەنجامیان دا، بەڕاستی دڕندانەو پڕ شـوورەیی بوو. لەو رۆژەدا بەناو پارێزەرانی ئیسلام بەیـەك جـار ٥٩ تێكۆشـەری خـەڵكی مـەهابادیان دایـە بـەر دەسـڕێژی گوللـەی ناهەقی و خەیانەت بێ ئەوەی ئەوانـە تـاوانێكی شـیاوی ئـەو سـزا سـەختەیان (تەنانـەت بـە پێـی قانوونـەكانی كۆمـاری ئیسلامییش) ئەنجام دابێ و بێ ئەوەش لە دادگایەكی ئاشكرا و قانوونیدا موحاكەمە كرابن.

لە نێو ئەو پەنجاونۆ كەسەدا لە بێلایەنـەوە هـەبوو هـەتا ئەنـدامی هێـزە سیاسـییەكانی كوردسـتان. بـەڵام زۆربـەی زۆریـان لـە لایـەنگرانی حیزبـی دێمـوكراتی كوردسـتانی ئێـران بـوون. دیـارە ئەوانـەش كـە ئەنـدامی حیـزب و رێكخـراوە سیاسییەكان بوون، بەڵگەیەك لەسەر ئەندامەتییان لە دەست جەللادەكانی رێژیمی ئیسلامی دا نەبوو. بەداخـەوە لەبـەر نەبوونی بەڵگەی روون دەرەتانی ئەوە نیە لە بەرامبەر ناوی هـەر كـام لـەو شـەهیدانەدا نـاوی ئـەو رێكخـراوە سیاسـییە بنووسین كە ئەندام یان لایەنگری بوون. بەو حاڵەش ناكرێ ناوی ئەو ٥٩ شەهیدە كە دەتوانین بـە ٥٩ مەشـخەڵی رێگـای رزگاریی كوردستان و سەرانسەری ئێران و بە ٥٩ شاهیدی دڕندەیی و ئینسانكوژیی رێژیمی ئیسلامییان دابنـێین، لێـرەدا تۆمار نەكرێ. ناو و شۆرەتی ئەو ٥٩ شەهیدەی رێگای دێموكراسی و خودموختاری بەم جۆرە بوو:[1]

١ـ ملا حسن لاجوردی
٢ـ علی صلاحی
٣ـ علی غوارە
٤ـ مصطفی فقری
٥ـ شكری نادری
٦ـ صالح مام ابراهیمی
٧ـ سید محمود سید محمدی
٨ـ كریم كاوە
٩ـ یوسف حسن زادە
١٠ـ سلیمان حسن زادە

[1] ناوەكان لە رۆژنامەی "كوردستان" ژمارە ٩١، جۆزەردان و پووشپەڕی ١٣٦٢، لاپەڕە ٢٤و ٢٥ وەرگیراون.

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

© www.kurdistanukurd.com

١١ـ ابراهیم امینی
١٢ـ محمد فاروق بازیار
١٣ـ یوسف حبیب پناه
١٤ـ کریم رحیمیان
١٥ـ کمال کریمی
١٦ـ هەژار کریمی
١٧ـ انشاءالله نادری
١٨ـ ابوبکر شکری
١٩ـ خدر رنگینی
٢٠ـ علی باژیان
٢١ـ فریدون شنگه
٢٢ـ محمد سلیمی
٢٣ـ رحمان خضر پور
٢٤ـ احمد کهروبی
٢٥ـ مقصود محمودی
٢٦ـ صالح فرهودی
٢٧ـ کامران زائر حجازی
٢٨ـ علی آباده
٢٩ـ سیامك سقزی
٣٠ـ عباس یوسفی
٣١ـ حسین کلهوری
٣٢ـ احمد محمود کندو
٣٣ـ محمدامین احمدی
٣٤ـ منصور جناح
٣٥ـ وفا الیاسی
٣٦ـ محمد مسعودی
٣٧ـ محمد ابوبکری
٣٨ـ سید ابراهیم احمدی
٣٩ـ خالد صفائی
٤٠ـ خالد رحیمی آذر
٤١ـ حسن رحیمیان
٤٢ـ کمال چاوشینی
٤٣ـ یوسف ایازی
٤٤ـ خالق بارزانی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

٤٥ـ مصطفی عصمتی

٤٦ـ علی گلپرست

٤٧ـ رحمان رحیمی

٤٨ـ عبدالله تحریریان

٤٩ـ علی مزنه

٥٠ـ كاظم خاتونی

٥١ـ عباس حسین پور

٥٢ـ محمد حسینی

٥٣ـ محمود دریزەای

٥٤ـ همایون نیلوفری

٥٥ـ محمدامین صفا

٥٦ـ محمد علیالی

٥٧ـ علی بانەیان

٥٨ـ حسن جهانیان

٥٩ـ غلامرضا بارزی

سنوور بەزاندن

هێرشی بەربڵاوی رێژیم بۆ سەر ناوچە ئازادكراوەكان بەرە بەرە دەرەتانی راگرتنی بنكەی سابیتی بەرتەنگ كردەوە. بە پەلاماری زەمینی و هەوایی بۆ سەر ناوچەی ئالان كە دەفتەری سیاسی و نەخۆشخانەو بنكەی رادیۆو چاپەمەنی و بە كورتی هەموو ئۆرگانەكانی سەر بە دەفتەری سیاسیی لێ جێگیر ببوون، ئەمنییەتی ئەو ناوچەیە بە تەواوی كەوتە مەترسییەوە. هەربۆیە لەئاخرو ئۆخری هاوینی ١٣٦٢دا بەداخەوە حیزب ناچار بوو بیر لە سنوور بەزاندن و گوازتنەوەی بنكەی دەفتەری سیاسی بۆ نێو خاكی كوردستانی عیراق بكاتەوە.

یەكێك لە كۆسپە سەرەكیەكانی سەر رێگای ئەو كارەش ئەوە بوو كە تەواوی هێڵی سنووریی نێوان ئێران و عیراق لە ناوچەی كوردستانی عیراق دا بە ناوچەی قەدەغەكراو ناسرابوو و لەمێژ بوو لە دانیشتووانی چۆل كرابوو. جگە لەوەی لە بەرەبەری فەسڵی باران و بەفرو سەرماو سۆڵەدا دەرفەتی دروست كردنی خانوو بۆ ئەو هەموو ئۆرگانە نەبوو، هەر وەرگرتنی موافەقەتی دەوڵەتی عیراق بۆ جێگیربوون لە ناوچەی قەدەخەكراودا پێویستیی بە وەختێكی زۆر هەبوو كە بە هیچ جۆر لەگەڵ وەزعی حیزب لەناوچەی ئالان رێك نەدەكەوت. بەرە بەرە هێزەكانی رێژیم لە ناوچە نیزیك دەبوونەوەو بەردەوامیش دەوروبەری دەفتەری سیاسی لە ژێر ئاوری هێزی هەوایی و تۆپخانەی دوورهاوێژدا بوو.

لەو حاڵەدا چار نەبوو جگە لەوە كە پێش ئەوەی بەرەسمی موافەقەتی دەوڵەتی عیراق وەرگرین، هێندی بنكەی سووكبار لە ناوچەی ماوەت (شینكایەتی) كە لەگەڵ ئالانی سەردەشت هاوسنوورە، جێگیر بكەین و ئەم جار دەوڵەتی عیراق ئاگادار بكەین كە ئێمە لەو ناوچەیە هەین و داوا بكەین كە بە هێزەكانی ئەرتەش دەستوور بدەن، تۆپبارانمان نەكەن. سروشتیيە كە دەوڵەتی عیراق ئەو كارەی پێناخۆش بوو، بەڵام بەهەرحاڵ تازە كەوتبووە بەرامبەر (امرواقع) و پیاو هەق بڵێ جگە لە كەندو كۆسپی هاتوچۆ گیروگرفتێكی دیكەمان لە لایەن هێزەكانی ئەرتەشی عیراقەوە بۆ دروست نەكرا. ئەوەبوو كە بەرەبەرە بنكەكانی سەر بە دەفتەری سیاسی راگوێزران و لە یەكێك لە شەوەكانی خەزەڵوەری

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد
© www.kurdistanukurd.com

١٣٦٢دا (بەداخەوە بە وردی لەبیرم نیە) کە هێزەکانی رێـژیم توانیـان بـەرزایی سـتراتیژیکی "نـۆرێ" لـە ناوچـەی ئـالان بگرنەوە، دوا بارو دوا نەفەرەکانی سەر بە دەفتەری سیاسی لە زێی چووك كە لەو شوێنە راست بـەنێوان هـەردوو بەشـی کوردستانی ئێران و عیراق دا دەپوا، پەڕینەوە.

جێگای باسە کە لەگەڵ ئێمەدا بنکەکانی رێکخراوی موجاهیدینی گەلی ئێران و کۆمەڵەش سنووریان بەزانـدو ئـەوانیش هەر لە ناوچەی شینکایەتی و لە نیزیك بنکەکانی حیزب جێگر بوون. دەبێ ئەوەش بگوترێ کە بێجگە لە هێندێ شوێنی تایبەتی وەك زیندان و رادیۆ، تەواوی ئۆرگانەکان و هەروەها بنەماڵەکان ئەو ساڵەو تا چەند مانگ لە ساڵی ١٣٦٣ش هەر لە چادر، یان وەك ئەوەدەم ناویان لـێنابوو لە خانووی پەڕۆدا دەژیان. خوا هەڵناگرێ زستانەکەشـی زۆر ئـەهل و سـەهل نەبوو و ساردو سـەرما زۆری خـەڵك و بەتایبـەتی ژن و منـداڵ ئـازار داو لـە ئاوربـارانی دووراودووری تۆپخانـەش بێبـەش نەبوون. بەو حاڵە تێکڕا بە ورەیەکی بەرزەوە ئەو زستانەیان بەسەر بردو هەمووان وێکڕا بـۆ چارەسـەری گیروگرفتـەکان هاوکاریيان کرد.

کورتەباس

مەسەلەیەك کە لەنێو حیزبی دێموکراتی کوردستان دا بە کورتەباس ناسراوەو ساڵی ١٣٦٢زیاتر خۆی نوانـدو بـوو بـە باسی هەرە گرنگ و ئاڵۆزی کۆنگرەی شەشەم، رابردوویەکی لەوە درێژتری هەیە. دەزانـین حیزبـی دێمـوکرات ئەگەرچـی حیزبێکی نەتەوەیی و ناوچەییە، بەڵام هەر لە سەرەتاوە لە پێوەندی لەگەڵ یەکیەتیی شووڕەوی و حیزبی کومونیستی شـوورەوی دا بـووەو ئـەو نیزیکیـە وای کـردوە کـە حیـزب هێنـدێك بناخـەی فکـری و تەنانـەت هێنـدێ سیسـتمی تەشکیلاتییش لەو حیزبە وەربگرێ. لەسەر یەك حیزبی دێموکرات ئێستاش خـۆی لـە ریـزی هێـزە سیاسـیيە چـەپەکانی ئێران و کوردستان دا دەبینێو ئەمەش بە نوختەیەکی بەهێزی خۆی دەزانێ.

بەو پـێیە حیزبی دێموکرات هەم بەرنامەکەی و هەم پێڕەوی نێوخۆی کەم و زۆر وێکچوونی لەگەل بەرنامـەو پێـڕەوی حیزبە کومونیستەکان دا هەبووەو بەتایبـەتی دیفـاع لـە کرێکـاران و جووتیـاران و چـینە زەحمەتکێشـەکان بـە گشـتی و توێژە خەڵکیەکانی کۆمەڵ (روونـاکبیران، ژنـان، لاوان و...) یـەکێك لـە شـانازیيەکانی ئـەم حیزبەیـە. هـەر بـەو پـێیە ***"سانترالیزمی دێموکراتیك"*** ، ***"پەیرەوی لە تیئۆریی زانستی"*** و ***"سۆسیالیزم"*** و زۆر شتی دیکە لەو ئەسڵانە کـەزیاتر لـە نێو حیزبە کومونیستەکان دا پەیرەوییان لـێدەکرێ، لە کۆنەوە بە شـێوەیەك کەوتوونـە نێـو بەنـدەکانی بەرنامـە، یـان پێڕەوی نێوخۆی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە. جگە لە ماوەیەکی کورت (١٣٤٩ـ١٣٣٩) کە حیزبـی دێمـوکرات لە ژێر تەئسیری هێندێ تەوژمی لاوەکیدا لە رێبازی خۆی دوورکـەوتبووەوە، ئـەم حیزبـە هەمیشـە خـۆی بـە یـەکێك لـە حیزبە چەپەکان و بە دۆستی حیزبە کومونیستەکان و وڵاتانی سۆسیالیستی داناوە.

بەڵام دوکتۆر قاسملووی نەمر کە هەم روونـاکبیرێکی گەورە بوو کە چەند زمانی زیندووی دەزانـین و لـە زۆر مەیـدان دا موتاڵایـەکی زۆری هـەبوو، و هـەمیش بۆخـۆی ماوەیـەکی زۆر لـە وڵاتـانی سۆسیالیسـتی ژیـابوو، و هێنـدێك لـە کـەم و کوڕیيەکانی سیستمی سۆسیالیستیی بۆ دەرکەوتبوون، هەر پاش گەڕانـەوەی بـۆ کوردسـتان لـە سـاڵی ١٣٤٩(١٩٧٠)دا هەوڵی دا هێندێ ئاڵوگۆڕ لە بۆچوونەکانی حیزب دا پێك بێنێ. پێویستە بگوترێ کە شەهید قاسملوو باوەڕێکی قوڵی بـە سۆسیالیزم هەبوو، لەباری بیروباوەڕیشەوە مارکسیست بوو. بەو تـێبینیيەوە کە ئەو دەروێش سـیفەت یـان باشـتر بڵـێم نۆکەر سیفەت نەبوو. باوەڕی بە سەربەخۆیی حیزبی دێموکرات هەبوو، سەربەخۆ بیری دەکردەوەو پێی وا نەبوو ئـەوەی لە یەکیەتیی شووڕەوی، یان وڵاتانی دیکەی سۆسیالیستی دەگوزەرێ تەواوەو کەم و کوڕیی تێدا نیە.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

رەنگە چەند ساڵ ژیان لـە چیکۆسـلۆواکی و دیتنـی ئـەو رووداوانـەش کـە سـاڵی ١٩٦٨ لـەو وڵاتـە روویـان داو نـاوی "بـەهاری پـراگ"یـان لـێبەجێ مـا، لـەو ئـاڵوگۆڕە فیکریی‌یانـەی شـەهیدی نـەمردا بێتەئسـیر نـەبووبن. جێگـای باسـە ئەوەندەی بۆخۆم بیستوومە و زانیومەتەوە، دوکتور قاسملوو تـەنیا شەخسییەتی کوردو ئێرانی و بـە گشتی بێگانـەی دانیشتووی چێکۆسلۆواکی بوو کە ساڵی ١٩٦٨ هاتنی ئەرتەشی شوورەوی بۆ ئەو وڵاتـەی بـە غەڵـەت زانـی. دیـارە ئـەم هەڵوێستەی زۆر گرانیش لەسەر تەواو بوو. چونکە لە ئاکـامی بـەدگۆیی "هاوڕێیـانی"تـوودەییدا، نـەك هـەر بـۆ خـۆی، بەڵکوو خێزانیشی کە خەڵکی چیکۆسلۆواکی بوو لەو وڵاتە دەرکران.

بەهەرحاڵ چونکە سۆسیالیزم هـەر لـە کۆنـەوە لـەنێو حیزبـی دێمـوکرات دا وەك ئامانجێـك سـەیری دەکـراو دوکتـور قاسملوو بۆخۆشی بـە سـەختی لایـەنگری بـوو، کاتێـك پـێش کۆنفرانسـی سـێهەمی حیـزب مەئموورییـەتی گەلاڵـەکردنی بەرنامەو پێڕەوی نێوخۆی پێسپێرا، سۆسـیالیزمی وەك ئامـانجی دواڕۆژی حیـزب لـە بەرنامـەدا گونجانـدبوو. هـەر لـەو کاتەش دا چونکە لە نیزیکەوە دیتبووی کە لە وڵاتانی سۆسیالیستی دا دێموکراسی و ئازادیی دەربڕینـی بیروبـاوەڕ نیـە، پاشگری دێموکراتیکی بۆ سۆسیالیزمەکە دانابوو، بـەو مانایـە کـە ***"سۆسیالیزمی دێموکراتیك"*** ی بـۆ ئامـانجی دواڕۆژی حیزب پێشنیار کردبوو.

کاتێك لە کۆنفرانس دا باسی بەرنامەو پێڕەو هاتە گۆڕێ ئەو بەندە لە بەرنامە کێشەیەکی زۆری لەسـەر دروسـت بـوو. هێندی کەس پێیان وابوو کە گوترا سۆسیالیزم، ئیـدی "ئـاو رادەوەسـتێ"و زیـادکردنی هـەر پێشـگرو پاشـگرێك ئەگـەر ئیمانیشی پێ لەق نەبێ، هەر گوناهێکی کەبیرەیە. بەشێك لە بەشدارانی کۆنفرانسیش لایەنگری نەزەری دوکتور قاسملوو بوون. ئێستا هەردوو لاش چەندە لـە مەسـەلەکە حـاڵی بـوون باسـێکی دیکەیـەو خـۆی لـێبوێرین باشـترە. سـەرەنجام چونکە هەردوو لا نەیان توانی یەکتر قانیع بکەن، لە جیاتی دێموکراتیك وشـەی دادپـەروەر بـە سۆسـیالیزمەوە لکێنـدراو بوو بەوەکە ***"ئامانجی دواڕۆژی حیزب کۆمەڵێکی دادپەروەری سۆسیالیستی‌یە."***

هەرچەند ئەم بەندەی بەرنامە لەکۆنگرەی سێهەمیش دا (رەزبەری ١٣٥٢ ـ سێپتامبری١٩٧٣) هەر بەو جـۆرە پەسـند کرایەوە، بەڵام شەخسی دوکتور قاسملوو هەر لە هەوڵی ئەوەدا بوو کە ئەو سۆسیالیزمەی وەك ئامـانجی دواڕۆژی حیـزب لە بەرنامەدا گونجێندراوە پاشگری دێمـوکراتیکی بـەدواوە بـێ. مەبەسـتی سەرەکییشـی ئـەوەبوو کـە ئـەو بۆچـوونە لـە مێشکی ئەندامانی حیزب دەربێ کە هەرچی حیزبـە کومونیسـتەکان و وڵاتـانی سۆسیالیسـتی گوتیـان دەبـێ حیزبـەکانی وڵاتانی دنیای سێهەم دووپاتی بکەنەوەو هەقیان نیە گومانی تێدا بکەن. هەربۆیە لە کۆنگرەی چوارەمیش دا (رەشەمەی ١٣٥٨ ـ فێوریەی١٩٨٠) دیسـان ئـەو بەنـدە هاتـەوە بـەر بـاس و موناقەشـە، بـەو فەرقـەوە کـە ئـەم جـارە موخالیفـانی بۆچوونی دوکتور قاسملوو زۆرتریش بوون و لە لاوەش ڕا رێنـوێنی دەکـران. ئاکـام ئـەوە بـوو کـە لـەو کۆنگرەیـەدا ئـەو بەندەی بەرنامەی حیزب دەسکاری کرا، بێ ئەوەی بگوترێ کە خوانەخواستە ***"سۆسیالیزمی مەوجوود" غەڵـەت لـەزاتی دا هەیـە. ئـەمجارەیان ئامـانجی دواڕۆژی حیزبـی دێمـوکراتی کوردسـتانی ئێـران بـوو بـە "پێـك هێنـانی کۆمـەڵێکی سۆسیالیستی کە بناخەکەی لەسەر بنچینە زانستی‌یەکانی دروست کردنی سۆسیالیزم دامەزرابێ."***

گەیشتینە کۆنگرەی پێنجەم (سەرماوەزی ١٣٦٠ ـ دێسامبری١٩٨١) دیسان مەسەلەی سۆسیالیزمی دێموکراتیـك یـان نادێموکراتیك سەری هەڵدایەوە. ئاکام ئەوە بوو کە لەو کۆنگرەیەش دا دیسان یاری بـە وشـەکان کـراو شـتێك دانـرا کـە ئەگەرچی هەموو لا لەسەری رێك کەوتن، بەڵام نە مەفهوومێکی ناسراوی هەبوو،و نە ئامانجی هیچ لایەنێکیشی هێنایەدی. ئەمجارەیان ئامانجی دواڕۆژی حیزبی دێموکرات بوو بە ***"پێك هێنـانی کۆمـەڵێکی سۆسیالیسـتی کـە وەڵامـدەری هـەل و مەرجی تایبەتیی وڵاتەکەمان بێ."***

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

لەئاکامی ئەو رەوتە دووردرێژەدا بوو کە ساڵی ١٣٦٢ (١٩٨٣) کاتێك لە پلینـۆمی کۆمیتـەی ناوەنـدی دا ئـەو باسـە هاتە گۆڕێ، وا بە باش زانرا دوکتور قـاسملوو بۆچـوونەکانی خـۆی لـەبارەی سۆسـیالیزمی دێموکراتیکـەوە بێنێتـە سـەر کاغەز بۆ ئەوەی هاوڕێیانی حیزبی بیخوێننەوەو لێی ئاگادار بن. لێـرەدا بـوو کـە دوکتـوری شـەهید ئـەو باسـەی لـەژێر ناوی ***"کورتەباسێك لەسەر سۆسیالیزم"*** دا گەڵاڵە کردو درا بە کۆمیتـەکانی حیزبـی. ***"کورتـەباس"*** بـە زمـانێکی رەوان و دوور لە فەزڵفرۆشی نووسرابوو. لەوێدا هێندێ کەم و کوڕیی سیستمی سۆسیالیستی لە وڵاتـانی سۆسیالیسـتی دا بـاس کرابوون و هەڵوێستی حیزبی دێموکرات بەرامبەر بەو وڵاتانە پێشنیار کرابوو. زۆر بە کورتی گوترابوو کـە ئێمـە نـە دەبـێ دوژمنی وڵاتانی سۆسیالیستی بین و هەرچی گوتیان رەتـی کەینـەوە، نـە دەبـێ گوێلەمسـتیان بـین و چـییان گـوت بـە قسەیان بکەین و لەبەری بنووسینەوە. سیاسەتی دروست ئەوەیە دۆستیان بین. دوو دۆستیش جاری وایە نەزەریان وەك یەکەو جاری واشە هەرکامە بۆچوونێکی هەیە.

سروشـتیيە کـە ئـەو نووسـینەی دوکتـوریش، دەروێشـەکانی شـووڕەوی و وڵاتـانی دیکـەی سۆسیالیسـتیی روون نەکردەوەو زۆر کەس لە زۆر حیزبی جۆراوجۆردا بە نووسراو هێرشیان کردە سەری و تۆمەتیان لـێداو قسەیان پـێگوت. بەڵام ئەو باسە لە نێو ریزەکانی حیزب دا شوێنەواری خۆی داناو مێشکی زۆر لە هاوڕێیانی روون کردەوە. هەربۆیەش لە کـۆنگرەی شەشـەم دا (رێبەنـدانی ١٣٦٢ ـ ژانویـەی١٩٨٤) نـەك هـەر کورتـەباس پەسـند کـرا، بـەڵکوو سۆسـیالیزمی دێموکراتیك وەك ئامانجی دوارۆژی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هاتە نێو بەرنامەی حیزبیشەوە.

داخوا مەبەستی دوکتور قاسملوو لە سۆسیالیزمی دێموکراتیك، ئەو ***"سۆسیال دێموکراسی"*** یە بووە کە لە زۆر وڵاتـی سـەرمایەداریدا وەك سیسـتم جـێگیر بـووەو زۆر حیزبـی سۆسیالیسـت و سۆسـیال دێمـوکراتیش هـەوڵی جێگیرکردنـی لەوڵاتەکانیان دا دەدەن؟ ئەمـە پرسـیارێکە دەکـرێ ئێمـە جـوابی جۆراوجـۆری پـێبدەینـەوە. ئـەوەش کـە ئێسـتا دوای رووخانی شووڕەوی و تێکچوونی بلووکی سۆسیالیستی دیسان سۆسیالیزم یان سۆسیالیزمی دێموکراتیك بـۆ ئـەوە دەبـن بکرێنە ئامانجی حیزبێکی سیاسی و بەتایبەتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران؟ شـتێکە جێگـای موناقەشـە. بـەڵام شتێك کە گومانی تێدا نیە ئەوەیە کە دوکتوری شەهید بە هیچ جـۆر مەبەسـتی لـە سۆسـیالیزمی دێموکراتیـك، سۆسـیال دێموکراسی نەبوو. چونکە هەر بۆخۆی لە "کورتەباس"دا بەڕاشکاوی دەڵێ:

"سۆسیالیزمی دێموکراتیك لەگەڵ سۆسیال دێموکراسی فەرقی هەیە. سۆسیال دێموکراسی رێبازێکی ریفۆرمیستییە کە بەناوی سۆسیالیزم دیفاع لە سەرمایەداری دەکا... لەحاڵێك دا سۆسیالیزم بە مانـای هەڵوەشـانی سـەرمایەداری بـە تەواوی و پێك هێنانی کۆمەڵێکی نوێیە".

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەری کوردستان و کورد

فەسڵی شەشەم:

لە کۆنگرەی شەشەمەوە تا کۆنگرەی حەوتەم (١٣٦٤ـــ١٣٦٢)

© www.kurdistanukurd.com

کۆنگرەی شەشەم

بەستنی بەوەختی کۆنگرەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ماوەی ١٧ ساڵی دوای ڕاپەڕینی گەلانی ئێران دا بە هەق نیشانەی پابەند بوونی ئەم حیزبە بە پاراستنی دێموکراسی لە نێو ریزەکانی حیزب دایە. لەوەتا کۆماری ئیسلامی لە وڵاتەکەمان دا هاتۆتە سەرکار، حیزبی دێموکرات لەگەڵ خەباتێکی سەخت و دژواری چەکدارانە بەرەوڕووبووە و هەمیشە بنکەکانی لەژێر مەترسیی بۆمباران و تۆپ باران و کردەوەی تیرۆریستیی بەکرێگیراوانی کۆماری ئیسلامی دا بوون. بەو حاڵەش زۆربەی زۆری کۆنگرەکان بەو جۆرە کە پێڕەوی نێوخۆ دیاریی کردوە، لەوختی خۆیان دا گیراون. لەنێو هەموو کۆنگرەکانی حیزب دا دەکرێ بگوترێ ئامادە کردن و پێك هێنانی دەرەتانی بەستنی کۆنگرەی شەشەم لە هەمووان دژوارتر بوو، و هەربۆیەش زیاتر لە هەمووان نیشانەی سووربوونی حیزب لەسەر پاراستنی دێموکراسیی نێوخۆییو جێبەجێ کردنی ئەسڵەکانی پێڕەوی نێوخۆی حیزب بوو.

کۆنگرەی شەشەم لە زستانی ساڵی ١٣٦٢دا بەستراو سروشتییە کە کاری ئامادەکردنی لە هاوین و پاییزی ئەو ساڵەدا بوو. لەو فەسڵەی عەمەلیاتی نیزامییش دا هێزەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی هێندێ سەرکەوتنیان بەدەست هێنابوو. تا ئەو پاییزە تەواوی ڕێگا ئەسڵییەکانیان گرتبووەوەو بنکەو پێگەی نیزامییان لێدامەزراندبوون. جگە لە ناوچەیەکی بەرتەسکی نێوان سێکوچکەی مەهاباد ـ پیرانشار ـ سەردەشت هەموو ناوچە ئازادکراوەکان کەوتبوونەوە بەردەستی هێزەکانی ڕێژیم و لەوەش زیاتر بنکەی ڕێبەرایەتیی ناچار ببوو سنووری نێوان ئێران و عیراق ببڕێ و لە خاکی کوردستانی عیراق دا جێگیر ببێ. لەو وەزعەدا هەوڵی ڕێژیم ئەوەبوو دەرەتانی پشت ڕاست کردنەوە بە حیزبی دێموکرات و هێزە سیاسییەکانی دیکە نەداو وەك کاربەدەستانی ڕێژیم ناوی دەبەن کۆتایی بە "غائلەی کردستان" بێنێ. بۆیە لە هەموو جێیەك بە شوێن تێکۆشەرانی حیزبەوە بوو و بەتایبەتی زۆریش هەوڵی دەدا کە بەستنی کۆنگرە تێك بدا، یان هەر نەبێ وەدوای بخا.

لەم لاشەوە حیزب نەك هەر لەسەر بەستنی کۆنگرە سوور بوو، بەڵکوو لەسەر ئەوەش پێی دادەگرت کە هەموو کۆنفرانسەکانی حیزبی لەنێوخۆی وڵات و لەسەر خاکی کوردستانی ئێران بگیرێن و هەرواش کرا. بۆیە لە زۆر جێگا کۆنفرانسەکانی حیزبی کەوتنە بەر ڕەهێڵەی ئاوری تۆپخانەو بەداخەوە لە یەکێك لەو هێرشانەدا لە کۆنفرانسی شارستانی بانە کادرێکی زۆر بەوەجی حیزبی بەناوی عمر رحیمی شەهید بوو.

بۆ جێگای کۆنگرە شوێنی بنکەی ڕێبەرایەتی لەبەرچاو گیرابوو. بەڵام وەك لەپێشەوە باس کرا، تاقە خانوویەك چیە لێی نەبوو. ماوەیەك بیر لەوە کرایەوە لە گوندێکی کوردستانی عیراق و لە مزگەوتێك دا کۆنگرە بگیرێ، دوایە ئەو فکرەش وەلا نرا. چونکە لە لایەك دەبووینە مایەی ناڕەحەتیی خەڵکەکەو پەکخستنی نوێژو تاعەتی خەڵك بۆ ماوەی چەند ڕۆژ، لە لای دیکەش ئێمە لە ناوچەی قەدەخەکراو دەژیاین کە هیچ ئاوەدانیی لێنەمابوو و ئەگەر ویستبامان لە مزگەوتان دا کۆنگرە بگرین، دەبوو زۆر دوور لە بنکەی دەفتەری سیاسی لە فکری جێو ڕێ دا بین. بۆیە بڕیار درا هەر لەنێو چادرەکانی بنکەی دەفتەری سیاسیدا جێگا بۆ کۆنگرە ساز بکرێ. ئەوەبوو کە هەرچۆنێك بوو هەزار بلووکێکمان پەیدا کردو ساڵۆنێکمان ساز کرد کە دیوارەکەی بەشێکی بلوك بوو، بەشی سەرەوەشی نایلۆن و سەرەکەشی پاش دارەڕایەکی شاش و باش بە نایلۆن داپۆشرابوو.

کاتێك ڕۆژی بەسترانی کۆنگرە (٢ی ڕێبەندانی ١٣٦٢ـ٢٢ی ژانویەی١٩٨٤) نیزیك بووەوەو نوێنەرانی کۆنگرە بەرە بەرە گەیشتنە شوێنی دیاریکراو، هێزەکانی ڕێژیم هەستیان بە بوونی کۆنگرە لەو جێگایە کردو بە توندی دایانەبەر ڕەهێڵەی تۆپی دوورهاوێژو کاتیووشا. بەخۆشییەوە جێگای کۆنگرەو بنکەی ڕێبەرایەتی وەبەر نەهاتن و لە ئاکام دا

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

هیچ زیانی گیانی‌یان پێ‌نەگەیشت. دوایەش بە دوو ڕێگادا پێشی بەردەوام بوونی هێرش بۆ سەر شوێنی کۆنگرە گیرا: یەکەم ئەوە کە پێشمەرگەکانی ناوچەی سەردەشت بەڕاستی دیوارێکی گۆشتینیان لە بەرامبەر هێرشی هێزەکانی ڕێژیم دا دروست کردو بە جۆرێك مەشغووڵیان کردن کە نەپرژێنە سەر پەلاماردانی شوێنی کۆنگرە (پێشتر بەرنامەیان هەبوو لە ڕێگای زەمینی‌یەوە پەلاماری بدەن) و تەنانەت بیر لێ‌کردنەوەشی. دووهەمیش ئەوە کە لە ڕێگای نفووز بۆ نێو هێزەکانی ڕێژیمەوە هێندێ زانیاریی ناڕاستمان لەبارەی شوێنی کۆنگرەوە دانێ کە بووبە هۆی ئەوە ماوەی چوار ڕۆژ شوێنێکی چۆلی دوور لە جێگای کۆنگرە بە چەکی دوورهاوێژ بکوتن.

شایانی باسە کە ئەوانەی ئاگایان لەو نهێنی‌یە هەبوو، لە چوار پێنج کەس تێ‌نەدەپەڕین. بەڵام کاتێك بڕیار دراو ڕاگەیەندرا کە کۆنگرە هەر لەو جێگایەو هەر لە خانووی نایلۆن دا دەگیرێ، هیچ کەس ترسی ڕێ‌نەنیشت و بە ورەیەکی بەرزەوە ڕوویان کردە ساڵۆنی کۆنگرە.

کۆنگرەی شەشەم هەروەك چەند مانگ پێشتر لە لایەن دەفتەری سیاسی‌یەوە بڕیاری لەسەر درابوو، ڕاست لە ڕۆژی ٢ی ڕێبەندان ساڵرۆژی دامەزرانی کۆماری کوردستان دا دەستی بەکار کرد. ئەمەش نیشانەی چاونەترسی و پشوولەسەرەخۆیی ڕۆڵەکانی دێموکرات بوو. ئەم کۆنگرەیە یەکێك لە چەند کۆنگرەی حیزب بوو کە میوانیشیان بۆ بانگهێشتن کرابوون. لە ڕێکخراوە ئێرانی‌یەکان ڕێکخراوی (مجاهدین خلق) و هێندێ ڕێکخراوی دیکە نوێنەریان هاتبوو، و لە ڕێکخراوە کوردستانی‌یەکانیش هەیئەتێکی پایەبەرزی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان (عێراق) بە سەرپەرستیی بەڕێز جەلال تاڵەبانی بەشدار بوو. بەڕاستی بۆ وەبیرهێنانەوە دەبێ کە لە حاڵێك دا جاروبار دەنگی تەقینەوەی تۆپە قورسەکانی ڕێژیم لەگەڵ دەنگی بەشدارانی کۆنگرە لە میکرۆفۆن دا بڵاو دەبۆوە، هەموو ئەوانەی لە ساڵۆنی کۆنگرەدا ئامادە بوون (بە ئەندامانی کۆنگرەو میوانەکانەوە) بێ‌ترس و دڵەخورپە قسەی خۆیان دەکردو کەس بیری لە ترس و نیگەرانی نەدەکردەوە.

کۆنگرە پاش کرانەوەی بە سروودی "ئەی‌ڕەقیب" و دەقیقەیەك بێدەنگی بە یادی شەهیدانی ڕێگای ڕزگاری، گوێی بۆ ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی ڕاگرت کە لە لایەن شەهیدی نەمر دوکتور قاسملووی مامۆستاوە پێشکەش کرا. پاشان نۆرە درا بە میوانەکان کە پەیامی پیرۆزبایی خۆیان بخوێننەوە. پێم خۆشە وەبیر بێنمەوە کە هەم پەیامی موجاهیدین وەك چالاکترین هێزی سەرانسەریی ئێران و هەم پەیامی یەکیەتیی نیشتمانی وەك هێزی هەرە چالاکی کورد لەو سەردەمەدا، نیشانەی ڕێزو حورمەتی حیزبی دێموکرات لەنێو هێزە سیاسی‌یەکانی ئێرانی و کوردستانی‌دا بوون و هەر لەو کاتەش دا بوونی ئەو دوو هێزە سەرەکی‌یە لەو کۆنگرەیەدا دەرفەتێك بوو بۆ لێك نزیك بوونەوەی بزووتنەوەی ڕزگایخوازانەی خەڵکی ئێران و بزووتنەوەی هەقخوازانەی گەلی کورد لە دەرەوەی ئێران. دیارە پاش پێشکەش کردنی پەیامی پیرۆزبایی، میوانەکان کۆنگرەیان بەجێ هێشت و تا دوا ڕۆژی کاری کۆنگرە کە جارێکی دیکە بۆ بەشداری لە کۆبوونەوەی کۆتایی‌دا بانگهێشتن کران گەڕانەوە شوێنی خۆیان.

کۆنگرەی شەشەم کە بە بەشداریی نیزیکەی ٢٣٠کەس لە تێکۆشەرانی حیزب بەسترا، کۆنگرەیەکی زیندوو، و هەر لەو کاتەدا کۆنگرەیەکی پڕ کێشەو جەنجاڵ بوو. باسی هەرە ئاڵۆزی ئەو کۆنگرەیە هەر ئەو مەسەلەی کورتەباسە بوو کە لە فەسڵی پێشوودا باسمان لێ‌کرد. ئەو باسە چەند کۆبوونەوەی کۆنگرەی بە خۆیەوە خەریك کردن و تەنانەت دووسێ جاریش فەزای کۆنگرەی ئاڵۆز کرد. هێندێك کەس کە تا ئەودەمیش زیاتر گوێ‌یان لە قسەی حیزبە کومونیستەکان و بەتایبەتی بیروبۆچوونی شووڕەوی‌یەکان دەگرت، تا بیروبۆچوونی حیزبی خۆیان، پێیان وابوو لکاندنی پاشگری دێموکراتیك بە سۆسیالیزمەوە کفری ١٢ئیمامەو حیزبی دێموکرات لە نێوەرۆکی شۆرشگێرانەی بەتاڵ دەکا. بەشێکیش سەریان لەوە سووڕ مابوو کە ئەندامانی حیزبێکی دێموکرات کە ناویشی دێموکراتەو دێموکراسییش بەشی یەکەمی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

دروشمە ستراتیژیكی‌یەكەی پێك دێنێ لەدێموكراسی سڵ بكەنـەوەو وەك جندۆكـە لـە "بسـماللە" برەونـەوە.. ججێگـای باسە كە ژمارەی لایەنگرانی هەركام لەو دوو خەتەش ئەوەندە لێك نزیك دیـار بـوو كـە بەڕاسـتی نـەدەكرا لێـك بدرێتـەوە كامیان بەسەر ئەوی دیكەدا سەر دەكەوێ.

وەختێك دوای چـەندین سـەعات بـاس و وتووێـژ بەشـدارانی كـۆنگرە نـەیان تـوانی زمـانێكی هاوبـەش لـەبارەی ئـەو مەسەلەیەوە بدۆزنەوە، بە ناچـار پـەنا بـۆ دەنـگ وەرگـرتن بـراو لـە ئاكـام دا لایـەنگرانی سۆسـیالیزمی دێموكراتیـك بـە ١٠٨دەنگ بەرامبەر بە ١٠٠دەنگ سەركەوتن. نیزیكەی بیست كەسیش دەنگیان بۆ هیچ لایەك نەدا.

لـەكۆنگرەی شەشـەم دا وێـڕای پەسـندی ڕاپـۆرتی كۆمیتـەی ناوەنـدی كـە لێكدانەوەیـەكی وردی هـەل و مـەرجی نێوخۆیی‌و ناوچەیی و جیهانیی ئەو سەردەمی تێدا بوو، و ئەركەكانی تێكۆشەرانی حیزبی بۆ قۆناغی تازە دەست نیشـان كردبوو، بەرنامـەو پێـڕەوی نێوخـۆی حیـزبیش دەسـكاری كـران و پەسـند كرانـەوەو هێنـدێ بڕیـاری گـرنگیش لـەبارەی كاروتێكۆشانی حیزبی و پێوەندیی حیزب لەگەڵ بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی سەرانسەری‌یەوە پەسند كران.

یـەكێك لـە بڕیـارە گرینگـەكانی كـۆنگرەی شەشـەم پەسـند كردنـی گەڵاڵـەی شـووڕای نیشـتمانیی بـەرگری بـۆ خودموختاریی كوردستان بوو كە چەند مانگ پێشتر بە بەشداریی نوێنـەرێكی حیـزب ئامـادە كرابـوو، و وەك یـەكێك لـە سەنەدە مێژوویی‌یەكانی شووڕا پەسند كرابوو.

جێی وەبیرهێنانەوەیە كە هەر لەو كۆنگرەیەدا جارێكی دیكە پشتیوانیی لـە شـووڕای نیشـتمانیی بـەرگری كرابـوو، و هیواداری دەربڕابوو كە ***"شووڕا هەنگاوی زیاتر لە یەكخستنی كۆمەڵانی بەرینی گەلانی ئێران بە دژی ڕێژیمی خومـەینی هەڵێنێتەوەو هوویيەتی تایبەتیی خۆی وەك كۆگای هێزە ئازادیخوازە ڕاستەقینەو ڕەسـەنەكانی ئێـران نیشـان بـداو لـە داهاتوودا بتوانێ ئەو هێزە نیشتمانپەروەرانەش بۆ لای خۆی ڕابكێشێ كە جارێ لە دەرەوەی شووڕا دان"***.[1]

بەڵام هەر لەو كاتەدا ڕاپۆرتی كۆمیتەی ناوەندی ـ كەلە كـۆنگرەی شەشـەم دا پەسـند كـرا باسـی هێنـدێ لـە كـەم و كوڕی‌یەكانی شووڕاشی كردبوو. ڕاپۆرت دوای باسی هێندێ گیروگرفتی نێو شـووڕا گوتبـووی:***"جێگیر بـوونی جـەوێكی دێموكراتی و خۆپاراستن لە سەپاندنی ئیدئۆلۆژی‌یەكی تایبەتی لەنێو شووڕادا ئەم چەشنە گیروگرفتانە هاسانتر دەكا. مەسەلەیەكی ئەساسیی دیكە ئەوەیە كە ماهییەتی خودی شووڕا بەجوانی دیاری بكرێ... شووڕا دەبێ نیشان بدا كـە هی یەك یا دوو ڕێكخراو نیە، نوێنەری هەموو ئەو ڕێكخراو و شەخسییەتانەیە كە ئەندامی شووڕان"***.[2]

كۆنگرەی شەشەم پاش پەسند كردنی ڕاپۆرتی كومیتەی ناوەندی ودەسكاریی بەرنامـەو پێـڕەوی نێوخـۆی حیـزب و پەیام و بڕیارنامەكان، لە دوابەشی كارەكانی دا ئەنـدامانی ئەسـڵی‌و جێگـری كۆمیتـەی ناوەنـدیی بـە چەشـنی خـوارەوە هەڵبژارد:[3]

١ـ دوكتور قاسملوو	ئەندام
٢ـ دوكتور شرفكندی	"
٣ـ جلیل گادانی	"
٤ـ حسن شرفی	"
٥ـ هاشم كریمی	"
٦ـ حسن رستگار	"

[1] خاڵی ٢ لە بڕیارنامەی كۆنگرەی شەشەم، لەسەر خەباتی یەكگرتووی گەلانی ئێران.

[2] ڕاپۆرتی كۆمیتەی ناوەندی بۆ كۆنگرەی شەشەم، لاپەڕی ٥٥و٥٦.

[3] بە پێی یادداشتەكانی كاك هاشم كریمی.

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد
© www.kurdistanukurd.com

٧ـ حسن شیوەسەڵی "
٨ـ طاهر علیار "
٩ـ همایون اردلان "
١٠ـ حسین مدنی "
١١ـ رحیم محمد زادە "
١٢ـ شاپور فیروزی "
١٣ـ دوکتور خلیقی "
١٤ـ مصطفی هجری "
١٥ـ مصطفی شلماشی "
١٦ـ حکیم رضایی "
١٧ـ غفور حمزەای "
١٨ـ نبی قادری "
١٩ـ علی کاشف پور "
٢٠ـ فتاح کاویان "
٢١ـ عبداللە بهرامی "
٢٢ـ جهانگیر اسماعیل زادە "
٢٣ـ کریم علیار "
٢٤ـ باباعلی مهرپرور "
٢٥ـ عبداللە حسن زادە "
٢٦ـ ابوبکر راد جێگر
٢٧ـ محمدامین مجیدیان "
٢٨ـ رحمان رحیمی (چەکۆ) "
٢٩ـ جعفر حامدی "
٣٠ـ فتاح عبدلی "
٣١ـ صدیق فرخیان "
٣٢ـ مراد قادری "

دوای کۆنگرە کۆمیتەی ناوەندی بەشێوەی خوارەوە ئەندامانی دەفتەری سیاسیی هەڵبژارد:

١ـ دوکتور عبدالرحمن قاسملوو ـ سکرتێری گشتی
٢ـ عبداللە حسن زادە ـ جێگری سکرتێر
٣ـ دوکتور صادق شرفکندی ئەندام
٤ـ حسن رستگار "
٥ـ حسن شرفی "
٦ـ جلیل گادانی "
٧ـ هاشم کریمی "

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

ئەم چەند کەسەش وەك موشاویری کۆمیتەی ناوەندی دیاری کران:

١ـ صدیق بابایی

٢ـ عبدالله عزت پور

٣ـ سنار مامدی

٤ـ حسن ایوب زادە (مامۆستا گۆران)

دیدارێك

لە فەسڵی پێشوودا باسمان کرد کە موجاهیدین بە هاوکاریی نێوان ئێمەو یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان لە شەڕ دژی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دا قەڵس بوون و ئەمەیان بە نیشانەیەك لە جیاوازیخوازی دەزانی. بەڵام بەرە بەرە وا دیاربوو ئەو گومانەیان دەرەوی و باشتر بۆ مەسەلەکە دەچوون. یەك دووجار باسی ئەوەیان کرد کە حەز دەکەن جۆرێك پێوەندی لە نێوان وان و یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان دا دابمەزرێ. بۆیە کاتێك لە کۆبوونەوەی کردنەوەی کۆنگرەی شەشەم دا لەگەڵ دەستەی نوێنەرایەتیی یەکیەتی ئاشنا بوون، پێشنیاریان بە دوکتور قاسملوو کرد کە چاوپێکەوتنێکیان لەگەڵ مام جەلال و هەڤاڵەکانی بۆ پێك بێنێ. کاتێکیش دوکتور پێشنیارەکەی بە مام جەلال ڕاگەیاند، ئەو زۆر بە گەرمی پێشوازیی لێکردو دیدارەکە لە چادرێکی دەفتەری سیاسیدا پێك هات.

ئەوەندەی لەبیرم بێ لە لایەن یەکیەتییەوە مام جەلال و کاك نەوشیروان مستەفا، لە لایەن موجاهیدینەوە ئاغای محمد علی جابرزادەو ئاغای ابراهیم ذاکری و لە حیزبیش دوکتور قاسملوو و نووسەری ئەم دێڕانە بەشداری دانیشتنەکە بوون. لە سەرەتای پێك گەیشتنەکەدا دوکتور فەرمووی نەخشی ئێمە تەواو بوو، ئێمە واسیتەی پێکەوە دانیشتنی ئێوە بووین. کەوایە ئێوە قسەی خۆتان بکەن و ئێمە بەجێتان دێڵین. بەڵام لە پێش دا برادەرانی یەکیەتی و دوایەش دۆستانی موجاهید گوتیان ئێمە شتێکی نهێنی باس ناکەین و حەز دەکەین ئێوە هەر لەگەڵمان بن. بۆیە دوکتور ڕازی بوو کە ئێمەش تا تەواوبوونی کۆبوونەوەکە دانیشین.

دیداری موجاهیدین و یەکیەتی زۆر دۆستانە دەستی پێکردو هەردوو لا ئۆگریی خۆیان بۆ پێك هێنان و درێژەدانی پێوەندیی دۆستایەتی و هاوکاری نیشان دا. بەڵام لەنێو قسەکانیان دا شتێك هاتە گۆڕێ کە برادەرانی یەکیەتی زۆریان پی سەیر بوو و بەڕاستی لێی هەڵبەزینەوە، هەرچەند لەو کۆبوونەوەیەدا وەسەر خۆشیان نەهێنا. بەڵام ڕەنگە هەر ئەمە یەکێك لە کۆسپەکانی درێژەی دۆستایەتیی نێوان ئەم دووانە بووبێ. وەك دەزانین یەکیەتیو موجاهیدین نەك هەر هیچ وەخت پێوەندیی هاوکاری و دۆستایەتییان لەنێودا دانەمەزرا، بەڵکوو بەداخەوە ناکۆکییشیان لەنێودا دروست بوو و هێندێ ڕووداوی زۆر تاڵیشیان لە نێوان دا قەوما کە بێگومان خێری هیچ لایەکیانی تێدا نەبوو. ئەو شتە کە برادەرانی یەکیەتیی لێی هەڵبەزینەوە بەم جۆرە بوو:

ئەو کاتە جەنگەی شەڕی نێوان ئێران و عیراق بوو (ئەو شەڕە ساڵی ١٩٨٠ هەڵگیرساو ساڵی ١٩٨٨ کۆتایی هات). لە لایەك ئاغای مەسعودی ڕەجەوی وەك بەرپرسی شووڕای نیشتمانیی بەرگری پەیمانی ئاشتیی لەگەڵ ئاغای طارق عزیز جێگری سەرۆك وەزیری عیراق ئیمزا کردبوو. لەلای دیکەش یەکیەتیی نیشتمانی لەگەڵ نوێنەرانی دەوڵەتی عیراق لە وتووێژ (مفاوضە)دا بوو. کاتێك لەنێو قسەکان دا باس هاتە سەر وتووێژی نێوان یەکیەتی و دەوڵەتی عیراق، ئاغای جابرزادە گوتی وتووێژی ئێوە لەگەڵ عیراق ئیشکالی نیە. پاش ئەوەی (برادر مسعود) ڕێککەوتننامەی ئاشتیی لەگەڵ طارق عزیز ئیمزا کردوە، بۆ ئێوەش ڕەوایە لەگەل دەوڵەت وتووێژ بکەن.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

برادەرانی یەکیەتی لەو قسەیە زۆر سەیر هەڵ سڵەمینەوە. بەڵام هیچ دەنگیان نەکرد، هەتا کۆبوونەوەکە تەواو بـوو. پاشان بە ئێمەیان گوت: بەڕاستی کار کردن لەگەڵ ئەمانە دژوارە. خۆ ئەمانە خۆیان بە میحوەری عالەم دەزانن. پێیـان وایە دەوڵەتی عیراق تا دوێنێ نامەشرووع بووەو قسە لەگەڵ کردنی خەیانەت بـووە. بـەڵام ئێسـتا کـە پـەیمانی ئاشـتیی لەگەڵ وان مۆر کردوە بۆتە ڕێژیمێکی مەشـرووع و "ئیجـازە" بـە ئێمـەش دەدەن وتووێـژی لەگـەڵ بکـەین. بەڕاسـتییش قسەکانی دۆسـتانی موجاهید بەڕاشـکاوی ئەمـەیان دەگەیاند. بەهـەرحاڵ، ئەوەنـدەی لـەبیرم بـێ و ئاگـام لـێبێ ئـەم چاوپێکەوتنە هەروەك یەکەم دیداری نێوان موجاهیدین و یەکیەتیی نیشتمانی بوو، دوا دیداریشیان بوو.

هێندێ ئاڵۆزی لەسەر کورتەباس

وەك لە پێشەوە گوترا، ئـەو شـتە کـە لـە نێـو حیزبـی دێمـوکرات دا بـەناوی "کورتـەباس" ناوبـانگی دەرکـرد، هـەم ماوەیەکی زۆر بـوو لـەنێو ریزەکـانی حیـزب و بەتایبـەتی لـەنێو ئەنـدامانی ڕێبەرایـەتیدا کێشـەی لەسـەر بـوو، هـەم لـە کۆنگرەش دا بـاس و موناقشـەیەکی زۆری لەسـەر کـراو ناکۆکیـیەکی تونـدی بیروبۆچـوونی لەسـەر دەرکـەوت. بـە پێـی قاعیدە دوای کۆنگرە دەبـوو مەسـەلەکە بڕێتـەوەو ئەنـدامانی حیـزب (چ موافیـق و چ موخـالیف) پـەیڕەوی لـە بڕیـاری کۆنگرە بکـەن. بەڵام چونکە دەست تێوەردانی ئەم لاوئەولا کۆتـایی نـەهاتبوو، بەشـێك لـە ئەنـدامانی حیـزب کـە پێشـتر لەگەڵ سۆسیالیزمی دێموکراتیك موخالیف ببوون، درێژەیان بـە بەرهەڵسـتیی خۆیـان داو لەهـەر شـوێنێك بۆیـان لوابایـە بـەدژی ئـەو بەنـدە لـە بەرنامـەی حیـزب تـەبلیغاتیان دەکردو بەوەشـەوە نەدەوێسـتان و چـەندی لـە دەسـتیان هاتبـا بوختانیان بۆ بەشێك لە کادری ڕێبەرایەتیی حیزب و لە سەرووی هەمووانەوە دوکتور قاسملوو هەڵدەبەست.

دەفتەری سیاسی هەوڵێکی زۆری لەگەڵ ئەو کەسانەدا کە وەك ئینسانێکی دێموکرات نەزەری زۆرایەتی قبـووڵ بکـەن و بچنە ژێر دیسیپلینی حیزبی و ئەگەر هەر قانیع نین، قسەی خۆیـان بـۆ کۆنگرەیـەکی دیکـە هـەڵبگرن، بـەڵام سـوودی نەبوو. ئەوان کە بە رواڵەت خۆیان بە کومونیست دەزانی و دەش زانین لە نێو حیزبە کومونیستەکانی ئەو سـەردەم دا چ دیسیپلینێکی قایم حاکم بوو، هەقیان بە خۆیان دەدا لە هەموو جێیەك قسەی خۆیان بکەن و ئەنـدامانی حیـزب "روون" بکەنەوە. سەرەنجام دەفتەری سیاسی ئاخر قسەی لەگەڵ کردن و پێی ڕاگەیاندن کە ئەگـەر بـە پێـی پێـڕەوی نێوخـۆی حیزب، دیسیپلینی حیزبی بەڕێوە نەبەن، لەنێو ریزەکانی حیزب دا جێگایان نامێنێ. لێرەدا چونکە بەشـێك لـەو کادرانـە هەر نەچوونە ژێر دیسیپلین، تەنیا چـوار کـەس لەوانـە لـە حیـزب دەرکـران و چـەند کەسـێکیش هـەر لـەو پێوەندیـیەدا ریزەکانی حیزبیان بەجێهێشت، کە ئەگەر بە هەڵە نەچووبم بە هەموویانەوە لە قامکی دوو دەستان زیاتر نەبوون.

کەچی موخالیفانی حیزبی دێموکرات هەنگامەیەکیان لەسەر ئـەو مەسـەلەیە سـاز کـرد، ئەوپـەڕی دیـار نـەبێ. وایـان نیشان دا کە گۆیا هەزاران کەس لە ریزەکانی حیزب دەرکراون، یـان لەسـەر سیاسـەتی "بەسـتراوەیی بـە ئیمپریـالیزم و لیبرالیزم"!! ریزەکانی حیزبیان بەجێهێشتوە. سەرنج راکێش ئـەوەبوو کـە هـەمووی ئـەو "لایەنگرانـەی سۆسـیالیزمی ناب" پەنایان بردە بەر وڵاتانی "ئیمپریالیستی"و لە باوەشی "سەرمایەداریو بـورژوازی"دا حەسـانەوەو سۆسـیالیزمیان بە دێموکراتیك و نادێموکراتیکەوە لە بیر خۆ بردەوە. ئەوەندەی ئەمن بزانم تەنیا یەك نەفەر لەو هاوڕێیانـە، ئـەویش بـە دەم و نەك بە نووسین و بە شێوەی رەسمی دانی بـەوە دانـا کـە لـەو لێکدانەوەیـەدا بـە هەڵـە چـووەو هـەق بـە حیزبـی دێموکراتی کوردستانی ئێران بووە. ئەمەش تەنیا وەختێك بوو کە گۆرباچۆف لە شووڕەوی گلاسنۆسـت و پرێسـترویکای هێنایە گۆڕێ و دیفاعی لە دێموکراتی کردنی سۆسیالیزمی مەوجوود کرد.

هەرچەند نەزەرگۆڕانی ئەو هاوڕێ بەڕێزە بۆ شەخسی من یەکجار مایەی خۆشحاڵی بوو، بەڵام ئێستاش لەوە بـەداخم کە تا ئەو وەختەی باسی سۆسیالیزمی دێموکراتیکی لە کوردێك دەبیست، ئەوەی بە جۆرێك خەیانەت و بەسـتراوەیی بـە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

ئیمپریالیزم دەزانی. کەچی کاتێك هەر ئەو قسانەی لە بێگانەیەك بیستن، باوەڕی پێکردن و تێگەیشت کە هەق بە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بووە. خۆزگە ڕۆژێك دەهات کوردیش لەو خۆبەکەم زانینە ڕزگاری دەبوو و ئەوەندە چاوی لە زاری بێگانە نەدەکرد.

فێرگەی سیاسی ـ نیزامی

کاری فێرکردن لە حیزبی دێموکراتی کوردستان دا رابردوویەکی کۆنی هەیە. باسی دەورانی کۆماری کوردستان و سەردەمی نهێنی لەنێوخۆی وڵات دا ناکەین. ئەوەی لێرەدا بە کورتی باسی دەکەین، کاری فێرکردن لە دوای راپەڕینی گەلانی ئێران و رووخانی رێژیمی پاشایەتییە. ئەوەندەی پێوەندیی بە بەشی سیاسییەوە هەیە، حیزبی دێموکرات لە هەموو دەورانێك دا باوەڕی بەوە هەبووە کە ئەندامی حیزبی ئەوکاتە دەتوانێ باشتر خزمەتی ئامانجەکانی حیزب و گەلەکەی بکا کە پتر بزانێ و زیاتر شارەزای سیاسەتی حیزب و ویست و داخوازەکانی گەلی کورد بێ. بۆیە ئەو حیزبە هەمیشە بە پێی توانای لە ڕێگای جۆراوجۆرەوە هەوڵی پێگەیاندنی ئەندامانی خۆی داوە. بەڵام راهێنانی نیزامی بە شێوەی ڕێك و پێك ئەو کاتە دەستی پێکرا کە بۆ حیزبی دێموکرات دەرکەوت رێژیمی کۆماری ئیسلامی لە جیاتی بەرەسمیناسینی داخوازەکانی گەلی کورد، خەیاڵی سەرکوتی یەکجاریی ئەم گەلەی لەسەر دایە.

دوای شەڕی سنەو شەڕی نەغەدە لە ئاخرو ئۆخری بەهاری ١٣٥٨دا یەکەمین دەورەی فێرکردنی نیزامی بە شێوەیەکی سەرەتایی پێك هات کە هێندێك لە پێشمەرگەکانی فێری بەکارهێنانی هێندێ لە چەکەکان کرد.

لە ڕێکەوتی ١٣٥٩/٣/٢٠دا، واتە ساڵێك دوای ئەو دەورەیە، کلاسێکی سیاسی ـ نیزامی بەبەشداریی ٤٥ کەس لە ئاوایی سەردەراباتی ناوچەی بۆکان پێك هات کە لەوێ دا هەم مەسەلە سیاسییەکان و هەم هونەرە نیزامییەکان دەرس دەدران و دەکرێ بڵێین ئەمە سەرەتای دامەزرانی فێرکردنێکی بە نێوەڕۆکی سیاسی ـ نیزامی لە حیزب دا بوو.

بەدوای ئەوەدا زۆر دەورەی سیاسی، نیزامی، یان سیاسی ـ نیزامی بە شێوەی نارێك و نارەسمی پێك هێنران، هەتا لە بەهاری ساڵی ١٣٦٢دا کلاسێکی دایمیی فێرکردنی حیزبی بەناوی زانکۆی سیاسی ـ نیزامی لە ناوچەی ئالانی سەردەشت کرایەوە. لەزانکۆی سیاسی ـ نیزامی دا بە شێوەیەکی سیستماتیك لاوە پێشمەرگەکان و کادرەکانی حیزبی لە لایەن مامۆستایانی سابیتی زانکۆوەو هەروەها لە لایەن ئەو مامۆستایانەوە کە لە ئۆرگانەکانی دیکەی حیزب ڕا بۆ دەرس گوتنەوە بانگهێشتن دەکران، لەباری سیاسیو نیزامییەوە رادەهێنران.

لە پاش کۆنگرەی شەشەمی حیزب (ڕێبەندانی ١٣٦٢) ناوی زانکۆ کرا بە "فێرگەی سیاسی ـ نیزامیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران" و لەو کاتەوە تا ئێستا ئەم ناوەندە فێرکارییە کیژو لاوە تێکۆشەرەکان لە بواری جۆراوجۆری سیاسی، نیزامی، دەرمانیو...دا پێدەگەیەنێ.

لەسەر یەك لە دوای دامەزرانی یەکەمین دەورەی سیاسی ـ نیزامی تا جەژنی پەنجا ساڵەی دامەزرانی حیزبی دێموکرات فێرگەی سیاسی ـ نیزامی نیزیك بە ١٠٠ دەورەی سەرەتایی پێشمەرگە، زیاتر لە ١٠ دەورەی مودیرییەت و دەیان دەورەی لە بوارەکانی تەخریب، فیلم هەڵگرتن، بەکارهێنانی چەکە سووك و قورسەکان و... دا کردۆتەوە کە بە هەزاران کیژ و لاوی تێکۆشەریان تێدا پەروەردە کراون.

فێرگەی سیاسی ـ نیزامی ئێستا ئۆرگانێکی گەورەو ڕێك و پێکی حیزبییە کە بەشی جۆراوجۆری لێدەبنەوە. بەڵام پێمان خۆشە تەنیا یەکێك لەو بەشانەی لێرەدا بە کورتی باس بکرێ، ئەویش کۆڕی هونەرییە.

هونەر بە گشتی و بەتایبەتی کۆڕی هونەری لەو شتانەن کە سەرباری هەموو گیروگرفتەکانی ڕێگای خەبات، حیزبی دێموکرات هیچ کاتێك لێیان غافڵ نەبووە. زۆر باشم لەبیرە حیزبی دێموکرات ساڵی ١٣٥٨ بۆ نیشاندانی سەمفۆنیی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

"کاووکێ" کە لەلایەن هونەرمەندانی شاری سنەوە بە سەرپەرستیی کاك اقبال حاجبی ئامادە کرابوو، خەرجێکی لە مەهاباد کرد کە ئەودەم بەشێکی بەرچاو لە هەموو دارایی نەغدیی حیزب بوو. ئەمە نیشانەیەك بوو لەوەکە حیزب بایەخێکی زۆر بۆ هونەرو کاری هونەری دادەنێ.

بەدوای ئەوەدا هەم لە دەورووبەری دەفتەری سیاسی و هەم لە کۆمیتەکانی شارستان لاوانی خاوەن بەهرەو هونەرمەند کەم و زۆر بۆ کاری هونەری هان دراون و خزمەتی هونەریان کردوە. بەڵام تەنیا لە دەورووبەری دەفتەری سیاسی شتێکی رەسمی بەناوی کۆڕی هونەری دامەزراوە. ئەم کۆڕە لە سەرەتادا سەر بە ناوەندی یەکیەتیی لاوانی دێموکراتی کوردستانی ئێران بوو. ماوەیەك لە ژێر سەرپەرستیی کۆمیسیۆنی کۆمەڵایەتیدا کاری کردو سەرەنجام لە پاش کۆنگرەی هەشتەم (رێبەندانی ١٣٦٦) خرایە سەر فێرگەی سیاسی ـ نیزامی.

ئێستا کۆڕی هونەری لەسێ بواری بنەڕەتیی فیلم و عەکس، شانۆو مووزیك دا چالاکی دەنوێنێ و خاوەنی زۆر بەرهەمی هونەری لە بوارەکانی شانۆ، نەققاشی، مووزیك و فیلم دایە.

شەڕی کۆمەڵە

یەکێك لە ناخۆشترین و پڕزیانترین رووداوەکانی مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستان ئەو شەڕە نەخوازراوە بوو کە لە نێوان حیزب و کۆمەڵەدا هەڵگیرسا. باسی ئەو شەڕە لەم فەسڵەی ئەم نووسینەدا لەبەر ئەوە نیە کە ئەو شەڕە لە نێوان کۆنگرەکانی شەشەم و حەوتەمی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دا هەڵگیرسابێ. بەڵکوو لەبەر ئەوەیە کە وا بە باش زانرا یەك جار باسی بکرێ و بۆ یەك جارەکەش ئێرە بەجێتر بوو. چونکە بەداخەوە لە ساڵەکانی نێوان دوو کۆنگرەی ٦و٧ی حیزب دا شەڕی حیزب و کۆمەڵە بە چەشنێکی کەم وێنە پەرەی گرت و ئەگەر جاران زیاتر وەك تێکهەڵچوونێکی ناوچەیی سەیر دەکرا، ئەمجارە بوو بە شەڕێکی سەرانسەریی کوردستان. شاراوە نیە کە ئەو شەڕە زیانێکی زۆری لەهەردوو لاو لەئاکام دا لە بزووتنەوەی میللی ـ دێموکراتیکی گەلی کورد لەکوردستانی ئێران داوە.

بێئەوەی بمانەوێ ئیددیعا بکەین کە حیزبی دێموکرات و تێکۆشەرەکانی لە پێوەندیی خۆیان لەگەڵ کۆمەڵەدا تووشی هیچ هەڵەو کەم و کوڕییەك نەبوون، بە دڵنیایییەوە دەتوانین بڵێین کە هۆی سەرەکیی هەڵگیرسانی شەڕ لە نێوان ئەو دوو رێکخراوەدا هێندێ لێکدانەوەو بۆچوونی رێبەرانی کۆمەڵە لە بارەی حیزبی دێموکراتی کوردستانەوە بوون. زۆر پێش ئەوەی شەڕو پێك هەڵپڕژانی چەکدارانە روو بدا، رێبەرایەتیی ئەو رێکخراوە کە لە کوردستان دا بە کۆمەڵە ناسراوە ـ بێ لەبەرچاوگرتنی ئەوە کە ناوی تەواوی چیە، یان ئەوە کە رێکخراوێکی سەربەخۆیە یان بەشێك لەحیزبێکی گەورەتر- لەو باوەڕەدا بوو کە ئەرکی هەرە گرنگ و مێژوویی کۆمەڵە بەربەرەکانی لەگەڵ نفووزی حیزبی دێموکرات و تێك شکاندنی "سام و هەیبەتی بورژوازیی کورد"ە. ئەوکاتە کە دەرەتانی خەباتی سیاسی و پێك هێنانی میتینگ و خۆپێشاندان و قسەکردن بۆ کۆمەڵانی خەڵك لە شارو گوندەکان هەبوو، سەری زمان و بنی زمانی هەموو قسەکەرەکانی کۆمەڵە هاندانی گوێگرانیان بۆ دوژمنایەتیی حیزبی دێموکرات بوو. ئێستا خەڵك چەندە گوێی بۆ قسەکانیان دەگرت، شتێکی دیکەیەو خەڵکی کوردستان پێش کۆمەڵەو لەگەڵ کۆمەڵەو دوای کۆمەڵە هەڵوێستی خۆیان بەرامبەر بەم حیزبە دیاری کردوە.

بەربەرەکانیی رێبەرانی کۆمەڵە لەگەڵ حیزبی دێموکرات زۆر جار شێوەی یەکجار نامەنتیقیی بە خۆیەوە دەگرت. وای لێ هاتبوو هەر شتێك حیزبی دێموکرات بیگوتایە، کۆمەڵە بە ئەرکی خۆی دەزانی بەربەرەکانیی لەگەڵ بکا. ئەگەر لەو پێناوەدا کۆمەڵە لە شارستانەتی و رێوشوێنە پەسندکراوەکانی کۆمەڵگای جیهانییش دوورکەوتبایەوە، بە لایەوە گرنگ نەبوو. بۆ نموونە حیزب ژن بە ژنەی قەدەخە کردبوو، ئەوان جەوازی ژنبەژنەیان دەدا بەو بنەماڵانەی دەیانەویست

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

© www.KurdistanuKurd.com

موعامەلەی "پاپاپای" بە كچەكانیان بكەن. حیزب برینی جەنگەڵی قەدەخە كردبوو، ئەوان بەدزینشینەكانیان دەگوت جوابی حیزب مەدەنەوە، جەنگەڵ ملكی خۆتانەو بچن بیوری تێكێشن.

ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێران زۆری هەوڵ دا كۆمەڵە تێبگەیەنێ كە ئەو ڕەفتارە زیان بە بزووتنەوەی كورد دەگەیەنێو فەزای كوردستان ئاڵۆز دەكا. حیزب دەیگوت باشترە هەركام لە ڕێكخراوەكان كاتێك قسە بۆ خەڵك دەكەن، تەبلیغ بۆ سیاسەت و دروشمەكانی خۆیان بكەن و هێرش نەكەنە سەر ڕێكخراوەكانی دیكەو سیاسەتەكانیان. چونكە هەم خەڵكی كوردستان تاقیكردنەوەیان لەسەر دێموكراسی نیەو هەمیش لە حاڵێك دا هەموو چەكدارن و بە پێچەوانەوە هەموو كەسیش زەرفییەتی سیاسیی پێویستی نیە، مەترسیی شەڕو تێكهەڵچوونی چەكدارانە لەگۆڕێ دایە. بەڵام ڕێبەرانی كۆمەڵە نەدەچوونە ژێر بارو "ڕوونكردنەوە"ی كۆمەڵانی خەڵكیان بە ئەركی خۆیان دەزانی و وا دیار بوو هەر بەڕاستییش پێیان وایە بەو "ڕوونكردنەوە"یە دەتوانن حیزبی دێموكرات لە مەیدان دەركەن و بۆخۆیان جێی بگرنەوە.

بەهەرحاڵ، ئەم سیاسەتە زۆرجار لە نێوان ئەندامان و لایەنگرانی حیزب و كۆمەڵەدا ئاڵۆزیی پێك هێنا. ڕاستییەكەی ئەوەبوو ئەوان لە هەر جێیەك ئیمكانیان دیتبایە، هەوڵیان دەدا ڕێگای قسەكردن و سەرهەڵبڕینیش بە تێكۆشەرانی حیزب نەدەن و لە زۆر جێگا میتینگ و كۆبوونەوەكانی حیزبیان دەشێواند. لە بەرامبەر دا ئەگەر لە ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموكرات دا زیاتر هەست بە مەسئوولییەت دەكراو هەوڵ دەدرا ڕێگا بە ئاڵۆز بوونی وەزع لە كوردستان دا نەدرێ، لە نێو تێكۆشەرانی حیزبیش دا كەسانی دەمارگرژو كەم سیكەدانە هەبوون كە سووكایەتی و جنێودانی كادرەكانی كۆمەڵەیان پێ قبووڵ نەدەكراو لەم لاولەولا بەرەنگاربوونەوەی توندوتیژ لە نێو لایەنگرانی هەردوو لادا دروست دەبوو.

بەڵام یەكەمین بەرەنگاریی چەكدارانە لەنێوان ئەم دوو ڕێكخراوە لە بەهاری ١٣٥٩دا ڕووی دا. شەوی ١٣٥٩/٢/١٢ دەستەیەك لە پێشمەرگەكانی حیزبی دێموكرات و دەستەیەك پێشمەرگەی كۆمەڵە لە ناوچەی سەردەشت تووشی یەكتر دەبن. كاتێك یەكتر دەنگ دەدەن پێشمەرگەكانی حیزب دەیان ناسن و پێیان دەڵێن ئێمە دێموكراتین و دەزانین ئێوەش كۆمەڵەن و تەقە مەكەن. كەچی ئەوان لەگەڵ ئەوەی بەناویش بانگیان لێدەكرێ، تەقە لە تێكۆشەرانی حیزب دەكەن. لە ئاكام دا كادرێكی حیزبی بەناوی رسول عبداللهی ناسراو بە فەقێ عەلیی ڕەسووی ئاڵی شەهید دەبێ.

هەرچەند خەتای كۆمەڵە لەو ڕووداوەدا زۆر ئاشكرا بوو و هاوڕێیانی حیزبی یەكجار زۆر ناڕەحەت بوون و داوای تۆڵە ئەستاندنەوەیان دەكرد، بەڵام ڕێبەرایەتیی حیزب ڕێگای نەدا ئاڵۆزییەكە پەرە بستێنێ و مەسەلەكەی پووش بەسەر كرد.

ئەو ڕووداوەش بەداخەوە نەك هەر ڕێبەرانی كۆمەڵەی نەهێنایە سەر ئەو باوەڕە كە بۆ كەمكردنەوەی ئاڵۆزییەكان هەوڵ بدەن، بەڵكوو بە جۆرێكیش هانی دان بۆ توندوتیژ كردنی هەڵوێستیان بەرامبەر بە حیزبی دێموكرات. بە نەزەری وان "بورژوازی" نەیوێرابوو بەرەنگاریان بێتەوەو كەوایە باشتر بوو زەبری گرچووبڕتری لێبدەن و لە مەیدانی وەدەر نێن. بەهەرحاڵ، لێرەدا نامانەوێ برینەكان بكولێنینەوەو هەموو ڕووداوەكان وەبیر بێنینەوە.

لەماوەی نێوان ساڵەكانی ١٣٥٩تا ١٣٦٣دا چەند جار تێكهەڵچوونی چەكدارانە لە نێوان دوو ڕێكخراودا ڕووی دا. سەرنج ڕاكێش ئەوەبوو كە هەروەخت لە جێیەك پێك هەڵپڕژانێك دەبوو، حیزب هەوڵی دەدا ڕووداوەكە هەر لەو جێیە گەمارۆ بداو ئاگرەكە بكوژێنێتەوە. بە پێچەوانەوە كۆمەڵە ئامادەباشی سەرانسەریی ڕادەگەیاندو لە هەر جێیەك بۆی كرابایە كادرو پێشمەرگەو ئەندامانی حیزب و تەنانەت لایەنگرانیشی دەدایە بەر پەلامار. دەیگرت، دەیكوشت و بارمتەی دەگرت و سووكایەتیی دەكرد.

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد
© www.kurdistanukurd.com

لە هەمووی خەراپتر ئەوەبوو كۆمەڵە، بەتایبەتی دوای ئەوەی حیزبی كومونیستی پێك هێنا، شەڕی نێوان خۆی و حیزبی دێموكراتی بە ئەركێكی شۆڕشگێڕانە زانی و هەمیشە ئەندامانی خۆی بە گیانی دوژمنایەتی لەگەڵ ئەم حیزبە پەروەردە دەكرد. كۆمەڵە كۆمەڵی كوردەواریی بە دوو بەشی سەرمایەدارو پرۆلیتاریا دابەش دەكرد. بۆخۆی نوێنەری بێ ئەم لاوئەولای پرۆلیتاریا بوو، و حیزبی دێموكراتیش نوێنەری بۆرژوازی. جا چونكە ناتەبایی لە نێوان ئەم دووانەش دا لە ئاشتی نەهاتوویە ئەندامان و لایەنگرانی كۆمەڵە لە سەریان بوو هەوڵ بدەن بورژوازی لەنێو بەرن. بەڕاستی وەزعێكیان پێك هێنابوو كە هەر ئەندام و لایەنگرێكی كۆمەڵە گومانی لە دروستیی شەڕی كۆمەڵە بە دژی حیزب دا هەبایە، هەست بە شەرمەزاری بكاو خۆی بە خائین بزانێ.

ڕێبەرایەتیی كۆمەڵە كاری گەیاندبووە جێگایەك كە شەڕ لەگەڵ حیزبی دێموكراتی بە واجبتر لە شەڕ دژی هێزەكانی ڕێژیمی كۆماری ئیسلامی دادەناو ئەندامانی خۆی وا پەروەردە دەكرد كە ئەگەر لایەكیان دێموكرات بێ و لایەكیان پاسداری كۆنەپەرستی بێ، دەبێ شەڕی حیزبی دێموكرات بكەن و واز لە شەڕی پاسداران بێنن. دەلیلیشیان بۆ ئەو "ڕێنوێنیـیە شۆڕشگێڕانەیە" ئەوەبوو كە:

"ئەوە كە حیزبی دێموكرات بەسەر كوردستان دا زاڵ بێ یان ڕێژیمی كۆماری ئیسلامی، لە نێوەرۆك دا فەرق ناكا. هەردووكیان هۆی سەركوتی كۆمەڵان و پارێزەری سیستمی سەرمایەداری و چەوساندنەوەی زۆربەی كۆمەڵانی خەڵك بە هۆی سەرمایەوەن"[1].

"لەو حاڵەدا نابێ لەدەست چوونی یەك یان تەنانەت چەند بەش یان ناوچەش لەبەرامبەر ڕێژیمی كۆماری ئیسلامی دا بە گرنگ بزانین. چونكە هەروەك گوتمان مودارا لەگەڵ حیزبی دێموكرات بە مانای لە دەست چوونی ناوچەیەك بۆ ئێمەو دانی بە حیزبی دێموكراتە"[2].

"ئێمە دەبێ لەبیرمان بێ كە سەرەنجام ئەوە ئێمەین كە لە هەل و مەرجی سەختیش دا درێژە بە خەباتی خۆمان دژی ڕێژیمی كۆماری ئیسلامی دەدەین، نەك حیزبی دێموكرات. ئاخرەكەی ئەوە ئێمەین كە شێلگیرانە خەباتی كۆمەڵانی خەڵك بۆ لەنێوبردنی هێزە سەركوتكەرەكانی ڕێژیم لە كوردستان و بەكارهێنانی دەسەڵاتی شۆڕشگێرانەی ئەوان ڕێبەرایەتی دەكەین نەك حیزبی دێموكرات. كەوابوو ئێمە ئەگەر تەنانەت ناوچەیەكیش لەبەرامبەر ڕێژیمی كۆماری ئیسلامیدا لە دەست بدەین، بەڵام بتوانین وەڵامێكی ددان شكێن بە جینایەتەكانی حیزبی دێموكرات بدەینەوە، لەو حاڵەدا بە پاراستنی هێزەكانمان دەتوانین لە دوارۆژدا مشووری هێزەكانی ڕێژیم لەو ناوچەیەش دا بخۆین"[3].

بۆ ئەوەش هەموو بزانن كە ئەو فەرمانە "شۆڕشگێڕانە"یە دەبێ لە لایەن چ سەرچاوەیەكەوە دەرچووبێ یان دەربچێ، كۆمەڵە بە ڕاشكاوی دەڵێ: ***"ئەمە تەنیا دەفتەری سیاسی، یان كۆمیتەی ناوەندی دەتوانن تەشخیسی بدەن... ئەم ئامادەیی‌یەتان هەبێ كە بە یەك فەرمانی دەفتەری سیاسی و بە پێی بەرنامەیەك كە دەفتەری سیاسی دیاریی دەكا، دەسبەجێ و بێ هیچ ئەملاو ئەولایەك بەرەنگاری هێرش و جینایەتەكانی(!!!) حیزبی دێموكرات ببنەوە."***[4]

قسەی خۆمان بێ خەڵكی كوردستانیش دیتیان كە كۆمەڵە چەندە "لە هەل و مەرجی سەختیش دا درێژە بە خەباتی" خۆی "دژی ڕێژیمی كۆماری ئیسلامی" دەداو چەندەش "شێلگیرانە خەباتی كۆمەڵانی خەڵك بۆ لەنێوبردنی

[1] جزوەی "لزوم اقدام قاطع و بموقع علیە ماجراجوئیهای حزب دمكرات". ١٣٦١/٦/١٤.

[2] هەر ئەو جێیە.

[3] هەر ئەو جێیە.

[4] هەر ئەو سەرچاوەیە.

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

© www.kurdistanukurd.com

هێزە سەركوتكەرەكانی رژێم لە كوردستان و بەكارهێنانی دەسەڵاتی شۆرشگێرانەی ئەوان رێبەرایەتی" دەكا. ئەوە بۆ پێنج ساڵ دەچێ كە دۆستانی كۆمەڵە بە قەولی كوردی تەقەیان لـە تفـەنگێ نـەهاتوەو بـە پاسـدارێكی كۆنەپەرسـتیـیان نەگوتوە پشتی چاوت برۆیە.

شەڕ لە نێوان پێشمەرگەكانی حیزب و كۆمەڵەدا چەند جارو هەر جارەی لە ناوچەیەك سـەری هەڵدایـەوە. ئەگـەر بـە ئینسافەوە قسە بكەین دەبێ بڵێین هاوڕێیانی دێموكراتیش لە تەواوی ئەو شـەڕانەدا بێخـەتا نـەبوون. بـەڵام جیـاوازیی نێوان حیزب و كۆمەڵە لەو پێوەندییەدا دوو شت بوو: یەكەم ئەوە كـە رێبەرایـەتیی حیزبـی دێمـوكرات هەمیشـە هـەوڵی ئەوەی بوو فەزایەك لە كوردستان دروست بێ كە دەرەتانی شەڕو پێك هەڵپرژان لەنێو بەرێ، یان بە لانیكەمی بگەیـەنێ. لە حاڵێك دا رێبەرایەتیی كۆمەڵە ئەو شتەی كە ناوی نابوو "لەقاودانی بورژوازی" بە ئەركی مێژوویی خـۆی دەزانـی و لـە هەر مینبەرێك كە دەستی كەوتایە بە شێوەی ناشیرن قسەی بـەحیزبی دێمـوكرات دەگـوت و بەداخـەوە هێنـدێ جـاریش تێكۆشەرانی حیزب تەحریك دەبوون و دژكردەوەی توندیان لە خۆیان نیشان دەدا.

جیاوازیی دووهەمیش ئەوەبوو كە وەك پێشتریش گوتمان، ئەگەر لە جێگایەك شەڕ و تێكهەڵچوون رووی دەدا، حیـزب تێدەكۆشـا هـەر لـەوێ ببڕێتـەوەو بـۆ جێگاكـانی دیكـە نەتەنێتـەوە. بـەڵام كۆمەڵـە لـە هـەموو شـوێنێك ئامادەباشـی رادەگەیاندو لە هەر كوێیەك بۆی لوابایە كادرو پێشمەرگەو ئەندامان و لایەنگرانی حیزبی بە شـێوەی جۆراوجـۆر پـەلامار دەدا. تەنانەت پاییزی ساڵی ١٣٦٢ كاتێك لە ناوچەی مەریوان و سنە تێكهەڵچـوون لـە نێـوان پێشـمەرگەكان دا دروسـت بوو، رێبەرایەتیی كۆمەڵە لە نیزیك گوندی گەلاڵەی ناوچەی شینكایەتیی كوردستانی عیراق، رووبەڕووی بنكەی دەفتـەری سیاسیی حیزب (كـە هـەروەك پێشـتر گـوتم هـەموو ئۆرگانـەكانی لـە چـادر دا بـوون) سـەنگەری لـێداو حاڵـەتی شـەڕی راگەیاند. پێویستە بگوترێ نێوانی دەفتەری سیاسی حیزب و بنكەی رێبەرایەتیی كۆمەڵەش تەنیا گردێكی چووكەڵە بـوو كە ئەفرادی كۆمەڵە بە شەو هاتبوون بە دیوی دەفتەری سیاسیداو راست رووبەڕووی چادری دوكتور قـاسملوو دۆشـكای رووسییان دامەزراندبوو. مەودای دۆشكاكەو چادری دوكتور قاسملوو كەمتر لە سەد میتری هەوایی بوو.

لەبیرمە یەكێك لە رێبەرانی یەكیەتیی نیشتمانیی كوردستان كە زۆریش بە دۆسـتیكۆمەڵە دەناسـرا، میوانمـان بـوو و قسەی خۆمان بێ بۆ نێوبژییش هاتبوو. كاتێك چاوی بەو دۆشكایە كەوت گوتی ئەوە بۆ لێیان نـادەن. ئـەمن بم ئەمشـەو ناخەمە سبەینێ خڕیان دەكەمەوە. دوكتور قاسملوو لە وەڵام دا گـوتی جـا ئەگـەر وا بكـەین فـەرقی ئێمـەو كۆمەڵـە چ دەبێ. با بۆ تاریخ ئەوەش بڵێم ئەو جۆرە كارانەی كۆمەڵە زیاتر لە ترسەوە دەهاتن تا ئازایـەتی، و شـەڕكەری. چـونكە بێئەوەی حیزب دەستیان لـێبوەشێنێ شەوێك خڕیان كردەوەو هەڵاتن و زۆر لە چادرەكان و كەل و پەلی بنكەكانیشـیان ـ كە بۆیان رانەگوێزرابوون ـ بە دەستی خۆیان ئاگر تێبەردا.

لە بەرامبەر ئەم وەزعەو ئەو سیاسەتەی كۆمەڵەدا كۆمیتەی ناوەندیی حیـزب سـاڵی ١٣٦٣ بـە مەبەسـتی گێڕانـەوەی كۆمەڵە لە دوژمنایەتی و شەڕهەڵایساندن بڕیـاری دا ئەگـەر جـارێكی دیكـە كۆمەڵـە لـە جێگایـەك و لـە ناوچـەیەك شـەڕ هەڵایسێنێ، حیزب لە هەموو ناوچەكان دا شەڕی لەگەڵ دەكاو رێگا نادا لە هـەر كوێیـەك بـە قـازانجی خـۆی زانـی شـەڕ بەسەر حیزب دا بسەپێنێ. دیارە ئەم بڕیارە بەڕەسمی بڵاو كرایەوەو رێبەرایەتیی كۆمەڵەش لێی ئاگادار كرایەوە.

چەند مانگ پاش دەرچوونی ئەم بڕیارە رۆژی ٢٥ی خـەزەڵوەری ١٣٦٣ (١٦ی نـوامبری ١٩٨٤) شـەڕێكی قـورس لـە ناوچەی هەورامان قەوما كە ژمارەیەكی زۆری لە هەردوولا تێدا لەنێو چوون، بەتایبەتی كۆمەڵە زیـانێكی قورسـی گیـانیی وێكەوت و بنكەكانیشی لەو ناوچەیە پێچۆڵ كران. دەفتەری سیاسیی حیزب بەو رووداوە زۆر دڵگران بـوو و بڕیـاری دا لە بارەی مەسەلەكەوە لێكۆڵینەوە بكرێو پێشی پەرەگرتنی تێكهەڵچوونەكان بگیرێ. لێكۆڵینەوە بەتایبەتی لەبەر ئـەوە پێویست بوو كە كۆمەڵە ئیددیعای دەكرد ژمارەیەك لە ئەفرادی پاش گیران ئیعدام كراون. بۆ ئـەو مەبەسـتە هەیئـەتێكی

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد
www.kurdistanukurd.com ©

هاوبەش لە نوێنەرانی حیزب و کۆمەڵەو یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان پێك هات و ئەو هەیئەتە لە نزیکەوە لە مەسەلەکەی کۆڵیەوە.

پێویستە بگوترێ هەر لە یەکەم حەوتووەکانی دوای رووداوەکەدا لەسەر بڕیاری دەفتەری سیاسیی حیزب بنکەکانی کۆمەڵە لە هەورامان دامەزرانەوەو زۆربەی زۆری چەك و کەل و پەلی بنکەکانیان وێدرایەوە. بەڵام لە هەموو ئاکارو کردەوەی کۆمەڵە دیار بوو کە خۆی بۆ هێرشێکی گەورە بۆ سەر بنکەکانی حیزبی دێموکرات و بە قەولی خۆیان بۆ تۆڵە ئەستاندنەوە ئامادە دەکا. ئەوە لە حاڵێك دا بوو کە کەم وەخت و لە کەم جێ پێوەندیی نێوان حیزب و کۆمەڵە وەك ئەو ماوەیەی هەورامان باش و بە بەرنامە بوو. لەو ماوەیەدا هەردوولا پێکەوە هاوکارییان دەکرد بۆ ئەوەی هەم دوژمن زەفەریان پێنەباو هەم کەسانی گێرەشێوێنیش وەزعەکە تێك نەدەن. بەڵام کۆمەڵە پەیتا پەیتا هەڕەشەی دەکردو هەم بە رادیۆ و بە نووسراو و هەم بە کۆبوونەوە بۆ ئەفرادی خۆی ئەوانی بۆ پەلاماردانی حیزبی دێموکرات هان دەدا.

سەرەنجام لە نیوەشەوی ٦ی رێبەندانی ١٣٦٣ (٢٦ی ژانویەی١٩٨٥)دا ئەفرادی کۆمەڵە بە کەلك وەرگرتن لە نیازپاکیی حیزبی دێموکرات و تەنانەت لە رێگای بەکارهێنانی نهێنیی شەوەوە کە بۆ پێشگیری لە نفووزی دوژمن لە نێوان پێشمەرگەکانی حیزب و کۆمەڵەدا دانرابوو، پەلاماری بنکەکانی حیزبیان داو ١٩ کەسیان لێ شەهید کردن. لەنێو ئەو ١٩ شەهیدەدا بریندارێك و کەیبانووی ماڵێك هەبوون کە بریندارەکە لەوێ دەژیا. دیارە پێشمەرگەکانی حیزب کە لە یەکەمین ساتەکانی شەڕ دا فریو درابوون و غافلگیر کرابوون، دواتر خۆیان رێك خستبۆوەو دژە هێرشیان کردبووە سەریان کە لە ئاکام دا جارێکی دیکە بنکەکانیان پێچۆل کردبوونەوەو ١٤ کەسیشیان لێ کوشتبوون. هێشتا یەکەمین پێوەندیی بێسیمی لە نێوان دەفتەری سیاسی و کۆمیتەی هەورامان دا نەگیرابوو کە کۆمەڵە بە نامەیەك دەفتەری سیاسیی حیزبی ئاگادار کرد کە گۆیا لە هەورامان شەڕ بووەو داوای کردبوو کە هەیئەتی هەردوولا بۆ چاری گیروگرفتەکە کۆببنەوە. دیارە ئەوان بۆیە وا زوو ئاگاداری رووداوەکە بوون، چونکە بە دەستووری خۆیان و بە پێی بەرنامەی لە پێش دا داڕێژراوی خۆیان قەومابوو.

دەفتەری سیاسیی حیزب لە وەڵامی ئەو نامەیەی کۆمەڵەدا هەر ئەوەندەی نووسی کە گومانمان نیە کە ئەو شەڕە لە لایەن ئەفرادی ئێوەوەو بە ئاگاداریی ئێوە بەسەر هاوڕێیانی ئێمە داسەپاوەو بۆیە لەگەڵ کەسانێك کە بەو شێوەیە کەلك لە نیازپاکیی ئێمە وەردەگرن، وتووێژێکمان نیە.

بەدوای ئەو دەستدرێژییەدا شەڕێکی سەرتاسەری لە نێوان حیزب و کۆمەڵەدا هەڵگیرسا کە چەند ساڵ درێژەی کێشاو بەداخەوە زیانێکی قەرەبوونەکراوی بە بزووتنەوەی میللی ـ دێموکراتیکی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران گەیاند. کە گوتمان شەڕێکی سەرتاسەری، مەبەستمان سەرتاسەری ئەو ناوچانە بوو کە هێزەکانی هەردوولایان لێ هەبوون. ئەگینا کۆمەڵە لەمێژ بوو لە بەشێکی زۆری ناوچەکانی کوردستان دا حوزووری نەبوو.

پێویستە بگوترێ کە لەبەر ئەوەی کۆمەڵە خۆی لە شەڕی چەکدارانە دژی کۆماری ئیسلامی دزیەوەو ئەفرادی چەکداری لە نێوخۆی وڵات دا نەما، لە ساڵی ١٣٦٧ بەم لاوە بە کردەوە شەڕەکە راوەستابوو. بەڵام حاڵەتی شەڕ لە نێوان ئەو دوو رێکخراوە کوردستانییەدا هەتا ١٧ی بانەمەڕی ساڵی ١٣٦٩کە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران یەك لایەنە، تەقەوەستاندنی راگەیاندو کۆمەڵەش قبووڵی کرد، لە نێوانیان دا هەر بەردەوام بوو. دیارە ساڵی ١٣٦٧یش ئەوکاتە کە بەشێك لە کادروپێشمەرگەکانی حیزبی دێموکرات ریزی خۆیان لە ریزەکانی حیزب جیا کردەوەو یەك لایەنە شەڕیان دژی کۆمەڵە راگرت، کۆمەڵە لە هەڵوێست گرتنێکی لووت بەرزانەدا ئاگربەسی بە دژی حیزب راگەیاند. لە راگەیەندراوی رۆژی ٣ی بانەمەڕی ١٣٦٧ی کۆمەڵەدا باس لە "سەرلێشێواوی"، "گەندەڵ بوون"، "بێئاسۆیی"، "ناتەوانیی سیاسی"، "بوحران"، "بونبەست"ی حیزبی دێموکرات هاتبوو و ئیددیعا کرابوو کە لە کوردستان "لە دڵی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

پێوەندەکانی سەرمایەداری دا چینی کرێکار (دیارە مەبەست کۆمەڵە بوو) وەزعێکی کۆمەڵایەتی و سیاسیی ئەوتۆی پەیدا کردوە کە ئیتر دەتوانێ ببێتە کۆڵەکەی هەموو ئاڵوگۆڕە کۆمەڵایەتییەکان". دوایەش گوترابوو کە حیزبی دێموکرات ئیدی ئەوە نیە کە بتوانێ هیچ مەترسییەك بۆ کۆمەڵە پێك بێنێو بۆیە نابێ کۆمەڵە هەر فکری خۆشی پێوە خەریك بکا.

لە بەرامبەر ئەو لووت بەرزییە بێبناخەیەداو لەبەر ئەوە کە کۆمەڵە پێی وا نەبێ کە ئیدی حیزبی دێموکرات فاتیحەی خوێندراوە،و چونکە لە راگەیەندراوی کۆمەڵەدا باسێك لە ئاشت بوونەوەو چارەسەری گیروگرفتەکان نەکرابوو، حیزبی دێموکرات جوابی موسبەتی بەو تەقەوەستاندنە نەدایەوە.

لەماوەی چەند ساڵ شەڕی نێوان حیزب و کۆمەڵەدا زۆر لایەن هەوڵی خێرخوازانەیان بۆ وەستاندنی شەڕەکە لە خۆیان نیشان داو هێندێ لایەنیش ویستیان بە قازانجی خۆیان کەلکی تەبلیغاتیی لێوەرگرن. ئەگەرچی لەبەر پێداگرتنی کۆمەڵە لەسەر سیاسەت و هەڵوێستەکانی و لەبەر ئەوە کە حازر نەبوو هیچ پێوانەیەك بۆ رێك و پێك کردنی پێوەندییەکانی نێوان خۆی و حیزبی دێموکرات قبووڵ بکا، شەڕی نێوان حیزب و کۆمەڵە زووتر رانەوەستا. بەڵام هەوڵی دڵسۆزان جێگای سوپاس و رێز لێنان و نیشانەی هەستی مەسئوولییەتیان بەرامبەر بە چارەنووسی بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی خەڵکی کوردستان بوو، کە بەجێیە لەم یادەدا سوپاسیان لێبکرێ.

لە نێو ئەوانەدا کە دەیانەویست بە دژی حیزبی دێموکرات کەلکی تەبلیغاتی لەو شەڕە وەربگرن خەراپ نیە باسی سەرگەرمییەك بکەین کە ساڵی ١٣٦٦ هێندێ لایەن لە ژێر ناوی "٦جەرەیانی سیاسی"دا وەڕێیان خست. بەجێیە لێرەدا دوو شت باس بکرێ: یەکەم ئەوە کە هەرچی لێرەدا دەگوترێ پێوەندیی بە هەل و مەرجی ئەوساوە هەیەو بەهیچ جۆر ئاوێنەی پێوەندیی نێوان حیزب و ئەو لایەنانە لە هەل و مەرجی ئێستادا نیە. چونکە بە خۆشییەوە ئێستا لەگەڵ هێندێ لەوانە حیزبی دێموکرات پێوەندییەکی باشی دۆستانەی هەیە کە نیشان دەدا ئێستا ئیدی ئەوان راستییەکانی کوردستانی ئێران باشتر دەناسن. دووهەمیش ئەوە کە بە هەر رادەیەك نیازپاکی و هەوڵی دڵسۆزانە لە کاری ئەو دڵسۆزانەدا بووبێ، جێگای رێزلێنانەو بەهەرحاڵ سوپاسیان لێ دەکەین.

ئەو "٦ جەرەیانە" کە بریتی بوون لەمامۆستا شێخ عزالدین حسینی، چریکە فیداییەکانی گەلی ئێران، چریکە فیداییەکانی گەلی ئێران (ئەرتەشی رزگاریدەری گەلانی ئێران)، رێکخراوی چریکە فیداییەکانی گەلی ئێران، دەفتەری سیاسیی رێکخراوی کرێکارانی شۆرشگێری ئێران (رێگای کرێکار)و کۆمەڵەی یەکسانیی کوردستانی ئێران، بێ ئەوەی تاقە جارێکیش بێنە دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکرات و راوتەگبیری لەگەڵ بکەن، بە هاوکاری لەگەڵ کۆمەڵە بریارنامەیەکیان دەرکردبوو کە لەوێ دا داوا لە هەردوو لا کرابوو:

١ـ دەسبەجێ کۆتایی بە شەڕ بێنن.

٢ـ ناکۆکییەکانیان بە رێگای سیاسیدا چارەسەر بکەن.

٣ـ پابەندی ئازادیی تەبلیغ و تەرویج و هەقی تێکۆشانی سیاسی ـ نیزامی بن.

ئەوەی راست بێ چونکە هەڵوێستی بەشی زۆری ئەو "٦ جەرەیانە" بەرامبەر بە حیزب زۆر نادۆستانە بوو، حیزبی دێموکرات راستەوخۆ جوابێکی بەوان نەدایەوە. بەڵام لە نامەیەك دا بۆ رێکخراوی کرێکارانی شۆرشگێری ئێران (رێگای کرێکار) سوپاسی کردن کەسەرنجیان داوەتە بزووتنەوەی کوردو پێیان لەسەر پێوەندیی ئەو بزووتنەوەیە لەگەڵ بزووتنەوەی سەرانسەریی ئێران داگرتوە. پاشان لە جوابی ئەو سێ خاڵەدا کە لە بریارنامەکەدا هاتبوون نووسی:

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

"١ـ ئەگەر قبووڵ دەکەن کە دەست پێکردنی ئەو شەڕە داخاوی‌یە شتێکی لەناکاو و کتوپڕ نیە، بەڵکوو لوتکەی ناکۆکیی چەند ساڵەی نێوان دوو ڕێکخراوە، ئەودەم باوەڕ دەکەن کەکۆتایی پێ‌هێنانی دەسبەجێی ئەو شەڕەش پاش ئەو هەموو زیانە کە بە بزووتنەوە گەیشتوە، بێ‌هێندێك ڕێککەوتنی ئوسوولیی پێشتر، بە کردەوە لەگەڵ ڕاستی‌یەکان سازگار نابێ و بە کردەوە ئیمکانی سەرهەڵدانەوەی تێکهەڵچوونی چەکدارانە هەمیشە لە ئارادا دەبێ...

٢ـ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران شانازی دەکا کە باوەڕو پابەندبوون بە ئازادیی تەبلیغ و تەرویجی بیروبۆچوون و هەقی تێکۆشانی سیاسی و نیزامیی هەمیشە بە بەشێك لە پرەنسیپە بنەڕەتی‌یەکانی خۆی زانیوەو لە ماوەی هەشت ساڵ خەباتی سەخت و خوێناویی کوردستان دا بە هەموو تواناوە بۆ پاراستن و پیادەکردنی تێ‌کۆشاوە.

بەو حاڵە قبووڵ دەکەن کە وەختێك لەگەڵ هەقی تێکۆشانی نیزامی دەتوانرێ موافەقەت بکرێ کە ئەو تێکۆشانە دژی ڕێژیمی دژی ئینسانیی ئاخوندی بێ، نەك دژی حیزبی دێموکرات یان هەر ڕێکخراوێکی سیاسیی دیکە...

هیواداریـن بە پاراستنی ئەسڵی بێ‌لایەنی‌و ئینساف و بەتایبەتی واقیع بینی لە هەوڵەکانتان دا سەرکەوتوو بن". [1]

بە دوای ئەو نامەیەدا ڕۆژی ٦٦/٤/٢٤ چریکە فیدایی‌یەکانی گەلی ئێران لە نامەیەك دا کە لە لایەن "کۆمیسیۆنی هەڵبژێراوی ٦ جەرەیانی سیاسی"یەوە نووسیبووی داوای کردبوو سەعاتی دەی بەیانیی ٢٨ی پووشپەڕ کۆبوونەوەیان لەگەڵ دەفتەری سیاسیی حیزب هەبێ.

دەفتەری سیاسیی حیزب ڕۆژی ٦٦/٤/٢٥ لە وەڵامی ئەو نامەیەدا نووسی کە ***"بەداخەوە لەبەر کاری زۆر لە حەوتووی داهاتوودا دەرفەتی وەرگرتنی ئێوە دۆستانمان نیە. ئێمە خۆمان لە یەکەمین دەرفەت دا، بەڕێزتان لەو بارەیەوە ئاگادار دەکەینەوە".*** [2]

کەچی زۆر بەداخەوە دیتمان کە ڕۆژێك دواتر ئەو ٦جەرەیانە سیاسی‌یە بەناو بێ‌لایەن و نێوبژیکەرە ! لە ئۆلتیماتۆمێك دا نووسیبوویان: ***"لەبەر گرینگیی مەسەلەکە، ئاشکرایە کە پاش تەواو بوونی ماوەی دیاری‌کراو (٢ی گەلاوێژی٦٦) وەرنەگرتنەوەی جوابی ئێوە لە لایەن ئێمەوە بە مانای... بێ‌مەیلیی حیزبی دێموکرات بە کۆتایی هێنانی تێکهەڵچوونەکان و جێگیرکردنی ئاشتی دادەنرێ".*** [3]

وەڵامی ئەو ئۆلتیماتۆمە بە نامەیەکی دۆستانەی دەفتەری سیاسی درایەوە کە لەوێدا دەفتەری سیاسی داخی خۆی لە کەم سیکەدانەیی نێوبژیکەران و لە بێ‌لایەن نەبوونی وان دەربڕیبوو و دانانی چەند ڕۆژ دواکەوتنی دیدارەکە بە نیشانەی "بێ‌مەیلیی حیزبی دێموکرات بە کۆتایی تێکهەڵچوونەکان"ی بە نیشانەیەکی ئاشکرای بێ‌ئینسافی و بێ‌لایەن نەبوونی ئەو دۆستانە دانابوو. پاشانیش هەر لەو نامەیەدا ئەو ڕاستی‌یەیان وەبیر خرابووەوە کە حیزبی دێموکرات لە ماوەی هەشت ساڵ شەڕی خوێناوی لەگەڵ ڕێژیمی دژی‌گەلیی کۆماری ئیسلامی‌دا دەری‌خستوە لە هەڕەشەو ئۆلتیماتۆم ناترسێ. کەوایە لەگەل ئەوەی بەدڵەوە ئامادەیە گوێ بۆ قسەو پێشنیاری دۆستانی نیازپاك ڕابگرێ، هەموو چەشنە هەڕەشەو ئۆلتیماتۆمێك بە توندی ڕەت دەکاتەوە.

پێویستە وەبیر بێنینەوە کە هەر لە ڕێگای ئەو ٦جەرەیانە سیاسی‌یەوە حیزبی دێموکرات پێشنیارەکانی خۆی بۆ ڕاگرتنی شەڕ بۆ کۆمەڵە ناردبوو کە بە کورتی بەم جۆرە بوون:

---

[1] ٦ جریان سیاسی و درگیریهای کومله و حزب دمکرات، مردادماه ١٣٦٦، صفحه١٢.

[2] هەر ئەو سەرچاوەیە، لاپەڕە ١٣و١٤.

[3] هەر ئەو سەرچاوەیە، لاپەڕە ١٥.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

"حیزبی دێموکرات و کۆمەڵە قبووڵ دەکەن کە:

١ـ بزووتنەوەی کوردستان بزووتنەوەیەکی رەسەنی شۆڕشگێرانەیەو حیزبی دێموکرات و کۆمەڵە هەرکام بە پێی هێزی خۆیان تێی دا بەشدارن.

٢ـ فەرمانڕەوایی و کارە ئیجراییەکان لە کوردستان دا دەبێ ویست و ئیرادەی خەڵکی کوردستان دەربڕن. حیزبی دێموکرات بە پێی پێوانە پێشنیارکراوەکان (ژمارەی شەهیدان، ژمارەی پێشمەرگەکان، ئاوڕدانەوە بۆ هەڵبژاردنەکانی پێشوو، و پان و بەرینیی مەڵبەندی ژێر دەسەلات) نوێنەری زۆربەی خەڵکی کوردستانەو هەربۆیە تا وەختێك خەڵکی کوردستان لە دوارۆژدا بە ئازادی جۆرێکی دیکە بڕیار نەدەن فەرمانڕەوایی و کارە ئیجراییەکان لە ئەستۆی حیزبی دێموکراتی کوردستان دەبن...

٣ـ پاش رێککەوتن لەسەر شێوەی بەڕێوەبردن و ئەو قانوونانە کە بەڕێوە دەچن و هەروەها لەسەر بەراوردی هێزەکان دەتوانرێ کۆمەڵەش هەم لە فەرمانڕەوایی (حکومت)و هەم لەو داهاتە کە لە گومرگ و ماڵیات و شتی دیکەی لەو بابەتە بە دەست دێ، بە پێی قورسایی خۆی بەشدار بکرێ.

٤ـ پاش رێککەوتن لەبارەی تەقە وەستاندنەوە، لە رێگای وتووێژەوە بناخەکانی هەنگاو رێکخستن و هاوکاریی نیزامیی حیزبی دێموکرات و کۆمەڵە بۆ بەرەنگار بوونەوەی هێزە چەکدارەکانی رێژیمی خومەینی بە رێککەوتنی هەردولا دیاری دەکرێن".

سەیر ئەوەبوو پێش ئەوەی کۆمەڵە وەڵام بداتەوە "نێوبژیکەر"ەکان ئەو پێشنیارانەیان رەت کردەوەو کۆتاییان بە هەوڵ و تەقەلاکانیان هێنا. لە نامەیەك دا کە رۆژی ٣ی گەلاوێژی ١٣٦٦ کۆمیسیۆنی هەڵبژێراوی ٦جەرەیان بۆ دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی نووسیبوو، گوترابوو:

"بۆ ئاگاداریتان، پێشنیارەکانی ئێوە بۆ کۆتایی هێنان بە تێکهەڵچوونی چەکدارانە لەگەڵ کۆمەڵە تەنیا بۆ ئاگادار کردن بۆ کۆمەڵە بەرێ کران.

لەبەرئەوەی ٦ جەرەیانی سیاسی ئەو "پێشنیار"انە بە پێچەوانەی رەوتی ئەو هەنگاوانە دەزانی کە تا ئێستا بۆ کۆتاییهێنان بە تێکهەڵچوونی نێوان حیزبی دێموکراتی کوردستان و کۆمەڵەو گەیشتن بە ئاشتی هاوێژراون، بۆیە وەدواکەوتنی لە لایەن ئێمەوە لە گۆڕێ دا نابێ."[1]

رەنگە پێویستیی بە دووپات کردنەوە نەبێ کە لە ماوەی شەش ساڵ (٦٩ـ١٣٦٣) شەڕی سەرانسەری، یان حاڵەتی شەڕ لە نێوان حیزب و کۆمەڵەدا زیانێکی یەکجار زۆر بە هەردوو لاو لەوانیش گرنگتر بە بزووتنەوەی میللی ـ دێموکراتیکی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران گەیشت. ئەوەندە خوێنەی لەو شەڕە نێوخۆییەدا رژا ئەگەر لە بەرەبەرکانی دژی دوژمنانی ئازادی دا بەخت کرابایە، دەیتوانی سەرکەوتنی بەرچاوی سیاسیو نیزامی بۆ خەڵکی کوردستان بە دیاری بێنێ. لەوەش بگوزەرێین کە زیانە رەوانییەکانی ئەو شەڕە لەسەر خەڵکی کوردستان زۆر زۆر زیاتر لەزیانە ماڵیو گیانییەکانی ئەو شەڕە بوون.

ئەمجار لە ماوەی چەند ساڵ شەڕدا ئەوەی لە رادیۆو رۆژنامەش دا هەردوو هێز بە یەکتریان گوت، بەڕاستی جێگای پەند لێوەرگرتنە. کاتێك هەردوولا لەرادیۆوە باسی "سەرکەوتنەکان"ی خۆیان لە شەڕی براکوژیدا دەکرد، کەسێك ناشارەزا بایە حەتمەن پێی وا دەبوو لە شەر دژی دوژمنانی ئازادی دا ئەو سەرکەوتنانەیان بە دەست هێناوە. لە هەق دەرنەچین حیزبی دێموکرات لەو بارەیەوە قەت نەگەیشتە ئەو رادەیە کە کۆمەڵە پێی گەیشت. چونکە بێجگە لە جنێو و قسەی سووك، کۆمەڵە لە تەبلیغاتی خۆی دا ئەوەندە خۆی بەو شەڕە "چینایەتی"یەوە رادەنا کە زۆر جار بەئاشکرا

[1] هەر ئەو سەرچاوەیە لاپەڕەکانی ١٦ تا ٢١.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ژمارەی زیانە گیانییەکانی حیزبی زیاتر لەوە کە هەبوو نیشان دەدا. بۆ نموونە وەك لە پێشەوە گوتمان لە پەلامارە "مێژوویی"یەکەی ٦ی ڕێبەندانی ١٣٦٣ی کۆمەڵە بۆ سەر بنکەکانی حیزب لە هەورامان ١٩ کەس لەکادرو پێشمەرگەو ئەندامان و لایەنگرانی حیزب شەهید ببوون، بەڵام کۆمەڵە ئێستاشی لەگەڵ بێ لە ڕەقەمی ٣٨ کەس نەهاتۆتە خوارێ. وادیارە کوشتنی ١٩ کەس لە تێکۆشەرانی ڕێگای ڕزگاری بۆ سابیت کردنی "شۆرشگێری"ی کۆمەڵە بەس نیە.

ڕاستییەکەی ئەوەیە کە حیزب و کۆمەڵە هەردووکیان لەو کارەساتەدا بەرپرسن و تووشی هەڵەی سیاسی و چەوتیی لێکدانەوە هاتوون. بەڵام بەو حاڵەش زۆر بێئینسافییە کە خەتای هەردووکی ئەمانە وەك یەك لە قەڵەم بدرێ. ئەگەر بمانەوێ بە راشکاوی رەخنە لە خۆمان بگرین دەکرێ بڵێین کە هەرچەند مەبەستی حیزب لە بڕیاری هەرەشەی سەرانسەریکردنی شەڕ پێشگیری لە شەڕ بوو، بەڵام ئێمە هەل و مەرجەکەمان باش هەڵنەسەنگاندبوو و نەمان توانیبوو پاشەرۆژی بڕیارێکی لەو بابەتە لە هەموو بارێکەوە پێش بینی بکەین. پاشانیش راستییەکەی ئەوەیە وەك دژکردەوەیەك بەرامبەر بە کۆمەڵە ئێمەش جاروبار تووشی دەمارگرژی (تعصب)ی ڕێکخراوەیی هاتین و چاومان لە کەم و کوڕییەکانی لای خۆمان پۆشی.

بەڵام لەبارەی کۆمەڵەوە شتەکە زۆر لەوانە گەورەترە. کۆمەڵە لە سەرەتاوە تا ئێستا خۆی بە دوژمنی چینایەتیی حیزبی دێموکرات دەزانێ و تەبلیغیشی لەسەر دەکا. بە نەزەری کۆمەڵە حیزبی دێموکرات و کۆمەڵە دوو دوژمنن کە بە بێ لەنێوچوونی یەکێکیان ناتەباییەکەیان چارەسەر ناکرێ. جگە لەوە کۆمەڵە تا ئێرەش هیچ میعیارێك بۆ هەڵسەنگاندنی پشیتوانیی کۆمەڵانی خەڵك لە خۆی و لە حیزب و ڕێکخراوەکانی دیکە قبووڵ ناکا. ئەو نوێنەری بێ ئەم لاوئەولای هەموو خەڵکی زەحمەتکێشەو هەرکەسیش پێی وا نیە با سەری خۆی لە بەردی راکێشێ! کۆمەڵە ئێستاش ئەو ڕاستییە قبووڵ ناکا کە لە کۆمەڵێکی وەك کۆمەڵی کوردەواری داو لە حاڵێك دا لایەنگرانی زۆربەی هێزە سیاسییەکان چەکیان لە شان دایە، ناکرێ ڕۆژ تا ئێوارێ جنێو و قسەی سووك بە یەکتر بڵێن و چاوەڕوانیش بن کە هیچ شتێك روو نەدا.

بە هەمووی ئەوانەوە ئاواتی من و هەموو خێرخوازان ئەوەیە ئەوەی تا ئێستا لە نێو هێزە سیاسییەکانی کوردستان دا (بە هەموو پارچەکانیەوە) رووی داوە بەس بێ و جارێکی دیکە کوردی شۆرشگێر تفەنگ بە کوردی شۆرشگێرەوە نەنێ. ئەوانەش کە لە ریزی گەل دەردەچن و دەبنە داردەستی دوژمنانی ئازادی، خەڵکی کوردستان بە هی خۆیانیان نازانن و بە هاوکاریی هەموو لایەك پێویستە بەربەرەکانییان بکرێ هەتا گەڕانەوەیان بۆ ڕێگای ڕاست، یان لە نێو چوون و بڕانەوەیان.

هاتنەدەر لە شوورا

یەکێك لە رووداوە گرنگەکانی مێژووی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەنێوان کۆنگرەکانی شەشەم و حەوتەم دا هاتنەدەر، یان دەرکرانی حیزبی دێموکرات لە شووڕای نیشتمانیی بەرگری بوو. برانی حیزبی دێموکرات لە شووڕا هەم دەکرێ ناوی دەرکرانی لەسەر دابنرێ، هەم دەتوانرێ بە هاتنەدەری حیزب لە شووڕا بژمێردرێ. چونکە وەك لەمەودوا روونی دەکەینەوە ئەوەی دۆستانی موجاهید بە پێی ڕەفتاری ئەودەمیان بەسەر ئەندامانی شووڕایان دا سەپاند، لە ڕاستیدا دەرکردنی حیزبی دێموکرات لە شووڕا بوو. بەڵام چونکە ئەو بڕیارەی شووڕا بە پێچەوانەی مەتنی راشکاو و روونی ئەساسنامەی شووڕا بوو، بە ئاسانی دەکراو دەکرێ بڕیارەکە بە ناڕەواو بێ ئیعتیبار دابنرێ. هەربۆیەش سێ حەوتوو پاش دەرچوونی بڕیارنامەی شووڕا دەفتەری سیاسیی حیزب لە ڕاگەیەندراوێك دا، هاتنەدەری حیزب لە شووڕای نیشتمانیی بەرگریی بە خەڵکی کوردستان و سەرانسەری ئێران ڕاگەیاند.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

هەروەك لە پێشەوە باسمان کرد لە کۆنگرەی شەشەمی حیزب دا وێڕای خۆشحاڵی لە پەسندکرانی گەڵاڵەی خودموختاریی کوردستان لە شووڕاداو لەگەڵ پێداگرتن لەسەر پێویستیی پاراستن و بەهێزکردنی شووڕا لەسەر ئەوەش پێ داگیرابوو کە پێویستە شووڕا ئاڵوگۆڕی بەسەر دا بێ، هووییەتی تایبەتیی خۆی پێبدرێ‌و بە کورتی دێموکراتیزە بکرێ. ئەو داوایانەو زۆر شتی دیکە سەبارەت بە پێك هێنانی ئاڵوگۆڕ لە شووڕادا زۆر پێش کۆنگرەی شەشەمیش لە شووڕادا باس کرابوون و تەنانەت باس و موناقەشەی توندیشیان هەم بە نامەو هەم لە کۆبوونەوەکانی شووڕادا لەسەر کرابوو. هەر ئەو گەڵاڵەی خودموختارییە کە باسمان کرد، پاش باس و کێشەیەکی زۆری نێوان حیزبی دێموکرات و ئەندامانی دیکەی شووڕاو بە تایبەتی موجاهیدین ئامادە کراو پەسند کرا. تا ماوەیەکی یەکجار زۆر موجاهیدین و هاوفکرەکانیان بەو بیانووە کە دانانی گەڵاڵەیەکی وا تەنیا لە سەلاحییەتی "مجلس مؤسسان" دایە، خۆیان لە نووسین و پەسندکردنی شتێکی وا دەپاراست. بەڵام حیزبی دێموکرات کە ئەو بیانووەی بە دروست نەدەزانی رۆژی ٢٠ی بانەمەڕی ١٣٦٢، واتە زیاتر لە هەشت مانگ پێش کۆنگرەی شەشەم لە نامەیەك دا بۆ موجاهیدین نووسی:

"ئاشکرایە کە ئەو ئیستیدلالە بە هیچ جۆر بناخەیەکی راستی نیە، چونکە شووڕا لە ئێستاوە سەرکۆمار (ئاغای بنی‌صدر) و سەرۆك وەزیر (ئاغای رجوی)و بە گشتی سیستمی سیاسیی داهاتووی وڵاتی دیاری کردوەو بۆ هیچ کامیان چاوەڕێی دامەزراندنی (مجلس مؤسسان) نەبووە. کەوایە چۆنە کە وەختێك مەسەلەی دیاریکردنی نێوەرۆکی خودموختاری دێتەگۆڕێ ـ هەر ئەو خودموختارییە کە ئاغای مسعود رجوی وەك سەرۆکی شووڕا وەك ئەسڵێکی پیرۆز قبووڵی کردوە ـ باس لەسەر وی حەواڵەی "مجلس مؤسسان" دەکرێ؟

حیزبی ئێمە تا ئێستا بۆ پاراستنی یەکیەتیی هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆن بەتایبەتی ئەوانەی لە شووڕای نیشتمانیی بەرگری‌دا کۆ بوونەوە، بۆچوونە نادێموکراتی‌یەکان و رەفتارە نائوسوولی‌یەکانی رێکخراوی موجاهیدینی لەنێو شووڕاو لە کوردستان قبووڵ کردوەو لەو بارەیەوە تەنیا بە وەبیرهێنانەوە (تذکر)و رەخنەگرتن وازی هێناوە. بەڵام رێکخراوی موجاهیدینی گەل و ئەندامانی دیکەی شووڕا دەبێ ئەو راستی‌یە تێگەیشتبن کە حیزبی دێموکرات بە پێی بەرپرسایەتی‌یەکی کە بەرامبەر بە خەڵکی کوردستان هەیەتی ناتوانێ چاو لەو کارەی شووڕا، یانی رەت کردنەوەی گەڵاڵەی خودموختاری بپۆشێ‌و پووش بەسەرەی لێبکا. بە پێچەوانە، لەبەر ئەوەی ئەو مەسەلەیە بۆ خەڵکی کوردستان و حیزبی ئێمە گرنگە، رێبەرایەتیی حیزب ناچارە هەڵوێستی تازەی شووڕا بە ئەندامان و لایەنگرانی حیزب و هەموو خەڵکی کوردستان و گەلانی ئێران رابگەیەنێ.

ئاگادار بوونی خەڵکی کوردستان لە هەڵوێستی شووڕا، هێندێ ئاکامی دەبن کە بەشێکیان دەکرێ پێش بینی بکرێن. بۆنموونە گومانی تێدا نیە کە رەت کرانەوەی ویستی بنەڕەتیی خەڵکی کوردستان، ویستێك کە زیاتر لە چوار ساڵە بۆ وەدی‌هێنانی لە دژی رێژیمی خومەینی شەڕ دەکەن و لەو رێگایەدا نارەحەتی و فیداکاری‌یەکی زۆریان قبووڵ کردوەو هەزاران شەهیدیان داوە، ئەندامەتیی حیزبی ئێمە لە شووڕا دا دەخاتە ژێر پرسیار".

دوای چوونەدەری ئاغای بەنی‌سەدر لە شووڕاش کۆمیتەی ناوەندی لە نامەیەك دا کە رۆژی ٢٤ی گەلاوێژی ١٣٦٣ (١٥ی ئووتی ١٩٨٤) بۆ ئاغای مەسعوودی رەجەوی و ئەندامانی شووڕای نارد، پاش باسی چوونەدەری ئاغای بەنی‌سەدرو باسی ئەوە کە حیزبی دێموکرات لە زۆر شت دا ناکۆکیی بیروبۆچوونی لەگەڵ ناوبراو هەبووە نووسیبووی:

"بە نەزەری حیزبی ئێمە، ئێستا وەختی ئەوە هاتوە کە شووڕا لە هەموو ئەو بەندو داوانەی بوونی ئاغای بەنی سەدر دروستی کردبوون ئازاد بکرێ. بۆیە پێشنیار دەکەین:

١ـ چاو بە بەرنامەو بەڵگەکانی شووڕادا بخشێندرێتەوەو مۆری بەنی‌سەدرو بۆچوونی بەنی‌سەدرییان لێبسڕێتەوە.

٢ـ پێوەندیی نێوخۆی شووڕا لە جاران زیاتر دێموکراتیزە بکرێ‌و هەموو رێوشوێنێکی نادێموکراتی لەنێو ببرێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

٣ـ لەگەڵ هەموو ئەو رێكخراوو شەخسییەتانە كە بوونی ئاغای بەنیسەدریان بە كۆسپی هاوكاریی خۆیان لەگەڵ شوورا دەزانی ـ بێ لەبەرچاوگرتنی ئەوە كە بەڕاستیان بووە یان نا ـ پێوەندی بگیرێو بۆ راكێشانیان دەرگای وتووێژی راشكاوانەو دۆستانە بكرێتەوە.

٤ـ بەرەسمی ناسینی مافی نەتەوایەتیی گەلانی زۆرلێكراوی ئێران (بەشێوەی خودموختاری یان فیدرالیزم) بێ لەبەرچاوگرتنی ئەوەكە ئەو گەلانە خەباتی بۆ دەكەن یان نا، ئیعتیباری شووڕای نیشتمانیی بەرگری دەباتە سەر...

٥ـ لەبارەی جێگاو نەخشی شووڕاوە تا ئێستا لەنێو زۆر لە ئەندامانی شووڕاو بگرە لەنێو هەموویان دا ناكۆكی هەیە. هێندێك شوورا وەك پارلمان سەیر دەكەن و هێندێك بە شتێكی وەك بەرەی دەزانن. ئێستا وەختی ئەوە هاتوە كە جێگاو نەخشی شوورا بە روونی دیاری بكرێ.

٦ــ بە پێچەوانەی ویستی زۆربەی ئەندامانی شووڕاو رەنگە هەمووشیان، هێشتا شوێنەواری سەپاندنی ئیدئۆلۆژییەكی دیاریكراو لە نێو شووڕادا بەرچاو دەكەوێ. بە چوونەدەری ئاغای بەنیسەدر زەمینەی تەواو پێك هاتوە كە ئەم گیروگرفتەش بەقازانجی هەموو ئەو هێزانە كە لە شووڕادا كۆبوونەوەو بە دژی كۆنەپەرستیی سەدەكانی نێوەڕاست خەبات دەكەن، چارەسەر بكرێ.

٧ـ دەبێ شوورا نوێنەری رێكخراوو شەخسییەتەكانی ئەندامی بێ و لەوەش زیاتر دەبێ نوێنەری زۆر لەو توێژانە بێ كە لە شووڕادا نوێنەریان نیە، نەك نوێنەری یەك دوو رێكخراو. بۆیە شوورا دەبێ كەسایەتیی تایبەتیی سەربەخۆ لە هەموو رێكخراوێكی هەبێ...

٨ـ بۆ ئەوەی شوورا ببێتە خاوەنی كەسایەتیی تایبەت بە خۆی پێشنیار دەكەین لە داهاتوویەكی نیزیك دا هەم ئۆرگانی شوورا بڵاو بێتەوەو هەم رادیۆی شوورا دەست بەكار بكا.

٩ـ بۆ ئەوەی شوورا كەسایەتیی تایبەت بە خۆی دەست كەوێ، دەبێ هەموو رێكخراوو شەخسییەتەكان بە شێوەی جیدی لە كاروباری چالاكیی شووڕادا بەشدار بن و وەك پێشوو كارەكانی شوورا تەنیا بە رێكخراوی موجاهیدینی گەل نەسپێردرێن. حیزبی ئێمەش بەش بەحاڵی خۆی ئامادەیە ئیمكاناتی خۆی هەم لەباری ماڵی و هەم لەباری پێرسۆنێلییەوە بنێتە ژێر دەسەڵاتی شووڕای نیشتمانیی بەرگری.

١٠ـ شوورا بۆ تێكۆشانی خۆی لەنێوخۆی وڵات دا دەبێ بەرنامەیەكی كار دابنێ. لەبەرئەوەی ئەركی مێژوویی شوورا رووخاندنی رێژیمی خومەینیو هێنانەسەركاری رێژیمێكی دێموكراتە، شوورا دەبێ رێگای گەیشتن بەو ئامانجە روون بكاتەوە. مانەوە لە چوارچێوەی هێندێ دروشمی وەك "بمرێ رێژیمی خومەینی" یان "خەباتی چەكدارانە شێوەی تەوەرەیی (محوری) خەباتە" كە زۆر بەجێ لە لایەن رێكخراوەكانی ئەندامی شووڕاوە دەدرێن بە تەنیا بەس نیە.

١١ـ پێشنیار دەكەین شوورا كۆبوونەوەكانی داهاتووی بۆ باسی ئەو مەسەلانە تەرخان بكا..."

شایانی باسە كە برایانی موجاهید كە ئەودەمیش هەروەك ئێستا بۆخۆیان هەموو كارەكانی شووڕای نیشتمانیی بەرگرییان دەكردو پیاو هەق بڵێ هەموو خەرجی شووڕاشیان دابین دەكردو لە ئەنجام دا جگە لە هێندێك بڕیار كە لە كۆبوونەوەكانی شووڕادا دەردان، هەموو بڕیارەكانی شووڕاشیان دەدا، بەو جۆرە پێشنیارانە زۆر ناڕازی بوون. پێویستە ئەوەش زیاد بكەین كە ئەو یادداشتانەی لەنێوان حیزبی دێموكرات و موجاهیدین دا لەسەر پێوەندییەكانی نێوخۆی شوورا ئاڵوگۆر كراون و تا ئێستا بەشی هەرە زۆریان بڵاو نەكراونەوە، بۆخۆیان كتێبێكی تەواون و هەربۆیەش لێرەدا ناكرێ باسی هەموویان بكرێ.

موجاهیدین دەیانەویست تەواوی بڕیارەكان و كارەكانی شوورا لە پاوانی خۆیان دا بێو لە راستیدا شوورا ناوێكی دووهەم بۆ رێكخراوی موجاهیدین بێ. بۆیە بە توندی دژی ئەو پێشنیارانەی حیزب و هێنانەگۆڕو باس كردنیان لە

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

شوورای نیشتمانیی بەرگریدا بوون. ئاخر، ڕێکخراوەکانی دیکەی ئەندامی شووراش هەروەك حیزبی دێموکرات لە ڕەفتاری نادێموکراتیی موجاهیدین و پێوەندیی نابەرامبەر لە نێوخۆی شوورادا ناڕازی بوون و ئەگەر ئەو پێشنیارانە لە شوورادا باس کرابان زۆر وێ دەچوو پەسند بکرێن. ئەودەم موجاهیدین تەنیا ڕێگایان وێتۆ کردنی بڕیارەکان دەبوو، کە دیارە وێتۆی بڕیارێکی وەك دێموکراتیزەکردنی شووراش بە قازانجی هیچ ڕێکخراوێك نەبوو.

جێی خۆیەتی ئەوەش باس بکرێ کە ڕێکخراوەکانی دیکەو هەروەها شەخسییەتەکانی ئەندامی شوورا بەڕاستی هەر بەناو ئەندام بوون، ئەگینا زۆر کەم بایەخیان پێدەدراو زۆر کەم تەئسیریان هەبوو. بۆ نموونە جگە لە دوکتور قاسملوو تەواوی ئەندامانی شوورا وەختێك دەچوونە کۆبوونەوەکانی شووڕا وەك ئینسانێکی گومان لێکراو لە لایەن پۆلیسەوە تەفتیشی بەدەنی دەکران.

لە کۆبوونەوەکانی شووراش دا هەروەختێك یەکێك لەو ئەندامانە شتێکی گوتبایە کە بەدڵی موجاهیدین نەبوایە، یەکێك لە موجاهیدین لێی وەدەنگ دەهات و دەیگوت:"آقا ما خون میدیم". بەو جۆرە کابرا ناچار دەبوو بچێتە قەپێلکی خۆیەوەو زمانی گرێ دا. بەڵام نەدەکرا بە حیزبی دێموکرات بڵێن "ما خون میدیم". چونکە حیزبی دێموکرات چەندین بەرابەری موجاهیدین لە بەربەرەکانی لەگەڵ هێزەکانی ڕێژیمی خومەینیدا شەڕی دەکردو خوێنی دەدا.

لەو هەل و مەرجەدا برایانی موجاهید لە بیانوویەك دەگەڕان کە خۆی پێ لەو تەنگانەیە ڕزگار بکەن و "شەڕ"ی حیزبی دێموکراتی پێ لەسەر خۆیان کەم بکەنەوە. سەرەنجامیش ئەو بیانوویان دەست کەوت و پێیەوە نووسان. داستانەکە بەم جۆرە بوو:

هەر لە کۆتایی ساڵی ١٣٦٢ڕا کاربەدەستانی ڕێژیمی خومەینی لە ڕێگای جۆربەجۆرەوە رایان دەسپارد کەدەوڵەت دەیەوێ کۆتایی بە شەڕی کوردستان بێنێو لەگەڵ حیزبی دێموکرات وتووێژ بکا. وەڵامی حیزب ئەوەبوو کە ئەگەر دەوڵەت نیازێکی وای هەیە با بەڕەسمی ڕابگەیەنێ کە دەیەوێ مەسەلەی کوردستان لە ڕێگای وتووێژی ئاشتیخوازانەوە چارەسەر بکا. ئەودەم حیزبی ئێمە ئامادەیی خۆی دەردەبڕێ و ڕەنگە ڕێکخراوە سیاسییەکانی دیکەی کوردستانیش هەر ئەو کارە بکەن. بەڵام "نوێنەران"ی ڕێژیم پێیان لەسەر ئەوە دادەگرت کە پێویستە چاوپێکەوتنێك بە نهێنی هەبێ کە داخوازەکانی حیزبی دێموکراتی تێدا باس بکرێن. ئەودەم بەڕەسمی وتووێژ دەست پێبکا. حیزب لەو باوەڕەدا بوو کە ڕێژیم بە هیچ جۆر نەزەرو سیاسەتی نەگۆڕاوەو هەر دەیەوێ گومان بۆ خەڵك دروست بکاو دڕدۆنگی لە نێو ڕێکخراوە سیاسییەکان دا پێك بێنێ. بۆیە دەیەوێ بە ڕواڵەت بە نهێنی وتووێژ بکا. بەڵام هەر بۆخۆشی پێی خۆشە ئاشکرا بێ.

سەرەنجام پاش یەك دوو چاوپێکەوتنی سەرەتایی دەفتەری سیاسی موافەقەتی کرد کە بۆ یەك جار نوێنەری خۆی بنێرێ لەگەڵ نوێنەرانی دەوڵەت یەکتر ببینن. ئەویش بەو مەرجە کە ئەوانەی دێن بۆ چاوپێکەوتن نوێنەری دەوڵەت لە تەواوەتی خۆی دا بن، نەك ئۆرگانێکی تایبەتی، ئیعتبارنامەیان پێبێ کە نیشان بدا سەلاحییەتیان هەیە بەناوی دەوڵەتەوە قسان بکەن و وتووێژیش لەسەر داخوازە سیاسییەکانی خەڵکی کوردستان بێ. بە درۆ (هەڵبەت دوایە دەرکەوت درۆیە) پێیان ڕاگەیاندین هەمووی ئەو مەرجانەیان قبووڵەو دوای یەکەم چاوپێکەوتنیش بەرەسمی و بە ئاشکرا درێژە بە وتووێژ دەدەن.

بۆیە لە ڕۆژەکانی هەوەڵی مانگی گەلاوێژی ١٣٦٣دا هەیئەتێك لە لایەن دەفتەری سیاسیی حیزبەوە لە گوندی "بێتووش"ی ناوچەی ئالانی سەردەشت چاوی بە "نوێنەران"ی دەوڵەت کەوت. کەچی هەر لە یەکەم دیداردا دەرکەوت شەرتەکانیان بەجێ نەهێناوە. بەڕواڵەت نوێنەرێکی سەرۆك وەزیریان لەگەڵ بوو. بەڵام نە ئیعتیبارنامەیان پێبوو، نە هاتبوون لەسەر داخوازە سیاسییەکانی خەڵکی کوردستان وتووێژ بکەن. بەڵکوو لە ڕاستیدا هاتبوون سۆراغی دووکەس لە مۆرەکانی ڕێژیم بزانن کە وا دیار بوو لە تێکهەڵچوونەکان دا کوژراون. دەیانەویست ئەگەر لەلای حیزب زیندانی بن، بە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
www.kurdistanukurd.com ©

هێندێ زیندانیی کورد بیان گۆڕنەوە. تەنانەت بۆ ئەو مەبەستە خوالێخۆشبوو میناخانم خێزانی کاك "عومەرقازی"یشیان لەگەڵ خۆیان هێنابوو کە ئەودەم کاك عومەر زیندانی بوو، دەیانەویست ئەو خوشکەش فشار بۆ نوێنەرانی حیزب بێنێو داوا بکا مێردەکەی بە گۆڕینەوە بۆ ئازاد بکا.

نوێنەرانی دەفتەری سیاسی هەر بە دیتنی وەزعەکە تێگەیشتن کە ئەوانە بۆ وتووێژی سیاسی نەهاتوون و تەنانەت لە پێش دا نەزەریان ئەوەبوو هەر قسەشیان لەگەڵ نەکەن. بەڵام دوایە پاش مەشوەرەت لەگەڵ یەکتر بڕیاریان دا بیان دوێنن داخوا لە چی دەگەڕێن. لە دانیشتنەکەدا دەرکەوت کە ئامانجی سەرەکیی وان لەو دیدارە روون کردنەوەی وەزعی ئەو دوو کەسەی خۆیانە. بەڵام بەهەرحاڵ باسی هێندێ لە داخوازەکانی کوردیشیان کردو لە داخوازەکانی خەڵکی کوردستانیان ـ بەو جۆرە کە حیزب تێی دەگا ـ پرسی، کە وەڵامی پێویستیان درایەوە.

شایانی باسە یەکێك لەو قسانەی کردیان ئەوەبوو کە هەرچی قورئان نەیڵێ کۆماری ئیسلامی نایدا بە کوردو دەبێ ئیسلام حەکەم بێ. لە جواب دا پێیان گوترا کە ناکۆکیی ئێمەو کۆماری ئیسلامی لەسەر شرووت و ئەرکانی دەسنوێژ نیە هەتا ئیسلام حەکەم بێ. ئێمە داوای دێموکراسی و خودموختاری دەکەین و ئەوانەش لەقورئان دا باس نەکراون. بەڵام ئەگەر قورئان گوتی دێموکراسی و خودموختاری خەراپن و نابێ بدرێن بە کورد، ئێمە نامانەوێن.

بەهەرحاڵ، نوێنەرانی حیزب کە نەیان دەویست هیچ لە خەڵك بشارنەوە، لە چوون و هاتنەوەدا لە لای خەڵك باسیان کرد کە بۆچی چوون و داستان چ بووە. هەر زۆر زووش دەفتەری سیاسی نوێنەری موجاهیدین لە کوردستانی بانگ کردو مەسەلەکەی بە درێژی بۆ گێڕایەوە. دواتریش ئەو مەسەلەیە وەك بەشێك لە راپۆرتی دەفتەری سیاسی لە کۆمیتەی ناوەندیدا باس کراو دەقی راپۆرتەکەش لە ژمارە (٩٩)ی رۆژنامەی "کوردستان" ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب دا چاپ کرا کە بۆ ئاگاداریی خوێنەرە بەڕێزەکان دەقی ئەو بەشەی راپۆرتەکە بە گێڕانەوە لە "کوردستان" لێرەدا دێنینەوە:

"دووهەم مەسەلە کە پێویستە باسی بکەین مەسەلەی وتووێژ لەگەڵ نوێنەرانی جەمهووری ئیسلامی‌یە. چونکە هەتا ئێستا چەندین جار لە لایەن کاربەدەستانی رێژیمەوە پێوەندی گیراوەو داوای وتووێژ لەگەڵ حیزب کراوە. هاوڕێیانی حیزبی لە پێش دا لە ناوچەی مەهاباد هێندێك نوێنەری رێژیمیان دیت و قسەیان لەگەڵ کردن. پاشان لە سەرەتای مانگی گەلاوێژی ٦٣دا لە لایەن دەفتەرەوە هەیئەتێك چوو وتووێژی لەگەڵ کردن. پێش ئەوەی ئاکامی ئەو وتووێژانە رابگەیەنین پێویستە نەزەری خۆمان لەسەر وتووێژ روون بکەینەوە: کۆنگرەی پێنجەمی حیزب نەزەری داوەو کۆنگرەی شەشەمیش دووپاتی کردۆتەوە کە لە چوارچێوەی رێژیمی خومەینی دا داخوازەکانی خەڵکی کوردستان جێبەجێ نابێ. بۆیە حیزبی دێموکرات دروشمی رووخاندنی رێژیمی خومەینیی هەڵگرتوەو ئێستاش هەر لە سەری سوورە. سەرەڕای ئەوە زۆر جار پرسیار دەکرێ کە ئەگەر رێژیمی خومەینی خودموختاری بدا حیزب وتووێژی لەگەڵ دەکا؟ دیارە خەڵکی کوردستان بۆ خودموحتاری شەڕ دەکا" شەڕێك کە پێنج ساڵە بە توندی بەردەوامە. لە رێگای خودموختاری‌دا خەڵکی کوردستان زەحمەتێکی زۆری کێشاوەو فیداکاریی زۆری کردوەو شەهیدێکی زۆری داوە. هەربۆیە ئەگەر دەوڵەت بە رەسمی بڵێ وتووێژ دەکەم بۆ دانی خودموختاری حیزب ناتوانێ بڵێ نایکەم. چونکە ئەگەر نەیکا وەڵامی خەڵکی کوردستان چۆن دەداتەوە؟ نەزەری خەڵکی کوردستان بۆ حیزب زۆر گرینگە، چونکە سەرمایەی هەرە گەورەی حیزب پشتیوانیی خەڵکی کوردستانە. بە لەبەرچاوگرتنی ئەو ئەسڵەو ئەو هۆیەی کە باسی کرا بۆ وتووێژ ئامادە بووین دیارە ئێمە وەك هاوپەیمانێکی وەفادار دەسبەجێ بە سازمانی موجاهیدینی خەڵقمان راگەیاند کە لە لایەن کاربەدەستانی رێژیمەوە پێشنیاری وتووێژمان پێکراوە چونکە حیزبی دێموکرات ئەوەنیە کە بە دزی بچێ رێك بکەوێ و لە پشتەوە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

خەنجەر لە هاوپەیمانەکانی خۆی بدا" بەڵام راشمان گەیاند کە ئەم وتووێژە جارێ سەرەتایی‌یە. بەدوای ئەوەدا بڕیارمان دا کە هەیئەتێك بچێ بزانێ چیان پێیە؟ و ئایا وتووێژێك بە جیددی لە گۆڕێ دایە یان نا؟

پاش ئەوەی هەیئەتێك لە لایەن دەفتەری سیاسی‌یەوە چوو نوێنەرانی دەوڵەتی دیت وگەڕایەوە دەرکەوت مەسەلەکە جیددی نیە. بەڵام مەبەستی کاربەدەستانی رێژیم هەرچی بێ سیاسەتی حیزبی دێموکرات لەسەر وتووێژ هەروەك گوتمان روونە: تاقیکردنەوەو ئەزموون فێری کردووین کە وتووێژیش خۆی شێوەیەك لە خەباتەو ئەگەر باشی بۆ بچین دەتوانین لەو شێوە خەباتەش بە قازانجی جووڵانەوە کەلك وەربگرین. بۆیە ئێمە ئامادەین لەم مەیدانەش دا لەگەڵ رێژیمی خومەینی بەربەرەکانی بکەین. زۆر جار دەگوترێ کە رێژیمی خومەینی لە هێنانەگۆڕی وتووێژ مەبەستی گڵاوی هەیەو راست ناکاو نیازی پاك نیە. بەڵام لە سیاسەت دا ئەوەی ئەساسی‌یە نیسبەتی هێزە. ئەگەر رێژیمی خومەینی ئێستا بێ داوای وتووێژ بکا، بۆ ئەوە نیە کە نیازی گۆڕاوەو پاك بووە، بەڵکوو بۆیە ئەو کارە دەکا کە هاتۆتە سەر ئەو باوەڕە کە گیروگرفتی کوردستان بە شەڕ چارەسەر ناکرێ. حیزبی دێموکرات تا ئێستا نیشانی داوە کە لە شەڕ دا شارەزایەو لەم بارەوە بە حەق بەڕێوەبەری کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانە. بەڵام دەبێ نیشان بدا کە بە ئاگاداری لە فروفێڵی دوژمن لە وتووێژیش شارەزایە. بۆیە پاش لێکدانەوەو بۆ پێشگیری لەوە کە رێژیمی خومەینی بتوانێ لە وتووێژ بە قازانجی خۆی کەلك وەربگرێ لەسەر دوو شت بڕیار درا:

یەکەم ـ چوارچێوەی وتووێژ لە پێش دا دەبێ روون بێ کە وتووێژ لەسەر داخوازە سیاسی‌یەکانی حیزب و خەڵکی کوردستان دەکرێ کە بە تەواوی روونن. داخوازەکانی حیزبی ئێمە لە بەرنامەی حیزب دا هاتوون. بێجگە لەوە کەڵاڵەی شووڕای نیشتمانیی بەرگرییشمان لە دەست دایە. کەوابوو ئەساس بۆ وتووێژ بەرنامەی حیزب و کەڵاڵەی شووڕایە. مەسەلەی گرینگی دیکە لە وتووێژ لەگەڵ رێژیم دا ئەوەیە کە حیزب وتووێژ بە بێ ئاگاداریی خەڵك ناکا. وتووێژ دەبێ بە ئاشکراو بە رەسمی لە لایەن دەوڵەتی جەمهووریی ئیسلامی‌یەوە لەگەڵ حیزبی دێموکرات بکرێ. هەروەها وتووێژ دەبێ لە کوردستان بێ و حیزب هیچ کەس بۆ تاران نانێرێ مەگەر لە قۆناغێکی پێشکەوتووی وتووێژ دا" ئەویش بە شەرتێك کە چوونی هەیئەتی نوێنەرایەتیی حیزبی دێموکرات بۆ تاران بەڕەسمی لە لایەن دەوڵەتەوە رابگەیەندرێ. هەموو خەڵکی کوردستان قسەی خومەینی‌یان لەسەر چوونی سکرتێری حیزب بۆ تاران لەبیرە کە گوتی:"ای‌کاش آمده بود" . شتێکی دیکە ئەوەیە کە هیچ پێش شەرتێك بۆ وتووێژ قبووڵ ناکەین وەك ئەوە کە دەوڵەت بە شەرتێك وتووێژ لەگەڵ حیزب دەکا کە فڵان سازمان وەدەر بنرێ یان حیزب لە شووڕای نیشتمانیی بەرگری بێتەدەرو... میعیاریش هەروەك گوترا بەرنامەی حیزب و کەڵاڵەی شووڕای نیشتمانیی بەرگری‌یەو هیچ پێشنیارێکی ئەوتۆ وەك ئەوە کە ئیسلام یان قورئان میعیار بێ قبووڵ ناکەین. قورئان وشەی خودموختاریی تێدا نیەو خەڵکی کوردستانیش خودموختاری‌یان دەوێ کە داخوازێکی سیاسی‌یە. واتە وتووێژ لەسەر دین و مەزهەب ناکرێ و دین و مەزهەبی هەرکەس بۆ خۆی پیرۆزە. مەسەلەیەکی دیکە ئەوەیە کە لە ماوەی وتووێژ دا حیزبی دێموکرات شەڕ ناوەستێنێ مەگەر هێندێك شەرتی لێ‌قبووڵ بکرێ. ئەگەر ئەم شەرتانە قبووڵ نەکران تا رێککەوتن شەڕ هەر بەردەوام دەبێ. ئاخر شت ئەوەیە کە حیزبی ئێمە ناتوانێ واز لە وشەی "خودموختاری" بێنێ. ئەم وشەیە بۆ خەڵکی کوردستان بۆتە رەمزو سەمبول. کەوابوو نابێ بگوترێ کە نێوەرۆك گرینگەو ناو گرینگ نیە. کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان پێنج ساڵە بۆ خودموختاری خوێن دەدەن و هەربۆیە تازە کەس ناتوانێ واز لە وشەی خودموختاری بێنێ.

دووهەم ـ لە رابردوودا حیزب و گەلی کورد زیانیان لەوە دیتوە کە نەیان توانیوە وتووێژ بە رێك و پێکی و بە شێوەیەکی ئوسووڵی بەڕێوە بەرن. بۆ ئەوەی شتی وا بۆ جارێکی دیکە دووپات نەکرێتەوە بڕیار دراوە کە بەرپرسی وتووێژ تەنیا دەفتەری سیاسی بێ و هیچ کەس لە بەرپرسانی حیزبی یان فەرماندەرانی پێشمەرگە هیچ جۆرە وتووێژێك

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

لەگەڵ نوێنەرانی رێژیم نەکەن و هەموو وتووێژێك حەواڵەی دەفتەری سیاسی بکەن کە بۆ ئەم مەبەستە ئەفراد یان هەیئەتی خاوەن سەلاحییەت دیاری دەکا".

کاتێك ئەو ژمارەیەی "کوردستان" بە دەستی دۆستانی موجاهید گەیشت وەك نیعمەتێکی خوایی قۆزتیانەوەو پێیەوە نووسان. گوتیان ئێستا باس باسی دێموکراتیزەکردن و نەکردنی شوورا نیە. مەسەلەی گرنگتر ئەوەیە کە حیزبی دێموکرات وتووێژ لەگەڵ رێژیمی خومەینی دەکاو ئەوەش پێچەوانەی ئوسوولی پەسندکراوی شوورایەو تا کاتێك حیزب بەرعۆدە نەبێ کە هیچ وەخت لەگەڵ رێژیم موزاکەرە ناکا. موجاهیدین حازر نین لەگەڵی لە شووڕادا دابنیشن. وەك پێشتر باس کرا لەو پێوەندییەدا زۆر نامەو یادداشت و نووسراوە لە نێوان حیزبی دێموکرات و موجاهیدین و شوورا دا پێك گۆڕانەوە کە بێجگە لە دووروودرێژیی بابەتەکە، لە جێدا بڵاوبوونەوەیان لە هەل و مەرجی ئێستا دا بە قازانجی بزووتنەوەی کوردستان و بزووتنەوەی سەرانسەریی ئێران نیە. بەڵام هێنانەوەی هێندێ شت کە وەختی خۆی بە ئاشکراو بە شێوەی بەیاننامەو راگەیەندراو بڵاو کراونەوە، بۆ روون بوونەوەی مەسەلەکە بە پێویست دەزانین.

ئاغای رەجەوی لە پەیامی خۆی دا بە بۆنەی ٢٢ی رێبەندانی ١٣٦٣وە هێندێ هێرشی کردبووەسەر سیاسەتەکانی حیزبی دێموکرات. دەبیرخانەی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب رۆژی ١٩ی رەشەمەی ١٣٦٣ لە راگەیەندراوێك دا هێندی شتی روون کردەوە. لەو راگەیەندراوەدا پاش سەرەتایەکی کورت گوترابوو:

"١ـ ئەوەی ئاغای رەجەوی لەبارەی هاوپەیمانی لەگەڵ حیزبی دێموکرات گوتوویەتی، هەڵوێستی سازمانی موجاهیدینی خەڵقە، نەك هەڵوێستی شوورای نیشتمانیی بەرگری، لەبەر ئەوەی هەڵوێستی شوورا پێوەندیی بە نەزەری هەموو ئەندامانی شووراو یەك لەوان حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە هەیە.

٢ـ نەزەری حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەبارەی وتووێژ لەگەڵ رێژیمی خومەینی هەر ئەوەیە کە لە راگەیەندراوی ٣٠ی بەفرانباری ئەم ساڵی دەبیرخانەی حیزبی دێموکراتی کوردستای ئێران دا گوتراوەو ئاڵوگۆڕی بەسەر دا نەهاتوە. لەو راگەیەندراوەدا گوتراوە کە حیزب لە هەل و مەرجی ئێستا دا وتووێژی سیاسی لەگەڵ نوێنەرانی رێژیمی خومەینی بە کارێکی بێفایدە دەزانێ.

٣ـ حیزبی دێموکرات بە هیچ جۆر تەمای هاتنەدەر لە شوورای نیشتمانیی بەرگری نیە، مەگەر ئەوە کە بە پێی ئاییننامەی شوورا هەموو ئەندامانی شوورا بێجگە لە حیزبی دێموکراتی کوردستان بە دەرکردنی حیزب لە شوورا دەنگ بدەن، کە دیارە لە ئەقڵ بەدوور بە نەزەر دەگا رێکخراوو شەخسییەتەکانی ئەندامی شوورا ئەو کارە بکەن، چونکە هەموویان لە نەقشی بەرچاوی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە خەبات بۆ رووخاندنی رێژیمی خومەینی بە باشی ئاگادارن.

٤ـ حیزبی دێموکرات نە دەیهەوێ لە شوورای نیشتمانیی بەرگری ماڵئاوایی بکاو نە لە رێکخراوی موجاهیدینی خەڵق. ئێمە بەش بەحاڵی خۆمان هیوادارین کە رێکخراوی موجاهیدینی خەڵقیش چ لە نێو شووراو چ لە دەرەوەی شوورادا هاوپەیمانی حیزبی ئێمە بمێنێتەوە.

٥ـ بەداخەوە لە پەیامی ئاغای رەجەوی دا ئیشارەیەك بە پێشنیارەکانی ئوسوولیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بۆ باشتر بوون و بەهێزتر کردنی شوورا نەکراوە. سەرنج دان بەو پێشنیارانەو هەروەها پێشنیارەکانی رێکخراوەکانی دیکەی ئەندامی شوورا، دەتوانێ لە بەرەوپێش بردنی کارەکانی شوورا دا شوێنێکی کاریگەر دابنێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

٦ـ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هیواداره هەموو ئەندامانی شوورا بەتایبەتی ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵق کە بە هێزی سەرەکیی شوورا دەژمێردرێ، بەنیازپاکی و سەبرو لەسەرەخۆیی‌یەوە لەگەڵ گیروگرفتەکانی نێو شوورا بەرەورووبن و لە پاراستنی هێزەکانی نێو شووراو ڕاکێشانی هێزەکانی دیکە بۆ نێو شوورادا تێبکۆشن... [1]

پێویستیی بە وەبیرهێنانەوەیە کە پێش دەرچوونی ئەو ڕاگەیەندراوەش، شووڕای نیشتمانیی بەرگری لە ژێر فشاری موجاهیدین دا بە کردەوە هەموو پێوەندی‌یەکانی لەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران پچڕیبوو. بەوحاڵەش دەفتەری سیاسی کاتێك ئاگادار بوو کە شووڕا لە مانگی خاکەلێوەی ١٣٦٤دا بۆ باسی پێوەندیی حیزبی دێموکرات و شووڕا کۆبوونەوە دەکا، بڕیاری دا دەستەیەکی نوێنەرایەتی بۆ بەشداری لەو کۆبوونەوەیەدا بنێرێتە پاریس پێتەختی فەڕانسە کە ئەوکات هەم دەفتەری ئاغای ڕەجەوی و هەم مەرکەزی شووڕا لەوێ بوون. ئەو هەیئەتە لە شەهیدی نەمر کاك دوکتور صادق شرفکندی و نووسەری ئەم دێڕانە پێك هاتبوو. پێشتر بڕیار درابوو نووسەر بۆ ماوەی شەش مانگ بە مەئمووریيەتێکی حیزبی بچێتە پاریس. بەڵام دوکتور شرفکندی تەنیا بۆ ئەو مەبەستە سەفەری کرد.

لەبەر ئەوەی سەفەرەکە کەمێك بە زەحمەت ساز بوو، هەیئەت ڕۆژی ١٩ی خاکەلێوەی ١٣٦٤ گەیشتە پاریس. لەگەڵ گەیشتنمان بە دەفتەری حیزب لە پاریس تەلەفۆنمان بۆ دەفتەری ئاغای ڕەجەوی کردو داوامان کرد قسەی لەگەڵ بکەین. وەڵامیان داینەوە کە ئێستا حازر نیەو پێی دەڵێین تەلەفۆنتان بۆ بکا. چەند سەعات چاوەڕێ ماین تەلەفۆن نەکرا. ئەمجار دووبارە تەلەفۆنمان کردەوە، دیسان بۆخۆی حازر نەبوو قسەمان لەگەڵ بکا. بە ناچار قسەکانی خۆمان بەو کەسە گوت کە لە پشت تەلەفۆن قسەی دەکردو ئێستاش نەمان زانی کێیە. گوتمان ئێمە لە کوردستانەوە بە سەلاحییەتی تەواوەوە هاتووین لە کۆبوونەوەی شووڕا دا بەشدار بین. هەرچەند بە پێی ئوسوول دەبوو دەعوەتنامەمان بۆ بێ و بۆمان نەهاتوە، بەڵام کە زانیومانە کۆبوونەوە هەیە هاتووین و داوا دەکەین کات و جێگای کۆبوونەوەمان پێ بڵێن کە بە وەخت لە لاتان حازر بین. کابرا گوتی باشە خەبەرتان دەدەینەوە، کەچی ئێستاش و ئێستاش خەبەرێکمان لەسەرکات و جێگای کۆبوونەوە وەرنەگرت.

ڕۆژێك یان دوو ڕۆژ دواتر کە نامەیەکی کورتی تەلگرافی و بڕیارنامەیەکی شووڕامان بە ئادرەسی دەفتەری حیزب لە پاریس پێگەیشت و خوێندمانەوە تێگەیشتین کە بۆچی ڕێگایان نەدا ئێمە کە بە پێی هەموو ئوسوولێك، تەنانەت ئەگەر بۆ دەرکردنیش بایە دەبوو لە کۆبوونەوەدا ئامادە بین، بچین بۆ ئەو کۆبوونەوەیە. ئێستا واز لە نامەکە دێنین و وەرگێڕاوی بڕیارنامەکە دەخەینە بەرچاوی خوێنەرە بەڕێزەکان. جا ئەودەم ڕوونی دەکەینەوە بۆچی نەیان هێشت بچینە کۆبوونەوە.

"٢٠ی خاکەلێوەی ١٣٦٤"

بڕیارنامەی شووڕای نیشتمانیی بەرگری

شووڕای نیشتمانیی بەرگری بۆ ڕوون کردنەوەی بیروڕای گشتی سەبارەت بە پێوەندی‌یەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەگەڵ ئەم شووڕایەو هەڵوێستەکانی سکرتێری گشتیی ئەم حیزبە، دەفتەری سیاسی و دەبیرخانەی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکرات و بڵاوکراوەی "کوردستان" بەرامبەر بە نەزەرەکانی بەرپرس و قسەکەری

---

[1] "کوردستان" ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، ژمارە ١٠٣.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

رەسمیی شوورا ئاغای رەجەوی، لە کۆبوونەوەی نائاسایی سێشەممە ٢٠ی خاکەلێوەی ١٣٦٤دا کە بە ئامادەبوونی ١٢ ئەندامی شوورا پێك هات، بڕیاری دا هەڵوێستەکانی خۆی بە شێوەی خوارەوە دەربڕێ:

١ـ ناکۆکیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەگەڵ ئەندامانی دیکەی شووڕای نیشتمانیی بەرگری کە چەند مانگە درێژەی هەیە، لەسەر وتووێژی سیاسیی ئەم حیزبە لەگەڵ ڕێژیمی خومەینیـیە.

٢ـ شووڕای نیشتمانیی بەرگری بە پێی بەیاننامەکانی ٢١ی خاکەلێوەو ٢٣ی گەلاوێژی ١٣٦٢ کە بە ئیمزای حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانیش گەیشتوە، سەرلەنوێ دووپاتی دەکاتەوە کە ڕێژیمی خومەینی لە تەواوەتی خۆی دا رەت دەکاتەوەو هەموو قۆڵەکانی نێوخۆی ئەم ڕێژیمە بە دژی شۆرش دەزانێ.

٣ـ بۆیە شوورای نیشتمانیی بەرگری بە سەرنج دان بە بیروڕا وەرگرتن لە ئەندامانی شوورا لە کۆبوونەوەی ١٧ای بەفرانباری ١٣٦٣دا جارێکی دیکە بەڕاشکاوی دەڵێ هەر جۆرە وتووێژکی سیاسی لەگەڵ ڕێژیمی خومەینی بە پێچەوانەی ماددەی ١ی پێڕەوی نێوخۆی شووڕایەو وەك هەڵوەشاندنەوەی بناخەی بوون (موجودیت)ی شوورا، بە نەمانی ئەندامەتی لە شوورا دا دەژمێردرێ. (بە پێی ماددەی یەکی پێڕەوی نێوخۆی شوورا: "شوورای نیشتمانیی بەرگری بۆ رووخاندنی ڕێژیمی خومەینی و جێگیرکردنی دەوڵەتی کاتی پێك هاتوە").

٤ـ لەسەر ئەم بناخەیە لە سکرتێری گشتی و دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بانگهێشتن دەکەین بە ئیمزاکردنی ئەو سەنەدە وەك ئەندامانی دیکەی شوورا بەراشکاوی هەرچەشنە وتووێژیکی سیاسی لەگەڵ ڕێژیمی خومەینی ـ کە لەمەوبەدوا بە راگەیاندنی جیابوونەوە لە شوورا دەژمێردرێ ـ ئێستاو لە داهاتوودا بە قەدەخەو مەحکووم بناسێ. ئەگەر ئەم سەنەدە ئیمزا نەکا درێژەی هاوکاریی شووڕای نیشتمانیی بەرگری لەگەڵ حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە چوارچێوەی ئەم شووڕایەدا لە گۆڕێ دا نیە".

ئێستا بزانین بۆچی موجاهیدین ڕێگایان نەدا نوێنەرانیحیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەو کۆبوونەوەیەدا بەشدار بن؟ موجاهیدین ئەو وەختیش دەیان زانی و ئێستاش دەزانن کە هیچ کاتێك وتووێژێکی سیاسی لە نێوان حیزبی دێموکرات و ڕێژیمی خومەینی دا نەببوو. وەك لە جێی خۆی دا گوتمان ئەو دیدارە شتێکی سەرەتایی بوو و هەر لەوێش دەرکەوت کە لەجێدا نوێنەرانی ڕێژیم بە دوای وتووێژی سیاسیدا ناگەڕێن و هاتوون لە چارەنووسی دوو مۆرەی خۆیان ئاگادار بن.

ئەمجار بە پێی ماددەی چوارەمی پێڕەوی نێوخۆی شوورا: ***"بڕیارەکانی شوورا بە زۆرایەتیی ٢لە ٣ی دەنگەکانی هەموو ئەندامانی ئامادە (لە کۆبوونەوەدا)و موخالەفەت نەکردنی ڕێکخراوەکانی ئەندام وەردەگیرێن"***[1].

ئەو بڕیارنامەیەش هەروەك گوتمان باسی دەرکردنی حیزبی دێموکرات ناکا تا بە پێی ئایین نامە پێویستیی بە دەنگی موافیقی حیزب نەبێ. موجاهیدین باشیان دەزانی ئەگەر نوێنەرانی حیزبی دێموکرات لە کۆبوونەوەدا بەشدار بن، دەنگی موخالیف بەو بڕیارنامەیە دەدەن و چونکە بە پێی ماددەی چواری پێڕەوی نێوخۆش هەموو ڕێکخراوەکانی ئەندامی شوورا لەسەر هەر بڕیارێك نەزەری موخالیفیان هەبێ هەقی وێتۆیان هەیە، دیسان لەگەڵ پێشنیارەکانی حیزبی دێموکرات بۆ پێك هێنانی ئاڵو گۆڕ لە شووڕادا بەرەوڕوو دەبن، شتێك کە هەرگیز حەزیان پێنەکردوە.

بەڵام دۆستانی موجاهید لەگەڵ هەموو زیرەکیی خۆیان ئەو راستییەیان لەبیر چووبوو کە بە پێی ماددەی چواری پێڕەوی نێوخۆی شوورا حیزبی دێموکرات بێبەشدار بوون لە کۆبوونەوەش دا دەیتوانی و حەقی هەبوو ئەو بڕیارە وێتۆ بکا. ئاخر وەك دەبینین لەو ماددەیەدا نەگوتراوە موخالەفەت نەکردنی ڕێکخراوەکانی ئامادە لە کۆبوونەوەدا، بەڵکوو

---

[1] برنامەی شورای ملی مقاومت و دولت موقت جمهوری دمکراتیك اسلامی ایران، از انتشارات دبیرخانەی شورای ملی مقاومت، سند شمارە ٢، ٣٠ تیر ١٣٦٣، صفحە ٤٨.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

گوتراوە "موخالەفەت نەکردنی رێکخراوەکانی ئەندام" واتە لە کۆبوونەوەدا نوێنەریان ئامادە بێ یان نا، حەقی وێتۆیان هەر هەیە.

بەهەرحاڵ، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ئەو بڕیارنامەیەی بە ناواریدو بێئیعتیبار زانی و رۆژی ۲۸ی خاکەلێوەی ١٣٦٤ بە دەرکردنی راگەیەندراوێك داوای کرد شوورای نیشتمانیی بەرگری بە خێرایی کۆبوونەوەیەك بە بەشداریی هەموو ئەندانی شوورا پێك بێنێ. بۆ ئەوەی ئەندامانی شوورا پاش بیستنی نەزەراتی حیزب دوا بڕیاری خۆیان بدەن. دەقی راگەیەندراوی حیزب بەم جۆرە بوو:

راگەیەندراوی دەبیرخانەی کۆمیتەی ناوەندیی ح . د. ك. ئـ
لەسەر بەناو بڕیارنامەی شوورا

دەبیرخانەی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە پێویستی دەزانێ لە وەڵامی بڕیارنامەی ئەندامانی شوورای نیشتمانیی بەرگری کە لە رێکەوتی ٢٠ی خاکەلێوەی ١٣٦٤له رۆژنامەی (مجاهد)ی ژمارە ٢٤٢دا چاپ و بڵاو بۆتەوە ئەم خاڵانەی خوارەوە رابگەیەنێ:

١- هەروەك هەمووتان ئاگادارن مەسەلەی وتووێژی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەگەڵ رێژیمی کۆماری ئیسلامی کە لە لایەن موجاهیدینەوە هاتۆتەگۆڕێو چەند مانگە لە نێو شووراو دەرەوەی شوورا دا باس دەکرێ، بە هیچ جۆر بۆ ئەوە نەدەبوو کە کۆبوونەوەی نائاسایی شوورای لەسەر بکرێ، بەتایبەتی کە رێکخراوی موجاهیدین و بەرپرسی شووراش دەیان زانی نوێنەری دەفتەری سیاسیی حیزب لە رێگا دایەو لە رۆژی ٢١ی خاکەلێوەوە، دەتوانێ لە کۆبوونەوەکانی شوورا دا بەشداری بکا. کەوابوو مەبەست لە پێك هێنانی کۆبوونەوەی نائاسایی رۆژی ٢٠ی خاکەلێوە ئەوە بووە کە باس و وتووێژ لەسەر ئەم مەسەلەیە لە رووبەڕووی نوێنەری حیزب دا نەکرێ.

٢- ئاشکرایە کە بڕیارنامەی ناوبراو پێوەندیی بە مەسەلەیەکی نێو شووراوە هەیەو بڵاوکردنەوەی خێرای ئەو، لە رۆژنامەی (مجاهد)ی ژمارە ٢٤٢ی رۆژی ٢٢ی خاکەلێوە لە راستی دا بە مانای بڵاوکردنەوەی وتووێژ و مەسەلەکانی نێو شوورایە، کە ئەوە کارێکە بە پێچەوانەی رێوشوێن و پرەنسیپەکانی نێو شوورا.

٣- بێجگە لەوە، هێندێك لەئەندامانی شوورا لە کۆبوونەوەی ٢٠ی خاکەلێوەدا بەشدارییان نەبووە، لانی کەم حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وەك یەکێك لە ئەندامانی شوورا هەم لەگەڵ شێوەی گرتن و هەم لەگەڵ نێوەرۆکی بڕیارنامەکە بە تەواوی موخالیفە، کەوابوو بە لەبەرچاوگرتنی بەندی ٤ی پێڕەوی نێوخۆی شوورا، دەرچوونی ئەم بڕیارنامەیە لە بنەڕەت را قبووڵ نیەو بۆ ئەوە نابێ بێتەگۆڕێ.

٤- بێجگە لەو خاڵانەی باس کراو بێلەبەرچاوگرتنی موخالیف بوون یان نەبوونی حیزبی دێموکرات لەگەڵ لێکدانەوەیەك کەلەسەر بەندی یەکەمی پێڕەوی نێوخۆی شوورا کراوە، لەراستیدا ئەوە کە بەندی یەکەمی بڕیارنامەکە ناکۆکیی حیزبی دێموکرات لەگەڵ ئەندامانی دیکەی شوورا، (مەبەست رێکخراوی موجاهیدین)ە، تەنیا بە ناکۆکی لەبارەی وتووێژ لەگەڵ رێژیمی خومەینی دادەنێ، راست نیە. راستییەکەی ئەوەیە کە سەرچاوەی ئەم ناکۆکییە لەسەر دانی نێوەرۆکێکی سەربەخۆ لە موجاهیدین بە شوورا لە هەموو بارێکەوەیە، ناکۆکی لەسەر دێموکراتیزەکردنی شوورا بەتایبەتی لەسەر دیاری کردنی شێوەی خەبات بۆ رووخاندنی رێژیمی خومەینییە.

٥- بیرورای حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەبارەی وتووێژ لەگەڵ رێژیمی دژیگەلیی خومەینی هەر ئەوەیە کە لە راگەیەندراوی ٣٠ی رێبەندانی ١٣٦٣ی دەبیرخانەی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب دا هاتوە کە گوتراوە:

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

"حیزبی ئێمە لە هەل و مەرجی ئێستا دا هەموو وتووێژێکی سیاسی لەگەڵ نوێنەرانی ڕێژیمی خومەینی بە شتێکی بێهوودە دەزانێ".

٦ـ لەبەر ئەو هۆیانەی گوترا، حیزبی دێموکرات داخوازی پێك هێنانی خێرای کۆبوونەوەی شوورا بە بەشداریی هەموو ئەندامانی شوورایە، هەتا لەم کۆبوونەوەیەدا، هەموو ئەندامان دوای بیستنی نەزەراتی نوێنەرانی حیزبی ئێمە ناکۆکیی بیروڕای ڕێکخراوی موجاهیدین و حیزبی دێموکراتیان بە باشی بۆ دەرکەوێ‌و بە ئاگاداریی‌یەکی پترەوە دەنگ بدەن و بڕیار بدەن.

دەبیرخانەی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران
٢٨ی خاکەلێوەی ١٣٦٤[1]

بە دوای ئەم ڕاگەیەندراوەدا حیزبی دێموکرات دوو هەفتە چاوەڕێ ما کە شووڕای نیشتمانیی بەرگری کۆبوونەوەی بەرین پێك بێنێ، بەڵام موجاهیدین بڕیاری خۆیان دابوو و بێ لەبەرچاوگرتنی ئەوە کە بڕیارنامەی ٢٠ی خاکەلێوەی ١٣٦٤ی شووڕا لەباری ئەساسنامەیی‌یەوە شەرعییەتی هەیە یان نا، نەیان دەویست جارێکی دیکە حیزبی دێموکرات لێیان ببێتە (موی دماغ). وەك دەزانین ئێستاش و ئێستاش ئەو پێشنیارانە کە حیزبی دێموکرات و ڕێکخراوەکانی دیکەی ئەندامی شووڕا بۆ دێموکراتیزەکردن، یان باشتر بڵێین شووڕایی کردنی شووڕا دابوویانن، باسیان لێ‌نەکراو جێبەجێ نەکران.

هەربۆیە حیزب لە ڕۆژی ١٠ی بانەمەڕی ١٣٦٤دا بە دەرکردنی ڕاگەیەندراوێك کۆتایی بە ئەندامەتی لە شووڕای نیشتمانیی بەرگری‌دا هێنا. ڕۆژەکان و مانگەکانی دوای دەرچوونی حیزب لە شووڕا نیشانیان دا کە ئەو ئەندامانەی شووڕا "کە باوەڕیان بە سەربەخۆیی نەزەرو هاوکاریی دێموکراتی هەیە، تا چ ڕادەیەك دەتوانن بە هاوکاریی خۆیان لەگەڵ ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵکی ئێران درێژە بدەن". ئەمەش دەقی ڕاگەیەندراوی دەفتەری سیاسیی حیزب لەبارەی چوونەدەری حیزب لە شووڕاوە:

ڕاگەیەندراوی

دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

هاونیشتمانانی بەڕێز!

خەڵکی تێکۆشەری کوردستان!

لە ساڵی ١٣٦٠دا کاتێك بەرنامەی شووڕای نیشتمانیی بەرگری لە لایەن ئاغای "ابوالحسن بنی‌صدر"، سەرۆك کۆماری پێشوو و "مسعود رجوی"، بەرپرسی یەکەمی ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵکی ئێرانەوە ئیمزا کرا، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، هەم بەسەر گیروگرفتەکانی پێوەندی‌دار بە تەرکیبی شووڕاو هەم بەسەر ناتەواوی‌یەکان و کەم و کوڕیەکانی بەرنامەی ئەودا، ئاگاداریی تەواوی هەبوو. بەڵام لەبەر ئەوەی هەستی بە پێویستیی پێك هێنانی

[1] "کوردستان"، ژمارە١٠٣، لاپەڕەکانی ٤٦و٤٧.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

تەشکیلاتێکی سیاسی، لە رێکخراوو شەخسییەتەکانی ئۆپۆزیسیۆن دەکرد" بەو هیوایەوە کە دەکرێ شوورا لە نێوەوە کامڵترو پرۆنێوەرۆکتر بکرێ، رایگەیاند کە ئوسوولی کوللیی بەرنامەی شوورای قبووڵەو چوو بۆ نێو شوورا.

لە ماوەی چوار ساڵ ئەندامەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە شوورای نیشتمانیی بەرگریدا، پێوەندیی حیزب لەگەڵ شوورا‌و رێکخراوی موجاهیدینی خەڵکی ئێران، وەك یەکێك لە پایە بنەڕەتییەکانی شوورا، بە هەورازو نشێوی زۆردا تێپەڕیوە. هەموو هەوڵ و تەقەللای حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەو ماوەیەدا بۆ ئەوە بوو کە شوورا دێموکراتیزە بکرێ، نێوەرۆکێکی سەربەخۆ بەو تەشکیلاتە بدرێ، بەرنامەکەی راست بکرێتەوەو تەواو بکرێ بە جۆرێك کە ویست و ئامانجەکانی زۆربەی چین و توێژەکانی کۆمەڵ بگرێتەوەو ببێتە هۆی گەورەبوونەوەو بە گشتی گۆڕانی شوورا بە جەبهە. پەسند کرانی ٣ سەنەدەکەی شوورای نیشتمانیی بەرگری لە رەشەمەی ١٣٦٠داو بەدوای ئەوان دا پەسند کرانی گەلاڵەی خودموختاریی کوردستان، ئەنجامی بە کەلکی هاوبیری و هاوفکریی هەمیشەیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەگەڵ رێکخراوەکان و شەخسییەتەکانی ئەندامی شووران.

لە ماوەی چوارساڵ ئەندامەتی لە شوورای نیشتمانیی بەرگریدا، حیزبی ئێمە وەك هەموو هێزە سەربەخۆو ئازادبیرەکانی نێو شوورا، لە هەڵوێست و شێوە غەیرە دێموکراتییەکانی باو لەنێو شوورادا رەنجی کێشا. بەڵام بەو هیوایەی کە بەهەوڵ و تێکۆشانی هەمیشەیی و هاوکاریی ئەندامانی شوورا ئاخرەکەی روحی هاوکاریو لێك حاڵی بوون و فەزای دێموکراتی بەسەر شوورا دا دەسەڵات پەیدا بکا، بە ئەندامەتیی خۆی لە شوورا درێژەی دەداو هەروا بۆ شوورایی کردنی شوورا تێدەکۆشا.

هەروەك هەمووان ئاگادارن لە ماوەی ئەو چەند ساڵە دا کە لە تەمەنی شوورای نیشتمانیی بەرگری رادەبرێ، هێندێك لە ئەندامانی شوورا کە نەیان دەتوانی کردەوە پاوانخوازەکانی دەسەڵاتدار بە سەر شوورادا تەحەممول بکەن، بە ناهومێدییەوە لەوەی کە شوورا دێموکراتیزە ببێ، لە ئەندامەتیی شوورا کشانەوەو کۆتاییيان بە هاوکاریی خۆیان هێنا، کە ئاخرینی ئەوان "شورای متحد چپ" و ئاغای "ناصر پاکدامن" بوون و ئەمە لە حاڵێك دایە کە رێگای هاتنی ئەندامی تازەو خاوەن نەزەری سەربەخۆ بۆ نێو شوورا هەروا بە بەستراوی ماوەتەوە.

لە سەرەتای پاییزی ساڵی رابردوودا، لەلایەن کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە هێندێك پێشنیار، بە مەبەستی دێموکراتیزە کردنی شوورا، رزگار کردنی ئەو لە قەیدوبەندی بێ ئەم لاوئەولای یەك رێکخراو و دانی نێوەرۆکێکی راستەقینەو سەربەخۆ بە شوورا بە شێوەیەك کە داخوازە سیاسیو کۆمەڵایەتییەکانی هەموو چین و توێژە بەشخوراوەکانی کۆمەڵ و مافی نەتەوەییو دێموکراتیی هەموو گەلانی زۆرلێکراوی ئێرانی تێدا گونجابێو لە کۆتاییی دا بە مەبەستی دانانی بەرنامەیەکی هاوبەش و دیاریکراو بۆ رووخاندنی رێژیمی خومەینی، دران بە شوورای نیشتمانیی بەرگری.

ئەگەر ئەو پێشنیارانە پەسند کرابان، بێشك چۆنیەتیی شوورا بە باری موسبەت دا بە تەواوی دەگۆڕا. بەڵام زۆر بە داخەوە بە جێی ئەوەی کە ئەم پێشنیارانە بە شێوەیەکی جیددی باس بکرێن، لەژێر پەردەی نادیارو بێنێوەرۆکی بەناو وتووێژی حیزب لەگەڵ رێژیم دا شاردراونەوە.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران چەندین جار رایگەیاند کە: یەکەم، هیچ جۆرە وتووێژێکی سیاسی لەسەر ویستەکانی خەڵکی کوردستان لەگەڵ رێژیمی خومەینی نەکراوە. دووهەم، لەبەر ئەوەی کە لە چوارچێوەی کۆماری ئیسلامی دا ئیمکانی وەدی هاتنی هیچ کام لە ویستە بنەڕەتییەکانی خەڵکی کوردستان، واتە دێموکراسی و خودموختاری نیە، لە هەل و مەرجی ئێستادا هەر وتووێژێك لەگەڵ رێژیمی خومەینی بە بێکەلك دەزانێ" رێکخراوی موجاهیدین بە رواڵەت پێشوازیی لەم هەڵوێستەی حیزب کرد، بەڵام چونکە هێنانەگۆڕی مەسەلەی وتووێژ لەلایەن

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

موجاهیدینەوە تەنیا بۆ بەهانە بوو، بە ئیسرارەوە لە حیزبیان داوا کرد کە لە هیچ هەل و مەرجێك دا خاوەنی مافی وتووێژکردن نەبێ و لە ئەنجام دا سەربەخۆیی بڕیاردانیشی نەمێنێ.

بە کورتی نەزەری موجاهیدین ئەوەبوو کە هەرچەند ڕێبەریی جووڵانەوەی میللی ـ دێموکراتیکی خەڵکی کوردستان، بە عۆدەی حیزبی دێموکراتە، دەبێ سەلاحییەتی بڕیاردان لەسەر چارەنووسی جووڵانەوە لە حیزب وەربگیرێتەوە. حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران نە دەیتوانی لە بڕیاردانی سەربەخۆ کە شێلگیرانە لە سەری سوورە دەست هەڵبگرێ و نە سەلاحییەتێك کە پاش چل ساڵ خەبات، خەڵکی کوردستان پێیان سپاردوە بدا بە کەسێکی دیکە، لەگەڵ هەمووی ئەمانەش دا حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە هەڵوێستی بەرپرسانەو هەوڵ و تێکۆشانی یەکیەتیخوازانەی هاوڕێ لەگەڵ لەسەرەخۆیی و هێمنی دەستی هەڵنەگرت، تا لە ڕۆژی ٢٠ی خاکەلێوەی ئەم ساڵ دا لەگەڵ بەناو بڕیارنامەی شووڕا بەرەوڕوو بوو کە بێجگە لەسەرپۆشدانان لەسەر مەسەلە بناغەییەکانی جێگای ناکۆکیو خۆبواردن لە باسی ڕووبەڕوو لەگەڵ نوێنەرانی حیزب، هیچ مەبەستێکی دیکەی نەبوو.

دەبیرخانەی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ڕاگەیەندراوی ڕۆژی ٢٨ی خاکەلێوەی خۆیدا، ڕەسمییەت و پێویستیی ئەو بڕیارنامەیەی چ لەباری نێوەرۆك و چ بە دەلیل و بەڵگەی پێڕەوی نێوخۆی ئایین نامەیی، خستە ژێرپرسیارو داوای پێك هێنانی کۆبوونەوەی شووڕا بە بەشداریی هەموو ئەندامانی شووڕای کرد. بەڵام ئێستا پاش تێپەڕبوونی دووحەوتووش هیچ وەڵامێك بەم داوایە نەدراوەتەوەو وادیارە دەرگای هەر جۆرە هاوکاری و تەنانەت وتووێژێك لە چوارچێوەی شووڕادا بە تەواوی لەسەر حیزب داخراوە.

هاونیشتمانانی بەڕێز!

هەروەك بەرچاو دەکەوێ بە تێپەڕبوونی زەمان و بە تایبەتی ئەو گیروگرفتانە کە لەم دواییانەدا لە نێو ڕێبەرایەتیی ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵکی ئێران دا، وەك هەڵسووڕێنەری شووڕا ڕوویان داوە، کە نە کەس لێیان تێدەگاو نە پاکانەشیان بۆ دەکرێ، هیوای هەموانی بەوە لەنێو بردوە کە موجاهیدین شێوەکانی سکتاریستیی خۆیان وەلانێن، بە سینگێکی فراوانەوە لەگەڵ گیروگرفتەکانی نێو شووڕا بەرەوڕوو بن، لەسەرەخۆیی و نەرمیی پێویست نیشان بدەن و حازر بن هوییەتێکی سەربەخۆ بدەن بە شووڕاو لە ڕێگای گۆڕینی سیاسەت و شێوەکانی غەیری دێموکراتی و پاوانخوازانە، شووڕا دێموکراتیزە بکەن.

هەربۆیە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە پێچەوانەی ویستی دڵی خۆی، بە ئەندامەتیی خۆی لە شووڕادا کۆتایی دێنێو بەرپرسایەتیی لێك بڵاوبوونی شووڕا، ڕاستەوخۆ بە هی ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵك دەزانێو بە پێچەوانەی نەزەری ئەو ڕێکخراوە، لەو باوەڕە دایە کە پاش هاتنەدەری حیزبی دێموکراتی کوردستان، بە عینوانی یەکێك لە پایەکانی ئەسڵیی ئەو، نەك تەنیا شووڕا بەهێز نابێ، بەڵکوو ئیدی شووڕایەك بە مانای واقیعیی ئەو لە گۆڕێدا نامێنێ. داهاتوو نیشانی دەدا کە ئەو ئەندامانەی لە شووڕای نیشتمانیی بەرگری دا ماون، ئەوانەیان کە باوەڕیان بە سەربەخۆیی نەزەرو هاوکاریی دێموکراتی هەیە، تا چ ڕادەیەك دەتوانن بە هاوکاریی خۆیان لەگەڵ ڕێکخراوی موجاهیدینی خەڵکی ئێران درێژە بدەن.

دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هەر لەو حاڵەدا ئامادەیی حیزب بۆ هاوکاریی دێموکراتی و ئوسووڵی لەگەڵ هەموو حیزبەکان، ڕێکخراوەکان و شەخسییەتە دێموکرات و پێشکەوتنخوازەکان کە باوەڕیان بە پێویستیی خەباتی جیددی و بەکردەوە بۆ ڕووخاندنی ڕێژیمی دژیگەلیی کۆماری ئیسلامی و هێنانە سەرکاری ڕێژیمێکی دێموکراتی هەیە، ڕادەگەیەنێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

بەو هیوایە کە لە داهاتوویەکی نیزیك دا شاهیدی پێك هاتنی تەشکیلاتێکی بەرینی سیاسی لە هێزەکانی دێموکرات و سەربەخۆی کۆماریخوازی ئێران بین.

دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران[1]
١٠ی بانەمەڕی ١٣٦٤

چەند شەهیدی دیکەی رێبەرایەتی

مێژووی پەنجا ساڵەی خەباتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بەخوێنی هەزاران ئەندام و دەیان هەزار لایەنگری ئەم حیزبە نەخشاوە کە لە پێناوی ئازادیی گەلەکەیان دا بە دەستی دوژمنانی ئازادی و ئینسانییەت شەهید کراون. بەداخەوە لەم نووسینەدا دەرەتانی یادکردنەوەیان نیە. بەڵام چونکە یەکێك لە شانازییەکانی حیزبی دێموکرات ئەوەیە کە بەشێکی زۆر لە رێبەرەکانی لە پێناوی ئامانجیان دا گیانیان بەخت کردوەو ئەم حیزبە زیاتر لەهەر حیزبێکی کوردستانی شەهیدی پلەی رێبەرایەتیی هەن، حەیفە ناوی ئەوان لەم یادداشتانەدا تۆمار نەکرێ.

تێکۆشەرێکی بەوەجی رێگای دێموکراسی و خودموختاریو ئەندامێکی چالاکی کۆمیتەی ناوەندی کەلە نێوان کۆنگرەکانی شەشەم و حەوتەم و راست لە رۆژی ٢٨ی بانەمەڕی ١٣٦٣دا واتە کەمتر لە چوارمانگ دوای هەڵبژێرانەوەی دووبارەی بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی شەهید بوو هاوڕێ عبداللە بهرامی خەباتگێڕی ماندوویینەناسی ناوچەی هەورامان بوو.

شەهید عبدالله بهرامی کە ساڵی ١٣٢٩ لە بنەماڵەیەکی زەحمەتکێش دا لە ناوچەی پاوە لەدایك ببوو، خوێندنی لە شارەکانی پاوەو کرماشان تەواو کردبوو و پاش وەرگرتنی دیپلۆمی کشتوکاڵی، ساڵی ١٣٥٧ لەیانەی کەشاوەرزیی شاری پاوە دامەزرا. لە راپەڕینی گەلانی ئێران بە دژی رێژیمی پاشایەتیدا چالاکانە بەشدار بوو و لەیەکەمین میتینگی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە شاری مەهاباد دا کە بۆ راگەیاندنی تێکۆشانی ئاشکرای حیزب بەرپا کرا، بەشدار بوو. لەوکاتەوە چارەنووسی لەگەڵ چارەنووسی حیزبی دێموکرات گرێدرا.

هاوڕێ بهرامی لە ماوەی پێنج ساڵ تێکۆشانی سەخت و دژوار دا بە شارەزا بوون لەکەندوکۆسپەکانی رێگای خەبات و بە هەوڵ دان بۆ تەخت کردنی رێگای تێکۆشان لە ئەندامێکی ساکارەوە بوو بە رێبەرێکی لێوەشاوە. لە کۆنگرەی پێنجەم دا بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێراو لە کۆنگرەی شەشەمیشدا سەرلەنوێ هەڵبژێرایەوە. پاش کۆنگرەی شەشەم بە ئەندامی ناوەندی ئاژوان کە بۆ سەرپەرستیی کاروباری حیزبی لە جنووبی کوردستان دامەزرابوو، هەڵبژێردرا.

هاوڕێ عبداللە بهرامی لە قبووڵ کردنی بەرپرسایەتیو بەئەنجام گەیاندنی ئەرکەکانی سەرشانیدا ئازایەتی و فیداکارییەکی کەموێنەی لە خۆی نیشان دەدا. رێبەرێکی خەڵکی بوو کە لەگەڵ پێشمەرگەکان وەك پێشمەرگەکان دەژیاو نموونەیەکی بەنرخی ئەخلاق بوو. ئەو ئاشقی حیزبەکەی و رۆڵەی بە ئەمەگی گەلەکەی بوو. شانازیی بە ئەندامەتیی حیزبی دێموکراتەوە دەکردو لەوە کە پێشمەرگەی گیانفیدای رێگای رزگاریی گەلەکەیەتی هەستی بە سەربەرزیو شانازی دەکرد.

[1] "کوردستان"، ژمارە١٠٣، لاپەڕەکانی ٤٦و٤٧.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

یەکی دیکە لە شەهیدانی رێبەرایەتیی حیزب لە نێوان ئەو دوو کۆنگرەیەدا هاوڕێ صدیق فرّخیان بوو. کە بەرەبەیانی رۆژی جەژنی نەورۆزی ١٣٦٤ لە هێرشی ئەفرادی کۆمەڵە بۆ سەر بنکەکانی ناوەندی ئاژوان لە جنووبی کوردستان دا شەهید بوو. هاوڕێ فرّخیان، رۆڵەی بەنرخی زەحمەتکێشانی ناوچەی سەقز، ساڵی ١٣٥٧ هێشتا تێکۆشانی ئاشکرای حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران رانەگەیەندرابوو، کە پێوەندیی بە حیزبەوە گرت و شانازیی ئەندامەتیی پێدرا.

پاش ئاشکرابوونی حیزب، ساڵی ١٣٥٨ بوو بە ئەندامی کۆمیتەی شارستانی سەقزو پاییزی ئەو ساڵە لە شەڕی قارەمانانەی پێشمەرگەکان لەسەر رێگای سەقز ـ مەریوان دا بە توندی بریندار بوو. ساڵی ١٣٥٩ بوو بە ئەندامی هەیئەتی ئیجرایی کۆمیتەی شارستانی سەقزو لەو پۆستە تازەیەدا نەخشێکی گرنگی لەدیفاع لە سیاسەتەکانی حیزب و ئامانجەکانی گەلی کورد دا یاری کرد. ساڵی ١٣٦٢ کرا بە بەرپرسی کۆمیتەی شارستانی هەوشار و لە رێبەندانی ساڵی ١٣٦٢دا بە ئەندامی جێگری کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردرا.

هاوڕێ صدیق فرّخیان کادرێکی تێکۆشەرو قارەمان و دڵسۆز بوو کە بەڕێوەبردنی ئەرکی حیزبی هەرچەندی قورستریش بایە ماندووی نەدەکردو رۆژبەرۆژ لەسەر ئەنجامی ئەرکەکانی شێلگیرتر دەبوو. شەهیدبوونی صدیق فرّخیان وەك لەدەست چوونی هەموو تێکۆشەرێکی حیزبی دێموکرات غەم و پەژارەی خستە نێودڵی هاوسەنگەرانیو کۆمەلانی خەڵکی کوردستانەوە. ئەو کارەساتە لەو بارەشەوە دڵتەزێن بوو کە کاك صدیق نە لە بەرەنگاربوونەوە لەگەڵ هێزە چەکدارەکانی رێژیمی خومەینیدا، بەڵکوو لە پەلاماری کۆمەڵە بۆ سەر بنکەکانی حیزب داو بە دەستی رێکخراوێکی ئۆپۆزیسیۆنی کورد شەهید بوو.

کۆستێکی دیکەی حیزبی دێموکرات هەر لەو دەورەیەدا شەهید بوونی ئەندامی بەوەج و لێوەشاوەی کۆمیتەی ناوەندی هاوڕێی تێکۆشەر سەرگورد کەریمی عەلیار بوو. سەرگورد عەلیار رۆژی ١٠ی پووشپەڕی ١٣٦٤ی هەتاوی پاش شەڕێکی قارەمانانە دژی ئەرتەشی خومەینی لەگەڵ سێ پێشمەرگەی هاوسەنگەری لە ناوچەی بانە شەهید کرا.

هاورێی شەهید چەند مانگ دوای هێرشی نیزامیی کۆماری ئیسلامی بۆ سەر خەڵکی کوردستان ریزەکانی ئەرتەشی بەجێ هێشت و هاتە ریزی هێزی پێشمەرگەی کوردستان و خەباتگێرانی رێگای ئازادییەوە. ئەو لەبەر لێوەشاوەیی و دڵسۆزیی کەم وێنەی پاش ماوەیەکی کەم، بوو بە فەرماندەری پێشمەرگەو لە زۆر ناوچەی کوردستان دا وەك فەرماندەرێکی کارامە ئەرکی پێشمەرگایەتیی بەڕێوە برد. سەرگورد عەلیار نموونەی ئەندامێکی لێوەشاوەی حیزب بوو، کادرێکی مەسئوول و پێشمەرگەیەکی بە جەرگ و قارەمان و ئینسانێکی بە ئەخلاق بوو. ئەو هەموو سروشتانە ئەویان کردبووە خۆشەویستی هەمووان و بەتایبەتی کادری رێبەرایەتی.

هەر بەهۆی ئەو سروشتە تایبەتییانەشەوە بوو کە زۆر زوو پلە تەشکیلاتییەکانی بڕیو رێبەندانی ساڵی ١٣٦٢ لە کۆنگرەی شەشەم دا بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب هەڵبژێردرا. ئەو هەڵبژاردنە بەجێیە زیاتریش بوو بە هۆی بەهێزبوونی هەستی بەرپرسایەتیو دڵسۆزی و فیداکاری لە سەرگورد عەلیار دا. ئەو بۆ ئەنجامی هەر ئەرکێکی حیزبی کە پێویست بایە بەو بسپێردرێ سەری لە رێدا بوو. عەلیار هەم لە مەیدانی کاروباری پێشمەرگایەتیدا لە ریزی پێشەوە بوو، هەم بۆ تێگەیشتنی مەسەلە سیاسییەکان لە رادەیەکی بەرزدا بوو. هەربۆیە لە لای کادروپێشمەرگە وەك یەك خۆشەویست و جێگای رێز بوو. بەڕاستی شەهید بوونی سەرگورد عەلیار زیانێکی گەورە بۆ حیزبی دێموکرات و گەلی کورد و خەباتی حەقخوازانەی هەموو گەلانی ئێران بە گشتی بوو.

دوو کەسی دیکە لە رێبەرانی حیزبی کە هەر لەو ماوەیەدا گیانیان بەختی ئازادیی گەلەکەمان کرد، شەهیدان هاوڕێ کمال دباغی و هاوڕێ طە حقطلب بوون. شەهید کمال دباغی ساڵی ١٣٢٤ لە دایك بوو. ئەو کە لە بنەماڵەیەکی زەحمەتکێش دا هاتبووە دنیا بە رەنج و کوێرەوەری توانی تا وەرگرتنی (فوق دیپلم) دەرس بخوێنێ و ببێ بە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

مامۆستای مەدرەسەی راهنمایی لە مەهاباد. لە ساڵی ١٣٤٦ی هەتاوی بەم لاوە وەك لایەنگرێکی چالاکی حیزب بیروڕای ئازادیخوازیی لەنێو مامۆستایان و قوتابییان دا بڵاو دەکردەوە. لە ماوەی راپەڕینی گەلانی ئێران دا تێکۆشانێکی بەرچاوی لە پێك هێنان و بەڕێوەبردنی خۆپێشاندان و بزووتنەوە ئیعترازییەکان دا هەبوو. لە سەرەتای سەرکەوتنی شۆرش دا بە رەسمی بوو بەئەندامی حیزب.

لە کۆنگرەی چوارەمی حیزب دا (رەشەمەی ١٣٥٨) بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردراو بەرپرسایەتیی رێك و پێك کردنی کۆمیتەکانی حیزب لە کرماشان و ئیلامی پێسپێردرا، کە لە بەڕێوەبردنی ئەم ئەرکەدا سەرکەوتنی بەرچاوی وەدەست هێنا. لە کۆنگرەی پێنجەمیش دا بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێرایەوەو ئەمجارە کرا بە بەرپرسی گشتیی کۆمیتەی ناوەندی ئاژاوان و بەرپرسی راستەوخۆی شارستانی کرماشان. بەداخەوە مانگی بانەمەڕی ١٣٦١ هاوڕێ دباغی لە کاتی بەڕێوەبردنی ئەرکی حیزبی دا لە نێوشاری کرماشان گیراو دوای چوار ساڵ ئازارو ئەشکەنجە لە زیندانەکانی رێژیم لە کرماشان و سنەو تاران و ورمێ و دوای ئەوەی بە رواڵەت بە پازدە ساڵ زیندان مەحکووم ببوو، لە پاییزی ساڵی ١٣٦٤دا ئیعدام کرا. بە شەهید بوونی کمال دباغی حیزبی دێموکرات یەکێك لە باشترین و فیداکارترین رۆڵەکانی خۆی لە دەست دا.

شەهید طە حقطلب ساڵی ١٣٢٠ لە بنەماڵەیەکی تێکۆشەری شاری مەهاباد دا لە دایك ببوو. براکەی هاشم اقل الطلاب ناسراو بە "قادر شریف" یەکێك لە بەرپرسانی بەناوبانگی حیزب بوو کە ساڵی ١٣٤٩ لە شاری سلێمانی لە کوردستانی عێراق تیرۆر کرا. طە حق طلب پاش وەرگرتنی لیسانسی فیزیك لەدەبیرستانەکانی مەهاباد دا دەستی بە دەرسگوتنەوە کرد. بەڵام چونکە بەئازادیخواز دەناسرا، ساواك تێی هەڵپێچاو نەیهێشت لەو شارە بمێنێتەوە. بۆیە چووە تاران و ماوەیەك لە دەبیرستانەکانی تاران کاری ئازادی کرد. دوایە لە وەزارەتی پۆست و تەلگراف دامەزرا.

کاك طەحق طلب هەر لە منداڵییەوە لەگەڵ کاری سیاسی تێکەڵ و لەگەڵ حیزبی دێموکرات ئاشنا بوو. لەسەرەتای راپەڕینی گەلانی ئێرانەوە بە ئاشکرا دەستی بە تێکۆشان کردو بە چالاکی لەکاروباری جەمعیەتی کوردەکانی دانیشتووی مەرکەز دا بەشدار بوو. دوای رووخانی رێژیمی پاشایەتی لەوەگەڕخستنی تەشکیلاتی حیزب لە تاران دا نەخشی بەرچاوی یاری کردو لەکاتی شەڕی سێمانگەی ساڵی ١٣٥٨دا ئەو و هاوڕێیەکانی، لەو تەشکیلاتە، کەلکی باشیان بە قازانجی بزووتنەوەی کوردستان وەرگرت. لە بەهاری ساڵی ١٣٥٩وە بوو بە بەرپرسی تەشکیلاتی تاران و تا ئەوکاتەی گیرا خزمەتێکی زۆری بەو نەخۆش و بریندارانە کرد کە لە رێگای نهێنییەوە بۆ دەرمان کردن دەچوونە تاران.

لەنێوان کۆنگرەکانی چوارەم و پێنجەم دا کاك طە ببووە ئەندامی موشاویری کۆمیتەی ناوەندی. بەداخەوە دوژمن هەستی بەتێکۆشانی ناوبراو کردو ساڵی ١٣٦٢لە تاران گیرا. سەرەنجام رۆژی ١٥ی رەزبەری ساڵی ١٣٦٤ لە بەندیخانەی "اوین"ی تاران بە دەستی بەکرێگیراوانی رێژیمی کۆماری ئیسلامی ئیعدام کرا. شەهید حق طلب نموونەی ئەندامێکی بە دیسیپلین و بە شەخسییەتی حیزبی بوو. رووناکبیرێکی تێگەیشتوو و پێگەیشتوو و ئازاو خەباتگێڕ بوو. بەدڵەوە حیزبی خۆش دەویست و خۆشەویستی حیزب و هاوڕێ حیزبییەکانیشی بوو. زیندان و ئەشکەنجە ورەی پێ بەرنەداو تا سەر بە ئامانجەکانی وەفادار مایەوە. ئەو مردنی بە سەربەرزی هەڵبژارد بۆ ئەوەی ژیانی بە سەربەرزی بۆ گەلەکەی وەدەست بێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

فەسڵی حەوتەم:

لە کۆنگرەی حەوتەمەوە تا
کۆنگرەی هەشتەم (١٣٦٦ ــ ١٣٦٤)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

© www.kurdistanukurd.com

کۆنگرەی حەوتەم

٢٥ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٦٤ چلەمین ساڵرۆژی دامەزرانی حیزب بوو. بەو بۆنەیەوە وێڕای بەرپاکردنی جێژنێکی گەورە (ئەوەندە کە لە شاخ و لە هەل و مەرجی خەباتێکی سەخت و خوێناوی دا ئیمکانی هەیە) ئاوڕێك لە رابردووی چل ساڵەی خەباتی حیزب درایەوەو رووداوە گرنگەکانی مێژووی حیزب وەبیر هێنرایەوەو هەر بەو بۆنەیەشەوە بوو کە کتێبی "چل ساڵ خەبات لە پێناوی ئازادی" لە لایەن شەهیدی نەمر دوکتور قاسملوو سکرتێری گشتیی حیزبەوە نووسراو بڵاو کرایەوە. هەر ئەو ساڵە بە پێی پێڕەوی نێوخۆی حیزب ساڵی کۆنگرە بوو. ئەودەم هەر بە دووساڵ کۆنگرە دەگیرا، کەدواتر کرا بە سێ ساڵ جارێك.[1]

بە دوای ٢٥ی گەلاوێژ دا بەرەبەرە کاروباری ئامادە کردنی کۆنگرەی حەوتەم دەستی پێکرد. هەل و مەرجەکە لە جاران سەختتر بوو. بەو حاڵەش کۆمیتەی ناوەندی لەسەر بەستنی کۆنگرەو پێکهێنانی کۆنفرانسەکانی شارستان بە مەبەستی هەڵبژاردنی نوێنەرانی کۆنگرە سوور بوو.

کۆنفرانسەکان لە هەل و مەرجێکی پڕ مەترسیدا، هێندێك لە نێوخۆی وڵات و بەشی زۆری لە ناوچە سنوورییەکانی کوردستانی عیراق گیران و نوێنەرانی ئەندامانی حیزب بۆ کۆنگرە هەڵبژێران. لەگەڵ هەموو سەختی و ناسکیی قۆناغەکە دەفتەری سیاسی و کۆمیتەی ئامادەکردنی کۆنگرە لەسەر ئەوە ساغ بوونەوە کە کۆنگرە لە رۆژی ٢٦ی سەرماوەز، رۆژی پێشمەرگەی کوردستان دا دەست بەکار بکا.[2]

وەك زۆربەی کۆنگرەکانی حیزب، بۆ جێگای کۆنگرەش دەبوو لە فکردا بین. باش نەبوو کۆنگرە بەرینە دەرەوەی بنکەکانی حیزب. چونکە هەم مەترسیی پەلاماری دوژمن هەبوو، هەم چەند رۆژ دوورکەوتنەوەی ئەندامانی رێبەرایەتی لە شوێنی خۆیان بە زیانی کاروباری حیزبی بوو، بۆیە بڕیار درا کە هەر لە دەوروبەری دەفتەری سیاسی کە ئەودەم لە گوندی "گەورەدێ" لە ناوچەی چوارتای کوردستانی عیراق بوو، ساڵۆنێك بۆ کۆنگرە ساز بکرێ و هەرواش کرا. دوو کیلۆمیترێك دوورتر لە بنکەی دەفتەری سیاسی لە گوندی کانیمێو کە نەخۆشخانەی حیزبیشی لێبوو، ئەو ساڵۆنە دروست کراو لەماوەیەکی کورتیش دا بێ ئەوەی کەسی "نامەحرەم" هەستی پێ بکا ساز بوو. زۆربەی زۆری ئەندامانی کۆنگرەش هەتا نەچوونە پەنای ساڵۆنەکە نەیان زانی لەو شوێنە شتێك دروست کراوە.

جێگای باسە، ئەو شوێنەی ساڵۆنەکەی لێدروست کرا، ماوەی چەند رۆژ بە بۆڵدوزێر کاری لێکراو گردێك رووخێندرا بۆ ئەوەی جێگای ساڵۆنەکە تەخت بکرێ. هێندێك لە ئەندامانی دەفتەری سیاسی نیگەرانی ئەوە بوون کە ئەگەر بەفروبارانی زۆر ببارێ، پاشماوەی گردەکە هەرەس بێنێو ساڵۆنەکە برووخێنێ. بەڵام وەستایەکمان هەبوو، گوتی نیگەران مەبن، سەد ساڵ بارانی لێبباری ئەم خاکە ناتلیسێتەوەو لەجێی خۆی نابزوێ. کەچی تەنیا رۆژێك دوای کۆنگرە (دیارە لە تەواوی رۆژەکانی کۆنگرەدا بەفروباران لێی نەکردەوە)، بەیانی ئەگەر تەماشایان کرد، گردەکە رووخاوەو بەشی هەرەزۆری ساڵۆنی کۆنگرەی وەبن خۆی داوە. ئێستا جەنابی وەستا هەر لە رووی نەزانییەوە ئەو نەزەرەی دابوو یان نیازێکی خەراپیشی هەبوو، بۆخۆی پرسیارێکە. بەهەرحاڵ کۆنگرە بە سلامەت دەرچوو و ساڵۆنەکە بوو بە سەدەقەی سەری ئەندامانی کۆنگرە.

---

[1] لە کۆنگرەی دوازدەهەم دا (١٣٧٩) ماوەی نێوان دوو کۆنگرە کرا بە چوار ساڵ - چاپی سێهەم -

[2] ساڵی ١٣٢٤ لە رۆژی ٢٦ی سەرماوەزدا خەڵکی مەهاباد پەلاماریان بردە سەر شارەبانی وەك دوانیشانەی دەسەڵاتی دەوڵەتی مەرکەزی لەو شارە، و گرتیان. کاتێك لە ساڵی ١٣٦٣دا کۆمیتەی ناوەندی ویستی رۆژێکی ساڵ وەك رۆژی پێشمەرگە دیاری بکا، پاش باس و راوێژێکی زۆر لەسەر ئەو رۆژە ساغ بووەوە. چونکە گرتنی شارەبانیی مەهاباد یەکەم عەمەلیاتی چەکدارانەی ئەو هێزە بوو کە دواتر بۆ یەکەم جار ناوی هێزی "پێشمەرگە"ی لەسەر دانرا.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
www.kurdistanukurd.com ©

هەروەك پێشتر دیاری کرابوو، ڕۆژی ٢٦ی سەرماوەزی ١٣٦٤ کۆنگرەی حەوتەم دەستی بەکار کرد. وەك هەموو کۆنگرەکانی حیزب پاش کرانەوەی کۆنگرە بە سروودی "ئەیرەقیب" و یادی شەهیدان، ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندیی خوێندرایەوەو بەندەکانی دیکەی دەستووری کاری کۆنگرە یەك بە دوای یەك دا هاتن و بۆ ڕۆژی ٣٠ی سەرماوەز، یانی لە ماوەی چوار ڕۆژدا کاری کۆنگرە تەواو بوو. لە کۆنگرەی حەوتەمی حیزب دا بەرنامەو پێڕەوی نێوخۆی حیزب دەسکاری نەکران. بەڵام ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی لێکدانەوەیەکی قووڵ و تێروتەسەلی لەسەر هەل و مەرجی خەبات و وەزعی ئێران و ناوچەو بە گشتی وەزعی دنیا پێشکەش کردبوو کە لەماوەی دووڕۆژدا باسی لەسەر کراو پەسند کرا.

لەو کۆنگرەیەدا چەند مەسەلەیەکی نێوخۆیی زۆر جێگای باس بوون کە بە کورتی هێندێکیان باس دەکەین:

یەکەم باسی دەرچوون، یان دەرکردنی حیزب لە شووڕای نیشتمانیی بەرگری بوو. لە فەسڵی پێشوودا چۆنیەتیی ئەو مەسەلەیە باس کراوە. ئەوەی لێرەدا دەبێ بگوترێ، زیاتر ئەوەیە کەکۆنگرە زۆر بە ئاسانی ئەو چوونەدەرەی پەسند کرد. چونکە ئەوەی ڕاست بێ چوونی حیزبی دێموکرات بۆ نێو شووڕای نیشتمانیی بەرگری لە کاتی خۆی دا باش ئامادە نەکرابوو و زەمینەی بۆ پێك نەهاتبوو. لەبەر ئەوە، هەم لە نێو کۆمەڵی کوردەواری و هەم لە نێو ریزەکانی حیزب و تەنانەت لە نێو ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندییش دا زۆر کەس موخالیفی بوونی حیزب لە نێو شووڕاو بە تایبەتی پێوەندیی نێوان حیزب و موجاهیدین بوون. زۆرجار لە کۆبوونەوە گشتییەکان دا بەرپرسانی حیزبی لەو بارەیەوە پرسیار کوت دەکران. هەربۆیە کاتێك مەسەلەی هاتنەدەر لە شووڕای نیشتمانیی بەرگری لە کۆنگرەدا هاتەگۆڕێ، کۆنگرە بە تێکڕای دەنگ پشتیوانیی لێکرد. لە بەندی دووهەمی بڕیارنامەی کۆنگرەدا لەو بارەیەوە گوتراوە:

"کۆنگرە هاتنەدەری حیزب لە شووڕای نیشتمانیی بەرگری بە کارێکی دروست و بەجێ دەزانێ و هەڵوێستی کۆمیتەی ناوەندی بەرامبەر بە "سازمان مجاهدین خلق ایران" پەسند دەکاو لەسەر پاراستنی سەربەخۆیی سیاسیو سەربەخۆیی بڕیاردان لە هەموو هەل و مەرجێك و لە بەرامبەر هەموو حیزب و ڕێکخراوێك دا بە توندی پێ دادەگرێ".

دووهەمین مەسەلە شەڕی حیزب و کۆمەڵە بوو. لەو بارەیەوە بە پێچەوانە کۆنگرە یەکدەنگ نەبوو. بەشێك لە ئەندامانی کۆنگرە هەرچەند کەمیش بوون، سیاسەتی حیزب بەرامبەر بە کۆمەڵەیان بە دروست نەدەزانی و پێیان وابوو حیزب دەبوو بەرامبەر بە کۆمەڵە گوزەشتی زیاتری لە خۆی نیشان دابا. بەشێکی دیکە ـ کە ئەوانیش هەر کەم بوون ـ بە لایەکی دیکەدا موخالیفی سیاسەتی حیزب بوون. ئەو هاوڕێیانە پێیان وابوو حیزب لە بەرامبەر کۆمەڵەدا نەرم جووڵاوەتەوەو بەو جۆرەی پێویستە هەڵوێستی نەگرتووەو کۆمەڵانی خەڵکی ڕێنوێنی نەکردوە. ئەوانە پێشنیاریان کرد کۆنگرە لە بڕیارنامەیەك دا بە ڕەسمی کۆمەڵە بە "ضدانقلاب" واتە دژی شۆڕش بناسێ و هەر بەو جۆرەش ڕەفتاری لەگەڵ بکا، کەدیارە ئەوە بەو مانایە بوو کە حیزب بایەخێکی زیاتر بە شەڕی کۆمەڵە بداو هێزی زیاتری بۆ تەرخان بکا.

بەڵام زۆربەی زۆری ئەندامانی کۆنگرە سیاسەتی پێشووی حیزبیان پەسند کردەوە کە بریتی بوو لە فشار هێنان بۆ کۆمەڵە تا وەختێك مەرجەکانی حیزب بۆ ڕێك وپێك کردنی پێوەندییەکانی حیزب و کۆمەڵە قبووڵ دەکا. دیارە ئەمەشیان وەك بڕیاری کۆنگرەو سیاسەتی حیزب بەرامبەر بە کۆمەڵە پەسند کرا.

مەسەلەی هەرە گرنگ کە ناکۆکیی لەسەر هەبوو، لە ڕاستیدا نە بەو جۆرەی پێویستەی خۆی دەرخست و نە کۆنگرەش توانی چارەسەری بکا، شێوەی بیروبۆچوون و هەڵس و کەوتی حیزبی بوو. ڕاستییەکەی ئەوەیە کە ئەو بیروبۆچوونە کە لەنێو حیزب دا زۆرجار بە "خەتی توودەیی" ناودەبراو لە کۆنگرەی چوارەمەوە لە نێو حیزب دا هەبوو، بە پەسند کرانی سۆسیالیزمی دێموکراتیك لە کۆنگرەی شەشەمیش دا کۆتایی نەهاتبوو. هێشتا ژمارەیەك لەهاوڕێیانی حیزبی بە شێوەیەکی دەروێش سیفەتانە چاویان لە زاری کاربەدەستانی شوورەوی بوو. میعیار بۆ ئەوانە، نەك ئەو شتە کە بەچاوی خۆیان و لە دەوروبەری خۆیان دەیان دی، بەڵکوو ئەو شتانە بوون کە لە زمانی هێندێك کۆنە توودەیی یان

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

توودەیی سیفەت دەیان بیستن. لەبەرئەوەش کە ئەوانە لەنێو حیزب دا بە شێوەیەکی بەرچاو لە کەمایەتی دا بوون، پەنایان بۆ دەستەبەندی و دووبەرەکی نانەوەو (بە شێوەی توودەیی) تۆمەت لێدان و بوختان هەڵبەستن دەبرد.

مل نەدانی ئەو دەستەیە لە هاوڕێیانی حیزب بۆ بڕیاری زۆربەی ئەندامانی حیزب و پەیڕەوی نەکردنیان لە دیسیپلینی حیزبی بەرەبەرە ڕێگای بۆ جیابوونەوەو لەت لەت کردنی ریزەکانی حیزب خۆش کرد تا لە کۆنگرەی هەشتەم دا بە تەواوی خۆی دەرخست و وەك لە دوایە باسی دەکەین زەربەیەکی کاریگەری لە یەکپارچەیی حیزب داو دڵساردییەکی زۆری لە ریزەکانی بزووتنەوەی میللی ـ دێموکراتیکی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران دا دروست کرد. هەر لێرەدا بەجێیە بگوترێ کە ئەوانەی لە کۆنگرەی هەشتەم دا لە حیزبی دێموکرات دابڕان، بە هیچ جۆر هەموویان توودەیی سیفەت نەبوون و تەنانەت موخالیفانی ئەو بیروبۆچوونەشیان لەنێو دا کەم نەبوون. لەوەش زیاتر ئەوانە بە هیچ جۆر لەباری بیروبۆچوونەوە یەکدەست نەبوون و تەنیا نوختەی هاوبەشیان موخالەفەت لەگەڵ زۆرایەتیی حیزبی بوو. بەڵام ئاڵاهەڵگرانی ئەو موخالەفەتە بە هەموو جۆر هەوڵیان دابوو ناڕازییەکان ـ لەسەر هەرچی ناڕازی بن ـ یەك بخەن و لە ڕۆژی پێویست دا هەڵوێستی هاوبەشیان پێبگرن.

بێینەوە سەر باسی کاروباری کۆنگرە. کۆنگرەی حەوتەم وەك سروشتی هاوبەشی هەموو کۆنگرەکانی حیزبی دێموکراتە، بە شێوەیەکی چالاکانەو زیندوو و لە فەزایەکی ئازادو دێموکراتیدا باسەکانی خۆی کردو بڕیارەکانی خۆی دا. شایانی باسە کە ئەوەندەی لە بیرم بێ هەموو بڕیارەکانی ئەو کۆنگرەیە بە تێکڕای دەنگ وەرگیران، یا ئەگەر دەنگی موخالیفیش بووبێ، یەکجار کەم بوو. تەنانەت ئەوانەش کە ئەهلی دەستەبازی و دووبەرەکی بوون. لەباسەکانی کۆنگرەدا قسەیەکی حیسابییان نەبوو و تەنیا لە بنەوە بۆ ئەوەی تای تەرازوو بە لای خۆیان دا بشکێنن، هێندێ پرتەوبۆڵەیان دەکردو هەوڵیان دەدا کەسانێك لەنێو ریزەکانی حیزب دا دڵکرمێ بکەن.

کۆنگرەی حەوتەم وەك هەموو کۆنگرەکانی حیزبی لە دوابەشی کارەکانی خۆی دا هاتە سەر هەڵبژاردنی ڕێبەرایەتیی نوێی حیزب و ئەم هاوڕێیانەی وەك ئەندامی ئەسڵی و جێگری کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژارد:

١ـ دوکتور قاسملوو	ئەندام
٢ـ دوکتور شرفکندی	"
٣ـ دوکتور خلیقی	"
٤ـ هاشم کریمی	"
٥ـ مصطفی هجری	"
٦ـ حسن رستگار	"
٧ـ حسن شرفی	"
٨ـ حسین مدنی	"
٩ـ فتاح کاویان	"
١٠ـ باباعلی مهرپرور	"
١١ـ نبی قادری	"
١٢ـ عبدالله عزت پور	"
١٣ـ ابوبکر راد	"
١٤ـ عبدالله قادری	"
١٥ـ سلام عزیزی	"

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

١٦ـ صدیق بابایی "
١٧ـ عثمان رحیمی "
١٨ـ محمدامین مجیدیان "
١٩ـ علی کاشفپور "
٢٠ـ جلیل گادانی "
٢١ـ عبدالحکیم رضایی "
٢٢ـ جعفر حامدی "
٢٣ـ حسن شیوەسەڵی "
٢٤ـ فتاح عبدلی "
٢٥ـ عبدالله حسن زادە "
٢٦ـ کمال کریمی جێگر
٢٧ـ ایرج قادری "
٢٨ـ حسن ایوب زادە "
٢٩ـ عصمت عبدی "
٣٠ـ سعدون عباسی "
٣١ـ رحمان رحیمی (چەکۆ) "
٣٢ـ شاپور فیروزی "
٣٣ـ محمدنظیف قادری "
٣٤ـ محمود دشتی "
٣٥ـ ابراهیم لاجانی "

پێویستە بگوترێ بە پێی سوننەتێك کە لەکۆنگرەکانی حیزبی دا هەیە، هێشتا کۆنگرە بڵاوەی نەکردبوو کە کۆمیتەی ناوەندی لە کۆبوونەوەیەکی کورت دا دوکتـور قـاسملووی بـە سـکرتێری گشـتی هەڵبـژاردەوەو بـە ئاگـاداریی کـۆنگرەی گەیاند. لە پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندییش دا کە چەند رۆژ دواتر پێك هات، ئەم چەند کەسە بە ئەندامی دەفتەری سیاسی دیاری کران:

١ـ دوکتور شرفکندی
٢ـ حسن رستگار
٣ـ مصطفی هجری
٤ـ هاشم کریمی
٥ـ حسن شرفی
٦ـ عبدالله حسن زادە

لە نێو ئەندامانی دەفتەری سیاسییش دا عبدالله حسن زادە بە جێگری سکرتێر هەڵبژێردرا.

جگە لەمانە لە لایەن کۆمیتەی ناوەندی‌یەوە ئەم هاورێیانەی خوارەوەش وەك موشاویری کۆمیتەی ناوەنـدی دیـاری کران:

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

١ـ رحيم محمد زاده

٢ـ شاپور شجاعی فرد

٣ـ عبدالله شريفی

٤ـ عمر شريفزاده

٥ـ غفور حمزەای

حەز دەکەم ئەوەش زیاد بکەم کە لە هیچ شوێنێکی ئەو یادداشتانەدا تەرتیبی ناوی ئەندامان و جێگران و موشاویرانی کۆمیتەی ناوەندی نیشانەی تەرتیبی هەڵبژاردن و ئەو دەنگانە نیە کە لە کۆنگرەدا یان لە کۆمیتەی ناوەندی دا هێناویانەتەوە. هەروەها نیشانەی جێگاو نەخشی وان لە ریزەکانی حیزبیش دا نیە. هەربۆیە زۆرجاریش تەرتیبی ناوەکان دەگۆڕێ، جگە لە ناوی دوکتور قاسملوو کە هەموو جارێ لە پێشەوەی ناوەکانی دیکەدا هاتوە.

سۆسیالیست ئەنتەرناسیۆناڵ

دوکتور قاسملووی شەهید لەریزی پێشەوەی ئەو رێبەرە کوردانە بوو کە بایەخی پێوەندیی بزووتنەوەی کورد لەگەڵ کۆڕوکۆمەڵە نێونەتەوەیی‌یەکان تێگەیشتبوون و بۆ پێك هێنانی ئەو پێوەندیـیە هەوڵیان دەدا. یەکێك لە گرنگترین کۆڕوکۆمەڵە سیاسیـیە نێونەتەوەیی‌یەکان سۆسیالیست ئەنتەرناسیۆناڵ، یان ئەنتەرناسیۆناڵی سۆسیالیست بوو کە تا ئێستاش ساڵ بە ساڵ لە پەرەگرتن و بەرەوپێش چوون دایە.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ئاکامی هەوڵ و تێکۆشانی دوکتور قاسملوودا لە کۆنەوە پێوەندیی دۆستانەی لەگەڵ بەشێکی زۆری حیزبە سۆسیالیست و سۆسیال دێموکراتەکانی ئورووپای رۆژئاوا هەبووە. لە رێگای ئەو دۆستانەوە دوکتۆری نەمر هەوڵێکی زۆری دا کە حیزبی دێموکرات دەرگای کۆنگرەو کۆبوونەوەکانی ئەنتەرناسیۆناڵی سۆسیالیستی بۆ بکرێتەوە. سەرەنجام ئەم هەوڵ و تەقەللایە بە ئاکام گەیشت و ساڵی ١٩٨٦ دوکتور قاسملوو بۆخۆی وەك نوێنەری حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بوو بە میوانی حەڤدەهەمین کۆنگرەی ئەنتەرناسیۆناڵ کە لە لیما پایتەختی پێروو پێك هات.

لەو کاتەوە حیزبی دێموکرات بۆ هەموو کۆنگرەو کۆبوونەوەکانی ئەو کۆمەڵە جیهانیـیە بانگهێشتن کراوەو دەستەی نوێنەرایەتیی حیزب هەموو جارێ توانیویەتی لە دەوروبەری ئەو کۆبوونەوانەدا لەگەڵ زۆر شەخسییەتی سیاسی و نوێنەرایەتیی زۆر لە حیزبە سیاسیـیە سۆسیالیست و سۆسیال دێموکراتەکان وتووێژ بکاو وەزعی کوردستان و سەرانسەری ئێرانیان بۆ شی بکاتەوە.

هەر لەو کاتەدا حیزب هەمیشە لە هەوڵی ئەوەدا بووە کە بەرەسمی لە ئەنتەرناسیۆناڵی سۆسیالیست دا بە ئەندام وەربگیرێ تا بتوانێ باشتر و زیاتر مەسەلە سیاسیـیەکانی لەو میمبەرەدا بێنێتەگۆڕێ. بە خۆشیـیەوە ئەو هەوڵ و تەقەللایە سەرەنجام بە ئاکام گەیشت و رۆژی ١١ی سێپتامبری ١٩٩٦ لە دوارۆژی کاری بیستەمین کۆنگرەی ئەنتەرناسیۆناڵ دا کە لە بنکەی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە نیۆیۆرك پێك هات، بە تێکڕای دەنگ بە ئەندام وەرگیرا.

شەهیدێکی دیکەی کۆمیتەی ناوەندی

بەداخەوە کەمتر کۆنگرەیەکی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هەبووە کە تا گەیشتن بە کۆنگرەی دواتر یەك یان چەند کەس لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی شەهید نەبووبن. لە کۆمیتەی ناوەندیی کۆنگرەی حەوتەمیش دا

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

بەداخێکی گرانەوە یەکێك لە ئەندامانی بەوەج و تێکۆشەر، لاوێکی بە هەست و شۆڕشگێر کە هیـوای دواڕۆژێکـی ڕوونـی لـێدەکرا، شەهید بوو.

ڕۆژی ٩ی مانگی خەزەڵوەری ١٣٦٥، کەمتر لە ساڵێك دوای تەواو بوونی کۆنگرەی حەوتـەم، هـاوڕێی تێکۆشـەر کـاك عبدالحکیم رضایی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و بەرپرسی مەڵبەندی ٢ی جنـووبی کوردسـتان دوای شـەڕێکی قارەمانانـە لەگەڵ بەکرێگیراوانی کۆماری ئیسلامی لە ناوچەی سەرشیوی سەقز شەهید بوو.

عبدالحکیم رضایی سـاڵی ١٣٣٤ لـە شـاری پـاوە لـەدایك ببـوو. لـە سـاڵی ١٣٤١دا چـووبووە قوتابخانـەو بـە هـەوڵ و تێکۆشانی خۆی ساڵی ١٣٥٦ "فوق دیپلم"ی لە ڕشتەی "علوم انسانی"دا وەرگرتبوو. لەگەڵ ئاشـکرا بـوونی تێکۆشـانی سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێـران لـە سـاڵی ١٣٥٧دا، هاتـە نێـو ڕیـزی خـەباتگێڕانی حیـزب و لەبەرئـەوەی شارەزایی لە نووسین و ئەدەبیات دا هەبوو، کرا بە بەرپرسی بەشی تەبلیغات و بڵاوکردنەوەی حیزب لە پاوە.

لە مانگی ڕێبەندانی ساڵی ١٣٥٨دا هاوڕێ حکیم رضایی لە کۆنگرەی چوارەمی حیزب دا بەشدار بوو. دوای گەڕانـەوە لە کۆنگرە بە ئۆگرییەکی زیـاترەوە پـەرەی بـە کاروتێکۆشـانی خـۆیدا. سـاڵی ١٣٦٠ لـە کاتێـك دا ئەنـدامی کۆمیتـەی شارستانی هەورامان بوو، کرا بە موشاویری کۆمیتەی ناوەندی. لە کۆنگرەکانی پێنجەم و شەشەم و حەوتـەم دا بـۆ سـێ دەورەی بـە دوای یـەك دا بەئەنـدامی کۆمیتـەی ناوەنـدی هەڵبـژێردراو لـە پـاش کـۆنگرەی حەوتـەم کـرا بـە بەرپرسـی مەڵبەندی ٢ی جنووبی کوردستان.

دووبارە جێگۆڕکە

لەماوەی حەڤدە ساڵ شەڕی بەرگریی کوردستان دا دەفتەری سیاسی چەند جار شـوێنی دانیشـتنی خـۆی گۆڕیـوە. دەزانین کە پاش شۆڕش بنکەی دەفتەری سیاسی لە شاری مەهاباد دامەزراو تا هەڵگیرسانی شەڕی سێمانگە لەنێو شار دا مایەوە. لە دوای فتوا بەدناوەکەی خومەینی، فکری وەدەرکەوتن لـە شـارەکان و پـەنا بـردن بـۆ چیاکان ـ دۆسـتانی لەمێژینەی بزووتنەوەی کورد- بەرەبەرە بەهێز بوو. بۆ ئەوەی دەفتەری سیاسی غـافڵگیر نـەبێ، هەربـەدوای دەرچـوونی فتوای جیهادی خومەینی دا هێندێ شتی گرنگی دەفتەری سیاسی لە شار وەدەرخران و پاش گیرانەوەی شاری مـەهاباد بۆ ماوەیەك بنکەی دەفتەری سیاسی لە شوێنێکی بێناوو نیشانی سنووری، بـەناوی "ئاشـی پشـت شـکاوێ" لـە نیزیـك گوندی شێنێ جێگیر بوو. دوای پەیامی ٢٦ی خەزەڵوەری خومەینی، جارێکی دیکـە دەفتـەر گەڕایـەوە شـاری مـەهاباد. بەڵام ئەو ماوەیەش زۆری نەخایاندو لە بەهاری ساڵی ١٣٥٩وە کـەم کـەم مشـووری جێگـاو ڕێگایـەك لـە دۆڵـی شـێخان و ڕاست لەبن لووتکی لەندی شێخان لە نێوان ناوچەکانی مەهابادو پیرانشار دا خورا. بەڵام چونکە ئەو جێگایە هـەم سـاردو بەفرگرو هەم زۆر لە هێزەکانی دوژمن نیزیك بوو، بۆ پاییزێ جێگاو ڕێگـای تـازە لـەنیزیك گونـدی شـیوەجۆ لـە ناوچـەی ڕەبەت دروست کرا.

پاش تەنیا دووساڵ مانەوە لەو شوێنە، ئەویش کەوتە بەر پـەلامارو مەترسـیی گیرانـەوەو لـە پـاییزی سـاڵی ١٣٦١دا دەفتەری سیاسی بنکەیەکی کاتیی لە ناوچەی ئالان دا دامەزراندو ساڵێك دواتریش لە ئالانەوە سنووری بەزاندو لە گەڵاڵە نیشتەجێ بوو. چونکە ئەو شوێنەش هەر دەسبەجێ کەوتە بەر ئاگربارانی دوژمن، بەهاری ١٣٦٣ دەست کرا بە دروسـت کردنی جێگاو ڕێگا بۆ بنکەی دەفتەری سیاسی و ماڵی پێرسۆنێلی دەفتەر لە گوندی "گەورەدێ" لـە ناوچـەی چـوارتای ئوستانی سلێمانی.

ئەوەی لێرەدا بە کورتی باسم کرد، لە فەسڵەکانی پێشوودا بەشی زۆری بەدرێژی هاتوە. بـەڵام هێنانـەوەبیری لەبـەر شتێك بە پێویست زانرا. وەك لەمەودوا باسی دەکرێ، ساڵی ١٣٦٦ دەفتەری سیاسی ناچـار بـوو بنکـەکانی بگوێزێتـەوە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

بناری قەندیل و پاش دروست کردنی خانووبەرەو جێگاو ڕێگایەکی یەکجار زۆر، ساڵی ١٣٧٢ جارێکی دیکە ناچار بوو بگوێزێتەوە. بە باوەڕی من ئەو جێگا گۆڕینە تا ئەوکاتەی لەنێو خاکی کوردستانی ئێران دا بووین، کارێکی بەجێ و تەنانەت پێویست بوو. چونکە زۆر گرنگ بوو تا بکرێ بنکەی ڕێبەرایەتی زیاتر لە قوولایی خاکی کوردستانی ئێران دا بمێنێتەوە، بەڵام پاش ئەوەی بەداخەوە ناچار بووین لەسنوور ئاوا بین، جگە لە ساڵی یەکەم کە نەدەکرا بە پەلە بڕۆینە جێگایەکی دوور لە قووڵایی خاکی کوردستانی عیراق دا، ئەوانی دیکەمان بەشێکی بەخۆڕایی بوو. وەختێك ئێمە لەبەر تۆپخانەی دوژمن بنکەکانی دەفتەری سیاسیمان دەگوازتەوە، باشتر بوو هەر دوای چۆڵکردنی گەلاڵە بچینە جێگایەك کە لە خاکی ئێرانەوە بە تۆپخانە لێی نەدرێ. وەختێك ئێمە هەر لە دەرەوەی سنوور بووین، لە ڕاستی دا بۆ هیچ شتێك نیزیك سنوور و کەمێك دوورتر فەرقێکی ئەساسییان نەبوو، کەچی ئێمە ئیسرارمان هەبوو کە بنکەکانمان لەنیزیك سنووری نێوان ئێران و عیراق بن و لە ئاکام دا بایی سەدان میلیۆن تمەن "تأسیسات"مان دروست کردو وەخت و ئێنێرژییەکی یەکجار زۆریشمان لەسەر داناو تەنانەت لە بەشێکی دا هەم خۆمان و هەم کوردە عیراقییەکانی دەوروبەرمان تووشی تەلەفاتی گیانییش بووین. ئەم کارەمان تەنیا لەباری ماڵی و خەرج و مەخاریجەوە نابێ چاو لێبکرێ. بە باوەڕی من هەڵەیەکی سیاسییشی تێدابوو. ئەویش ئەوە کە پێمان وابوو ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی حورمەت بۆ سنووری نێودەوڵەتییەکان دادەنێ و بنکەو ئۆردوگاکانمان پەلامار نادا. لە حالێك دا دەزانین ئەم ڕێژیمە هیچ ڕێزێك بۆ هیچ کام لە ڕێوشوێنە نێونەتەوەیییەکان دانانێو تەواوی قانوون و پەسندکراوەکانی کۆمەڵگای جیهانی ئەگەر بە قازانجی سیاسەتەکانی خۆی نەبن، پێشێل دەکا.

بێینەوە سەر باسەکەمان. لەبەرئەوەی گوندی "گەورەدێ" لە ناوچەیەك هەڵکەوتبوو کە بە کردەوە بە جەبهەی شەڕی ئێران و عیراق دەژمێردراو لە لایەکی دیکەش ناوچەی ژێر دەسەڵاتی پێشمەرگە بوو، زۆرجار شوێنی دەفتەرو دەوروبەری ماڵەکانی سەر بە دەفتەری سیاسی دەکەوتنە بەر ئاوری تۆپخانەو راکێتی فڕۆکە شەڕکەرەکان و کاتیووشاو تەنانەت چەکی وردیش. بەتایبەتی لە شەوی ٢٥ی گەلاوێژی ١٣٦٥دا ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی پاش شناسایی و گەراگرتنێکی ورد لە ناوچەی ئالانی سەردەشتەوە بۆ ماوەی چوار سەعات و دە دەقیقە تەواوی ناوچەی جێگای دانیشتنی پێرسۆنێلی دەفتەری سیاسی و ماڵەکانیانی دایە بەر تۆپباران و کاتیووشابارانێکی بێوێنەو بەیانییەکەش لای سەعات دە بۆماوەی سەعاتێك تازەی کردەوە. لەو ئاگربارانەدا کۆماری ئیسلامی چەکی شیمیاییشی بەکار هێناو ئەگەرچی بەخۆشییەوە شەهیدمان نەدا، بەڵام زیاتر لە دە کەسمان بریندار بە چەکی شیمیایی هەبوون.

ئەو ئاوربارانەو دووپات بوونەوەی بەردەوامی ئاورباران بە شێوەیەکی سووکترو چەند جار هێرشی هێزەکانی ئەرتەش و سوپای پاسداران بۆ ناوچەو چەند شەڕێکی نێوان ئەرتەشی عیراق و هێزەکانی یەکیەتیی نیشتمانی لە دەوروبەرمان وەزعێکی وای پێك هێنا کە مانەوە لەوێ ئیدی بە سەلاح نەبێ. بۆیە لە بەهاری ساڵی ١٣٦٦وە دەفتەری سیاسی کەوتە فکری جێ پەیدا کردن و پاش دیتنی چەند جێگاو هەوڵی وەرگرتنی موافەقەتی خانەخوێیەکان، سەرەنجام لە سەرەتای پاییزی ئەو ساڵەدا موافەقەت بۆ دروست کردنی جێگای دەفتەری سیاسی و بنەماڵەکانی سەر بە دەفتەر لە بناری چیای بەناوبانگی قەندیل وەرگیراو بەو ساڵدرەنگییەوە دەست کرا بە دروست کردنی خانووبەرە. بەو حاڵەش هاوڕێیان قۆڵیان لێهەڵماڵیو سەرەڕای تەنگیی وەختەکەو زۆر کەندو کۆسپی سەر ڕێگا، توانیان لانی کەمی ئیمکانات بۆ حەوانەوەی بنکەکانی سەر بە دەفتەری سیاسی و بنەماڵەکانی ئەو بەشە لە کادرو پێشمەرگەکان کە پێویست بوو لەوێ بن، ئامادە بکەن. دیارە زۆر لە خانووەکان کە وەدوا کەوتبوون، هەر تەڕ بوون کە ئاوەدان کرانەوەو هەتا هاوینی ساڵی دواتر وشك نەبوونەوە. بەو حاڵەش ئامادەکردنی ئەو هەموو جێگاو ڕێگایە لە ماوەیەکی وا کورت و لەکاتی ساردو سەرماو بەفرو باران دا بەڕاستی جێگای ڕێز و ئافەرین بوو.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ڕێگا خۆش کردن بۆ جویٚبوونەوە

مەبەست لەو بیروڕایە کە لێرەدا دەخرێتە سەر کاغەز، نە دیفاع لە کەسەو نە هێرش بۆ سەر کەس. بەڵام تەنیا بۆ ڕوون بوونەوەی ڕاستیەکان و بۆ ئەوەی چاوێکی ڕەخنەگرانەمان بەرابردوودا خشاندبێتەوەو بۆ دواڕۆژی خەباتەکەمان کەلکمان لێوەرگرتبێ، باس کردنی هێندێك شت بە پێویست دەزانم. لەو باسەدا نەهەموو شتێك باس دەکرێ و نە هەوڵیش دەدرێ ناوی کەسێك یان کەسانێك بە چاك یان بە خراپ زەق بکرێتەوە.

شتێکی سروشتیيە کە لەهەموو حیزب و ڕێکخراوێك و هەر کۆمەڵێکی ئینسانی دا بیروبۆچوونەکان هەموو یەك ناگرنەوەو ناکۆکی لەسەر لێکدانەوەی مەسەلە جۆراوجۆرەکان دێتەپێش. لە حیزبێکی دێموکراتی وەك حیزبی دێموکراتی کوردستان دا ئەم دیاردەیە دەرەتانی خۆنواندن و دەرکەوتنی زیاتریشە، بۆیە دەبینین هەموو فەسڵەکانی مێژووی ژیانی ئەو حیزبە جۆرێك ناکۆکیی بیروباوەڕو تەنانەت دوودەستەییو دووبەرەکییان تێدا هەبووە. بە باوەڕی من ئەمە نەك هەر خراپ نیە، بەڵکوو تا ئەو جێگایە کە نەبۆتە دووبەرەکی و لەت لەت کردنی حیزب، پێویستیشەو کۆمەگیش بە گەشەکردن و بەرەوپێش چوونی حیزب دەکا. کەوایە کەس نابێ لەسەر بوونی بیروبۆچوونی جیاواز سەرکۆنە بکرێو ڕاستیش نیە لەنێوخۆی ڕیزەکانی حیزب دا ڕێگای دەربڕینی بیروڕای جیاواز بەربەست بکرێ.

لە لایەکی دیکەوە هەروەك سەپاندنی نەزەری کەسێك یان کەسانێك بەسەر زۆرایەتیدا دیکتاتۆری و ملهوڕییە، قبووڵ نەکردنی نەزەری زۆرایەتی لە لایەن کەمایەتییشەوە بە تێکدەری و لاساری و گێرەشێوێنی دادەنرێ. لە دنیای پێشکەوتوو و شارستانیدا ڕێگا بەهەمووان دەدرێ بیروڕای خۆیان دەبڕن. هەر لەو حاڵەش دا کەمایەتی لەسەریەتی مل بۆ حوکمی زۆرایەتی ڕاکێشێ. لە حیزبایەتییش دا بۆ مانەوەی یەکپارچەیی حیزب و فەلەج نەبوونی کاروباری حیزبی ڕێگایەك جگە لە پەیڕەویی کەمایەتی لە زۆرایەتی (با بۆ یەك دەقیقە وا دانێین نەزەری زۆرایەتی هەڵەشە)، لە گۆڕێدا نیە.

پاش ئەو سەرەتایە با بەراشکاوی بڵێم کە لە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دا جگە لە هێندێ ناکۆکیی واریداتی کە باری فیکری و ئیدئۆلۆژییان هەبوو، ناکۆکییەکان هیچ وەخت باری فیکری و بیروباوەڕییان نەبووە، بەڵکوو زیاتر جیاوازیی سەلیقەو حەز کردن لە چوونەپێشی نەزەرات (بەهەر قیمەتێك بێ)، بۆتە مایەی ناکۆکی و مل بە ملەو هێندێ جار لەت لەت بوون. ئەوەی دوای کۆنگرەی حەوتەم شکڵی گرت و لە کۆنگرەی هەشتەم دا (کە دوایە باسی دەکەین) خۆی دەرخست، شتێك بوو لەو بابەتە. با ئەوەش بڵێم کە ئەو ناکۆکییانە کەم و زۆر شوێنەواری ناکۆکییەکانی پێشتریان پێوە دیار بوو، بێ ئەوەی دیسان باری فیکری و عەقیدەتییان هەبێ. ئاخر هەروەك نموونە بڵێم هێندێك لەو کەسانە کە لە کۆنگرەی شەشەم دا بە دژی کورتەباس دەوێستان و دیفاعیان لە دیکتاتۆریی پرۆلیتاریا دەکرد، لە سەرتاسەری ژیانیان دا بۆ ساتێك باوەڕیان بە سۆسیالیزم و کۆمۆنیزم نەبووەو لەگەڵ کرێکارو زەحمەتکێش دانوویان پێکەوە نەکوڵیوە.

هەستەی ناوەندیی ئەم ناکۆکییانە کە لە کۆنگرەی هەشتەم دا تەقیەوە، هەر ئەوانە بوون کە لە کۆنگرەکانی پێشووش دا بە جۆرێك دژی بیروباوەڕی زۆرایەتیی ئەندامانی کۆنگرەو لە نێوان کۆنگرەکانیش دا موخالیفی نەزەری ڕێبەرایەتی، یان زۆربەی ئەندامانی ڕێبەرایەتی بوون. ئەو دۆستانە بەڕاستی تێگەیشتنێکی تایبەتییان لەسەر دێموکراسی هەبوو. دێموکراسی تەنیا ئەو وەختە هەبوو کە بیروبۆچوونی وان لە کۆبوونەوە حیزبییەکان دا سەرکەوێ، ئەگینا دیکتاتۆری هەبوو. هاوڕێیەکمان هەبوو کە شاهیدیی بۆ دەدەم ئینسانێکی خەباتگێرو دڵسۆزە، بەڵام هەروەخت لە کۆبوونەوەدا نەزەراتی ڕەت کرابانەوە (با وەکوو بەتاقی تەنیاش مابایە)، هەر لە کۆبوونەوە دەهاتەدەر، تووشی هەرکەس بایە دەستی دەکرد بە سکاڵا کە "دیکتاتۆرییە، بۆخۆیان چیان پێ خۆش بێ هەر ئەوەیە، گوێ بۆ قسەی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

کەس راناگرن" و شتی لەو بابەتە. ئیدی نەیدەگوت ئەمن ناهەقم کە دەمەوێ نەزەری خۆم بەسەر زۆرایەتی دا بسەپێنم.

بە هەرحاڵ ناکۆکییەکانی نیوان تێکۆشەرانی حیزبی دێموکرات لە ماوەی کۆنگرەکانی٥ تا٧دا زیاتر لە چوارچێوەی باسەکانی کۆنگرەو هێندێك مل بادانی تاکەکەسی، یان سزادانی تاکەکەسی دا دەمانەوە، بەڵام پاش کۆنگرەی حەوتەم بەرەبەرە شکڵیان گرت و پەرەیان ئەستاند. هەم کەمایەتی وا دیار بوو بڕیاری دابوو کە لە کۆنگرەی هەشتەم دا ئەگەر نەزەرەکانی سەرنەکەون، تەکلیفی خۆی روون بکاتەوەو هەم زۆرایەتی. یان دەقیقتر بڵێم ڕێبەریی زۆرایەتی لەسەر ئەوە ساغ ببووەوە کە حیسابی خۆی لەگەڵ ڕێبەریی کەمایەتی یەك لا بکاتەوە. تەنانەت پێش بەسترانی کۆنگرەی هەشتەم، لە چەند جێگا بیسترابوو کە گوترابوو ئەمجارە وەکوو جارانی پێشوو نیە، ئەگەر نەزەراتمان نەچێتە پێشێ، "انشعاب" دەبێ. نەزەراتیش خوا هەڵناگرێ زۆرجار لە چوارچێوەی وەرگرتنی پۆست و دەسەڵاتی زیاتر لە کۆمیتەی ناوەندیو دەفتەری سیاسی‌دا بەولاوەتر نەدەچوو.

بەم جۆرە لە حاڵێك دا حیزبی دێموکرات لەگەڵ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی دا دەستەویەخەی شەڕێکی نابەرامبەرو سەخت و دژوار بوو و لە حاڵێك دا بنکەی دەفتەری سیاسی لە گەورەدێ هەموو کاتێك لە مەترسیی بۆمباران و تۆپ و کاتیووشاباران و تەنانەت پەلاماری زەمینی و داگیرکراندا بوو و دەبوایە فکر لە راگوازتنی کرابایەوە، دەبوو خۆ بۆ گرتنی کۆنگرەی هەشتەم ئامادە بکەین. لە حاڵێکیش دا کە ئامادەکردنی جێگاو ڕێگای تازە بۆ بنکەی ڕێبەرایەتیی حیزب پێویستی‌یان بە کاروتێکۆشانێکی زۆرترو یەکدەنگی و یەکڕەنگی‌یەکی پتەوتر هەبوو، مل ملانە بۆ ئەوەی لە کۆنگرەی هەشتەم دا حیزب بە کام لادا بچێ و "کورسی‌یەکان"!! چۆن دابەش کرێن، دەستی پێکرد. خوا هەڵناگرێ زۆرایەتی و تەنانەت ئەوانەی ڕێبەرایەتیی زۆرایەتیی کۆنگرەی هەشتەم و تێکڕای حیزبیشیان دەکرد، لە چاو کەمایەتیو بەتایبەتی سەرکردایەتیی کەمایەتی لەگوێی گادا نووستبوون. ئەوانە کە دوایە بوونە کەمایەتی و لە بڕیاری زۆرایەتی سەرپێچی‌یان کرد، زۆر چالاکانە هەوڵیان دەدا، کۆبوونەوەیان دەکردو هاوفکریان بۆخۆیان دەدۆزینەوە، کەچی زۆرایەتی پشت قایم بەنەزەراتی خۆی هەم پێش کۆنگرەو هەم دوای کۆنگرەش (لانی کەم تا ماوەیەك دوای کۆنگرە) پاڵی لێ دابووەوەو دەستی لەسەر دەست دانابوو.

لە فەزایەکی وادا کۆنفڕانسەکانی پێش کۆنگرەی هەشتەم بەستران و نوێنەرانی کۆنگرە هەڵبژێران. بەجێیە ئەوەش بگوترێ کە کۆمیتەی ئامادەکردنی کۆنگرە بێ لەبەرچاوگرتنی ناکۆکیی بیروبۆچوون لە لایەن کۆمیتەی ناوەندی‌یەوە دیاری کرابوو و ئەندامەکانی لە هەردوو بەرەیان تێدابوو.

ڕووداوێکی دڵتەزێن

لە کاتێك دا تێکۆشەرانی حیزبی دێموکرات بە پێشوازی کۆنگرەی هەشتەمەوە دەچوون و هەر لەو کاتەش دا دەست و پەنجەیان لەگەڵ گیروگرفتەکانی خەباتی رزگاریخوازانەی گەلەکەیان نەرم دەکرد، خەبەری ڕووداوێکی دڵتەزێن و کارەساتێکی جەرگبڕ بە دەفتەری سیاسی گەیشت. ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی کە رابردوویەکی پڕشوورەیی و شەرمی لە کردەوەی تیرۆریستی و دژی‌ئەخلاقی دا هەیە، جینایەتێکی دیکەی خولقاندبوو. ڕۆژی ١٦ی سەرماوەزی ١٣٦٦ بۆمبێکی بەهێز لە شکڵی کتێبێك دا بۆ تێکۆشەری بەناوبانگی کورد کاك مەلا حەسەن شیوەسەڵی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و فەرماندەری هێزی گیاڕەنگ لە ناوچەی سەردەشت دەنێرێ. کاتێك ناوبراو بێ‌خەیاڵ کتێبەکە دەکاتەوە، بۆمب دەتەقێ و دنیا لەبەر چاوی تاریك دەبێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

دەفتەری سیاسی و لە سەرووی هەموویانەوە شەخسی دوکتور قاسملوو بە بیستنی ئەو خەبەرە دڵتەزێنە زۆر خەفەتبار بوون و ئەوەی دەکرا لە هەوڵ و تەقەللا بەکاریان هێنا بۆ ئەوەی خەسارەتەکە چەندی بکرێ کەمتر بێ. بەخۆشی‌یەوە هەوڵ و هیممەتی پزیشکەکان لە عیراق و ئورووپا کاک حەسەنی لە مەترسیی مردن رزگار کرد، بەڵام بەداخەوە هەردوو دەستی لە کاتی تەقینەوەکەدا پەڕیبوون و دوایەش هەوڵ و تەقەللای پزیشکەکان نەیتوانی ڕووناکایی بۆ چاوەکانی بگێڕێتەوەو چاوەکانیشی لە دەست دان.

کاک مەلا حەسەن کە تەواوی تەمەنی مێرمنداڵی و لاوێتیی خۆی لە ریزەکانی حیزب و لە پێناوی ئامانجەکانی گەلی کوردا بەخت کردبوو، بە قارەمانەتی و ئازایەتی لە هەموو ناوچەکانی کوردستان دا ناوبانگی دەرکردبوو و هەربۆیەش ببووە چقڵی چاوی دوژمنانی ئازادی، بەو رووداوە تاڵەش لە مەیدان دەرنەچوو. ئەو لە کۆنگرەکانی ٨و٩ی حیزب دا وەك ئەندامی کۆمیتەی ناوەندیی حیزب هەڵبژێرایەوەو خەباتی سیاسیی خۆی درێژە پێدا. لە کۆنگرەی دەیەم دا خۆی کاندیدا نەکردەوە، بەڵام هەروا لە ریزی تێکۆشەرانی حیزب دا ماوەتەوەو دیسانیش یەکێك لە خەباتگێڕانی ڕێگای ئامانجە پیرۆزەکانیەتی.

شتێك کە لێرەدا حەز دەکەم تۆماری بکەم ئەوەیە کە حیزبی دێموکرات زیانی لەدەست چوونی فەرماندەرێکی کارامەی وەك حەسەن شێوەسەڵیی پێگەیشت، بەڵام بەداخەوە نەیتوانی بەوەخت ئەو جینایەتە پڕشوورەیی‌یە لە قاو بداو لەباری تەبلیغاتی‌یەوە وەك زیندووترین بەڵگە بۆ ریسواکردنی رێژیمی کۆماری ئیسلامی کەلکی لێوەرگرێ. بەڕاستی ئەو رووداوە لە هێندێ رێکخراوی دیکە دا قەومابایە، وەك تۆپ لە سەرتاسەری جیهان دا دەتەقیەوەو بۆ چەند رۆژ یەکەمین خەبەری راگەیەنە گشتی‌یەکان دەبوو.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

فەسڵی هەشتەم:

لە کۆنگرەی هەشتەمەوە بۆ کۆنگرەی نۆهەم (١٣٧٠ ـــ ١٣٦٦)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

كۆنگرەی هەشتەم

لەگەڵ هەموو ئەو كەندو كۆسپ و دژوارییانە كەلەسەر رێگای كاروتێكۆشانی حیزبی هەبوون و لە فەسڵی پێشوودا هێندێكیان باس كران، كاری ئامادەكردنی كۆنگرەی هەشتەمی حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێران بە رێك و پێكی چووەپێش و لە پاییزی ساڵی ١٣٦٦دا تەواوی كۆنفرانسەكانی شارستان بەستران و نوێنەرانی كۆنگرە هەڵبژێران. بۆ جێگای كۆنگرە زۆر جێ بەفكردا هاتن. بە لێكدانەوەی دەفتەری سیاسی، كۆنگرە لە هەر جێیەك بایە مەترسیی ئاشكرابوون و لەئاكام دا زەربەلێدانی هەبوو. چونكە رێژیمی كۆماری ئیسلامی هەوڵ و تەقەللایەكی كەم وێنەی بۆ ناسینی شوێنی كۆنگرە وەكار خستبوو. لەبەر ئەوە، پاش باس و راوێژێكی زۆر بڕیار درا كۆنگرە لە شاری سلێمانی لە كوردستانی عیراق بگیرێ، چونكە مەترسیی ئەوەش هەبوو كە بە هۆی كۆنگرەوە شارەكەش بكەوێتە بەر پەلاماری دوژمن، بە سەلاح نەزانرا لە مەدرەسەكان، لە هۆڵە رەسمییەكان و بە كورتی لە شوێنە گشتییەكان دا كۆنگرە بگیرێ. چونكە وەرگرتن و ئامادەكردنی ئەو شوێنانە بۆ كۆنگرە هەم وەختی دەویست و هەم پرس و رای كەسانێكی پێویست بوو، هەمیش بۆ ماوەیەك دەبوو كاری رۆژانەی جێیەكە پەكی بكەوێ، كەئەمەش دەبووە هۆی ئاشكرا بوونی كۆنگرە.

بۆیە بیر لە خانوویەك، واتەماڵێكی دانیشتن كرایەوە كە بە كرێ بگیرێو پاش دووسێ مانگ بدرێتەوە بە خاوەنی. دیارە پەیداكردنی خانوویەكی وا گەورەش كارێكی هاسان نەبوو. بەو حاڵەش خانوویەكی لەو بابەتە پەیدا كراو بەكرێ گیرا. خانوو هەم سالۆنێكی گەورەی هەبوو كە بەكەلكی بەستنی كۆنگرە هات و هەم ئاشپەزخانەو جێورێی باشی بۆ نان و چا ئامادەكردن هەبوو، هەمیش ژووری نووستنی بەشی تەواوی ئەندامانی كۆنگرەو پێشمەرگەی پارێزەری كۆنگرە تێدا بوو ـ هەرچەندیش جێگاكەیان زۆر فرەوان و رەحەت نەبوو ـ لە ماوەی حەوتوویەك دا ئەو ماڵە لە هەموو بارێكەوە ئامادەكراو كەل و پەلی پێویستی بۆ راگوێزرا. سەرەنجام لە وەختی دیاریكراودا تەواوی بەشدارانی كۆنگرە روویان كردە ماڵەكەو كۆنگرە لە رۆژی ٢٨ی بەفرانباری ساڵی ١٣٦٦ی هەتاوی، ١٨ی ژانویەی ١٩٨٨ی زایینیدا دەستی بەكار كرد. هەر لەیەكەم كۆبوونەوەش دا راگەیەندرا كە هەتا تەواوبوونی كاری كۆنگرە جگە لەو كەسانەی كاری تەداروكاتی دەكەن، نابێ هیچ كەس لەم خانووە بچێتەدەر. بەڕێوەبردنی وردو بەرپرسانەی ئەو راسپاردەیە بوو بە هۆی ئەوە كە دوژمن هەتا دوای تەواو بوون و راگەیاندنی تەواوبوونی كۆنگرە نەزانێ كۆنگرە كەنگێ و لە كوێ گیراوە.

بەهەرحاڵ لەو فەزا فیكری و سیاسییەدا كە پێشتر باس كرا، كۆنگرەی هەشتەم دەستی بە كارەكان كرد. كاروباری كۆنگرەو دەستووری كاری كۆبوونەوەكانی بە شێوەی ئاسایی هەموو كۆنگرەكانی حیزب بەڕێوە چوو. پەسند كردنی راپۆرتی كۆمیتەی ناوەندی، دوای باس و وتووێژ، دەسكاری لە بەرنامەو پێڕەودا، دەركردنی بڕیارنامەو ناردنی پەیامەكان هەموو بە شێوەی كارێكی بە كۆمەڵ و بە رەواڵی كۆنگرەكانی دیكە چوونەپێش. بەڵام لە هەموو رۆژەكانی كۆنگرەدا، چالاكیی زیاتر نە لە سالۆنی كۆبوونەوە، بەڵكوو لە ژوورەكانی نان خواردن و حەسانەوەدا بوو. مەسەلەیەك كە بۆ بەشێك لە بەشدارانی كۆنگرە لە هەموو شتێك زیاتر گرنگ بوو، هەڵبژاردنی ئەندامانی كۆمیتەی ناوەندیو شێوەی هەڵبژاردن و تەركیبی كۆمیتەی ناوەندی و بە كورتی ئەو شتانە بوون كەهەق وابوو لە پلەی دووهەم دا سەیر بكرێن.

كاتێك نۆرە گەیشتە دوابەشی كاری كۆنگرە، واتە مەسەلەی هەڵبژاردن، ئیدی جموجۆڵەكە گوازرایەوە بۆ سالۆنی كۆنگرەش. لەوێ دا ناكۆكیی نەزەرەكان خۆی نواندو بەرەبەرەكانییەكە بە ئاشكرا دەركەوت. بەرواڵەت ناكۆكییەكە لەسەر ئەوەبوو كە هەڵبژاردنی كۆمیتەی ناوەندی بە شێوەی ئازاد بێ، بەو مانایە كە هەركەس بەشێوەی تاكەكەسی خۆی كاندیدا بكاو بەشدارانی كۆنگرەش لە نێو كاندیداكان دا دەنگ بۆ ئەو كەسانە بدەن كە پێیان خۆشە یان پێیان باشە، یان بە شێوەی لیستی فیكس. لەو شێوە هەڵبژاردنەدا لیستێك یان چەند لیست بۆ كۆمیتەی ناوەندی پێشنیار

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

دەکرێن و دەنگدەران دەنگی خۆیان بە یەکێك لە لیستەکان دەدەن، نە بە یەك یەکی ناوەکان. ئەگەر تەنیا یەك لیستیش هەبوو، ئەوە دەنگدەران دەنگی موافیق یان موخالیف بە هەموو لیستەکە دەدەن و هەقیان نیە لە نێو ناوەکان دا هێندێکیان هەڵبژێرن و هێندێکیان رەت کەنەوە. بەڵام راستییەکەی ئەوەبوو کە شێوەی هەڵبژاردن مەسەلەیەکی لاوەکی بوو و مەبەستی سەرەکی ئەوەبوو کە لە دوولای ناکۆکییەکە هێندێك کەس هەڵنەبژێردرێن. ئەوانەی لیستی فیکسیان بەلاوە پەسند بوو. پێیان وابوو لەو رێگایەوە دەتوانن پێشی هەڵبژاردنی ئەو کەسانە بگرن کە بوونیان لە رێبەرایەتیدا بە قازانج نیەو لایەکەی دیکەش شێوەی هەڵبژاردنی ئازادیان بۆ لە مەیدان دەرکردنی ئەو کەسانە کە حەزیان لە چارەیان نەدەکرد، بە رێگایەکی باشتر دەزانی.

ئەگەر بە هەڵە نەچووبم ئەو باسە دوو رۆژی تەواو کێشەی لەسەر هەبوو، کە لەو دووڕۆژەدا دەیان کەس قسەیان لەسەر کردو هەرکامە بە پێی بۆچوونی خۆی یەکێك لە دووشێوە هەڵبژاردنەکەی بە باشتر یان بە خەراپتر دەدایە قەڵەم. سەیر ئەوەبوو هەرچەند زۆری ئەو باسانە بەڕاستی دووپات کردنەوەی قسەکان بوون، هەرکەس پێی لەسەر ئەوە دەچەقاند کە حەتمەن دەبێ قسە بکا. بەتایبەتی ئەو هەستە لە نێو موخالیفانی لیستی فیکس دا بەهێزتر بوو. تەنانەت وەختێك پێشنیار کرا هەر یەك موافیقی لیستی فیکس قسەبکاو دوو موخالیف، موخالیفەکان هاواریان لێ‌هەستا کە ئەوە دێموکراسی نیەو زمان بەستنەو لەو جۆرە قسانە. لە حاڵێك دا مەبەست لە پێشنیارەکە تەنیا ئەوەبوو کە لەو هەل و مەرجە ناسکەدا کۆنگرە زۆر درێژ نەبێتەوە.

لە پاش کۆنگرەی هەشتەم و ئاکامە نادڵخوازەکانی، دوولایەنی ئەم ناکۆکیی بیروبۆچوونە زۆر شتیان بە یەکتر گوتووە زۆر شتیان لە یەکتر "لەقاوداوە"، بەڵام شتێکی زۆر گرنگ هەیە کە وابزانم تا ئێستا کەس قسەی لێ‌نەکردووە بۆ تاریخ جێی خۆیەتی لێرەدا باس بکرێ: لە پێشەوە گوتمان کە شێوەی هەڵبژاردن لە راستیدا مەسەلەی سەرەکی نەبوو، ئەو دوو شێوەیە وەك رێگایەك بۆ لە مەیدان دەرکردنی یەکتر دەهاتنە گۆڕێ. بەڕاستییش هەروابوو. فەلسەفەی هێنانەگۆڕی لیستی فیکس ئەوەبوو کە رەنگە هێندێك کەس نەتوانن لە ئۆرگانێك دا پێکەوە کار بکەن و ئەگەر هەڵبژاردنیش بە شێوەی ئازاد بێ، لەوانەیە هەردوولایان هەڵبژێرێن، لەو حاڵەدا ئۆرگانی رێبەرایەتیی ناتوانێ بەو شێوەیەی پێویستە کار بکاو ئەمەش زیان بە حیزب و بزووتنەوە دەگەیەنێ.

ئەوانەش کە دژی هەڵبژاردن بە شێوەی لیستی فیکس بوون و بۆ ئەو بۆچوونەی خۆشیان چەندین دەلیلیان دێنایەوەو چەندین سەعات قسەیان لەسەر دەکرد، لە راستی دا هەر نیگەرانی ئەوە بوون کە ئەگەر هەڵبژاردن بەو شێوەیە بێ، نەخرێنە لیستەوە، یان بکەونە لیستێکەوە کە شانسی هەڵبژێرانی کەم بێ. هەربۆیە لەگەڵ ئەو هەموو دژایەتییەی لەگەڵ لیستی فیکسیان دەکرد، رایان گەیاند کە ئەگەر دوکتور قاسملوو ئامادە بێ لەگەڵ هەر لیستێك کە هەڵبژێرا کار بکا، هەڵبژاردن بە شێوەی لیست قبووڵ دەکەن. دیارە دوکتور قاسملوو ئەوەی رەت کردەوەو بە ئاشکرا گوتی کە بۆیە لایەنگری لیستی فیکسم کە ناتوانم لەگەڵ هەموو کەس لە چوارچێوەی کۆمیتەی ناوەندیدا کار بکەم. فیلم و شریتەکانی کۆنگرەی هەشتەم هەمووی ئەمانە نیشان دەدەن و لەوەڕا دەردەکەوێ کە دژایەتی لەگەڵ لیستی فیکس لەبەر لیستی فیکس نەبووە، بەڵکوو لەبەر نیگەرانی لە سەرنەکەوتن لە بەربەرەکانیی هەڵبژاردن دا بووە.

بەهەرحاڵ، دوو رۆژ باس و کێشەو چەندین وتاری ئاگرین نەیان توانی بەشدارانی کۆنگرە بگەیەننە نەزەرێکی هاوبەش و لە ئاکام دا پەنا بۆ دەنگ وەرگرتن برا. ئاکامی دەنگ وەرگرتن ئەوەبوو کە زیاتر لە نیوەی ئەندامانی کۆنگرە دەنگیان بە لیستی فیکس دا، نیزیکەی سێ‌یەکێکی بەشداران دژی لیستی فیکس وەستان و چەند کەسێکیش دەنگی بێلایەن (ممتنع)یان داو بەم جۆرە هەڵبژاردن بە شێوەی لیستی فیکس بوو بە بڕیاری کۆنگرە.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

بەدوای پەسند کرانی شێوەی هەڵبژاردن دا. کۆمیسیۆنی هەڵبژاردن کە لە یەکەم ڕۆژی کاری کۆنگرەدا هەڵبـژێرابوو، کەوتە کار بۆ ئامادەکردنی لیسـتی کۆمیتـەی ناوەنـدی و پێشـنیار کردنـی بـە کـۆنگرە. پێویسـتە بگـوترێ کـە بـە پێـی سـوننەتی حیزبـی دێمـوکرات لـە هـەموو کۆنگرەکـان هێنـدێ کۆمیسـیۆن بـۆ کارەکـانی کـۆنگرە هەڵدەبـژێردرێن، وەك کۆمیسیۆنی هەڵبژاردن، کۆمیسیۆنی بەرنامـەو پێـڕەو، کۆمیسـیۆنی بڕیـارو پـەیام، کۆمیسـیۆنی ڕاگەیشـتن بـە سـکاڵای ئەندامان و شتی لەو بابەتە. ئیدی ئەمـە تـەنیا تایبـەتی کـۆنگرەی هەشـتەم نـەبوو و کۆمیسـیۆنی هەڵبـژاردنیش تـەنیا کۆمیسیۆنی ئەو کۆنگرەیە نەبووە.

کۆمیسۆنی هەڵبژاردن پاش ڕاو تەگبیری خۆی، لیستێکی ٢٥کەسیی لەم ناوانەی خوارەوە بۆ کۆمیتـەی ناوەنـدی بـە کۆنگرە پێشنیار کرد:[1]

١ـ دوکتور قاسملوو ئەندام
٢ـ دوکتور شرفکندی "
٣ـ دوکتور خلیقی "
٤ـ مصطفی هجری "
٥ـ حسن شرفی "
٦ـ باباعلی مهرپرور "
٧ـ سید سلام عزیزی "
٨ـ فتاح عبدلی "
٩ـ حسن شیوەسەڵی "
١٠ـ برایم لاجانی "
١١ـ منصور فتاحی "
١٢ـ محمدنظیف قادری "
١٣ـ جعفر حامدی "
١٤ـ تیمور مصطفائی "
١٥ـ غفور حمزەای "
١٦ـ عبدالله شریفی "
١٧ـ محمود دشتی "
١٨ـ سیدرضا درودگر "
١٩ـ عبدالله قادری "
٢٠ـ جلیل گادانی "
٢١ـ فتاح کاویان "
٢٢ـ حسین مدنی "
٢٣ـ صدیق بابایی "
٢٤ـ عثمان رحیمی "
٢٥ـ ابوبکر راد "

[1] بە پێی یادداشتەکانی کاك هاشم کریمی.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

٢٦ـ صدیق فیروزی جێگر
٢٧ـ محمد علی عنایتی "
٢٨ـ سید احمد حسینی "
٢٩ـ مصطفی مولودی "
٣٠ـ عمر حمیدی "
٣١ـ عبدالله ابراهیمی "
٣٢ـ رحمان رحیمی (چەكۆ) "
٣٣ـ مامۆستا گۆران "
٣٤ـ سید برایم كریمی "

پاش خوێندنەوەی لیستەكە، نەفەرەكانی ٢٠تا٢٥ (كاك جلیل گادانی تا كاك ابوبكر راد)و لـە جێگرەكـانیش مامۆسـتا گۆران و كاك سید برایم كریمی كاندیدا بوونی خۆیان ڕەت كردەوەو ئامـادە نـەبوون ناویـان لـە لیسـتەكەدا بمێنـێ، كـە دیارە ئەمە بەجێهێنانی ئەو قەول و قەرارە بوو كە بە ڕواڵەت پێشتر لەگەڵ هاوفكرەكانی خۆیان بەستبوویان. بـەڵام بـۆ كورت بوونەوەی وەختی كۆنگرەو بۆ ئەوەی ئەو مەسەلەیەش كۆتایی پێ بێ، كۆمیسیۆنی هەڵبژاردن پێشنیاری كرد كـە ئەندامانی كۆمیتەی ناوەندی تەنیا ١٩ كەس بن و كۆنگرە دەنگ بۆ پاشماوەی لیستەكە بدا كە بریتی بوو لە ١٩ ئەندامی ئەسڵی و حەوت جێگر. ئەمجار پسوولەی دەنگدان بڵاو كرایەوەو چونكە هیچ لیستێكی دیكـە نـەبوو، دەنگـدەران دەبـوو "موافق"، "مخالف"، یان "ممتنع" دەنگ بدەن. ئاكامی دەنگ وەرگرتن ئەوەبوو كە لیستەكە بە ٥٠٪ یـەك دەنـگ زیـاتر هەڵبژێرابوو، ژمارەیەكی كەم دەنگی "ممتنع"یان دابوو و ئەوانی دیكە دژی لیستەكە دەنگیان دابوو.

بەو پێیە بە هەڵبژاردنی كۆمیتەی ناوەندی كە دوابەندی دەستووری كاری كۆنگرە بوو، كاروباری كۆنگرە كۆتایی پـێ هات و ئەو ڕۆژەش ڕۆژی ٢ی ڕێبەندان ساڵڕۆژی دامەزرانی كۆماری كوردسـتان بـوو. ئێـوارەی ئـەو ڕۆژە بـە ڕواڵـەت بـە چەوروشیرینی جەژنی ٢ی ڕێبەندان و جەژنی كۆتایی كۆنگرەی هەشتەم پێكەوەو بە بەشداریی هەموو ئەندامانی كۆنگرە بەرپا كران و بۆ بەیانییەكەی بەشدارانی كـۆنگرە گەڕانـەوە شـوێنی كاروتێكۆشـانی حیزبیـی خۆیـان. بـەڵام لـە هـەموو نیشانەكان را وا دیار بوو كە ئەمە كۆتایی داستان نیەو هەروەك پێش كۆنگرە باسی لـێكرابوو، كۆنگرەی هەشتەم شـتی ناخۆشـی دیكـەی بـەدوادا دێ. بەرەبـەرە كۆبوونـەوەو سـەرپێكەوەنان و سـەردان لـە كۆمیتـەكانی حیزبـی لـە لایـەن كەمایەتییەوە دەستی پێكرد، ئاكامی كۆنگرە بـە كوودیتـاو خـودی كـۆنگرە بـە نـادێموكراتی و ناشـەرعیو چـی و چـی ناوبراو چەندی كرا بۆ شێواندنی زەینی كادرو ئەندامانی حیزب و تێكدانی ڕیزەكانی حیزب هەوڵ درا.

پاش ئەو هەوڵ و تەقەلایە، وردەوردە ڕۆیشتن و ماڵ باركردن لەبنكەكانی حیزبی دەستی پێكرد، هـەر ڕۆژە هینـدێك كەس ڕۆیشتن و هەر شەوە شتێكی ناخۆش و ناڕەوا خولّقا كە بە هیچ جـۆر بۆیـە نابـێ باسـیان بكـەین. سروشـتی‌یە كـە ئەوانەی دەیانەویست بەو جۆرە ڕیزەكانی حیزبی دێموكرات بەجێبێڵن و بـۆ خۆیـان "حیـزب" دروسـت بكـەن، نـەدەكرا دەسـت لەسـەر دەسـت دانیشـن و دەبـوو سـەر بـە زۆر جێگـا دا بكـەن بـۆ ئـەوەی پاڵپشـت بـۆ خۆیـان پەیـدا بكـەن و "شـەرعییەت" بـە كارەكـەیان بـدەن. ئەمـەش سروشـتی‌یە كـە حیزبـی دێمـوكرات هـەم دوژمنیهـەبوون و هـەم لـە نێـو ڕیزەكانی ئۆپۆزیسیۆنیش دا موخالیفی هـەبوون. بەداخـەوە ئـەو دۆسـتانە لـە دژایـەتیی حیـزب دا هـیچ سـنوورێك نـەما نەیبڕن و تەنانەت خۆیان لـە مـاڵی ڕێكخـراوی وا هاویشـت كـە هـەر دووسـاڵ پێشـتر داوایـان دەكـرد "بـەدژی شـۆرش" بناسرێو فەرمانی لەنێوچوونی بۆ دەربچێ.

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد
©www.kurdistanukurd.com

خوا هەڵناگرێ ئەو جۆرە رێكخراوانەش درێغی‌یان نەكردو چونكە ئەوانەی لە حیزبی دێموكرات رۆیشتبوون ژمارەیان زۆر زۆر لە تێكڕای ئەندامان و لایەنگرانی خۆیان زیاتر بوو، ئیدی شایی‌یان لە دڵ دا دەگەڕاو لە عالەمی خەیاڵ دا فاتیحەی حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێرانیان خوێند. ئەوان لەوە بێخەبەر بوون كە ئەو كەسانەی ریزەكانی حیزبیان بەجێ هێشتوە هەرچەندیش زۆربن ناگەنە ٢٠٪ی هەموو تێكۆشەرانی دێموكرات، حیزبی دێموكرات لە سەرچاوەی هەرگیز لەبن نەهاتووی خەڵكی كوردستان هەڵدێنجێ و زۆری پێناچێ كە جێگای ئەو هاوڕێ تۆراوانە بە ژمارەیەكی دیكە لە دڵسۆزانی گەلی كورد پڕ دەكاتەوە.

با ئەوەش بگوترێ كە رێبەرایەتیی هەڵبژێراوی كۆنگرەی هەشتەم پشت ئەستوور بە شەرعیەتی كۆنگرەو تارادەیەك بە هۆی بە كەم گرتنی ناڕازی‌یەكانەوە تا ماوەیەكی زۆر پاڵی لێدایەوەو كارێكی بۆ روون كردنەوەی زەینی هاوڕێیانی حیزبی ئەنجام نەدا. وەختێكیش دەستی بەكار كرد، تا رادەیەك درەنگ ببوو، تەبلیغاتی هاوڕێیانی ناڕازی كاری خۆی كردبوو و دڵی بەشێك لە كادرو پێشمەرگەكانی كرمێ كردبوو. لەو ماوەیەدا كۆمیتەی ناوەندی كۆبوونەوەكانی خۆی بۆ هەڵبژاردنی دەفتەری سیاسی و دابەش كردنی كارو بەرنامەدانان بۆ كارەكانی دوای كۆنگرە پێك هێناو دەفتەری سیاسیی لەم كەسانەی خوارەوە هەڵبژارد:

١ـ دوكتور قاسملوو ـ سكرتێر

٢ـ دوكتور شرفكندی ـ جێگری سكرتێر

٣ـ مصطفی هیجری ـ ئەندام

٤ـ حسن شرفی "

٥ـ باباعلی مهرپرور "

ئەو پێنج كەسەی خوارەوەش لە كۆبوونەوەكانی كۆمیتەی ناوەندی‌دا وەك موشاویری كۆمیتەی ناوەندی دیاری كران:

١ـ عبدالله عزت پور

٢ـ احمد نستانی

٣ـ سیدرسول سیداحمدی

٤ـ شاهۆ حسینی

٥ـ كاوە بهرامی

جیابوونەوە

مانگ و نیوێك زیاتر بەسەر كۆنگرەی هەشتەم دا تێپەڕی. لەو ماوەیەدا دەفتەری سیاسیی حیزب و لە پێش هەموانیشدا شەخسی دوكتور قاسملوو هەوڵێكی زۆریان دا بۆ ئەوەی ناڕازی‌یەكان لە ریزەكانی حیزب دا بمێننەوەو درێژە بە كاروتێكۆشانی خۆیان بدەن. بەڵام ئەوان كە بڕیاری یەكجاریی خۆیان دابوو، زۆر كەم گوێیان بۆ ئەو جۆرە قسانە شل دەكرد. ئەگەرچی هێندێ شەرتی وەك بەستنی كۆنگرەی نائاسایی یان هێنایەگۆڕێ ـ شتێك كە لەو كاتەدا نە لەباری ئەساسنامەیی‌یەوە پێویستی‌یەكی پەیدا كردبوو، و نە دەیتوانی مەسەلەیەكیش حەل بكا ـ بەڵام بە كردەوە خەریكی تەواوكردنی كاری خۆیان، واتە جیابوونەوەو لەت لەت كردنی حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێران بوون.

سەرەنجام لە رۆژی یەكەمی ساڵی ١٣٦٧ی هەتاوی (٢١ی مارسی١٩٨٨زایینی)دا ئاكامی نزیك بە دوو مانگ هەڵسووڕانی ئەو بەشە لە كادروئەندامانی حیزب كە لە بڕیاری كۆنگرەی هەشتەم لەبارەی هەڵبژاردنەوە ناڕازی بوون

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد
© www.kurdistanukurd.com

دەرکەوت. ئەو دۆستانە بە دەرکردنی بەیاننامەیەك ریزی خۆیان لە ریزی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران جیا کردەوەو بە ناوی "حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، رێبەرایەتیی شۆڕشگێڕ" مەوجوودییەتی خۆیان راگەیاند. لەو بەیاننامەیەدا بۆ پاساوادانی ئەو هەنگاوە نادروستە زۆر شت گوترابوو کە بەڕاستی فریان بەسەر حەقیقەتەوە نەبوو، زۆر تۆمەتی ناڕەوا درابوونە پاڵ حیزب و رێبەری شەهید دوکتور قاسملووی نەمر کە لە راستی و ئینساف بە دوور بوون. بۆ ئەوەی برینەکان نەکولێنەوە باسی ئەو تۆمەت و بوختانانە لێرەدا خۆلێبواردنی باشترە. بەلام چاوخشاندنێك بەسەر ئەو بەناو دە ئەسڵەدا کە ئەو دۆستانە وەك "رێبازی بنەڕەتیی سیاسەتەکانی حیزب" باسیان کردبوون و وایان نواندبوو کە حیزب لەو ئەسلانە لایداوە، رەنگە بۆ روون بوونەوەی حەقیقەت پێویست بێ.

یەکێك لەو ئەسلانە ***"دانانی ئوسوولی دژی ئیمپریالیستی و وەلانانی سیاسەتی سازان لەگەڵ کۆڕوکۆمەڵە ئیمپریالیستی‌یەکان و ئۆپۆزیسیۆنی دژی شۆڕشی بەستراوە بەوانە"*** بوو. هەموو ئەوانەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دەناسن ئەو راستی‌یە باش دەزانن کە ئەم حیزبە لە سەرەتای دامەزرانیەوە تا ئێستا جگە لە ماوەیەکی کورت ـ ساڵەکانی نێوان ١٣٣٩تا ١٣٤٩ـ هەمیشە بە حیزبێکی چەپی دژی‌ئیمپریالیستی ناسراوەو زۆر لەوانەش کە شارەزای مێژووی حیزب و رووداوەکانی نێو حیزبن، زۆر باش دەزانن کە لە ساڵی ١٣٤٩ بەم لاوە میعماری ئەو سیاسەتە شەخسی دوکتور قاسملوو بە پلەی یەکەم و پاشانیش هاوفکرەکانی لە نێو ریزەکانی حیزب دا بوون. سەیر ئەوەیە ئێستاش و ئێستاش کەس نەی‌زانی ئەو ئۆپۆزیسیۆنە دژی‌شۆڕشە کە حیزب لەگەڵی سازاوە کامەیە؟

یەکی دیکە ***"تێکۆشان بۆ دامەزراندنی پێوەندیی دۆستانە لەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیست و پێشکەوتنخوازو بەهێزکردن و پەرەپێدانی پێوەندی لەگەڵ حیزب و رێکخراوە پێشکەوتنخوازەکان و هاوپێوەندی لەگەڵ جووڵانەوە رزگاریخوازە نیشتمانی‌یەکان"*** بوو. حیزبی دێموکرات ساڵی ١٣٢٤ لە پێوەندی لەگەڵ وڵاتی سۆسیالیستیی یەکیەتیی شووڕەوی‌دا دامەزراوە. بۆ ماوەیەك هاوکاریی نیزیکی لەگەڵ ئەو وڵاتە هەبووەو پاشانیش هەمیشە بۆ بەهێزکردنی پێوەندی لەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستی‌و حیزبە پێشکەتنخوازەکان و بزووتنەوە رزگاریخوازی‌یەکان هەوڵی داوەو لەگەڵ زۆریشیان ئەو پێوەندی‌یەی دامەزراندوە. ئەگەر بمانەوێ رەخنە لە رابردووی حیزبی دێموکرات بگرین رەنگە ئەوە راستتر بێ کە بڵێین حیزب زیاد لە ئەندازەی پێویست هەوڵی دۆستایەتی لەگەڵ وڵاتانی سۆسیالیستیی داوە. چونکە بەڕاستی مایەیەکی زۆری بۆ ئەو کارە داناوەو دەیان نامەو یادداشتی بەو وڵاتانەو بە حیزبە فەرمانڕەواکانیان داوە، بێ ئەوەی یەکیان ئەو ئازایەتی‌یە سیاسی‌و ئەخلاقی‌یەی هەبێ کە جوابی ئەو نامەو یادداشتانەش بداتەوە.

گلەیی ئەو دۆستانەش، هەروەك گلەیی توودەیی‌و توودەیی سیفەتەکان ئەوە بوو کە حیزبی دێموکرات باوەڕی بە سەربەخۆیی سیاسیی خۆی هەبوو، و حازر نەبوو ببێتە ئۆکەرو گوێ لە مستی شووڕەوی و هەرچی وڵاتانی سۆسیالیستی گوتیان بۆی لە مل راکێشێ. مێژووش نیشانی دا کە بۆچوونەکانی حیزبی دێموکرات دەربارەی وڵاتانی سۆسیالیستی دروستتر بوون، یان هی ئەو کەس و لایەنە دەروێش سیفەتانە کە ئەگەر لە رادیۆ بیستبایان لە مۆسکۆ بەفر دەبارێ لێرە باڵتۆیان دەکردە بەریان.

خۆشتر لەوانە ***"پێ‌داگرتن لەسەر درێژەدان و پەرەپێدانی خەباتی چەکدارانەو رەدکردنەوەی سیاسەتی سازشکارانەو وتووێژخوازانە لە بەرامبەر کۆماری ئیسلامی‌دا"*** بوو. لەوەتا کۆماری ئیسلامی شەڕی بەسەر خەڵکی کوردستان دا سەپاندوە، سیاسەتی حیزبی دێموکرات بریتی بووە لە درێژەدانی بەرگریی چەکدارانەو هەر لەو کاتەدا ئەگەر ئیمکانی چارەسەری ئاشتیخوازانە هەبێ، وەلانانی شەڕو گرتنەپێشی خەباتی ئاشتیخوازانە. کەچی هاونیشتمانان و دۆستانی گەلی کوردو هەموو ئەوانەی شارەزای رووداوەکانی کوردستانن لە بیریانە ئەو کاتەی دەستەیەك بە هاندانی حیزبی توودە لەحیزبی دێموکرات جیا دەبوونەوە (تاقمی حەوت کەسی) حیزبیان بەوە تاوانبار دەکرد کە شەڕفرۆشەو وەلامی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

موسبەت بە سیاسەتی ئاشتیخوازانەی کۆماری ئیسلامی ناداتەوە. وەختێکیش دەستەیەکی دیکە بە هاندان یان بە پێشوازیی ڕێکخراوێکی دیکەو بە سیاسەتێکی دیکەوە لەحیزب جیا بوونەوە، هەر ئەو حیزبەو ئەو سیاسەتەیان بە سازشکاری و خۆبەدەستەوەدان و چی و چی تاوانبار کرد. ئەمەیە سیاسەتی سەربەخۆو ئەوانەشن سیاسەتی لەبەر نووسینەوەو پەیڕەوی کردن. ڕۆژگاریش باشی نیشان دا کە ئەوە کام هێزە خەباتی چەکدارانە لە بەرامبەر هێزە نیزامییەکانی کۆماری ئیسلامیدا درێژەو پەرە پێدەدا. کورد جوانی گوتوە کە دەڵێ "قسە فەقیرە، هەموو کەسی پێدەوێرێ".

"پشتیوانی لە تێکۆشانی نێونەتەوەیی بۆ کۆتایی هێنان بەشەڕی ماڵوێرانکەری ئێران و عیراق و دامەزراندنی ئاشتی لە نێوان دوو وڵات دا" یەکی دیکە لەو ئەسڵانە بوو کەگۆیا ئەوان لەحیزبی دێموکرات جیا دەکاتەوە. کاتێك شەڕی ئێران و عیراق بە پەلاماری ئەرتەشی عیراق بۆ سەر خاکی ئێران بەڕەسمی دەستی پێکرد، حیزبی دێموکرات لە هەڵوێستێکی ئازایانەدا ئەو پەلامارەی بە دەستدرێژی داناو کاتێکیش عیراق لە ساڵی ١٩٨٢دا ئاگربەسی ڕاگەیاندو کۆماری ئیسلامی پێی لەسەر درێژەدانی شەڕ چەقاند، حیزب ئەو هەڵوێستەی مەحکووم کردو لە تەواوی ماوەی شەڕیش دا هەمیشە حیزب دژی شەڕ و لایەنگری چارەسەری ئاشتیخوازانەی گیروگرفتەکانی نێوان ئێران و عیراق بووە. کەوایە ئەمەشیان هەر شتێك بوو بۆ ڕازی کردنی لایەنی دیکە هاتبووە گۆڕێ و ئەو ئیددیعایە کە حیزب دژی وەستانی شەڕ بووە، فڕی بەسەر ڕاستییەوە نەبوو.

"هەوڵدان بۆ لەنێو بردنی ئاڵۆزیی نێوان حیزب و ڕێکخراوەکانی خەباتگێڕو دێموکرات و شۆڕشگێڕ لە ڕادەی ئێران و کوردستان دا..." یەکی دیکە لەو ئەسڵانە بو کە گۆیا ئەوان لە حیزبی دێموکرات جیا دەکەنەوە. ئەوە ڕاستە کە حیزبی دێموکرات بەداخەوە هێندێ جار لەگەڵ حیزبێك یان ڕێکخراوێکی کوردستانی، یان ئێرانی تووشی ناکۆکی و تەنانەت ناخۆشیو پێك هەڵپڕژانی چەکدارانەش هاتوە. بەڵام هەموو شارەزایانی بە ئینساف ئەوە دەزانن کە حیزبی دێموکرات هەم ئەوکات و هەم پێش و پاش ئەو سەردەمە هەموو کاتێك لاشەڕ بووەو حەزی بە ئاڵۆزی لەنێوان ڕێکخراوەکانی کوردو ئێرانیدا نەکردوە. لەنێو ڕیزەکانی حیزبیش دا هەموو کەس و لە هەموانیش زیاتر ئەو دۆستانە باشیان دەزانی کە هەر کاتێك نێوانی حیزبی دێموکرات و ڕێکخراوێکی دیکە تێك چووە ئەوان لەوانەبوون کە هەوڵیان داوە حیزب توندتر بجووڵێتەوەو وەك دەڵێن:"بازبوون، نەك کۆتر". بۆیە گومان نامێنێتەوە کە ئەو تۆمەتەش هەر بۆ ئەوەبوو کە لەو وەختەدا هیندێك بازارگەرمی بۆخۆیان دروست بکەن.

ئەسڵێکی دیکە ***"لابردنی هێندێك مەبەست و مەوزووعی لادەرانەو کۆنەپەرستانە"*** بوو کە گۆیا ***"بە هۆی مەیل و بیروباوەڕی غەیرە دێموکراتیك"***ی ڕێبەرانی حیزبەوە ***"خراوەتە نێو بەرنامەو پێڕەوی نێوخۆی حیزب"***. ئەوان و هەموو تێکۆشەرانی حیزب دەزانن کە دەسکاریی بەرنامەو پێڕەوی نێوخۆی حیزب هەمیشە لە کۆنگرەو لە فەزایەکی یەکجار دێموکراتی دا دەکرێ. بەڵام ئێستاشی لەگەڵ بێ نەئەوان و نە هیچ کەسی دیکەی خاوەن ئینساف و ویژدان بە ئێمەی نەگوت ئەو مەوزووعە ***"لادەرانەو کۆنەپەرستانە"*** انە کامانەن کە خراونەتە نێو بەرنامەو پێڕەوی نێوخۆی حیزب.

بۆ درێژ نەبوونەوەی باسەکە خۆ لەهێنانەوەی چوار ئەسڵەکەی دیکە دەبوێرین و هەر ئەوەندە دەڵێین کە ئەوانیش هەوڵدانێك بوون بۆ پاساودانی ئەو کردەوە نادروست و نابەوەختەو بۆ ڕازی کردن و لە خۆ کۆکردنەوەی هێندێ کەس کە بە هۆی بێدیسیپلینی لە حیزب دەرکرابوون یان بۆخۆیان لە حیزب دوورکەوتبوونەوە. ڕۆژگاریش نیشانی دا کە ئەوانە چەندیان مایە تێدا بوو و چەندەش خێریان بۆ ئەو دۆستانە دایەوە. ئەگەر جیابوونەوەی ئەو دەستەیە لە کادرو ئەندامانی حیزب، ئەویش بەو شێوە ناشیرینەو لەو کاتە ناسکەدا زەبرێکی گەورەی لە بزووتنەوەی میللی ـ دێموکراتیکی گەلەکەمان وەشاند، دانانی ناوی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەسەر خۆیان زیانێکی گەورەتری بە حیزب و

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

بزووتنەوە گەیاند. جێگای وەبیرهێنانەوەیە، کە ئەوان بەوەندەشەوە نەوێستان و هەروەك بیانەوێ شەڕ بفرۆشن و شەڕ هەڵایسێنن تەواوی ناوەکانی نێو حیزبیان لەسەر ئۆرگانەکانیان دانا. ڕۆژنامەو رادیۆو کۆمیتەو هێزو بە کورتی هەموو شتێکیان هەر بەو ناوانە کرد کە حیزب داینابوون. ئەمە گیروگرفتێکی زۆری پێك هێنا. حیزبی دێموکرات بە ڕێگای دۆستان داو لە ڕێگای راگەیاندنی رەسمییەوە هەوڵێکی زۆری دا ئەو دۆستانە ناوێکی دیکە لەسەر خۆیان دانێن و ***"ئاڵۆزی لە نێوان حیزب و ڕێکخراوەکانی خەباتگێڕ و دێموکرات و شۆڕشگێڕ"*** دا دروست نەکەن. بەڵام بەداخەوە سوودی نەبوو.

دەڵێن هەر کردەوەیەك دژکردەوەیەکی بەدوادا دێ. بەداخەوە ئەو کردەوە نادروستەش دژکردەوەیەکی توندی حیزبی بە دوادا هات. کاتێك هەموو هەوڵ و تەقەلاکان بۆ ئەوە کە ئەوانەی لە ریزەکانی حیزب دەرچووبوون، ناوێکی جگە لە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەسەر خۆیان دابنێن، بێئاکام مانەوە، حیزب هوشداری پێدان کەئەگەر ناوی خۆیان نەگۆڕن لە نێوخۆی کوردستان دا ڕێگای هیچ چەشنە تێکۆشانێکیان پێنادرێ و بە هەموو ڕێگایەکی سیاسی، تەشکیلاتی، تەبلیغاتی و تەنانەت نیزامییش دا ڕێگای تێکۆشانی سیاسییان لێدەبەسترێ. دیارە ئەو دۆستانە بە هەر هۆیەك کە بوو کەللەرەقتر لەوە بوون کە بەو هوشدارەش واز لە ناوی حیزبی دێموکرات بێنن.

ئاکامی ئەو وەزعە ئاڵۆزییەکی چەند ساڵە لە نێوان حیزب و ئەو ناڕازییانەدا بوو کە لە بەشێکی دا بە کردەوە حاڵەتی شەڕی براکوژیی بە خۆیەوە گرت و بوو بە هۆی کوژران و برینداربوونی ژمارەیەك لە پێشمەرگەکانی کورد. خۆ ئەو شەڕە قسەیەش کە ماوەیەکی زۆر لە رادیۆو چاپەمەنی دا هەبوو، لەباری تەئسیری نالەبارەوە کەمتر لە شەڕە فیزیکییەکە نەبوو. هەردوولاو بەتایبەتی ئەوانە کە ریزەکانی حیزبیان بەجێ هێشتبوو لەو مەیدانەدا ئەسپیان تاو داو ئەوەی نەدەبوو بە یەکتری بڵێن گوتیان. بۆ وەبیرهێنانەوە دەبێ، کە وەختێك یەکێك لە پێشمەرگەکان لە شەڕ لەگەڵ دوژمن دا شەهید دەبوو و بیۆگرافیی دەخوێندرایەوە، گەورەترین شانازیی ژیانی بەوە دادەنرا کە زۆر دژی "تاقمی لادەر" یان "فراکسیۆن" بووە. هەروا بزانە دوژمنایەتیی نێوخۆیی یەکێك لە ئەرکە نیشتمانی و نەتەوەییەکانی تێکۆشەرێکی کوردە.

ئەگەر بمانەوێ ئازایانەو هە لەو کاتەدا بێدەمارگرژی (تعصب) ئەو رووداوە هەڵسەنگێنین دەبێ قبووڵ بکەین کە هەردوولای ئەو ناکۆکییە تووشی هەڵەی سیاسی بوون و زیانیان بە بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی خەڵکی کوردستان گەیاند. ئەو دۆستانەی لە ریزەکانی حیزب جیابوونەوە، بەو کردەوەیە ئەسڵەکانی پێڕەوی نێوخۆی حیزب و ڕێوشوێنی دێموکراسییان بە تەواوی پێشێل کردو لە ناسکترین قۆناخی مێژووی خەباتی خەڵکی کوردستان دا زەبرێکی گەورەیان لە یەکپارچەیی حیزب و ریزەکانی بزووتنەوە دا. پاشانیش بە دانانی ناوی حیزبی دێموکرات لەسەر خۆیان بە کردەوە زەمینەی شەڕ هەڵگیرساندنیان خۆش کردو فەزای سیاسیی کوردستانیان تووشی ئەو گرژیو ئاڵۆزییە هێنا. لەوەش گەڕێ کە بەو کارەیان زەبریان لە خۆیان و پێشکەوتنی خۆشیان وەشاند. چونکە بە بوونی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە ڕێبەرایەتیی شەخسییەتێکی گەورەی وەك دوکتور قاسملوو، ئەوان کەمترین شانسیان بۆ گەشەکردن و پێشکەوتن وەك حیزبی دێموکرات هەبوو. لە حاڵێك دا ئەگەر ناوێکی دیکەیان لەسەر خۆیان دانابایەو شتێکی تازەیان داهێنابایە، دوور نەبوو، کۆمەڵێکی زیاتر لە ئۆگرانی مەسەلە سیاسییەکان لە کوردستانی ئێران دا وەدوایان بکەون. ئەوە لە مێژووی کوردستان دا نموونەی دیکەشی لێبینراوە.

لەم لاشەوە ناکرێ ڕەخنە لە خۆمان نەگرین و بڕیاری حیزب لەبارەی بەکارهێنانی چەك بە دژی ئەو دۆستانەوە بە بڕیارێکی دروست دابنێین. باسی ئەوە ناکەین کە ئەو بڕیارە بوو بە هۆی شەڕی براکوژی و چەند پێشمەرگەری کوردی تێدا لە دەست چوون کە دەکرا لە بەرەکانی شەڕ لەگەڵ دوژمن دا لەنێو چووبان. زیانێکی گەورەی دیکەی ئەو بڕیارە بۆ

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

حیزبی دێموكراتی كوردستان ئەوەبوو كە لە حاڵێك دا ناڕازی‌یەكان هیچ جۆرە هەقانیەت و شەرعیەتێكیان نەبوو، حیزبی ئێمە جۆرێك پشتیوانیی هێـزە سیاسـی‌یەكانی بـۆ لای وان راكێشـا. چـونكە بـە رواڵـەت دژی شـەڕ و لایـەنگری ئاشـتی و چارەسەری ئاشتیخوازانەی گیروگرفتەكان و تەنانـەت تێكـەڵ بوونـەوە لەگـەڵ حیزبـی دێمـوكراتی كوردسـتانی ئێـرانیش بوون. بەڵام لانی كەم وا دەهاتە بەرچاوی خەڵكی دەرەوەی حیزبی دێموكرات، كـە ئـەم حیزبـە دژی ئاشـت بوونەوەیـەو زمانێك غەیری زمانی چەك نازانێ. پاشان دەركەوت كە لە جێدا لیستی فیكسـیش ئەگەرچـی لـە زۆر حیزبـی دێمـوكراتی جیهان دا بۆ هەڵبژاردن كەلكی لـێوەردەگیرێ، بۆ ئێستای كوردستان و حیزبە كوردستانی‌یەكان زوویە. هەربۆیـەش بـوو كـە حیزبـی دێمـوكرات هـەر بـەدوای كـۆنگرەی هەشـتـەم دا وازی لـێهێناو هـیچ وەخـت لـە كـۆنگرەو كۆنفرانسـەكان دا ئۆرگانەكانی حیزبیی بەشێوەی لیستی فیكس هەڵنەبژارد.

لە ماوەی چەند ساڵ ناكۆكیی حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێران و ئەوانەدا كە لەحیزب رۆیشتبوون كۆمـەڵێكی زۆر لە حیـزب و رێكخـراوە سیاسـی‌یەكان و كۆڕوكۆمەڵـە سیاسـی و ئـەدەبی و كۆمەڵایەتی‌یـەكان و شەخسـییەتە سیاسـی و كۆمەڵایەتی‌یە كوردو ئێرانی و خاریجی‌یەكان هەوڵی نێوبژیوانی و رێكخسـتنەوەی حیزبـی دێمـوكرات و جیابووەوەكانیـان دا. بەڵام لەبەر ئەوەی هەردوولا لەسەر هەڵوێستەكانی خۆیان سوور بوون، كەمتر سـوودی هـەبوو. تـەنیا كارێـك كـە لـەو پێوەندی‌یەدا كرا ئەوەبوو كە پاش كۆنگرەی نۆیەم لە رۆژی ٢ی رەشەمەی ١٣٧٢دا حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێران یەك لایەنە شەڕی لەگـەڵ ئـەو كۆنـە هاوالآنـە راگـرت و ئـەوانیش پێشـوازی‌یان لـەو هـەنگاوە كـردو وەڵامـی موسبـەتیان پێدایەوە. لە حاڵێك دا بەداخەوە ئەو ئاگربەسەش نەی‌توانی پێشی ئاڵۆزی لە نێوان ئەو دوو لایەنەدا بەربەست بكا.

بەخۆشـی‌یەوە كـۆنگرەی دەیـەمی حیـزب كـە لـە ٢٣تـا ٣٠ی خاكـەلێوەی ١٣٧٤ی هـەتاوی دا بەسـترا، رێگـای بـۆ چارەسەری ئەو گیروگرفتە خۆش كردو كۆمیتەی ناوەندیی هەڵبژێراوی كـۆنگرەی راسـپارد بـۆ چـاری گیروگرفتـەكان بـە رێگای ئوسوولی دا تێبكۆشێ. یەكەم هەنگاو بۆ ئەم كارە كە لە راسپاردەكانی كۆنگرەش دا هاتبوو، هـەڵگرتنی بـایكۆت لەسەر جیابووەوەكان بوو. بە بڵاوبوونەوەی خەبـەری ئـەو بڕیـارەی كـۆنگرە، ئـەو هاوڕێیانـە بـە گـەرمی پێشـوازی‌یان لـێكردو ئامادەیی خۆیان بۆ سەردان لە دەفتەری سیاسیی حیزب راگەیاند.

ئەو بڕیارەی كۆنگرەی دەیەم لەلایەن كۆمەڵانی خەڵكی كوردستان، حیزب و رێكخراوە كوردسـتانی و ئێرانی‌یـەكان و هـەموو دۆسـتانی گـەلی كـوردو حیزبـی دێمـوكراتی كوردسـتانی ئێرانـەوە بـە خۆشـحاڵی‌یەوە وەرگـیراو رێـزو حورمـەتی هەمووانی بۆ لای حیزب راكێشا.

پاش ئەو بڕیارە چەند جار چاوپێكەوتن و وتووێژ لە نێوان نوێنەرانی هـەردوولادا پێـك هـات و هـەنگاوی بـاش بـەرەو چارەسەری یەكجاریی گیروگرفتەكان هەڵێنرایەوە. بڕیاری كۆنگرەی دەیەم رێگـای بـۆ چارەسـەری یـەكێك لـە ئـاڵۆزترین گیروگرفتە نێوخۆیی‌یەكانی مێژووی تێكۆشانی حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێران خۆش كرد.

رێپێوانێكی مێژوویی

لەم یادداشتانەدا دەرەتانی تۆمار كردنی عەمـەلیاتی پێشـمەرگەو كـردەوەی قارەمانانـەی تێكۆشـەرانی حیـزب نیـە. چونكە ئەگەر قەرار بێ ئەو شتانە بنووسـرێن بۆخۆیـان دەبنـە كتێبێكـی چـەند بـەرگی و چـەند هـەزار لاپـەڕەیی. بـەڵام رووداوێكی زۆر گرنگ لە مێژووی تازەی حیزبی دێموكرات دا هەیە كـە هـیچ وەخـت لـە تـەبلیغات و ئـەدەبیاتی حیـزب دا قسەی لـێنەكراوەو یەكێك لـە شـانازی‌یەكانی ئـەم حیزبەشـە. هەربۆیـە پێویسـتە هەرچـەند یـەكجار بـە كـورتییش بـێ، باسێكی لـێبكرێ و یادێكی لـێبكرێتەوە:

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد
© www.Kurdistanukurd.com

لەدوارۆژەکانی ساڵی ١٣٦٦ی هەتاویدا ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی هێرشێکی یەکجار بەربڵاوی بۆ ئوستانی سلێمانی لەکوردستانی عێراق دەست پێکرد. بەشی هەرە زۆری هێزی زەمینی لە لای هەورامانەوە رووی کردە خاکی کوردستانی عێراق و ناوچەی هەڵەبجەی داگیر کرد، بەشێکیش لە ناوچەی پێنجوێنەوە چووە نێو خاکی عێراق. ئەم شەڕە لەبەر ئەوە کە لە هەردوولاوە چەکی شیمیایی تێدا بەکار براو کارەساتی سامناکی هەڵەبجەی لێکەوتەوە لە ناسراوترین فەسڵەکانی شەڕی هەشت ساڵەی نێوان ئێران و عێراقەو لەو بارەیەوە پێویست بە قسە لێکردن ناکاو لە جێیش دا ئەو بەشەی، ئامانجی ئەم نووسینە نیە. ئەوەی لێرەدا مەبەستە گێڕانەوەی داستانێکی قارەمانەتی و کارێکی بە بەرنامەی تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتە.

لەو کاتەدا ژمارەیەکی زۆر لە بنکەکانی حیزب لە ناوچەی نەوسوود دا جێگیر بوون کە لافاوی ئەو هێرشە بەربڵاوەی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی‌یان بەسەر دا تێپەڕیو زەربە لێدانیشیان یەکێك لە گرنگترین ئامانجە نیزامی‌یەکانی ڕێژیم بوو. ئەوەش دەزانین کە لەو شەڕەدا هێزەکانی ئەرتەشی عێراق تووشی شکان هاتن و ئێران توانی ناوچەی هەڵەبجەو بەشێکی ناوچەی پێنجوین داگیر بکا. هێزەکانی حیزبی دێموکرات لە وەزعێك دا کە بە هیچ جۆر خۆیان بۆ ئامادە نەکردبوو، کەوتنە نێو ئەو شەڕە سەخت و بێ‌ئەمانەو وەك کورد دەڵێ کەوتنە نێو دوو بەرداشەوە. بەڵام ڕۆڵەکانی دێموکرات چی‌یان کرد؟

لەو وەزعەدا هێزەکانی پێشمەرگە بە هیچ جۆر نەیان دەتوانی بەرەو قووڵایی خاکی ئێران پێشڕەوی بکەن، چونکە شاخ و دەشت و داروبەرد بە هێزی پۆشتەو پەرداخی دوژمن تەنرابوو. نەشیان دەتوانی پاڵ وە ئەرتەشی عێراق بدەن، چونکە ئەو کارە جگە لەوە کە زۆر مەترسیی تێدا هەبوون بە هیچ جۆر ئامادە نەکرابوو و لە ئاکام دا ئیمکانی نەبوو. کەوابوو ئەوان تەنیا یەك ڕێگایان بۆ دەمایەوە. ئەویش هەوڵدان بۆ ئەوەی خۆیان بگەیەننە شوێنێکی ئەمنترو تێکەڵ بە بەشێکی دیکە لە هێزەکانی حیزب ببنەوە. بەڵام بۆ ئەو کارە دەبوو بەنێو دەیان هەزار سەربازی ئێران و عێراق داو بە ڕێگایەك دا کە لە دوولاوەو لە زەوی و ئاسمانەوە بە چەکی جۆراوجۆر و یەك لەوان چەکی شیمیایی دەکوترا، تێپەڕ بن. بەڕاستی‌دەرباز بوون بە ڕێگایەکی واش دا دەکرێ بڵێین وەك خەون و خەیاڵ زیاتر دەچوو. بەو حاڵەش ڕۆڵەکانی دێموکرات ئەو کارەیان کرد.

پێشمەرگەکان لە سەرەتادا خۆیان ڕێك خست و شەڕێکی قارەمانانەیان لەگەڵ هێزەکانی ڕێژیم لەو جەبهەیە دا کرد، شەڕێك کە لە مێژووی ١٧ ساڵ خەباتی چەکدارانە بەدژی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی دا کەم وێنە بوو و تا رادەیەکی زۆر توانی ئارایشی هێزەکانی ڕێژیم لەو جەبهەیەدا تێك بدا. لەو شەڕەدا هێزە چەکدارەکانی ڕێژیم زیاتر لە سەد کەس کوژراو و برینداریان داو زیانێکی زۆریش بە سازو بەرگی نیزامیی وان گەیشت. تێکۆشەرانی دێموکرات دوای ئەو شەڕە مەردانەیە بڕیاریان دا بە نێو ئاگری ئەو دوو ئەرتەشەدا ڕێگا بەرەو بنکەکانی حیزب و بەتایبەتی شوێنی دەفتەری سیاسی ببڕن.

شایانی باسە کە ئەو ناوچەیە کە لە کۆنەوە چۆل کرابوو، نە ئاوەدانیی لێبوو، نە ئیمکانی ئەوە هەبوو کە بە ماشێن یان بەوەسیلەی دیکە خواردەمەنی بۆ هێزێکی وا زۆر هەڵبگیرێ. لە جێدا ئامادەکردنی نان و پێخۆر بۆ هێزێکی وا زۆرو لە دەرفەتێکی وا کەمیش دا ئیمکانی نەبوو. بەو جۆرە نیزیکەی هەشت سەد کەس پێشمەرگەی حیزب بە خۆیان و چەکەکانیانەوەو تەنیا بە پشتیوانیی هێزی بڕوا بە ئامانجەکانیان و دروستیی ڕێگاکەیان وەڕێ کەوتن. لە زۆر جێگا کەوتنە نێو ئاگری دوو ئەرتەش، بۆ ماوەی سێ‌ڕۆژ لە گیاوگژ بەو لاوە خواردنیان دەست نەکەوت، بەڵام چۆکیان نەلەرزی و ورەیان دانەبەزی. سەرەنجام سەرکەوتن. بەنێو دەریایەك ئاگرو ئاسن دا تێپەڕین، لە مەیدانی مین رەت بوون، دووکەڵی باڕووت و چەکی شیمیایی‌یان بە بەر لووت هەڵا هات، بێ‌ئەوەی هەنگاویان پێ‌شل بێ. ڕۆژی ٢٨ی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

رەشەمەی ١٣٦٦، تەنیا دووڕۆژ پێش جەژنی نەورۆز مژدەی رزگاربوونی ئەو هێزە بە ئیمان و بە وەرەیە بە دەفتەری سیاسی گەیشت و نەورۆزی ساڵی ١٣٦٧ی کردە جەژنی دووجەژن.

پێویستە بگوترێ لەبەر ئەوەی هەموو، یان زۆربەی نیزیك بە تەواوی پێشمەرگەکان ناشارەزا بوون، تێپەڕین بەو ڕێگایەدا، ئەویش بە شەوی تاریك و لە ژێر ڕەهێڵەی باران و بە نێو دەیان مەیدانی مین دا بە بێکۆمەگی هێندێك دۆستی شەریف و دڵسۆزی کورد ئیمکانی نەبوو. بەداخەوە وەك زۆر شتی دیکە جارێ وەختی ئاشکراکردنی ناوی ئەو دۆستانە نەهاتوەو ناوبردنیان لە هەل و مەرجی ئێستا دا بە قازانج نیە. هەربۆیە لێرەدا تەنیا بە شێوەی سەربەستراو و بێ ناوبردن دەبێ سوپاسیان بکرێ و قەدری خزمەت و دڵسۆزیەکەیان بگیرێ. بەو هیوایە ڕۆژێك ئەو داستانە پڕ حەماسەیە بە درێژی و بە ڕوونی و لە زمانی ئەوانەوە کە بۆخۆیان بەشداری ڕووداوەکە بوون بکەوێتە سەر کاغەزو ڕۆڵەکانی گەلی کورد لێی شارەزا بن. لەو ڕووداوەدا دووپێشمەرگە گیانیان لەدەست داو نیزیکەی بیست کەسیش بە چەکی جۆراوجۆر بریندار بوون. ئەمە لەگەڵ هەموو تاڵیەکەی لەچاو ئەو مەترسیە کە هەڕەشەی لەو هێزە دەکرد، بە خەسارەتێکی کەم دادەنرا.

ڕاوەستانی شەڕی ئێران و عیراق و هەڵوێستی حیزبی دێموکرات

شەڕی ئێران و عیراق کە لە کۆتایی هاوینی ساڵی ١٣٥٩ی هەتاوی دا هەڵگیرسا، یەکێك لە درێژترین و پڕ زیان و زەرەرترین شەڕەکانی نێوان وڵاتانی دراوسێ بوو. لەو شەڕەدا نیزیك بە یەك میلیۆن کەس لە هێزە نیزامیەکان و خەڵکی بێدیفاعی هەردوولا کوژران و بریندارو نەقوستان بوون، بە دەیان شارو هەزاران گوند، یان بە تەواوی وێران بوون، یان زیان و وێرانیەکی یەکجار زۆریان پێگەیشت و بە سەدان میلیارد دۆلار زیانی ماڵی لە ئابووریی هەردوو وڵات کەوت. لە ماوەی هەشت ساڵ شەڕ دا هەم ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان و هەم ڕێکخراوە نێونەتەوەییەکانی دیکە وەك کۆنفرانسی وڵاتانی ئیسلامی هەوڵێکی زۆریان بۆ نێوبژی لەنێوان دوو دەوڵەتی ئێران و عیراقدا داو زۆر کۆبوونەوەو کۆنفرانسی ناوچەیی‌و نێونەتەوەییش بۆ ئەو مەبەستە پێك هاتن. بەڵام پێداگرتنی کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامیی ئێران و لە سەرووی هەموویانەوە ئایەتوڵڵا خومەینی لەسەر درێژەدانی شەڕ، هەموو ئەو هەوڵ و تەقەلایانەی بێئاکام هێشتەوە. کۆماری ئیسلامی بە هێنانەگۆڕی هێندێ دروشمی بێنێوەرۆکی وەك "شەڕ، شەڕ تا سەرکەوتن"و "ڕزگاریی قودس لە ڕێگای کەربەلاوە"و بە هاندانی هەستی مەزهەبیی خەڵکی نائاگاو دەمارگرژ ڕۆژ بە ڕۆژ هەوڵی دەدا ئاگری شەڕ خۆشتر بکاو ڕادەی تەلەفاتی گیانی‌و زەرەرو زیانی ماڵی بەرێتەسەر. خومەینی بۆ خۆی داوای لە خەڵك دەکرد کە "تەندووری شەڕ گەرم ڕاگرن"و کار گەیشتبووە جێگایەك کە لەنێوخۆی وڵات و بەتایبەتی لەنێو دەزگای دەوڵەتی دا قسەکردن لە ئاشتی و تەنانەت ڕاگرتنی شەڕیش بە جۆرێك خەیانەت دەژمێردرا.

ڕۆژی ٢٠ی ژوئیەی ١٩٨٧ (٢٩ی پووشپەڕی ١٣٦٦) ئەنجومەنی ئاسایشی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە تێکرای دەنگ بڕیارنامەی ٥٩٨ی لەبارەی شەڕی ئێران و عیراقەوە دەرکرد. ئەم بڕیارنامەیە داوای تەقە وەستاندن و کێشانەوەی هێزە نیزامیەکان بۆ پشتی سنوورەکانی دەکردو داوای لە سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەکرد دەستەیەك بە نوێنەرایەتیی خۆی بۆ چاوەدێری بەسەر چۆنیەتیی بەڕێوەچوونی بڕیارنامەکەدا بنێرێتە ناوچە. لە بڕیارنامەکەدا پێ لەسەر ئازادکردنی دیلەکانی شەڕ داگیرابوو و داوا لەهەردوو دەوڵەتی ئێران و عیراق کرابوو، یارمەتی بدەن تا بە نێوبژیوانیی سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان ڕێگا چارەیەکی هەموو لایەنە، عادڵانەو سەربەرزانە بۆ هەموو ئەو مەسەلانە کە ناکۆکیان لەسەر هەیە، بدۆزرێتەوە.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

بڕیارنامەی ٥٩٨ بۆمبارانی ناوەندە غەیرە نیزامییەکان و هێرش بۆ سەر کەشتییە بێلایەنەکان و فڕۆکە غەیرە نیزامییەکان و بەکارهێنانی چەکە شیمیاییەکانی مەحکووم کردبوو و داواشی لە هەموو دەوڵەتان کردبوو لەهەر کارێك کە ببێتە هۆی درێژبوونەوەی ماوەی شەڕ خۆ بپارێزن.

دەوڵەتی عیراق ئەو بڕیارنامەیەی قبووڵ کرد، بەڵام ئێران کەوتە تەنگانەوە. لە لایەك لە ترسی ریسوایی لە کۆمەڵگای جیهانیدا نەیدەوێرا بڕیارنامەکە ڕەت بکاتەوەو لە لایەکی دیکەش قبووڵ کردنی بڕیارنامەکە لەگەڵ سیاسەت و ئیدئۆلۆژیی ڕێژیم کە بۆ دەرەوە ناردنی شۆڕش و درێژەدانی شەڕی بەئەرکی مێژوویی خۆی دەزانی، ناتەبا بوو. بۆیە ڕێژیم کەوتە مانۆڕدان، هێندێك بەشی بڕیارنامەکەی بە باش داناو بڕیارنامەکەی بە ڕاشکاوی ڕەت نەکردەوە، بەڵام ئاغای خومەینی ڕۆژی ٦ی گەلاوێژی ١٣٦٦ لە پەیامێك دا بە دووپات کردنەوەی مەرجەکانی خۆی بۆ کۆتایی هێنان بەشەڕ کە یەك لەوان ڕووخانی دەوڵەتی عیراق بوو، بڕیارنامەکەی ڕەت کردەوەو ڕێگای بۆ دەورەیەکی پڕ تەلەفاتتر لەو شەڕەماڵوێرانکەرە دا خۆش کرد.

ماوەی دوای ڕەت کردنەوەی بڕیارنامەی ٥٩٨ی ئەنجومەنی ئاسایش لە شەڕی نێوان ئێران و عیراق دا، ئەگەر بۆ گەلانی هەردوو وڵات پڕ بوو لە ڕەنج و مەینەت و مەرگ و ماڵوێرانی، بۆ کۆماری ئیسلامییش دەورانی سەرکەوتن و بەرەوپێش چوون لەو شەڕەدا کە ناوی نابوو "شەڕی هەق و بەتاڵ" یان "شەڕی ئیسلام و کوفر" نەبوو. لەو ماوەیەدا ئەرتەشی ئێران کە بە پێچەوانەی قازانجی گەلانی ئێران تووشی ئەو شەڕە بێماناو بێ ئاکامە کرابوو، زۆر شکستی گەورەی لە بەرەکانی شەڕدا تووش بوون. فاو، شەلەمچە، جزیرەی مەجنوون، زوبیدات، ماوەت و پێنجوین و زۆر شەڕگەی دیکە بە زەبری شەڕ بەهێزە نیزامییەکانی ئێران چۆل کران. لە شەڕی مووشەكبارانی شارەکانیش دا تەلەفات و وێرانیی زۆر بە خەڵك بڕاو شکان و ناکامی بە کاربەدەستە شەڕپەرستەکانی ڕێژیم.

لە وەزعێکی وادا بوو کە ئایەتوڵلا خومەینی، نەك لەبەر پاراستنی گیانی لاوانی وڵات و پێشگیری لە وێران بوونی زیاتری ئێران، بەڵکوو بەهۆی شکستی هێزە چەکدارەکانی لە بەرەکانی شەڕدا ساڵێك دوای دەرچوونی بڕیارنامەی ژمارە ٥٩٨ی ئەنجومەنی ئاسایش، بە ناچاری ئەو بڕیارنامەیەی قبووڵ کرد. خومەینی نەیشاردەوە کە قبووڵ کردنی ئەو بڕیارنامەیەو تەقەوەستاندن لە شەڕی ئێران و عیراق دا بۆ وی وەك خواردنەوەی جامی ژەهر وایەو ئەوەی لە ڕاستیدا وەك موسیبەتێکی ئاسمانی دانا، کە وەك عەبدێکی موسوڵمان دەبێ شانی وەبەر بدا.

شایانی باسە کە حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بە گەرمی پێشوازیی لەو ئاڵوگۆڕە لە شەڕی هەشت ساڵەی نێوان ئێران و عیراق دا کردو دەفتەری سیاسیی حیزب لە ڕاگەیەندراوێك دا بەم بۆنەیەوە گوتی:

"حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە قبووڵی بڕیارنامەی شووڕای ئەمنییەت لە لایەن ئێرانەوە پێشوازی دەکا. چونکە هەمیشە لایەنگری ئاشتی لە نێوان ئێران و عیراق داو دژی ئەم شەڕە بێماناو بێسوودە بووە. حیزبی ئێمە هیواداره کە ئەم کارە سەرەتای کۆتایی پێهاتنی یەکجاریی شەڕی ئێران و عیراق بێ. بەڵام بە کۆتایی پێهاتنی شەڕ لە نێوان ئێران و عیراق دا، شەڕ لە وڵاتی ئێمە بە تەواوی کۆتایی پێنایە. شەڕی خەڵکی کوردستان بە ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکرات بۆ دابین کردنی دێموکراسی لە ئێران و خودموختاری لە کوردستان هەروا درێژەی هەیە. کۆماری ئیسلامی هەروەك پێشوو لە قبووڵی داخوازە ڕەواکانی خەڵکی کوردستان خۆ دەبوێرێ. ئێمە هەر لەو کاتەدا کە وەك حیزبێکی مەسئوولی سیاسی پشتیوانیی خۆمان لە کۆتایی پێهاتنی کێشە لە نێوان ئێران و عیراق دا ڕادەگەیەنین بە ڕاشکاوی دەڵێین کە لەبەشێك لە نیشتمانی ئێمە یانی لە کوردستان دا شەڕ کۆتایی پێنەهاتوەو ئاشتی تەنیا کاتێك هەموو ئێرانی خۆشەویستی ئێمە دەگرێتەوە کە دێموکراسی لە ئێران و خودموختاری لە کوردستان دا دابین بکرێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ئێستا کە ڕێژیم لەوپەڕی کزی و بێهێزیی خۆی دایە، پێویستە خەبات لە سەرانسەری ئێران دا بۆ ناچار کردنی ڕێژیم بۆ پاشەکشە لە هەموو جەبهەکان توندوتیژتر بێ. پاشەکشە لەمەسەلەی شەڕ لەگەڵ عێراق دا دەبێ پاشەکشە لە شەڕ لەگەڵ کوردستانیش بە دوای خۆیدا بێنێ و بە گشتی ببێتە سەرەتای ڕاپەڕینێکی بەربڵاوی کۆمەڵانی خەڵک بە مەبەستی وەدیهاتنی داخوازە سیاسی و ئابووری و کۆمەڵایەتییەکانیان".[1]

هەر لە پێوەندی لەگەڵ ئەو مەسەلەیەو ئەم هەڵوێستەی حیزب دا ڕۆژی ١٩٨٨/٨/٣ ڕێکەوتی ١٣٦٧/٥/١٢ شەهیدی نەمر دوکتور قاسملوو سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران نامەیەکی بۆ سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان نارد کە دەقەکەی لێرەدا بڵاو دەکەینەوە:

١٩٨٨/٨/٣

نیویۆرک ـ وڵاتە یەکگرتووەکان

بەڕێز ئاغای پرز دوکویلار سکرتێری گشتیی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان!

ئاغای سکرتێر!

تۆ ساڵ پێش ئێستا دەوڵەتی کۆماری ئیسلامی شەڕێکی نەخوازراوی بەسەر گەلی کورد لە کوردستانی ئێران دا سەپاند، کە ئێستاش درێژەی هەیە. ئەم شەڕە کە لە مانگی مارسی ١٩٧٩ بە شێوەی تێك هەڵچوونی ناوچەیی دەستی پێکرابوو، لە مانگی ئووتی هەمان ساڵ هەموو کوردستانی ئێرانی کە زیاتر لە ٧ میلیۆن کەسی حەشیمەتە، گرتەوە.

لە ماوەی ئەو ٩ ساڵەدا زیاتر لە ٤٠ هەزار کەس لە خەڵکی کوردستان بوونە قوربانی و سەدان هەزار کەسیش ئاوارە بوون. هێزە چەکدارەکانی کۆماری ئیسلامی بە کەلك وەرگرتن لە تازەترین چەك زۆر گوندیان وێران کردوەو بە ماڵ و حاڵی شارنشینەکان و دامەزراوەیە ئابوورییەکان زیانێکی زۆریان گەیاندوە. دەوڵەتی مەرکەزی بە مەبەستی سەرکوت کردنی خەڵکی کوردستان ٢٠٠ هەزار چەکداری ناردۆتە کوردستان و سێ هەزار پایگای نیزامیی لە گوندەکان و شاخ و چیاکانی کوردستان داناوە. هەر ئێستا کوردستانی ئێران بە تەواوی میلیتاریزەیەو بۆتە سەربازخانەیەکی گەورە.

داخوازی خەڵکی کوردستان زۆر سادەیە، ئەوان خوازیاری خودموختاری لە چوارچێوەی ئێران دان و، ئەوە مافێکە کە مەنشووری ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بە ڕەسمیەتی دەناسێ.

کاتێك لە ڕۆژی ١٨ی ژوئیە دەوڵەتی کۆماری ئیسلامی بڕیارنامەی ٥٩٨ی قبووڵ کرد، حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران وەك ڕێبەری بزووتنەوەی کوردستان پێشوازیی لەو کارە کرد. چونکە حیزبی ئێمە هەر لە سەرەتاوە ئەم شەڕەی بە شەڕێکی بێماناو بێسوود و بە زیان و زەرەری گەلانی ئێران و عێراق دەزانیو، لایەنگری کۆتایی پێهاتن، و دابین کردنی سوڵح و ئاشتی لە نێوان دوو وڵاتی دراوسێ دا بووە. بەڵام بە تەواوبوونی شەڕ لە نێوان ئێران و عێراق شەڕ لە وڵاتی ئێمەدا بە یەکجاری کۆتایی پێنایە. خەباتی چەکدارانەی خەڵکی کوردستان بە مەبەستی وەدیهێنانی دێموکراسی بۆ ئێران و خودموختاری بۆ کوردستان هەروا درێژەی هەیە. ئێمە لەو کاتەدا وەك حیزبێکی بەرپرس پشتیوانیی خۆمان لە کۆتایی پێهاتنی کێشەی نێوان ئێران و عێراق ڕادەگەیەنین بە ڕاشکاوی دەڵێین کە شەڕ لە وڵاتی ئێمەدا کۆتایی پێنەهاتوەو ئاشتی تەنیا کاتێك هەموو ئێران و سنوورەکانی ئێران و عێراق دەگرێتەوە کە داخوازە ڕەواکانی خەڵکی کوردستان وەدی بێن.

[1] "کوردستان" ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ژمارە ١٣٩، پووشپەڕی ١٣٦٧، ژوئیەی ١٩٨٨، لاپەڕە٣.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

ئاغای سکرتێر!

حیزبی ئێمە کە ٤٣ ساڵ رابردووی تێکۆشانی سیاسیی هەیە، هەمیشە دژی رەشەکوژی، بارمتەگرتن، فڕۆکەڕفاندن و بە گشتی هەموو ئەو کارانە بووە کە ژیانی ئەفرادی غەیرە نیزامی و بێدیفاع بخاتە مەترسییەوە.

حیزبی ئێمە هەمیشە دژی شەڕ و لایەنگری ئاشتی بووە. ئێستا کە دەتانەوێ ئاشتی و هێمنایەتی بەسەر سنوورەکانی ئێران و عیراق دا باڵ بکێشێ ئەوە ئامانجی ئێمەشە. بەڵام ئەگەر تەنانەت دوو دەوڵەتی ئێران و عیراقیش لەسەری رێك بکەون هەتا کاتێك شەڕ لە کوردستانی ئێران کۆتایی پێنەیە ئەمە مسۆگەر نابێ. هەر ئێستا کیلۆمیترها لە سنووری هاوبەشی ئێران و عیراق لە خاکی ئێران لە ژێر چاوەدێریی پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکرات دایە. چەند هەزار پێشمەرگە هەمیشە دەتوانن هەڕەشە لە ئاشتیی ئەم ناوچەیە بکەن.

ئێوە کە بە ناوی سکرتێری گشتیی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان ئەرکی دیفاع لە مافی مرۆڤ و هەروەها دیفاع لە مافی دیاری کردنی چارەنووسی گەلانتان لەسەر شانە بێگومان دەزانن کە شەڕی ئێران و عیراق نابێ لەسەر حیسابی گەلی کورد تەواو بێ. ئێمە رادەگەیەنین کە خەڵکی کوردستان بڕیاریان وایە بە هەموو ئیمکاناتیانەوە لە داخوازە رەواکانیان و مەوجوودییەت و مانی خۆیان دیفاع بکەن. بۆ دابین کردنی ئاشتیی بەردەوام و سەقامگیر کردنی هێمنایەتی لە ناوچە دەبێ سەرنج بدرێتە مەرجەکانی دابین کردنی ئاشتی لە کوردستانیش. هەربۆیە لە جێبەجێ کردنی بڕیاری ٥٩٨دا دەبێ ئەم مەسەلەیەش لە دەستووری وتووێژەکان دا بگونجێ.

ئاغای سکرتێر!

مەسەلەی کورد لە ئێران مەسەلەیەکی نێوخۆیی نیە. لە کوردستان سەرەتاییترین مافی ئینسانی و میلیی گەلێك پێشێل دەکرێ، ئێوە وەزیفەتانە بە مەبەستی دیفاع لە مافی مرۆڤ و مافی مەوجوودییەتی یەکێك لە رەسەنترین و کۆنترین گەلانی ئەم ناوچەیە هەنگاوی پێویست هەڵبێننەوە.

ئێمە چاوەڕوانی ئەنجامی کارەکانی ئێوەین و ئامادەیی خۆمان بۆ هاوکاریی تەواو لەم پێیەدا رادەگەیەنین.

بەڵام جارێکی دیکە بە راشکاویی تەواو رادەگەیەنین کە ئەگەر پێشنیاری ئێمە وەبەرچاو نەگیرێ حەول و تەقەلای ئاشتیخوازانەی ئێوە سەرکەوتنی تەواو وەدەست ناهێنێ و بەرپرسایەتیی ئەم سەرنەکەوتنەش لەئەستۆی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان دەبێ.

بەرێزو حورمەتەوە

عبدالرحمن قاسملوو

سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران[1]

بڕیارێکی ئازایانە

سالّی ١٣٦٤ شەهید دوکتور قاسملوو لە پەیامی خۆی دا بە بۆنەی ٢ی رێبەندان سالڕۆژی دامەزرانی کۆماری کوردستانەوە گوتی: ***"دەرسێکی دیکەی کۆماری کوردستان ئەوەیە کە بەهیچ جۆرێك و بە هیچ شێوەیەك و لە هیچ هەل و مەرجێك دا نابێ رێگا بدەین ئەوە کە بەداخەوە لە کۆماری کوردستان رووی داو لە کوردستانی عیراقیش تیکرار کرایەوە، ئەوە کە میللەتەکەمان ناوی ناوە "ئاشبەتاڵ" لە کوردستانی ئێئێران تیکرار بێتەوە"***[2].

[1] "کوردستان"، ژمارە ١٤٠، گەلاوێژی ١٣٦٧، ئووتی ١٩٨٨، لاپەڕە ١٧و١٨.

[2] "کوردستان"، ژمارە ١١١، رێبەندانی ١٣٦٤، فێوریەی ١٩٨٦، لاپەڕە١٢.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.Kurdistanukurd.com

کۆتایی هاتنی شەڕی ئێران و عیراق بۆ هەموو چاوەدێرانی سیاسی ئەو فکرەی پێك هێنا کە ئـەم دوو دەوڵەتـە پـاش چارەسەری ناکۆکیەکانی خۆیان، لـە بـواری بەربـەرەکانی دژی بزووتنـەوەی کـورد لـەم دوو وڵاتـەدا پێکـەوە هاوکـاری بکـەن. سروشـتی‌یە کـەحیزبی دێمـوکراتی کوردسـتانی ئێـران وەك رێبـەری بزووتنـەوەی میللـی ـ دێمـوکراتیی خـەڵکی کوردستانی ئێران کە بەشێکی بەرچاو لە بنکەکانی لە خـاکی کوردسـتانی عـیراق دا بـوون و وەك پشـتی جەبهـە کـەڵکی لـێوەردەگرتن نەیدەتوانی لەو بارەیەوە بێخەم بێ. هەربۆیە حیزب حیسابی بۆ هاتنەپێشی وەزعێکی لەم بابەتە کـردو بڕیاری یەکجاریی خۆی لە کۆمیتەی ناوەندیدا پەسند کرد.

بڕیاری کۆمیتەی ناوەندی لە راستی دا راست لە چوارچێوەی ئـەو قسـانە دا بـوو کـە لـە دوکتـور قاسملوومـان نـەقڵ کردن. دەزانین کە کاتی خۆی یەکێك لە هۆیەکانی رووخانی کۆماری کوردستان رێککەوتنی ئێران و شـوورەوی بـوو و لـە ساڵی ١٩٧٥یش دا هۆی هەرە بنەڕەتی بۆ پاشەکشەی بزووتنـەوەی کـورد لـە عـیراق رێککەوتننامـەی الجزایـر لـە نێـوان ئێران و عیراق دا بوو. بەو پێیە نیگەرانی لەوە کە لە ئاکامی رێککەوتنی نێوان ئێـران و عـیراق دا بزووتنـەوەی کـورد لـە هەردووبەشی کوردستان دا تووشی شکان و پاشەکشە بێ، لە لای هەموو دڵسۆزانی کورد دروست ببـوو و نیگەرانیـیەکی بەجێیش بوو.بەڵام کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردسـتان لەگـەڵ لێکدانـەوەی هـەموو ئاڵوگۆڕەکـان و پـێش بینیکردنـی هـەموو ئیحتیمالـەکان ئازایانـەو لێبڕاوانـە بڕیـاری دا کـە لـە حـاڵی هاوکـاریی ئێـران و عـیراق لـە سـەرکوتی بزووتنەوەی کورد دا رەنگە نەتوانین بنکەی سابیتی وەك نەخۆشخانەو رادیۆو چاپەمەنیو... بپـارێزین، رەنگـە نـەتوانین شەڕێکی جەبهەیی، یان شەڕێکی بەربڵاوی پارتیزانی درێژە پێبدەین. بەڵام لە هیچ حاڵەتێك دا خـەبات بـۆ وەدیهێنـانی ئامانجەکانی خەڵکی کوردستان لە هەموو شـێوەکانی دا (بـە چەکدارانەشـەوە) نابـێ راوەسـتێ. لـە ئاکـامی ئـەو بڕیـارە شۆرشگێرانەو لێبڕاوانەیەشدا بـوو کـە لـە کاتێـك دا زۆر کـەس دەیـان گـوت و دەیـان نووسـی کـە حیزبـی دێمـوکرات بـە رێککەوتنی ئێران و عیراق پشتی شکاوەو زۆر کەس بە خەیاڵ فاتیحەی حیزبی دێموکراتیان خوێندبوو و هێندێ لایـەنیش بە خشکە خۆیان لە مەیدانی خەباتی بە کردەوە دزیەوە، حیزبی دێموکرات هەروا درێژەی بە خەباتی سەربەرزانەی خۆی دا.

دیسان شەهیدی کۆمیتەی ناوەندی

صدیق فیروزی (١٣٦٧ـ١٣٢٩) خەڵکی ناوچەی مەریوان لە ساڵەکانی ٥٨ـ١٣٥٧دا کە هێشتا لاوێکی ١٩،١٨ ساڵە بـوو هاتە نێو کاری سیاسیەوە. لە سەرەتادا بوو بە ئەندامی "جەمعییەتی قوتابیانی سنە"، دوایـە پێوەنـدیی بـە حیزبـەوە گـرت و بـوو بـە بەرپرسـی یەکیـەتیی لاوانـی ئاواییـەکانی نسـڵ و گۆشـخانی. لـەو سـەرەتای لاوەتیـیەدا کـاك صـدیق کۆستێکی گەورەی کەوت و بابی وەك سەرپەرستی بنەماڵە کۆچی دوایی کرد. کاك صدیق کەوتە سەر دووڕیانێـك: یـان دەبوو خەریکی دابین کردنی ژیان و گوزەرانی بنەماڵەکەی بێ، یان دەبـوو کـاری شۆرشـگێرانە درێـژە بـداو لـە خزمـەتی حیزب و گەلەکەی دا بێ. بەڵام ئەو لێبڕاوانە رێگای دووهەمی هەڵبژاردو خزمەت بە بنەماڵەی گەورەی گەلی کوردی پـێش دابین کردنی ژیانی بنەماڵەیی خۆی خست.

بەو پێیە صدیق فیروزی بە رەسمی هاتـە نێـو ریزەکـانی حیزبـەوە. لـە پێشـمەرگایەتیەوە دەسـتی پـێکرد. زۆری پێنەچوو بوو بە کادری لك، ئەندامی کۆمیتەی شارستای مەریوان، بەرپرسی کۆمیتە لە ناوچەکانی شامیان و سەرشیو و ئەندامی هەیئـەتی ئیجرایی کۆمیتـەی شارسـتانی مـەریوان و ئەنـدامی مەڵبەنـدی یـەکی جنـووب و بەرپرسـی کۆمیتـەی شارستانی مەریوان.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

سەرەنجام بە هۆی ئاگایی و لێوەشاوەیی‌یەوە لـە کـۆنگرەی هەشـتەمی حیـزب دا وەك ئەنـدامی جێگـری کۆمیتـەی ناوەندی هەڵبژێراو کرا بە ئەندامی مەڵبەندی یەك و بەرپرسی کۆمیتەی شارستانی کرماشان. کاك صدیق زۆر دڵسـۆزانەو شێلگیرانە ئەرکەکانی خەباتی بەجێ دەگەیاندو لەو مەیدانەدا ماندوویی نەدەناسی. بەداخەوە ئەو هاوڕێ بەوەجـە زۆرتـر نـەژیا تـا زۆرتـر خزمـەت بـە ئامانجـەکانی گـەل بکـا. ڕۆژی ٧ی پووشـپەڕی ١٣٦٧ پـاش شـەڕێکی قارەمانانـە لەگـەڵ بەکرێگیراوانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی لە ناوچەی کامیاران شەهید بوو و درێژەدانی ڕێگاکەی بە هاوسەنگەرانی سپارد.

کۆست کەوتن

ڕۆژی هەینی ٢٣ی پووشـپەڕی ١٣٦٨ی هـەتاوی ڕێکـەوتی ١٤ی ژووئیـەی ١٩٨٩ی زایینـی کـە ڕۆژی جـەژنی قوربـان یەکەمین جەژنی گەورەی موسوڵمانان بوو، خەبەرێکی دڵتەزێن دڵی تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتی کوردسـتانی ئێـران و کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانی ئێـران و بـە گشـتی ڕۆڵـەکانی گـەلی کـوردی داخورپانـد، خەبـەری شـەهید بـوونی ڕێبـەری پایەبەرزی کورد دوکتـور عبـدالرحمن قـاسملوو سـکرتێری گشـتیی حیزبـی دێمـوکرات لەگـەڵ هـاوڕێ عبداللـە قـادریآذر ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و نوێنەری حیزب لە ئورووپاو دوکتـور فاضـل مـلا محمـود (فاضـل رسـول) کـوردی عێراقیـی دانیشتووی ئوتریش و مامۆستای زانستگە لە ویەن، بەدەستی تێرۆریستەکانی کۆماری ئیسـلامیی ئێـران. ئـەو خەبـەرە جەژنی لە کوردان کردە ماتەم و شایی لـێکردن بە شین، چونکە بەڕاستی کۆستێکی گەورە بوو.

دوکتور قاسملوو چۆن کەوتە داو و چۆن بوو بە پێی خۆی چووە کوشتارگا؟ وەك لە پێشەوە گوتمان کۆتـایی هـاتنی شەڕی ئێران و عێراق لە زۆر کۆڕوکۆمەڵی سیاسی دا ئەو نیگەرانی‌یەی پێك هێنـابوو کـە ڕەنگـە ئـەم دوو دەوڵەتـە پـاش چارەسەری ناکۆکی‌یەکانیان با بدەنەوە سەر کوردو بۆ لەنێوبردن و سەرکوتکردنی بزووتنـەوەی کـورد لـە هەردووبەشـی کوردسـتانی ئێـران و عـێراق پێکـەوە هاوکـاری بکـەن. لـە لایـەکی دیکەشـەوە ئایـەتوڵڵا خومـەینی لەگـەل ئـەو هـەموو سەرسەختی و کەللەرەقی‌یە کە لەبارەی شەڕی ئێران و عێراقەوە لە خۆی نیشان دابوو، لە ژێـر زەبـری واقعییەتـەکان دا جامی ژەهری خواردبووەوەو بڕیارنامەی ٥٩٨ی ئەنجومەنی ئاسایشی ڕێکخـراوی نەتـەوە یـەکگرتووەکانی سـەبارەت بـە تەقە وەستاندن لە شەڕی نێوان ئێران و عێراق دا قبووڵ کردبوو.

لەو هەل و مەرجەدا کۆماری ئیسلامی لە ڕێگای هێندی لە دۆستانەوە پێشنیاری وتووێژ بۆ چارەسەرکردنی مەسەلەی کورد لە ئێران بە حیزبی دێموکراتی کوردستان دەدا. دوکتور قاسملوو و لەگەڵ ئەویش دا دەفتەری سیاسـی دێنـە سـەر ئەو باوەڕە کە هەرچەند ڕابردووی کۆماری ئیسلامی لەو بارەیەوە پڕە لە دووڕوویی و فێڵ و تەڵەکەبازی، بەڵام ئێستا کە لەگەڵ دوژمنێکی لاوەیی حازر بووە، ئاشتی قبووڵ بکا، دەتوانێ لەگـەڵ کـوردیش کـە بەشـێك لـە خـەڵکی ئێرانـە، ڕێك بکەوێ. لە حاڵەتێکیش دا کە لە زۆر لاوە بزووتنەوەی کورد لـە ژێـر مەترسـی دایـە، ڕەت کردنـەوەی پێشـنیاری وتووێـژ کـارێکی دروسـت نیـە. چـونکە ئەگـەر ئـەم وتووێژانـە تـەنیا تەقەوەسـتاندنێکی درێژخایـەن و ئابڕوومەندانـەیان لـێ بکەوێتەوە، دەتوانێ بە قازانجی بزووتنەوەی کورد هەم لە ئێران و هەم لە دەرەوەی ئێـران بـە تایبـەتی لـە عـێراق بـێ. ئەمەش لە خۆی دا دەتوانێ لێکدانەوەیەکی دروست بێ.

بەڵام عەیبی کار لە جێیەکی دیکەدا بوو. کۆماری ئیسلامی داوای کردبوو کە ئەم وتووێژە دەبێ بە تەواوی نهێنی بێ و لەگەڵ شەخسی دوکتور قاسملووش بێ، بەو ناوە کە دەوڵەت دەیەوێ ئەو کەسەی دێتـە سـەر مێـزی وتووێـژ خـاوەنی سەلاحییەت بێو باشیش شارەزای ویست و داخوازەکانی حیزب و خەڵکی کوردستان بێ. بەداخەوە دەفتەری سیاسـی و دوکتور قاسملوو سەرەڕای بڕیاری ڕوونی کۆمیتەی ناوەندی لەبارەی ڕەت کردنەوەی وتووێژی نهێنی‌یەوە ئەو پێشـنیارە قبووڵ دەکەن و بێ ئەوەش کە گوێ بدەنە ئەوە کە کێ دێ لە لایەن دەوڵەتەوە لەگەڵ بەرپرسی یەکەمی حیزب وتووێـژ

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

دەکا، بەوە رازی دەبن کە دوکتور قاسملوو بچێ لە وییەن لەگەڵ بەناو نوێنەرانی کۆماری ئیسلامی دابنیشێ. دەوری یەکەمی دانیشتنەکان لە رۆژەکانی یەکەمی ساڵی ١٩٨٩ی زایینیدا بە ئامادەیی مام جەلال سکرتێری گشتیی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان و لەژێر پارێزگاریی ئەندامان و لایەنگرانی یەکیەتیی نیشتمانی لە ئوتریش و هەروەها بە بەشداریی ئاغای احمد بن بلا سەرکۆماری پێشووی ئەلجەزایر لە وییەن پێك دێ. لەو دەورەیەدا نوێنەرانی دەوڵەت (کە وادیارە زەمینە بۆ جێبەجێکردنی نەخشەی ئەسڵیی کارەکەیان نابینن) داوا دەکەن کە حیزب پێشنیارەکانی بۆ چارەسەری مەسەلەی کورد باس بکا، تا ئەوان یادداشتیان بکەن و بیان بەنەوە مەرکەز بۆ ئەوەی بەرپرسان نەزەریان لەسەر بدەن. دوکتور قاسملووش بە وردی هەموو بۆچوونەکانی حیزبیان بۆ شی دەکاتەوەو پێشنیارەکانی حیزبیان دەخاتە بەردەم و ئەو دەورە لە وتووێژەکان بەوەندە کۆتایی پێ دێ.

سەیر ئەوەیە کۆماری ئیسلامی کە هێندە پێی لەسەر نهێنیبوونی وتووێژەکان دادەگرت، بە رێگای جۆراوجۆردا بڵاوی دەکردەوە کە وتووێژ هەبووەو نوێنەرانی حیزبی دێموکرات و دەوڵەت لە ئوتریش یەکتریان دیوە. بەڵام هەر لەو کاتەدا وای نیشان دەدا کە ئەوە یەکیەتیی نیشتمانییە کە خەبەری وتووێژی بڵاو کردۆتەوە، بۆ ئەوەی وا نیشان بدا کە یەکیەتی زاربە هاوارەو بۆیە نابێ لە وتووێژێکی نهێنی دا ئامادە بێ.

لە نێوەڕاستی بەهاری ساڵی ١٣٦٨ (١٩٨٩)دا شەهید دوکتور شەرەفکەندی سەفەرێکی دەرەوەی وڵاتی کرد. لەو کاتەدا کە کۆماری ئیسلامی داوا دەکا دەوری دووهەمی وتووێژەکان دەست پێبکاتەوە، دەفتەری سیاسی پێشنیار دەکا ئێستا کە دوکتور شەرەفکەندی لە دەرەوەیە با دەوری دووهەمی وتووێژەکان لەگەڵ ناوبراو بکرێ. بەڵام کۆماری ئیسلامی کە بۆخۆی دوو مەئموری دەرەجە سێ و چواری ناردبووە سەر مێزی وتووێژ، ئەو پێشنیارە رەت دەکاتەوەو رادەگەیەنێ کە لەگەڵ شەخسی دوکتور قاسملوو نەبێ حازر نیە وتووێژ بکا. هەر لەو کاتەدا رادەگەیەنێ کە قبووڵی نیە یەکیەتیی نیشتمانی بەشداری کۆبوونەوەکان بێ، بەو ناوە کە دەوڵەت دەیەوێ وتووێژەکە نهێنی بێو رێبەرانی یەکیەتییش قسەیان تێناوەستێو باسی دەکەن. بۆ نەگبەتیی کورد هیچ یەك لەمانەش دوکتور قاسملوو هوشیار ناکەنەوەو سەرنجی بۆ لای پیلانی رێژیم بۆ لەنێو بردنی، راناکێشرێ.

لە دوا رۆژەکانی بەهاری ساڵی ١٣٦٨دا دوکتور قاسملوو بۆ کاروباری حیزبی و بەتایبەتی بۆ بەشداری لە کۆنگرەی ئەنتەرناسیۆنالی سۆسیالیست دا سەفەری ئورووپای کرد. کاربەدەستانی رێژیم کە لە بوونی دوکتور لە ئورووپا ئاگادار دەبن، هەوڵ دەدەن پێوەندیی پێوە بگرن و بەناوی درێژەدانی وتووێژەکانەوە بیخەنە داو. لەبەر ئەوەش کە پێشتر رایان گەیاندوە ئامادە نین یەکیەتیی نیشتمانی لە کۆبوونەوەکان دا بەشدار بکەن، لە رێگای دوکتور فاضل ملا محمودەوە هەوڵ دەدەن پەیامەکەیان بە دوکتور قاسملوو بگەیەنن. دوکتور فاضل بە تەلەفون لەگەڵ دوکتور قاسملوو قسە دەکاو قەرارومەدار دادەنێن کە دوکتور رۆژی ١١ی ژووئیە بچێتە ئوتریش.

شایانی باسە، دوکتور لە فەڕانسە جگە لە خانمی هێلێنا قاسملوو (خوشکە نەسرین) واتە خێزانی لە لای هیچ کەس باسی ئەوە ناکا بۆ چ مەبەستێك دەچێتە وییەن. کاتێکیش خوشکە نەسرین پرسیاری لێدەکا کە داخوا هەست بە مەترسی ناکا، دوکتور دڵنیای دەکا کە هەموو تێبینییەکی ئەمنییەتی کراوەو جێگای نیگەرانی نیە. بەو جۆرە رۆژی ١١ی ژووئیە دوکتور قاسملوو دەچێتە وییەن و میوانی یەکێك لە هاوڕێیانی حیزبی دەبێ. رۆژی دوایی بێئەوەی رێگا بدا لە هاوڕێیانی حیزبی لە وییەن کەسی لەگەڵ بچێ، یان تەنانەت پێیان بڵێ کە دەچێتە کوێ، لەگەڵ کاك عبداللە قادری دەچێتە نیزیك ئەو شوێنە کە تیرۆری وییەنی لێقەوما. لەوێ ئەو هاوڕێیە کە بە ماشێن دەیان گەیەنێ ئێزن دەداتەوەو دوو بە دوو دەچنە شوێنی چاوپێکەوتن. دیارە لە شوێنی چاوپێکەوتن (هەر ئەو شوێنی تیرۆرەکە)، لەگەڵ دوکتور فاضل و تیرۆریستەکانی کۆماری ئیسلامی یەکتر دەگرنەوەو ئەو رۆژە ماوەیەك قسە دەکەن و بە رواڵەت بۆ

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

تەواوکردنی وتووێژەکان قەرار دادەنێن ڕۆژی دواتر هەر لەو شوێنە یەکتر ببیننەوە. قەرارەکە بۆ سەعات ٥ی دوانیوەڕۆ دادەنێن.

وەك هاوڕێیەکی حیزبی بۆ نووسەری ئەم دێڕانەی گێڕایەوە، ڕۆژی ١٣ی ژوئیە شەهید دوکتور قاسملوو، کاك عبدالله قادری و دووسێ هاوڕێی دیکە بانگهێشتن دەکا کە نانی نیوەڕۆ لە ریستۆرانێك لە دەرەوەی وییەن پێکەوە بخۆن. بەڵام شەهید عبدالله هەر لە بەیانییەوە نارەحەت و پەرێشان دەبێ و کاتێك دەیانەوێ بڕۆن دەڵێ نەخۆشم و ناتوانم بێم. کە دوکتور زۆر داوای لێدەکا لەگەڵیان بچێ، بە دڵگەرمییەوە دەڵێ ئەگەر بە پێخۆش بوون بێ نایەم، ئەگەر بە زۆریشە ئەوە شتێکی دیکەیە. سەرەنجام کاك عبداللە لە ماڵێ بەجێ دەمێنێ و دوکتور و هاوڕێیانی دیکە دەچنە دەر. لەوەڕا وا دەردەکەوێ کە کاك عبداللە لە هەڵس وکەوتی ڕۆژی پێشووی تیرۆریستە بەناو دیپلۆماتەکان کەوتۆتە گومان. بەڵام لەترسی ئەوەی پێی بڵێن دەترسی، یان دوکتور گلەیی لێبکا کە بۆچی نهێنی دەدرکێنی، ددانی بە جەرگیدا گرتوەو نەیگوتوە چاوپێکەوتنێکی لەو بابەتە لەگۆڕێ دایەو تەنانەت لە ڕووی نەهاتوە بە دوکتور قاسملووی نەمریش بڵێ هەست بە مەترسی دەکەم.

ئێوارەی ئەو ڕۆژە دوکتور هەر لەو هاوڕێیەی پێشتر داوا دەکا کە بە ماشێن بیانگەیەنێتە شوێنی دیاریکراو. کاتێك دەگەنە ئەو شوێنە هاوڕێیەکە دەڵێ با لەگەڵتان بێم، دوکتور قبوولْ ناکا. دەڵێ باشە لێرە دەبم تا دێنەوە، دوکتور بەوەش ڕازی نابێ، پێی دەڵێ بڕۆوەو سەعات ٧ وەرەوە بە دوامان دا. هاوڕێمان دەگەڕێتەوەو سەعاتی ٧بەدوایان دا دەچێتەوە. بەڵام کاتێك دەگاتە شوێنی دیاریکراو دەبینێ دنیا بە پۆلیس تەنراوەو وەزعێکی ئاڵۆزو نائاسایی پێك هاتوە. کاتێك ماشێنەکەی ڕادەگرێ، پۆلیس دەگاتە سەری و لێی دەپرسێ کارت چیە؟ وەڵام دەداتەوە کە دۆستێکم هەیە قەرارە لێرە یەکتر ببینین. ئەمجار ئەو لە پۆلیس دەپرسێ چ باسە. پۆلیس بۆی باس دەکا کە لەو نیزیکانە چەند کەس کوژراون و ڕەنگە ئەتۆ لە ناسینیان دا بتوانی کۆمەگمان بکەی. وەختێك هاوڕێمان لەگەڵ پۆلیس دەچێتە شوێنی ڕووداوەکە، تەرمی لە خوێن داشەڵاڵی دوکتور قاسملوو و هاوڕێکانی دەبینێ و بە پۆلیس دەڵێ ئەمانە کێن. دیارە پۆلیس ئەو هاوڕێیە دەباتە مەرکەزی پۆلیس و تا شەو درەنگانێك لەوێ تەحقیقی لێدەکەن و دوایە ئیزنی دەدەن بچێتەوە.

گوێ گرتن لەو شریتانە کە لە وتووێژی دوکتور قاسملوو و ڕاسپاردە تیرۆریستەکانی کۆماری ئیسلامی تۆمار کراون، بە ڕوونی دەریدەخا کە بە پێچەوانەی ئەوەی ڕێژیم ڕایگەیاند کە گۆیا کەسانێك لە دەرەوەڕا هاتوون و تەقەیان لێکردوون، هیچ کەس لە دەرێ ڕا نەهاتۆتە ژووری دانیشتنی نوێنەرانی حیزب و تیرۆریستەکان و هەموو شتێك لە پێش دا ئامادە کراوە. لەگەل ئەوەدا کە گۆیا ئەو چاوپێکەوتنە بۆ ئەوەبوو کە نێردراوەکانی ڕێژیم وەڵامی داخوازەکانی حیزبی دێموکرات لە لایەن دەوڵەتەوە بە دوکتور و هاوڕێکانی ڕابگەیەنن، ئەوان لە قسەکانی خۆیان دا بە هیچ جۆر خۆ لەو باسانە نادەن و دەڵێن ئێمە پەیامێکمان لە لایەن دەوڵەتەوە نەهێناوەو هاتووین بزانین ئێوە چۆن بۆ مەسەلەکە دەچن و داخوازەکانتان چین. دوکتوریش بە درێژی داخوازەکانی خەڵکی کوردستان و نێوەرۆکی خودموختاری شی دەکاتەوەو هەوڵ دەدا تێیان بگەیەنێ کە دابین بوونی مافە نەتەوایەتی‌یەکانی گەلی کورد لە خزمەتی پتەوبوونی برایەتی و هاوپێوەندیی نێوان گەلانی ئێران دایە. لە ناکاو قسەکان دەپچڕێن و دەنگی چەند شڵپەیەکی چووك دێ کە دیارە دەنگی ئەو چەکانەیە کەدەزگای دەنگ وەشێر (صداخفەکن)یان لەسەرە، لەگەڵ دەنگێکی زۆر سووکی مرخێش مرخێش و بە گژ یەکداچوون کە هەروەك لە لێکۆڵینەوەی پۆلیسیش دا کاتی خۆی ڕاگەیەندرا، دەبێ ئاکامی بەربەرەکانیی شەهید عبدالله قادری بێ کە پاش کوژرانی دوکتور پەلاماری پیاوکوژەکانی داوە.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ئەو باسە زۆر دوورودرێژەو کاتی خۆشی لە رادیۆو رۆژنامەو گۆڤارەکان دا زۆری لەسەر گوتراوەو نووسراوەو لێرەدا نامانەوێ زۆری لەسەر برۆین. ئەوەی ناکرێ خۆی لـێببوێرین دوو شتە: یەکەم هەڵوێستی نائینسانیو سەوداگەرانەی دەوڵەتی ئوتریش کە تیرۆریستەکانی بە جل و بەرگی خوێناوییەوە لەبەر دەست دا بوون. بەڵام بۆ پاراستنی قازانجی ئابووریو بازرگانیی خـۆی لەبەر چاوی مۆڵەقماوی بەمیلیۆن ئینسانی ئازادیخوازو دادپەروەر، ئەوانەی بە رێزەوە ناردەوە تاران و لە گوڵ کالتری پێنەگوتن. نەك هەر ئەوە، دوایەش هەموو توانای خۆی بەکار هێنا تا لە دادگادا تاوانی کۆماری ئیسلامی داپۆشرێو حیزبی دێموکرات و بنەماڵەی شەهیدەکان مەحکووم بکرێن و مافی میللەتێك لەو نێوەدا بە فیرۆ بدرێ. دووهەم شتیش ئـەو هەڵە نەبەخشراوەیە کە ئێمە بۆ خۆمان وەك حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران تووشی هاتین. کۆمیتەی ناوەندیی حیزب لە پلینۆمی مانگی گەلاوێژی ١٣٦٣دا لەبارەی وتووێژ لەگەڵ دەوڵەتی مەرکەزییەوە هێندی ئەسڵی پەسند کردبوون کە لێرەدا بە کورتی باسیان دەکەین. پێش هەموو شتێك ئـەوە کە دەبێ وتووێژ لەسەر داخوازە سیاسییەکانی حیزبی دێموکرات و خەڵکی کوردستان بێ کە بە تـەواوی روونـن و لـە بەرنامەی حیزب دا هاتوون. ئەمجار ئەوە کە حیزب وتووێژ بێ ئاگاداریی خەڵك ناکاو وتووێژ دەبێ بە ئاشکراو بە رەسمی لە لایەن دەوڵەتی کۆماری ئیسلامییەوە لەگەڵ حیزبی دێموکرات بکرێ. پاشان وتووێژ دەبێ لە کوردستان بێ. ئەم باسە بە درێژی لە ژمارەی ٩٩ی رۆژنامەی "کوردستان" ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، خەرمانانی سالّی ١٣٦٣ی هەتاوی، سێپتامبری ١٩٨٤ی زایینیدا هاتوەو خوێنەرە بەڕێزەکان دەتوانن موراجەعەی پێبکەن.

کەچی لەم وتووێژەدا هیچ کام لەو ئەسڵانە وەبەرچاو نەگیراون. نەك هەر وتووێژ لەسەر داخوازەکانی خەڵکی کوردستان نەبوو، بەڵکوو بە شاهیدیی نەوارەکان لە جێدا شتێك نەبوو کە بکرێ ناوی وتووێژی سیاسیی لەسەر دابنرێ. پاشان وتووێژ نەك هەر بە ئاگاداریی خەڵکی کوردستان نەبوو، بگرە لە نێو حیزبی دێموکراتی کوردستانیش دا ئەوانەی ئاگایان لەو وتووێژە هەبوو، لە قامکی دەستان کەمتر بوون. ئەمجار دەزانین وتووێژ لە کوردستان نەبوو، و هەزاران کیلۆمیتر دوور لە کوردستان بێ وەبەرچاوگرتنی هیچ رێوشوێنێکی ئەمنییەتیو سیاسی و دیپلۆماسی رێك خرابوو. لە حاڵێك دا ئەو دیدارە لەوڵاتێکی ئوروپایی دانرابوو و دەکرا بە ئاگاداریی دەوڵەت و لە ژێر پارێزگاریی پۆلیس دا رێك بخرێو پێشی کارەساتێکی وا بگیرێ، بە توندی لەهەموو کەس و یەك لەوان لە هاوڕێیانی حیزبی شاردرابۆوە. لە هەمووی ناخۆشتر سکرتێری گشتیی حیزب و شەخسییەتێکی وەك دوکتور قاسملوو لەگەڵ دوو پاسداری نەناسراو و بێناوونیشان چووبووە سەر مێزی وتووێژ. لەوانەش تاڵتر ئەوەبوو کە ئەو هەموو ئیسرارەی رێژیم بۆ ئەوەی دوکتور قاسملوو بۆخۆی ئامادەی وتووێژەکان بێ و تەنانەت جێگری سکرتێریش قبووڵ ناکەن، ئەوە کە یەکیەتیی نیشتمانی نابێ بەشدار بێ و ئەوە کە بەشداریی احمد بن بلاشیان بۆ جاری دووهەم قبووڵ نەکردو ئەوە کە دەبێ وتووێژ لە هەموو کەس نهێنی بێو زۆر نیشانەی دیکەش نەیان توانیبوو زەینی ئینسانێکی بە هۆش و زیرەکی وەك دوکتور قسملوو بۆ لای ئەو پیلانەی بۆی رێك خرابوو، راکێشن. بەڕاستی ئەوە جگە لە نەگبەتیی میللەتی کورد دەکرێ چ ناوێکی لەسەر دابنرێ؟

ئەوەندەی لەدەست چوونی دوکتور قاسملوو بۆ حیزبی دێموکرات و گەلی کورد خەسارێکی گەورە بوو، چەند ئەوەندە ئەو فیلّ لێکران و بەفریوچوونە بۆ تێکۆشەرانی دێموکرات تاڵ و دڵتەزێن بوو. بەڵام قاسملووی نەمر هەروەك بە زیندوویی خزمەتی گەورەی بە پێشخستن و پێگەیاندنی حیزبی دێموکرات کرد، بە مردنیشی ناوی حیزبی دێموکرات و میللەتی کوردو بەتایبەتی گەلی کورد لە کوردستانی ئێرانی بە گوێی خەڵکی دنیا گەیاندو دنیای لە مەزڵوومی و بەشخوراویی نەتەوەی کورد ئاگادار کرد. زیادمان نەگوتوە ئەگەر بڵێین هەتا ئێستا شەهید بوونی هیچ رێبەرێکی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ئۆپۆزیسیۆن لە هیچ وڵاتێکی جیهان دا ئەو دەنگدانەوەیەی نەبووەو ئەوەندە لە راگەیەنە گشتی‌یەکان دا لەسەری نەنووسراوەو نەگوتراوە. ئەو شەپۆلی هاودەردی و پشتیوانی‌یە کە لە لایەن کۆمەڵانی گەلی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستان دا، حیزب و رێکخراوە سیاسی‌یەکانی ئێران و کۆڕوکۆمەڵ و شەخسییەتە سیاسی و کۆمەڵایەتی‌یەکانی دەرەوە بەرامبەر بە حیزب و خەڵکی کوردستانی ئێران وەڕێ کەوت، بەڕاستی تا ئەوکاتە بێوێنە بوو، و لەگەڵ گەورەیی ئەو کارەساتە کە بەسەر میللەتەکەمان هاتبوو، رێك دەکەوت.

رۆژی بەخاك سپاردنی تەرمی پیرۆزی دوکتورو کاك عبدالله لە گۆڕستانی پێرلاشێزی پاریس، زیاتر لە سێ هەزار کەس لە نوێنەرانی حیزب و رێکخراوەکان و شەخسییەتە کوردو ئێرانی و خاریجی‌یەکان لەسەر گڵکۆی قاسملوو کۆبوونەوەو رێزیان لە یادی ئەو گەورە پیاوەی مێژووی کورد و بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی ئێران نا. ئەو بەباڵابڕین و ستایشانە کە لە وتاری شەخسییەتەکان دا لەسەر قەبران یان لەدەفتەری بیرەوەری‌دا لە دوکتور قاسملوو کران، نیشانەیەك لە ئیحتیرامی بێ ئەم لاو ئەولای هەمووان بۆ دوکتوری شەهید بوو. لێرەدا وتاری حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەسەر گڵکۆی قاسملووی نەمر کە لە لایەن نووسەری ئەم یادداشتانەوە خوێندرایەوە دەخەینە بەرچاوی خوێنەرە بەڕێزەکان:

خوشك و برا بەڕێزەکان!

نوێنەرانی حیزب و رێکخراوە سیاسی و کۆمەڵایەتی‌یەکان!

شەخسییەتە ئازادیخوازو بەشەرددۆستەکان!

لێرە کۆبووینەوە بۆ ئەوەی تەرمی پیرۆزی دوو شەهیدی رێگای رزگاری، دوکتور عبدالرحمن قاسملوو سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و کاك عبدالله قادری آذر نوێنەری حیزب لە ئورووپا بە خاك بسپێرین. بەشداریی ئێوە لەو رێورەسمەدا رێزدانانە بۆ ئەو خەباتە سەخت و سێلگیرە کە دوکتور قاسملوو ماوەی چل ساڵ تەمەنی خۆی بۆ تەرخان کردبوو. ئەم کۆبوونەوەیە بۆ ئەوە رێك خراوە تا شۆرشگێڕێکی مەزن و ناوداری کورد بەو جۆرە کە شیاوی خۆیەتی لەنێو خۆمان بەڕێ بکەین.

دوکتور قاسملوو شەهیدی رێگای رزگاریی کوردستان و سەرانسەری ئێران رێبەرێکی لێوەشاوەو تێکۆشەرێکی ماندوویی‌نەناس بوو کە مێژووی خەباتی رزگاریخوازانەی گەلی کوردو گەلانی رۆژهەڵاتی نێوەڕاست کەمتر وێنەی وی بەخۆیەوە دیوە. قاسملوو سیاسەتمەدارێکی بیروردو کارامە، خەباتگێڕێکی بە وەرەو شەخسییەتێکی زانستی و شۆرشگێڕێکی بە تەواوی مانای وشە بوو.

قاسملوو لە رێگای دابین کردنی ئازادی‌و دادپەروەریی کۆمەڵایەتی‌دا تێ‌دەکۆشا. هەوڵی دەدا چەوسانەوەی ئینسان بە دەستی ئینسان بۆ هەتا هەتایە لەنێو بچێ‌و چارەنووسی گەلان بکەوێتە دەستی نوێنەرانی راستەقینەی خۆیان. ئەو ئیمانێکی قووڵی بە دێموکراسی هەبوو. بۆ جێگیر بوونی دێموکراسی لە نێو ریزەکانی حیزب و لە نێو کۆمەڵ دا بە هەموو توانایەوە تێ‌دەکۆشاو ئەگەر جاروباریش لە ئاکامی برەوپێدانی دێموکراسی دا زیانێك بە حیزب گەیشتبایە، دوکتور قاسملوو دەی‌گوت ئەمە باجی دێموکراسی‌یەو کەسێك دێموکراسیی بوێ، دەبێ باجەکەشی بدا.

دوکتور قاسملوو نیشتمانپەروەرێکی کورد بوو. باوەڕی تەواوی بە چارەنووسی هاوبەشی گەلی کورد هەبوو و سەرکەوتن و تێ‌شکانی کوردی لە هەر بەشێکی کوردستان دا بووایە بە سەرکەوتن یان تێ‌شکانی کورد لە هەموو بەشەکانی کوردستان دادەناو لەو رێگایەش دا زۆر جار بە دروستی دەزانی قازانجی کاتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان فیدای قازانجی ستراتیژیکیی گەلی کورد بکا. ئەوکات کە تەنیا داواکردنی مافی نەتەوایەتی بۆ کورد بە گوناح دەژمێردراو

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

دوژمنان ناوی جیاوازیخوازییان لەسەر دادەنا، قاسملوو لە کتێبی بەناوبانگی خۆی "کوردستان و کورد" دا هاواری دەکرد کورد نەتەوەیەکی جیا لە هەموو نەتەوەکانی دیکەیەو ئەگەر رۆژێك وەك هەموو گەلانی ئازادو بەختەوەری جیهان چارەنووسی خۆی بە تەواوی بەدەستەوە بگرێ، ئەمە یەکگرتنەوەیە نەك جیابوونەوە.

دوکتور قاسملوو هەر لەو کاتەدا نیشتمانپەروەرێکی گەورەی ئێرانی بوو، ئیجازەی بە کەس نەدەدا خۆی لەو بە ئێرانیتر بزانێ. ئیمانی بە یەکیەتیی چارەنووسی گەلی کورد و گەلانی دیکەی ئێران هەبوو و بە دروستی دەیزانی کە گەلی کورد لە ئێران دا بێ هاوکاری و هاوخەباتی لەگەڵ گەلانی دیکەی ئێران بە ئامانجە رەواکانی ناگا. هەر بۆیە بە دڵەوە بۆ هاوکاری و هەنگاورێکخستن لەگەڵ هێزە نیشتانپەروەرەکانی سەرانسەری ئێران تێدەکۆشاو پێك هێنانی بەرەی یەکگرتووی هێزە نیشتمانییەکانی ئێرانی بە مەرجی سەرەکیی سەرکەوتن دەزانی.

دوکتور قاسملوو بزووتنەوەی میللی ـ دێموکراتیکی گەلی کوردی بە بەشێك لە بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی گەلان لە سەرانسەری جیهان دا دەزانی، هەربۆیەش هەوڵی پتەوکردنی پێوەندی لەگەڵ هەموو بزووتنەوە رزگاریخوازییەکانی دەداو بۆ راکێشانی پشتیوانیی بیروڕای گشتیی جیهان لە خەباتی خەڵکی کوردستان تێدەکۆشا.

ئەم سروشتە تایبەتییانەو زۆر سیفەتی بەرزی دیکەی ئینسانیو ئەخلاقی و شۆرشگێرانە دوکتور قاسملوویان کردبووە شەخسییەتێکی گەورەی جیهانی کە تەنیا ملکی خەڵکی کوردستان و گەلانی ئێران نەبێ. ئەم رێوشوێنە پرشکۆیەش کە ئەمڕۆ بە هاوکاری و بەشداریی ئێوە دۆستانی بەرێز بۆ بەخاك سپاردنی دوکتور قاسملوو پێك هاتوە رەنگدانەوەیەکی سروشتییە بۆ ئەو شەخسییەتە جیهانییەی دوکتور قاسملوو. سوپاس بۆ ئێوەو سڵاو بۆ دوکتور قاسملوو.

ئەتۆش ئەی تێکۆشەری هەرگیز نەمر، ئەی مامۆستای زاناو رێبەری بەتوانا! بەخاترجەمی سەر بنێوەو بەئاسوودەیی بنوو. چونکە بە هەوڵ و تێکۆشانی دەیان ساڵەت وڵاتێکت هەژاندوەو گەلێکت راپەڕاندوە. قوتابی و هاوسەنگەرەکانت لەسەر پەیمانی خۆیان ماون و رێگاکەت بەر نادەن. هاوڕێی شەهیدم! بۆ لەدەست دانی تۆ هەزاران پێشمەرگەو دەیان هەزار ئەندامی حیزبەکەت، سەدان هەزار دۆست و لایەنگری رێبازەکەت و بە میلیۆن کەس لە رۆڵەکانی گەلەکەت غەمیان بەسەر دا باری و فرمێسکیان هەڵوەراند. بەڵام نەك لەبەر داماویو ناهومێدی. چونکە گەلێك رۆڵەی وەك تۆی پێگەیاندبێ ناهومێدی ناناسێ، ئەوان بۆت گریان تا بە ئاوی چاوی خۆیان و بە خاکی رێگای تۆ قوڕێك بۆ سەری هەموو ئەوانە بگرنەوە کە پێیان وایە بە مردنی دوکتور قاسملوو میللەتی قاسملوو و رێبازی قاسملووش دەمرێ.

دەزانم هەم بۆ تۆ و هەم بۆ ئێمە خۆشتر بوو لە دڵی گەورەی خاکی کوردستان داو لە پەنای پێشمەرگەو هاوڕێیانی شەهیدی حیزبیت بە خاك بسپێردرێی. بەڵام ئێستا کە کوردستان لە ژێر چەکمەی بەکرێگیراوانی کۆنەپەستی دایە، بە شیاوی مەقامی بەرزی تۆمان زانی لە گۆڕستانی شەهیدان و شەخسییەتە ئەدەبی و زانستی و هونەرییەکانی فەڕانسە بەخاکت بسپێرین. بتکەینە دراوسێی شەهیدانی هەمیشە زیندووی کۆمۆنی پاریس و هونەرمەندی شۆرشگێری مەزنی کورد یەڵماز گۆنەیو شەخسییەتە ئەدەبییە گەورەکانی ئێران وەك صادق هدایت و غلامحسین ساعدی، تا ئەو رۆژەی ئاواتەکانت وەدی دێن و دەبینە خاوەنی ئێرانێکی ئازادو دێموکرات و کوردستانێکی خودموختار. ئەودەم دڵنیابە رۆڵەکانت دەت بەنەوە نیشتمانە خۆشەویستەکەت و گڵکۆی پیرۆزت دەکەنە زیارەتگەی دڵسۆزانی کوردو نیشتمانپەروەرانی ئێران.

رێبەری پایەبەرزی شۆرشگێرانی کوردستان! بێگومان هەموو هاوڕێ و هاوسەنگەرەکانت پێیان خۆش بوو ئەمڕۆ لە پەنات بان. بەڵام بە باشیان زانی لە رۆژی بە خاك سپاردنی تۆدا هەموویان لەو جێگایە بن کە بۆخۆت پێت خۆشە

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

هەموو خەباتگێڕانی حیزبەکەتی لێبن، سەنگەری خەبات بۆ ئازادی و دێموکراسیو خودموختاری. هەربۆیە ئێمەیان نارد کە بە نوێنەرایەتیی هەموویان دواماڵئاواییت لەگەڵ بکەین و دڵنیاییت بدەینێ کە ئامانجت بەرقەرارەو ڕێگاکەت پڕ ڕێبوارە.

دۆستانی خۆشەویست!

بەشداریی ئێوە لە ڕێوڕەسمی ناشتنی شەهید دوکتور قاسملوو دا ڕێز دانانە بۆ خەبات و فیداکاریی ئەوانەی لە پێناوی گەل دا دەژین و لە ڕێی نیشتمان دا دەمرن. ڕێگام بدەن بەناوی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانەوە سوپاسی هەمووی ئێوەو دەوڵەت و میللەتی فەرانسە بکەم کە بۆ پێك هێنانی ئەم ڕێوڕەسمە هاوکاریيان کردین و یارمەتیيان داین. فەرانسە هەمیشە پەناگەی ئازادیخوازان و ئەوکەسانە بووە کە لە پێناوی بیروباوەڕی خۆیان دا لە نیشتمان دەربەدەر دەبن. هەر ئەوەش ڕێزو خۆشەویستیی ئەو وڵاتەی لە دڵی تێکۆشەرانی کورد دا جێگیر کردوەو ئیحتیرامی کۆمەڵگای جیهانیی بۆ لای فەرانسە ڕاکێشاوە. لەبەر ئەوەی دوکتور قاسملوو شەهیدی هەموو ئازادیخوازان و بەشەردۆستانی جیهانە، ڕێگام بدەن لە لایەن حیزبی دوکتور قاسملوو، حیزبی دێموکراتی کوردستانەوە سەرەخۆشی لە ئێوەو لەهەموو ئۆگرانی ئازادی لە سەرانسەری جیهان دا بکەم.

سڵاو لەگیانی پاکی هاوڕێیانی شەهید دوکتور قاسملوو و کاك عبدالله قادری و هەموو شەهیدانی ڕێگای ڕزگاری.

سوپاستان دەکەم و هەر بژین.[1]

پێویستە بگوترێ کە هەر بە دوای شەهیدبوونی دوکتور قاسملوودا، دوکتور صادق شرفکندی جێگری سکرتێر ئەنجامدانی هەموو ئەرکەکانی سکرتێری وەئەستۆ گرت و ئەمە لە بەیاننامەی کۆمیتەی ناوەندیدا بە بۆنەی شەهیدبوونی دوکتورو هاوڕێیەکانیەوە باس کرابوو. لە یەکەم کۆبوونەوەی کۆمیتەی ناوەندییش دا کە ماوەیەك دوای ئەو ڕووداوە دڵتەزێنە (١١تا ١٦ی سەرماوەزی١٣٦٨) بەسترا، ئەم ئاڵوگۆڕانە لە کۆمیتەی ناوەندی و دەفتەری سیاسی دا پێك هاتن:

١ـ شەهید دوکتور صادق شرفکندی (کاك سەعید) بەرەسمی وەك سکرتێری گشتیی حیزب هەڵبژێرا.

٢ـ هاوڕێ مصطفی هجری ئەندامی دەفتەری سیاسی کرا بە جێگری سکرتێر.

٣ـ هاوڕێ سید سلام عزیزی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بوو بەئەندامی دەفتەری سیاسی.

لەبەرئەوەی بە پێی پێڕەوی نێوخۆ ماوەیەکی زۆری نەمابوو کۆنگرەی نۆهەم ببەسترێ، لە نێو جێگرەکانی کۆمیتەی ناوەندیدا کەس وەك ئەندامی ئەسڵیی کۆمیتەی ناوەندی دیاری نەکراو جێی ئەو دوو ئەندامەی کۆمیتەی ناوەندی تا کۆنگرەی ٩ بە بەتاڵی مایەوە.

بە بۆنەی شەهید بوونی دوکتور قاسملوو بەهەزاران پەیامی پرسەو سەرەخۆشی لە لایەن ڕۆڵەکانی خەڵکی کوردستان و حیزب و ڕێکخراو و کۆڕوکۆمەڵە سیاسی و کۆمەڵایەتییە ئێرانی و ناوچەیی و جیهانییەکانەوە بۆ حیزبی دێموکرات هاتن. جگە لەوە، یەکەمین کۆنفڕانسی نێونەتەوەیی لەبارەی مەسەلەی کوردەوە کەلە ڕۆژەکانی ١٤و١٥ی ئۆکتۆبری ساڵی ١٩٨٩دا بە بەشداریی ٢٠٠ نوێنەر لە ٢٦ وڵاتی جیهانەوە لە شاری پاریس پێتەختی فەرانسە گیرا، پێشکێش بە یادی دوکتور قاسملوو کراو ڕۆژی ٣١ی ئۆکتۆبری ١٩٨٩ ئەنجومەنی دۆستانی گەلی کورد لە ئوتریش بە تێکڕای دەنگ بڕیاری دا شەهید دوکتور قاسملوو بۆ وەرگرتنی خەڵاتی ئاشتیی نۆبێل کاندیدا بکا. ئەمانە گۆشەیەك بوون لەو ڕێزو حورمەتە کە لە ڕادەی نێونەتەوەیی‌دا بۆ شەهید دوکتور قاسملوو دانرا. سەرنج ڕاکێشە کە بزانین بە

[1] "کوردستان" ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ژمارە ١٥٢، گەلاوێژی ١٣٦٨، ئووتی ١٩٨٩.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

بیستنی خەبەری شەهید بوونی دوکتور قاسملوو، لە نێو ریزەکانی حیزب دا جموجۆڵێکی کەم وێنەو هەستی بەرپرسایەتی‌یەکی جێگای هومێد وەڕێ کەوت بۆئەوەی لەو بارەیەوە رێنوێنی‌یەك بڵاو بکرێتەوە، تەواوی ئەندامانی حیزبی هەروەك ئەوەی ئیلهامیان پێکرابێ کە دەبێ جێی سکرتێری شەهیدیان بە کارو تێکۆشانی زیاتر پڕ بکەنەوە، زیاتر خۆیان ماندوو دەکرد، پتر لە خەمی کاروباری حیزبی دا بوون و پێوەندیی هاوکاریی‌و هاوخەباتی لەنێویان دا بەهێزتر بوو.

ئەو هەستە لە نێو فەرماندەو پێشمەرگەکانیش دا بە شێوەیەکی بەرچاو جووڵاو شوێنەواری خۆی دەرخست. هەرچەند هاوکات لەگەڵ خەبەری تیرۆری دوکتور قاسملوو دا پێیان گوترا پشوویان لەسەرخۆ بێ و بێ بەرنامە نەکەونە فکری تۆڵە سەندنەوەو ئەمەشیان رەچاو کرد، بەڵام زۆر زوو کەوتنە خۆیان و بەزیاد کردنی عەمەلیاتی پێشمەرگانەو زەبروەشاندن لە هێزەکانی رێژیم بە دوژمنیان نیشان دا کە مەرگی دوکتور قاسملوو ئەوان لە خەبات سارد ناکاتەوەو خوێنی قاسملوو نەوتێکە بەسەر ئاگری شۆرش و راپەڕین دا رژاوە.

لەنێو لاوە کوردەکانیش دا هەستی مەسئوولییەت بۆ پڕکردنەوەی کەلێنی ئەو کارەساتە جەرگبڕە بە جۆرێکی دیکە خۆی نواند. ئەوان بە جۆرێك روویان کردە بنکەکانی حیزبی و بەرگی پێشمەرگایەتی‌یان کردە بەریان کە دوای یەکەمین ساڵەکانی هەڵگیرسانی خەباتی چەکدارانە بێوێنە بوو. لە ماوەی چوار مانگی دوای تیرۆری دوکتورو هاوڕێکانی دا چوارسەدو هەشتاو پێنج لاوی خوێن گەرمی کورد هاتنە نێو ریزەکانی پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران.

شەڕی خەلیج

رۆژی ٢ی ئووتی ١٩٩٠ی زایینی (١١ی گەلاوێژی ١٣٦٩) هێزەکانی ئەرتەشی عێراق پەلاماری کووەیتیان داو حکوومەتی ئەو وڵاتە بێ بەربەرەکانی‌یەکی بەرچاو مەیدانی بەجێ هێشت. بە دوای جێگیر بوونی ئەرتەشی عێراق لە کووەیت دا بە رواڵەت حکوومەتێکی کاتی هاتە سەرکار کە لە لایەن عێراقەوە بەرەسمی ناسراو زۆری پێنەچوو کە ئەو دەوڵەتە کاتی‌یە داوای یەکگرتنەوە لەگەڵ عێراقی کردو سەرەنجام بە پێی بڕیاری دەوڵەتی عێراق و پارلمانی ئەو وڵاتە کووەیت بوو بە بەشێك لە عێراق و بە ئوستانی نۆزدەهەم دانرا.

ئەنجومەنی ئاسایشی رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە دژکردەوەیەکی خێرادا چوونی ئەرتەشی عێراق بۆ کووەیتی مەحکووم کردو داوای لە دەوڵەتی عێراق کرد دەسبەجێ هێزەکانی لە کووەیت بکێشێتەوە دواوە. هەر لەگەڵ ئەو بڕیارەش دا گەمارۆیەکی توندو هەمەلایەنە خرایە سەر عێراق. دواتر چەند بڕیارنامەیەك لە ئەنجومەنی ئاسایش لەو پێوەندی‌یەدا دەرچوون کە بە پێی یەکێکیان رێگا بە هێزە هاوپەیمانە رۆژئاوایی‌یەکان دەدرا ئەگەر عێراق هێزەکانی لە کووەیت بانگ نەکاتەوە، لە رێگای نیزامی‌یەوە بۆ دەرکردنی ئەرتەشی عێراق لەو وڵاتە هەنگاو هەڵێننەوە. شایانی باسە کە جگە لەوەی زۆربەی نیزیك بە تەواوی دەوڵەتانی جیهان بە دژی ئەو پەلامارەی ئەرتەشی عێراق هەڵوێستیان گرت، هاوپەیمانەتی‌یەك لە نێوان وڵاتانی گەورەی سەرمایەداریی رۆژئاواو دەوڵەتانی عەرەبیی ناوچە دروست بوو کە ٣٣ دەوڵەت تێی‌دا ئەندام بوون.

پاش ئەوەی هەوڵ و تەقەلای ئەنجومەنی ئاسایش و کۆڕو کۆمەڵە نێونەتەوەیی‌یەکان بۆ کشانەوەی هێزەکانی عێراق لە کووەیت بێئاکام مایەوە، بەرەبەیانیی رۆژی ١٧ی ژانویەی ١٩٩١ بەوەختی عێراق هێرشی هاوپەیمانەکان بە سەرکردایەتیی ئەمریکا بۆ سەر هێزەکانی عێراق لە کووەیت و تەواوی شوێنە ستراتیژیکی‌یەکانی عێراق دەستی پێکرد. لەو شەڕە دا کە ٤٠ رۆژی تەواوی خایاندو سەرەنجام بوو بە هۆی کشانەوەی هێزەکانی عێراق لە کووەیت، زیانێکی قەرەبوو نەکراو بەئابووریی عێراق گەیشت و تەلەفاتێکی زۆری گیانییش لە نیزامی و غەیرە نیزامی‌یانی عێراق کەوت.

شوێنەوارەکانی شەڕی خەلیج ئێستاش لەسەر عیراق و خەڵکی عیراق ماون، بەڵام ئەوەی لێرەدا مەبەستە لێی بدوێین هیچ کام لە بارەکانی شەڕی خەلیج نین، جگە لەو شتانەی کە راستەوخۆ پێوەندییان بە حیزب و تێکۆشانی حیزبی دێموکراتەوە هەیە.

رەنگە پێویستیی بە باسکردن نەبێ کە روودانی شەڕێکی وا گەورە لە عیراق، لە دراوسێیەتیی وڵاتی خۆمان داو لە حاڵێك دا کە زۆر لە بنکەکانی حیزبی دێموکرات لە کوردستانی عیراق جێگیر بوون، بمانەوێ و نەمانەوێ شوێنەواری لەسەر ئەم حیزبە دەبێ و هەرواش بوو. یەکێك لە شوێنەوارە بەرچاوەکانی ئەو شەڕە ئەوەبوو کە بۆ یەکەم جار لەمێژووی پاش سەرکەوتنی راپەڕینی گەلانی ئێران دا بەستنی کۆنگرەی حیزبی دێموکرات ساڵێك لە وەختی پێش بینی کراو لە پێڕەوی نێوخۆی حیزب دا وەدوا کەوت.

دەزانین کە پاش تەواوبوونی شەڕی خەلیج لە کوردستانی عیراق راپەڕینێکی بەرین دەستی پێکردو کوردەکان بە تێکرا، تەنانەت زۆربەی ئەوانەش کە تا ئەودەم لەگەڵ دەوڵەت بوون و چەکی دەوڵەتی عیراقیان لە شان دابوو، لە دەوڵەت هەڵگەڕانەوەو هێزە چەکدارەکانی دەوڵەتیان لەزۆربەی ناوچەکان دا چەك کرد. ئەوەی لەبارەی هەڵوێستی حیزبی دێموکراتەوە لەو پێوەندییەدا بۆ باس کردن دەبێ، ئەوەیە کە حیزب بە پێی سیاسەتی ئوسوولیی خۆی لە تەواوی ئەو رووداوانەدا بێلایەنیی تەواوی خۆی پاراست و تێکەڵ بە رووداوەکانی کوردستانی عیراق نەبوو. رەنگە سەرنج راکێش بێ کە بڵێین لەرۆژانی راپەڕین دا تەنیا کەسانێك کە پەلاماریان نەبردە سەر پادگان و پێگە نیزامییە چۆڵکراوەکانی ئەرتەشی عیراق و چەك و تەقەمەنی و کەرەسەی نیزامییان کۆنەکردەوە کادرەکان و پێشمەرگەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بوون. ئەمەش ئاکامی رێنوێنیی راشکاوانەی رێبەرایەتیی حیزب بوو کە بە ئەندامان و لایەنگرانی خۆی راگەیاند. ئەم رووداوانە تایبەت بە کوردستانی عیراقن و بۆ تێکۆشەرانی حیزب نەهاتوە بە هیچ جۆر خۆیان تێکەڵ بکەن. ئەم سیاسەت و هەڵوێستەی حیزب رەنگدانەوەیەکی باشی لە نێو کۆڕو کۆمەڵە سیاسییەکانی کوردستان و سەرانسەری عیراق دا هەبوو. لەگەڵ ئەوەی لە سەرەتادا تەواوی لایەنەکانی ئەو سیاسەتە بۆ هەمووان روون نەبوو، دواتر هیچ کام لە لایەنەکان چووکترین رەخنەیان لە رەفتارو هەڵوێستی حیزبی دێموکرات و ئەندامان و لایەنگرانی نەگرت.

کۆچی بە کۆمەڵی کوردی عیراق و هەڵوێستی کوردی ئێران و حیزبی دێموکرات

پاش ئەو راپەڕینە بەربڵاوە کە باسمان کرد، لە یەکەم رۆژەکانی بەهاری ساڵی ١٣٧٠ (١٩٩١)دا دەوڵەتی عیراق دژەهێرشێکی بۆ سەر کوردستان دەست پێکرد. لەبەر ئەوەی لەو ماوەیەدا کوردەکان و تەنانەت هێزە سیاسییەکانیش حیسابی پەلامارێکی لەو بابەتەیان نەکردبوو و خەڵکەکە زیاتر بە کۆکردنەوەی کەل و پەلی پادگان و پێگە نیزامییەکان و تەنانەت ئیدارە دەوڵەتییەکانەوە خەریك ببوون تا خۆئامادە کردن بۆ دیفاع و رووبەڕووبوونەوەی هێرشێکی سەربازی، بەربەرەکانییەکی بەرچاو نەکراو لە ماوەی کەمتر لە حەوتوویەك دا ئەرتەشی عیراق شارە گەورەکانی کوردستان و زۆر شارۆچکەی سەر رێگاکانی گرتەوەو خەڵکی کوردستانی عیراق تووشی کۆچ و رەوێکی بە کۆمەڵ بوون. بە پێی ئەو ئامارە نارەسمییانەی بڵاو کرانەوە نیزیکەی میلیۆن و نیوێك لە کوردەکانی عیراق روویان کردە ئێران و چەند سەد هەزار کەسێکیش پەنایان بۆ تورکیە برد. لێرەش دا ئەوەی دەمانەوێ باسی بکەین هەڵوێستی حیزبی دێموکراتی کوردستان و بە گشتی خەڵکی کوردستانی ئێران بەرامبەر بەو رووداوەیە. چونکە بنکەکانی حیزبی دێموکرات لەدیوی کوردستانی عیراق لەنیزیك سنوور بوون، بەشێکی یەکجار زۆری ئاوارەکان بە لای وان دا تێپەڕین. لە ماوەی حەوتوویەك دا ئۆردووگاکانی سەر بە حیزب لە نیزیك سنوور شەو و رۆژ لە میوان مۆنجیان دەداو ئەگەرچی بنەماڵەکانی حیزبیش

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ئیمکاناتێکی کەمیان هەبوو، بەڵام بە باوەشی گەرم و رووی خۆشەوە پێشوازی‌یان لەو شەپۆلە ئینسانی‌یە کردو هەرچی لە دەستیان هات دەرهەقی ئەو خوشك و برا لێقەوماوانەیان تەنەخی‌یان نەکرد. جگە لەوەش، هەر کە لافاوی پەنابەرەکان بەرەو سنوور وەڕێ کەوت، حیزبی دێموکرات لە رێگای رادیۆو لەهەر رێگایەکەوە بۆی کرا، داوای لە هاونیشتمانانی کوردی ئێران کرد ئەو خوشك و برا لێقەوماوانەیان لە باوەش بگرن و نەهێڵن هەست بە غەریبی و ئاوارەیی بکەن.

بەڕاستی خەڵکی کوردستانی ئێرانیش کە هەمیشە لە میوانداری و لەوەش زیاتر لە کۆمەگ بە خوشك وبرا ئاوارەکانی کوردستانی عیراق دا نموونە بوون، باش بە پیر بانگەوازی حیزبەوە چوون. بە گەیشتنی پێشەنگی کوردە ئاوارەکان بە خاکی کوردستانی ئێران، ئەو خەڵکە بەشەڕەفە وەخۆ کەوتن. هەرچی کەرەسەی هاتووچۆیان هەبوو ناردیانە سنوورەکان بۆ ئەوەی پەنابەرەکان زووتر لە سەرماو سۆڵەی ئەو سەرە بەهارە رزگار بکەن و بیان گەیەننە شار و گوندەکان. ئاخر ئەو ساڵە ئەگەرچی زستانەکەی سەخت نەبوو، بەڵام رۆژەکانی دوای نەورۆز یەکجار تووش بوون، بەفرێکی زۆر لە کوێستانەکان باری و باران و لەنگێزەش بۆ ماوەی چەند رۆژ لێی نەکردەوە. لە شارو لە دێ ماڵو مزگەوت و قوتابخانەو هەر شوێنێك دەستی وێ را گەیشت بۆ ئەو پەنابەرانە تەرخان کراو خەڵکی کوردستانی ئێران بە سەخاوەتەوە ماڵیان خەرج کردو خۆیان و ماڵ و منداڵیان ماندوو کرد بۆ ئەوەی لە رەنج و مەینەتی ئەو خوشك و برا ئاوارانەیان کەم کەنەوە.

داستانی خزمەت و بە پیرەوەچوون و پێوە ماندووبوونی کۆمەڵانی گەلی کورد لە ئێران دەرهەقی کوردە ئاوارەکانی کوردستانی عیراق هەر دەبێ لە زمانی ئاوارەکانەوە ببیسی. کاتێکیش وەزعەکە ئارام بۆوەو بەرەبەرە ئاوارەکان گەڕانەوە کوردستانی عیراق بەدەیان و سەدان و بگرە هەزاران کەس بەسەرهاتی خۆیان و داستانی پیاوەتی و میوانداریی خەڵکی کوردستانی ئێرانیان بۆ تێکۆشەرانی حیزبی دێموکرات و خەڵکی دیکە گێڕاوەتەوە. جێگای شانازی‌یە کە لە هیچ کەس نەبیسترا گلەیی لە خزمەت و میوانداری‌و هەستی هاودەردیی کوردەکانی ئێران کردبێ. تەنانەت زۆر لەو دۆستانە دەیان گوت:"یاخوا ئێوە لێتان نەقەومێ. بەڕاستی ئێمە ئەوەمان لەدەست نایە". ئێمەش دەڵێین یاخوا لێمان نەقەومێ. بەڵام هیوادارین کوردی عیراقیش و جێیەکانی دیکەش لەو بارەیەوە لە کوردەکانی ئێران وەدوا نەکەون.

داخوا هەڵوێستی دەوڵەتی ئێران چ بوو؟ دیارە ئەوە دەوڵەتە کە دەتوانێ لە وەختێکی وادا سنوور بکاتەوە، یان دای‌بخا. لەو بارەیەوە دەکرێ بڵێین هەر سنوور کردنەوەکە بۆخۆی کۆمەگێك بە کوردەکانی عیراق بوو. بەڵام ئەوەندەی لێ‌دەرچێ، ئەوی کۆمەگ و ئینسانەتی بوو لە کاربەدەستانی رێژیم دەرهەقی ئاوارەکان نەبینرا. زۆریان سووکایەتی پێ‌کردن و کەمیان یارمەتی دان. نەك هەر ئەوە، بەڵکوو رێژیم زۆریشی کەلکی خەراپ لەو یارمەتی‌یانە وەرگرت کە لە دەرەوە بۆ ئاوارەکان دەهات. چادری نوێی هەڵدەگرت و ئی کۆنی تەحویلی ئاوارەکان دەدا، پەتووی باش و نوێی گل دەدایەوەو پەتووە شڕەی سەربازیی دەدا بە ئاوارەکان و زۆر لەو پارەیە کە لە دەرێ را دەهات بە قازانجی رێژیم بەنرخی رەسمی کە دەیان جار کەمتر لە بازاڕی ئازاد بوو، دەکرا بە تمەن و دەچووە گیرفانی کاربەدەستە دزو بەرتیل خۆرەکانەوە. بەو حاڵەش هەقە ئەو گلەیی‌یە تۆمار بکرێ کە بەرپرسە سیاسی‌یەکانی کوردستانی عیراق لە هەموو لێدوانەکانی خۆیان دا زیاتر سوپاسی کۆماری ئیسلامی‌یان کردو کەمتر لە پیاوەتی و میوانداریی براو خوشکە کوردەکانیان دوان، کە هەق وابوو بە پێچەوانە بێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

فەسڵی نۆهەم:

لەکۆنگرەی نۆهەمەوە تا
کۆنگرەی دەهەم (١٣٧٤ــ١٣٧٠)

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

كۆنگرەی نۆهەم

هەروەك پێشتر باس كرا، بە هۆی شەڕی خەلیج و ئاڵۆزیی وەزعی كوردستانی عیراقەوە كە چار ناچار شوێنەواری لەسەر كارو تێكۆشانی حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێرانیش هەبوو، بەستنی كۆنگرەی نۆهەم نیزیكەی ساڵێك لەو وەختە كە لە پێڕەوی نێوخۆدا پێش بینی كراوە، وەدوا كەوت. بەڵام ئەمە بەهیچ جۆر كاری ناڵەباری نەكردە سەر خەبات و تێكۆشانی حیزب نە لە باری سیاسی و نە لە باری تەشكیلاتی‌یەوەو رەنگە لە هێندێ بارەوە قازانجیشی بووبێ. ئاخر وەك دەزانین ساڵ و نیوێك دوای كۆنگرەی هەشتەم، حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێران كارەساتی گەورەو دڵتەزێنی وەك شەهید بوونی رێبەری بە توانا، دوكتور قاسملووی بەسەر هاتبوو. راستە كە ئەو كارەساتە بەو جۆرە كە هێندێ كەسی بەدخواز، یان بڵێین ناشارەزا لێكیان دەدایەوە، پشتی حیزبی دێموكراتی نەشكاند، بەڵام شاراوە نیە كە پشت راستكردنەوە لە ژێر باری ئەو كۆستە گەورەیەدا زۆریش ئاسان نەبوو. بۆیە حیزبی دێموكرات پێویستیی بە وەخت و دەرەتانێك هەبوو تا بتوانێ شوێنەوارەكانی ئەم زەبرە كاریگەرە بسڕێتەوەو متمانەو باوەڕبەخۆبوونی جاران بەدەست بێنێتەوە. هەر لەو كاتەدا لە پاش ئەو گێژەڵووكە سامناكە كە بەسەر ناوچەكەمان دا تێپەڕیبوو، بەجێ بوو كۆنگرەی حیزب بۆ ماوەیەك دوا بخرێ تا بەشدارانی كۆنگرە بەرچاویان روونتر بێ و باشتر بتوانن ئاسۆی دوارۆژی خەباتەكەیان ببینن.

كۆنگرەی نۆهەمیش وەك كۆنگرەكانی دیكەی حیزب بە شێوەیەكی شەرعی و ئەساسنامەیی ئامادە كرا، لە هەموو كۆمیتەكانی حیزبی كۆنفرانس پێك هات و نوێنەرانی كۆنگرە بە هەڵبژاردن دیاری كران. لەبەرئەوەی ئەم كۆنگرەیە یەكەم كۆنگرەی دوای شەهید بوونی دوكتور قاسملو بوو، هەم ناوی "كۆنگرەی قاسملوو"ی بۆ پێشنیار كرا، كە كۆنگرە پەسندی كردو هەم لە شەوزستان (شب یلدا)ی ساڵی ١٣٧٠ (٢٢ی دیسامبری١٩٩١ی زایینی)دا كرایەوە كە ساڵرۆژی لە دایك بوونی دوكتوری شەهید بوو.

خەراپ نیە بگوترێ كە بۆ كۆنگرەی نۆهەم هەروەك زۆربەی كۆنگرەكانی مێژووی تازەی حیزب ساڵۆن لە نوێ دروست كرا. ئەویش دیسان بە دیواری بلووك و شیروانیی بە دارو نایلۆن لە شوێنێكی سەخت و ئەستەم و ساردو بەفرگر بە ناوی "گەڵی بەدران" لە نیزیك گوندی بەناوبانگی "زارگەڵی" لە ناوچەی ناسراو بە "ناوچیا" لە كوردستانی عیراق. ئەمەشیان هەر بۆ یاد كردنەوە دەبێ كە ماوەیەكی كەم دوای كۆنگرە ساڵۆنی تاین كەوتە بەر رنووی بێئەمانی بەفری كەم وێنەی ئەو ساڵەو تێك و پێك چوو.

بە خۆشی‌یەوە كۆنگرەی نۆهەم جگە لە هێندێ مەسەلەی وردی تەكنیكی لەبارەی كاروباری كۆنگرەوە، مەسەلەیەكی بەرچاوی جێگای ناكۆكیی تێدا نەبوو، و هەربۆیەش باسەكانی كۆنگرە سەرتاسەر لەبارەی راپۆرتی كۆمیتەی ناوەندی و بەرنامەو پێڕەوی نێوخۆو بەڵگەكانی دیكەی كۆنگرەوە بوون، نەك لەسەر كێشەی لاوەكی و ناكۆكیی ئیدئۆلۆژیكی و سیاسی. جێگای سەرنجە كە باس لەسەر راپۆرتی كۆمیتەی ناوەندی بە تەنیا سێ رۆژ لە كاری كۆنگرەی بە خۆیەوە خەریك كرد كە بوو بە مایەی تەواو كردنی راپۆرت و تێروتەسەلتركردنی لێكدانەوەو هەڵسەنگاندنەكان.

وەك عادەتی هەموو كۆنگرەكانی حیزب لە دوا بەشی كاری كۆنگرەدا كۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێرا كە لەم كەسانەی خوارەوە پێك هاتبوو:

١ـ دوكتور صادق شرفكندی ئەندام
٢ـ حسن شیوەسەڵی "

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد
© www.kurdistanukurd.com

٣ـ دوكتور حسین خلیقی "
٤ـ باباعلی مهرپرور "
٥ـ حسن شرفی "
٦ـ رحمان رحیمی (چەكۆ) "
٧ـ مصطفی مولودی "
٨ـ غفور حمزەای "
٩ـ محمود دشتی "
١٠ـ محمد علی عنایتی "
١١ـ فتاح عبدلی "
١٢ـ مصطفی هجری "
١٣ـ محمدنظیف قادری "
١٤ـ عبدالله شریفی "
١٥ـ سلام عزیزی "
١٦ـ منصور فتاحی "
١٧ـ عبدالله ابراهیمی "
١٨ـ شاهۆ حسینی "
١٩ـ عبدالله حسن زادە "
٢٠ـ ابراهیم صالحی راد (لاجانی) جێگر
٢١ـ حسن قادر زادە "
٢٢ـ محمد شهروان "
٢٣ـ لقمان مهفر "
٢٤ـ سیدرسول سیداحمدی "
٢٥ـ كاوە بهرامی "
٢٦ـ سید احمد حسینی "
٢٧ـ عمر حمیدی "

كۆمیتەی ناوەندیی هەڵبژێراوی كۆنگرە لە كۆبوونەوەیەكی كورت دا شەهید كاك دوكتور "صادق شرفكندی"ی بە سكرتێری گشتیی حیزبی هەڵبژاردو راپۆرتی بە كۆنگرە دایەوەو دوایەش لە كۆبوونەوەی كۆمیتەی ناوەندی دا ئەم چوار كەسە بوونە ئەندامی دەفتەری سیاسی:

١ـ مصطفی هجری
٢ـ حسن شرفی
٣ـ باباعلی مهرپرور
٤ـ عبدالله حسن زادە

هەر لەو كۆبوونەوەیەدا كاك مصطفی هجری وەك جێگری سكرتێر دیاری كرا. شایانی باسە كە پاش شەهید بوونی دوكتور صادق شرفكندی و كاك فتاح عبدلی لە ساڵی ١٣٧١دا لە كۆبوونەوەی كۆمیتەی ناوەندیدا هاورێ كاك مصطفی

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەری كوردستان و كورد
© www.kurdistanukurd.com

هجری وەك سكرتێری حیزب هەڵبژێردرا، عبدالله حسن زادە بە جێگری سكرتێر دیاری كرا، كاك سیدسلام عزیزی بوو بە ئەندامی دەفتەری سیاسی و دوو كەس لە جێگرەكانیش (كاك برایم لاجانی و كاك عمر حمیدی) كرانە ئەندامی ئەسڵیی كۆمیتەی ناوەندی.

جگە لەمانە لە كۆبوونەوەكانی كۆمیتەی ناوەندی دا ئەم چەند هاوڕێیەش كران بە موشاویری كۆمیتەی ناوەندی:

١ـ سید ابراهیم هاشمی

٢ـ عمر باڵەكی

٣ـ سیدرضا درودگر

٤ـ احمد پادگانی

٥ـ تیمور مصطفائی

سەركەوتنی كۆنگرەی نۆیەم گڕوتینێكی تازەی بە كارو تێكۆشانی حیزبی دایەوەو هیواو هومێدێكی زیاتری خستە نێو دڵی ئەندامان و لایەنگرانی حیزب. هەم دوژمنان و موخالیفانی حیزب و هەم هێندێ كەسی دڵسۆز بەڵام ناشارەزا، پێیان وابوو حیزبی دێموكرات لە كۆنگرەی نۆهەم دا تووشی لەت لەت بوون دێت. چونكە رێبەرایەتیی حیزب دوای دوكتور قاسملوو ئەو تواناو ئۆتۆریتەیەی نەبووە كە یەكپارچەیی ریزەكانی حیزب و یەكیەتیی سیاسیو تەشكیلاتیی حیزب بپارێزێ. بەڵام رووداوەكانی دوای شەهید بوونی دوكتور قاسملوو هەموویان و یەك لەوانیش كۆنگرەی نۆیەم نیشانیان دا كە حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێران هەروەك قاسملووی نەمر دەیەویست بە هیچ كەسەوە بەستراوە نیەو لە دەست دانی یەك یان چەند رێبەر هەر چەندیش گەورە بن و شوێنەواریان لە بەردەوام بوونی رەوتی تێكۆشانی حیزب دا زۆر بێ، بناخەی حیزبی دێموكرات لەق ناكا. تێكۆشەرانی ئەم حیزبە لەسەر هێندێ ئامانج و بیروباوەڕو پرەنسیپ یەكیان گرتوە كە هەموو كاتێك دەتوانن یەكیەتیی ریزەكانی و بەردەوام بوونی خەبات و تێكۆشانی دەستەبەر بكەن.

بە دوای كۆنگرەدا كۆنفرانسەكانی مەڵبەندو شارستان بۆ هەڵبژاردنی كۆمیتە نوێیەكان گیران و سەرلەنوێ كاروبارو بەرپرسایەتییەكان هەر لە سەرێ تا خوارێ لە نێو كادرەكانی حیزب دا دابەش كرانەوە. ئەگەرچی بەهۆی زستانی سەخت و بەفری زۆری ساڵی ١٣٧٠ فەسڵی عەمەلیات و كارو چالاكیی پێشمەرگە تا رادەیەك درەنگتر لە ساڵان دەستی پێكرد، بەڵام لە بوارە جۆراوجۆرەكانی كارو تێكۆشانی حیزبی دا زۆر زوو ئەم وەدواكەوتنە قەرەبوو كرایەوەو هەڵسووڕانی كادرەكان و فەرماندەرو پێشمەرگەكان خێرایی و پەرەگرتنێكی نوێی بە خۆیەوە دی.

دوو ئۆرگانی تازەی حیزبی

لە پێشەوە باس كرا كە دەفتەری سیاسی بۆ كاروباری خۆی چەند كۆمیسیۆنێكی لێ جیا بوونەوە. بەڵام دوای كۆنگرەكانی هەشتەم و نۆیەم دوو ئۆرگانی دیكە بە دەوروبەری كۆمیتەی ناوەندی و دەفتەری سیاسییەوە دروست بوون كە لەبەر گرنگیی هەردووكیان باشە بە كورتی باسیان بكرێ:

كاری ئەمنیەتی و پاراستنی حیزب و ئۆرگان و ئەندامەكانی لە پیلانی دوژمنان و ناحەزان لە سەرەتای دامەزرانی حیزبەوە تا ساڵی ١٣٦٧ بە شێوەیەكی ناڕەسمیو ناڕێكوپێك هەر لە ئەستۆی تەشكیلات و ئەندامانی حیزب بوو. بەڵام پەرەگرتنی تێكۆشانی حیزب لە لایەك و بەربڵاویی نەخشەو پلانە تیرۆریستییەكانی رێژیمی ئیسلامی لە لایەكی دیكەوە حیزبی دێموكراتیان هێنایە سەر ئەو باوەڕە كە پێویستە ئۆرگانێكی تایبەتی بۆ دەفعی شەڕی دوژمن و پاراستنی ئۆرگانەكان و كادرەكان و ئەندامانی حیزب پێك بهێنرێ.

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد
www.kurdistanukurd.com ©

بۆ ئەو مەبەستە دوای کۆنگرەی هەشتەم بەرەبەرە کار لەسەر پێك هێنانی کۆمیتەیەك بەناوی کۆمیتەی ئەمنیەت کرا. ئەم کۆمیتەیە سەرەنجام بە شێوەیەکی رەسمی دامەزراو ئایین نامەی تایبەت بە خۆی بۆ نووسراو دەستی بەکار کرد. دیارە هەم ئیمکاناتی ماڵی و تەکنیکی بۆ ئەو کۆمیتەیە لەو پەڕی ناتەواوی دا بووەو هەم بە گشتی حیزبی دێموکرات لەو بوارەدا ئەزموونی کەمی هەبووە. بەڵام بەو حاڵەش لە ماوەی چەند ساڵ کارو تێکۆشانی ئەو کۆمیتەیەدا، کادرەکان و ئەندامانی حیزب لەو بەشەدا بە هەوڵ و تەقەلای بێوچانی خۆیان توانیویانە دەیان و بگرە سەدان نەخشەی دوژمن بۆ زەربەوەشاندن لە حیزب پووچەڵ بکەنەوەو کۆمەگێکی زۆر بە پاراستنی گیانی رێبەران و بە گشتی تێکۆشەرانی حیزب بکەن.

کۆمیتەیەکی گرنگی دیکەی حیزبی کە ئەمەیان بە دوای کۆنگرەی نۆهەم دا دروست بوو کۆمیتەی ئاموزش بوو. پێشتر باسی کاری فێرکردن لەحیزب دا کراو لەو پێوەندییەدا ناوی فێرگەی سیاسی ـ نیزامیمان بردو بە کورتی رەوتی کاری فێرکردن لە حیزبمان دا خستە بەرچاو. بەڵام کۆمیتەی ناوەندیی پاش کۆنگرەی نۆهەم لەسەر پێشنیاری کۆنگرە هەوڵی دا ئۆرگانێکی تایبەتی بۆ فێرکردن لە حیزب دا دامەزرێنێ. ئەویش بەو مەبەستە کە فێرگەی سیاسی ـ نیزامی زیاتر سەرنج بداتە سەر پێگەیاندن و پەروەردەکردنی ئەو لاوە کوردانە کە تازە روو دەکەنە ریزی پێشمەرگایەتی و بۆ کاری فێرکردنی سیاسی و دەرمانی و بوارەکانی دیکە ئۆرگانێکی دیکە پێك بهێنرێ.

بۆ ئەو مەبەستە کۆمیتەیەکی سەر بە کۆمیتەی ناوەندیبە ناوی کۆمیتەی ئاموزش دامەزراو دەستی بەکار کرد. ئەم کۆمیتەیە لە ماوەیەکی کەم دا جێگای خۆی کردەوەو تا ئێستا چەندین دەورەی جۆراوجۆری سیاسی و دەرمانیو...ی پێك هێناون و لەهێندێ بواری وەك وەرزش و کێبەرکێی زانیاریی گشتیدا لاوەکانی بۆ زیاتر خوێندنەوەو زیاتر فێربوون هان داوە.[1]

کۆستێکی دیکە

هیشتا برینی سەر دڵی رۆڵەکانی گەلی کورد بە شەهیدبوونی رێبەری پایەبەرز دوکتور قاسملوو سارێژ نەببۆوە، کە خەڵکی کوردستان ئەژنۆی غەمێکی تازەیان لە باوەش گرت. هاوینی ساڵی ١٣٧١ (١٩٩٢) دوکتور صادق شرفکندی سکرتێری گشتیی حیزب بۆ بەسەرکردنەوەی کاروباری حیزب لە دەرەوەی وڵات و پێوەندی گرتن لەگەڵ کۆڕوکۆمەڵە سیاسییە ئێرانییەکان سەفەری ئورووپای کرد. لە درێژەی مانەوەی لە ئورووپادا بۆ بەشداری لە کۆنگرەی نۆزدەهەمی ئەنتەرناسیۆنالی سۆسیالیست دا بانگهێشتن کراو لە رۆژەکانی ١٥تا ١٧ی سێپتامبری ١٩٩٢ (٢٤تا٢٦ی خەرمانانی١٣٧١) بە سەرپەرستیی هەیئەتێك کە جگە لە خۆی لەهاوڕێ كاك فتاح عبدلی ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و نوێنەری حیزب لە ئورووپا، هاوڕێ همایون اردلان نوێنەری حیزب لە ئەڵمان و دۆستێکی لەمێژینەی حیزب بەناوی نوری دهکردی پێك هاتبوو، لە نۆزدەهەمین کۆنگرەی ئەنتەرناسیۆنالی سۆسیالیست لە شاری بێرلینی ئەڵمان دا بەشدار بوو.

دەڵێن مێژوو دووپات دەبێتەوە. بەڕاستی ئەمە لەبارەی حیزبی دێموکراتەوە راست دەرچووە. دوکتور قاسملوو پاش بەشدار بوون لە کۆنگرەی هەژدەهەمی ئەنتەرناسیۆنال دا ئێوارەیەکی پێنج شەممە کەوتە بەر دەسرێژی پیاوکوژانی کۆماری ئیسلامی و رۆژی هەینی خەبەری شەهید بوونەکەی بە هاوبیرو هاوسەنگەرەکانی گەیشت. لەبارەی دوکتور سەعیدیشەوە هەروا بوو. ئەویش دوای تەواوبوونی کۆنگرەی ئەنتەرناسیۆنال و راست لە ئێوارەی دوای تەواو بوونی کۆنگرەش دا کە بە رێکەوت ئەو رۆژەش هەر پێنج شەممە بوو، کەوتە بەر دەسرێژی تیرۆریستەکانی کۆماری ئیسلامی و

[1] ئەم کۆمیتەیە دوای کۆنگرەی یازدەهەم بوو بە کۆمیسیۆن و ناوی کرا بە "کۆمیسیۆنی فێرکردن" ـ چاپی سێهەم ـ

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

شەهید کراو رۆژی دواتر کە رۆژی هەینی و پشوودان بوو هەواڵی دڵتەزێنی شەهید بوونی گەیشتە هاورێ و هاوسەنگەرەکانی.

جیاوازیی ئەو دوو رووداوە لەوەدا بوو کە جاری یەکەم تیرۆریستەکان لە لیباسی دیپلۆمات دا بەناوی وتووێژی ئاشتیخوازانەوە دوکتور قاسملوویان خستە داو و جاری دووهەم دوکتور شرفکندی لە رێگای کۆبوونەوەیەکەوە تەڵەی مەرگی بۆ دانرا کە بە رواڵەت بۆ وتووێژ لەبارەی رێگاکانی لابردنی کۆماری ئیسلامییەوە پێك هاتبوو. داستانەکە بەو جۆرە بوو کە لە رۆژێك پێش تەواو بوونی کۆنگرەی ئەنتەرناسیۆنالی سۆسیالیستەوە قەرارو مەدار دادەنرێ کە ئێوارەی رۆژی پێنج شەممە ١٧ی سێپتامبر لە ریستۆرانێکی بێرلین بەناوی میکۆنووس کە گۆیا پێشتر ریستۆرانێکی یۆنانی بووەو دوایە بۆتە هی عزیز غفاری یەکێك لە ئەندامانی کۆنی سازمانی چریکە فیداییەکانی گەلی ئێران و لەراستیدا بۆتە مەکۆی ئێرانییەکان، کۆبوونەوەیەك بە بەشداریی دوکتور شرفکندیو هاورێیانی و نوێنەرانێك لە سازمانی فیداییانی گەلی ئێران و جمهووریخوازانی میللیی ئێران و حیزبی دێموکراتیکی خەڵکی ئێران و هێندێك شەخسییەتی ناسراوی ئۆپۆزیسیۆن پێك بێ. ئەو کۆبوونەوەیە بەو مەبەستە رێك دەخرێ کە لەسەر هاوکاریو لێك نیزیك بوونەوەی دەستەو تاقمەکانی ئۆپۆزیسیۆن و رێگاکانی خەبات بۆ لابردنی رێژیمی کۆماری ئیسلامی باس و وتووێژ بکاو بەردی بناخەی هاوکارییەکی نیزیکتر و خەباتێکی هاوبەش لە نێو حیزب و رێکخراوە ئازادیخوازەکانی ئێران دا دابنێ. بە هەر هۆیەك و لە هەر رێگایەکەوە بووە، کات و شوێنی ئەو کۆبوونەوەیە بۆ دەزگای تیرۆرو ئینسانکوژیی کۆماری ئیسلامی لە ئورووپا کە وادیارە ناوەندەکەی لە بۆن پێتەختی ئەڵمانە، مەعلووم دەبێ و ئەو دەزگایە کە لەمێژەوە بۆ لەداوخستن و لەنێوبردنی دوکتور شرفکندی لە هەوڵ دا بووە، نەخشەی تیرۆری ئەو و هاورێکانی دەکێشێ.

بەهەرحاڵ، رۆژی دیاری کراو دوکتور شرفکندیو هاورێیانی دەچنە شوێنی چاوپێکەوتنەکەو بەشێك لە لایەنەکانی دیکەش نوێنەریان دەچێ. هێندێك لەوانەش کە پێشتر قەرار بووە بچن، لەبەر نەخۆشی یان لەبەر ئەوە کە باش لە کاتی چاوپێکەوتنەکە حاڵی نەبوون، بەشداری کۆبوونەوە نابن. دانیشتن و قسەکردن تا سەعاتی ١١ی شەو دەکێشێو لەو کاتەدا دووکەس لێیان وەژوور دەکەون و پاش یەك دوو قسەی ناشیرین دوکتور سەعیدو هاورێیەکانی دەدەنە بەر دەسرێژ. دوکتورو کاك فتاح و کاك همایون هەر لەوێ شەهید دەبن و کاك نوری دهکردییش لە رێگای نەخۆشخانەدا تەواو دەبێ. خاوەنی ریستۆران عزیز غفارییش کە وا دیارە بە غەڵەت بەر دەکەوێ، بە برینداری دەنێردرێتە نەخۆشخانە کە پاش ماوەیەك لە نەخۆشخانە دەردەچێ و برینەکانی سارێژ دەبنەوە.

ئەوە کە چەند کەس لە ئەندامانی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی لە کۆبوونەوەیەکی هاوبەش دا دەکەونە بەر پەلاماری تیرۆریستی بەڵام لە نوێنەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بەولاوە کەس زیانێکی پێناگا، ئەو کاتیش هێندێ پرسیاری هێنایە پێش و ئێستاش ناتوانێ جێی پرسیار نەبێ. ئەوکات کە بۆ بەشداری لە رێورەسمی بە خاك سپاردنی شەهیدەکان دا چووبوومە پاریس لە کۆنفرانسێکی چاپەمەنی دا پرسیارم لێکرا، کە بڵێی ئەوانەی لەگەڵ دوکتور شرفکندیو هاورێیەکانی دانیشتوون، ئاگایان لە پیلانەکە نەبووبێ، جوابی من ئەوەبوو کە ناتوانم بەرەسمی تۆمەتی ئاگادار بوون لەو پیلانە بدەمە پاڵ هیچ کامێکیان. بەڵام راستییەکەی ئەوەیە کە ئەو پرسیارە بەجێیە. تا ئێستاش کە ئەم دێرانە دەنووسرێن، ئەگەرچی دادگا لەبارەی یەکێك لە بەشدارانی کۆبوونەوەکەوە هێندی پرسیاری بۆ هاتۆتە پێش، بەڵام بە رەسمی نە حیزبی دێموکرات و نە کەس وکاری قوربانییەکان و نە دادگا هیچ کام لە هاومەجلیسەکانی دوکتور شرفکندییان بە ئاگادار بوون لە نەخشەی تیرۆرەکەو دەست تێدابوونی تاوانبار نەکردوە. بەو حاڵەش کەمتر شت کە لەو پێوەندییەدا دەکرێ بگوترێ ئەوەیە کە ئەو کەسانەی بەشداری کۆبوونەوەکە بوون و نەکوژراون، بۆ رێژیمی ئیسلامی و پیاوکوژەکانی ناسراون، بەڵام ئەوەندە مەترسییان بۆ رێژیم نەبووە کە بە پێویست بزانێ تیرۆریان بکا.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەری کوردستان و کورد

خەبەری تیرۆری دوکتور شرفکندی و هاوڕێیانی بۆ هەموو کوردێکی دڵسۆز دڵتەزێن و خەفەت هێن بوو. بەڵام بۆ تێکۆشەرانی دێموکرات جەرگبڕتر بوو. ڕاستە کە نەخشی دوکتور قاسملوو لە بزووتنەوەی کورد و لە نێو حیزبی دێموکراتی کوردستان دا زۆر لە نەخشی دوکتور سەعید گەورەتر بوو، و لەو بارەیەوە شەهید بوونی دوکتور قاسملوو کەلێنێکی گەورەتری خستە ریزەکانی حیزبەوە. بەڵام لە بارێکی دیکەوە تیرۆری دوکتور شرفکندی برینی بەژانتر بوو. چونکە لە ماوەی سێ ساڵ دا ئەوە دووهەم برینی وا بە ژان بوو کە دەکەوتە لەشی حیزبی دێموکرات و لەوەش تاڵتر ئەوەبوو کە بۆ دووهەم جار لە ڕێگای تیرۆرەوەو لە ڕاستییش دا لەبەر بێموبالاتی، شەخسی یەکەمی حیزب وا بە سووک و هاسانی دەکەوتە داوی پیاوکوژانی کۆماری ئیسلامی و شەهید دەبوو. ڕەنگە دەیان و بگرە سەدان کەس ئەم پرسیارەیان لە ئەندامانی حیزبی دێموکرات کردبێ، کە بۆچی ئەزموونتان لە تیرۆری دوکتور قاسملوو وەرنەگرت! بەڵام کەسمان جوابێکی نەبوو بیداتەوە. بەڕاستی هەموومان بۆ ئەوە دەبووین لەو بارەیەوە سەرکۆنەی خۆمان بکەین.

بێجگە لەو بێباکی‌یە کە لە پاراستنی گیانی دوکتور سەعیدو هاوڕێیانی دا کرابوو، هێندێ عەیبی دیکەش لە کارەکە دا هەبوون. لە جێدا چاوپێکەوتنی سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، مەگەر لە دەفتەری کاری خۆی، ئەگینا دروست نەبوو لەگەڵ کەسانێك لەو پلە تەشکیلاتی‌یەدا بێ کە ئەو شەوە هاوەمجلیسی دوکتور شرفکندی بوون. پاشان وەختێك ریستۆرانێك بە مەکۆی ئێرانی‌یەکان ناسراوە، ئاشکرایە کە هەمیشە لە ژێر چاوەدێریی پیاوکوژەکانی کۆماری ئیسلامی دایەو بۆ هیچ تێکۆشەرێکی ئۆپۆزیسیۆن بە تایبەتی تێکۆشەرانی دێموکرات نەهاتوە رووی تێکەن. لەمانەش بگەڕێتەوە گۆیا ئەو ریستۆرانە ریستۆرانێکی دەرەجە سێ و چوارە کە هەر جوان نیە سکرتێری حیزبێکی گەورەو گران لە وڵاتێکی ئورووپایی چاوپێکەوتنەکانی لە جێگایەکی وا دابنێ. لەوانەش سەیرتر ئەوەبووە کە دوو ڕۆژ پێشتر بە تەلەفۆن و تەلەفۆن کاری باسی ئەو کۆبوونەوەیە کراوەو ئیمکانی ئاشکرا بوونی یەکجار زۆر بووە، بەڵام بیری لێنەکراوەتەوە. دەکرا لە پۆلیسی ئەڵمان داوای پارێزگاری بکرێو مسۆگەر قبووڵیش دەکرا، چونکە دوکتور سەعید جگە لەوە کە سکرتێری حیزبی دێموکرات بوو، میوانی کۆنگرەی ئەنتەرناسیۆنالیش بوو، بەڵام ئەگەر ئەوەش نەکراباو تەنیا دوو کەسی بێچەکی خۆمان لەو دەوروبەرە دانرابایەن، ئیمکانی سەرکەوتنی تیرۆریستەکان ٨٠٪ دەهاتە خوار. ئەمانە بۆیە پێویستە بگوترێن کە لەمەولا دەرسیان لێوەربگیرێو جارێکی دیکەش تووشی ئەو خەسارە یان باشتر بڵێین ئەو جۆرە بەفریوچوون و لە داوکەوتنە نەبینەوە.

لەگەڵ هەموو تاڵی و ناخۆشیی ڕووداوەکەدا مەرگی دوکتور شرفکندی و هاوڕێیانی جارێکی دیکە هاودەردیی کۆڕو کۆمەڵە جۆراوجۆرەکانی کوردو ئێرانی و بێگانەی بۆ لای حیزب ڕاکێشا. ئەگەرچی لە مەرگی دوکتور قاسملووش دا خەڵکی کوردستانی عیراق هاودەردی‌یەکی زۆریان لەگەڵ کوردی ئێران و حیزبی دێموکرات کرد، بەڵام ئەمجارەیان بە هۆی گۆڕانی هەل و مەرجەکەوە شتێکی دیکە بوو. لە سێ شاری مەرکەزی ئوستان لە کوردستانی عیراق، سلێمانی و هەولێرو دهۆك و لە زۆر شاری چووکتری مەرکەزی فەرمانداری، بۆ نموونە قەڵادزێ، ڕانیە، کۆیە، دیانان، پێنجوین و... مەجلیسی سەرەخۆشی دانراو خۆپێشاندان بە دژی ڕێژیمی تیرۆریست پەروەری کۆماری ئیسلامی وەڕێ خرا. بنکەکانی حیزب بە هەزاران کوردی دڵ بریندارو دڵسۆزیان وەرگرت کە بۆ نیشاندانی هاودەردی و کەم کردنەوە لەخەم و پەژارەی تێکۆشەرانی دێموکرات ڕوویان تێ دەکردن. بە سەدان نامەو پەیامی سەرەخۆشی بەدەفتەری سیاسی و بنکەکانی حیزب گەیشتن و چەندین پارچە پەخشان و شێعری جوان و هەست بزوێن لە لایەن ئەدیبانی کوردەوە نووسران و بۆ حیزبی دێموکرات بەڕێ کران.

ڕێورەسمی ناشتنی دوکتور شرفکندی و هاوڕێیانیشی هەروەك هی دوکتور قاسملوو و هاوڕێیانی بە شکۆ بوو. وەك دەزانین ئەوانیش هەر لە پاریس و لە گۆڕستانی پێرلاشێز بە خاك سپێردران. لەو بارەیەشەوە هاودەردیی هێزو

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

شەخسییەتە سیاسی‌یە کوردو ئێرانی‌و ئورووپایی‌یەکان بە هەق جێگای شانازی و شیاوی گەورەیی کارەساتەکە بوو. بە هەزاران کەس لە بنکەی ئەنستیتۆی کورد لە پاریس دوامالّئاوایی‌یان لە شەهید دوکتور شرفکندی کردو لە رێ‌پێوانێك دا کە بەو بۆنەیەوە رێك خرا بەشدار بوون و لە گۆڕستانی پێرلاشێز گوڵیان لەسەر گلّکۆی پیرۆزی شەهیدەکان دانا. لەگەڵ کەمیی وەختەکەش زۆر پەیام لەسەر گلّکۆی شەهیدەکان خوێندرانەوە، بۆ نموونە پەیامی مادام میتران سەرۆکی بنیاتی فرانس لیبرتێ، دوکتور بێرنارد کۆشنێر وەزیری کاروباری ئینسانیی فەرانسە، دوکتور بێرنارد گرانژۆن سەرۆکی رێکخراوی پزیشکانی جیهان، خانمی کلۆدیا رۆت ئەندامی پارلمانی ئورووپا لە حیزبی سەوزەکانی ئەڵمان و تێکۆشەری ناسراوی ئۆپۆزیسیۆنی ئێران ئاغای مهدی خانباباتهرانی‌و دیارە پەیامی دەفتەری سیاسیی حیزبیش کە لە لایەن نووسەری ئەم دێڕانەوە خوێندرایەوەو ئەمەش دەقەکەیەتی:

دۆستانی بەڕێز!

شەخسییەتە ئازادیخوازو ئینسانداۆستەکان!

نوێنەرانی حیزب و رێکخراو و کۆڕو کۆمەڵە سیاسی‌یە ئێرانی و کوردستانی و ئورووپایی‌یەکان!

ئەمجاریش لە پێرلاشێز پێك گەیشتینەوە بۆ ئەوەی تەرمی پیرۆزی دەستەیەکی دیکە لە قوربانیانی دەستی تیرۆریزمی دەوڵەتی بە خاك بسپێرین. شەهیدانی ئەمجارەمان دوکتور "صادق شرفکندی" سکرتێری گشتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، کاك "فتاح عبدلی" ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و نوێنەری حیزب لە ئورووپاو کاك "همایون اردلان" بەرپرسی کۆمیتەی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ئەڵمانن کە رۆژی پێنج شەممۆ ١٧ی سێپتامبر لە بێرلین کەوتنە بەر دەسرێژی تیرۆریستەکانی کۆماری ئیسلامی و گیانی خۆیان لە دەست دا. لەگەڵ ئەو خۆشەویستانەدا تێکۆشەرێکی دیکەی ئێرانی و دۆستێکی لەمێژینەی حیزبی دێموکرات بەناوی "نوری دهکردی" شەهید بوو کە رۆژی هەینیی رابردوو لە بێرلین بەخاك سپێردرا.

دوکتور "صادق شرفکندی" پاش تیرۆری دوکتور قاسملوو لە ساڵی ١٩٨٩دا رێبەرایەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانی بە دەستەوە گرت. لە کاتێك دا هێندێك کەس لە دەرەوەی حیزبی دێموکرات دا پێیان وابوو بە شەهید بوونی دوکتور قاسملوو فاتیحەی حیزبی دێموکراتیش خوێندراوە، دوکتور "شرفکندی"، بە زانایی و لێوەشاوەیی‌و پشتکارو مودیرییەتی تایبەت بە خۆی بە جۆرێك رۆڵی رێبەرایەتیی حیزبی گرتە دەست کە نە دۆست و نە دوژمن نەمانی قاسملووی مەزن بە حیزبی دێموکراتەوە نەبینن. بەڕاستی جێ‌نشێنێکی شایستە بۆ دوکتور قاسملوو و رێبەرێکی لێوەشاوەو بۆ قۆناغی پڕکارەساتی ئەمڕۆی خەباتی رزگاریخوازانەی گەلی کورد بوو. دوکتور "شرفکندی"یش هەروەك دوکتور قاسملوو بە باشی هەستی بە پێویستیی پێوەندیی خەباتی گەلی کورد لە کوردستانی ئێران لەگەڵ خەباتی رزگاریخوازانەی سەرانسەری ئێران کردبوو. بۆیە لە پێناوی نیزیك بوونەوەی زیاتر لە رێکخراوە تێکۆشەرەکانی ئۆپۆزیسیۆنی ئێرانی دا هەوڵ و تەقەلایەکی بێ‌وچانی دەست پێ‌کردبوو. بەداخەوە هەر لە درێژەی ئەو هەوڵ و تەقەلایەش دا بوو کە دوژمنانی یەکیەتیی بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی خەڵکی ئێران دەرفەتیان لێ‌دی و لەنێویان برد. "شرفکندی" هەر لەو کاتەدا، باوەڕێکی پتەوی بە هاوپێوەندیی خەڵکی کوردستانی ئێران لەگەڵ کوردی بەشەکانی دیکەی کوردستان دا هەبوو. لەو بارەیەشەوە دوکتور "شرفکندی" نەخشی خۆی وەك رێبەرێکی لێوەشاوەی کورد بە باشترین شێوە بەڕێوە دەبرد. "شرفکندی" زۆر باش توانیبووی ئەو ناتەبایی‌یەی هێندێك کەس لە نێوان کوردبوون و ئێرانی بوون دا هەستی پێ‌دەکەن، چارەسەر بکا. ئەو باش دەی‌زانی نەك هەر ئەم دووانە پێکەوە ناتەبا نین، بەڵکوو لە جێ‌دا قازانجی مەشرووعی گەلان لە هیچ جێگایەکی دنیا ناتەبایی لەگەڵ یەکتر پەیدا ناکات.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ڕێبەری لە دەست چوومان زۆر باش ئەو ڕاستییە تێگەیشتبوو کە لە دنیای ئەمڕۆدا ڕاکێشانی پشتیوانی و هاودەردیی بیروڕای گشتیی جیهانی‌و کۆڕوکۆمەڵە نێونەتەوەیی‌یەکان بۆ لای خەباتی خەڵکی کوردستان یەکێك لە مەرجە هەرە گرنگەکانی سەرکەوتنی ئەو خەباتەیە، بۆ ڕاکێشانی ئەو پشتیوانی و هاودەردی‌یە بوو کە لە مانگی ژووئیەی ئەو ساڵ دا سەفەری ئورووپای کردو هەر لەچوارچێوەی ئەو هەوڵ و تەقەلایەش دا میوانی کۆنگرەی "بین الملل سوسیالیست" لە بێرلین بوو کە بەداخەوە تەنیا چەند سەعات دوای تەواو بوونی ئەو کۆنگرەیە دەستی تاوان کۆتایی بە تەمەنی ئەو گەورە پیاوەی مێژووی کورد هێنا.

ئەو تایبەتمەندی‌یانەی دوکتور "شرفکندی" ببوونە هۆی ئەوە کە ڕێژیمی ئازادی‌کوژی کۆماری ئیسلامی ڕقی لێ‌هەڵگرێ‌و هەنگاو بە هەنگاو بە دوایەوە بێ تا لە جێگایەك دەرفەتی لێ‌بێنێ‌و ڕقی کۆنەپەرستانەی خۆی پێ‌بڕێژێ. هەر ئەو تایبەتمەندی‌یانەش، ئێوە دۆستانی خۆشەویست و لایەنگرانی ئازادی و دادپەروەریی لەسەر گڵکۆی پیرۆزی دوکتور "شرفکندی" کۆ کردۆتەوە.

دۆستانی خۆشەویست! هەقیقەتێکی زۆر تاڵە کە لە ماوەی تەنیا سێ ساڵ و سێ مانگ دا تیرۆریزمی کۆماری ئیسلامی دوو ڕێبەری بەوەج و هەڵکەوتووی لە باوەشی گەلی کوردو حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ڕفاندوە، بۆ ئەوەی بزووتنەوەی کورد لە ئێران دا بە چۆك دابێنێ‌و سەر بە خەڵکی کوردستان نەوی بکات. تا ئەو جێگایە کە مەسەلەکە پێوەندیی بە حیزبی دێموکرات و گەلی کوردەوە هەیە، ئێوەو هەموو ئۆگرانی ئازادی‌و دادپەروەری لە جیهان دا دڵنیا دەکەین کە ئاڵای دەستی ڕێبەرانی شەهیدمان ناکەوێتە زەوی و قوتابی‌یەکانی قاسملوو و شەرەفکەندی بە ئیرادەیەکی پتەوتر لە جارانەوە ڕێگاکەیان درێژە پێ‌دەدەن.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە هەموو ئازادیخوازان و بەشەردۆستانی دنیاش ریزە چاوەڕوانی‌یەکی هەیە. لە پێش هەموو شتێك دا ئەوە کە ڕێگا نەدرێ تاوانی ڕۆژی ١٧ی سێپتامبری ٩٢ی بێرلێنیش هەروەك جینایەتی ١٣ی ژووئیەی ٨٩ی وییەن بێ‌سزا بڕوات. تیرۆری دوکتور "شرفکندی" تەنیا دەستدرێژی بۆ سەر گیانی ئەو ڕێبەرەو هاوڕێ شەهیدەکانی نەبوو، بەڵکوو دەستدرێژی بۆ سەر خەباتی ڕزگاریخوازانەی سەرانسەری ئێران، بۆ سەر خەباتی هەقخوازانەی هەموو خەڵکی کوردستان، بۆ سەر ناو و ناوبانگی "انترناسیونال سوسیالیست"، بۆ سەر حورمەتی خاکی ئەڵمان و بۆ سەر هەموو مەوازینی ئینسانی و هەموو ڕێوشوێنێکی پەسند کراوی نێونەتەوەیی بوو. دەبا بە هەموومان هەوڵ بدەین تاوانباران سزای واقیعیی خۆیان وەربگرن و جارێك بۆ هەمیشە کۆتایی بە جینایەتە دژی ئینسانی‌یەکانی کۆماری ئیسلامی بهێنرێ.

لەوەش گرنگتر ئەوەیە کە کۆڕو کۆمەڵە جیهانی‌یەکان ئەوانە کە دەتوانن تەئسیر لەسەر ڕووداوەکان دابنێن و ئەوانە کە ئەگەر بیانەوێ دەتوانن نەزمێکی نوێ لە جیهان دا دامەزرێنن، یارمەتیی گەلی کورد بدەن بۆ ئەوەی بە یەکجاری لەو مەینەتی و ڕۆژڕەشی‌یە ڕزگاری بێ. یارمەتیی گەلانی ئێران بدەن بۆ ئەوەی بتوانن زنجیری خەفەقان و زەبروزەنگ لە دەست و پێی خۆیان بپسێنن. تا کەنگێ ئێران ببێتە کوشتارگای ئینسانە ئازادیخوازو ڕووناکبیرو پێشکەوتووەکان؟ هەتا کەنگێ "مصونیت دیپلوماتیك" وەك وەسیلەیەك بۆ تیرۆرو ئینسانکوژی کەلکی لێ‌وەرگیرێ؟ تا کەنگێ وڵاتانی ئورووپایی مەیدانی ڕمبازیی تیرۆریستەکانی حکوومەتی ئاخوندی بن و کەسیش بە خۆیان و حکوومەتەکەیان نەڵێ پشتی چاوتان برۆیە؟ سەرەنجام تا کەنگێ گەلی کورد لەبەر چاوی بیروڕای گشتیی جیهانی‌و مرۆڤایەتیی پێشکەوتوو بە تاوانی داوای سەرەتایی ترین مافەکانی قەڵاچۆ بکرێ؟ لە ئێوە ئینسانە شەریف و ئینساندۆستەکان دەپرسم زوڵم لەوە گەورەتر کە ئەوانەی لە پێناوی گەل و نیشتمانی خۆیان دا گیانیان بەخت دەکەن لە سەرتاسەری ئەو خاکەی لە پێناوی دا مردوون دوو گەز خاکیان بەر نەکەوێ کە بە حورمەتەوە تێی دا بنێژرێن و گڵکۆکەیان ببێتە زیارەتگای ئەویندارانی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ئامانجەكانیان و ڕێبوارانی ڕێگاكەیان؟ بۆ چی ئەوانە دەبێ ناچار بن هەزاران كیلۆمیتر دوور لە خاكی نیشتمان چەند گەز خاك بە ئەمانەت وەرگرن تا تێی دا بحەسێنەوەو تێی دا بحاوێنەوە؟

ڕەنگە دۆزینەوەی یەك یەكی ئەو تیرۆریستانە كە دەستدرێژییان كردۆتە سەر ڕێبەرانی ئۆپۆزیسیۆنی ئێران كارێكی گران بێ. بەڵام بەڕاستی دۆزینەوەی ئەو دەستە كە لە پشتی هەموو ئەو كردەوە تیرۆریستییانەیە، كارێكی ئاسانە. دەبا ئەو دەستە لە بن دا ببڕین و مرۆڤایەتی لە شەڕی تیرۆریزم ڕزگار بكەین.

لە كۆتایی دا لە لایەن حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێرانەوە پڕ بە دڵ سوپاسی هەموو ئێوە بەڕێزان دەكەم كە زەحمەتتان كێشاوەو لە ڕێوڕەسمی بەخاك سپاردنی شەهیدەكانمان دا بەشدار بوون. هەر لەو كاتەدا سوپاسی هەموو ئەو كەسانە دەكەم كە بە نامە یان تەلەفۆن یان تەلەگراف یان بە هەر شێوەیەك، هاودەردیی خۆیان لەگەڵ حیزبی ئێمەو گەلی كورد لە كوردستانی ئێران دا دەربڕیوە. هەروەها سوپاسی گەرمی خۆم پێشكەش بە دەوڵەت و میللەتی فەڕانسە دەكەم كە لەو موسیبەتەدا بە گەرمی هاودەردیو هاوكارییان لەگەڵ ئێمە كرد.

هەزاران سڵاو بۆ گیانی نەمری شەهیدانی تازەمان دوكتور "صادق شرفكندی"، كاك "فتاح عبدلی"، كاك "همایون اردلان" و كاك "نوری دهكردی"!

نەمان و سەرشۆڕی بۆ تیرۆریستەكان و تیرۆریست پەروەرەكان![1]

لێرەدا ناكرێ بە ئەمەگناسینەوە باس لە ڕەفتارو كردەوەی پۆلیس و دەزگای قەزایی ئەڵمان نەكرێ. بە پێچەوانەی ڕووداوی ئوتریش كە لەوێدا تیرۆریستەكان بە جل و بەرگی خوێناوییەوە لەبەر دەستی پۆلیس دا بوون، كەچی لەپێش چاوی هەموو بیروڕای گشتیی جیهانی بۆ پاراستنی قازانجی بازرگانی لە لایەن ئوتریشەوە ئازاد كران، لێرە تیرۆریستەكان هیچیان بەردەست نەكەوتن و بە ڕواڵەت شوێنەوارێكیشیان لە دوای خۆیان بەجێ نەهێشت. بەڵام پۆلیسی ئەڵمان بەرپرسانەو شێلگیرانە شوێنی تیرۆریستەكانی هەڵگرت و پاش تەقەلایەكی زۆر دەكرێ بڵێین تەواوی ئەڵقەكانی ئەو پیلانە تیرۆریستییەی دۆزییەوە. پۆلیس زۆر كەسی گرت و لە زۆر كەس پرسیاری كرد، تا سەرەنجام ئێرانییەك و چوار لوبنانیی بە تاوانبار ناسین و دانی بەدادگا. لەوەش گرنگتر ئەوەبوو كە دەزگای قەزایی ئەڵمان نەیشاردەوە كە پیلانی تیرۆری دوكتور شرفكندی و هاوڕێیانی لە لایەن بەرزترین كاربەدەستانی ئەمنییەتیی كۆماری ئیسلامییەوە نەخشەی بۆ كێشراوەو جێبەجێ كراوە.

ئاژاوە نانەوەی كۆماری ئیسلامی

لەو كاتەوە كە بنكەكانی حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێران لە ساڵی ١٣٦٢ (١٩٨٣)دا گوازرانەوە كوردستانی عیراق، كۆماری ئیسلامی هیچ وەخت حورمەتی سنوورەكانی نەگرت و بە هەر جۆر لە دەستی هات، تێكۆشەرانی دێموكراتی لەودیوی سنوورەكان دایە بەر پەلامار. لە فەسڵەكانی پێشوودا هێندێ شتی لەو بابەتەمان باس كرد. جگە لەوانەش كاتێك بنكەی دەفتەری سیاسی لە ناوچەی "چوارتا" بوو چەند جار بە فڕۆكەی بۆمب هاوێژ ئەو بنكەیەو بنەماڵەكانی سەر بەو بنكەیەی پەلامار دا. دوو جاریش لە "بۆڵێ" لە ناوچەی "ئاكۆیان" دەوروبەری دەفتەری سیاسیی بۆمباران كرد كە هەرجارەی شەهیدێك و چەند بریندار لێكەوتەوەو زەرەرو زیانێكی زۆریشی بە ڕەزو باغاتی خەڵك لە ناوچەدا گەیاند. بەڵام لە ئاخرو ئۆخری زستانی ساڵی ١٣٧١ی هەتاوی (١٩٩٣ی زایینی)یەوە دەستدرێژیی ڕێژیمی

[1] "كوردستان"، ئۆرگانی كۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێران، ژمارە١٩٠، ڕەزبەری ١٣٧١، ئۆكتۆبری ١٩٩٢.

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد

© www.Kurdistanukurd.com

ئیسلامی بۆ سەر کوردستانی عیراق شێوەیەکی ئاشکراتر، بێپەردەترو بەربلاوتری بەخۆیەوە گرت. ئەویش دیارە بە کەلك وەرگرتن لەو بۆشایی دەسەلاتە (خلاء قدرت) بوو کە لە کوردستانی عیراق پێك هاتبوو.

سەعات ۱۰/۱۵ی بەیانیی ۲۲ی رەشەمەی ۱۳۷۱ (۱۳ی مارسی ۱۹۹۳) شەش فرۆکەی بۆمب هاوێژی رێژیم بنکەکانی دەوروبەری دەفتەری سیاسیی حیزبیان لە گوندی "بۆلێ" بە توندی بۆمباران کرد. لەو بۆمبارانەدا جینایەتکاران بە بۆمبای هێشوویی بنکەکانی پێشمەرگەو مالە ئاوارە کوردە ئێرانییەکان و مالە کوردە عیراقییەکان و تەنانەت نەخۆشخانەیان وەك یەك دایە بەر ئاگرو زیانێکی زۆریان بە جووتیارانی دانیشتووی ئەو گوندە گەیاند. ئەو پەلامارە هەواییە چوار شەهیدو چەندین بریندار لە دوای خۆی بەجێ هێشت کە هێندێکیان نەخۆش و برینداری سەر تەختی نەخۆشخانە بوون. بەشێك لە نەخۆشخانەکەش لە ئاکامی بۆمبارانەکەدا رووخا. شایانی باسە ئەو شوێنە کەوتۆتە پشتی مەداری ۳٦ دەرەجە، ئەو شوێنە کە لە لایەن ئەمریکاو هاوپەیمانەکانیەوە بە ناوچەی قەدەخەکراوی هەوایی دانراوە. بەو پێیە هێرشی هەوایی ئێران نەك هەر پێشێلکردنی حورمەتی خاکی ولاتی دراوسێ بوو، بەلکوو لە راستی دا گالتەکردن بە ئەمریکاو هاوپەیمانەکانیشی و دەمەلاسکەیەك بۆ رێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکانیش بوو. کەچی بەداخەوە هیچ کام لەو هێزە بە روالەت بە دەسەلاتە خاریجیيانە بەرامبەر بەو دەستدرێژیيە متەقیان لەبەر نەهاتە دەرێ و دژکردەوەیەکی موناسیبیان بەرامبەر بەو ئاژاوەگێڕییەی کۆماری ئیسلامی لە خۆیان نیشان نەدا.

ئەم بۆمبارانە هەواییە لەگەل درندانە بوون و پڕزیان وزەرەربوونەکەی تەنیا سەرەتایەك بوو بۆ زنجیرە دەستدریژیيەکی چەند مانگەو هەمەلایەنە بۆ سەر بنکەکانی حیزبی دێموکرات، ئۆردووگاکانی ئاوارە کوردە ئێرانییەکان و مووچەو مەزرای ئەو کوردە عیراقییانە کە بە تازەیی گەڕابوونەوە سەر جێوڕێی باب و باپیرانیان و خەریکی ئاوەدان کردنەوەی گوندو باغ و مووچەو مەزراکانیان بوون. لە مانگی خاکەلێوەی سالی ۱۳۷۲دا حیزبی دێموکرات هێندێ بەلگەی حاشاهەلنەگری دەست کەوت کە نیشانیان دەدا کۆماری ئیسلامی خۆی بۆ هێرشێکی بەرین بۆ سەر هەموو ناوچە سنووریيەکانی کوردستانی عیراق ئامادە دەکا. لەبەر هێندێ تێبینیی ئەمنییەتی حیزب بە دروستی نەزانی ئەو بەلگەو سەنەدانە بلاو بکاتەوە (هەروەك ئێستاش بەداخەوە ناکرێ بلاویان بکەینەوە)، بەلام دەفتەری سیاسی بە دەرکردنی بەیاننامەیەك ئەو پیلانەی لەقاو داو داوای لە کۆڕوکۆمەلە جیهانییەکان و خەلکی کوردستان و بیروڕای گشتی کرد کە هەرکامە بە رێگای خۆیان دا هەول بدەن پێشی جێبەجێبوونی ئەو پیلانە دژیئینسانییە بگرن. دەقی بەیاننامەی دەفتەری سیاسی بەم جۆرە بوو:

خەلکی تێکۆشەری کوردستان!

گەلانی بەشەرەفی ئێران!

کۆڕوکۆمەلە جیهانییەکان!

بە پێی هێندێك خەبەری باوەڕپێکراو و بەلگەی حاشاهەلنەگر، رێژیمی دژیئینسانیی کۆماری ئیسلامی خۆی بۆ ئەنجام دانی جینایەتێکی سامناکی دیکەو قانوون شکێنییەکی تازە ئامادە دەکا. کاتێك لە ۲۲ی رەشەمەی سالی رابردوودا فرۆکە شەڕکەرەکانی رێژیم بنکەی دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکرات و نەخۆشخانەی ئازادی و مالی خەلکی بێدیفاعیان وەك یەك دایە بەر رەهێلەی مووشەکی هەوا بە زەوی و بۆمبای هێشوویی، بۆ ئێمە قابیلی پێش بینی بوو کە ئەو هێرشە هەواییە سەرەتای زنجیرەیەك تاوانی ناڕەوا دەرهەقی رۆلەکانی گەلی کورد لە هەردوو بەشی کوردستانی ئێران و عیراقە.

هەموو مافەکانی بلاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ مالپەڕی کوردستان و کورد

© www.kurdistanukurd.com

لە راستیدا عەمەلیاتی هەوایی و تۆپخانەیی مانگی رەشەمەی رابردوو بۆ سەر شوێنەکانی حیزبی دێموکرات هەڵسەنگاندنێکی هەڵوێستی دەوڵەتی عیراق، حکوومەتی هەرێمی کوردستان، وڵاتانی دراوسێ و لە هەموانیش زیاتر ئەمریکا و هاوپەیمانەکانی بوو کە ئەو بەشەی کوردستانی عیراقیان بە ناوچەی قەدەخەکراوی هەوایی داناوە. وەك دیتمان نە حکوومەتی هەرێمی کوردستان و نە دەوڵەتی عیراق لە وەزعێك دا نەبوون کە بتوانن دژکردەوەیەکی کاریگەر بەرامبەر ئەو دەسدرێژییە ئاشکرایە لە خۆیان نیشان بدەن و هاوپەیمانە رۆژئاواییەکانیش هەڵوێستی لێبڕاوانەیان لەو بارەیەوە نەگرت.

ئەوەیە کە حکوومەتی ئاخوندی لێبڕاوە دەستدرێژی بۆ سەر خاکی کوردستانی عیراق لە رادەیەکی بەربڵاوتردا تازە بکاتەوە و پەلامارێکی بەربڵاو و بەردرێژ بەرێتە سەر زۆربەی ناوچە سنوورییەکانی نێوان ئێران و عیراق لە بەشی کوردنشینی عیراق دا. بە پێی ئەو زانیاریانەی وەدەستمان کەوتوون، لە دەیەی دووهەمی مانگی خاکەلێوەی ئەم ساڵ دا خامنەیی بەناو رێبەری مەزهەبیی ئێران چەندین کۆبوونەوەی بە فەرماندەرانی پایەبەرزی ئەرتەش و سوپای پاسدارانی کۆنەپەرستی کردوە و دەستووری پێداون کە پەلامارێکی بەربڵاو بۆ سەر ناوچە سنوورییەکانی کوردستانی عیراق، ئەو جێگایانە کە کوردە ئاوارە ئێرانییەکانی لێدەژین، رێك بخەن. بە پێی فەرمانی خامنەیی هێزەکانی رێژیم دەبێ لە تۆپخانە و فڕۆکە و پیادەنیزام و هەموو ئیمکاناتی خۆیان کەڵك وەربگرن و ئەگەر پێویست بێ پەنجا کیلۆمیتریش لە نێو خاکی عیراق دا بچنە پێش.

خەڵکی بەشەرەفی کوردستانی ئێران!

ئێوە باش دەزانن ئەوانەی رێژیمی خومەینی بە دژی شۆرشیان ناو دەباو دەیەوێ بە پەلاماری هەوایی و زەمینی لە نێو خاکی وڵاتێکی دراوسێدا لەنێویان بەرێ، بەشێك لە باشترین، وەفادارترین و فیداکارترین رۆڵەکانی خۆتانن کە ژیانی خۆیان وەقفی خەبات لە پێناوی وەدەست هێنانی مافە رەواکانی ئێوەدا کردوە. کەوایە ئەرکی هەمووی ئێوەیە تا درەنگ نەبووە دەست بەکار بن. بە دەربڕینی دەنگی ناڕەزایی، بەوەڕێ خستنی کۆبوونەوە و رێپێوانی ئیعترازی، بە کۆسپ دانان لەسەر رێگای جێبەجێ بوونی پیلانی دژیئینسانیی رێژیم و بە کورتی بە هەر وەسیلەیەك لە دەستتان دێ، پێشی بەرێوەچوونی ئەو نەخشە دژیگەلییەی کۆماری ئیسلامی بگرن.

گەلانی ماوزنجیری ئێران!

ئەوەی کە ئەمڕۆ کۆماری ئیسلامی دەیەوێ پەلاماری بداو ئەگەر بۆی بکرێ تەفروتونای بکا، سەنگەری هەرە پتەو و جێگای متمانە بۆ دیفاع لە ئازادی و سەربەخۆیی و دێموکراسی لە ئێران دایە، سەنگەری خەباتگێڕانی کورد کە ١٤ ساڵ جینایەتی درندانەی چڵکاوخۆرانی کۆنەپەرستی نەیتوانیوە بە چۆکیان دا بێنێ و لە خەبات بۆ وەدەست هێنانی ئازادی بۆ سەرتاسەری ئێران ساردیان بکاتەوە. بەهەر جۆرێك لە دەستتان دێ کۆمەگ بە پتەوبوونی ئەو سەنگەرە بکەن. رۆڵەکانتان لە نێو ئەرتەش و سوپاو هێزە چەکدارەکانی دیکە دا وشیار بکەنەوە و مەیەڵن بۆ دیفاع لە کۆنەپەرستیی فەرمانڕەوا لە خەیانەتێکی نیشتمانی دا بەشدار بن.

خوشك و برایانی کورد لە کوردستانی عیراق!

ئەو هێرشەی کۆماری ئیسلامی خۆی بۆ ئامادە دەکا تەنیا هێرش بۆ سەر حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران و هێزەکانی دیکەی ئۆپۆزیسیۆنی ئێران نیە. ئەو هێرشە ماڵ و هێلانەی تازە ئاوەدان کراوەوەی ئێوەو نەمامە تازە نێژراوەکانتان و زەوی و زارە چەند ساڵ بەیار ماوەکەی ئێوەش دەکاتە وێرانە و کۆرپە ساواکانیشتان لە باوەشی دایکانیان دەرفێنێ. لەوەش زیاتر غیرەتی نەتەوەییتان دەخاتە ژێر پێ و دەسکەوتەکانی خەباتی چەند ساڵەتان لێ پووچەڵ دەکاتەوە. کەوایە بە دژی ئەو نەخشە شوومەی رێژیمی ئاخوندی راوەستن، خۆپێشاندان و رێپێوان وەڕێ

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
www.kurdistanukurd.com ©

بخەن، دەنگی ناڕەزایی‌تان بە گوێی دنیا بگەیەنن و سەرەنجام لە خاك و نیشتمان و کەرامەت و شەرافەتی خۆتان دیفاع بکەن.

کۆڕوکۆمەڵە بەشەردۆستەکان!

دەوڵەتی ئێران بە ئەنجام دانی نەخشەیەك کە ئێستا لەبەر دەستی دایە، دەیەوێ ئاشکراتر لە هەمیشە تەواوی ڕێوشوێنە پەسندکراوەکانی کۆمەڵگای جیهانی بخاتە ژێر پێ. دەیەوێ گاڵتە بە بڕیارەکانی ئەنجومەنی ئاسایش و هەموو کۆڕوکۆمەڵە نێونەتەوەیی‌یەکان بکا. خامنەیی لە کۆبوونەوەی نهێنیی خۆی لەگەڵ فەرماندەرانی پایەبەرزی ئەرتەش و سوپا دا بە راشکاوی گوتوویە جوابی ڕێکخراوی نەتەوە یەککگرتووەکان نادەینەوەو بەرنامەکەمان هەتا سەر بەڕێوە دەبەین. دە ئێوەش، ئەی نوێنەرانی بیروڕای گشتیی جیهانی و مرۆڤایەتیی پێشکەوتوو! دەنگی ناڕەزاییتان بەرز بکەنەوە، فشار بۆ دەوڵەتەکان بێنن کە لەوە زیاتر بۆ هێندێك قازانجی کورت خایەنی ئابووری و بازرگانی چاو لە تاوانەکانی ڕێژیمی ئێران نەپۆشن. با لەوە زیاتر بڕیارنامەکانی ئەنجومەنی ئاسایش و قانوون و ڕێوشوێنە پەسندکراوەکانی کۆمەڵگای مرۆڤایەتی نەبنە گاڵتەجاڕی کۆمەڵێك کاربەدەستی بیرتەسك و کەللەوشك کە ئەمڕۆ سواری شان و پیلی گەلانی ئێران بوون. ڕێگا مەدەن لەبەر چاوی ئێوەو بە پێچەوانەی ویست و داخوازی ئێوە یەکێك لە گەورەترین تاوانەکانی چەرخی بیستەم بە دەستی دواکەوتووترین ڕێژیمەکانی دنیای ئەمڕۆ بەڕێوە بچێ.

دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران کە ئەم بانگەوازە بۆ گەلی کوردو گەلانی ئێران و کۆڕوکۆمەڵە ئینساندۆستەکان دەنێرێ، هیوادارە هەموو لایەك ئەرکە ئینسانی‌یەکانی خۆیان لەو پێوەندی‌یەدا بەجێ بگەیەنن و لە دیفاع لە هەق و عەداڵەت و قانوون دوا نەکەون. هەر لەو کاتەدا دەفتەری سیاسی هەموو ئۆگرانی ئازادی و دێموکراسی و دادپەروەری دڵنیا دەکا کە ڕۆڵەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران هەمیشە قارەمانانە لە مان و مەوجوودییەتی خۆیان و گەلەکەیان دیفاع دەکەن و ڕێگا نادەن دوژمنانی ئازادی و ئینسانییەت بە ئاواتە چەپەڵەکانیان بگەن. رابردووی چل و چەند ساڵ خەبات و تێکۆشانی حیزبەکەمان شاهیدی ئازایەتی و جوامێریی ڕۆڵەکانیەتی و دڵنیاین داهاتووش هەروا شانازی بە خۆڕاگریی ڕۆڵەکانی گەلی کوردەوە دەکا.

دەفتەری سیاسیی

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

۱۳۷۲/۱/۲۵[1]

بەداخەوە دیسان دەسەڵاتە جیهانی‌یەکان دژکردەوەیەکیان لە خۆیان نیشان نەداو کارێکیان نەکرد کە کۆماری ئیسلامی لەو نیازە چەپەڵەی پاشگەز بکاتەوە. تەنانەت هێندێ کەس وایان دەزانی حیزبی دێموکرات لە خۆوە ئەو شتانەی بڵاو کردۆتەوەو کۆماری ئیسلامی بەرنامەیەکی وای نیە. بەڵام حیزبی دێموکرات کە ئاگاداریی پێویستی لە بەرنامەکانی ڕێژیم هەبوو، ئامادەباشی تەواوی ڕاگەیاند. لە هەموو شوێنێك بۆ ماڵەکان و بنکەکانی پێشمەرگە ئەوەندەی لەدەستی هات پەناگەی قایمی بۆ کاتی بۆمباران و تۆپ باران دروست کرد. لەوەش گرنگتر چونکە ڕێژیم بە نیاز بوو لە ڕێگای زەمینی‌یەوە هێرش بکاتە سەر بنکەکانی حیزب، پێشمەرگە دەستی کرد بە سەنگەر لێدان و خۆئامادەکردن. ئەو ماوەیە یەکێك لە فەسڵە زێڕینەکانی خەباتی حیزبی دێموکرات و قارەمانەتی و لەخۆبوردوویی پێشمەرگەکانیەتی. تەواوی حیزبی دێموکراتی کوردستان جموجۆڵ و وشیاری و هەستی بەرپرسایەتی بوو. پێشمەرگەکان شەو و ڕۆژ لە هەموو بەرزایی‌یەکانی دەوروبەری بنکەکانیان چاو کراوەو دەست لەسەر پەلەپیتکە چاوەڕوانی پەلاماری دوژمن بوون.

[1] "کوردستان"، ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران ژمارە ۱۹٦، خاکەلێوەی ۱۳۷۲، ئاوریلی ۱۹۹۳.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

بەڕاستی ئارەزوویان بوو دوژمن ~ئەو غەڵەتە بکاو بە قەولی پێشمەرگەکان بە پێی خۆی بێتە بەر لوولەی تفەنگەکانیان. خۆش ئەوەبوو پێشمەرگە لە دەوروبەری بنکەکانیان، لە نیزیک پێگەکانیان و تەنانەت لەسەر ڕێگای هاتوچۆشیان پەناگەیان دروست کردبوو. هەربۆیە لەگەڵ ئەو هەموو ئاوربارانە کە دوژمن لە ماوەی نیزیک بە چوار مانگ دا کردی، زیانی گیانیی پێشمەرگە بە شەهیدو بریندارەوە کەمتر لە ٢٠ کەس بوو.

دوژمن کە ئەو ئامادەیی‌یەی لە پێشمەرگەکانی دێموکرات دا دی، لە پەلاماری ڕاستەوخۆ بۆ سەر بنکەکانی حیزب و سەنگەرەکانی پێشمەرگە پەژیوان بووەوە. بەڵام لە ڕۆژی ٣٠ی خاکەلێوەی ١٣٧٢ (١٩ی ئاوریلی١٩٩٣) را تۆپ بارانی ناوچە سنووری‌یەکان و بەتایبەتی ئەو شوێنانە کە بنکەکانی حیزب و ئۆردوگای ماڵە ئاوارەکانی کوردی ئێرانی لێ‌بوو، بە شێوەیەکی دڕندانەو بەردەوام دەستی پێ‌کرد. لە ئاکامی ئەو ئاگربارانەدا دەیان کەس لە خەڵکی بێدیفاع شەهیدو بریندار بوون و بە هەزاران ماڵە کورد سەرلەنوێ مووچەو مەزراکانیان بەجێ هێشتەوەو بە میلیۆن زیانی ماڵی بەو خەڵکە هەژارە گەیشت.

شایانی باسە هەر لەگەڵ بڵاوبوونەوەی بەیاننامەی ٢٥ی خاکەلێوەی دەفتەری سیاسی شەپۆلێك لە هاودەردی لە لایەن حیزب و ڕێکخراو و شەخسییەتەکان و کۆمەڵانی خەڵکی کوردستانی عیراقەوە بەرامبەر بەحیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بەرز بووەوەو بەدەیان و بگرە سەدان نامەو برووسکەی پشتیوانی بۆ دەفتەری سیاسی هاتن کە لەوان دا نیازە چەپەڵەکانی ڕێژیم مەحکووم کرابوون و ئامادەیی بۆ دیفاع لە سەروەریی خاکی کوردستانی عیراق و پشتیوانی لە حیزبی دێموکرات دەربڕابوو. هەر لەو پێوەندی‌یەدا بە دەنگەوەهاتنی ڕێکخراوە خێرخوازە خاریجی‌یەکان و کۆڕوکۆمەڵە ژورنالیستی‌یەکانی بێگانەش شتێکی بەرچاو و کەم وێنە بوو. چەندین تیمی هەواڵنووسان بۆ ئامادەکردنی فیلم و ڕیپۆرتاژ سەریان لە شوێنەکانی حیزب و بەتایبەتی بنکەی دەفتەری سیاسی داو لەگەڵ بەرپرسان وتووێژیان پێك هێناو زۆر لە ڕێکخراوە بەشەردۆستەکانیش سەردانیان کردین و ئامادەیی‌یان بۆ پێشکەشکردنی یارمەتیی ئینسانی لە کاتی لێقەومان دا، لە خۆیان نیشان دا. ئەمانە هەموویان دڵگەرمی‌یان بە تێکۆشەرانی حیزب دەداو ئەوانیان لە درێژەدانی خۆڕاگری و بەرەبەرەکانی دا پشت قایمتر دەکرد.

کاتێك یەکەم هێرشی تۆپخانەی دوورهاوێژ بۆ سەر بنکەکانی دەوروبەری دەفتەری سیاسی‌و بنەماڵەکانی دەوروبەر دەستی پێ‌کرد، دەفتەری سیاسی، ڕێبەرایەتیی هەردوو حیزبی سەرەکیی کوردستانی عیراقی ئاگادار کردو داوای کرد خەڵکی هان بدەن کە بە ماشێنی خۆیان رووبکەنە ئۆردوگاکانی حیزب و لە ڕاگوازتنی ژن و منداڵ دا یارمەتیی حیزب بدەن. لە هەق دەرنەچین هەردوولا بەدەنگ بانگەوازەکەوە هاتن و خاوەن ماشێنەکانیش هیممەتێکی پیاوانەیان لە خۆیان نیشان دا. لەگەڵ ئەوەی هەموو سات و کاتێك مەترسیی ئاورباران هەبوو، ئەوەندە ماشێنی سواری و باری ڕوویان کردە بنکەکانی حیزب کە پێویستی کرد ڕابگەیەنین لەوە زیاتر نەیەن و پێویست نیە. لەو بارەیەوە دەبێ ئیشارە بە بەرنامەیەکی یەکجار جوان و هەست بزوێنی ڕادیۆی دەنگی گەلی کوردستان، ڕادیۆی یەکیەتیی نیشتمانیی کوردستان بکرێ کە بە شێوەیەکی زۆر کاریگەرو بە وەبیرهێنانەوەی پێشوازیی گەرمی خەڵکی کوردستانی ئێران لە ئاوارە کوردە عیراقی‌یەکان داوای لە خەڵك دەکرد بجووڵێن و بە فریای خوشك و برا کوردە ئێرانی‌یەکانیانەوە بچن.

دوو هەڵوێستی جێگای ڕێز

لە یەکەم ڕۆژەکانی ئاشکرا بوونی نیازی پەلاماردەرانەی کۆماری ئیسلامی‌یەوە، زۆر جار نوێنەرانی دەفتەری سیاسی بۆ چارەسەری گیروگرفتەکان و بیرورا گۆڕینەوە لەگەڵ بەرپرسان سەریان لە دەفتەری سیاسیی هەردوو حیزبی گەورەی کوردستانی عیراق دەداو چاویان بە بەرپرسانی پایەبەرزی ئەو حیزبانە دەکەوت. لە یەکێك لەو سەفەرانەدا کە نووسەری

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ئەم دێڕانە بەشدار بوو، دوو هەڵوێست لەو دوو حیزبە کوردستانی‌یە بینران کە حەیفە وەك شتی باش و مێژوویی تۆمار نەکرێن و وەك نموونەی هەڵوێستێکی نەتەوەیی نەخرێنە بەرچاو. لەو کاتەدا مام جەلال سکرتێری گشتیی یەکیەتیی نیشتمانی لە سەفەر بوو. لە مەکتەبی سیاسیی یەکیەتیی نیشتمانی، هەیئەتی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە لایەن کاك کۆسرەت رەسووڵەوە پێشوازیی لێ‌کرا. پاش تەواو بوونی باس و وتووێژەکان کاك کۆسرەت گوتی ئێوە کە دەچنە لای کاك مەسعوود، سڵاوی منی پێ‌بگەیەنن و پێی بڵێن مام جەلال لە ماڵ نیە، با ئەو لە جیاتی مام جەلالیش فەرمان بدا. بۆ پێشگیری لە پەلاماری ئێران و دیفاع لە حیزبی دێموکرات هێزەکانی یەکیەتییش لە ژێر فەرمانی کاك مەسعوود دان. کاتێك هەیئەت چووە لای کاك مەسعوود بارزانی و ئەو قسەیەی بۆ گێڕایەوە، زۆر بە خۆشحاڵی‌یەوە گوتی: ئەمنیش دەڵێم هێزەکانی یەکیەتی و پارتی لە ژێر فەرمانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دان. بەڵێن بێ ئەگەر پێویست بێ بۆخۆشم وەك پێشمەرگەیەکی حیزبی دێموکرات بەرامبەر بە پەلاماری ئێران دەچمە سەنگەر. ئەم هەڵوێستانە هەر لەبەر ئەوە نەمر نین کە هەردووکیان پشتگیری لەحیزبی دێموکراتیان تێدابوو، بەڵکوو لەبەر ئەوە کە متمانە بەیەکترکردنی ئەو دوو حیزبەی کوردستانی عێراقیشیان نیشان دەدا، شتێکی لەبیر نەکراون. بە دڵنیایی‌یەوە دەکرێ بڵێن ئەگەر ئەو گیانی تێك گەیشتن و برایەتی‌یە لە نێوان دا هەبووایە، نەك هەر ئەوەی لە سێ ساڵی رابردوودا رووی داوە نەدەقەوما، بەڵکوو کاری کوردستانی عیراق ئێستا لە جیٚ‌یەکی دیکە بوو.[1]

لە پێوەندی لەگەڵ ئەو بەدەنگەوە هاتنەدا کە لە خەڵکی کوردستانی عیراق و رێکخراوە نێونەتەوەیی‌یەکان و کۆڕوکۆمەڵە ژورنالیستی‌یەکانی دەرەوە بینرا، دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران رۆژی ١٣٧٢/٢/١١ (١٩٩٣/٥/١) پەیامێکی ئەمەگناسین و قەدرزانینی بڵاو کردەوە کە لێرەدا دەی‌خەینە بەرچاوی خوێنەرە بەرێزەکان:

تێکۆشەرانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران!

خەڵکی دڵسۆزو قارەمانی کوردستان!

کۆڕوکۆمەڵە جیهانی‌یەکان!

رۆژی ٢٥ی خاکەلێوەی رابردوو دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە بەیاننامەیەك دا پەردەی لەسەر نەخشەی دژی‌ئینسانیی کۆماری ئیسلامیی ئێران هەڵدایەوە. بە پێی ئەو نەخشەیە هێزە چەکدارەکانی ئەرتەش و سوپای پاسداران بە فەرمانی شەخسی "آیت‌الله خامنەای" هێرشێکی بەربڵاویان کردە سەر ناوچە سنووری‌یەکانی نێوان ئێران و عیراق لە بەشی کوردنشین داو بۆ سەرکوتی حیزبی دێموکرات و هێزەکانی دیکەی ئۆپۆزیسیۆنی ئێران دەیان کیلۆمیتر لە نێو خاکی عیراق دا چوونەپێش.

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لەو بەیاننامەیەدا روونی کردەوە کە ئامانجی کۆماری ئیسلامی لەو هێرشە پان و بەرینە تەنیا سەرکوتی هێزەکانی ئۆپۆزیسیۆن و قەلاچۆی کوردە ئاوارەکانی ئێران نیە، بەڵکوو ئەم رێژیمە دەیەوێ ماڵ و هێلانەی تازە ئاوەدان کراوەوەی رۆڵەکانی گەلی کورد لە عیراق و نەمامە تازە نێژراوەکان و زەوی‌یە چەندین ساڵ بەیارماوەکانیشیان بکاتە وێرانەو دەسکەوتی چەندین ساڵەی خەبات و قوربانی دانیان لێ پووچەڵ بکاتەوە.

وەختێك حیزبی دێموکراتی کوردستان پیلانی دژی‌گەلیی کۆماری ئیسلامیی لەقاو دا جارێ زۆر لە ئەڵقەکانی ئەو نەخشە پەلامارەدەرانەیە جێ‌بەجێ نەکرابوون و زۆر لەو هێزە پەلامارەدەرانە کە دەبوو بەشداری ئەو هێرشە بن لە جێگای

---

[1] ئەگەرچی بەداخەوە پاش ئەو هەڵوێستە مێژوویی‌یانە هێندێ شتی تەواو پێچەوانە روویان داوە، بەڵام وەك ئەمانەتێك باس کردنیان هەر بە پێویست زانرا.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

دیاریکراوی خۆیان جێگیر نەببوون. بۆیە بێجگە لە تێکۆشەرانی دێموکرات کە باوەڕیان بە حیزبەکەیان هەیەو جگە لە هێندێك سیاسەتزانی بە ئەزموون و واقیع بین زۆر کەس ئەو مەترسی‌یەی بە جیددی نەگرت. بەو حاڵەش لە هەق دەرنەچین هوشداری حیزبی ئێمە ڕەنگدانەوەیەکی بەرچاوی لە ئاژانسەکانی دەنگ و باس و هەواڵدەری‌یەکانی دەرەوە دا هەبوو. بەڵام لەشکرکێشیی هێزەکانی ڕێژیمی ئێران لە سەرانسەری وڵاتەوە بۆ سەر ناوچە سنووری‌یەکانی نێوان ئێران و عیراق و لەویش زیاتر دەست پێ‌کردنی تۆپ بارانی شوێنەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە ڕۆژی ۳۰ی خاکەلێوەڕاو لە ئاکام دا ئاوارە بوونی هەزاران کەس ژن و منداڵ و پیروپەك کەوتەی کوردی ئێرانی و عیراقی بۆ هیچ کەس گومانێکی نەهێشتەوە کە مەترسی‌یەکە جیددی‌یەو پێویستە وەك هەیە چاو لێ‌بکرێ.

هێزەکانی پێشمەرگەی حیزبی دێموکرات هەر لە یەکەم ڕۆژی هوشداری حیزبەکەمانەوە بەو جۆرەی لێیان چاوەڕوان دەکرا، خۆیان بۆ بەرپەرچ دانەوەی پەلاماری دوژمن ئامادە کردو لە هەموو بارێکەوە خۆیان سازمان دا. بەڕاستی ئامادەیی تێکۆشەرانی حیزب لە هەر بارێکەوە بێگری جێگای شانازی و نیشانەی تێگەیشتنی ئەو ئەرکە پیرۆزە بوو کە مێژووی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی گەلی کورد خستوویەتە سەر شانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران.

بەڵام ئەوەی بۆ حیزبی ئێمەو سەرپاکی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی خەڵکی کوردستان مایەی سەربەرزی و شانازی‌یە ئامادەیی و بەدەنگەوەهاتنی کۆمەڵانی تێکۆشەری خەڵکی کوردستانی عیراق، حیزب و ڕێکخراوە سیاسی‌یەکان و ڕێکخراوە گەلی‌یەکان بوو. لە ماوەی دوو حەوتووی ڕابردوو دا بە سەدان نامەی هاودەردی و پشتیوانی لە لایەن کۆڕوکۆمەڵە جیاجیاکانی خەڵکی کوردستانی گەرمێنەوە بە دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران گەیشتوون، بە دەیان و سەدان دەستەی نوێنەرایەتی سەریان لە بارەگای دەفتەری سیاسی و بنکەکانی دیکەی حیزبی ئێمە داوەو بە هەموو جۆر ئامادەیی خۆیان بۆ پشتیوانی لە تێکۆشەرانی کوردی ئێران و بۆ پاراستنی خاکی کوردستان و دەسکەوتەکانی دەیان ساڵ خەبات و فیداکاری و قوربانی‌دان نیشان داوە. بەڕاستی ئەو خۆشەویستانە نموونەیەکی شانازی خوڵقێنیان لە وریایی نەتەوەیی و هەستی بەرپرسایەتی لە خۆیان نیشان دا کە بۆیە دەبێ بە خەتی زێرین لە مێژوودا تۆمار بکرێ.

بێجگە لەوە ئەو ڕێکخراوە بەشەردۆستانەش کە نوێنەرایەتی‌یان لە کوردستانی عیراق دا هەیە بە شێوەیەکی نەدیتراو بە پیر بانگەوازی حیزبەکەمانەوە هاتن. زۆربەی هەرەزۆریان زیاتر لە جارێك سەریان لە بنکەی دەفتەری سیاسی داو ئامادەیی خۆیان بۆ گەیاندنی دەنگی زۆرلێکراویی ئێمە بە کۆڕوکۆمەڵە نێونەتەوەیی‌یەکان و بۆ پێشکەش کردنی یارمەتی‌یە ئینسانی‌یەکان بە ئاوارەو لێقەوماوەکانی کوردی ئێران دەربڕی. بەشێك لەوانە بۆخۆیان شاهیدی تۆپ بارانی شوێنەکانی حیزبی دێموکرات و ماڵی جووتیارەکان لە لایەن تۆپخانەی کۆماری ئیسلامی‌یەوە بوون و ئەوەی دیبوویان بە خەڵکی دنیایان ڕاگەیاند. بەڕاستی لەبیرمان ناچێ کە لەو ماوەیەدا بنکەی دەفتەری سیاسی چۆن ببووە ناوەندی بایەخ پێدانی ڕێکخراوە تێکۆشەرەکانی کوردی عیراق لە لایەك و ڕێکخراوو کۆڕوکۆمەڵە بەشەردۆستەکان لە لایەکی دیکە.

نوێنەرانی ئاژانسەکان لەو پێوەندی‌یەدا ئەرکی خۆیان بە باشی بەجێ گەیاند. چەندین کەس لە دوو حەوتووی ڕابردوودا سەریان لە بنکەکانی حیزبی دێموکرات داو لە ئامادەیی پێشمەرگە بۆ بەرەنگاربوونەوەی پەلاماری دوژمن و لە شوێنەوارەکانی تۆپ بارانی ئەم دوایی‌یەو بۆمبارانی وەحشیانەی هێزی هەوایی ئێران لە ٢٢ی ڕەشەمەی ساڵی ڕابردوو عەکس و فیلم و ڕیپۆرتاژیان ئامادە کرد.

وەبیرهێنانەوەی هەمووی ئەوانە بۆ ئەوەیە کە وێڕای شانازی بە هەڵوێستی بەجێ و بە وەختی هەموو لایەنەکان ئەوپەڕی سوپاس و قەدرزانینی خۆمانیان پێ‌ڕابگەیەنین و ئەم دیاردەیە وەك نوختەیەکی موسبەت لە مێژووی خەباتی ڕزگاریخوازانەی گەلەکەمان دا تۆمار بکەین.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ئێستا کە ئەم پەیامە بە تێکۆشەرانی حیزب و خەڵکی کوردستان و بیروڕای گشتیی جیهانی پێشکەش دەکەین، مەترسیی هێرشی نیزامیی ئێران بۆ سەر ناوچە سنوورییەکانی کوردستانی عێراق بە هیچ جۆر لە نێو نەچووە. ئەو هێزانەی لە ناوچە جۆراوجۆرەکانی ئێرانەوە هاتوونە کوردستان و لە نوختە سنوورییەکان دا مۆڵ دراون هەر لە جێی خۆیانن و تەنانەت هەموو رۆژێش هێزی تازەیان پێوە زیاد دەبێ. لەوەش زیاتر هەر رۆژە لە ناوچەیەک هێزەکانی کۆماری ئیسلامی گوندو مووچەو مەزرای دێنشینەکان تۆپ باران دەکەن.

بەڵام بەوحاڵەش کاربەدەستانی کۆماری ئیسلامیی ئێران دەبێ تێگەیشتبن کە ئەگەر بەرنامەی هێرش بۆ سەر کوردستانی عێراق بەڕێوە بەرن لەگەڵ چ دیوارێکی پتەو لە ئیرادەی خەباتگێڕانەی خەڵکی کوردستانی گەرمێن بەرەوڕوو دەبن، چۆن خۆیان لەبەر چاوی بیروڕای گشتیی دنیاو کۆڕوکۆمەڵە جیهانییەکان ریسوا دەکەن و بە چ رادەیەک لە کۆمەڵگای جیهانیدا تاک و تەریک دەمێننەوە.

دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە کاتێک دا سوپاس و ئەمەگناسیی خۆی پێشکێشی هەموو ئەو شەخسییەت و حیزب و رێکخراوو چین و توێژانە دەکا کە بە هەر جۆرێک پشتیوانییان لە حیزبی دێموکرات و خەباتە بەرهەق و رەوایەکەی دەربڕیوە، جارێکی دیکە داوایان لێدەکا بە هەموو رێگایەکی مومکین دا هەوڵ بدەن نەخشەی پەلاماری رێژیمی ئاخوندی بۆ سەر خاکی کوردستانی عێراق پێش جێبەجێ بوون پووچەڵ بکەنەوە. بە ئاواتی یەکگرتنی زیاتری هەموو خێرخوازان بە دژی پیلان و ئاژاوەگێڕییەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران.

دەفتەری سیاسیی

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران

١٣٧٢/٢/١١ [1]

دیسان گوازتنەوە

بیانووی کۆماری ئیسلامی بۆ ئەو ئاژاوەگێڕییەو بۆ ئەو کوشت و کوشتارەی خەڵکی بێدیفاعی کوردستانی عێراق بوونی بنکەکانی حیزبی دێموکرات لە ناوچە سنوورییەکان بوو. ئەگەرچی ئەمە بیانوویەکی پڕوپوچ زیاتر نەبوو، بەڵام حیزب پێی باش بوو ئەو بیانووەش لە دەستی رێژیم دەربێنێ. با ئەوەش بگوترێ کە لەمێژ بوو رێژیمی کۆماری ئیسلامی بە شێوەی جۆراوجۆر هەوڵی دەدا گیروگیرفت و ناڕەحەتی بۆ حیزب و بنکەکانی حیزب پێک بێنێو تەنانەت هەوڵی ئەوەشی هەبوو کە شەڕو ناخۆشی لە نێوان حیزبی دێموکرات و خەڵکی گوندە چۆڵ کراوە سنوورییەکانی کوردستانی عیراق دا دروست بکا. (بۆ وەبیرهێنانەوە باشە بگوترێ کە وەختێک حیزبی دێموکرات بنکەی لەو شوێنانە دامەزراند، هەموو ئەو گوندانە چۆل کرابوون و بە ناوچەی قەدەخەکراو دانرابوون). تەنانەت رێژیم هێندێک لە خەڵکی گوندەکانی بانگ کردبووە ئێران و پێی گوتبوون ئەگەر حیزبی دێموکرات لە نێو خۆتان دەربکەن، هەرماڵەی ٣٠٠ هەزار تمەنتان دەدەینێ. لەوەش بگوزەرێین کە بەکرێگیراوانی رێژیم هیچ کاتێک لە بۆمب دانانەوەو کردەوەی تیرۆریستی لەسەر رێگاکانی هاتوچۆی ئەندامانی حیزب و بنەماڵەکانیان لەناوچانەدا تەنەخییان نەکرد.

گیروگرفتی گەورە لەو پێوەندییەدا ئەوەبوو کە نە وەختی تەواو بۆدروست کردنی جێگاو رێگا بۆ ئەو هەموو بنکەو بنەماڵەیە هەبوو، نە دابین کردنی کەرەسەی خانوو دروست کردن و خەرجی کارێکی ئەوەندە بەربڵاو هاسان بوو و نە لە

---

[1] "کوردستان:، ئۆرگانی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، ژمارە١٩٧، بانەمەڕی١٣٧٢، مەی ١٩٩٣.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

هەمووشی گرنگتر جێگایەك هەبوو كە بتوانین بنكەكانی بۆ ڕاگوێزین و لەوێش دیسان لەگەڵ كەندو كۆسپ و گیروگرفتی دیكە بەرەوڕوو نەبین. سەرەنجام بەسەر ئەو تەنگ و چەڵەمەیەش دا سەركەوتین و بە كۆمەگ و هاوكاری و مەشوەرەتی هەردوو حیزبی گەورەی كوردستانی عیراق و هەروەها حكوومەتی هەرێمی كوردستان توانرا لە چەند جێگا لە قوڵایی خاكی كوردستانی عیراق دا جێگاو ڕێگا بۆ بنكەكانی حیزب و بنەماڵە ئاوارەكان دروست بكەین. لە زۆربەی ئەو جێگایانە هێندێك خانوبەرەی دەوڵەتی هەبوون كە تەعمیر كران و هێندێك خانوبەرەی دیكەشیان بە تەنیشتەوە دروست كرا. ناخۆشتر ئەوەبوو كە زۆر لە بنكەو ئۆردووگاكان لە ماوەی ساڵێك دا دووجار ناچار بە گوازتنەوەو جێگۆڕكە بوون، كە ئەمە هەم خەرج و هەم زەحمەتێكی زۆری بەدواوە بوو.

لێرەش دا پێویستە بگوترێ كە لە گوازتنەوەی ماڵە ئاوارەكان داو بە تایبەتی لەو شوێنانە كە بەردەوام لە ژێر ڕەهێڵەی گوللە تۆپ و كاتیووشا دا بوون، برا كوردەكانی عیراق پیاوەتییان نیشان داو بە سەدان كامیۆنی شەخسیو دەوڵەتی بۆ ڕاگوازتنی ئەو ئۆردووگایانە بە كۆمەگی حیزبی دێموكراتەوە هاتن. هەروەها لەو كاتانەدا كە بنەماڵەكان لە ژێر تەوژمی پەلاماری دوژمن دا ناچار دەبوون ڕاگوێزن، هاونیشتمانە كوردەكانی عیراق، بە تایبەتی لە شاری كۆیە گیانێكی نەتەوەیی و ئینسانییان لە خۆیان نیشان داو بەشێك لە دەردو ئازاری ئەو ژن و منداڵە شەڕلێدراوەیان كەم كردەوە.

با ئەوەش بە جێ نەمێنێ كە هەروەك لە سەرەتاوە حیزبی دێموكرات گوتبووی، بوونی كوردە ئێرانییەكان لە ناوچە سنوورییەكانی كوردستانی عیراق تەنیا بیانوویەك بۆ ئاژاوەگێڕییەكانی كۆماری ئیسلامی بوو. چونكە پاش ڕاگوازتنی بنكەو پێگەكانی ئۆپۆزیسیۆنی كوردو بنەماڵە ئاوارەكانیش ماوەیەكی زۆر هەر ئەو ئاژاوەگێڕی و لەشكركێشیو ئاگربارانە درێژەی هەبوو و ئێستاش كە ئێستایە دەست تێوەردانی كۆماری ئیسلامی لە كاروباری كوردستانی عیراق نەك هەر كۆتایی نەهاتوە، بەڵكوو ڕۆژ بە ڕۆژ لە زیادبوونیش دایە.

دوو شەهیدی دیكەی كۆمیتەی ناوەندی

تیرۆریستانی دوژمن بە ئازادی چاویان لە خوێن ڕشتن و پیاو كوشتن تێر نەدەبوو. لە هەموو شوێنێك بە دوای تێكۆشەرانی حیزبی دێموكرات دا دەگەڕان. لە پاش ئاڵوگۆڕەكانی ساڵی ١٩٩١ی كوردستانی عیراق مەیدانێكی بەربەرین بۆ بەكرێگیراوانی كۆماری ئیسلامی لەو بەشەی كوردستان دا دروست بوو، كە هەق بڵێین باشیشیان بەكار هێناو بە جێبەجێ كردنی چەندین نەخشەی تیرۆریستی دەیان تێكۆشەری حیزبی دێموكرات و چەند كادری بەوەجی هێزە سیاسییەكانی دیكەی ئۆپۆزیسیۆنی كوردی ئێرانیان لەو ناوچەیەدا شەهید كرد.

بەڵام تیرۆریزم سنوور ناناسێ و لەهەموو شوێنێك بە دوای قوربانی دا دەگەڕێ. ڕۆژی ١٣ی گەلاوێژی ساڵی ١٣٧٣ (٤ی ئووتی١٩٩٤) دەستی تاوان گەیشتە بەغداو كاك غەفووری هەمزەیی ئەندامی كۆمیتەی ناوەندی و نوێنەری حیزب لە بەغدای بە ڕۆژی ڕووناك و لەبەر دەركی ماڵەكەی خۆی تیرۆر كرد. كاك غەفوور كادرێكی لێوەشاوەو بە توانای حیزبی دێموكراتی كوردستانی ئێران بوو. لە ساڵی ١٣٦٠ی هەتاوی (١٩٨١ی زایینی)یەوە وەك موشاویر، یان ئەندامی كۆمیتەی ناوەندی، لە كادری ڕێبەرایەتیی حیزب دا جێی خۆی كردبووەوە. بەرپرسایەتیی جۆراوجۆری لەحیزب دا وەئەستۆ گرتبوون كە بە لێوەشاوەیی بە ئەنجامی گەیاندبوون. لە ساڵی ١٣٦٤ بە دواوە لە بەشی پێوەندییەكانی دەرەوەدا كاری وەرگرت. لەو بەشەش دا كاك غەفوور تواناو لێوەشاوەیی لە خۆی نیشان داو سەركەوتنی باشی بەدەست هێنا. مەرگی غەفووری هەمزەیی بۆ حیزبەكەی و بزووتنەوەی هەقخوازانەی گەلەكەی خەسارێكی گەورە بوو. بەداخەوە

هەموو مافەكانی بڵاوكردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی كوردستان و كورد
www.kurdistanukurd.com

دەوڵەتی عیراق بۆ ناسین و سزادانی پیاوکوژەکان کارێکی لە دەست نەهات و سەرەنجام تاوانباران ئەو جینایەتە سامناکەیان هەروا بە سووک و هاسانی بەسەردا تێپەڕی.

ئەندامێکی زۆر بە وەجی دیکەی کۆمیتەی ناوەندی کە کەمتر لە دوومانگ دوای شەهید بوونی کاك غەفوور گیانی خۆی بەختی ئازادیی گەلەکەی کرد، شەهید عبداللە شریفی بوو. ئەو لە نێو کۆڕی زەحمەتکێشانی خەڵکی کوردستان و لە نێو جەرگەی خەباتی قارەمانانەی میللەتەکەی‌دا خەریکی بەجێهێنانی ئەرکەکانی سەرشانی بوو کە شەوی ٦ی رەزبەری ١٣٧٣ (٢٨ی سێپتامبری١٩٩٤) لە ناوچەی گەورکی مەهاباد کەوتە کەمینی هێزەکانی دوژمن و شەهید کرا.

عبداللە شریفی نموونەی لاوێکی بە هەست، بە توانا، لەخۆبوردوو، شۆڕشگێرو بە ئیمان بوو. لەگەڵ ئەوەی تەمەنی لە ٣٢ ساڵ زیاتر نەبوو، کادرێکی پێگەیشتووی سیاسی بوو. عبداللە لەو کەسانە بوو کە دەکرا بە ئومێدی دواڕۆژی حیزبی دێموکراتی کوردستان دابنێین. بە مەرگی ئەو رێبەرە هەڵکەوتووە حیزبی دێموکرات مۆرەیەکی بنەڕەتی و کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان رۆڵەیەکی فیداکارو دۆستێکی خۆشەویستیان لە دەست دا. هاوڕێ و هاوسەنگەرانی عبداللە شریفی هەرگیز ئەو تێکۆشەرە بە ئیمانە لەبیر ناکەن.

دیسان دەستدرێژیی هەوایی

هەروەك پێشتر باسمان کرد، دەستدرێژیی هەوایی کۆماری ئیسلامی بۆسەر ناوچەی قەدەخەکراوی هەوایی لە رۆژی ٢٢ی رەشەمەی ساڵی ١٣٧١ی بێ هیچ دژکردەوەیەکی هاوپەیمانە رۆژئاواییەکان و کۆمەڵگای نێونەتەوەیی بەسەر رێژیمی ئیسلامی دا تێپەڕی. جگە لەوە، دنیای دەرەوە بەرامبەر بەو هەموو ئاژاوەگێڕیو قانوون شکێنییە کە دەوڵەتی ئێران لە کوردستانی عیراق دا کردی، نێوچاوانی تێك نەناو مەتەقی لەبەر نەهاتەدەر. هەر ئەم هەڵوێستە شل و شەوێقە یان باشتر بڵێین ئەم بێهەڵوێستییە، کاربەدەستانی تارانی لەسەر درێژەدانی دەستدرێژییەکانیان چێرەگرتووتر کردو بە هەر جۆر بۆیان لوا بە دژی ئۆپۆزیسیۆنی کوردی ئێران لە کوردستانی عیراق داو هەروەها بۆ تێکدانی ئەو وەزعە کە لە کوردستانی عیراق پێك هاتوە، کاریان کرد.

رێژیمی ئیسلامی دەستی دایە دەستدرێژییەکی تازەی هەوایی و رۆژی ١٨ی خەزەڵوەری ١٣٧٣ (٩ی نوامبری١٩٩٤) بە شەش فڕۆکەی شەڕکەر بنکەیەکی دەفتەری سیاسیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی لە ناوچەی قەدەخەکراوی هەوایی لە نیزیك شاری کۆیە لە ئوستانی هەولێری کوردستانی عیراق بۆمباران کرد. لەو بۆمبارانەدا کە دێهاتی دەوروبەریشی گرتەوە، ژنێکی کوردی عیراقی شەهید بوو، ٣ کەس لە تێکۆشەرانی حیزبی دێموکرات برینداربوون و زیانێکی زۆری ماڵی بە حیزب و خەڵکی ناوچەکە گەیشت.

بەداخەوە ئەمجارەش، دەستدرێژیی هەوایی رێژیم بۆ سەر کوردستانی عیراق نەبووە مایەی دژکردەوەیەکی وا لە دنیای دەرەوەدا کە شیاوی ئەو جۆرە قانوون شکێنی و مەیدانداریيانە بێ. هەربۆیە لە دوای ئەو وەختەش بەکرێگیراوانی کۆماری ئیسلامی لەسەر کردەوە تیرۆریستییەکانیان بەردەوام بوون و بە دەیان کەسیان لە موخالیفانی کۆماری ئیسلامی لە کوردستانی عیراق دا تیرۆر کردوە. هیچ دووریش نیە هەرکات رێژیم بیهەوێ بەهێزی هەوایی پەلاماری ناوچەکە بداو دیسانیش جینایەت بخوڵقێنێ و بە ئاسانییش بەسەریەوە بچێ.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەری کوردستان و کورد

فەسڵی دەهــەم:

لە کۆنگرەی دەهەمەوە تا
جەژنی پەنجا ساڵەی حیزب

© www.kurdistanukurd.com

کۆنگرەی دەهەم

به پێی پێڕەوی نێوخۆی حیزب که دەڵێ کۆنگرەی حیزب هەر سێ ساڵ جارێك دەگیرێ، دەبوو کۆنگرەی دەهەم لە یەکەمین رۆژەکانی زستانی ساڵی ١٣٧٣دا دەست بەکار بکا. بەڵام لەبەر هێندێك هۆی تایبەتیو یەك لەوان گیروگرفتێك که له پێش هاتنەوەی نوێنەرانی رێکخراوەکانی حیزب لە ئورووپا هەبوو، بەستنی کۆنگرە نیزیك بە چوار مانگ دوا کەوت. بەداخەوە دیسانیش چەند کەس لەو نوێنەرانە لەبەر گیروگرفتی ویزا نەیان توانی بگەڕێنەوە کوردستان و لە کۆنگرەدا بەشدار بن. لەگەڵ ئەوەی بەکرێگیراوانی کۆماری ئیسلامی چوار چاو بەدوای کاروباری کۆنگرەو کۆنفرانسەکان دا دەگەڕان و دەیانەویست به زەبەرلێدانیان کاری بەستنی کۆنگرە تێك بدەن، هەموو کۆنفرانسەکانی حیزبی بە بێ گیروگرفتی ئەمنییەتی گیران و نوێنەرانی ئەندامانی حیزب بۆ کۆنگرە لە چەند مانگ پێش بەسترانی کۆنگرەوە هەڵبژێران.

بەڵام گیروگرفتی بنەڕەتی هەڵبژاردنی جێگای پێکهێنانی کۆنگرە بوو. لە سەرچاوەی جۆراوجۆرەوە خەبەر بە حیزب گەیشتبوو کە کۆماری ئیسلامی بە هەموو ئیمکاناتی خۆیەوە لە فکری لێدانی کۆنگرەدایە. تەنیا مانگ و نیوێك پێش وەختی بەستنی کۆنگرەش رێژیم بنکەکانی دەفتەری سیاسیی بە فڕۆکە بۆمباران کردبوو. بەو پێیە گرتنی کۆنگرە لە بنکەکانی حیزبی دا بە کارێکی دروست دانەدەنرا. شتێکی سروشتییە کە گرتنی کۆنگرەی حیزبی لە گوندێکی کوردستانیش دا بەو وەزعەوە کە لە کوردستانی عیراق هەبوو کارێکی ژیرانە نەبوو. چونکە جگە لە گیروگرفتی جێگاو رێگا، لە یەکەم رۆژەکانی ئامادەکرانی کۆنگرەدا دەنگی دەدایەوەو بۆ دوژمن دەناسرا. لەم حاڵەدا هەم کۆنگرەو هەم ئەندامانی کۆنگرەو هەم کادری تەداروکاتیی کۆنگرەو هەم خەڵکی ئاواییەکەش دەکەوتنە بەر مەترسیی هێرشی نیزامی و تیرۆریستیی رێژیمی ئێران.

خەراپ نیە ئەوەش زیاد بکەین کە رێژیمی کۆماری ئیسلامی، ئەگەر لە لایەك لە هەوڵی لێدانی کۆنگرەدا بوو، لە لای دیکەش بە پێی هێندێ دەنگۆ کە بەشێکی پێگەیشتبوون و بەشی زۆریشی بۆخۆی دروست کردبوون، کیسەی بۆ کۆنگرەی دەهەمی حیزبی دێموکرات هەڵدووریبوو. رێژیم پێی وابوو ناکۆکییەکی زۆر قووڵ لە نێوان تێکۆشەرانی دێموکرات و بەتایبەتی کادری رێبەری دا هەیە کە لە کۆنگرەدا دەتەقێتەوەو حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێر{ان پارچە پارچە دەکا. خەیاڵپەرستانی کۆنەپەرستی کاریان گەیاندە جێگایەك کە لە بڵاوکراوە نهێنییەکانیان و تەنانەت لە رۆژنامەکانیش دا باسی ئەو بەناو ناکۆکییە قووڵانەی نێو حیزبی دێموکراتیان کرد. لەو حاڵەدا گیرانی کۆنگرە بە بێ رووداو و کارەسات بایەخێکی زیاتری پەیدا کردبوو. چونکە سەرکەوتنی کۆنگرە ناکامییەکی گەورە بۆ کۆنەپەرستیی فەرمانڕەوا لە وڵاتەکەمان دا بوو.

بیر لەوە کرایەوە لە یەکێك لە شارەکانی کوردستانی عیراق دا هوتێلێك بەکرێ بگیرێو پێرسۆنێلی کۆنگرە هەمووی لەوێ دا بحاوێنەوەو کۆنگرەش هەر لە سالۆنی نان خواردنی هوتێل دا بگیرێ. باسی ئەوەکرا کە سالۆنێك بەکرێ بگیرێ کە کارەکانی کۆنگرەی تێدا بکرێن و بەشدارانی کۆنگرە لە شوێنی جۆراوجۆری شار دا بحاوێنەوە. کەچی ئەو فکرانەش پەسند نەکران. چونکە بە هەرحاڵ، بەکرێ گرتنی هوتێل یان سالۆن، ئەویش بۆ ماوەی لانی کەم حەوتوویەك دەنگی لێدەهات و بەکرێگیراوانی کۆماری ئیسلامی پێیان دەزانی و دەکەوتنە بیری زەربەلێدانیەوە. پاشانیش پاراستنی شوێنی کۆنگرە لە نێو شارەکان دا بە هۆی پێشمەرگەی حیزبی دێموکراتەوە هەم پرسیاری دروست دەکردو هەم گیروگرفتی پێك دێنا.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

پێشنیار کرا کە بۆ وەرگرتنی جێگاو رێگاو هەروەها پاراستنی کـۆنگرە کۆمـەك لـە حکوومـەتی هـەرێمی کوردسـتانی عیراق وەرگرین. ئەمەشیان بە سەلاح نـەزانرا. دەمـان زانـی حکوومـەتی هـەرێم هـەر بـە هـۆی بـوونی بنکـەکانی حیزبـی دێموکرات لەکوردستانی عیراق دا لە ژێر فشاری کۆماری ئیسلامی دایە. کەوایە چۆن دەکرا بۆ کـارێکی وا گرنگـی حیزبـی یارمەتیی حیزبی دێموکرات بداو رێژیمی ئیسلامی لێی وەدەنگ نەیە.

سەرەنجام بڕیار درا لە یەکێك لـە حیزبـەکانی دەرەوەی پارلمـان و حکوومـەتی کوردسـتان داوای کۆمـەگ بکـەین تـا ئەوان بە کەلك وەرگـرتن لـە ئیمکانـاتی خۆیـان کـاری گرتنـی کۆنگرەمـان بـۆ هاسـان بکـەن. بـۆ باسـی ئـەو پێشـنیارە هەیئەتێك لە لایەن دەفتەری سیاسـی‌یەوە سـەردانی مەکتـەبی سیاسـیی یـەکێك لـەو حیزبانـەی کـردو شـتەکەی لەگـەڵ هێنانەگۆڕێ. هەروەك چاوەڕوان دەکرا، ئەو هاوڕێیانە بە رووی خۆش و باوەشی ئـاوەڵاوە پێشـوازی‌یان لـەو پێشـنیارە کـردو بـەڵێنیان دا هـەموو ئیمکاناتیـان بـەکار بێـنن بـۆ ئـەوەی کـۆنگرەی دەهـەمی حیزبـی دێمـوکرات بـە سـڵامەتی و بێ‌گیروگرفتی ئەمنییەتی ببەسترێو کارەکانی بکا. هەر لەو دیدارەدا شوێنێکی یەکجار موناسیبیان بە نوێنـەرانی حیـزب نیشان دا کە هەم ساڵۆنی بۆ گرتنی کۆنگرە تێدا بوو و هەم شوێنی بۆ حەوانەوەی سەدان کەس لە پێرسـۆنێلی کـۆنگرە هەبوو. بۆیە هەر لە رۆژی دواترەوە دەست کرا بە ئامادەکردنی ئەو شـوێنە بـۆ کـۆنگرەو بردنـی پێداویسـتی‌یەکانی ئـەو کارە گرنگە.

هەر لەو چاوپێکەوتنە دا بڕیار درا کە پاراستنی کۆنگرە بە سێ ئەڵقەی ئەمنییەتی بسپێردرێ: ژووری خانووبەرەکـەو حەوش و حەساری ئەو ساختومانە گەورەیە لە لایەن پێشـمەرگەکانی حیزبـی دێموکراتـەوە شـەو و رۆژ ـ تەنانـەت پـێش پێـك هـاتنی کـۆنگرەش ـ نیگابـانیی لـێ‌بدرێ، دەرەوەی خانووبەرەکـەو جادەکـانی نیزیـك بـەوێ لـە کـۆنترۆڵی پێشمەرگەکانی حیزبی خانەخوێ دا بێ و ئەڵقەی سێهەم کە مەودایەکی زۆر دوورتر لە شوێنی کـۆنگرەی دەگرتـەوە، بـە لایەنگرانی حیزبی خانەخوێ و هێزێکی دیکە کە ناوبردنی لێرەدا بە سەلاح نازانرێ، بەڵام نەخشی گرنگـی لـەو بارەیـەوە گرتە ئەستۆ، ئەسپێردرا. ئەوەی قەت لەبیر ناچێ ئەوەیە کە ئەگەرچی لە دەست پێ‌کردنەوە تا کۆتـایی، ئامـادەکردن و پێك هێنانی کۆنگرەو بڵاوەکردنی نیزیك بە سێ حەوتووی خایاند، کارەکان ئەوەندە بە رێك و پێکـی کـران کـە تـا چـەند رۆژ دوای کۆنگرە، نەك هەر بەکرێگیراوانی دوژمن، بەڵکوو خەڵکی دیکەش نەیان زانی لەو شوێنە چ باسە.

پاش تەواو بوونی کاری ئامادەکردنی شوێنی کۆنگرە، رۆژی ٢٣ی خاکـەلێوەی ١٣٧٤ (١٢ی ئـاوریلی ١٩٩٥) تـەواوی ئەندامانی کۆنگرەو بەشێك لە پێشمەرگەکانی پارێزگاریی کۆنگرە بە شێوەیەکی رێك و پێك کە کـەس هەسـت پـێ‌نـەکا چ باسە چوونە شوێنی دیاریکراو. کاری کۆنگرە زیاتر لە حەوتوویەکی خایاند. لەو ماوەیەدا، جگـە لـە کـادری تـەداروکاتی، هیچ کەس لە حەساری خانووبەرەی کۆنگرە وەدەر نەکەوت و بەم جۆرە بوونی رووداوێکی لـەو بابەتـە لـە پـێش چـاوی دۆست و دوژمن شاراوە مایەوە. حەوسەڵەی بەشدارانی کۆنگرەو وشیاریی پێشمەرگەکانی پـارێزەری کـۆنگرە هـەموویان جێگای رێزو شیاوی لەبیرمانن. بەڵام بە راستی دڵسۆزیی ئەو کادروپێشمەرگانەی حیزبی خانەخوێ کە ئـەرکی هاوکـاریی حیزبی دێموکراتیان پێ‌سپێرابوو، قەت لەبیر ناچێتەوە. ئەوان خەو و خۆراکیشیان لە خۆیان حەرام کردبوو بۆ ئەوەی لـە کارەکەیان دا رووسوور بێنەدەرو کۆنگرەی حیزبی دێموکرات بێ رووداوی ناخۆش کارەکانی تەواو بکا.

کۆنگرە سەعات ٤ی دوانیوەڕۆی رۆژی ٢٣ی خاکەلێوە دەستی بـەکار کـردو رۆژی ٣٠ی خاکـەلێوە کۆتـایی پـێ‌هـات. لەگەڵ ئـەوەی لـەم کۆنگرەیـەدا جێگـای دوو رێبـەری لێوەشـاوەی ئـەم قۆناخـەی خـەباتی حیزبـی دێمـوکرات، دوکتـور قاسملوو و دوکتور شەرەفکەندی بەتاڵ بوو، کـۆنگرەی دەهـەم یـەکێك لـە زینـدووترین و پـڕ نێـوەرۆکترین کۆنگرەکـانی حیزب بوو. لە ماوەی هەشت رۆژدا بەشدارانی کۆنگرە لەسەر مەسـەلە جۆراوجۆرەکـان باسـیان کـردو لـە زۆر باریشـەوە جیاوازیی بیروباوەڕیان هەبوو. بەڵام بۆ دەمەساتێکیش کۆنگرە تووشی ئاڵۆزی و نیگەرانی نـەهات. بەراسـتی باسـەکانی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

کۆنگرەو شێوەی بەرەنگار بوونەوەی بیروبۆچوونە جیاوازەکان بەڵگەی چوونە سەری پلەی وشیاریو تێگەیشتوویی سیاسیی حیزبی دێموکرات و تێکۆشەرەکانی بوو.

کارەکانی ئەم کۆنگرەیە بریتی بوون لە پێشکەش کران و پەسندکرانی راپۆرتی کۆمیتەی ناوەندی، باسێك لەسەر مەسەلەکانی نێوخۆی حیزب، پەسند کردنی بڕیارنامەو ناردنی پەیام بۆ هێندێك لایەن و کۆڕو کۆمەڵ. هەمووی ئەم کارانە پاش باس و موناقەشەیەکی چالاك و بەکەلك بە ئاکام گەیشتن و سەرەنجام نۆرە گەیشتە سەر هەڵبژاردنی کۆمیتەی ناوەندی. پێویستە بگوترێ بۆ ئەم کۆنگرەیەش هەروەك کۆنگرەکانی پێشووی حیزب، بە دەیان پەیامی پیرۆزبایی لە لایەن حیزب و رێکخراوو شەخسییەت و کۆڕو کۆمەڵە جۆراوجۆرەکانی کوردو ئێرانی و خاریجییەوە گەیشتبوون کە بەشێکیان لە کۆبوونەوەکانی کۆنگرەدا خوێندرانەوە.

بۆ هەڵبژاردنی کۆمیتەی ناوەندی، هەم کۆمیتەی ناوەندی کۆمەڵێکی کاندیدا کردبوون و هەم کەسانێکیش بە کەلك وەرگرتن لە مافی دێموکراتیکی ئەندامی حیزبی خۆیان کاندیدا کردبوو کە دەنگدەران بە تەواوی ئازاد بوون لە نێو هەمووان دا دەنگ بۆ ئەو کەسانە بدەن کە بە باشیان دەزانن. لە یەکەم دەورەی هەڵبژاردنی کۆمیتەی ناوەندیدا ژمارەی بڕیار لەسەر دراو (١٩کەس) هەڵبژێران و پاشانیش بۆ هەڵبژاردنی جێگرەکان هەڵبژاردن کرایەوە کە لەو بەشەش دا هەشت کەس هەڵبژێران.

نۆزدە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی بریتی بوون لە:

١ـ حسن شرفی
٢ـ مصطفی هجری
٣ـ سلیمان کەڵەشی
٤ـ محمد علی عنایتی
٥ـ سید سلام عزیزی
٦ـ عمر باڵەکی
٧ـ محمدنظیف قادری
٨ـ قادر وریا
٩ـ تیمور مصطفائی
١٠ـ اسماعیل بازیار
١١ـ مصطفی مولودی
١٢ـ حسن قادرزادە
١٣ـ عمر حمیدی
١٤ـ سیداحمد حسینی
١٥ـ محمد شهروان
١٦ـ باباعلی مهرپرور
١٧ـ حسین نازدار
١٨ـ لقمان مهفر
١٩ـ عبدالله حسن زادە

هەشت کەس ئەندامی جێگریش بریتی بوون لەمانە:

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەری کوردستان و کورد
© www.kurdistanukurd.com

١ـ رستم جهانگیری

٢ـ سیدرسول سیداحمدی

٣ـ اسعد احمدی

٤ـ سید منصور ناصری

٥ـ سید ابراهیم هاشمی

٦ـ احمد نستانی

٧ـ معتصم نورانی

٨ـ کریم مهدوی (سقزی)

له کۆبوونەوەیەکی کورتی دوای هەڵبژاردنی کۆمیتەی ناوەندیدا کۆمیتـەی ناوەنـدیی تـازە "عبداللـه حسـن زادە"ی وەك سکرتێری گشتیی حیزب هەڵبژاردو راپۆرتی ئەو هەڵبژاردنەی بە کۆنگرە دایەوە. دوایـەش لـە یەکـەم کۆبوونـەوەی کۆمیتەی ناوەندیدا ئەو چوار کەسە وەك ئەندامی دەفتەری سیاسی هەڵبژێرانەوە:

١ـ مصطفی هجری

٢ـ حسن شرفی

٣ـ باباعلی مهرپرور

٤ـ سید سلام عزیزی

له نێو ئەندامانی دەفتـەری سیاسـییش دا کـاك مصـطفی هجـری بـە جێگـری سـکرتێر هەڵـبژێرا. هـەروەها لەیەکـەم پلینۆمی کۆمیتەی ناوەندیدا ئەم سێ کەسەش وەك موشاویری کۆمیتەی ناوەندی دیاری کران:

١ـ رحمان رحیمی (چەکۆ)

٢ـ کاوە بهرامی

٣ـ سیدرضا درودگر

هێندێ گۆڕانی گرنگ

کۆنگرەی دەهەم کۆنگرەیەکی ئاسایی بوو و کارەکانیشی کەم و زۆر هەر ئەو کارە ئاسـاییيانە بـوون کـە لـە هـەموو کۆنگرەکانی حیزب دا بەڕێوە چوون. بەڵام لەو کۆنگرەیەدا هێندێ بڕیار دران کـە بەڕاسـتی دوای کـۆنگرە دەنگدانـەوەی باشـیان بـوو و بـە رادەیـەکی کـەم وێنـە بـوون بـە هـۆی راکێشـانی حورمـەتی دنیـای دەرەوەی حیـزب بـۆ لای حیزبـی دێموکراتی کوردستان.

یەکەمین بڕیار کە بە ئاڵ و گۆڕیکی گرنگ دانراو بە هەقیش هـەروا بـوو، گـۆڕینی هەڵوێسـت بەرامبـەر بـەو بەشـە لـە کادرو پێشمەرگەکانی حیزب بوو کە پاش کۆنگرەی هەشتەم ریزی خۆیان لە ریزی حیزبی دێموکرات جیا کردبووەوە. لـە ماوەی حەوت ساڵی دوای کۆنگرەی هەشتەم دا ناکۆکیی نێوان حیزبی دێموکرات و ئەو کۆمەڵە کادرو ئەندامە، زیانی زۆر گەورەی لە بزووتنەوەی رزگاریخوازانەی خەڵکی کوردستانی ئێران دابوو. کۆمەڵانی گەلی کورد لە کوردسـتانی ئێـران زۆر بەو ناکۆکیو دووبەرەکیيە ـ کە بە داخەوە لە بەشێکی دا گەیشتە شـەڕی براکـوژی ـ نارەحـەت بـوون و دۆسـتانی گـەلی کوردیش لە کوردستان و ئێران و ناوچەو جیهان دا زۆر جار بۆ لەنێوبردنی ئەم ئاڵۆزیيە هەوڵیان دەدا، کە بەداخـەوە تـا کۆنگرەی دەهەم نەکرا چارەسەرێکی بۆ بدۆزرێتەوە. بەڵام کۆنگرەی دەهـەم بـە بڕیـارێکی ئازایانـەو بەرپرسـانە رێگـای چارەسەری ئەم ناکۆکیيەی تەخت کرد. کۆنگرە قبووڵی کرد کە ئەو ئاڵۆزیيە زیانی بۆ حیزبی دێموکرات و بزووتنـەوەی

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

©www.kurdistanukurd.com

میللی دێموکراتیکی خەڵکی کوردستان هەیەو پێویستە ڕێگاچارەیەکی بۆ بدۆزرێتەوە. بۆ ئەو مەبەستە بڕیاری دا کە لە یەکەمین هەنگاودا بایکۆت لەسەر ئەو هاوڕێیانە هەڵبگیرێو وتووێژی ڕاستەوخۆ بۆ چارەسەری یەکجاریی وەزعەکە لەگەڵیان دەست پێبکرێ. پاشانیش ئەگەر ئەو بەشە لە کادرو ئەندامانی حیزب ئامادە بوون بگەڕێنەوە نێو ڕیزەکانی حیزب وەك هەموو کادرو ئەندامانی حیزب چاویان لێبکرێ و حورمەتیان بپارێزرێ.

دووهەمین بڕیار کە بەڕاستی بوو بە جێگای ئافەرینی زۆر لە حیزب و ڕێکخراو و شەخسییەتەکان و تا ئێستا لە نێو حیزب و ڕێکخراوە کوردستانییەکان دا وێنەی نەبووە، بەڕەسمی ناسینی مافی کەمایەتیی ئەندامان لە دەربڕینی بیروبۆچوونەکانیان دا بوو. تا پێش کۆنگرەی دەهەم ئەندامی حیزب تەنیا لە کۆبوونەوەی ئۆرگانی خۆی دا هەقی هەبوو بیروبۆچوونێکی جگە لە بیروبۆچوونی زۆرایەتیی ئەندامان دەربڕێو زۆر جار ئەندامێك لەسەر ئەوە کەلە دەرەوەی ئۆرگانی خۆیدا نەزەرێکی جیا لە نەزەری حیزب، یان زۆربەی ئەندامانی ئۆرگانی خۆی دەربڕیبوو، موحاسەبە دەکرا. بەڵام لە کۆنگرەی دەهەم دا بڕیار درا کە لە شەش مانگ پێش کۆنگرەوە کەمایەتیی ئەندامان هەقی هەیە نەزەرو بۆچوونی خۆی، باوەکوو لەسەداسەد پێچەوانەی سیاسەتی حیزبیش بێ لە بڵاوکراوەیەکی نێوخۆیی حیزب دا بڵاو بکاتەوەو دیارە لە نێو ڕیزەکانی حیزبیش دا دیفاعی لێبکا. ئەم بڕیارە ئەگەرچی جارێ نیوەچڵەو ڕێگا بە ئەندامی حیزبی نادا هەمیشە نەزەرەکانی خۆی دەربڕێ، بەڵام لە چاو ئەوەی تا پێش کۆنگرەی دەهەم هەبوو، بە گۆڕانێکی گرنگ لە پەرەپێدانی دێموکراسیی نێوخۆییدا دادەنرێ.[1]

ئاڵو گۆڕێکی دیکە کە بۆ زۆر کەس لە نێو حیزبە سیاسییە کوردەکان دا مایەی سەرسووڕمان بوو، یان هەر نەبێ بە شتێکی تازە دەزانرا، ئەو ئاڵ و گۆڕە بوو کە لە کادری دەفتەری سیاسیدا پێك هات. لە کۆنگرەی دەهەم دا لەگەڵ ئەوەی بە خۆشییەوە سکرتێری حیزب حازر بوو و لەباشترین وەزعی جیسمی دا بوو، کەسێکی دیکە بە سکرتێر هەڵبژێرا. بەڵام سکرتێری پێشوو وەك ئاڵو گۆڕێکی زۆر ئاسایی چاوی لێکرد، لە بەردەم بەشدارانی کۆنگرەدا پیرۆزبایی لە سکرتێری تازە کردو سەرکەوتنی بۆ بە ئاوات خواست.

یووبیلی زێڕین

کۆنگرەی دەهەم لە پەنجاهەمین ساڵی خەبات و تێکۆشانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران دا گیراو هەربۆیەش ناوی نرا "کۆنگرەی پەنجا ساڵەی حیزب". هیشتا زۆرمان مابوو بۆ کۆنگرە کە کۆمیتەیەك بۆ ئامادەکردنی جەژنی پەنجاهەمین ساڵی دامەزرانی حیزب پێك هات. ئەو کۆمیتەیە چەند ئەرکی بۆخۆی دیاری کردن کە یەکیشیان نووسینی کورتە مێژوویەك لە ڕابردووی خەبات و تێکۆشانی حیزب بوو. بەداخەوە وەدوا کەوتنی کۆنگرە کاری ئەو کۆمیتەیەشی یەکجار پەك خست. هەروەك لە پێشەکیی بەرگی یەکەمی ئەم نووسینەدا هاتوە، هەتا مانگێك دوای کۆنگرەش نووسەری ئەم دێڕانە کارێکی بۆ نووسینی ئەم باسە لە دەست نەهات. وەختێك کۆنگرە تەواو بوو، هەمووی کەمتر لە چوارمانگی بۆ جەژنی پەنجا ساڵەی حیزب مابوو. بەهەرحاڵ، دەبوو شتێك بکرێ. بە کۆمەگی هێندێك لە دڵسۆزان ئارمێك و پۆستەرێك و چەند تابلۆیەك لە ڕابردووی خەبات و فیداکاریی ڕۆڵەکانی حیزب و جینایەتەکانی دوژمنانی ئازادی دەرهەقی گەلەکەمان لەو پەنجا ساڵەدا ئامادەکران و لەوحێکی سەمبولیك ئامادەکرا کە لە ڕۆژی جەژن دا بدرێ بە ئەندامێکی پەنجا ساڵەو نووسەری ئەم دێڕانەش بە هەر جۆرێ بوو توانی بەرگی یەکەمی یادداشتەکانی بنووسێ و بە هەوڵ و تێکۆشانی هاوڕێیانی بەشی چاپەمەنی بۆ ڕۆژی جەژن ئامادەی بکا.

---

[1] لە کۆنگرەی یازدەهەم دا بڕیار درا ئەندامی حیزب هەموو وەختێك هەقی هەبێ لە کۆبوونەوەکانی نێوخۆی حیزب و بڵاوکراوەی نێوخۆیی حیزب دا بیروباوەڕی جیاواز دەربڕێ و دیفاعی لێبکا. - چاپی سێهەم -

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

بەداخی گرانەوە یووبیلی زێڕینی حیزبەکەمان لە کوردستانی ئێران دا نەکرایە جەژن و لە کوردستانی عیراقیش هەل و مەرجێکی وا لەبار لەگۆڕێ دا نەبوو کە ڕێورەسمێکی شیاوی ئەو بیرەوەرییە مەزنە بەرپا بکرێ. ئەم جەژنە بۆ ئەوە دەبوو چەندین ڕۆژ درێژەی هەبێ و نوێنەرانی هەموو حیزب و ڕێکخراوە دۆستەکانی بۆ بانگهێشتن بکرێن. بەڵام لەبەر هەل و مەرجی نالەبار لە ڕاستی دا جەژنەکە تا ڕادەیەکی زۆر بە نهێنی گیرا. بێجگە لە ڕۆڵەکانی حیزب هەمووی دووسەد کەسێك بۆ بەشداری لەو جەژنەدا بانگهێشتن کرابوون. بەو حاڵەش جەژنی پەنجا ساڵەی حیزب هەر جەژنێکی پڕ سەروەری بوو. لەو جەژنەدا بەوپەڕی سەربەرزییەوە ئاوڕمان لە ڕابردووی حیزبەکەمان دەدایەوەو هەڵوێستە سیاسییەکان و سەرفەسڵە مێژووییەکانیمان بۆ خەڵك باس دەکرد. سەربەرز بووین کە دوای ئەو ماوە دووردرێژەو پاش بڕینی ئەو ڕێگا سەخت و دژوارەو هەڵگرتنی ئەو برینە قورسانە، حیزبەکەمان هەروا قورس و قایم ئاڵای خەباتی گەلەکەمانی لە دەست دایەو وەك جاران و زیاتر لە جارانیش جێگای متمانەو ڕێزو خۆشەویستیی کۆمەڵانی خەڵكە.

ڕێورەسمی جەژنی پەنجا ساڵەی حیزب لە دووڕۆژ دا بەڕێوە چوو. ڕۆژی یەکەمی جەژنەکە بە بەشداریی ژمارەیەکی کەم لە ئەندامانی حیزب لەگەڵ میوانەکان لە ساڵۆنی ڕۆشنبیریی شاری کۆیە پێك هات کە لەو ڕۆژەدا بەشی زۆری وتاری سیاسی و پەیامەکانی پیرۆزبایی پێشکەش کران و لە بەشێکیشی دا شانۆی تایبەتیو سروودی حیزب و چەند شێعری نیشتمانی کە بۆ ئەو بۆنەیە نووسرابوون کۆڕەکەیان ڕازاندەوە. شایانی باسە بە دەیان پەیامی پیرۆزبایی لە حیزب و ڕێکخراو و شەخسییەتە سیاسیو کۆمەڵایەتییەکانەوە بۆ ئەو جەژنە هاتبوون کە تەنیا بەشێکیان دەرەتانی خوێندرانەوەیان بۆ ڕەخسا. لە دووهەمین ڕۆژی جەژن دا تەنیا ئەندامان و لایەنگرانی حیزب و بنەماڵەکانی کادرو پێشمەرگەکان بەشدار بوون. ڕێورەسمی ئەو ڕۆژە بەشی کەمتری سیاسی و بەشی زۆرتری هونەری بوو. بەشێك لە پێشمەرگەکان بەو بۆنەیەوە ڕێژیەیەکی جوان و ڕێك و پێکیان پێشکەش کرد کە فرمێسکی شادیی لەچاوی بینەران گێڕا، کۆڕی هونەری لە زووەوە خۆی بۆ ئەوە جەژنە ئامادە کردبوو و شانۆ و سروودو گۆرانیو هەڵپەڕکێی جوان و دڵڕفێنی پێشکەشی بەشدارانی جەژن کرد. لە هەمووی جوانتر فەزای جەژنەکە بوو. ڕۆڵەکانی حیزب کە شانازییان بە پەنجا ساڵ خەباتی حیزبەکەیانەوە دەکرد لە خۆشحاڵییان دەست و پێی خۆیان نەدەناسی. دارودیوار شادیو خۆشیی لێ‌دەباری. لەگەڵ لێدرانی هەر پارچە مۆسیقایەکی شادیبەخش لە چەندین جێگای مەیدانی جەژنەکەوە کچ و کوڕ دەستیان تێك دەگرت و لەگەڵ ئاهەنگی مۆسیقا دەکەوتنە سەماو هەڵپەڕین. بەڕاستی جەژن جەژنی دڵان بوو.

دواقسە

خوێنەری بەڕێز!

زۆر باش دەزانم ئەم نووسینە ناتوانێ نە لەباری تەکنیکییەوە ڕازیت بکا، نە بەو جۆرەی پێویستە هەموو کەلێن و قوژبنەکانی مێژووی پەنجا ساڵەی خەبات و تێکۆشانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێرانت بۆ ڕوون بکاتەوە. هەر بۆ خۆم دەزانم ئەم کارەی من چەندی کەم و کوڕی هەیەو چەند مەرجی بنەڕەتیی کەمن، بۆئەوەی بتوانێ ببێتە ئاوێنەی پەنجا ساڵ مێژووی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی خەڵکی کوردستانی ئێران بە ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکراتی کوردستان. نووسینی مێژووی حیزب لە جێدا کاری کەسێك و دوو کەس نیە. هەق وایە چەندین کەس کاری لەسەر بکەن و لانی کەم یەکێکیشیان شارەزای هونەری مێژوونووسین بێ. لە حاڵێك دا ئەمە کاری نەفەرێك بە تەنیایەو ئەویش ئەگەرچی کەم و زۆر کاری نووسینی کردوە، لەبەشی مێژوودا چەندی بتەوێ کەم ئەزموونە.

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد

ئەوەی منی رازی کرد بەو شتە کاڵ وکرچە رازی بم زیاتر ئەوەبوو کە ویستم هەرنەبێ هێندێ شت بێتە سەر کاغەز تا ناتەواوی و کەم و کەسرییەکانی دەرکەون و لەمەودوا هەوڵی تەواو کردنی بدرێ. لەگەڵ هەموو جیاوازییەك کە لە نێوان نووسینەکەی من و دوکتور قاسملووی نەمر دا هەیە، ئەوی راست بێ دەترسام ئەم نووسینەش وەك "چل ساڵ خەبات"ەکەی ئەو بە ناتەواوی بمێنێتەوە. هەربۆیە بۆ نووسینی بەرگی دووهەمیش رانەوەستام تا هەموو مەرجەکانی رێك و پێکتربوونی باسەکە ئامادەبن. لە راستی دا ئەوەی لەم دوو بەرگەدا کەوتۆتە بەرچاو، گەڵاڵەی ئەو کارەیە کە لە مێشکی خۆم دا دام نابوو بیکەم. ئێستا بۆخۆم بۆم دەرەخسێ لە دواڕۆژدا تەواوی بکەم یان هاوڕێیانم لەحیزبی دێموکرات دا، یان دڵسۆزانی شارەزای نووسینی مێژوو لە نەتەوەکەم دا ئەم کارە بە ئاکام دەگەیەنن، هیچم لێ روون نیە. بەهەرحاڵ، شتی ناتەواویشم لە نەبوون پێ باشترە. بۆیە لە رووم هات ئەم نووسینە وابە ناتەواوی بدەمە دەرەوە.

چاوم لەدەستی هەموو شارەزایانە کە پاش خوێندنەوەی ئەم باسە کەم وکوڕییەکانیم بۆ دەست نیشان بکەن و هەڵەکانیم بۆ راست بکەنەوەو بۆشایییەکانیم بۆ پڕ بکەنەوە، بەڵکوو بتوانم هەربۆخۆم پێی دا بچمەوەو چاپی دووهەمی بەشێوەیەکی گونجاوتر پێشکەش بکەم. ئەوەندە دەتوانم بڵێم کە ئەوەی لەم نووسینەدا دەکەوێتە بەرچاوی خوێنەر، بێدەمارگرژی و خۆشەویستیو رق وقین نووسراوە. ئەوەندەی ئەقڵ و بیرم کاری کردوە، هەوڵم داوە هیچی بە پێچەوانەی راستی تێدا نەبێ. ئەگەر لە لێکدانەوەی رووداوەکان دا بە هەڵە چووبم، یان بیروڕای جیاواز لە سەریان هەبێ شتێکی گرنگ نیە. چونکە دووپاتی دەکەمەوە کە بەرپرسی بەرودوایی لەو شتانەی لە نووسینەکەدا هاتوون تەنیا نووسەر خۆیەتی. بەو ئاواتە کە هەر نەبێ بۆ لاوەکانی کوردو نەوەی نوێی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بەسوود بێ.

خوێنەری بەڕێز!

رەنگە لەم نووسینەدا هێندێ شتت بەرچاو بکەون کە پێت سەیر بێ بەو جۆرە نووسراون. لەوانەیە ئەگەر کەسێکی دیکە بە بیروبۆچوونێکی دیکەوەش ئەم یادداشتانەی نووسیبایە، ئەو جۆرە رووداوانەی تۆمار نەکردایە، یان بە شێوەیەکی دیکەی هێنابان. بەڵام لانەدان لە رێگای ویژدان و راست بێژی وای لە نووسەر کرد هەموو رووداوەکان وەك هەبوون تۆمار بکاو ئەوەی دەرەتانی نووسینی هەیە، نە پشت گوێ بخرێو نە دەسکاری بکرێ. پێم وایە ئەگەر هەموو کەس راستییەکان بەو جۆرە کە هەن بڵێ و بنووسێ، یارمەتییەکی زۆری ئەو کەسانە دەدرێ کە لە دواڕۆژدا دەیانەوێ مێژووی کورد بنووسن.

سەرەتای پاییزی ١٣٧٥ (١٩٩٦)

نووسەر

هەموو مافەکانی بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتە پارێزراون بۆ ماڵپەڕی کوردستان و کورد